

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Ivan Drnić

**Donje Pokuplje u komunikacijskoj mreži
željeznoga doba na razmeđu južne
Panonije istočnih Alpa i zapadnoga
Balkana**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Ivan Drnić

**Donje Pokuplje u komunikacijskoj mreži
željeznoga doba na razmeđu južne
Panonije istočnih Alpa i zapadnoga
Balkana**

DOKTORSKI RAD

Mentor:
dr. sc. Marko Dizdar

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ivan Drnić

**Lower Kupa valley region in Iron Age
Communication Network Between
Southern Pannonia, Eastern Alps and
Western Balkans**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

dr. sc. Marko Dizdar

Zagreb, 2018

MENTOR: dr. sc. Marko Dizdar

Marko Dizdar rođen je 4. listopada 1971. godine u Vinkovcima, gdje je završio srednjoškolsko obrazovanje. Studij arheologije na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu upisao je u školskoj godini 1991./1992., a diplomirao je 1996. obranivši diplomski rad "*Prapovijesni nalazi iz Duge ulice 23 u Vinkovcima*" kod mentorice prof. dr. sc. Nives Majnarić-Pandžić. Kao vježbenik u Arheološkom odjelu Gradskog muzeja u Vinkovcima zaposlen je od 1997. godine, a 1999. godine postaje kustos. Magistarski rad pod naslovom *Topografska slika kasnolatskih naselja na vinkovačkom području i odnos utvrđenih naselja prema naseljima na otvorenom* obranio je 2000. godine kod mentorice prof. dr. sc. Nives Majnarić-Pandžić, a na istom je fakultetu 2004. obranio i doktorsku disertaciju pod naslovom *Latenska kultura na području središnje Hrvatske*.

Od 2000. godine zaposlen je kao znanstveni novak u Institutu za arheologiju na znanstvenom projektu *Prapovijesni identitet sjeverne Hrvatske* voditeljice dr. sc. Kornelije Minichreiter. U zvanje znanstvenog suradnika izabran je 2005. godine, a od 2007. do 2013. voditelj je znanstvenog projekta *Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica naseljenih na tlu kontinentalne Hrvatske*. Od 2017. voditelj je istraživačkoga projekta *Željeznodobni ženski identiteti u južnom dijelu Karpatske kotline / FEMINE* (HRZZ, IP-06-2016).

U znanstveno zvanje višeg znanstvenog suradnika izabran je 2010., a 2015. u znanstveno zvanje znanstvenoga savjetnika. Voditelj je sustavnih istraživanja groblja latenske kulture u Zvonimirovu, zatim zaštitnih istraživanja pretpovijesnih naselja u Gornjem Vukojevcu, Poljani Križevačkoj, Grabriću i Jagodnjaku te probnih istraživanja u Malom Bilaču i Vinkovcima. Od 2008. godine sudjeluje u nastavi na Doktorskom studiju arheologije na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a u školskim godinama 2012./2013. i 2018./2019. s kolegijem *Latenska kultura u Hrvatskoj* na Diplomskom studiju prapovijesti na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Urednik je časopisa *Prilozi Instituta za arheologiju* i član uredništva časopisa *Arheološki vestnik*. Urednik je i više zbornika koje je objavio Institut za arheologiju u Zagrebu. Autor je dvije knjige (*Latenska naselja na vinkovačkom području*, Zagreb 2001.; *Zvonimirovo-Veliko polje. Groblje latenske kulture 1*, Zagreb 2013.) kao i niza znanstvenih radova i prethodnih priopćenja. Sudjelovao je s izlaganjima na velikom broju znanstvenih skupova u Hrvatskoj i inozemstvu u kojima se prikazuju rezultati istraživanja i nalazi iz bronzanog i željeznog doba s područja kontinentalne Hrvatske te proces romanizacije prostora južne Panonije.

ZAHVALE

Na prvom mjestu zahvaljujem mentoru dr. sc. Marku Dizdaru na pomoći, savjetima i strpljenju tijekom svih (dugih!) godina pisanja ovoga rada. Također, zahvaljujem i dr. Draganu Božiću iz Ljubljane koji mi je omogućio nekoliko studijskih boravaka na Institutu za arheologiju ZRC SAZU-a. Njegova nesebična potreba za prenošenjem znanja znatno je pomogla u radnom procesu, pa se može reći da mu pripada uloga „neformalnog“ mentora. Zahvaljujem i ostalim kolegama iz Instituta za arheologiju, posebno dr. Luciji Grahek čiji su savjeti o keramičkom materijalu bili od neprocjenjive koristi.

Kolegama iz Arheološkog muzeja u Zagrebu iskreno zahvaljujem na akademskoj, moralnoj, tehničkoj i logističkoj podršci bez koje bi bilo teško privesti kraju ovaj rad (dr. sc. Jacqueline Balen, dr. sc. Tomislavu Biliću, Miroslavu Nađu, Sanjinu Miheliću, Marti Rakvin). Kolegica Miljenka Galić autorica se iznimnih crteža, Igor Krajcar je fotografirao dio građe, a kolege Slađana Latinović, Damir Doračić, Marina Gregl i Zrinka Znidarčić odradili su izniman posao na restauraciji sisačke građe. Kolegama s Antičkog odjela AMZ-a, posebno dr. sc. Ivanu Radmanu-Livaji, zahvaljujem na uvidu i pomoći oko građe iz Siska među kojom je pronađen i znatan broj predmeta koji su obrađeni u disertaciji.

Na uvidu u građu zahvaljujem svim kolegama iz Gradskog muzeja Sisak, posebno Zdenku Burkowskom.

Razgovori s kolegicama dr. sc. Asjom Tonc i Ivanom Miletić Čakširan dali su važne smjernice u promišljanju i pisanju ovoga rada, na čemu im se iskreno zahvaljujem. Kolegica dr. sc. Alka Domić-Kunić zaslužna je za lekturu.

Također, na savjetima i brojnoj ustupljenoj literaturi zahvaljujem i komentorima prof. dr. sc. Nives Majnarić-Pandžić i prof. dr. sc. Hrvoju Potrebici.

Zahvaljujem Ministarstvu kulture RH, Hrvatskoj zakladi za znanost i Sisačko-moslavačkoj županiji čija je financijska potpora omogućila provedbu istraživanja u Sisku i Gornjem Pokupju - Mahičnom.

Na kraju, od srca zahvaljujem svim prijateljima i kolegama na potpori, a posebno Kristini i mojoj obitelji na beskrajnoj podršci i razumijevanju.

HVALA SVIMA!

SAŽETAK

Disertacija se bavi različitim aspektima materijalne kulture (naselja, pokretni nalazi, pogrebni ritual) pretpovijesnih zajednica koje su u razdoblju od kasnog brončanog doba do završetka mlađeg željeznog doba i uključivanja u okvire rimske države naseljavale prostor Donjeg Pokuplja. S obzirom na razinu istraženosti i dostupnosti građe, istraživački fokus je bio na naselju smještenom na području grada Siska, poznatom iz antičkih pisanih izvora pod imenom Segest(ik)a. Specifičan položaj Pokuplja, smještenog na razmeđu triju geografskih i kulturnih regija - istočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana, učinio ga je značajnim dijelom u komunikacijskoj mreži željeznog doba, što se prepoznaje i u arheološkoj ostavštini. Vremenski period unutar kojeg će biti razmatran povijesni razvoj ovih zajednica može se podijeliti u dvije kronološke faze: starije i mlađe željezno doba s halštatskom i latenskom materijalnom kulturom kao dominantnim kulturnim fenomenima koji su obilježili srednjoeuropski prostor u razdoblju od 8. do 1. stoljeća pr. Kr., a koji u Donjem Pokuplju prolaze kroz lokalnu interpretaciju.

Ovaj rad je analizom materijala i kontekstualnih podataka prikupljenih u recentnim istraživanjima na prostoru Siska, kao i starijih nalaza iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu i Gradskog muzeja Sisak, definirao glavne aspekte materijalne kulture „segestanske“ zajednice, a koliko su dozvoljavali dostupni podatci i ostalih zajednica s prostora Donjeg Pokuplja, čime je utvrđena dinamika naseljavanja ovoga prostora u željeznom dobu, kao i odnos prema susjednim (Dolenjska, zapadni Balkan, južna Panonija), ali i udaljenijim područjima (Italija). Definiran je i istraživački narativ kojim je konstruiran koncept Kolapijana kao protopovijesne etničke skupine, ali i kasnobrončanodobne i željeznodobne arheološke kulturne grupe.

SUMMARY

This dissertation includes an analysis and an interpretation of material culture from the prehistoric and proto-historic communities that inhabited the territory of the Lower Kupa River valley during the Iron Age. The Lower Kupa River valley region is defined as the area of the lower flow of the Kupa River from Ozalj, where it exits the mountainous region of Gorski Kotar and flows into the lowland area in the southwestern part of the Pannonian basin, all the way to where it flows into the Sava River near Sisak. This area is bordered by the Žumberak Mountains in the northwest, the Vukomeričke gorice range in the northeast, and the Slunj karst plate in the southwest. This dissertation also includes the territories of the Zrinska and Petrova gora Mountains, situated south of the Kupa River, that are seen as a contact zone with the western Balkans.

As can be seen from the archaeological record, the specific position of this territory, situated at the crossroads of three geographical and cultural regions – the southeastern Alps, southern Pannonia and the western Balkans, turned it into a significant component in the Iron Age communication network. The period when these communities developed can be divided into two chronological phases: the Early and the Late Iron Age with the Hallstatt and the La Tène cultures as the dominant cultural phenomena that marked the area of central Europe between the 8th and the 1st century BC. In Donje Pokuplje, along with having a strong local character seen in the material culture, the said cultural occurrences went through a specific regional interpretation the likes of which are common for the peripheral areas of larger cultural units. Considering the amount of available archaeological material and contextualized and spatial data, the focus of the analysis is on the settlement situated on the territory of today's city of Sisak, known from ancient written sources as *Segesta* / *Segestica*. The analysis also includes available data on all Iron Age sites in the Lower Kupa valley.

The results of the conducted analysis can be defined through several main determinants, such as settlements, movable finds (pottery, functional and decorative elements of the attire, weapons, metal vessels) and, finally, the collective identity of Iron Age communities from the Lower Kupa valley - the *Colapiani*.

SETTLEMENTS

1. Although there are some indications of habitational activities from the early phase of the Late Bronze Age, the available data suggests that, in the final phase of the Late Bronze Age, i.e. the Ha B phase, the Lower Kupa valley region was more intensely inhabited – a fact

that was attested to at several known sites (Dubovac, Belaj, Kamensko, Kiringrad, Sisak, Turska kosa). Most of these settlements were also used in the Early, and subsequently in the Late Iron Age, maintaining a certain continual social and cultural development of local communities during the entire 1st millennium BC.

The known settlements can be divided into two main groups. The **first** group includes typical hillfort-type settlements situated on elevated positions, such as Ozalj - Stari grad, Smičelj-Kerinščak, Dubovac near Karlovac and Bukovlje-Crkvina, Končalovići, Belaj and Barilović-Stari grad in the Dobra and Korana river valleys. More to the east, on the territory of the Petrova gora Mountain, traces of settlement from the Late Bronze / Early Iron Age were recorded at the sites of Pješčanica - Jeresimići, Podgorje-Popova humka and Kiringrad, and, somewhat more to the south, above the Glina River near the village of Velika Vranovina, at the site of Turska kosa. Few traces of settlement were also noted at the elevated plateau, Talijanovo brdo near the village of Lasinja, situated about three hundred meters south of the Kupa River. South of Petrinja, at the slopes of the Zrinska gora Mountain, a hillfort settlement was recorded at the village of Klinac.

The **second** group includes lowland settlements that were formed along the flow of the Kupa River. These include the settlement at the Dobra - Kupa interfluvium near the village of Mahično - Donje Pokupje, Kamensko and Sisak - Pogorelac. Publications also refer to the aforementioned Gradac in Karlovac, but, unfortunately, no data other than its position has been published. Based on the state of research available at this point, it is impossible to make an in-depth analysis of the relations between these two types of settlements.

2. Due to the lack of research, it is difficult to define a potential hierarchy within the Iron Age settlement structure in the Lower Kupa valley region. However, the available data, such as settlement size, the intensity of habitation, reflected in the two to three meter thick cultural layers, the more complex internal structure, the amount of known material, including the large number of, mostly imported, high-quality produce, does allow for the conclusion that the settlement at Sisak was a regional center, i.e. a point where the Kupa valley local micro-system connected with the regional macro-system that included the southeastern Alps, southern Pannonia and the western Balkans.

3. Fortification structures have been recorded at several sites. For example, the lowland settlement at the Dobra - Kupa interfluvium revealed a clearly visible rampart, up to three meters tall, positioned in an east-west direction, and spanning from one to the other river, thereby protecting the settlement from its northern and the only accessible side. The structure of the rampart, defined at one of its destroyed parts, contained rocks and soil, indicating the usual

construction technique used to construct numerous Iron Age ramparts on the territory of Dolenjska. The existence of a certain defensive structure was also recorded during the new excavations at Klinac. The short report from these excavations states that the rampart was composed of two drywalls constructed from larger rocks. The area between them was filled with small rocks and soil. Another rampart, but dated to the Late Bronze Age phase, was also recorded at Dubovac.

Additionally, several sites in the Lower Kupa valley region (Turska kosa, Pješčanica-Jeresimići, Popova humka in Podgorje near Vrginmost) yielded structures that have been called “tumulus-like ramparts” in publications. These include round/oval embankments placed at the entrances to hillforts, and were interpreted in two ways: as defensive structures, but also as symbolic ones, in the sense of monuments, i.e. the material expression of a certain shared identity of the community that inhabited the settlement. Furthermore, Z. Čučković connected them to similar structures recorded on the territory of central Bosnia and Herzegovina, where he also looked for the origin of the examples from the Kupa valley region. What marks a clearer boundary between these structures is the fact that they have been poorly researched on the studied territory, and that available data points to significant differences in their placement in relation to settlements, mode of construction, and so on.

4. Little is known about the structures within Iron Age settlements in the Lower Kupa valley region. Recent excavations at Pogorelac in Sisak confirmed the existence of structures in at least two phases of habitation dated to the younger phase of the Early Iron Age (6th-4th century BC), with earthen floors and remains of burnt down wooden architecture, organized in a relatively regular layout. Unfortunately, due to the small size of excavated surfaces, it is not possible to draw further conclusions.

The excavations of the settlement at Turska kosa, which were also quite limited, revealed one semi-dugout and one above-ground structure that contained a line of pyramidal weights that once belonged to a vertical loom. Additionally, the peripheral part of the settlement yielded structures that were defined as metallurgical kilns for processing iron ore.

MOVABLE FINDS

Pottery

The movable finds included in this dissertation, primarily pottery vessels, and some functional and decorative elements of attire, point to significant similarities of that aspect of material culture left by the communities that inhabited the Lower Kupa valley region in the Iron Age, including the territory of the Zrinska gora Mountain as the zone of contact with

Iapodic communities in the valley of the Una River. As mentioned, the lack of research in the area presents a significant problem, because it greatly reduces the ability to make comparative analyses of material discovered at different sites. Larger assemblages collected through archaeological excavations come from only two sites, Sisak and Turska kosa near Velika Vranovina, while only chance finds are known from the rest of the sites (Ozalj, Klinac, Kiringrad), or the results of conducted excavations are not fully available (Kamensko, Turska kosa - cemetery). Furthermore, the excavations of the settlement at the Dobra - Kupa interfluvium began in 2018, so that, currently, only pottery material from field surveys and test trench is available (Trench 2).

The continuity of pottery forms from the Late Bronze Age (Ha B) to the final phases of the Late Iron Age (LT D) has been registered at the sites of Kamensko, Kiringrad, Sisak and Turska kosa. For example, forms such as bowls with an inward-facing rim decorated with faceting, gauging or incising (Z 3c), bowls with tall faceted handles (R 1) and pots with a rounded body and a funnel-like neck (L 6), characteristic of the Ha B phase, were registered in the listed settlements, but also in flat necropolises with incineration graves (Trešćerovac, Ozalj, Krupače, the grave from Sisak). Their continual use during the Iron Age is attested to by rare finds from the destroyed tumulus at Ozalj. The repertoire of Early Iron Age pottery includes a larger number of coarse ceramic vessel forms, including bowls (Z 1-7), pots (L 1-9), as well as less common forms: cups (Š), glasses (Č) and lids (P), while items used in food processing include the exceptionally numerous baking lids (Pe 1-2). A special group of ceramic vessels, characteristic of the younger phase of the Early Iron Age (6th-4th century BC), i.e. the "late Hallstatt", includes bowls with a rounded body and an outward-facing rim (Z 9), those with a rounded body and a funnel-like rim (Z 10), and those with a rounded/biconical body and a conical/cylindrical neck (Z 11). From a technological perspective, these were produced out of well-purified clay paste, were fired at high temperatures, mostly in a reduction atmosphere, as attested to by the, most often, dark gray and black color of vessel walls. Their surface was mostly processed by polishing, and the decorations were made by applying a specific repertoire of techniques and motifs, including shallow gauges and incisions, stabs, cannelures, and creases that are a very important chronological marker, seeing as these are characteristic Hallstatt techniques. Other than in the Lower Kupa valley region (Sisak, Kiringrad, Klinac, Turska kosa), vessels with the described characteristics were also discovered in neighboring regions, from Dolenjska and southwestern (Zbelava, Sv. Petar Ludbreški) and southern Pannonia (Donja Dolina) to the western Balkans (Zecovi, Sanski Most), indicating that this was a widely spread pottery style that can be found in the pottery

production of different Iron Age communities. The author feels that a large number of fragments collected in more recent excavations at Pogorelac in Sisak clearly confirm local production, thereby denouncing the old hypothesis wherein finds from southern Pannonia and the western Balkans should be seen as imports from the territory of the Hallstatt group from Dolenjska. The explanation should be sought in the transfer of ideas and technologies that could have originated from the area of the southeastern Alps, and which were then carried eastward through the well-developed communication network in the period between the 6th and the 4th century BC, as attested to by a series of evidence, including the distribution of fibulas of the Certosa type.

Significant changes occurred in the pottery production of communities that inhabited the Lower Kupa valley region at the beginning of the Late Iron Age, and the process can best be traced in the material from Sisak. It was a period when the La Tène culture appeared in the southeastern Alps and southern Pannonia, but the degree of „latenization“, as well as the mechanism, which helped define this material culture and which were accepted in individual regions of the studied territory are significantly different. The settlement in Sisak yielded Early La Tène elements of attire, primarily fibulas, dated to the 4th and 3rd centuries BC, but new technologies and forms were gradually being introduced. The introduction of the fast potter's wheel is certainly the main innovation, and it was a precondition for the development of a series of new pottery forms. It is important to note that, in the pottery production of the Iron Age community from Sisak, a more significant increase in the number of vessels made on a fast potter's wheel can only be seen in the final phase of the Late Iron Age (LT D phase), but that the number does not go over 5-10%. The appearance of the characteristic La Tène graphite pottery is another innovation, but it also appears in small amounts. Vessel forms made in the La Tène tradition typologically mostly match the repertoire that can be found on the territory of the neighboring Mokronog group (L 13-20 pots, Z 12-15 bowls, jugs/*kantharoi*, P 1-3 goblets, P 4 lids), that could be the place of origin of some of the vessels, but that could also be the source of knowledge and technologies, seeing as Sisak yielded clear indications of localized production. Namely, along with fragments of vessels made on a potter's wheel that display deformations characteristic of the mode of firing, two positions (Povijesni arhiv, Frankopanska ulica b.b.) yielded traces of vertical pottery kilns that are, in Pannonia, also an innovation of the La Tène culture, and which were a technological precondition for the production of high-quality pottery made on a potter's wheel. Such pottery is characterized by exceptional hardness and a stable, most often a reduction atmosphere of

firing. Pottery produced in the La Tène tradition was also recorded at the cult-related place 4 at Turska kosa, and in the lowland settlements of Gornje Pokupje - Mahično and Kamensko.

Most pottery forms from the Late Iron Age phase of the Sisak settlement include hand-made forms that can be seen as traces of the continued production of older forms, such as bowls with a rounded body and a straight or inward-facing rim (Z 1-2), bowls with a conical body (Z 4), bowls with a rounded body and a cylindrical neck (Z 6), pots with a cylindrical and a rounded body (L 1-2), an outward-facing rim (L 3), pots with a rounded body and a conical neck (L 9b) and, of course, baking lids (P 1-3). Additionally, forms that represent local interpretations of La Tène forms, or some of their elements, are also frequent, including pots with a cylindrical body decorated with comb-like motifs, often replaced with incisions (L 11), as well as pots with a rounded body and a thickened rim that were also decorated with comb-like motifs (L 12). The described pots were also recorded at the sites of Gornje Pokupje - Mahično and Kamensko.

Based on all of the above, it can be concluded that the pottery production of the communities from the Lower Kupa valley region developed continuously from the Late Bronze Age, whereby certain regional trends were accepted, such as Late Hallstatt fine ware, as were some above-regional phenomena, such as La Tène pottery and the technology that accompanied it, and which were also slightly modified and localized.

Attire

Only certain elements of the attire are usually preserved in archaeological contexts, seeing as most of it was made out of textile, leather and other organic, only rarely preserved, materials, which makes it very difficult to try and reconstruct and interpret it. In the case of the attire of Iron Age communities in the Lower Kupa valley region, this process is made almost impossible due to the complete lack of known graves that are the best, albeit also deficient, source of information about the attire of the deceased, as well as, indirectly, of their individual and collective identities.

A large majority of known functional and decorative elements of attire from the Lower Kupa valley region includes chance finds, apart from several items from insufficiently interpreted graves from the site of Turska kosa. Also, the majority of finds were discovered at the settlement in Sisak, a fact that clearly confirms its exceptional status in the context of the Lower Kupa valley region, but also in the entire southern Pannonia. The most numerous group includes fibulas, followed by belt buckles, pins, hoop-like jewelry and various pendants. There are few finds that can chronologically be ascribed to the older phase of the Early Iron

Age, between the 8th and the beginning of the 6th century BC (Ha C-D1), and they include: a two-looped fibula with a ribbed bow from Sisak, and a find with knot-like knobs from Ozalj, and a fibula with a boat-shaped bow and two snake-like fibulas that clearly point to the relations between the Iron Age settlement is Sisak and the neighboring Hallstatt group in Dolenjska. The two-looped fibula, the three-looped fibula with a bronze spiral on the bow, and a multi-headed pin, items characteristic of the Iapodic communities, who were the southern neighbours of those living in the Lower Kupa valley region, can be dated to the same period. A pendant in the shape of a ram, probably the pins with a spiral head, and spiral ankle bracelets from the destroyed tumulus in Ozalj were also dated to the Early Iron Age.

Finds dated to the late Hallstatt period (6th-4th century BC) are significantly more numerous in the context of the settlement is Sisak, and primarily include different variants of Certosa type fibulas that were produced locally, as equivocally attested to by finds of molds and semi-products. These finds also attest to the contacts with southeastern Alpine territories. Contacts with the western Balkans are attested to by two double pins, a round belt buckle with a cross made by casting in the perforated technique that is analogous only to the necropolis at Sanski Most, and a hinge fibula. Two silver temple rings, analogous to those from graves discovered at Velika, Donja Dolina and Beremend, as well as two stone pendants, a common type of find at the Szentlőrinc and Donja Dolina necropolises, can be connected to the Pannonian cultural context. Additionally, the earliest La Tène finds can also be dated to the Late Hallstatt context of the 4th century BC, including three bronze zoomorphic fibulas and one iron fibula, which are analogous to finds from all over southern Pannonia (Donja Dolina, Velika, etc.).

There are fewer finds that can be dated to the end of the 4th and the beginning of the 3rd century BC, the LT B2 phase according to the central European chronological framework, a time when the La Tène culture penetrated southern Pannonia and the southeastern Alps more intensely, thereby causing significant social and cultural changes, and the time that is chronologically interpreted as the beginning of the Late Iron Age. Finds from this period include two fibulas of the Münsingen and Karaburma 63 types, and a fragment of a bracelet with plastic decorations. The Münsingen type of fibula is a widespread type, while the Karaburma 63 is characteristic of southeastern Pannonia and the western Balkans, wherein the fibula from Sisak is the westernmost find. The number of element of attire that display Middle La Tène characteristics is somewhat larger, and primarily includes different variants of iron and bronze fibulas of Middle La Tène construction with a smooth bow or one, and two, small ball, which mostly represent widespread regional or transregional types, thereby indicating at

least a partial, “cosmopolitan-like” character of the attire worn by the inhabitants of the settlement in Sisak during the 3rd and the first half of the 2nd century BC. In addition to fibulas, the early or Middle La Tène attire includes a buckle of an astragal belt of the Osijek type that, along with the aforementioned Karaburma 63 type fibula, indicates certain relations with the communities in southeastern Pannonia.

A significant rise in the number of elements of attire can be traced from the 2nd century BC, i.e. in the Late La Tène period, when the settlement spread to the left bank of the Kupa River. This particularly pertains to fibulas, wherein the most common ones include different regional types, such as Podzemelj, characteristic of Pokuplje, fibulas with a massive boat-shaped bow that were mostly found as Iapodian sites in Lika and the Una River valley, as well as the somewhat more widely spread Picugi type, distributed on the area from the northern Adriatic and its hinterland to the Pokuplje and Pounje regions. Several finds of Beletov vrh type fibulas should also be mentioned, spread on the areas of the Mokronog, Vinica and Iapodian cultural groups. Starting from the LT D2 phase, i.e. the final phase of the independent cultural development of Iron Age communities in the Kupa valley region, including those from *Segesta / Segestica*, there is a noticeable rise in the number of Italic forms, such as fibulas of the Jezerine, Gorica, Alesija and Almgren 18 types. These forms undoubtedly point to new trends and mark the existing communication routes. However, considering the events that occurred in 35 BC, they could also point to the presence of some new people on this territory, e.g. Roman soldiers. Several fibulas of the Idrija Ia type, characteristic for the territory of Dolenjska, can be dated to the same period, and their presence in Sisak clearly confirms contacts with the Mokronog group at the very end of the Iron Age.

Other elements of attire from Sisak include several belt buckles. Two palmette-like buckles are a characteristic Late La Tène form spread across central Europe, including the neighboring Dolenjska, while three buckles of the Laminci type can, conditionally speaking, be seen as a “non-La Tène” component, seeing as they appear in different variants within numerous communities on the large territory spanning from southern Pannonia to the Trans-Carpathians. Anthropomorphic pendants made out of silver plate are exceptional finds, and their conceptual origin should be searched for in the Mediterranean cultural context. After accepting and reinterpreting the original idea, different forms of these finds were produced on the area between the eastern Adriatic coast, its hinterland and southern Pannonia. The four bronze matrices that were used in their production that were discovered in Sisak show that the

Iron Age settlement situated at the Kupa - Sava interfluvium had workshops with masters that had exceptional toreutic skills.

Weapons

Although no cemeteries, which are the main source of information on the appearance and composition of weaponry and the status of the warriors in the social structure, have been excavated in the Lower Kupa valley region to this day, including those of the Sisak community, the analyzed finds provide a basic insight into this aspect of material culture. Other than the Mörigen type sword from the destroyed tumulus in Draganić, and the socketed axe and the tip of a three-bladed arrowhead from Kiringrad, all other finds were discovered in Sisak.

Older finds of weapons, such as swords, spearheads and axes, can be dated to the earlier developmental phase of the Urnfield culture (Br D-Ha A1), while smaller bronze axes can be dated to the younger phase (Ha B). The iron axe with handles, the winged bronze axe and, possibly, some finds of socketed axes were used in the older phase of the Early Iron Age (Ha C-Ha D1). The younger phase of the Early Iron Age (Ha D2-D3), when the settlement in Sisak greatly prospered, is marked by an Illyrian helmet, Scythian bits and probably some of the socketed axes, thereby proving the existence of a warrior elite that was incorporated into the communication network between Pannonia, the southeastern Alps and the Balkans. The transition into the Late Iron Age was, in the Sisak community, reflected through a gradual process of latinization, although the weaponry dated to the 3rd and the first half of the 2nd century BC (phases LT B2 and LT C) includes only several finds: one or two spearheads, a fragment of a sword sheath of the group 5 according to T. Lejars' typology, and a hoop-like buckle that is a part of a belt set used to carry a sword. The largest number of finds can be dated to the Late La Tène period, when the settlement in Sisak prospered once again, a time of significant social and political changes in southern Pannonia, when the area slowly made its way into the sphere of interest of the increasing Roman state. These finds include spearheads with large rhomboidal cross-sections, characteristic knives with a curved blade of the Pritoka - Bela Cerkev type, and a belt buckle with heart-shaped protrusions on the sides. In addition, the Late La Tène assemblage includes certain elements of horse riding equipment: a rectangular clasp, a stud with a triskellion motif, a threefoil divider and a smaller iron spur. The listed Late La Tène finds point to the gear carried by warriors who opposed the Roman army in 35 BC, when the Segestan Iron Age community lost its political independence and was integrated into Roman provincial borders.

Metal vessels

As is the case with most of imported finds from the Lower Kupa valley region, all known metal vessels and their constructive elements were discovered in Sisak. Although this assemblage is small, it undoubtedly confirms that the Iron Age settlement in Sisak was an essential regional center, seeing as these are luxurious finds that were produced in Mediterranean, probably Italian, workshops. The distribution of these goods marks the main communication routes between Mediterranean production centers and the users, who were a part of social elites, in continental Europe. The finds from Sisak could be divided into two chronologically separate groups of finds. The first group includes several finds dated to the Late Hallstatt period: a *simpulum* and a colander, probably of Etruscan origin, and a cross-like situla attachment that probably originates from the territory of Veneto or Dolenjska.

A larger group includes forms of Roman Late Republican vessels, distributed all over the entire European continent. The finds include handles of Idrija type jugs, colander handles, an Aylesford type of pan and several variants of situlas (Eggers 16, 21 i 22), some of which could have been produced north of the Alps. The Costești - Tilișca type situla is certainly an interesting find, so far confirmed only on the territory of the historic Dacia, thereby confirming the connections between the Iron Age settlement in Sisak and the eastern parts of the Carpathian basin.

GROUP IDENTITY – THE COLAPIANI

In today's archaeological publications, the collective identity of Iron Age communities that lived along the Kupa River, but also in the Banija region and northwestern Bosnia, is identified with the *Colapiani*, who were briefly mentioned in the records of Pliny the Elder and Ptolemy. Seeing as the focus of this dissertation was on the different aspects of material culture, and not the interpretation of historical sources, the author would now like to address the narrative that helped create the category of the COLAPIANI, which is used not only as a mark of the collective identity of a tribal community, but also to define the material remains of the communities who lived along the Kupa River in the sense of archaeological culture. Just like in the case of other ethnics, like the Liburni, Iapodes or the Delmatae, the usual methodology was applied when constructing the Colapiani, meaning that information from Roman sources was connected with archaeologically defined Iron Age cultural groups and, when possible, paleolinguistics (onomastics) through what D. Džino calls a methodological tripod that culminated with the fifth tome of the "Praistorija jugoslavenskih zemalja" wherein

an ethnic mosaic was defined on the territory between the Alps and the Adriatic, all the way to Pannonia and Macedonia.

The start of defining a new cultural group in relation to the Iapodes, but also the Mokronog group, carried by the Taurisci, can be found in what S. Gabrovec defined as the Vinica group in 1966 on the territory of Bela Krajina, and that was based on the analysis of finds from the Golek pri Vinici and Podzemelj necropolises. In *Keltoi*, an exhibition catalogue, the historian Jaro Šašel additionally supported this hypothesis by stating that: “*the Colapiani lived in the Pokuplje region between Bela Krajina and Karlovac*”. Three years later, A. Benac wrote that the Colapiani “*occupied both banks on the central and upper flow of the Kupa River...*”. The shift of the area of the Colapiani further east is the result of the excavations conducted at Turska kosa near Velika Vranovina in 1981. Namely, in an attempt to define the ethnicity of the inhabitants of this settlement, L. Čučković concluded that the development “*of the Pannonian-Illyrian community of the Colapiani, including the settlement at Turska kosa, can be traced from the Late Bronze Age, and especially since the 10th century BC, when historical circumstances were becoming increasingly favorable for the formation of ethnic communities*”. Furthermore, he divided the Colapian territory into the Karlovac and Topusko groups, and, in an attempt to chronologically divide the material culture, he unjustifiably took over the chronology of the Iapodian cultural group established by R. Drechsler-Bižić in 1987, assuming that the groups developed in the same way. Along with small additions, such as the defining of the Colapiani - Iapodes border in the Kladušnica River valley near Velika Kladuša in B. Raunig’s publication from 1996, this became the framework within which, mostly with no criticism, the collective identity and the material culture of Late Bronze and Iron Age communities in the studied area was interpreted.

This short overview shows how the interpretative concept of the Colapiani spread from the small Vinica group, geographically narrowly placed in the southern part of Bela Krajina, to a significantly larger area that reaches the Kupa - Sava interfluve, seeing as some authors include the inhabitants of *Segestica* and northwestern Bosnia into the tribal alliance of the Colapiani. The key question is if the remains of the material cultures of different communities from the Kupa valley region were “showed” into the common name of Colapiani because the material remains of these communities did not fully match those of other cultural groups, such as the Iapodes or the Taurisci. It is a fact that the material culture on the studied area really does display certain similarities between sites ranging from Gornje Pokupje - Mahično and Kamensko, across Kiringrad, all the way to Sisak, and even Turska kosa, as was, the author hopes, presented and shown in this dissertation. Additionally, the continuity of settling certain

sites from the Late Bronze to the end of the Late Iron Age, which was used by L. Čučković as evidence of the “ancient” origin of the Colapiani, was also attested to. However, the question arises of whether it is methodologically justifiable to connect the identity of a foreign community from the Roman era to those Iron, and even Late Bronze Age communities from the Pokuplje region. D. Grbić’s hypothesis can be seen as an answer to the previous question: *“It seems that it would be more appropriate to say that the community called Colapiani was formed in the Roman era from a larger southern-Pannonian group”*. Additionally, numerous authors have pointed out the problem of an approach wherein material culture is connected to collective identities, i.e. ethnicity, without criticism, seeing as these are *“contextualized and changeable social phenomena”*. In the case of the alleged Colapiani, this would include almost a millennium-long development of an ethnic, until the point when it was violently included into the framework of the Roman state at the very end of the 1st millennium BC, and when it was redefined within the scope of provincial administration that is not in any way confirmed in written sources, least of all in the archaeological record.

It has been repeatedly pointed out that the Lower Kupa region is seriously understudied from archaeological perspective, a fact that sets an imperative task to current and future researchers in order to generate new knowledge about all aspects of the material culture, including the appearance and infrastructure of individual settlements, their interrelations and hierarchy, the economic bases of specific communities and their social structure, as well as burial rites and, ultimately, their spiritual culture that is especially difficult to interpret. The author feels that the problem of a group identity of the communities that inhabited the Lower Kupa valley region is not insignificant, but that it should not, at this point, be the focus of research, as is clearly visible from the structure of this dissertation.

Ključne riječi:

Donje Pokuplje, Sisak, kasno brončano doba, željezno doba, komunikacijske mreže, naselja, keramičke posude, nošnja, fibule, oružje, oruđe, metalno posuđe, Kolapijani

Key words:

Lower Kupa valley, Sisak, Late Bronze Age, Iron Age, communication networks, settlements, pottery, attire, brooches, weapons, tools, metal vessels, Colapiani,

SADRŽAJ:

1. UVOD

Brončanodobna populacijska osnova Donjeg Pokuplja	1
---	---

2. ŽELJEZNO DOBA U DONJEM POKUPLJU..... 19

2.1 Željeznodobno naselje u Sisku.....	20
--	----

2.2 Iskopavanja Arheološkog muzeja u Zagrebu na poziciji Sisak-Pogorelac (2012. - 2017. godina).....	21
--	----

2.3 Ostale pozicije u Sisku s tragovima naseljavanja iz željeznog doba

2.3.1 Iskopavanje Vladimira Tkalčića iz Narodnog muzeja na poziciji Sisak-Pogorelac 1912. godine	63
--	----

2.3.2 Iskopavanje Gradskog muzeja Sisak na poziciji Sisak-Pogorelac/Keltsko iz 1992. godine	68
---	----

2.4 Pozicije na lijevoj obali rijeke Kupe	71
---	----

2.4.1 Povijesni arhiv	71
-----------------------------	----

2.4.2 Dunavski Lloyd	72
----------------------------	----

2.4.3 Frankopanska b.b.	73
------------------------------	----

2.5 Materijalna kultura sisačke željeznodobne zajednice

2.5.1 Keramičko posuđe - tipologija i kronologija	73
---	----

2.5.2 Interpretacija keramičkih posuda	108
--	-----

2.5.3 Ukas na keramičkom posuđu	123
---------------------------------------	-----

2.5.4 Zaključna razmatranja o keramičkom materijalu	130
---	-----

2.6 Fibule

2.6.1 Dvopetljasta lučna fibula	137
---------------------------------------	-----

2.6.2 Čunasta fibula	138
----------------------------	-----

2.6.3 Zmijolike fibule	139
2.6.4 Tip Certosa	140
2.6.5 Šarnirska fibula	145
2.6.6 Japodske fibule	146
2.6.7 Ranolatenske zoomorfne fibule	148
2.6.8 Fibula tipa Münsingen	150
2.6.9. Fibule tipa Karaburma 63	150
2.6.10. Željezne fibule srednjolatenske sheme	151
2.6.11 Fibula tipa Möschwil	154
2.6.12 Srebrna fibula s kuglicom na luku	155
2.6.13 Glatka žičana fibula srednjelatenske sheme	156
2.6.14 Fibule s plastično ukrašenom kuglicom	157
2.6.15 Fibula s trokutasto raskovanim lukom	157
2.6.16 Fibula srednjolatenske sheme s perlastim ukrasom	158
2.6.17 Žičane fibule srednjolatenske sheme	158
2.6.18 Brončana fibula s bikoničnim zadebljanjem na luku	160
2.6.19 Fibule tipa Picugi	161
2.6.20 Fibule tipa Podzemelj	162
2.6.21 Čunaste fibule srednjolatenske sheme punog masivnog luka	164
2.6.22 Fibule tipa Beletov vrt	165
2.6.23 Fibule tipa Jezerine	166
2.6.24 Fibule tipa Gorica	168
2.6.25 Fibula tipa Feugere 11	168

2.6.26 Fibule tipa Idrija Ia	169
2.6.27 Fibula tipa Almgren 18	170
2.6.28 Fibule tipa Alezija	170
2.7 Pojasne kopče	
2.7.1 Okrugla kopča izrađena tehnikom na proboj	172
2.7.2 Kopča astragalnog pojasa tipa Osijek	173
2.7.3 Palmetaste pojasne kopče	174
2.7.4 Pojasne kopče tipa Laminici	174
2.7.5. Prstenaste pojasne kopče	177
2.8 Igle	
2.8.1 Igle s namotanom glavicom	178
2.8.2 Višeglava igla	178
2.8.3 Dvojne igle	179
2.9 Obručasti nakit	
2.9.1 Narukvice i nanogvice	180
2.9.2 Srebrne sljepoočničarke	183
2.10. Privjesci	
2.10.1 Kameni privjesci	185
2.10.2 Privjesci od srebrnog lima	186
2.10.3 Zoomorfni privjesak	188
2.11 Oružje	188
2.11.1 Sjekire	189
2.11.2 Kaciga	192

2.11.3 Koplja	194
2.11.4 Noževi tipa Pritoka - Bela Cerkev	198
2.11.5 Korice mača	203
2.11.6 Vrh strelice	204
2.11.7 Konjska oprema	204
2.12 Oruđe	207
2.13 Metalno posuđe	210
2.13.1 Kasnohalštatski kontekst	211
2.13.2 Kasnorepublikansko brončano posuđe	215
2.14 Zaključna razmatranja o naseobinskoj dinamici željeznodobnog naselja u Sisku	219
2.15 Ostali željeznodobni lokaliteti u Donjem Pokuplju	222
2.15.1 Ozalj	223
2.15.3 Mahično - Gornje Pokupje	224
2.15.4 Dubovac	230
2.15.5 Kamensko	231
2.15.6 Kiringrad	234
2.15.7 Lasinja - Talijanovo brdo	236
2.15.8 Klinac	237
2.15.9 Velika Vranovina - Turska kosa	238

3. ZAKLJUČAK

3.1 Naselja	243
-------------------	-----

3.2 Pokretni nalazi	245
3.3 Skupni identitet - Kolapijani	252
4. KATALOG	256
5. POPIS LITERATURE I IZVORI	394
6. TABLE	424
7. ŽIVOTOPIS	535
8. POPIS RADOVA	536

1. UVOD

Brončanodobna populacijska osnova Donjeg Pokuplja

Za društvene, kulturne i ekonomske procese koje će se nastojati definirati u ovoj disertaciji, a koji su se u zemljopisnom kontekstu Donjeg Pokuplja odvijali u željeznom dobu (od početka 8. do završetka 1. stoljeća pr. Kr.), populacijsku osnovu, u širem smislu nedvojbeno treba potražiti u kasnom brončanom dobu, na što upućuje kontinuitet naseljavanja pojedinih naseobinskih lokaliteta, kao i vrlo sličan karakter materijalne kulture na kraju brončanog i početkom željeznog doba, prvenstveno keramičkih oblika. Nažalost, vrlo loše stanje istraženosti, kao i nezadovoljavajuća razina objavljenosti istraživanih lokaliteta ne dozvoljavaju kompleksniju interpretaciju navedenih procesa, pa će na osnovi dostupnih podataka ukratko biti opisane naseobinska dinamika i kulturna slika Donjeg Pokuplja od kasnog brončanog doba s obzirom na to da tragovi naseljavanja iz ranijih faza bronačnog doba nisu dosada zabilježeni na ovome prostoru.

Pod pojmom Donjeg Pokuplja smatra se prostor donjeg toka rijeke Kupe od Ozlja, gdje ona izlazi iz planinske regije Gorskoga kotara i prelazi u ravničarski prostor jugozapadnog dijela Panonske nizine, sve do utoka u rijeku Savu kod Siska. Sa sjeverozapada ga okružuje Žumberačko gorje, sa sjeveroistoka Vukomeričke gorice, a s jugozapada Slunjska krška ploča. U okviru disertacije uključen je i prostor Zrinske i Petrove gore, koje su smještene južno od rijeke Kupe, a predstavljaju kontaktnu zonu prema zapadnom Balkanu.

Nalazi iz starije faze kasnog brončanog doba (Br D - Ha A1), koju u Donjem Pokuplju čini periferna manifestacija kulture polja sa žarama, rjeđi su u odnosu na one iz mlađe faze (Ha A2 - Ha B). Poznato je nekoliko ostava brončanih predmeta, kao što su to ostava mješovitog sastava s ukupno 287 predmeta s lokaliteta Siča - Lučica u općini Barilović, datirana u Br D - Ha A1 stupanj¹ te ostava 127 predmeta iz Maličke iz stupnja Ha A1.² Nešto su mlađe ostave iz Lisine kod Karlovca te Javornika blizu Dvora na Uni koje K. Vinski-Gasparini smješta u 3. fazu ostava, odnosno Ha A2 stupanj.³ Pored navedenih ostava nalazi starije faze kasnog brončanog doba zabilježeni su i u naseobinskim kontekstima, i to isključivo na visinskim naseljima. Krenuvši od zapada, odnosno od karlovačkog područja, prema istoku možemo navesti nekoliko lokaliteta. Keramički materijal datiran u Br C/D - Ha A stupnjeve zabilježen je prilikom istraživanja Starog grada u Bariloviću u dolini rijeke

---

¹ Perkić, Ložnjak Dizdar 2005.

² Balen-Letunić 1985.

³ Vinski Gasparini 1973, 140, T. 97, T. 98-99.

Korane, a potječe iz naseobinskih slojeva uništenih kasnijom nivelacijom terena i izgradnjom kasnosrednjovjekovne/ranonovovjekovne utvrde.⁴ Slična situacija zabilježena je i na lokalitetu Mali Petrovac na Petrovoj gori, gdje je prilikom istraživanja ostataka pavlinskog samostana prikupljen malobrojan brončanodobni keramički materijal među kojim autori ističu nekoliko ulomaka koji bi mogli upućivati na korištenje ovog visinskog položaja od Ha A, a sigurno u Ha B stupnju.⁵ Nadalje, pojedini slučajni nalazi keramičkih ulomaka te kalupa za lijevanje šupljih sjekira s gradine Kiringrad upućuju na naseljavanje te pozicije već od Br D - Ha A stupnjeva.⁶ Mogućnost naseljavanja već u srednje, a zatim i u kasnobrončanom dobu, nažalost bez preciznije datacije, navodi se i za lokalitet gradina u Klincu, ali radi se o kratkoj informaciji bez objavljenih apsolutnih datuma, stratigrafskog konteksta i opisa prikupljenog arheološkog materijala.⁷

Na sadašnjem stupnju istraženosti može se zaključiti kako je broj naseobinskih lokaliteta koji pripadaju završnoj fazi kasnog brončanog doba, odnosno stupnju Ha B, nešto brojniji, iako je kod ove tvrdnje potreban određen oprez uzevši u obzir opseg istraživanja pojedinih lokaliteta, kao i razinu njihove objavljenosti. Na karlovačkom području to je lokalitet Stari grad Dubovac koji je istraživao u nekoliko kampanja, a za razliku od prije spomenutih nalazišta (Barilović, Mali Petrovac), ovdje su istraženi intaktni pretpovijesni slojevi s jasnim naseobinskim ostacima. Primjerice, u istraživanju provedenom 2009. i 2010. godine u sondi 1 istražen je rub kasnobrončanodobnog naselja s bedemom i nasipom od zemlje uz koji su otkriveni ostatci kuće. Tipološkom analizom prikupljenog keramičkog materijala te apsolutnim datiranjem C 14 metodom istraženi dio naselja datiran je u stupanj Ha B, odnosno u razdoblje od kraja 11. do početka 8. stoljeća pr. Kr.⁸ U nešto detaljnijoj studiji o rezultatima istraživanja iz 2001. godine, u kojima su također istraženi *in situ* sačuvani pretpovijesni slojevi, autori L. i Z. Čučković su na osnovi tipološke analize keramičkog materijala datirali istražene pretpovijesne slojeve iz Dubovca u kasno brončano (Ha B), ali i početak starijeg željeznog doba (stupanj Ha C). Nažalost, ovaj kronološki okvir nije potvrđen i apsolutnim datumima.⁹ Određenu terminološku zbrku u ovome radu predstavlja činjenica da su autori odlučili kronološku odrednicu starijeg željeznog doba koristiti za stupanj Ha B koji se u najvećem dijelu literature podrazumijeva kao završna faza kasnog brončanog doba. Kao

---

⁴ Čataj 2014, 59–62.

⁵ Pleše *et al.* 2017, 11–15.

⁶ Balen-Letunić 1987, 11–12, T. 1, T. 10: 13.

⁷ Krmpotić 2012, 341–342.

⁸ Tkalčec, Karavanić, Kudelić 2011.

⁹ Čučković, Čučković 2011.

argument se iznosi pretpostavka da je grupa Karlovac, čiji bi nositelji navodno trebali biti i tisuću godina kasnije historiografski potvrđeni Kolapijani, u kulturnom razvoju uvelike slična japodskom prostoru na kojemu željezno doba počinje u 9. st. pr. Kr. Ipak, arheološki je znatno utemeljenija tvrdnja da zajednice koje bi činile grupu Karlovac, odnosno grupu Kupa/Ozalj kako ju odnedavno definira D. Ložnjak Dizdar (lokaliteti Ozalj, Krupače, Treščerevac), iskazuju jasnije veze u materijalnoj kulturi i pogrebnom ritualu s prostorom Bele Krajine i Dolenjske, gdje u razdoblju mlađe faze kulture polja sa žarama (Ha A2 - Ha B) egzistira ljubljanska grupa,¹⁰ kao i s Posavinom (Dobova, Velika Gorica), ali ne i Likom i Gorskim kotarom! Uz rijeku Koranu poznajemo dva lokaliteta s tragovima naseljavanja iz Ha B stupnja. To je već spomenuti Stari grad Barilović¹¹ te u literaturi često citirano visinsko naselje Belaj, djelomično uništeno aktivnostima lokalnog kamenoloma, na kojemu je 1973. godine provedeno manje sondažno istraživanje.¹² Na lokalitetu Gradina Crkvina - Bukovlje uz rijeku Mrežnicu provedena su također manja sondažna iskopavanja u kojima je prikupljen keramički materijal datiran u Ha B i prijelaz Ha B/C stupanj.¹³ Osim navedenih lokaliteta s jasnijim kronološkim okvirom, u literaturi se navodi i niz pozicija na kojima su registrirani nasebinski tragovi šire datirani u kasno brončano ili kasno brončano/starije željezno doba, primjerice Stari grad Ozalj,¹⁴ gradina Končalovići uz rijeku Koranu¹⁵ te gradina na položaju Smičelj - Kerinščak koja je smještena na lijevoj obali rijeke Kupe, nasuprot selu Treščerovcu, gdje se nalazilo spomenuto žarno groblje Ha B stupnja, otkriveno potkraj 19. stoljeća.¹⁶

Zanimljiv je slučaj položaja Gradac kod Karlovca gdje L. Čučković pretpostavlja postojanje velikog nizinskog naselja, iako se u dosadašnjim opisima ovoga lokaliteta u literaturi navode isključivo osnovni topografski podatci bez jasnog arheološkog konteksta ili pokretnog materijala, pa stoga njegova datacija i karakter za sada ostaju nejasni.¹⁷ Nizinski položaj uz sam tok rijeke Kupe na kojemu se moglo nalaziti kasnobrončanodobno naselje jest pavlinski samostan u Kamenskom gdje su u zaštitnim arheološkim iskopavanjima,

---

¹⁰ Ložnjak-Dizdar 2013, 103–104.

¹¹ Čataj 2014, 59–62.

¹² Majnarić-Pandžić 1986, 29–33. Prema informaciji kolege Krešimira Raguža iz Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture RH u Karlovcu, dio gradine još uvijek je netaknut.

¹³ Karavanić, Kudelić 2011.

¹⁴ Čučković 1992, 49. Autor pretpostavlja postojanje nadzemnih objekata koji su uništeni kasnijim građevinskim aktivnostima, a naselje na osnovi neobjavljenih nalaza datira u kasno brončano doba. Također, autor pretpostavlja da su stanovnici pokapani u obližnjem, djelomično istraženom groblju u podnožju Starog grada.

¹⁵ Mihelić, Raguž, Štefančić 2012. Na skupu Hrvatskog arheološkog društva održanom u listopadu 2014. u Karlovcu, S. Mihelić je održao predavanje *Gradina Končalovići*. Ovom prilikom zahvaljujem kolegi Miheliću na uvidu u terensku dokumentaciju.

¹⁶ Hršak 2002, 19–21.

¹⁷ Čučković 2004, 188; Čučković 2009, 46. Unatoč nedostatku bilo kakvih konkretnih arheoloških podataka, ovaj se lokalitet u radovima drugih autora često navodi kao brončanodobno/željeznodobno nizinsko naselje (npr. Ložnjak-Dizdar 2013, 104; Čataj 2014, 59).

provedenim prilikom obnove samostana, istraženi i ostatci pretpovijesnog naselja, većim dijelom uništenog kasnijim gradnjama i grobnim ukopima.¹⁸ Dostupan nam arheološki materijal uglavnom potječe iz željeznog doba, iako nekoliko keramičkih posuda tipološki pripadaju u kasno brončano doba. To su zdjela uvučenog ruba koji je ukrašen okomitim urezima (Sl. 54: 2), šalice s visokom fasetiranom drškom (Sl. 54: 4) te lonac visokog cilindričnog vrata sa snažno izvučenim rubom (Sl. 54: 1).¹⁹

Dalje na istok, na području Banije, na nekoliko lokaliteta zabilježeno je naseljavanje u završnoj fazi kasnog brončanog doba. To su već spomenuta visinska naselja Mali Petrovac i Kiringrad na kojemu se može pretpostaviti kontinuitet naseljavanja od starije faze kasnog brončanog do mlađeg željeznog doba. Ipak, karakter objavljenog materijala, koji odreda čine slučajni nalazi,²⁰ kao i činjenica da su konkretni rezultati novih istraživanja uglavnom nedostupni stručnoj javnosti,²¹ upućuju na potreban oprez kod kronološke interpretacije pretpovijesnog naselja na Kiringradu. Sličnu situaciju kao kod navedenog lokaliteta Gradac kod Karlovca nalazimo i na položaju Nikolino brdo kod Topuskog. Naime, u nizu radova L. Čučković ovaj položaj navodi kao važnu kasnobrončanodobnu i mlađeželjeznodobnu gradinu, iako do danas nije objavljen niti jedan ulomak keramike s tog položaja, a navodi se da su istraženi i ostatci kuće s podom ukopanim u zdravicu.²² Također, u ranijim objavama lokalitet je datiran u kasno brončano, a kasnije u starije željezno doba (7.-6. stoljeće pr. Kr.), što je zbog neobjavljenosti materijala nemoguće provjeriti.

Među banijskim brončanodobnim lokalitetima nalazi se i Turska kosa kod sela Velika Vranjevin, iako će o ovome lokalitetu biti više riječi u kontekstu željeznog doba. Naime, prilikom istraživanja fortifikacije, odnosno „tumuloidnog bedema“ kako ga naziva L. Čučković, na ovom visinskom naselju zabilježen je sloj s keramičkim materijalom koji pripada mlađoj fazi kasnog brončanog doba. To je ulomak šalice s visokom fasetiranom drškom kakve su pronađene u istraživanjima u Kamenskom, Sisku i Starom Čiču te bikonična zdjela snažno izvučenog fasetiranog ruba, zabilježena na prethodno spomenutom visinskom naselju u Malom Petrovcu. Na osnovi navedenog materijala, početak korištenja ove pozicije može se s određenom sigurnošću smjestiti u Ha B stupanj.²³ Također, na prostoru ispred naselja istraženo je biritualno groblje s dvadesetak grobova, od kojih je otprilike polovica

¹⁸ Perkić 1998; Azinović Bebek 2005. Na skupu Hrvatskog arheološkog društva održanom u listopadu 2014. u Karlovcu, D. Perkić je održao predavanje *Naselje željeznog doba u Kamenskom*. Ovom prilikom zahvaljujem kolegi Perkiću na uvidu u terensku dokumentaciju i materijal.

¹⁹ Ložnjak Dizdar 2013, Fig. 2: 16, 24; Perkić 2014.

²⁰ Balen Letunić 1987.

²¹ Čučković 2012, 341.

²² Čučković 1986, Sl. 5; Čučković 1989, 437; Čučković 2004, 188; Čučković 2009, 24, 46.

²³ Čučković 2009, 24, T. 7: 1–3.

paljevinskih, a za koje L. Čučković pretpostavlja da pripadaju kasnom brončanom dobu.²⁴ Ipak, zbog nepotpunih informacija u objavi o položaju pojedinih grobova te grobnom inventaru potreban je oprez pri interpretaciji ovih nalaza, osobito ako se grobovi s Turske kose dovedu u vezu s pedesetak kilometara udaljenim japodskim grobljima u dolini rijeke Une u okolini Bihaća (Jezerine, Golubić, Ribić). Naime, na navedenim grobljima tijekom cijelom razdoblja pokapanja, od samog završetka kasnog brončanog i tijekom cijelog željeznog doba, zabilježen je biritualni ukop, uključujući i sahranjivanje spaljenih ostataka u žarama, dok samo u završnoj 5. fazi, koja obuhvaća drugu polovicu 2. i 1. stoljeće pr. Kr., dominantno prevladava paljevinski ukop.²⁵ Uzmemo li u obzir moguće veze između zajednice s Velike Vranjevine i onih iz doline Une, različit način pokopavanja (skeletni i paljevinski) uopće ne mora imati kronološku važnost, već je biritualnost mogla biti prakticirana tijekom cijelog razdoblja naseljenosti ovoga lokaliteta, od kasnog brončanog pa sve do mlađeg željeznog doba kao odraz određenih društvenih ili duhovnih normi.

Također, iz mlađe faze kasnog brončanog doba (Ha B) na širem pokupskom prostoru poznato je nekoliko ostava metalnih predmeta. To su ostave iz Gajine pećine, Vranjkove pećine i Matijevića koje pripadaju 5. fazi ostava u sjevernoj Hrvatskoj.²⁶

Sisak

U kontekstu kasnog brončanog doba donjeg Pokuplja važno je navesti i nalaze s područja grada Siska gdje rijetki naseobinski i grobni nalazi, ali i nešto brojniji metalni predmeti koji odreda predstavljaju slučajne nalaze, jasno upućuju na naseljenost ušća Kupe u Savu u razdoblju trajanja kulture polja sa žarama. Najzanimljiviji nalazi starije faze KPŽ-a dva su mača s jezičastom drškom. Prvi mač, iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu, pripada tipu Stätzling koji se datira u stupnjeve Ha A1 - A2, a nalazimo ga od središnje i sjeverne Italije, preko Karpatske kotline do Grčke.²⁷ Drugi primjerak, iz Gradskog muzeja Sisak (T. 1: 1), prema morfološkim karakteristikama blizak je mačevima tipa Reutlingen, osobito primjercima iz ostave Topolnica u istočnoj Srbiji koji imaju naglašenije središnje rebro, datiranim u stupnjeve Br D - Ha A1.²⁸ Mačevi tipa Reutlingen predstavljaju iznimno popularan oblik starijeg dijela kasnog brončanog doba, s najvećim brojem primjeraka iz Karpatske kotline, uključujući i međuriječje Save i Drave, pa se i sisački primjerak sasvim

²⁴ Čučković 2009, 24–26, Sl. 20–21, T. 10: 1–2, T. 11: 1.

²⁵ Marić 1968, 39–48.

²⁶ Vinski-Gasparini 1973, 168, T. 128–129.

²⁷ Vinski Gasparini 1973, 184, 219, T. 26: 11; Harding 1995, 49, kat. br. 172; Pabst 2012, Abb. 2, Liste 2.

²⁸ Harding 1995, 35–36; Burkowsky 1999, 22, kat. br. 15.

dobro uklapa u navedenu distribucijsku sliku.²⁹ Mač iz AMZ-a nema zelenu patinu karakterističnu za brončane predmete koji su se nalazili u zemlji, pa je moguće da se radi o nalazu iz vode. Također, kao mjesto nalaza za primjerak iz GMS-a navodi se rijeka Kupa. Naime, polaganje metalnih predmeta, osobito oružja, dobro je posvjedočen fenomen na širem europskom prostoru, kojemu se s više ili manje sigurnosti može pripisati ritualni karakter. U ritualiziranim aktivnostima, koje uključuju vodu kao transformativni medij, predmeti koji se deponiraju imaju funkciju votivnih darova. Sisačkim predmetima paralelu možemo naći u nizu nalaza s prostora jugoistočnih Alpa i južne Panonije, pri čemu se svakako ističe primjer rijeke Ljublanice gdje deponiranje predmeta započinje u rano, nastavlja se u srednje, a znatno povećava u kasnobrončanom dobu.³⁰

Među brončanodobnim nalazima iz Siska nalaze se i dosad neobjavljeni vrhovi koplja. Prvi primjerak ima vrlo kratak nasadnik i plamenasto oblikovani list s naglašenim središnjim rebrom (T. 1: 3). Blisku analogiju nalazimo u primjerku iz ostave u Bizovcu koja pripada 2. fazi ostava, na osnovi čega se sisački primjerak okvirno može datirati u Br D - Ha A1 stupanj.³¹ Drugi vrh koplja, dužine čak 56 cm, ima kratak nasadnik s perforacijom za zakovicu i uzak list sa širokim središnjim rebrom šesterokutnog presjeka. Rub lista uz nasadnik ukrašen je nizom ureza (T. 1: 2).

Istom vremenskom periodu (Br D - Ha A1) pripadaju četiri predmeta bez jasnog arheološkog konteksta koje, je K. Vinski-Gasparini pripisala uništenoj ostavi iz 2. faze ostava sjeverne Hrvatske. To su šuplja sjekira, vrh koplja s dužim nasadnikom i profiliranim listom, srp te narukvica otvorenih krajeva ukrašena girlandama.³² Važno je istaknuti da tvrdnja kako navedeni predmeti pripadaju jednoj ostavi nema uporišta u arhivskoj dokumentaciji. Naime, u inventarnoj knjizi AMZ-a navodi se samo podatak da su predmeti dospjeli u Narodni muzej kao poklon arheološkog društva Siscija, bez ikakvih informacija o mogućem mjestu ili kontekstu nalaza.

Iz Siska je poznato i nekoliko igala različitih tipova karakterističnih za stariju fazu kulture polja sa žarama (igle ukrašenog vrata s okruglom ili glavicom u obliku makovice, topuzaste igle, igle s glavom u obliku leće te okruglom, kaneliranom glavicom, igla s vazolikom glavicom).³³ Nešto mlađa je igla s glavom u obliku lukovice (T. 2: 8) koju K. Vinski-

---

²⁹ Pabst 2012, Abb. 1, Liste 1; Blečić-Kavur, Jašarević 2014, 39–40, Sl. 5.

³⁰ Gaspari 2001; Gaspari 2004.

³¹ Vinski-Gasparini 1973, 178, T. 37: 19.

³² Vinski-Gasparini 1973, 101, T. 74C: 1–4.

³³ Vinski-Gasparini 1973, 50, 73–74, 184, T. 19: 10–11, T. 26: 5–10; Burkowsky 1999, 70; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 3–5.

Gasparini datira u 3. fazu ostava, odnosno Ha A2 stupanj.³⁴ Čini se da bi prijelazu starije u mlađu fazu kasnog brončanog doba pripadala i glatka narukvica otvorenih krajeva, niskog, gotovo trakastog D-presjeka (T. 2: 2). Naime, na spomenutom groblju u Dobovi pronađen je određen broj sličnih narukvica niskog trokutastog ili D-presjeka (grobovi B, 305), a najzanimljiviju analogiju predstavljaju primjerci iz iznimno bogatog ženskog groba 289, datiranog u sam početak pokopavanja na tom groblju, odnosno u stupanj Ha A1 prema S. Gabrovcu,³⁵ ili Ha A2 stupanj prema B. Teržan i D. Ložnjak Dizdar.³⁶ Drugoj fazi ostava vjerojatno pripada i narukvica ovalnog presjeka i otvorenih suženih krajeva (T. 2: 2). Površina narukvice znatno je oštećena, ali se mjestimično naziru okomito urezane linije. Tipološki bliske predmete nalazimo u nizu ostava 2. faze (Gornja Vrba, Brodski Varoš, Pričac itd.), iako K. Vinski Gasparini navodi da su ove narukvice okruglog ili blago spljoštenog presjeka „*općenita pojava Ha A vremena bez sigurnog uporišta za provedbu užeg datiranja*“.³⁷

Mlađoj fazi kulture polja sa žarama (Ha B) možemo pripisati nekoliko predmeta za koje se kao mjesto nalaza navodi Sisak. Jedan od njih je nož s trnom za nasad drške tipa Wien - Leopoldsberg (T. 2: 4).³⁸ Na konkavno oblikovanom sječivu nalazi se urezan ukras dvije skupine po tri vodoravne linije obrubljene točkama i koncentričnim polukrugovima, dok se uz hrbat nalazi niz girlandi. Zanimljivo, gotovo identičan ukras je i na nožu iz Tišnova u Moravskoj.³⁹ Na osnovi morfoloških karakteristika (tanka drška koja završava obručem s trapezastim zadebljanjem, jednobridno sječivo konkavnog hrpta i prema gore povijenog vrha) drugi se predmet može definirati kao britva tipa Oblekovice (T. 2: 5), inačica s trapezastim zadebljanjem na obruču koja je zastupljena u Sloveniji i sjevernoj Mađarskoj.⁴⁰ Najbliže analogije sisačkom primjerku nalazimo u dva muška groba (gr. 171 i 301) te kao slučajni nalaz sa groblja u Dobovi.⁴¹ Opisani predmeti rasprostranjeni su na širem srednjoeuropskom prostoru u okvirima brojnih kulturnih grupa. Nedostatak patine na nožu i britvi, kao i na prethodno opisanom maču, upućuje na to da i oni vjerojatno potječu iz vodenog konteksta.

Više regionalnog karaktera su dvije male brončane neukrašene sjekire s ušicom, za koje se pretpostavlja da su izrađivane u radionicama u Pounju i Posavini (T. 1: 4-5). Ove sjekire u većem broju nalazimo u Bosni i Hercegovini te međuriječju Save, Drave i Dunava, a

---

³⁴ Vinski-Gasparini 1973, 184, T. 93: 17.

³⁵ Starè 1975, grob B, T. 1: 5, T. 40-41, T. 44: 6-7; Gabrovec 1983, 56, T. 7.

³⁶ Teržan 1995a, 339, f.n. 47; Ložnjak-Dizdar 2013.

³⁷ Vinski-Gasparini 1973, 94, 178, 180, 183, T. 51: 12-14, T. 55: 25, 29, 34, T. 59: 1-2, 7, 20, T. 71: 22-29.

³⁸ Rihovsky 1972, 64-67; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 6.

³⁹ Rihovsky 1972, 65, T. 23: 253.

⁴⁰ Weber 1996, 234-240, Taf. 65A; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 7.

⁴¹ Starè 1975, T. 24: 13, T. 43: 14.

sporadično pojavljaju i u Lici, Dalmaciji i jugoistočnoalpskom prostoru.⁴² Nalazimo ih i u ostavama 5. faze (Adaševci, Ciglenik, Gajina pećina i Matijevići),⁴³ a u kontekstu mlađe faze kasnog brončanog doba Pokuplja svakako je zanimljiv nalaz sjekire ovoga tipa iz okolice Turske kose.⁴⁴

Od dijelova nošnje mlađoj fazi kasnog brončanog doba mogle bi pripadati dvije igle s uvijenom glavicom (T. 89: 1-2).⁴⁵ S obzirom na to da se radi o jednom od najomiljenijih oblika igala završne faze kasnog brončanog doba, analogije za sisačke primjerke nalazimo u grobovima različitih kulturnih grupa jugoistočnoalpskog i jugozapadnopanonskog prostora: grupe Dobova - Velika Gorica,⁴⁶ ljubljanske skupine (Ljubljana, Novo mesto i dr.),⁴⁷ Posočju (Tolmin)⁴⁸ itd. Ipak, s obzirom na to da se ove igle nastavljaju koristiti i u stariježeljeznom dobu, detaljnije će biti obrađene u poglavlju o željeznodobnim funkcionalno-dekorativnim elementima nošnje. Ovdje možemo spomenuti, doduše s određenim oprezom, i naočalasti privjesak s dvije spirale i petljom u obliku slova U (T. 2: 9), kakvi su česti u kasnobrončanom dobu, ali su u velikom broju poznati i iz grobnih cjelina starijeg željeznog, pa čak i mlađeg željeznog doba.⁴⁹ Pojavljuju se već u ostavama 2. faze (Bingula Divoš i Poljanci I),⁵⁰ a zabilježeni su i u grobnim cjelinama mlađe faze kasnog brončanog doba. Primjerice, u grobu 5 iz Jezerina sličan privjesak nalazio se zajedno s tordiranim torkvesom koji predstavlja jedan od karakterističnih predmeta Ha B stupnja.⁵¹ Upravo bi tom tipu predmeta mogao pripadati i ulomak brončane tordirane debele žice okruglog presjeka iz Siska (T. 2: 6). Ovaj element nošnje, kao i spomenuti naočalasti privjesci, pojavljuje se također u ostavama 2. faze (Brodski Varoš i Pričac),⁵² ali je iznimno brojna upravo u grobovima Ha B stupnja. Primjerice, u slučaju Velike Gorice S. Karavanić zaključuje da se radi o jednom od najučestalijih grobnih priloga,⁵³ a veći broj tordiranih torkvesa nalazio se u funkciji grobnih priloga u Dobovi.⁵⁴

---

⁴² Rakvin 2015, 93–96.

⁴³ Vinski-Gasparini 1973, T. 126A: 4, T. 128: 12, T. 129: 4, T. 130A: 1–2.

⁴⁴ Čučković 2009, T. 1: 2.

⁴⁵ Burkowski 1999, 70. Igla je u objavi datirana u rimsko razdoblje.

⁴⁶ Dobova: grobovi 14, 244 i 251 (Starè 1975, 33, T. 34: 1, T. 36, 2).

⁴⁷ Ljubljana, dvorište SAZU-a: (Puš 1971, grob 75: T. 2: 3; grob 248: T. 50: 3), Novo mesto - Mestne njive (Knez 1966, bez konteksta: T. 4: 2; grob 3: T. 6: 7).

⁴⁸ Pogačnik 2002, tip 1, 42, Sl. 32).

⁴⁹ Kao primjer navodimo nekoliko primjeraka s prostora Like i Pounja (Drechsler-Bižić 1972-1973, Prozor: grob 9 (T. 10: 11), grob 19 (T. 11: 6), grob 36 (T. 21: 2–4); Drechsler-Bižić 1983, 386, T. 55: 2, 6–7) te Donje Doline (Truhelka 1904, Fig. 65).

⁵⁰ Vinski Gasparini 1973, 177, 183, T. 49: 16, T. 86: 23–25.

⁵¹ Marić 1968, 12, T. 1: 33–36.

⁵² Vinski-Gasparini 1973, 178, 183, T. 52: 50, 54, T. 71: 24, 33, 37.

⁵³ Karavanić 2009, 69.

⁵⁴ Starè 1975, grob G: T. 2: 10, grob H: T. 3: 1, grob 17: T. 8: 8, grob 64: T. 14: 6 i dalje.

Jedan primjerak potječe i iz ostave Matijevići koja pripada 5. fazi, odnosno samom završetku kasnog brončanog doba.⁵⁵

Kao posljednji predmet koji kronološki pripada završnoj fazi brončanog doba i prijelazu na željezno doba navodimo lučnu jednopetljestu fibulu izrađenu od brončane žice okruglog presjeka (T. 2: 10). Na jednom kraju luka nalazi se manja trokutasta noga, dok je suprotni kraj, koji prelazi u spiralu koja nedostaje, tordiran. Ovaj jednostavan oblik fibula prisutan je, dakako s brojnim regionalnim varijantama, na prostoru od istočnog Mediterana do sjeverne Italije u razdoblju od 11. do 8. stoljeća pr. Kr.⁵⁶ Na nešto raniju dataciju sisačkog primjerka mogao bi upućivati tordirani dio. Naime, B. Teržan navodi da nekoliko poznatih primjeraka, doduše u cijelosti tordiranog luka, potječu iz grobnih cjelina Ha A2 stupnja (grob 29 iz Brinjeve gore i grob 289 iz Dobove), odnosno 11. i početka 10. stoljeća pr. Kr.⁵⁷ Ostatak luka koji je gladak i okruglog presjeka te držač za iglu na sisačkoj fibuli odgovaraju tolminskom tipu I, široko datiranom od 11./10. do 8. stoljeća pr. Kr.⁵⁸

Paljevinski grob

Osim opisanih slučajnih nalaza, iz Siska je poznat i relativno malobrojan materijal iz arheoloških istraživanja, koji nešto jasnije upućuje na naseljavanje toga prostora u Ha B stupnju. Naime, u arheološkom nadzoru na zapadnom ulazu u grad, u Zagrebačkoj ulici, na suprotnoj strani rijeke Kupe u odnosu na naselje na poziciji Pogorelac - Keltsko, otkriven je 2013. godine oštećen paljevinski grob.⁵⁹ Prema izvještaju, spaljene kosti su se nalazile u grobnoj raci zajedno s tri keramičke posude: niskom zdjelom uvučenog ruba koji je ukrašen kosim kanelurama (T. 3: 1), bikoničnom zdjelom izvučenog ruba s visokom fasetiranom drškom (T. 3: 3) te loncem zaobljenog trbuha i koničnog vrata s manjom trakastom drškom smještenom na prijelazu trbuha u vrat (T. 3: 2). Analogije za navedene keramičke oblike nalazimo u grobnim cjelinama grupe Velika Gorica - Dobova što upućuje na kontakte s kasnobrončanodobnim zajednicama stupnja Ha B koje su obitavale uz Savu od Krškog polja, preko šireg zagrebačkog područja do Turopolja. Primjerice, zdjele uvučenog ruba s kosim kanelurama zabilježene su u dobovskim grobovima 70 i 395 (zdjela na nozi),⁶⁰ a još su brojnije bikonične zdjele s visokom drškom (grobovi 6, 8, 11, 54, 77, 102, 169 i dalje)⁶¹ te

---

⁵⁵ Vinski-Gasparini 1973, 182, T. 129: 7.

⁵⁶ Teržan 2002, 92–95.

⁵⁷ Teržan 2002, 93.

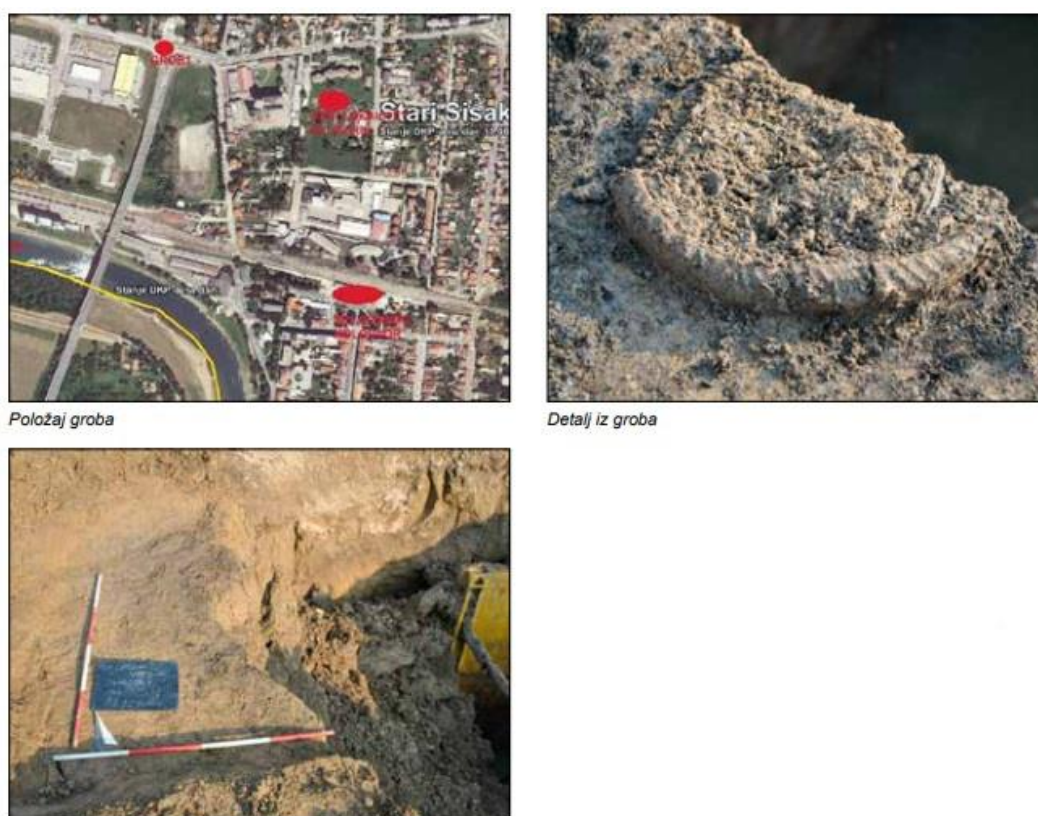
⁵⁸ Teržan 2002, 95.

⁵⁹ Boras 2013.

⁶⁰ Starè 1975, T. 15: 1, T. 56: 12.

⁶¹ Starè 1975, T. 4: 4, T. 5: 3, T. 6: 13, T. 12: 2, T. 15: 11, T. 17: 10; T. 24: 11.

lonci zaobljenog trbuha i stožastog vrata s dvije trakaste drške na prijelazu ovih dvaju konstrukcijskih elemenata (grobovi j, 15, 52, 169 i dalje).⁶² U nešto manjem broju opisane oblike nalazimo i u Velikoj Gorici.⁶³ Iako su pojedini primjerci tih keramičkih oblika poznati i na grobljima Ha B stupnja u Donjem i Gornjem Pokuplju, što je razumljivo pretpostaviti primjerice zdjele s koso kaneliranim, uvučenim rubom (Hrib - Metlika, grob 46,⁶⁴ Ozalj, grob 4⁶⁵), čini se da sastav jedinog do sada poznatog brončanodobnog groba iz Siska upućuje na izravnu povezanost s grupom Velika Gorica - Dobova.

Sl. 1 Paljevinski grob Ha B stupnja iz Zagrebačke ulice u Sisku (prema: Boras 2013)

Pogorelac - Keltsko

U iskopavanju na poziciji Keltsko na Pogorelcu, provedenom 1992. godine, prikupljena je veća količina keramičkog materijala, nažalost bez jasnih stratigrafskih podataka, među kojim se nalaze i ulomci posuda s analogijama u grobovima i naseljima Ha B stupnja s područja susjednih Sisku područja.⁶⁶ To su zdjele uvučenog ruba ukrašenog vodoravnim

⁶² Starè 1975, T. 3: 11, T. 8: 1, T. 12: 3, T. 24: 12.

⁶³ Karavanić 2009, T. 78: 1–2, T. 79: 1, 3.

⁶⁴ Grahek 2004, 168, grob 46: T. 9: 6.

⁶⁵ Balen-Letunić 1981, 13, T. 1: 7.

⁶⁶ Burkowsky 2004, 9–11.

fasetiranjem i kosim kaneliranjem (T. 63: 5, 7), kakva je, uostalom, zabilježena u prethodno opisanom paljevinskom grobu. Radi se o široko rasprostranjenom obliku koji se u kontekstu kulture polja sa žarama pojavljuje, s određenim varijantama u izvedbi kanelura, od Ha A stupnja, dominira u Ha B stupnju, a nalazimo ga i početkom starijeg željeznog doba, odnosno u stupnju Ha C.⁶⁷ Nešto su uže datirane zdjele uvučenog ruba ukrašenog s kratkim, okomitim ili kosim uskim žljebovima ili čak urezima (T. 63: 4, 6, 8). Nalazimo ih u grobovima i naseobinskim slojevima Ha B2-3/Ha C0 stupnjeva (9. i početak 8. stoljeća pr. Kr.),⁶⁸ primjerice na grobljima grupe Kupa/Ozalj,⁶⁹ kao i naseljima uz rijeku Kupu (Dubovec,⁷⁰ Kiringrad,⁷¹ Turska kosa⁷²). Za dataciju je svakako važan primjerak iz groba 1 tumula 98 s Budinjaka, datiran na osnovi brončane igle s lukovičastom glavicom i željeznog torkvesa u 9. stoljeće pr. Kr.⁷³ Slični primjerci zabilježeni su među kasnobrončanodobnim materijalom iz naselja u Starom Čiču koje se pripisuje grupi Velika Gorica – Dobova, među kojima su i ulomci na kojima se nalazi kombinacija okomitog/kosog kaneliranja i vodoravnog fasetiranja ramena i ruba zdjela.⁷⁴ Naime, u kronološkom i kulturološkom kontekstu kasnog brončanog i starijeg željeznog doba možemo promatrati i zdjele uvučenog i vodoravno fasetiranog ruba, kakve su zabilježene i na poziciji Keltsko (T. 63: 5), s time da se određene varijante zadržavaju do kraja starijeg dijela starijeg željeznog doba, točnije do stupnja Ha D1.⁷⁵ Na istom prostoru Pokuplja i Posavine nalazimo i zdjele s visokim fasetiranim drškama, ponekad sedlasto oblikovanog gornjeg dijela. Osim u paljevinskom grobu (T. 3: 3), nekoliko ovih ručki pronađeno je u iskopavanju na poziciji Keltsko (T. 64: 4–5), a jedan primjerak, bez podataka o poziciji i kontekstu nalaza, nalazi se u zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zdjele, odnosno ručke istih morfoloških karakteristika potječu s Turske Kose,⁷⁶ Kiringrada,⁷⁷ Kamenskog,⁷⁸ ali i Starog Čiča,⁷⁹ dok je na groblju u Dobovi fasetiranje zabilježeno na drškama različitih tipova posuda.⁸⁰ Slične drške sa sedlasto oblikovanim gornjim dijelom

⁶⁷ Dular, Tomanič Jevremov 2010, tip La 1-3, 76, Sl. 89; Karavanić 2009, 38; Dular 2013, 43–45, tip La 1-4 i dr.

⁶⁸ Dular 2013, 45, Sl. 13, tip La 4.

⁶⁹ Balen-Letunić 1981, 20, T. 2: 11.

⁷⁰ Čučković, Čučković 2011, T. 4: 1, 5-6, T. 6: 2-4, T. 7: 1-3 i dalje.

⁷¹ Balen-Letunić 1987, T. 1: 3.

⁷² Čučković 2009, T. 8: 1.

⁷³ Škoberne, Bugar 2017, T. 1.

⁷⁴ Balen-Letunić 1996, Sl. 6: 2–3, 5, Sl. 7: 5.

⁷⁵ Dular 2013, 45-46, tip La 5-6.

⁷⁶ Čučković 2009, T. 7: 1–2, T. 16: 1–2.

⁷⁷ Balen-Letunić 1987, T. 2: 1.

⁷⁸ Perkić 2014.

⁷⁹ Balen-Letunić 1996, Sl. 7: 1.

⁸⁰ Starè 1975.

zabilježene su i među keramičkim materijalom iz Ormoža.⁸¹ Istom razdoblju vjerojatno pripadaju i šalice koničnog, odnosno zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s drškom koja nadvisuje rub, ukrašene urezanim kosim linijama i ubodima (T. 63: 1–2). Paralele za ove šalice su brojne na prethodno navedenim lokalitetima, a mogu se istaknuti primjerci s dobovske nekropole iz grobova 136 i 415.⁸² Isto vrijedi i za ulomke lonaca (ili zdjela s vratom!) izvučenog ruba koji je ukrašen urezanim linijama (T. 64: 2-3).⁸³ Važno je naglasiti da se većina navedenih oblika nastavlja koristiti i početkom željeznog doba (osim vjerojatno zdjela s visokim fasetiranim drškama!), što upućuje na kontinuitet naseljavanja u Ha B - C stupnjevima, u razdoblju koje prethodi ekspanziji sisačkog željeznodobnog naselja u kasnohalštatskom razdoblju što će znatno opsežnije biti opisano u glavnom dijelu disertacije.

Svakako važan predmet za dataciju najranijeg poznatog naseobinskog horizonta sisačkog pretpovijesnog naselja, s obzirom na to da potječe iz iskopavanja provedenog 1992. godine na poziciji Keltsko, igla je s bikoničnom glavicom i tordiranim vratom (T. 2: 7). U analizi materijala s tolminskog groblja B. Teržan navodi da se distribucija igala navedenih morfoloških karakteristika (Pogačnik tip 6) može pratiti od sjeveroistočne Italije, preko Posočja te u okvirima grupa Ruše i Ljubljana u fazama Ha B1 - B2.⁸⁴ Sisačkom primjerku bliske igle nalazimo i na grobljima u Dobovi (grob 9)⁸⁵ i Velikoj Gorici (grobovi G/1910 1/1911).⁸⁶

Na osnovi iznesenih podataka i na sadašnjem stupnju istraženosti intenzivnije naseljavanje na prostoru Siska može se, s određenim oprezom, datirati u Ha B stupanj, o čemu svjedoče naseobinski nalazi s pozicije Keltsko na Pogorelcu te paljevinski grob na zapadnom ulazu u grad. Metalni nalazi bez kontekstualnih podataka, kao i oni iz rijeke Kupe, upućuju na određenu aktivnost, možda čak i u okviru kulta/rituala vezanog uz vodu, već od Br D - Ha A stupnjeva, ali za sada ne dozvoljavaju i konkretnije zaključke.

Groblja

Važnu pojavu za razumijevanje mlađe faze kasnog brončanog doba (Ha B) te prijelaza u starije željezno doba na prostoru oko Ozlja čine groblja spaljenih pokojnika iz Treščerovca, Krupača i Ozlja, kao i nešto sjevernije smješten grob iz Žamarije, koji su u starijoj literaturi

⁸¹ Dular, Tomanić Jevremov 2010, T. 22: 11, T. 46: 1.

⁸² Starè 1975, T. 21: 22, T. 59: 9.

⁸³ Ormož (Dular, Tomanić Jevremov 2010, T. 18: 2, T. 68: 8, T. 108: 8, T. 116: 9 i dalje); Grajski grič pri Ptuj (Dular 2013, T. 28: 3, T. 53: 1) i dr.

⁸⁴ Teržan 2002, 87-88.

⁸⁵ Starè 1975, T. 6: 1.

⁸⁶ Karavanić 2009, T. 61: 3

ubrajani u grupu Velika Gorica,⁸⁷ a kasnije izdvojeni u zasebnu skupinu Karlovac,⁸⁸ odnosno grupu Kupa ili Ozaljsku grupu kako je definirana u posljednjim objavama D. Ložnjak Dizdar.⁸⁹ Iako u užem geografskom smislu ne pripada Pokuplju, u ovom kontekstu je važno spomenuti i žumberački lokalitet Budinjak s visinskim naseljem i grobljem, gdje je zabilježen postupan prijelaz s paljevinskog pokapanja u ravnim grobovima u kosturno ukapanje ispod grobnih humaka, s prijelaznom fazom koja se odražava u žarnim grobovima koji su se nalazili ispod humaka, što je prema J. Dularu odlika Podzemelj 1 stupnja.⁹⁰ Ovaj postupni prijelazni proces dobro je posvjedočen u susjednoj Sloveniji, točnije u okviru ljubljanske grupe, kao i u početnoj fazi dolenske halštatske skupine, s Novim mestom kao dobrim primjerom s više od 600 brončanodobnih ravnih grobova i nizom grobova pod tumulima iz najranijeg željeznodobnog Podzemelj 1 stupnja.⁹¹ Navedeni procesi mogu se pratiti i na prostoru slovenskog Pokuplja, točnije u Beloj krajini, primjerice na pozicijama Borštek i Hrib u Metliki⁹² kao i na eponimnom lokalitetu za početni stupanj dolenske skupine - Podzemelju.⁹³ Uz navedene kulturne skupine, uključujući i budinjačko groblje, vjerojatno se može vezati i pojava rijetkih grobnih humaka uz rijeku Kupu u Draganiću i Ozlju.

Ozalj

Nakon manjeg probnog iskopavanja provedenog 1884. godine na vlastelinstvu Thurn-Taxis kod Ozlja, na zemlji koju je tada obrađivao nadlovac g. Jalić, u kojemu je pronašao četiri žare, Š. Ljubić se 1886. vratio na istu poziciju i nakon kraćeg istraživanja ustvrdio postojanje razorene „mogile“, odnosno grobnog humka, čime je revidirao prethodno postavljenu tezu da se radi o groblju sa žarnim ukopima.⁹⁴ Površinu grobnog humka je pretpostavio na 50 m², a navodi da je bio snižen, a kasnije i uništen probijanjem ceste. Grobovi su bili razoreni, pa se istraživanje uglavnom svelo na prikupljanje dislociranih grobnih priloga. U kratkom izvještaju iz 1887. Š. Ljubić navodi popis prikupljenih predmeta, a ponavlja ga s manjim razlikama i u Popisu iz 1889. godine.⁹⁵ Primjerice u prvom popisu navodi se osam prikupljenih „agršaka“, odnosno keramičkih pršljena, a u Popisu samo četiri. Među materijalom iz Pretpovijesnog odjela AMZ-a nalazi se svih osam primjeraka. U

---

⁸⁷ Balen-Letunić 1981; Vinski Gasparini 1983.

⁸⁸ Čučković 2004.

⁸⁹ Ložnjak Dizdar 2013, 103–105; Ložnjak Dizdar, Potrebica 2017, 105.

⁹⁰ Želle 2002; Dular 2003, 109; Škoberne, Bugar 2017.

⁹¹ Knez 1966; Potrebica 2013, 60–61; Križ, Stipančić 2016, 27. O kronološkom odnosu ljubljanske i dolenske skupine: Dular 2003, 100, 117, Sl. 51.

⁹² Dular 1979.

⁹³ Grahek 2004.

⁹⁴ Ljubić 1885, 71; Ljubić 1887, 29.

⁹⁵ Ljubić 1899, 158, T. 33: 255.

terenskom izvještaju spominje se i da je prikupljeno „više komada raznovrstnih lonaca“, a u Popisu samo dva. Revizijom nalaza iz Ozlja zatečena su tri ulomka keramičkih posuda. U članku *Grobovi kasnog brončanog i starijeg željeznog doba iz okolice Karlovca* iz 1981. godine D. Balen-Letunić je objavila pet predmeta i dala njihovu kraću analizu, navodeći da se u Zbirci AMZ-a nalazi samo dio predmeta koje je opisao Š. Ljubić. Spomenutom revizijom Pretpovijesnog odjela pronađeni su svi predmeti iz Ozlja koje u izvještaju iz 1887. te Popisu iz 1889. godine navodi Š. Ljubić, izuzev plave perle s tri „oka“. Osim predmeta objavljenih 1981. (dvopetljasta lučna fibula s jedanaest čvorova na luku (T. 5: 1), igla s okruglom glavicom i narebrenim vratom (T. 4: 3), igla s polukuglastom glavicom i dva rebra na vratu ispod kojeg se nalazi spiralno urezani ukras (T. 4: 4), spiralno namotana narukvica s devet navoja (T. 4: 1), gumb s dugačkim trnom (T. 4: 10)), na mjestu uništenog ozaljskog tumula prikupljeni su i sljedeći predmeti:

1. Deset ulomka brončane žice koji predstavljaju dijelove spiralno namotane narukvice, identične prethodno navedenoj (T. 4: 2). Slični primjerci zabilježeni su u Podzemelju, nažalost bez grobnih cjelina.⁹⁶ Gotovo identični primjerci s dvanaest navoja izrađeni od brončane žice okruglog presjeka zabilježeni su u tumulu istraženom na poziciji Kranj - vila Prah u kojemu je istraženo nekoliko paljevinskih grobova. Iako točan sastav grobnih cjelina nije poznat, prikupljeni grobni prilozi, među kojima su brončani dijam, dvopetljaste fibule tipa 1a i 5a te keramičke posude ukrašene brončanim zakovicama i kositrenim trakama, jasno datiraju pokapanje pod grobnim humkom u stupanj Podzemelj 1 i 2.⁹⁷ Spiralno namotane narukvice, doduše s manjim brojem navoja od ozaljskih, zabilježene su i u paljevinskom grobu 57 s Hriba u Metliki,⁹⁸ kao i u paljevinskom grobu 140 iz ravne nekropole s Kapiteljske njive u Novom mestu, apsolutno datiranom u 9. stoljeće pr. Kr.⁹⁹

2. Dvije manje žute i jedna veća zelena staklena perla (T. 4: 11) kakve nalazimo u nizu grobova Ha B2 - Ha C1 stupnjeva, primjerice u grobu 12 iz tumula 13 na Budinjaku.¹⁰⁰ U objavi grobova s položaja Hrib u Metiki, gdje su slične perle pronađene u nekoliko paljevinskih grobova, L. Grahek navodi da se male staklene perle diskastog oblika nalaze u nizu grobova ljubljanske skupine u fazi II, a u pojedinim slučajevima se nalaze i sa željeznim nakitom.¹⁰¹

---

⁹⁶ Dular 1978, T. 11: 14–18.

⁹⁷ Škvor Jernejčič 2017.

⁹⁸ Grahek 2004, 169, T. 10: 3–4.

⁹⁹ Križ, Jereb, Teržan 2014, Sl. 27.2.3: 2–3.

¹⁰⁰ Škoberne, Bugar 2017, 87, T. 2: 1.

¹⁰¹ Grahek 2004, 149.

3. Spomenuti željezni nakit također se nalazi među ozaljskim materijalom, a radi se o teško oštećenom kolutu s desetak ulomaka koji vjerojatno predstavljaju dijelove torkvesa (T. 5: 3), karakterističnog elementa ženske nošnje u stupnju Podzemelj 1,¹⁰² odnosno u razdoblju tzv. „željeznog horizonta“ datiranog u drugu polovicu 9. i prvu polovicu 8. stoljeća pr. Kr.¹⁰³ Kao primjere geografski bliske Ozlju možemo istaknuti torkvese iz paljevinskog groba 220 s Mestnih njiva u Novom mestu iz stupnja Ljubljana Iib,¹⁰⁴ u kosturnom grobu 1 iz tumula 98 s Budinjaka, datiranog nešto šire u 9. stoljeće pr. Kr. te u grobu 2 iz tumula 13 s istog lokaliteta iz 8. stoljeća pr. Kr.¹⁰⁵

4. Drugi predmet čine dva ulomka spaljenog željeznog obruča okruglog presjeka, promjera 6 cm (T. 5: 2). Iako je predmet znatno oštećen, postoji mogućnost da se radi o željeznoj narukvici koja bi pripadala istom vremenskom horizontu kao i prethodno opisani torkves. Za ilustraciju, navodimo primjerke iz groba 2 u tumulu 13 i groba 7 u tumulu 139 s Budinjaka koji pripadaju stupnju Podzemelj 1, kao i primjerke iz poznatog dvojnog kneževskog groba 6 iz tumula 139 koji predstavlja tipičnu grobnu cjelinu Podzemelj 2 stupnja.¹⁰⁶ Na ulomcima narukvice vidljivi su tragovi izlaganja visokoj temperaturi što posredno upućuje na paljevinski ritual kojemu je bila potvrđena pokojnica sahranjena u jednom od grobova ozaljskog tumula.

5. Dio lančića od pet brončanih karika mogao bi predstavljati dio polumjesečaste fibule (T. 4: 8). Naime, na pojedinim varijantama ovih fibula nalaze se lančići pričvršćeni na gornju stranu luka, na kojima se ponekad nalaze i privjesci od brončanog lima. To su primjerci tipa Križna gora prema B. Teržan,¹⁰⁷ odnosno tipa II, inačica 2-4 prema podjeli A. Pogačnik,¹⁰⁸ koji nisu čest oblik na prostoru Dolenjske i Bele krajine, a Ozlju blizak nalaz predstavlja fibula iz Črnomelja.¹⁰⁹ Navedene varijante kronološki pripadaju početku željeznog doba (Ha C1), odnosno u apsolutnom kronološkom okviru drugoj polovici 8. i početku 7. stoljeća pr. Kr.¹¹⁰ Kao alternativnu interpretaciju možemo predložiti i samostalnu pojavu lančića u grobovima u ulozi privjeska, što je zabilježeno na groblju u Tolminu.¹¹¹ Zanimljivo, isti lančić

---

¹⁰² Gabrovec 1987, 41.

¹⁰³ Teržan, Črešnar 2014, 706–713.

¹⁰⁴ Dular 2003, T. 56: 13.

¹⁰⁵ Škoberne, Bugar 2017, T. 1: 3, T. 2: 1.

¹⁰⁶ Škoberne 1999, 106–107, 130, 134, T. 15, T. 20: 2-4; Dular 2003, 109, 116, Sl. 59: B, Sl. 62; Škoberne, Bugar 2017, 87, T. 2: 3–4.

¹⁰⁷ Teržan 1990, 77, Sl. 7, 9.

¹⁰⁸ Pogačnik 2002, 32–34, Fig. 15.

¹⁰⁹ Dular 1983, T. 5: 2.

¹¹⁰ Teržan 2002, 100; Teržan, Črešnar 2014, 713–715.

¹¹¹ Pogačnik 2002, 64, Sl. 56.

se nalazi i unutar kamene komore tumula u Kranju - Vila Prah, gdje su pronađene spiralno namotane narukvice identične ozaljskima.¹¹²

6. Spiralno namotana brončana traka promjera 2,2 cm, možda kolut za kosu (T. 4: 7).

7. Igla s tragovima željezne korozije u dijelu oko glavice (T. 4: 5).

8. Tri ulomka tordirane brončane žice (T. 4: 6)

9. Manji brončani obruč s tri zadebljanja (T. 4: 9).

10. Tri ulomka keramičkih posuda: zdjela uvučenog glatkog ruba (T. 6: 3), lonac zaobljenog tijela i izvučenog ruba ukrašenog plastičnom trakom s otiscima prstiju (T. 6: 2) i snažno izvučen rub lonca (T. 6: 1). Sva tri oblika predstavljaju tipične keramičke oblike koje nalazimo u grobovima Ha B1-2 stupnja, uključujući i grobove u Ozlju,¹¹³ kao i u početnoj fazi starijeg željeznog doba.

11. Na površini uništenog tumula prikupljeno je ukupno osam pršljenova (T. 5: 4) koji su čest nalaz u ženskim grobovima kasnog brončanog i željeznog doba zbog čega se smatra da predstavljaju simbol ženskog identiteta u okviru pogrebnog rituala. U grobove su prilagani jedan ili više primjeraka.¹¹⁴

Kako bismo dobili potpunu sliku ozaljskog tumula kratko ćemo se osvrnuti i na nalaze objavljene 1981. godine. Kao analogiju za iglu s polukuglastom glavicom te dva rebra i kosim urezima na vratu D. Balen ispravno navodi primjerak iz groba 18 s pozicije Borštek u Metliki kojega Dular datira u stupanj IIb ljubljanske skupine, istovremeni sa stupnjem Podzemelj 1 dolenske skupine.¹¹⁵ Mala igla kojoj nedostaje vrh ima kuglastu glavicu i narebreni vrat. Vrlo sličan primjerak, sačuvan u gotovo identičnoj veličini kao i ozaljski, nalazimo u grobu 1 iz tumula 139 i grobu 3 iz tumula 6 s Budinjaka¹¹⁶ kao i grobovima 23 i 25 s položaja Hrib u Metliki.¹¹⁷ Radi se o široko rasprostranjenom obliku koji nalazimo na prostoru od doline rijeke Po preko istočnih Alpa do Transdanubije i južne Panonije, s jednim primjerkom zabilježenim i na Glasincu. B. Teržan ih kronološki smješta u fazu II ljubljanske skupine što bi odgovaralo 9. i prvoj polovici 8. stoljeća pr. Kr.¹¹⁸

Na osnovi predstavljenog materijala može se zaključiti kako je u ozaljskom tumulu bilo ukopano nekoliko grobova, na što upućuje postojanje priloga karakterističnih za muške (igla s okruglom glavicom i narebrenim vratom, igla s polukuglasto oblikovanom glavicom) i ženske

---

¹¹² Škvor Jernejčič 2017, T. 5: 8.

¹¹³ Balen Letunić 1981.

¹¹⁴ Pogačnik 2002, 70–72, Sl. 65; Grahek 2004, 155; Dizdar 2013, 363.

¹¹⁵ Dular 1975, T. 3: 4; Dular 2003, 108, Sl. 56: 2.

¹¹⁶ Škoberbe 1999, 46, T. 1: 2; Škoberne, Bugar 2017, 95, T. 4: 4.

¹¹⁷ Grahek 2004, 139, Sl. 30, T. 4: 8–13.

¹¹⁸ Teržan 1990, 96, 156, Sl 38, karta 23.

grobove (fibule, željezni nakit, pršljeni), što je odlika dolenske halštatske skupine, grupe Budinjak, ali i razvijene i završne faze ljubljanske skupine, na što upućuje tumul s pozicije Hrib u Metliki.¹¹⁹ Tragovi izloženosti visokoj temperaturi vidljivi na željeznoj narukvici mogli bi upućivati na postojanje paljevinskog ritusa koji je, osim u kasnobrončanom dobu, dominantan i u početnoj fazi željeznog doba u susjednoj Beloj Krajini i na Budinjaku.¹²⁰ Analiza predmeta pokazuje da se pokapanje u ozaljskom tumulu odvijalo u stupnjevima Podzemelj 1-2, s određenom mogućnošću da počinje i nešto prije, u drugoj polovici 9. stoljeća, što bi odgovaralo stupnju IIa ljubljanske skupine. Stoga se čini da postojanje ravne nekropole Ha B stupnja, kao i tumula u Ozlju s materijalom koji nedvojbeno pripada razdoblju kraja 9. i 8. stoljeća pr. Kr., odnosno fazama II-IIIa ljubljanske i Podzemelj 1-2 dolenske skupine, upućuje na postupnu transformaciju pogrebnih običaja ove pokupske zajednice na prijelazu brončanog u željezno doba kroz procese posvjedočene kod susjednih kulturnih skupina na slovenskom prostoru, a znatne sličnosti uočavaju se i s pogrebnim ritualom budinjačke zajednice. Nažalost, mali broj poznatih grobova ravne nekropole iz Ozlja, kao i nedostatak kontekstualnih informacija za nalaze iz tumula, ne dozvoljavaju detaljnije analize kakve su provedene na slovenskom prostoru gdje su poznate stotine grobnih cjelina iz dotičnog razdoblja.

Draganić

O tumulu iz Draganića ne može se mnogo toga reći. Naime, 1966. godine u polju u podnožju uzvišenja zvanog Markova glavica pronađen je brončani mač tipa Mörigen (T. 6: 4), jasno datiran u stupanj Ha C1.¹²¹ Kasnijim pregledom terena utvrđeno je da mač vjerojatno potječe iz obližnjeg uništenog tumula kroz koji je probijen šumski put, slično devastaciji koja se dogodila i kod ozaljskog grobnog humka. Nedavno su provedena i revizijska istraživanja na lokalitetu u kojima nije utvrđeno postojanje intaktnih grobova, ali ni bilo kakvog dodatnog materijala.¹²² Na osnovi postojanja mača i monumentalne grobne arhitekture (humka) može se samo pretpostaviti postojanje bogatog ratničkog groba iz početne faze željeznog doba (Ha C1), odnosno stupnja Podzemelj dolenske halštatske skupine, barem djelomično istovremenog s grobovima iz ozaljskog tumula.

---

¹¹⁹ Grahek 2004.

¹²⁰ Dular 2003, 108–109.

¹²¹ Vinski Gasparini 1971.

¹²² Na informaciji zahvaljujem kolegi Krešimiru Ragužu iz Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture RH u Karlovcu.

Osim jasnih veza grupe Kupa/Ozalj s kulturnim grupama kasnog brončanog i početka željeznog doba sa slovenskog prostora, D. Ložnjak Dizdar je upozorila i na određene kontakte ovoga prostora i s posavskim i zapadnobalkanskim prostorom, naznačujući njegov važan komunikacijski položaj u širim regionalnim strujanjima između sjevernog Jadrana, jugoistočnih Alpa te južne Panonije i zapadnog Balkana na samom završetku brončanog doba.¹²³ Ova konstatacija, kojom završavamo uvodno poglavlje, definira istraživački okvir u kojemu će se pokušati analizirati razvoj pokupskih zajednica u željeznom dobu sve do njihove integracije u okvire rastuće rimske države.

Kao što je prethodno izloženo, određeni tragovi naseljavanja na širem prostoru Donjeg Pokuplja poznati su iz starije faze kulture polja sa žarama, prvenstveno iz ostava (Siče - Lučica) te kao slučajni nalazi (Sisak), dok samo rijetki keramički nalazi s pojedinih visinskih lokaliteta upućuju na moguće naseljavanje od Br D - Ha A stupnjeva (Barilović, Mali Petrovac, Kiringrad). Arheološki je znatno bolje potvrđena mlađa faza kulture polja sa žarama s brojnijim naseobinskim podacima, kako onima s visinskih položaja (Dubovac, Belaj, Kiringrad, Turska kosa itd.), tako i nizinskih naselja smještenih uz samu rijeku Kupu (Kamensko, Sisak). U stupnju Ha B1 nastaju i groblja grupe Kupa/Ozalj (Treščerovac, Ozalj, Krupače), a istom vremenu pripada i novootkriveni grob iz Siska. Prijelaz u željezno doba i njegovu početnu fazu markiraju, nažalost uništeni, tumuli iz Ozlja i Draganića, a kontinuirani razvoj zabilježen je i na nizu naselja (Kamensko, Kiringrad, Turska Kosa, Sisak). Upravo zbog navedenog kontinuiteta željeznom dobu Pokuplja nemoguće je pristupiti bez poznavanja njegove prethodne, brončanodobne faze, čemu je, nadamo se, poslužilo ovo uvodno poglavlje.

Karta 1. Kasnobrončanodobni lokaliteti u Donjem Pokuplju

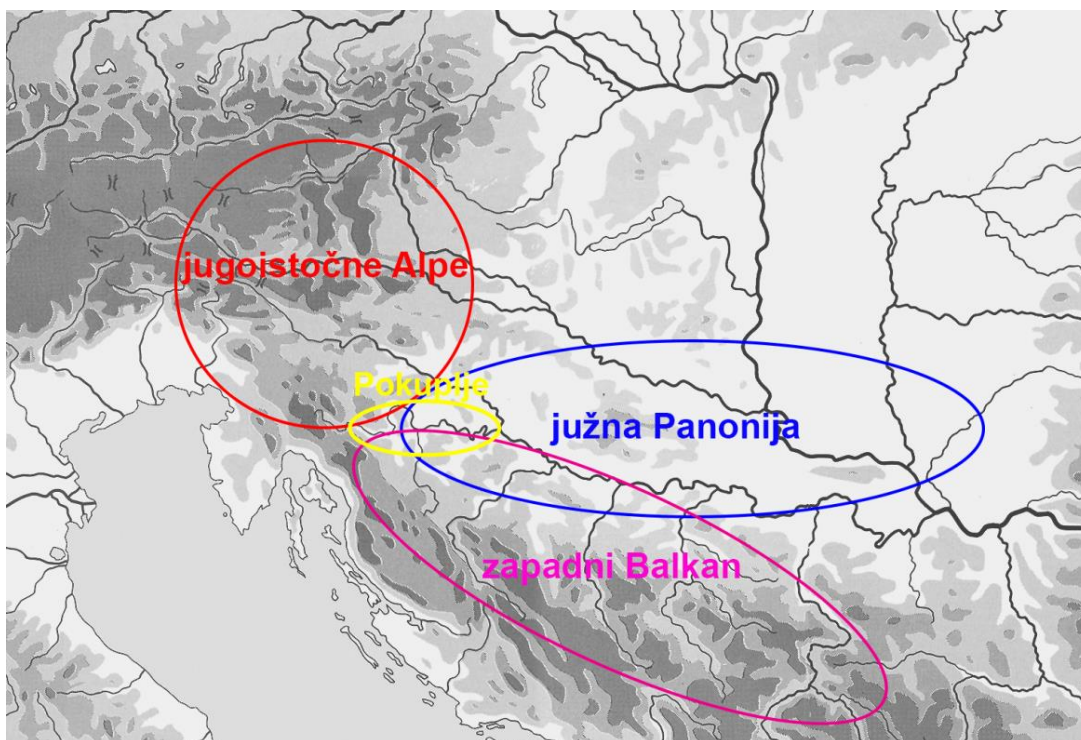
¹²³ Ložnjak Dizdar 2013, 103–106.

2. ŽELJEZNO DOBA U DONJEM POKUPLJU

Nakon izloženog kulturnog i društvenog razvoja s kraja brončanog doba, fokus ove disertacije bit će na prezentaciji i analizi materijalne kulture pretpovijesnih i protopovijesnih zajednica koje su u željezno doba naseljavale prostor Donjeg Pokuplja. Specifičan položaj ovog prostora, smještenog na razmeđu triju geografskih i kulturnih regija - jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana, učinio ga je značajnom komponentom u komunikacijskoj mreži željeznog doba, što se prepoznaje i u arheološkoj ostavštini. Vremenski period u kojem će biti razmatran povijesni razvoj ovih zajednica može se podijeliti u dvije kronološke faze: starije i mlađe željezno doba s halštatskom i latenskom materijalnom kulturom kao dominantnim kulturnim fenomenima koji su obilježili srednjoeuropski prostor u razdoblju od 8. do 1. stoljeća pr. Kr. Uz snažnu lokalnu osnovu u materijalnoj kulturi, navedene kulturne pojavnosti u Donjem Pokuplju doživjele su specifičnu regionalnu interpretaciju kakve su uobičajene za periferna područja većih kulturnih cjelina.

S obzirom na količinu dostupne arheološke građe te kontekstualnih i prostornih podataka, znatan dio analize bit će posvećen naselju smještenom na prostoru današnjeg grada Siska, poznatog iz antičkih pisanih izvora pod imenom Segest(ik)a. Naime, rijeka Kupa je u pretpovijesti predstavljala ključni komunikacijski pravac koji je spajao sjeverno jadransko zaleđe s Panonijom, a kao dio šire mreže, preko savske doline, i važnu vezu prema srednjem Podunavlju. Ključna točka na kojoj se pokupski mikrosustav vezao na srednjoeuropski makrosustav predstavljalo je naselje na ušću rijeke Kupe u Savu. Stoga je od iznimne važnosti utvrditi dinamiku razvoja sisačkog željeznodobnog naselja, a analizom pokretne arheološke ostavštine utvrditi odnos njegovih stanovnika s ostalim zajednicama u Pokuplju. Fokus analize činit će građa i kontekstualni podatci prikupljeni u recentnim istraživanjima Arheološkog muzeja u Zagrebu, ali i stariji nalazi iz fundusa AMZ-a i Gradskog muzeja Sisak, čime će se definirati glavni aspekti materijalne kulture „segestanske“ željeznodobne zajednice. Usporedbom prikupljenih podataka iz Siska s podacima s ostalih poznatih lokaliteta Donjeg Pokuplja bit će utvrđena dinamika naseljavanja ovoga prostora u željeznom dobu, odnos prema susjednim, ali i udaljenijim područjima, kao i stupanj uključenosti u velike kulturne sustave: halštatski, latenski, balkanski i mediteranski, zaključno s integracijom u okvire rimske države na kraju 1. tisućljeća pr. Kr.

Karta 2. Donje Pokuplje u mreži kontakata između jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana

2.1 ŽELJEZNODOBNO NASELJE U SISKU

Važnošću, ali i stupnjem istraženosti na prostoru donjeg Pokuplja ističe se veliko nizinsko naselje na području današnjeg grada Siska, smješteno neposredno prije ušća rijeke Kupe u Savu. Istraživačka povijest ovoga lokaliteta vrlo je zanimljiva i specifična. Zbog činjenice da se u nekoliko navrata navodi u antičkim izvorima često je bio predmetom mnogih rasprava, znanstvenih radova i interpretacija, iako je do prije petnaestak godina iz arheološke perspektive bio vrlo slabo istražen. Naime, s obzirom na to da se pod imenom Segest(ik)a spominje u djelima nekih antičkih pisaca, kao što su Strabon i Apijan, odnosno Siscija u nešto mlađem djelu Kasija Diona, što je iznimno rijedak slučaj za područje južne Panonije, većina interpretacija o topografiji željeznodobnog naselja i njegovom odnosu prema rimskoj Sisciji zasnivala se primarno na analizama navedenih izvora.¹²⁴

Također, uslijed aktivnosti antikvara i raznih preprodavača starina na području grada Siska, prvi pretpovijesni predmeti s ovog prostora dospjeli su u tadašnji Narodni muzej već krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Dio arheoloških predmeta potjecao je iz rijeke Kupe, pa su

¹²⁴ Šašel 1974, 726; Nenadić 1987, 73; Hoti 1992, 134; Buzov 1993, 48–49; Šašel Kos 1997 i dr.

neposredno prije početka 1. svjetskog rata provedeni nadzori na jaružanjima korita u kojima je prikupljena iznimno velika količina arheološke građe, većinom iz rimskog razdoblja, a manji broj predmeta iz željeznog doba mogao se dovesti u vezu s navednim naseljem.¹²⁵ Rezultati jaružanja potaknuli su i prva arheološka istraživanja 1912. godine na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac pod vodstvom Vladimira Tkalčića iz tadašnjeg Narodnog muzeja. U kratkom izvještaju Tkalčić navodi postojanje ostataka drvenih koliba i zapečenih ognjišta popraćenih ostatcima keramičkih posuda, zatim ostataka prijenosnih ognjišta, utega i pršljenova koje je usporedio s tada već poznatim nalazima iz Donje Doline (arhiv AMZ-a).¹²⁶ Do sljedećih istraživanja na desnoj obali Kupe prošlo je punih osamdeset godina, kada je u ljeto 1992. godine Gradski muzej Sisak proveo iskopavanja u samom koritu rijeke, pri čemu su pronađeni ostatci drvene arhitekture u obliku pilotaže, vjerojatno sojeničkog naselja. Prikupljeni pokretni materijal, kao i rezultati provedenih dendrokronoloških analiza, datiraju ovaj dio istraženog naselja u kasno brončano te starije i mlađe željezno doba (10. – 1. stoljeće pr. Kr.).¹²⁷ U razdoblju od 2003. do 2016. godine provedeno je nekoliko zaštitnih arheoloških iskopavanja na lijevoj obali rijeke Kupe, u gradskoj jezgri, u kojima su prvi puta istraženi mlađeželjeznodobni slojevi ispod slojeva rimske Siscije, što je bacilo potpuno novo svjetlo na dinamiku naseljavanja ovoga prostora u posljednja dva ili tri stoljeća stare ere. Naposljetku, recentna istraživanja, koja od 2012. na poziciji Pogorelac provodi Arheološki muzej u Zagrebu, dodatno su proširila spoznaje o dinamici naseljavanja ovoga prostora u razdoblju starijeg i mlađeg željeznog doba.¹²⁸

2.1.1 Iskopavanja Arheološkog muzeja u Zagrebu na poziciji Sisak-Pogorelac (2012. – 2017. godina)

Iskopavanja na poziciji Sisak - Pogorelac započela su u ljeto 2012. otvaranjem Sonde 1 s ciljem utvrđivanja stratigrafske situacije na ovom dijelu lokaliteta. Do kraja 2017., kada je završena prva faza istraživanja na Pogorelcu, istražene su četiri sonde na katastarskim česticama 15/2 i 15/3 (kat. općina Novi Sisak) u kojima su zabilježene strukture iz tri vremenska razdoblja: nasebinski slojevi iz željeznog doba ((8?)6. – 1. stoljeće pr. Kr.) i rimskog razdoblja (2. – 3. stoljeće) te kasnoantičko groblje (4. i prva polovica 5. stoljeća) (Sl.

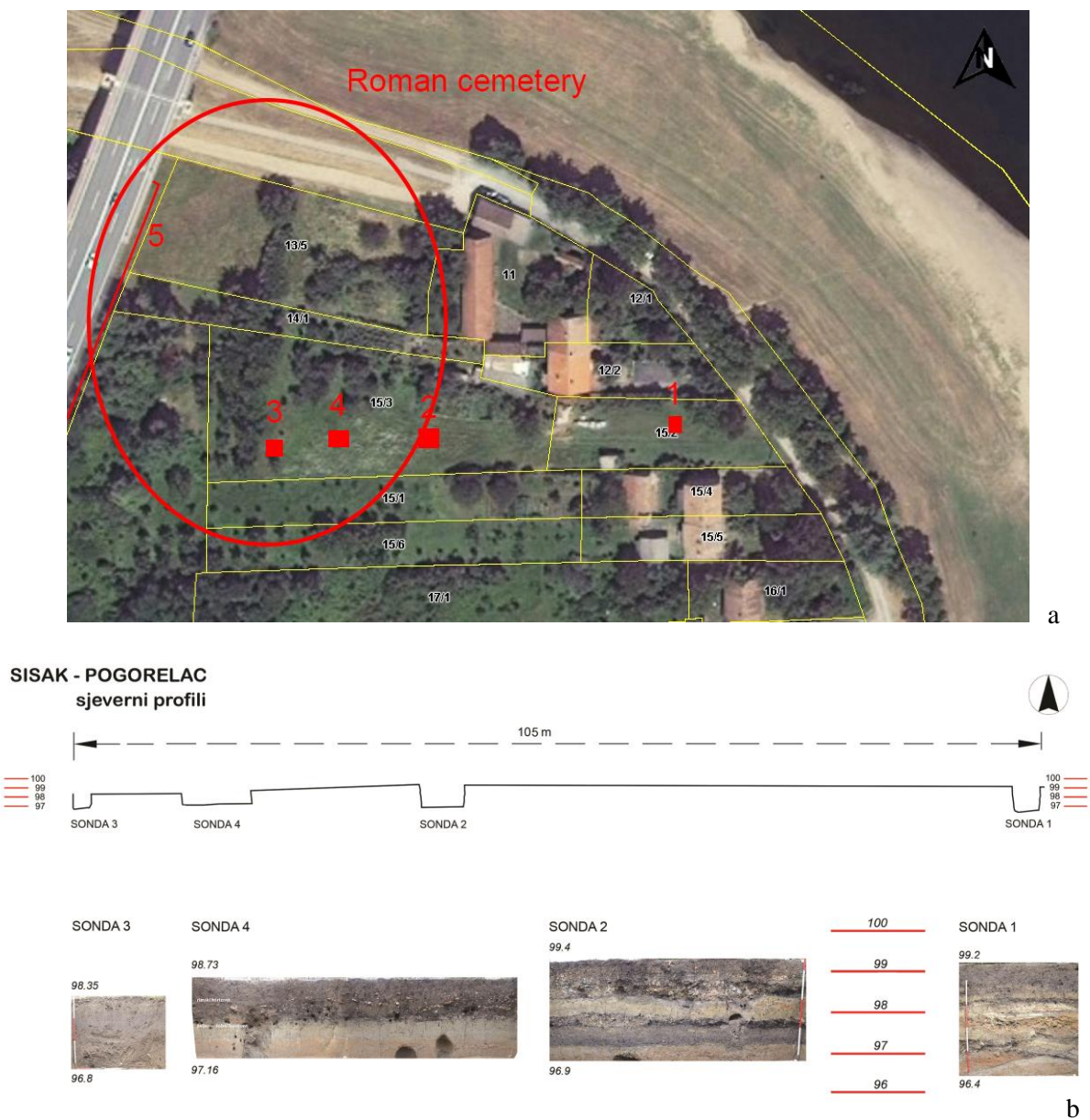
¹²⁵ Majnarić-Pandžić 1970; Vukelić, Radman-Livaja 2012.

¹²⁶ AAMZ, 42, Sisak, 1912, *Izvještaj Vladimira Tkalčića, pravog srednjošk. učitelja dodijeljenoga arheološkom muzeju, o svom službenom putovanju u Sisak.*

¹²⁷ Durman 1992; Burkowsky 2004.

¹²⁸ Drnić 2015.

2a). U nastavku teksta bit će analizirana i interpretirana stratigrafija i kontekstualni podatci primarno za razdoblje željeznog doba.

Sl. 2: a) Položaj istraženih Sondi 1-4 na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac (kat. č. 15/2 i 15/3); b) Presjek kroz istraženi dio lokaliteta s prikazom sjevernih profila u Sondama 1-4 (izradili: I. Drnić, M. Mađerić)

Sonda 1

Gotovo tri metra debeli kulturni slojevi u Sondi 1, dimenzija 3 x 4 m, koje pokretni materijal te rezultati radiokarbonskih analiza datiraju u razdoblje starijeg i mlađeg željeznog doba ((8?)6. – 1. stoljeće pr. Kr.), istraživani su u četiri arheološke kampanje (2012. – 2015.) (Sl. 3: a-b). Najstariji antropogeni/kulturni sloj (SU 119) u Sondi 1, koji se sastoji od tankog

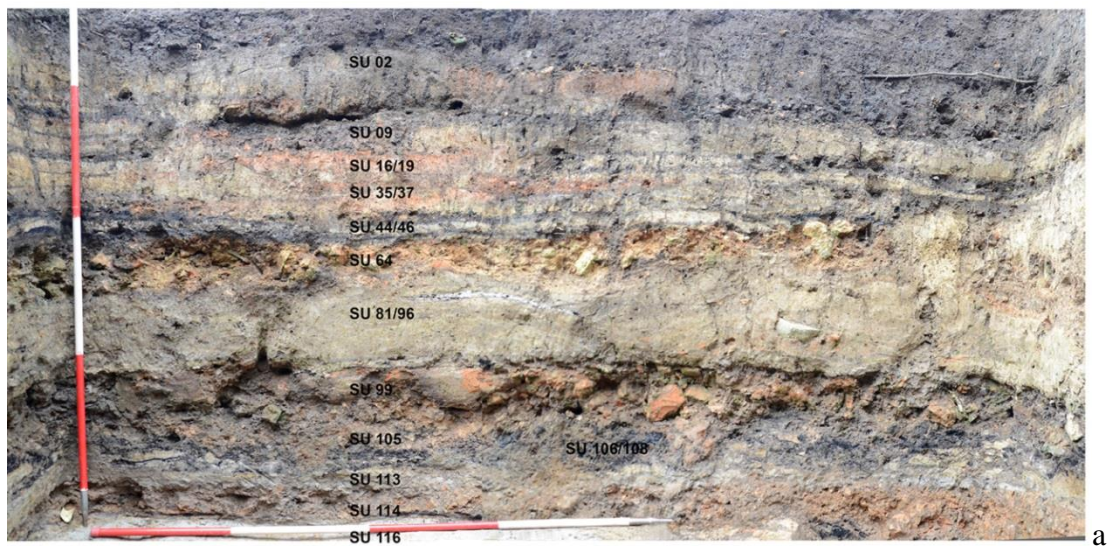
sivog sloja s tragovima gorenog drveta, zabilježen je na apsolutnoj dubini od 96,15 m.n.v., a definiran je kao *naseobinski sloj 0*. Neposredno iznad njega istražen je sloj žute gline s intenzivnim tragovima gorenja (SJ 116), uključujući i ostatke spaljenog drveta (SJ 117) (Sl. 4), iznad kojega se nalazio sloj kućnog lijepa, ukazujući na postojanje nadzemne strukture sa zemljanim podom orijentacije sjeveroistok-jugozapad (*Objekt 1*) i drvenim zidovima premazanim kućnim lijepom (Sl. 8). Sivi sloj (SJ 114) s dosta gorenog drveta, nešto keramičkih ulomaka i životinjskih kostiju, zabilježen u jugoistočnom uglu Sonde 1, predstavlja prostor izvan *Objekta 1*. Rezultat radiokarbonske analize provedene na koštanom uzorku iz SJ 116 dao je, uslijed fenomena „halštatskog koljena“, relativno širok datum između 745. i 400. godine pr. Kr. (745-400 cal BC) s vjerojatnošću od 68% za razdoblje između 540. i 410. (540-410 cal BC) (Beta-435082)¹²⁹ upućujući na formiranje naselja na ovom dijelu lokaliteta u starijem željeznom dobu, vjerojatno u njegovom mlađem dijelu, odnosno kasnohalštatskom razdoblju (Sl. 8). U opisanom naseobinskom horizontu prikupljen je manji broj ulomaka keramičkih posuda, uglavnom grublje izrade koja nije prikladna za preciznije datiranje (T. 32: 4; T. 33: 1, 11), ali i ulomak kvalitetno izrađene zdjele crne uglačane površine ukrašene plitkim žljebljenjem i ubađanjem (T. 33: 2) te ulomak zdjele uvučenog fasetiranog ruba (T. 33: 3) koji bi, zajedno s oštećenom brončanom tuljastom sjekirom (T. 33: 7), mogao upućivati na nešto stariju dataciju prvog naseobinskog horizonta (Ha C). Osim navedenih nalaza, u ovome su horizontu zabilježeni u potpunosti sačuvan kameni brus cilindričnog oblika s perforacijom na jednom kraju (T. 33: 10), ulomak pokretnog ognjišta ili možda žrtvenika (T. 33: 4) te željezno šilo pravokutnog presjeka (T. 33: 6).

Iznad najstarijeg naseobinskog sloja u Sondi 1 nalazio se djelomično istraženi mlađi objekt iste orijentacije kao i onaj stariji (sjeveroistok-jugozapad) (*Objekt 2*) (Sl. 5a-b). Sastojao se od 30 – 40 cm debelog sloja urušenja (SJ 99) s velikom količinom kućnog lijepa, keramičkih ulomaka (T. 24: 5-7; T. 25) te ulomaka keramičkih ploča ukrašenih plastičnim geometrijski izvedenim ukrasom, koje su bile postavljene na zidove u unutrašnjosti objekta (T. 26-27). Ispod opisanog urušenja nalazio se sloj gorene zemlje s dosta spaljenog drveta i većim komadima zapečene zemlje crvene boje (SJ 105) te ostacima dviju paralelnih spaljenih greda, orijentacije sjeverozapad-jugostok (SJ 106) (Sl. 5c). Uz sjeverni i istočni rub opisane strukture nalazilo se nekoliko većih kamena. Na podu *Objekta 2* među brojnim keramičkim

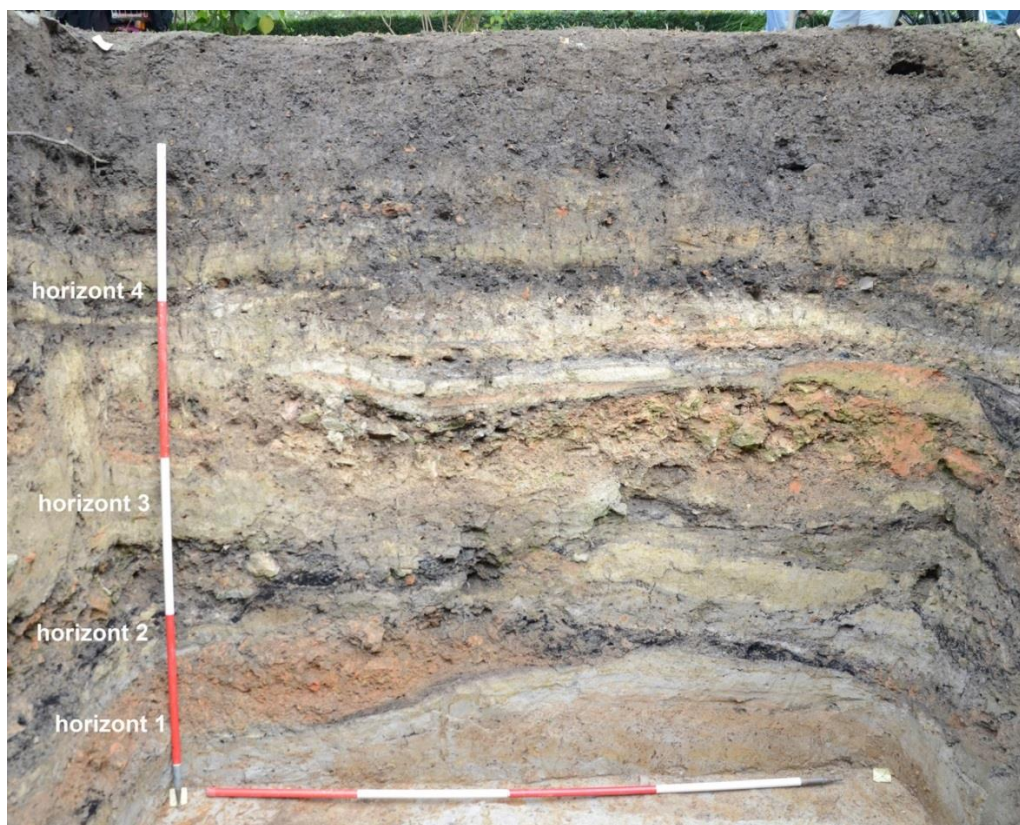
---

¹²⁹ Cal BC 745 - 400: cal BC 745 to 685, cal BC 665 to 645, cal BC 550 to 400 (95 % probability), cal BC 540 to 410 (68 % probability).

a

b

Sl. 3: a) Sjeverni profil u Sondi 1; b) zapadni profil u Sondi 1 (snimio: I. Drnić)

a

b

Sl. 4: a) Ostatci podnice *Objekta 1*; b) urušenje *Objekta 1* (snimio: I. Drnić)

ulomcima pronađen je gotovo u cijelosti sačuvan lonac koji je potpuno bio ispunjen arheobotaničkim ostacima (T. 30: 2). Provedena analiza pokazala je da veliku većinu prikupljenog uzorka čine spaljene sjemenke prosa (eng. *foxtail millet*, *Setaria italica* [L.] P. Beauv.).¹³⁰ U jugoistočnom kutu sonde registriran je tamnosivi sloj s dosta spaljenog drveta, keramike i životinjskih kostiju koji predstavlja prostor izvan *Objekta 2* (SJ 101), dok se iznad njega nalazio veći komad spaljenog drveta (dio grede?) (SJ 100).¹³¹ Uklanjanjem sloja urušenja SJ 105 postalo je jasno da je gotovo cijela površina sonde, osim već spomenutog jugoistočnog ugla, bila prekrivena slojem nabijene žute i djelomično crveno zapečene zemlje (SJ 113), koja predstavlja pod nadzemnog objekta (*Objekt 2*), koji je zbog dimenzija sonde samo djelomično istražen. Na podu od nabijene zemlje nalazili su se ostaci spaljene drvene arhitekture (SJ 106, 108, 110, 112) (Sl. 5: a-b). Grede, sačuvane u visini od 5 – 10 cm, bile su organizirane u obliku pravokutne strukture orijentacije sjeveroistok-jugozapad. Nekoliko konstrukcijskih elemenata registriranih prilikom istraživanja *Objekta 2* upućuje na to da je građevina vjerojatno bila podignuta u tehnici *postpad construction* s vodoravnim temeljnim gredama na koje su bile postavljene okomite osnovice zidne konstrukcije.¹³² Naime, u iskopavanju nisu nađeni ostaci rupa od stupova koji bi činili okomitu osnovu zidne konstrukcije. Zabilježeno je i nekoliko većih komada kamena koji su mogli biti korišteni za temeljenje objekta, što je čest slučaj kod ovog tipa drvene arhitekture. Isti način gradnje poznat je s nekoliko slovenskih kasnobrončanodobnih i ranoželjeznodobnih lokaliteta, primjerice u mlađoj fazi naselja na Pošteli u Štajerskoj (kraj stupnja Ha C1 i Ha D),¹³³ Kučar u Beloju Krajini (Ha D)¹³⁴ kao i u petoj naseobinskoj fazi naselja Tribuna u Ljubljani, datiranoj između 550. i 410. godine pr. Kr. (550-410 cal BC).¹³⁵ S ciljem apsolutnog datiranja opisanog naseobinskog horizonta, na jednom koštanom uzorku iz sloja urušenja (SJ 105) te na jednom iz prostora izvan *Objekta 2* (SJ 101) provedene su radiokarbonske analize. Rezultat analize na prvom uzorku (SJ 105, Beta-435081) datira *Objekt 2* u razdoblje između 370. i 180. godine

---

¹³⁰ Reed, Drnić 2016.

¹³¹ Analiza drveta je pokazala da se radi o hrastu (*Quercus sect. Quercus*). Nažalost, pokušaj provođenja dendrokronološke analize bio je neuspješan zbog nedovoljnog broja godina. Analize je provela Katherine Seuffer s Cornell Tree-Ring Laboratory.

¹³² Prvotna interpretacija građevinske tehnike korištene u izgradnji *Objekta 2* išla je u smjeru gradnje vodoravnim slaganjem balvana i njihovim križnim vezanjem u uglovima strukture (eng. *corner timbering*), ali su istraživanja u Sondi 2 pokazala da se vjerojatnije radi o gore navedenoj tehnici. Istraženi ostaci željeznodobne drvene arhitekture s Pogorelcu bit će detaljnije analizirani u zasebnom poglavlju.

¹³³ Teržan 1990, 31.

¹³⁴ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 63–69.

¹³⁵ Vojaković 2014, 409-411.

pr. Kr.,¹³⁶ dok drugi rezultat (SJ 101, R_Date 2265,15) smješta drugi naseobinski horizont između 394. i 234. godine pr. Kr. (Sl. 8).¹³⁷ Uzevši u obzir da su u njemu nađeni i ulomci karakteristične fine, redukcijski pečene keramike crne glačane površine (T. 29: 8-13; T. 31: 7-9; T. 32: 3), u nekoliko slučajeva ukrašene karakterističnim naboranim ukrasom (o kojemu će više biti rečeno u nastavku teksta!), a koje analogije sa slovenskog, ali i zapadnobalkanskog prostora (Sanski Most) datiraju u kasnohalštatsko razdoblje, smatramo da se datacija *Objekta 2* i drugog naseobinskog horizonta može preciznije definirati u 4. stoljeće pr. Kr.

U drugom naseobinskom horizontu prikupljena je velika količina ulomaka keramičkih posuda, a iz kronološke perspektive važno je naglasiti da među njima nema ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu, kao niti onih s dodatkom grafita u glinenoj smjesi koji se na prostoru južne Panonije vežu uz pojavu latenske kulture, a koje, doduše u relativno malom broju, nalazimo u mlađim naseobinskim slojevima u Sondi 1 (*horizont 4*), kao i mlađeželjeznodobnim slojevima naselja na lijevoj obali rijeke Kupe.¹³⁸ Većinu prikupljenog keramičkog materijala čine ulomci posuda grublje izrade (lonci, zdjele, peke) (T. 24: 5-7; T. 25: 1-8; T. 28: 1-4; T. 29: 1-7, 14-15; T. 30; T. 31: 1-5; T. 32: 1-2), uz prethodno spomenute nalaze fine keramike crne glačane površine (rijetko oker i smeđe) koja tipološki obuhvaća samo zdjele, i to primjerke sa zaobljenim tijelom i izvučenim rubom (T. 99: 12; T. 29: 9-12; T. 31: 7; T. 32: 3). Ovoj skupini pripadaju i primjerci zaobljenog ili bikoničnog trbuha i cilindričnog/stožastog vrata s izvučenim rubom (T. 29: 10-11; T. 31: 8-9) za koje tipološki i tehnološki bliske analogije nalazimo na prostoru dolenjske halštatske skupine, i to uglavnom u stupnju zmijolike fibule te certoškom i negovskom stupnju (6.-4. stoljeće pr. Kr.),¹³⁹ ali i na širem prostoru Donjeg Pokuplja (Turska kosa, Klinac, Kiringrad)¹⁴⁰ kojemu geografski i kulturološki pripada i željeznodobno naselje u Sisku. Sličan keramički materijal zabilježen je i istočno na lokalitetima Donja Dolina, Sanski Most i Zecovi koji pripadaju istoimenoj željeznodobnoj kulturnoj skupini, a svjedoči o povezanosti krajeva uz gornji i srednji tok rijeke Save i Kupe u razdoblju od 6. do 4. stoljeća pr. Kr. koja se odražava u postojanju specifičnog keramičkog stila zastupljenog u materijalnoj kulturi različitih željeznodobnih

¹³⁶ Cal BC 370 to 180 (95 % probability): cal BC 355-275 i cal BC 255-200 (68 % probability), pri čemu je, na osnovi stratigrafskih odnosa, izgledniji prvi interval između 355. i 275. godine pr. Kr.

¹³⁷ Cal BC 395-234 (95.4 % probability): cal BC 394-356 (64.7 % probability); cal BC 286-234 (30.7 % probability) pri čemu je, na osnovi stratigrafskih odnosa izgledniji prvi interval između 394. i 356. g. pr. Kr.

¹³⁸ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 196, T. 4: 11–12.

¹³⁹ Dular 1982, skodele tipa 5 i 6, ročate skodele tipa 1, 64-68.

¹⁴⁰ Majnarić-Pandžić 1986; Balen-Letunić 1987; Čučković 2009.

zajednica.¹⁴¹ Ukas na ovom tipu keramičkih posuda razmjerno je uniformiran, a sastoji se od trokuta te vodoravnih, okomitih i kosih linija, često organiziranih u skupine koje mogu biti obrubljene točkama. Dominantne tehnike kojima se izvodi opisani ukas su urezivanje, žlijebljenje i ubadanje, a važan nalaz iz kronološke perspektive čine dva ulomka iz SJ 101

a

b

¹⁴¹ Fiala 1899a, Fig. 12, 23, 58, 60, 63, 69, 82–83; Truhelka 1904, Fig 23, T. 25-26; Dular 1982, 143–144, Sl. 27.

Sl. 5 a-b) Ostatci podnice *Objekta 2*; c) urušenje *Objekta 2* (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

i SJ 105 sa spomenutim naboranim ukrasom (T. 29: 8; T. 31: 9). U analizi dolenske halštatske skupine J. Dular pojavu ovog specifičnog ukrasa smješta u stupanj zmijolike fibule, odnosno prvu polovicu 6. stoljeća pr. Kr.¹⁴² Nešto kasnije B. Teržan je predložila raniju dataciju u stupanj Stična 2 (druga polovica 7. stoljeća pr. Kr.),¹⁴³ koje se u objavi keramičke građe s Vinjeg vrha kod Stične drži i L. Grahek.¹⁴⁴ U recentnoj analizi grobnih cjelina koje sadrže posude ukrašene naboranim ukrasom D. Božić zaključuje da bi pojavu opisane keramike trebalo smjestiti ne ranije od certoškog stupnja, odnosno od kraja 6. i u prvu polovicu 5. stoljeća pr. Kr.¹⁴⁵ Uvidom u sve navedene grobne cjeline sklon sam se prikloniti inicijalnoj dataciji J. Dulara prema kojoj se ovaj ukras pojavljuje od stupnja zmijolike fibule, iako najveći procvat nedvojbeno doživljava upravo u certoškom stupnju s kontinuitetom u negovski stupanj. Ukratko, radi se o karakterističnoj kasnohalštatskoj pojavi koja je

¹⁴² Dular 1982, 85.

¹⁴³ Teržan 1990, 68, f.n. 215; Teržan 1994, 122; Teržan 2008, 283.

¹⁴⁴ Grahek 2016, 213–214.

¹⁴⁵ Božić 2016; Božić 2018, 192–194.

zabilježena u zapadnom dijelu Karpatske kotline, uključujući i periferna područja južne Panonije i zapadnog Balkana!

Osim ulomaka keramičkih posuda, u sloju urušenja zidne konstrukcije *Objekta 2* (SJ 99) pronađeni su i masivni plosnati keramički ulomci izrađeni od grube glinene smjese s primjesom organskog materijala, ukrašeni geometrijskim motivima izvedenim u dubokom reljefu (T. 26-27). Ovako izvedeni ukras poznat je s nekoliko vrsta predmeta iz starijeg željeznog doba: predmeti vezani uz ognjište - pokretna ognjišta¹⁴⁶ i prekladi,¹⁴⁷ predmeti vezani uz kult – žrtvenici¹⁴⁸ i dekorativne ploče koje su služile ukrašavanju zidova kuća.¹⁴⁹ Oblik sisačkih primjeraka, kao i kontekst nalaza u urušenju zidne konstrukcije, pri čemu su ukrašene strane gotovo uvijek bile okrenute prema podu, upućuje na to da se u ovome slučaju vjerojatno radi o dekorativnim pločama, slično brojnim primjercima pronađenima na lokalitetu Most na Soči. Ipak, jedan ulomak s malom nogom okruglog presjeka ostavlja mogućnost postojanja predmeta koji je mogao imati i kultnu funkciju (žrtvenik?) Nažalost, kronološki osjetljiviji predmeti izrađeni od metala ili stakla, koji bi dodatno potvrdili prethodno postavljenu precizniju dataciju drugog naseobinskog horizonta, nisu pronađeni.

Treća naseobinska faza sastoji se od debelog sloja žuto-zelene gline (SJ 81 i 96), iste orijentacije kao i *Objekt 2*, koji također predstavlja ostatke poda trećeg objekta u Sondi 1, iako kod *Objekta 3*, za razliku od prethodno opisanih struktura, nisu zabilježeni ostatci spaljene drvene arhitekture. Istraživanje je pokazalo da je ovaj pod imao dvije faze! U starijoj fazi (SJ 96) u sjevernom dijelu objekta istraženo je ovalno ognjište promjera 60 cm (SJ 97), koje se sastoji od nekoliko centimetara debelog sloja zapečene ispucane zemlje. Istočno od ognjišta u naboju poda nalazili su se veći kamen te fino izrađena zdjela zaobljenog tijela i izvučenog ruba (T. 24: 1) (Sl. 6a-b). U mlađoj fazi objekta (SJ 81) u obnovljenom podu zabilježene su prvi puta u Sondi 1 rupe od stupova (Sl. 6c-d). Naime, u sjevernom dijelu objekta nalazile su se četiri, a u središnjem i jugozapadnom dijelu po jedna rupa od kojih su SJ 86, 92 i 94 mogle predstavljati ukope za stupove koji su činili osnovu zidne, odnosno krovne konstrukcije. Kod ovog tipa gradnje prostor između nosivih stupova ispunjava se prepletom od šiblja koji se premazuje kućnim lijepom. Upravo masivni sloj urušenja s velikom količinom kućnog lijepa i gorenog drveta istražen iznad i oko poda objekta (SJ 64), debljine 20-30 cm, predstavlja ostatke zidne konstrukcije *Objekta 3* koji je uništen u požaru. Činjenica da je objekt građen

---

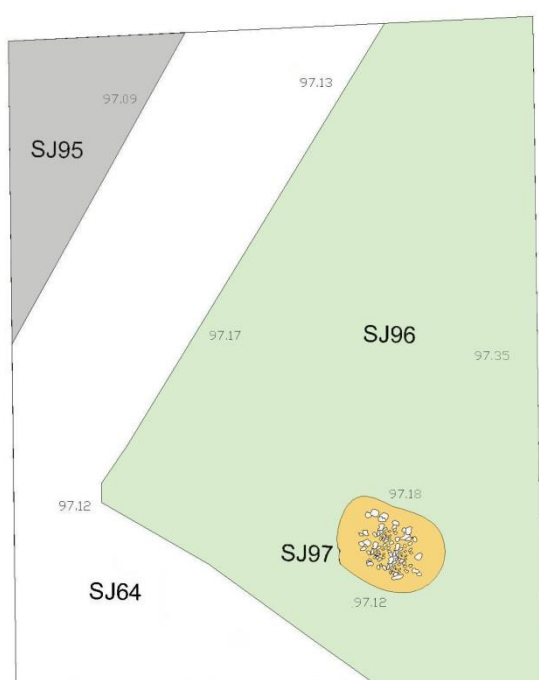
¹⁴⁶ Grahek 2016, 182, Sl. 52.

¹⁴⁷ Grahek 2016, 183, Sl. 52.

¹⁴⁸ Molnár, Farkas 2010; Kerman 2014.

¹⁴⁹ Svoljšak, Dular 2016.

drugačijom tehnikom, kao u slučaju *Objekata 1 i 2*, vjerojatno objašnjava nedostatak spaljenih horizontalno postavljenih greda/balvana zabilježenih u starijim naseobinskim fazama. U jugozapadnom dijelu sonde, na mlađoj fazi poda, nalazila se veća koncentracija keramičkih ulomaka koji pripadaju jednoj većoj keramičkoj posudi, vjerojatno korištenoj za čuvanje zaliha, i nekoliko manjih (SJ 82) (T. 21). Zanimljivo da je u slučaju *Objekta 3* došlo do obnove koja je registrirana u dvije faze poda, bez destrukcije u starijoj fazi (*horizont 3a*) koja je zabilježena kod starijih objekata u Sondi 1.

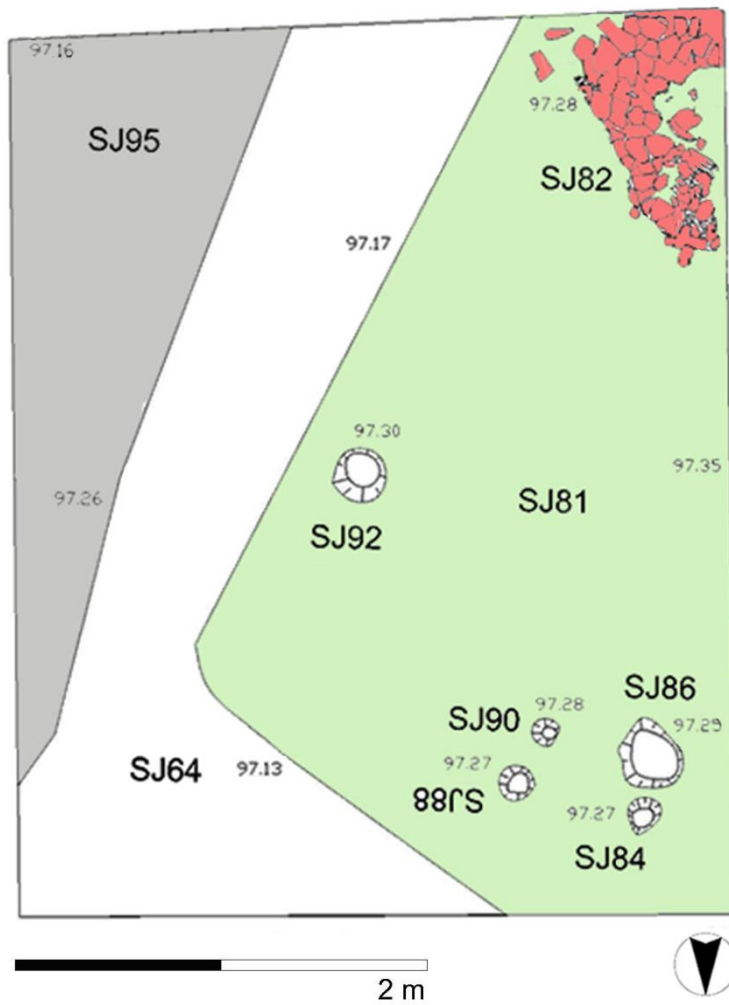

b

Sl. 6 a-b) Ostatci podnice *Objekta 3a* s ovalnim ognjištem (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

c

Sl. 6 c-d) Ostatci podnice
Objekta 3b s rupama za
stupove i ulomcima
keramičkih posuda (snimio:
d I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

U navedenom sloju urušenja (SJ 64) nalazila se veća količina ulomaka keramičkih posuda od kojih su neki u potpunosti deformirani uslijed izlaganja visokoj temperaturi što predstavlja dodatnu potvrdu da je mlađa faza *Objekta 3*, kao uostalom i dva starija objekta u Sondi 1, uništena u požaru. Većinu prikupljene keramičke građe čine ulomci grubljeg posuđa izrađenog rukom (T. 18: 1-12; T. 19; T. 20: 8), ali se prvi puta pojavljuju i ulomci posuda izrađenih na lončarskom kolu (T. 20: 2-6), kao i tipični latenski oblik lonca sa zadebljalim rubom i tijelom ukrašenim okomito postavljenim češljastim ukrasom, uz dodatak grafita u glinenu smjesu (T. 20: 1). Naime, pojava novih oblika i tehnologija jasno ukazuje na određene promjene u keramografiji sisačke željeznodobne zajednice koje se na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije povezuju s pojavom latenske kulture u posljednjoj trećini 4. stoljeća pr. Kr. S druge strane, u kontekstu starije faze objekta (SJ 96) zabilježeni su ulomci fine kasnohalštatske keramike, uključujući i jedan ulomak s karakterističnim naboranim ukrasom (T. 23: 9; T. 24: 1-4), što upućuje na činjenicu da se treća naseobinska faza u Sondi 1 može datirati u prijelaz starijeg u mlađe željezno doba, odnosno drugu polovicu 4. i sam početak 3. stoljeća pr. Kr.

Nakon treće naseobinske faze struktura slojeva u Sondi 1 znatno se mijenja, što vjerojatno odražava promjene u strukturi naselja, korištenju prostora, načinu gradnje itd., iako je površina Sonde 1 od 12 m² premalena za donošenje jasnijih zaključaka. Mlađe naseobinske slojeve visine jednog metra, koji su definirani kao *horizont 4*, nije moguće detaljnije interpretirati kao što je to slučaj sa starijim naseobinskim fazama u kojima su jasno izdvojeni stambeni objekti. Najmlađi naseobinski horizont sastoji se od niza tankih slojeva koji se međusobno izmjenjuju - žute gline te tamnosivih i smeđih slojeva s tragovima gorenog drveta, keramičkim materijalom i životinjskim kostima (SJ 02 – 63) (Sl. 3a-b, Sl. 7a-b). Zabilježeno je i nekoliko ukopanih jama te okruglih/ovalnih ognjišta s nekoliko sukcesivnih faza, primjerice ognjište uz zapadni profil sonde (SJ 16, 19, 35, 37) i ognjište uz južni profil (SJ 3, 15, 28) (Sl. 7). Gotovo identična stratigrafska slika prisutna je na poziciji Povijesnog arhiva na lijevoj obali rijeke Kupe, gdje su ispod slojeva rimske Siscije iz razdoblja od 1. do 5. stoljeća istraženi gotovo dva metra visoki naseobinski slojevi iz mlađeg željeznog doba,¹⁵⁰ što je vremenski okvir u koji se može smjestiti *horizont 4* istražen u Sondi 1 na Pogorelcu. Keramički materijal iz *horizonta 4* (T. 7-18) gotovo je identičan onome s Povijesnog arhiva s predominacijom ručno izrađene keramike i manjim brojem keramičkih ulomaka posuda izrađenih na brzorotirajućem lončarskom kolu te lonaca s primjesom grafita u glinenoj smjesi,

---

¹⁵⁰ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 155-161, Sl. 2, 4-5.

uglavnom izrađenih ručno i dorađenih na sporom kolu. Jedina promjena u keramičkom materijalu u najmlađim slojevima četvrtog naseobinskog horizonta (SJ 09, 02) (uključujući i humusni sloj SJ 01 u kojemu je prikupljen velik broj keramičkih ulomaka, vjerojatno iz uništenih mladeželjeznodobnih kulturnih slojeva) jest povećani broj ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu. Ipak, važno je naglasiti da postotak ulomaka posuda izrađenih na kolu u ukupnom broju ne prelazi 10 %, što je podatak koji, kada se usporedi s keramografskom slikom s pojedinih južnapanonskih lokaliteta s dominantnom latenskom materijalnom kulturom, zasigurno nosi i određene kulturne informacije o stanovnicima sisačkog mladeželjeznodobnog naselja. Preciznije rečeno, smatramo da relativno mali postotak ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu odražava činjenicu da je materijalna kultura segestanske zajednice, u ovome slučaju keramografija kao njen znatan segment, samo djelomično latenizirana, a dominantan način izrade keramičkog posuđa, kao i repertoar oblika, temelje se na autohtonoj panonskoj/lokalnoj tradiciji, kao i na lokalnim interpretacijama latenskih oblika. Određeno povećanje broja keramičkih ulomaka posuda izrađenih na kolu, zabilježeno u najmlađim kulturnim slojevima (SJ SJ 01, 02, 04, 09) (T. 9: 1-18, 22-24; T. 11: 5) u Sondi 1, moglo bi upućivati na nešto snažniji latenizacijski impuls u razdoblju kasnog latena, odnosno u drugoj polovici 2. i u 1. stoljeću pr. Kr.

Sl. 7. Jedna faza u naseobinskom *horizontu* 4 (snimio: I. Drnić; nacrt: A. Solter)

Četvrti naseobinski horizont u Sondi 1 apsolutno je datiran s ukupno tri radiokarbonska datuma (Sl. 8). Analiza provedena na koštanom uzorku iz SJ 44 dala je datum između 360. i 170. godine pr. Kr. (Beta-340924: cal BC 360-270, 260-170), analiza spaljenog drveta iz SJ

41 potvrdila je vremenski period između 390. i 200. pr. Kr. (Beta-340923: cal BC 390-200), dok datum dobiven analizom koštanog uzorka iz najmlađeg sloja SJ 09 obuhvaća period od 200. do 40. godine pr. Kr. (Beta-340921: cal BC 200-40). Analizom koštanog uzorka iz SJ 02 dobiven je datum između 440. i 600. poslije Kr. upućujući na djelomičnu kontaminaciju najmlađeg kulturnog sloja, iako je i u samom iskopavanju bilo dosta teško odrediti razgraničenje između humusa i prvog intaktnog kulturnog sloja. Ipak, važno je naglasiti da među prikupljenim materijalom u SJ 01 i SJ 02 nema keramičkih ulomaka koji bi upućivali na određenu aktivnost na ovoj poziciji u kasnoj antici ili ranom srednjem vijeku. Važno je naglasiti i da u Sondi 1 nisu zabilježeni niti najraniji rimski slojevi s prijelaza stare u novu eru (od rano/srednjeaugustovskog to tiberijevskog razdoblja), a koji su registrirani na lijevoj obali rijeke Kupe iznad mlađeželjeznodobnih kulturnih slojeva na pozicijama Povijesni arhiv, Dunavski Lloyd, Frankopanska b.b. i Željeznički kolodvor.¹⁵¹ Nalazi prikupljeni u tim slojevima, primjerice fino stolno posuđe, primjerice tera sigilata, datirano u srednje i kasnoaugustovsko te tiberijevsko razdoblje,¹⁵² kao i pojedini predmeti koji se jasno mogu dovesti u vezu s vojskom (tzv. *militaria*: klinovi šatora, oružje, dijelovi oklopa itd.) te ostatci drvene arhitekture, upućuju na postojanje rimskog vojnog logora na lijevoj obali rijeke Kupe, ispod ostataka kasnijeg civilnog naselja (*Colonia Flavia Siscia*).

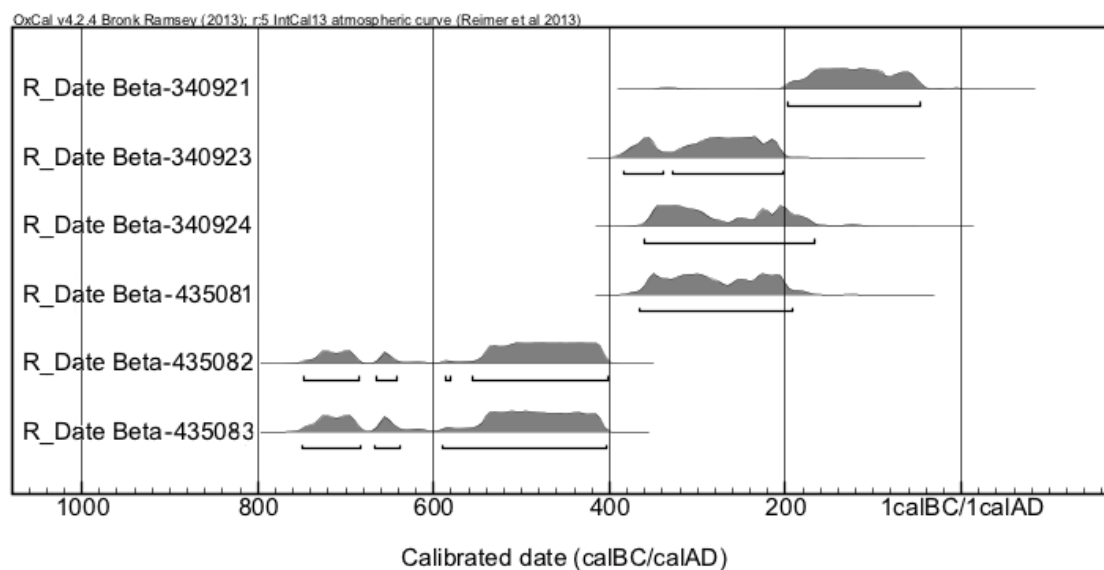
Analizom stratigrafskih podataka, prikupljenog arheološkog materijala te apsolutnih datuma u Sondi 1 definirana su četiri horizonta naseljavanja željeznodobnog naselja na lijevoj obali rijeke Kupe. Prva dva kronološki pripadaju razdoblju starijeg željeznog doba, i to vjerojatno njegovom mlađem dijelu, odnosno kasnohalštatskom razdoblju, s trajanjem od 6. do druge polovice 4. stoljeća pr. Kr, iako bi nekoliko nalaza iz *horizonta 1* moglo upućivati i na nešto stariju dataciju u Ha C – D1 stupanj (brončana sjekira, zdjela s uvučenim i fasetiranim rubom). Ako su predstavljeni stratigrafski podatci dobro interpretirani, treći horizont s dvije podfaze (obnova podnice *Objekta 3*) stajao bi na prijelazu starijeg u mlađe željezno doba (druga polovica 4. početak 3. stoljeća pr. Kr.), a četvrti se horizont može šire datirati u razdoblje mlađeg željeznog doba koje na prostoru južne Panonije traje od posljednje trećine 4. pa sve do kraja 1. stoljeća pr. Kr. kada ovaj prostor biva uključen u okvire rimske države. Stratigrafski nije bilo moguće detaljnije interpretirati slojeve koji su definirani kao *horizont 4*, iako apsolutni datumi potvrđuju kontinuirano korištenje prostora od kraja

---

¹⁵¹ Baćani *et al.* 2012; Drnić, Miletić Čakširan 2014; Drnić 2015a; Jerončić, Paro, Mesarić 2018; Škrgulja 2018.

¹⁵² Miletić Čakširan 2018a; Miletić Čakširan 2018b.

4./početka 3. do druge polovice 1. stoljeća pr. Kr. (stariji datumi: SJ 44: 360. i 170. g. pr. Kr.; SJ 41: 390. i 200. g. pr. Kr.; mlađi datum: SJ 09: 200. do 40. g. pr. Kr.).

Sl. 8. Radiokarbonski datumi s uzoraka iz Sondi 1 i 2 na poziciji Sisak-Pogorelac (OxCal)

Sonda 2

Sonda 2, dimenzija 5 x 5 metara, postavljena je 60 metara zapadno od Sonde 1. Prvi antropogeni sloj (SJ 287) zabilježen je na dubini od 96,9 mm (Sl. 9). U ovom tankom sloju, definiranom kao *naseobinski horizont 0*, pronađeno je samo nekoliko ulomaka keramičkih posuda, kućni lijep i nekoliko životinjskih kostiju, kao i manja količina spaljenog drveta. Radiokarbonska analiza provedena na koštanom uzorku iz SJ 287 dala je relativno širok datum između 750. i 410. godine pr. Kr.,¹⁵³ koji u korelaciji s datumom iz najstarijeg antropogenog sloja u Sondi 1 (SJ 116, Beta-435082) upućuje na vjerojatnost da je željeznodobno naselje na navedenim pozicijama formirano u istom vremenskom razdoblju (Sl. 8). Iznad SJ 287 nalazio se sterilni sloj žute gline, bez nalaza (SJ 286), potvrđujući određenu prirodnu aktivnost, možda fluvijalnog karaktera, koja je uzrokovala prekrivanje prvog naseobinskog sloja.

¹⁵³ Uzorak Beta-435083: cal BC 730-690, cal BC 660-650, cal BC 540-410 (68 % probability). Posljednji interval je identičan najmlađem intervalu s datuma dobivenog na uzorku iz najstarijeg kulturnog sloja SJ 117 iz Sonde 1.

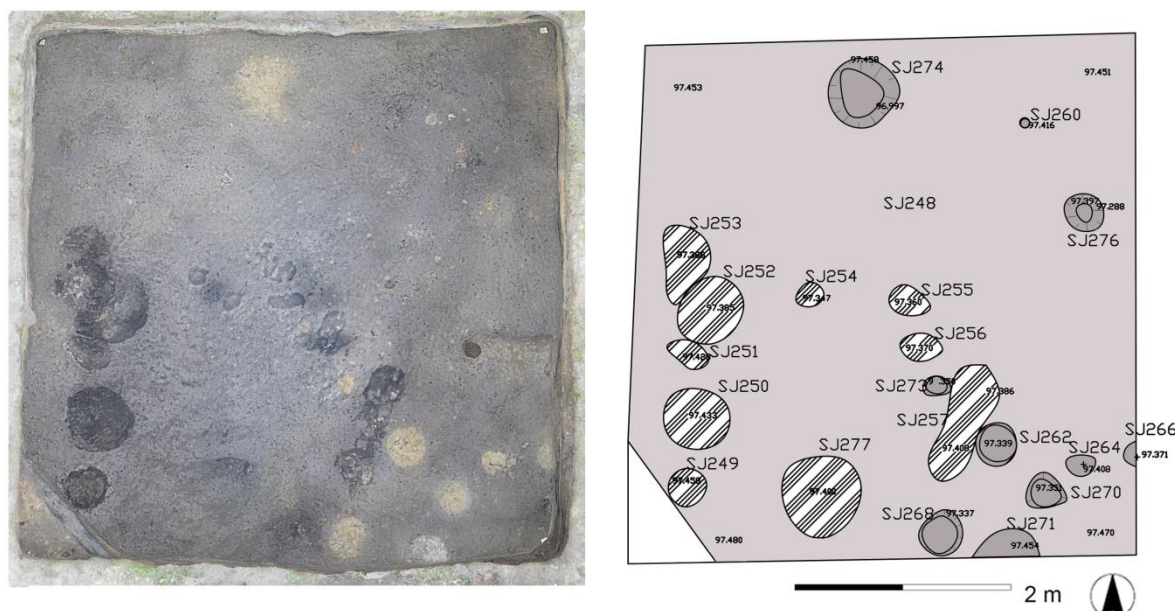

Sl. 9. Sjeverni profil u Sondy 2 (snimio: I. Drnić)

Iznad navedenog sterilnog sloja istraženi su kulturni slojevi visine gotovo dva metra s nekoliko naseobinskih faza koje pokretni nalazi datiraju isključivo u starije željezno doba, za razliku od Sondy 1 u kojoj su istraženi više od metra visoki kulturni slojevi iz mlađeg željeznog doba. Također, za razliku od Sondy 1 u kojoj su u prvom naseobinskom horizontu definirani ostatci nadzemnog objekta s podnicom od nabijene zemlje i vjerojatnim ostacima drvene arhitekture (*Objekt 1*), iznad sterilnog sloja u Sondy 2 istražen je naseobinski horizont drugačije strukture s ukopima stupova i ostacima ognjišta, definiran kao *horizont 1*. U navedenom sterilnom sloju zabilježeni su ostatci triju ukopa od stupova (SJ 281, 283 i 285) koji su se nalazili oko ovalnog vatrišta (SJ 279) potvrđujući postojanje određene nadzemne konstrukcije s okomito postavljenim stupovima kao strukturnom osnovom (Sl. 10a-b). Iznad ostataka opisane konstrukcije nalazio se tamnosivi sloj (SJ 248) s velikom količinom keramičkog materijala i životinjskih kostiju, u kojemu je registrirano nekoliko većih i manjih okruglih/ovalnih stratigrafskih jedinica s intenzivnim tragovima gorenja, kao i nekoliko rupa za stupove zapunjenih žutim i sivo-žutim sedimentom u istočnom dijelu sonde (Sl. 11a-b). Iako je teško ponuditi jasnu interpretaciju opisane situacije, prvenstveno zbog relativno malih dimenzija sonde, nedvojbeno se može pretpostaviti postojanje još jednog, mlađeg naseobinskog horizonta sa strukturama koje su građene u tehnici s okomitim stupovima, a koja prethodi mlađoj fazi s objektima identičnima onima iz Sondy 1 s podovima od nabijene zemlje i ostacima drvene arhitekture koja će biti opisana u nastavku teksta.

Sl. 10 a-b Ostatci objekta s ukopima stupova i ognjištem u *naseobinskom horizontu* la
(snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

Sl. 11 a-b Situacija u *naseobinskom horizontu 1b* (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

Kao što je vidljivo iz opisa stratigrafskih odnosa, opisani horizont može se dodatno podijeliti na stariju i mlađu fazu (*horizont 1a i 1b*) koje su opisane u prethodnom paragrafu. Ipak, za razliku od prilično jasne stratigrafske slike, među prikupljenim materijalom iz ovog horizonta, koji uglavnom potječe iz tri glavne stratigrafske jedinice SJ 248, 234 i SJ 229, nisu zabilježeni stariji elementi u odnosu na keramički materijal iz sljedeće dvije naseobinske faze istražene u Sondi 2. Primjerice, uz kronološki relativno neosjetljivu grubu keramiku, ulomci fine, u prethodnom poglavlju detaljnije opisane halštatske keramike (T. 35: 1, 4, 7; T. 37: 4-6,

10; T. 42: 6; T. 44: 2, 5-10; T. 46: 3-6, 8; T. 50: 1-6; T. 51: 1-2, 7; T. 57; T. 58: 3-4; T. 59: 5; T. 60: 1; T. 62: 1-7), pojavljuju se podjednako u svim nasebinskim horizontima u Sondi 2, a metalni nalazi koji bi pomogli detaljnijem kronološkom pozicioniranju pojedinih faza nisu pronađeni. Od posebnih nalaza u SJ 248 pronađeno je sedam jednostavnih okruglih staklenih perli izrađenih od kobaltno plavog stakla (T. 62: 10), koje se na osnovi analogija iz grobova iz Dolenjske mogu samo široko datirati u razdoblje cijelog trajanja dolenske halštatske skupine (8. – 4. stoljeće pr. Kr.).¹⁵⁴

Iznad nasebinske faze definirane kao *horizont 1*, na visini od 97,50 – 97,70 m.n.v. u sjevernom i središnjem dijelu sonde istraženi su relativno slabo sačuvani ostatci poda od žute nabijene gline (SJ 235-236), iznad kojega se na većem dijelu sjevernog i istočnog dijela sonde nalazio masivan sloj spaljene drvene arhitekture (SJ 225a) koja se s dosta vjerojatnosti može interpretirati kao ostatak urušene zidne konstrukcije kuće građene u prethodno opisanoj *postpad construction* tehnici (Sl. 12: a-b). Naime, struktura i specifičan položaj drvenih ostataka uključivali su deblje grede okruglog presjeka, orijentacije sjeveroistok-jugozapad, te na njih okomito položene tanje daske kojima je popunjavao prostor između okomitih osnovica.¹⁵⁵ Iznad spaljenih drvenih ostataka arhitekture nalazio se debeli sloj s velikom količinom kućnog lijepa i gorenog drveta (SJ 225 i 227) koji predstavlja urušenje zidne konstrukcije opisane strukture definirane kao *Objekt 4* koja je uništena u požaru. I u jugozapadnom uglu Sonde 2 istraženi su ostatci spaljene drvene građe (SJ 233) iznad koje se nalazio tridesetak centimetara debeo sloj urušnja s kućnim lijepom (SJ 231), potvrđujući da je riječ o još jednoj, samo manjim dijelom istraženoj strukturi - *Objektu 5*. Između zidnih urušnja i spaljenih ostataka drvene arhitekture *Objekata 4 i 5* nalazio se prazan prostor koji je potvrdio postojanje dva objekta između kojih se nalazio prolaz, odnosno komunikacija unutar naselja, orijentacije sjeverozapad-jugoistok. Kao što je vidljivo iz opisa, u ovoj nasebinskoj fazi (*horizontu 2*) u Sondi 2 nisu zabilježeni tragovi rupa od stupova, što jasno upućuje na promjenu tehnike gradnje s one koja je koristila stupove zabijene u zemlju kao zidnu osnovu prema tehnici s vodoravno slaganim temeljnim gredama i zidnom konstrukcijom od okomitih greda i vodoravnih dasaka. Slična je situacija zabilježena na već spomenutom štajerskom nalazištu Poštela gdje je prijelaz zabilježen krajem stupnja Ha C1 kada se počinju graditi nastambe s vodoravno položenim trupcima, položenim na kamene temelje izrađene u tehnici

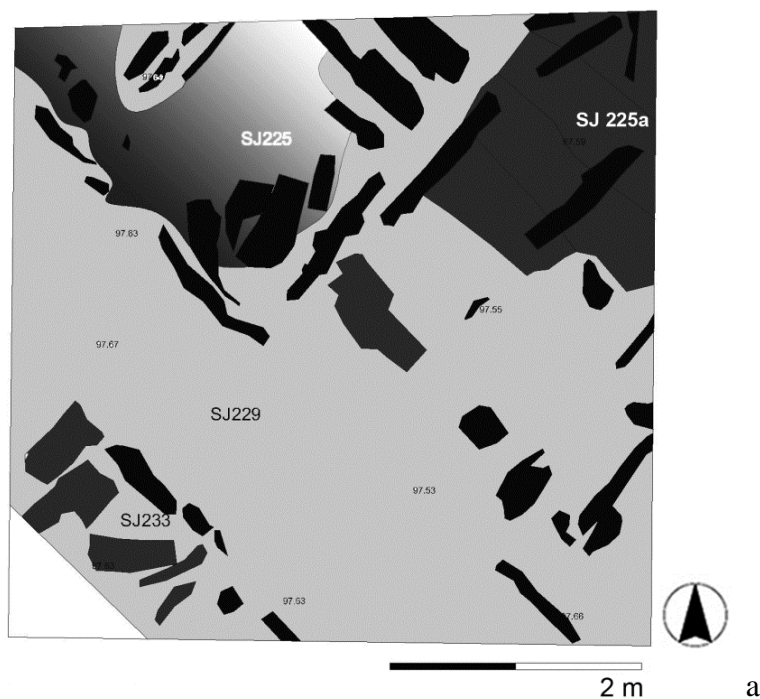
---

¹⁵⁴ S. Gabrovec navodi da se sitne plave perle nalaze već u grobovima Podzemelj stupnja (Gabrovec 1987, 41, Sl. 1: 18), a na lokalitetima kao što su Stična, Magdalenska gora ili Novo mesto nalazimo ih u grobovima svih razvojnih faza dolenske halštatske skupine.

¹⁵⁵ Dular 2008.

suhozida.¹⁵⁶ Ista tehnika s kamenim temeljima zabilježena je i na drugim željeznodobnim naseljima, primjerice u Mostu na Soči.¹⁵⁷

Sl. 12 a-b Ostatci spaljene drvene arhitekture Objekata 4 i 5 (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

¹⁵⁶ Teržan 1990, 31. B. Teržan navodi da su građevine građene vodoravno položenim trupcima, iako se na osnovi dostupnih podataka ne može isključiti i *postpad constraction* tehnika.

¹⁵⁷ Svoljšak, Dular 2016.

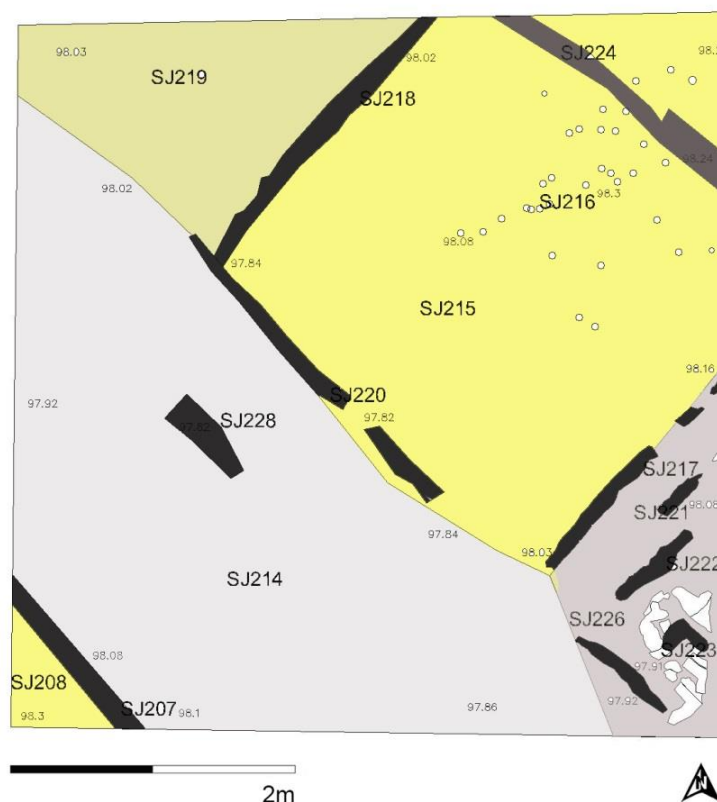
Nakon opisanog naseobinskog horizonta slijedi mlađa faza s ostacima dvaju struktura - *Objektima 6 i 7* koji su građeni istom tehnikom, točno na ostacima starijih *Objekata 4 i 5*, potvrđujući da su graditelji i u mlađoj fazi poštovali prethodno ustanovljenu naseobinsku logiku s nastambama postavljenim u smjeru sjeveroistok-jugozapad i odvojenim jasno definiranim komunikacijama (Sl. 13: a-b). Naime, kombinirajući rezultate geofizičkih istraživanja na ovoj poziciji (Sl. 16: a-b), čini se izvjesnim da je željeznodobno naselje na Pogorelcu u svojoj kasnohalštatskoj fazi imalo pravilan raster na površini od minimalno 3 – 4 ha, što ga uistinu čini jedinstvenim primjerom u Donjem Pokuplju, a uz naseobinski još uvijek nedovoljno poznatu Donju Dolinu, vjerojatno i na prostoru cijele južne Panonije.

Spomenuti *Objekt 6* (Sl. 13: a-b), izgrađen na ruševinama starijeg *Objekta 4*, čine dobro sačuvani ostatci poda od žute nabijene zemlje, debljine 20 – 30 cm (SJ 215) na kojem su se nalazili ostatci spaljene drvene arhitekture u obliku greda orijentacije sjeveroistok-jugozapad i sjeverozapad-jugoistok (SJ 217, 218 i 220). *Objekt 6* nije u potpunosti istražen, jer je djelomično ulazio pod sjeverni i istočni profil Sonde 2, a istraživačka sredstva u tom trenutku, nažalost, nisu dozvoljavala dodatno proširenje. U jugoistočnom uglu sonde istražene je veća koncentracija spaljenih drvenih ostataka s tri paralelne grede te komadima kućnog lijepa *in situ* (SJ 221 – 223, 226), što bi moglo upućivati na to da se radi o dijelu zidne konstrukcije *Objekta 6*. Uz južnu stranu objekta istražen je preostali dio masivne spaljene grede (SJ 220) koji je činio temeljnu gredu zidne konstrukcije koja je bila položena izravno na zemlju, kao u slučaju *kuće 2* s lokaliteta Kučar.¹⁵⁸ U središnjem dijelu poda nalazio se plići kanal ispunjen sivom zapunom (SJ 224), u kojemu se mogla nalaziti poprečna greda koja je mogla nositi stup krovne konstrukcije, ali i zid koji bi dijelio objekt na dvije prostorije. Naime, u zapuni kanala zabilježena je znatna količina spaljenog drveta. Zanimljiva je i činjenica da je u jugozapadnom uglu *Objekta 6* gotovo u potpunosti nedostajala žuta nabijena zemlja koja je činila pod nastambe, što bi moglo upućivati na poziciju vrata, zbog čega je na tom dijelu pod bio istrošen. Na ostacima poda i drvene arhitekture istražen je masivan sloj urušenja s velikom količinom spaljenog drveta i kućnog lijepa koji su činili zidnu konstrukciju objekta (SJ 204, 212 i 213), među kojima su i veliki komadi s otiscima plosnato tesanih greda, ali i balvana okruglog presjeka, dodatno potvrđujući iznesenu tezu o načinu gradnje s okomitim gredama i vodoravnim tesanim daskama.

---

¹⁵⁸ Dular, Ciglenečki, Dular 1995, 39–45, 65, Sl. 38.

Kao i u slučaju starijeg naseobinskog horizonta, u jugozapadnom uglu sonde registriran je manji dio strukture s podom od žute nabijene zemlje (SJ 207) i ostacima spaljene grede, orijentacije sjeverozapad-jugoistok (SJ 208), koja je definirana kao *Objekt 7* (Sl. 13: a-b). S vanjske strane spaljene grede nalazilo se desetak piramidalnih utega poredanih u pravilnu liniju, vjerojatno čineći ostatke okomitog tkalačkog stana koji je mogao biti naslonjen na vanjski zid *Objekta 7* (Sl. 14). Uz ovaj odista zanimljiv *in situ* nalaz dijela tkalačkog stana, o intenzivnoj proizvodnji tekstila na lokalitetu svjedoče deseci pronađenih alatki, kao što su to već spomenuti piramidalni utezi, ali i pršljenci vretena (T. 18: 4-5; T. 29: 17; T. 33: 5, 9) te kalemovi za namatanje ispređenih niti izrađeni od pečene zemlje, a koje su korištene u različitim fazama ove, čini se za segestansku zajednicu prilično važne, gospodarske aktivnosti. Slični ostatci tkalačkog stana zabilježeni su i na lokalitetu Turska kosa,¹⁵⁹ kao i na nizu drugih željeznodobnih lokaliteta na prostoru zapadne Panonije i istočnih Alpa.¹⁶⁰ Iznad istraženog dijela *Objekta 7* također se nalazio sloj s tragovima spaljenog drveta i kućnim lijepom kao ostacima zidne konstrukcije (SJ 203). Između opisanih nastambi (*Objekti 6 i 7*), koje u Sondi 2 čine naseobinski *horizont 3*, nalazio se metar i pol širok prazan prostor koji je u potpunosti poštivao orijentaciju starije naseobinske komunikacije.

a

¹⁵⁹ Čučković 2009, 24, Fig. 17.

¹⁶⁰ Teržan 1996; Belanová, Čambal, Stegmann-Rajtár 2007.

Sl. 13 a-b) Ostatci podnica i drvene arhitekture *Objekata 6 i 7* (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

Sl. 13 c) Ostatci *Objekta 7*; d) Dio *Objekta 6* (snimio: I. Drnić)

Nekoliko struktura istraženih u Sondi 2 upućuje na postojanje još jednog, najmlađeg naseobinskog horizonta na ovom dijelu lokaliteta (*horizont 4*). Naime, odmah nakon uklanjanja humusa definirana je 1,5 – 2 metra široka traka orijentacije sjeverozapad – jugoistok, koja se sastojala od crvenkastog pjeskovitog tla (SJ 206), za koju se daljnjim iskopavanjem ustanovilo da predstavlja zapunu prostora između dvaju ruševina *Objekata 6 i 7*, odnosno svojevrsnu nivelaciju terena. Uz južni profil sonde, iznad opisane pjeskovite

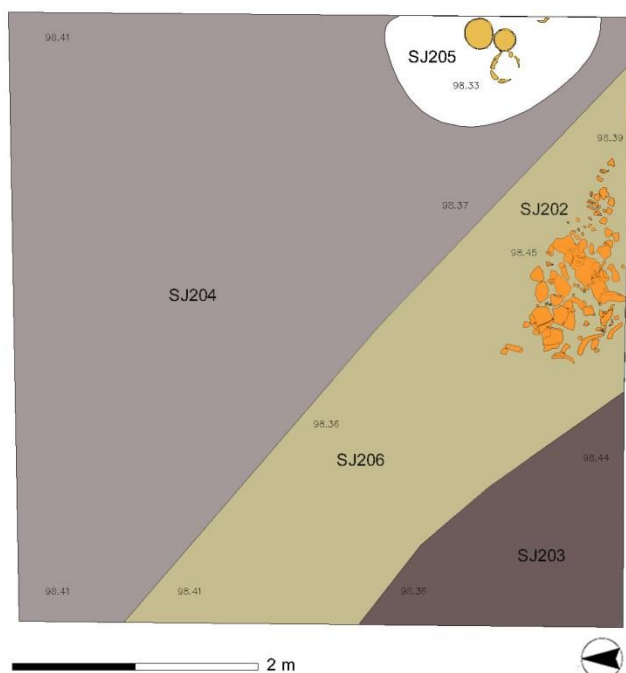
zapune, definirana je veća nakupina kućnog lijepa (SJ 202) (Sl. 15: a-b). Također, uz istočni profil definiran je kontekst SJ 205 kojemu pripadaju nalazi triju posuda, zdjele i dva lonca koji su se nalazili uz manje ovalno ognjište od zapečene zemlje (Sl. 15c) (T. 41: 3; T. 42). Nadalje, u humusnom i predhumusnom sloju (SJ 01, 201) prikupljena je iznimno velika količina ulomaka keramičkih posuda upućujući na postojanje uništenih kulturnih slojeva (T. 34-36). Materijal je tipološki identičan onome iz starijih naseobinskih faza u Sondi 2, uključujući i prethodno opisanu finu kasnohalštatsku keramiku, uz iznimku tri ulomka posuda izrađenih na lončarskom kolu (T. 34: 8; T. 35: 10), kao i dva ulomka latenskih lonaca zadebljanog ruba s češljastim ukrasom (T. 35: 5-6), iako njihovo prisustvo, uzevši u obzir nesiguran kontekst nalaza, ne može biti nedvojbeno potvrda postojanja mlađeželjeznodobnog kulturnog sloja. Naime, važno je još jedanput naglasiti da u Sondi 2 nije zabilježen intaktni naseobinski horizont mlađeg željeznog doba kao u slučaju opisanih slojeva iz Sonde 1, što uz nedostatak istih u Sondi 4, što će biti detaljnije opisano u nastavku teksta, upućuje na određenu promjenu u dinamici naseljavanja na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac, koja se odrazila u smanjenju površine naselja u početnoj fazi mlađeg željeznog doba, kao i u promjeni stratigrafske slike s drugačijim uslojavanjem kulturnih slojeva, što je navedeno u prethodnom poglavlju.

Sl. 14 *In situ* ostatci tkalačkog stana uz *Objekt 7* (snimio: I. Drnić)

a

b

c

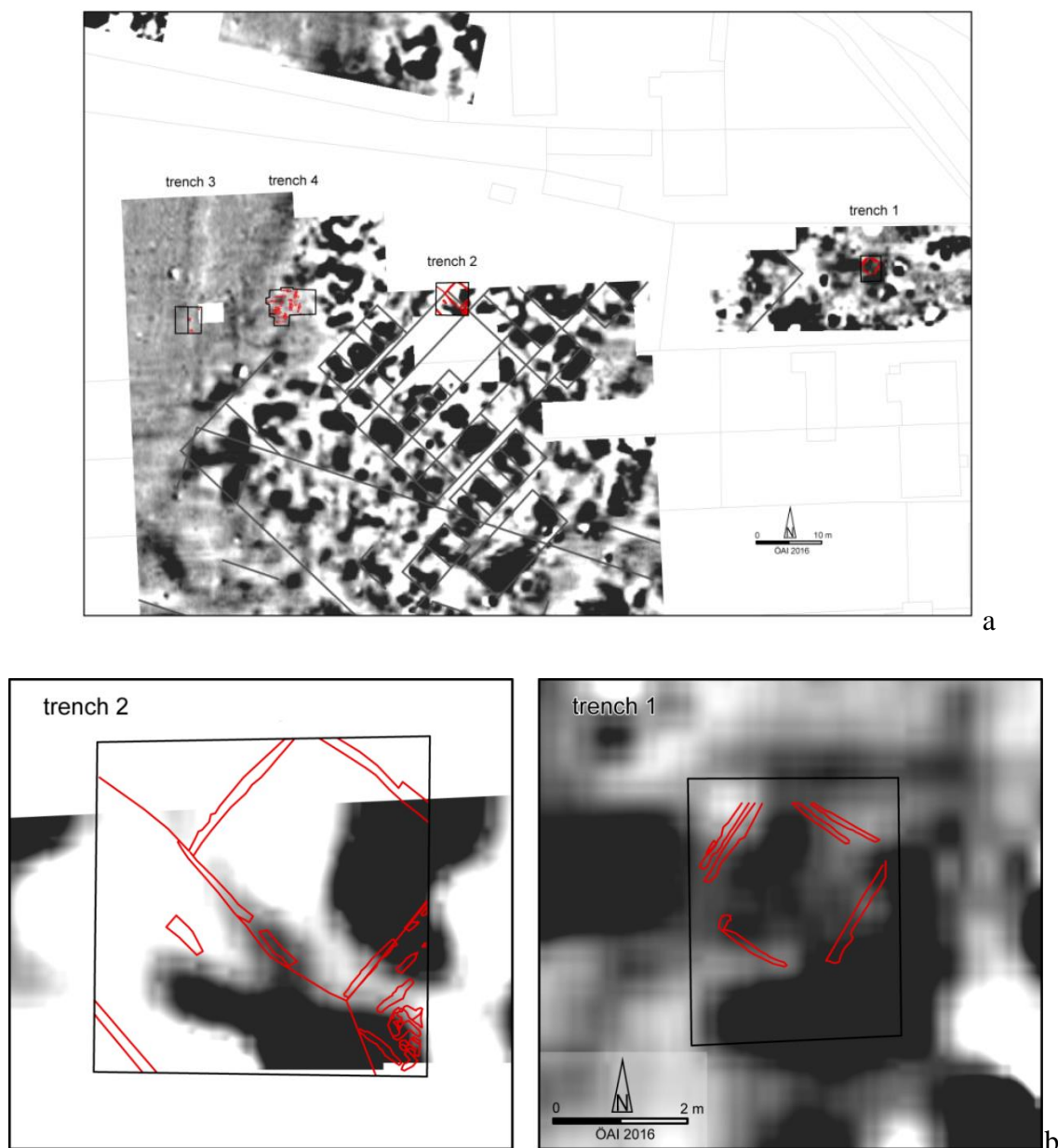
Sl. 15 a-b) Ostatci najmlađih željeznodobnih struktura u Sondi 2; c) Keramičke posude uz ostatke ognjišta (SJ 205) (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

Također, u središnjem dijelu Sonde 2 otkriveni su i ostatci rimskog kosturnog groba orijentacije istok-zapad (glava prema istoku), koji je bio ukopan u SJ 204 bez jasno definirane rake i od kojega su sačuvane samo kosti donjih ekstremiteta. Antropološka analiza pokazala je da posmrtni ostatci pripadaju djetetu starosti 10 – 12 godina.¹⁶¹ Grobni prilozi (pet komada

¹⁶¹ Antropološku analizu na svim iskapanim kosturima iz kasnoantičkog groblja s Pogorelca provela je dr. sc. Željka Bedić iz Antropološkog centra HAZU.

novca, stakleni balzamarij, srebrna karičica, perla od tirkiznog stakla te zdjela koja predstavlja imitaciju tere sigilate tipa Dragendorff 37) datiraju ukop u kraj 3. i početak 4. stoljeća, odnosno kasnoantičko razdoblje kada se na ovom dijelu Pogorelca nalazila jedna od siscijskih nekropola.¹⁶²

Sl. 16 a-b) Rezultat geofizičke prospekcije provedene na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac (izradio: S. Groh)

Kao zaključak u opisu stratigrafske slike u Sondi 2 može se sumirati da se analizom stratigrafskih odnosa, prikupljenog materijala i apsolutnih datuma svi kulturni slojevi, debljine 1,8 metara i definirani kroz nasebinske *horizonte 0-4*, mogu datirati isključivo u

¹⁶² Bačani, Tomaš Barišić 2018, 194231.

razdoblje starijeg željeznog doba, bez postojanja mladeželjeznodobnog horizonta naseljavanja. Registrirane su dvije faze s tragovima rupa za stupove i ognjištima (*horizont 1a i b*) nakon kojih slijede dvije naseobinske faze s objektima građenim od vodoravno položenih greda prekrivenih kućnim lijepom i podovima od nabijene zemlje (*horizonti 2 i 3*). Kao dio najmlađeg naseobinskog horizonta (*horizont 4*) zabilježena je nivelacija terena nasipavanjem prostora između ruševina *Objekata 6 i 7*, dio urušenja u južnom dijelu sonde te ognjište uz koje su se nalazile tri *in situ* položene posude. Nekoliko keramičkih ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu iz humusnog sloja vjerojatno predstavljaju inkluziju na ovom dijelu lokaliteta, iako je moguće da su uništeni kulturni slojevi, kao dio najmlađeg naseobinskog horizonta (*horizont 4*) u Sondi 2 istovremeni s mlađim dijelom *horizonta 3* u Sondi 1 u kojemu se prvi puta pojavljuje keramičko posuđe izrađeno na kolu. Navedeni grob (grob 1) predstavlja najzapadniji poznati nalaz u kontekstu kasnoantičkog groblja o kojemu će više biti rečeno u nastavku teksta.

Sonda 3

S ciljem definiranja zapadne granice željeznodobnog naselja, na udaljenosti od 35 metara zapadno od Sonde 2 otvorena je Sonda 3 dimenzija 4 x 4 metra (Sl. 2: a-b). Nakon iskopavanja humusnog sloja (SJ 01) debljine 30 cm, u kojemu nisu zabilježeni ulomci pretpovijesnih keramičkih ulomaka, površina sonde je smanjena na 8 m². Zdravica u Sondi 3, registrirana na 96,87 m.n.v., sastojala se od žutog pjeskovitog tla nakon čega je slijedio 1,3 m debeo sloj (SJ 301) s arheološkim materijalom koji potječe iz rimskog razdoblja (ulomci keramičkih posuda, građevinski materijal - tegule, imbreksi, šesterokutne pločice te životinjske kosti) (Sl. 17). U sondi su zabilježena i dva kosturna ukopa koji pripadaju kasnoantičkom groblju, s istraženim grobovima u Sondama 2 i 4, kao i u zaštitnom istraživanju trase vodovoda uz aveniju V. Janica Cape te ispod Mosta Gromova, smještenom na 70 metara udaljenosti zapadno od Sonde 4. Istraživanje u Sondi 4 potvrdilo je nepostojanje naseobinskih tragova iz predrimskog razdoblja, čime je jasno definirana zapadna granica željeznodobnog naselja. Keramički materijal iz rimskog sloja potvrđuje naseljavanje ovoga prostora u 2. i 3. stoljeću, o čemu će nešto više biti rečeno u interpretaciji stratigrafije u Sondi 4.

Sl. 17 Rimski sloj i kosturni ukopi u Sondi 3 (snimio: I. Drnić)

Sonda 4

S obzirom na to da u istraživanju Sonde 3, kao uostalom i u spomenutom zaštitnom istraživanju kanala uz aveniju V. Janjica Cape, nisu zabilježeni ostatci naselja iz željeznog doba, 2014. godine je na prostoru između Sonde 2 i 3 započeto istraživanje Sonde 4 dimenzija 2 x 4 m, kako bi se detaljnije definirao rubni dio naselja (Sl. 2a-b). U slijedećim kampanjama površina sonde je proširena u smjeru zapada s ukupnom površinom od 35 m². Istraženi

kulturni slojevi potječu iz tri različita vremenska razdoblja: nasebinski ostatci iz starijeg željeznog doba, nakon kojih slijede nasebinski horizont iz rimskog razdoblja datiran prikupljenim materijalom u 2. i 3. stoljeće, i naposljetku kosturni grobovi kasnoantičkog groblja 4. i prve polovice 5. stoljeća (Sl. 18).

a

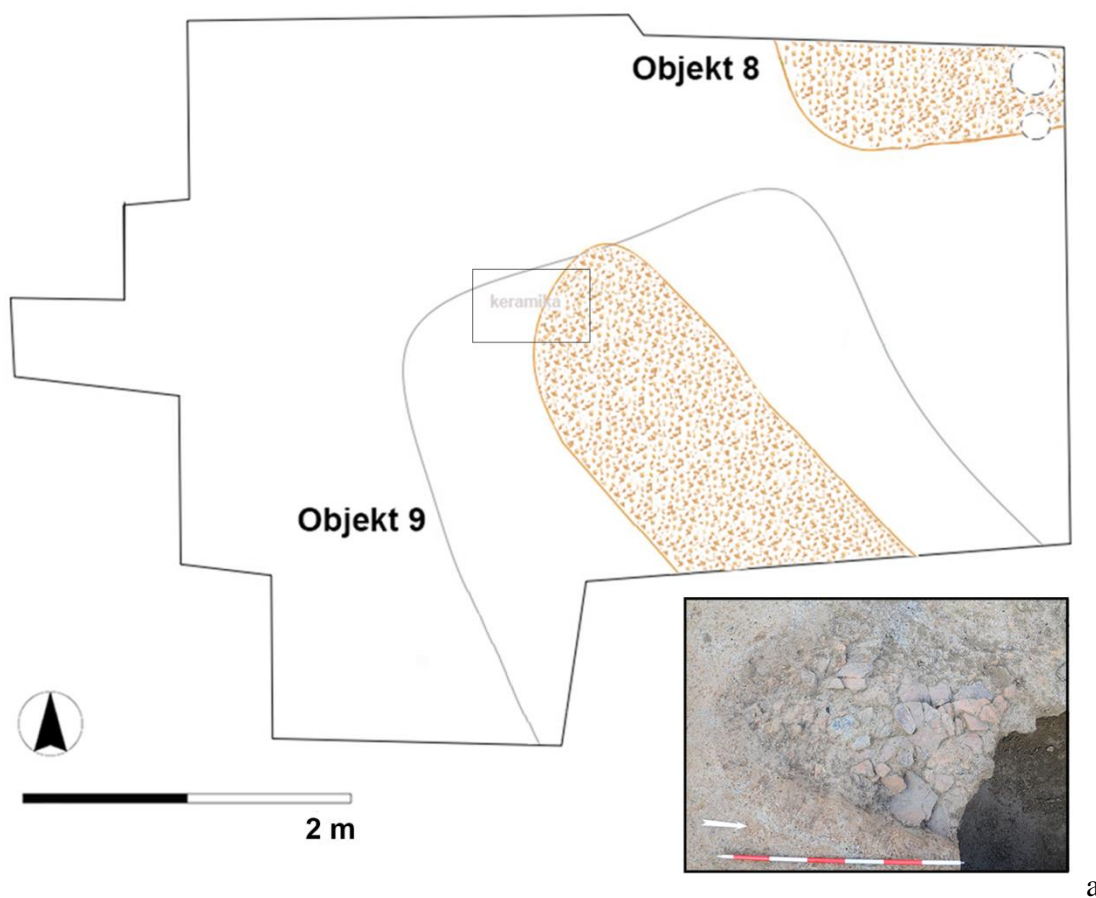

b

Sl. 18 a) Sjeverni profil u Sondri 4; b) Dio južnog profila u Sondri 4 (snimio: I. Drnić)

Željeznodoni horizont u Sondri 4 po strukturi je sličan najstarijim slojevima u Sondri 2. U najstarijem kulturnom sloju zabilježeni su skromni ostatci vjerojatno dvaju nadzemnih objekata. Prvi, odnosno *Objekt 8*, nalazio se u sjeveroistočnom uglu sonde, a sastojao se od sloja manjih komada kućnog lijepa (SJ 539) koji su uz istočni profil oštećeni kasnijim ukopima stupova. U južnom i središnjem dijelu sonde zabilježeni su nešto konkretniji ostatci strukture definirane kao *Objekt 9* u obliku nepravilno pravokutnog sloja kućnog lijepa te

velike količine karboniziranih sjemenki koje su se, neobično, nalazile u obliku pravilnih traka u smjeru sjeverozapad-jugoistok, što je vjerojatno bila orijentacija objekta (SJ 537-538) (Sl. 19a-b).¹⁶³ Pri iskopavanju u sjevernom dijelu *Objekta 9*, odnosno u središnjem dijelu sonde, zabilježena je i veća koncentracija keramičkih ulomaka (Sl. 19: c), dok su sporadični nalazi pronađeni na cijeloj površini objekta, od kojih je dio deformiran uslijed izlaganja visokoj temperaturi. Obradom prikupljenih ulomaka i njihovom rekonstrukcijom utvrđeno je da pripadaju trima većim posudama (loncima) korištenima za skladištenje namirnica, vjerojatno spomenutih sjemenki. Prikupljeni podatci (postojanje veće količine kućnog lijepa, keramičke posude s tragovima izlaganja visokoj temperaturi i velika količina karboniziranih sjemenki) nedvosmisleno potvrđuju postojanje nastambe u najstarijem horizontu naseljavanja koja je uništena u požaru. Iznad opisanih objekata, koji su zbog strukturne sličnosti s najstarijim naseobinskim slojem u Sondi 2 definirani kao naseobinski *horizont 0*, nalazio se sterilan sloj oker-crvene boje (SJ 534), što je iz stratigrafske perspektive također istovjetno situaciji u Sondi 2 sa stratigrafskim jedinicama SJ 286 i 287 (Sl. 18: b).

¹⁶³ Preliminarna analiza sjemenki koju je provela dr. K. Reed pokazala je da se radi o bobu (eng. *broad beans*, lat. *Vicia faba*).

Sl. 19 a-b) Ostatci struktura (*Objekti 8 i 9*) u najstarijem željeznodobnom naseobinskom horizontu 0 u Sondi 4 (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

Sl. 19 c) Ostatci keramičkih posuda u *Objektu 9* (snimio: I. Drnić)

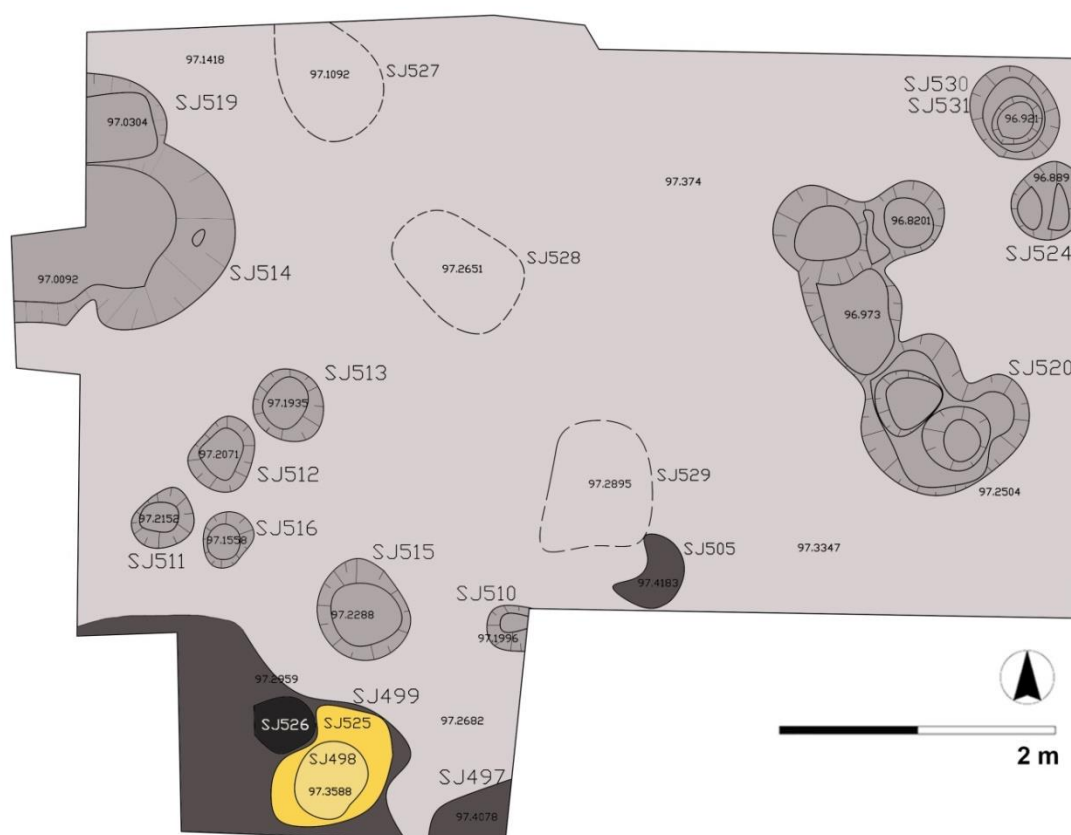
Slijedili su slojevi po strukturi vrlo slični onima iz Sonde 2, koji su definirani kao naseobinski *horizont 1a* (Sl. 20: a-b). U jugozapadnom dijelu sonde bilo je ovalno ognjište s dvije faze (SJ 498, 533), koje se nalazilo na naboju od žute gline (SJ 525). Oko ognjišta nalazio se tamnosivi sloj s dosta gara koji je vjerojatno nastao učestalim uklanjanjem izgorenog goriva s ognjišta (SJ 499). Sjeverno od vatrišta registrirano je pet okruglih/ovalnih, u SJ 534 plitko ukopanih ukopa ispunjenih zapečenom zemljom i velikom količinom gara (SJ 501/503, 508/509), identičnog izgleda i strukture kao i prethodno opisane strukture iz naseobinskog *horizonta 1b* u Sondi 2 koji je prethodio objektima sa zemljanim podovima i ostacima drvene arhitekture. U ovome kontekstu je istražena i jama ovalnog obrisa (SJ 504/514) dimenzija 1 x 1,3 m, koja je u potpunosti bila ispunjena gorenim materijalom (gar, pepeo, zapečena zemlja), dok su u presjeku zapune jasno vidljivi tragovi barem tri faze gorenja. Sjeverno od opisane jame nalazio se manji ovalni ukop ispunjen sivo-zelenom zapunom s tragovima gara (SJ 518/519). U istočnom dijelu sonde istražen je izduženi nepravilni ukop čiju je namjenu teško definirati (SJ 517/520), a u samom jugoistočnom uglu i dva ukopa od stupova (SJ 521/522 i 523/524), od kojih je prvi imao dvije zapune, svjetlosivu većeg promjera unutar koje se nalazila manja zapuna tamnosive boje koja predstavlja donji dio ukopa prethodno istraženog stupa (SJ 487), vidljivog u mlađim slojevima SJ 494/406.

Iznad opisanih struktura nalazio se kompaktan sloj SJ 494, koji sa slojevima koji se nalaze iznad njega (SJ 406 i SJ 405) čini naseobinski *horizont 1b* u Sondi 4 (Sl. 21), s velikom količinom životinjskih kostiju i keramičkih ulomaka, uključujući i finu halštatsku keramiku glačane površine s nekoliko ulomaka ukrašenih naboranim ukrasom, koji, kao što je opisano u jednom od prethodnih poglavlja, jasno datiraju sloj u kasnohalštatsko razdoblje. U ovome sloju registrirana su i djelomično istražena dva vatrišta: u sjevernom dijelu sonde SJ 495 s crveno zapečenom zemljom i crnim, spaljenim materijalom te SJ 497 u južnom dijelu. Slijedili su 20-30 cm debeo sivo-zeleni sloj (SJ 406) po strukturi vrlo sličan slojevima SJ 248, 234 i 229 iz Sonde 2 te tamnosivi sloj rahlog tla SJ 405. Oba sloja pokrivala su cijelu površinu Sonde 4 i bili su iznimno bogati pokretnim nalazima, osobito životinjskim kostima. Keramički materijal istovjetan je onome iz kasnohalštatskih slojeva u Sondama 1 i 2. U sjeveroistočnom uglu sonde nalazi se ukop stupa (SJ 476/477) koji se može pripisati određenom objektu iz željeznodobne faze naseljevanja. Posljednji kulturni sloj koji pripada periferiji stariježeljeznodobnog naselja sloj je s velikom količinom kućnog lijepa i mjestimično prisutnog spaljenog drveta, registriran gotovo na cijeloj površini Sonde 4 (SJ

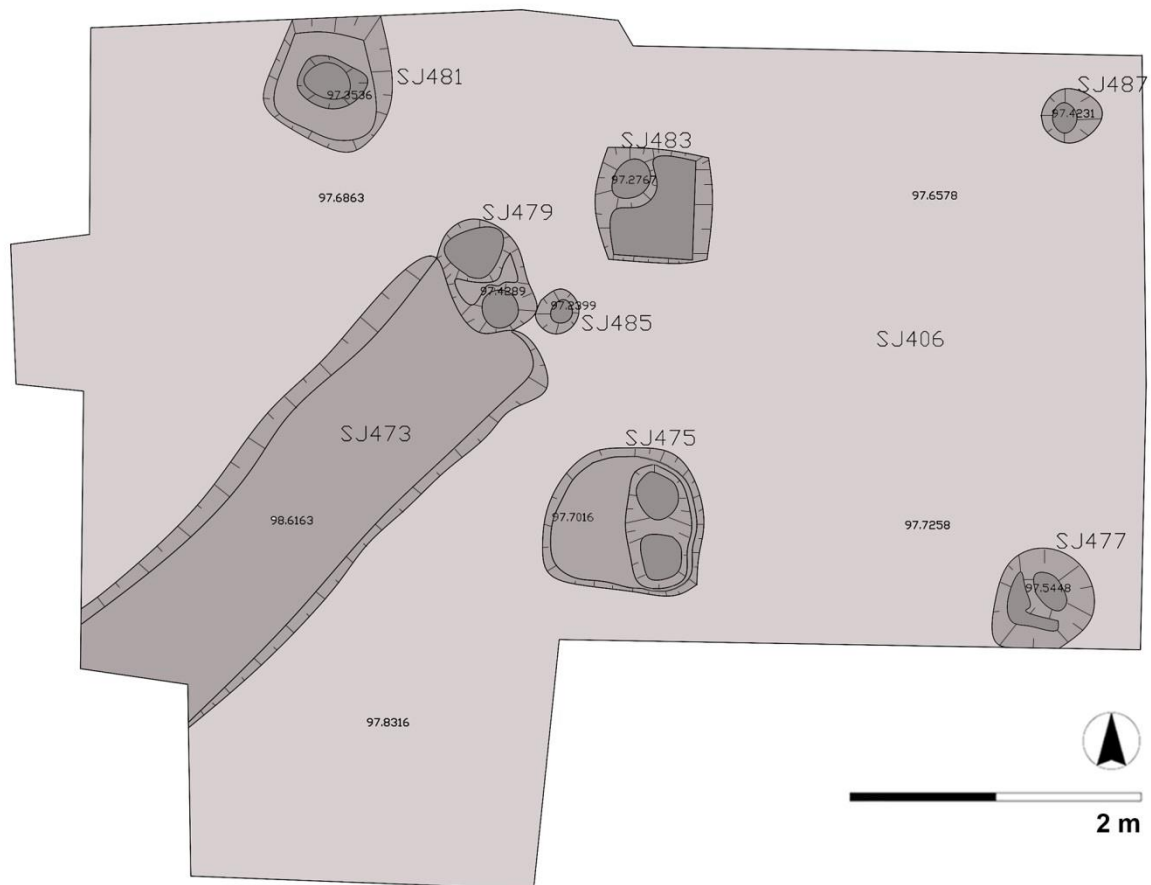

a

b

Sl. 20 a-b) Naseobinski *horizont 1a* u Sondi 4 (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

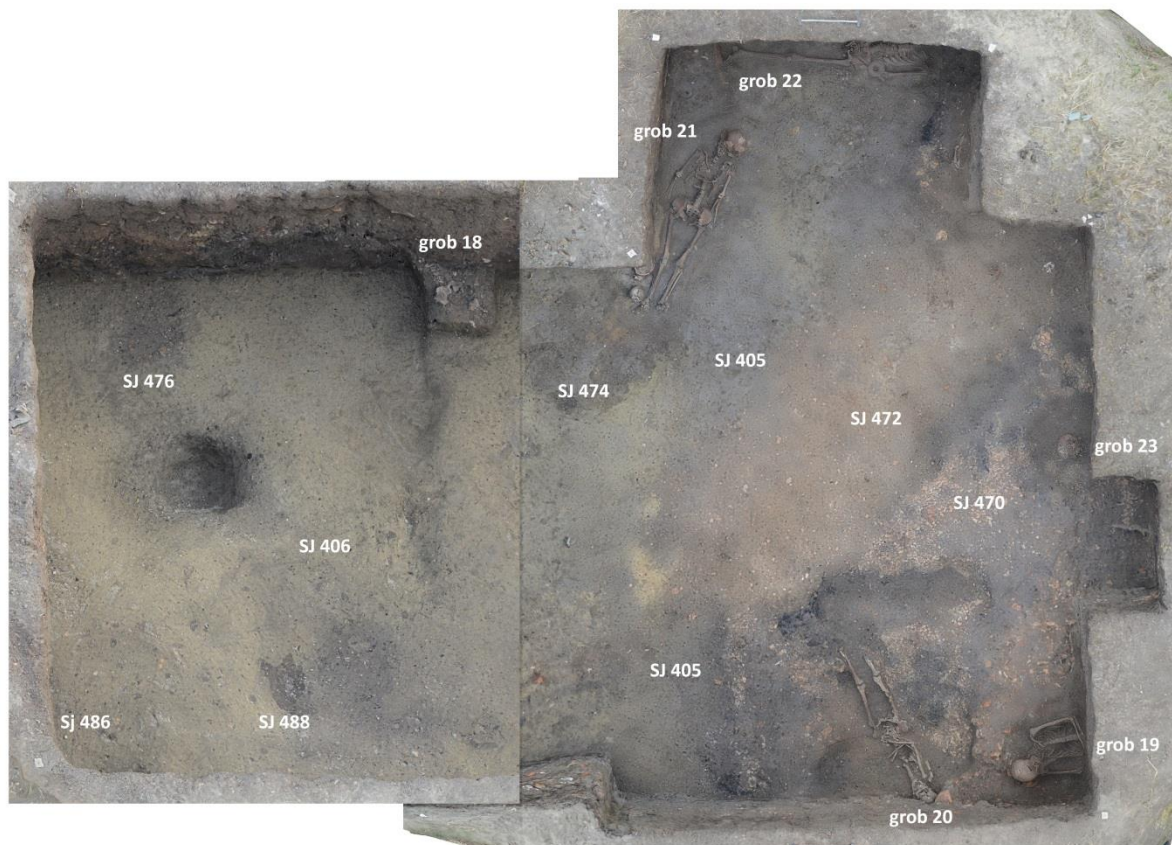

Sl. 21) Ostatci rimskih struktura ukopanih u željeznodobni sloj (SJ 406) (snimio: I. Drnić, nacrt: M. Mađerić)

402a = 438 = 465 = 470), iako je dobrim dijelom uništen mlađim ukopima rimskog naseobinskog sloja, kao i kasnijim grobnim ukopima.

Tragovi građevinske aktivnosti iz rimskog razdoblja sastoje se od plitkog kanala kosih stranica (SJ 472/473) orijentacije jugozapad-sjeveroistok te više dubokih ukopa za stupove (Sl. 21: a-b) ukopanih u SJ 406. Zapunu kanala čini pjeskovito tlo, a osim keramičkih ulomaka u njoj se nalazilo i dosta ulomaka tegula (opeka) i nešto kamena. Opisani kanal završava ovalnim ukopom s dvije vrlo duboke rupe od stupova (SJ 478 i 479) na koje se u ravnoj liniji u smjeru jugoistoka nadovezuju još jedan ukop, također s dvije okrugle rupe za stupove (SJ 474/475) te još jedan u smjeru sjeverozapada (SJ 481/482). U liniji kanala nalazio se plitki pravokutni ukop s okruglom rupom od stupa u sjeverozapadnom uglu (SJ 482/483). Također, u jugozapadnom uglu sonde istražen je ovalni ukop stupa čiji se presjek jasno vidi u južnom profilu, potvrđujući koliko je duboko bio ukopan, počevši od rimske razine

naseljavanja kroz sve željeznodobne slojeve i duboko u geološku podlogu (Sl. 25b). Identična situacija je zabilježena i u slučaju ukopa SJ 527 čiji se presjek jasno ocrtava u sjevernom profilu (Sl. 18: a). Navedeni ukopi stupova i pliće ukopani kanal vjerojatno čine ostatke rimskodobnog objekta pravokutnog tlocrta. Dubina opisanih rupa za stupove upućuje na potrebu kvalitetnog temeljenja stupova građevine koji su činili zidinu osnovu, što bi moglo upućivati na njezine znatne dimenzije, a čija se namjena na sadašnjem stupnju istraženosti ne može preciznije definirati.

Sl. 22) Ostatci sloja kućnog lijepa (SJ 402a = 438 = 465 = 470) (snimio: I. Drnić)

Iznad sloja s kućnim lijepom (SJ 402a = 438 = 465 = 470) slijedio je tanji prijelazni sloj s mješanim željeznodobnim i rimskim materijalom SJ 402, a iznad njega rimskodobni sloj s keramičkim materijalom 2. i 3. stoljeća (SJ 401) čija se debljina povećava od istoka sonde, gdje iznosi 20 – 30 cm do 40 – 50 cm u zapadnom profilu (Sl. 18). Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, taj sloj (SJ 301) u Sondi 3, smještenoj 10 metara zapadno od Sonde 4, doseže debljinu od čak 1,3 metra. S druge strane, on nije zabilježen istočno u Sondi 2, kao niti u istraživanjima na trasi vodovoda uz Aveniju V. Janića Cape, pa se njegova dužina može

procijeniti na 50 – 60 metara. U humusnom sloju Sonde 4 zabilježen je isključivo rimskodobni materijal, uključujući i ulomak izrazito profilirane fibule i brončane narukvice rastavljenih krajeva, za razliku od Sonde 1 i 2 gdje nema tragova naseljavanja iz antičkog razdoblja.

Ukratko, u Sondi 4 istraženi su kulturni slojevi iz starijeg željeznog doba u kojima je prikupljen keramički materijal istovjetan onome iz svih naseobinskih horizonata Sonde 2 te *horizontima 1, 2 i 3a* u Sondi 1 koji pripadaju razdoblju starijeg željeznog doba. Za razliku od navedenih horizonata u Sondama 1 i 2, u kojima su istraženi dijelovi objekata s jasno definiranim ostacima arhitekture, uključujući zemljane podnice sa spaljenim drvenim temeljima i urušenjima zidnih konstrukcija, u Sondi 4 nisu registrirane slične strukture, što upućuje na to da je ovdje istraživani periferni dio naselja. Ovu tvrdnju potvrđuju i rezultati geofizičkih istraživanja koji jasno pokazuju nedostatak sličnih struktura na ovom dijelu lokaliteta (Sl. 16: a-b). Ipak, u najstarijem naseobinskom horizontu, koji je vjerojatno istovremen s *horizontom 0* u Sondama 1 i 2, zabilježeni su ostatci dvaju objekata o čemu svjedoče nakupine kućnog lijepa, ali i ostatci karboniziranih sjemenki koje su vjerojatno bile pohranjene u keramičkim posudama pronađenim u kontekstu *Objekta 9*. Prema strukturi, stariježeljeznodobni slojevi (SJ 494, SJ 406 i SJ 405) iz Sonde 4 slični su onima iz *horizonta 1* Sonde 2 s velikom količinom keramičkog materijala i životinjskih kostiju te vatrištima i rupama za stupove koje mogu upućivati na postojanje nadzemnih građevina s okomitim stupovima kao zidnom osnovom, čije tlocrte, uslijed nedovoljnih informacija, nije bilo moguće rekonstruirati. U Sondi 4, kao uostalom niti u Sondi 2, nije zabilježen naseobinski horizont iz mlađeg željeznog doba, potvrđujući prethodno izrečenu tezu da je naselje iz 3. – 1. stoljeća pr. Kr. na Pogorelcu bilo znatno manje od stariježeljeznodobnog i da je funkcioniralo bliže rijeci Kupi, barem njenom današnjem toku, kao i na lijevoj obali rijeke.

Slijedi rimskodobni naseobinski sloj s ukopima stupova i kanalom koji upućuju na postojanje objekta pravokutnog tlocrta čiju su zidnu osnovu činili duboko ukopani drveni stupovi. U rimskim slojevima prikupljeni su ostatci građevinskog materijala, uglavnom ulomci tegula, te velika količina životinjskih kostiju i keramičkih ulomaka koji naseljavanje na ovoj poziciji datiraju u 2. i 3. stoljeće. Najmlađu arheološku fazu korištenja prostora na istraženom dijelu Pogorelca predstavljaju ostatci kasnoantičkog groblja rimske Siscije, čije je postojanje već potvrđeno s tri kosturna ukopa pronađena u istraživanjima u Sondama 2 i 3 te većim brojem ukopa istraženih pri zaštitnom iskopavanju spojnog kolektora sustava odvodnje naselja Zeleni brijeg s kolektorom Lađarska, koje je provela tvrtka Arheolog d.o.o. 2013. i

2014. godine pedesetak metara zapadno od pozicije Sonde 4 (paralelno s Avenijom V. Janića Cape) (Sl. 2: a).

Arhitektura željeznodobnih nastambi

Na osnovi podataka prikupljenih u istraživanju od 2012. do 2017. godine, mogu se pretpostaviti dva (možda i tri!) tipa drvene gradnje na istraženom dijelu željeznodobnog naselja na Pogorelcu. Prvi tip predstavlja gradnja s okomitim u zemlju zabijenim stupovima koji su činili zidnu osnovu objekta. Postojanje objekata građenih ovom tehnikom potvrđuju ukopi za stupove koji su zabilježeni u najstarijoj naseobinskoj fazi iz starijeg željeznog doba u Sondi 2 te na periferiji naselja u Sondi 4. Zbog relativno male istražene površine u obje sonde, navedene stupove nije bilo moguće povezati u sigurne cjeline koje bi tvorile tlocrte pojedinih građevina. Nešto jasnija situacija zabilježena je u *horizontu 1a* u Sondi 2, gdje su u sterilan sloj žute gline bile ukopane tri rupe od stupova polukružno postavljene oko ovalnog ognjišta promjera 60 cm. Rupe za stupove zabilježene su i u mlađoj fazi *Objekta 3* u Sondi 1, kod kojega su se u obnovljenom podu od žuto-zelene gline nalazili ukopi za stupove (Sl. 6c-d). Naime, u sjevernom dijelu objekta nalazila su se četiri, a u središnjem i jugozapadnom dijelu po jedan ukop od kojih su SJ 86, 92 i 94 mogli biti ukopi za stupove koji su činili osnovu zidne, odnosno krovne konstrukcije. Kod ovog tipa gradnje prostor između nosivih stupova ispunjava se prepletom od šiblja koji se premazuje kućnim lijepom, a koji je potvrđen masivnim slojem urušenja koje je u potpunosti prekrilo ostatke poda (SJ 64) (Sl. 3a-b). Slično konstrukcijsko rješenje s podovima od nabijene zemlje i okomitim stupovima zabijenima u tlo zabilježeno je na nizu objekata na ljubljanskoj Tribuni u svim kasnobrončanim i stariježeljeznodobnim fazama naseljavanja kojih je 5. faza, datirana u certoški i negovski stupanj dolenjske halštatske skupine, više-manje istovremena s naseobinskim *horizontima* 2 i 3 u Sondi 1 i *horizontima* 0-2 u Sondi 2.¹⁶⁴

Drugi, iz tehničke perspektive napredniji tip gradnje predstavlja gradnja s horizontalno postavljenim temeljnim gredama na koje se postavljaju okomiti stupovi kao konstrukcijska osnova zidne plohe (slo. *sohasta gradnja*, njem. *Ständerbau*, engl. *postpad construction*).¹⁶⁵ Vodoravne temeljne grede mogu biti postavljene na kamene temelje izrađene u suhozidnoj

¹⁶⁴ Npr. nastambe 1 i 6 (1. naseobinska faza), 1a-b i 10 (2. faza), 17 (4. faza) itd. (Vojaković 2013, 37-38, 44-45, 79-81, 183-185, 193, Sl. 15, 20, S. 38-39, 100-102, 107, sažetak: 300-302).

¹⁶⁵ Dular 2008, 340, Sl. 4-5a; Vojaković 2013, 303-304, Sl. 155.

tehnici koji su zabilježeni na nizu jugoistočnoalpskih lokaliteta, od Mosta na Soči,¹⁶⁶ preko ljubljanske Tribune,¹⁶⁷ do Kučara u Beloj Krajini¹⁶⁸ i Pošte u Štajerskoj,¹⁶⁹ a koji su služili kao izolacija od vlage, što je posljedično utjecalo na sporije propadanje drveta i produženi vijek nastambe. Zabilježeni su i primjeri gdje su građevine postavljene izravno na tlo, što utječe na brže propadanje drvene građe, kao što je to slučaj s kućom B na lokalitetu Kučar.¹⁷⁰ Nažalost, zbog malih dimenzija sonde na Pogorelcu, niti jedan stambeni objekt nije u cijelosti istražen, pa se interpretacija, kao i pokušaj rekonstrukcije, temelje na nepotpunim podacima. Ipak, registrirani konstrukcijski elementi dozvoljavaju određene zaključke o načinu gradnje. Na osnovi sačuvanih podnica i elemenata drvene građe te ostataka kućnog lijepa, zaključujemo da je u slučaju *Objekta 2* u Sondi 1 te *Objekata 4-6* u Sondi 2 vjerojatno korištena *postpad construction*, što će biti elaborirano u nastavku teksta. Kod *Objekata 1* i *7* ne raspolazemo s dovoljno podataka za detaljniju interpretaciju, pa u obzir dolaze dva tipa gradnje: *postpad construction* i tzv. blokovska gradnja (njem. *Blockbau*, engl. *corner timbering*, *bauk wall construction*) kod koje se zidovi građe vodoravnim polaganjem balvana/greda koje se na uglovima objekta vežu križnom vezom.¹⁷¹ Također, u slučaju starije faze *Objekta 3* nisu zabilježeni ukopi od stupova, pa možemo pretpostaviti jednu od dvije navedene gradnje. Važno je istaknuti da opisane graditeljske tehnike nisu međusobno isključive, pa primjerice u naselju na Tribuni imamo primjere kombinirane gradnje s tragovima horizontalnih temeljnih greda, suhozidnih temelja i ukopa za stupove koji su mogli nositi krovnu konstrukciju.¹⁷²

Objekte građene u *postpad construction* tehnici s Pogorelca karakteriziraju sljedeći konstrukcijski elementi:

1. Podovi od žute nabijene gline koja je funkcionirala kao izolator, zabilježeni su u *Objektima 1-7*. Debljina podova varirala je od nekoliko centimetara kod *Objekta 4* do 20 - 30 cm u slučaju *Objekta 6* (Sl. 23a). Isto je konstrukcijsko rješenje zabilježeno na nekoliko objekata na ljubljanskoj Tribuni gdje se za izradu podova glina koristi u kombinaciji s lomljenim kamenom i oblucima.¹⁷³

---

¹⁶⁶ Svoljšak, Dular 2016.

¹⁶⁷ Vojaković 2013, 303-304, Sl. 155.

¹⁶⁸ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 33-38.

¹⁶⁹ Teržan 1990, 31.

¹⁷⁰ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 39-45.

¹⁷¹ Dular 2008, 341, Sl. 2B-C

¹⁷² Vojaković 2013, 304-305.

¹⁷³ Vojaković 2013, primjerice objekt br. 8: 91-94, općenito: 300, Sl. 150.

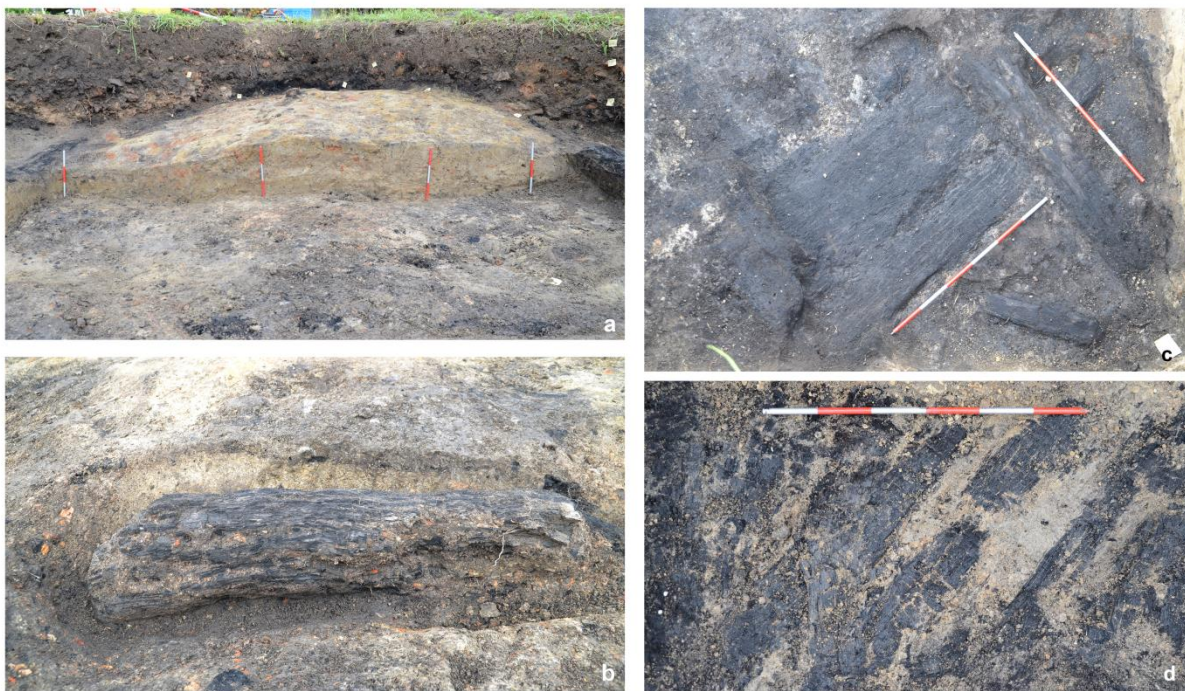
2. Ostatci spaljene drvene građe u obliku horizontalno položenih balvana/greda zabilježeni su u slučaju *Objekta 2* te *Objekata 4-7* (Sl. 23 b-d). U kontekstu *Objekta 1* zabilježeni su ostatci spaljenog drveta, ali su malobrojni i teško ih je jasnije definirati u konstrukcijskom smislu. Kod *Objekta 3* nisu zabilježeni ostatci drvene arhitekture, ali se to možda može objasniti drugačijim tipom gradnje s okomitim stupovima čiji su tragovi zabilježeni u mlađoj fazi poda.

Činjenica da je kod svih navedenih objekata zabilježen samo jedan red spaljenih greda, navela nas je na razmišljanje da su istraženi sisački kasnohalštatski objekti građeni tehnikom s vodoravno postavljenim temeljnim gredama na koje su bili postavljeni okomiti stupovi kao osnova zidne konstrukcije (Sl. 23 a). Dobar primjer tome dio su masivnog balvana kružnog presjeka (SJ 220) istraženog u južnom dijelu *Objekta 6* koji se nalazio tik uz nabijeni pod (Sl. 23 b), te balvan uz zapadni rub istog objekta (SJ 218), kao i dobro očuvan, ali samo u manjem dijelu istražen balvan u sjeveroistočni rub *Objekta 7* (SJ 207). Kod ovoga tipa drvene gradnje zidne plohe popunjavaju se daskama ili oblicama koje se uglavljaju u okomite stupove, nakon čega se zid može premazati i kućnim lijepom (Sl. 25).¹⁷⁴ Upravo takva struktura zabilježena je u slučaju *Objekta 4* gdje su u sloju s velikom količinom spaljenog drveta u sjeveroistočnom uglu sonde definirani ostatci dva balvana kružnog presjeka orijentacije sjeveroistok-jugozapad, ispod kojih su se nalazile tanje daske, okomite na balvane, orijentacije sjeverozapad-jugoistok (Sl. 23 c). Cijeli sloj sa spaljenim drvetom bio je prekriven debelim slojem kućnog lijepa, a ispod spaljenog drva nalazi se tanji sloj žute nabijene zemlje koji je vjerojatno činio podnicu objekta. Zapadno od opisane situacije nalazila se velika količina spaljenog drva u kojoj je bilo teško raspoznati konkretne konstrukcijske elemente, ali smo ih ipak definirali na nekoliko pozicija:

- a) ostatci grede uz južni rub građevine, orijentacije sjeverozapad-jugoistok (temeljna greda),
- b) na nju paralelna greda uz sjeverni profil (vjerojatno okomiti stup zidne konstrukcije),
- c) ostatci triju dasaka uz sjeverni profil koje su okomite na smjer navedenih gredi, a koje su mogle činiti dio zidne konstrukcije objekta (identično opisanoj situaciji u istočnom dijelu sonde) (Sl. 23d),
- d) ostatci dasaka u središnjem dijelu sonde orijentacije sjever-jug.

---

¹⁷⁴ Dular 2008, 340, Sl. 4-5A.

Sl. 23) Detalji pojedinih arhitektonskih elemenata željeznodobnih nastambi na Pogorelcu (snimio: I. Drnić)

S obzirom na orijentaciju, opisani spaljeni drveni konstrukcijski elementi u središnjem i sjeverozapadnom dijelu sonde vjerojatno predstavljaju ostatke drugog (zapadnog?) zida *Objekta 4*. Ako smo dobro interpretirali ovu situaciju, opisani su balvani činili okomite stupove zidne konstrukcije, a tanje daske bile su pričvršćene na njih s unutrašnje strane objekta, dok je vanjska strana zidova bila premazana kućnim lijepom. Nakon što je objekt bio zahvaćen požarom, zidna konstrukcija se urušila pri čemu su daske završile ispod greda, na podu od nabijene zemlje, a sve je prekriveno spaljenim kućnim lijepom.

Dodatnu potvrdu *postpad construction* gradnje nalazimo u kontekstu *Objekta 6*, u jugoistočnom dijelu Sonde 2. Naime, uz južnu stranu *Objekta 6* zabilježeni su ostatci nekoliko paralelnih užih dasaka uz koje su se nalazili i komadi *in situ* kućnog lijepa (Sl. 13a-c). Okomito na njih nalazila se masivnija drvena greda (SJ 223), u ravnini sa spomenutom temeljnom gredom (SJ 220), koja je mogla činiti kutni okomiti stup na koji su bile pričvršćene navedene daske koje su s vanjske strane bile premazane kućnim lijepom (SJ 221 i 222). Ako je ova struktura dobro interpretirana, ovaj dio zidne konstrukcija *Objekta 6* se uslijed požara srušio prema van. Zbog male istražene površine u Sondi 1, ostatke drvene arhitekture kod *Objekta 2* teže je interpretirati, ali u kontekstu opisane gradnje moguće je da drveni elementi, koji čine svojevrsan pravokutan okvir, predstavljaju dio zidne ili temeljne konstrukcije (Sl.

5a-b). Također, u slučaju *Objekta 5* iz Sonde 2, koji je istražen u vrlo malom dijelu, zabilježeni su tanki ostatci dasaka orijentacije sjeverozapad-jugoistok, dok su se s njihove vanjske strane nalazili skromni ostatci okomito položene grede koja je mogla činiti okomitu osnovicu zida na koji su navedene daske bile pričvršćene (Sl. 13d).

Analize drva korištenog u gradnji objekata provedene su na samo nekoliko prikupljenih uzoraka, a glavčina posla tek predstoji. U Sondi 1 analiziran je uzorak spaljene drvene grede (SJ 100) koja se nalazila uz *Objekt 2*, a ustanovljeno je da se radi o hrastu (*Quercus sect. Quercus*). Preliminarne analize dvaju uzoraka spaljenog drva iz *Objekta 2* provedene na Gozdarskom inštitutu Slovenije potvrdile su dvije vrste: već spomenuti hrast, ali i smreku, upućujući na uporabu različitog drva u gradnji. Primjerice, na nalazištu Tribuna provedene su analize drvene građe na većem broju uzoraka u svim naseobinskim fazama naselja koje su, uz sporadičnu pojavu bukve (*Fagus*), javora (*Acer*) i johe (*Alnus*), potvrdile predominaciju uporabe hrasta (*Quercus*) u gradnji nastambi.¹⁷⁵

3. Nekoliko je puta navedeno da su drveni zidovi nastambi premazivani smjesom blata i organskog materijala, što je potvrđeno masivnim slojevima zidnih urušenja s velikom količinom kućnog lijepa kod svih opisanih objekata istraženih na Pogorelcu, a koji su nastali uslijed uništenja nastambi u požaru. Među njima su pronađeni i komadi s otisnutim tragovima drvene građe korištene za izgradnju zidnih konstrukcija. Primjerice, tragovi na komadima kućnog lijepa iz SJ 212 i 213, koji predstavljaju urušenje zida *Objekta 6*, upućuju na uporabu okruglih balvana/oblica, ali i tesanih greda/dasaka (Sl. 24), što je zabilježeno i u ostacima istovremene kasnohalštatske kuće 2 s lokaliteta Kučar.¹⁷⁶ Pravokutni otisci u kućnom lijepu u zidnom urušanju *Objekta 6* potvrđuju uporabu dasaka kojima su ispunjavane zidne plohe između okomitih stupova, što je dodatna potvrda za uporabu *postpad construction* u izgradnji objekta.

4. Elementi krovne konstrukcije iznimno su rijetko sačuvani u arheološkim kontekstima, a ista je situacija i u slučaju sisačkog željeznodobnog naselja. Ipak, koristeći pojedine etnografske primjere moguće je ponuditi određena konstrukcijska rješenja za pretpovijesnu drvenu arhitekturu. Primjerice, prema rekonstrukciji J. Dulara kod *postpad* tehnike krovna konstrukcija, odnosno sljemenska greda postavljena je na vertikalne stupove koji se nalaze na kraćim stranama građevine, a može biti dodatno poduprta stupovima smještenim u

---

¹⁷⁵ Vojaković 2013, 293-294, Tab. 89.

¹⁷⁶ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 40, Sl. 17.

unutrašnjosti objekta.¹⁷⁷ Alternativna tehnika mogla bi biti tzv. škarasta krovna konstrukcija kod koje se krov bazira na dva ili više parova križno postavljenih i na zidnu konstrukciju fiksniranih greda.¹⁷⁸ Što se tiče materijala za pokrivanje krovova, etnografski primjeri upućuju na nekoliko mogućnosti, pri čemu za sisačke željeznodobne nastambe, uzevši u obzir podneblje i geografsko okruženje, vjerojatno treba pretpostaviti uporabu drvenih dasaka ili šindre, odnosno slame (Sl. 25).

Sl. 24) Komadi kućnog lijepa kao dijelovi zidne konstrukcije željeznodobnih nastambi na Pogorelcu (snimio: I. Drnić)

¹⁷⁷ Dular 2008, Sl. 4, 5A.

¹⁷⁸ Črešnar 2007, 331-332; Dular 2008, 340.

Sl. 25) Idejna rekonstrukcija željeznodobne nastambe s Pogorelca (izradio: M. Mađerić)

2.3 OSTALE POZICIJE U SISKU S TRAGOVIMA NASELJAVANJA IZ ŽELJEZNOG DOBA

2.3.1 Iskopavanje Vladimira Tkalčića iz Narodnog muzeja na poziciji Sisak-Pogorelac 1912. godine

Do 1912. godine jaružanje rijeke Kupe u svrhu prikupljanja arheološke građe za Narodni muzej poprimilo je, za ono vrijeme, organiziran karakter. Uz mrežu muzejskih povjerenika koju je uspostavio J. Brunšmid, u svibnju te godine kao nadglednik radova u Sisak je poslan Vladimir Tkalčić. Rezultati jaružanja potaknuli su ga da u svibnju 1912. provede manja arheološka istraživanja na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac, na zemljištu obitelji Prenner, a koja su nastavljena u nešto većem opsegu u studenom iste godine. U kratkom, do sada neobjavljenom izvještaju koji se čuva u Arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu Tkalčić iznosi rezultate tih iskopavanja, koje ovdje donosimo u prijepisu.

IZVJEŠTAJ

Vladimira Tkalčića, pravog srednjošk. učitelja dodijeljenoga arheološkom muzeju, o svom službenom putovanju u Sisak.

Na pismeni nalog ravnateljstva arheološkoga muzeja od 2. studenog br. 171 zaputio sam se dne 4. Studenog u 8,40 pr. P. u Sisak, da tamo poduzmem iskapanja u arheološke svrhe kao nastavak prošlogodišnjih iskapanja. Najprije sam iskapao na tlu u mjesecu svibnju ove godine konstatovane prehistorijske naselbine i to na zemljištu posjednika A. Prennera na dijelu sisačkog gradskog teritorija, koji se zove Pogorelec. Ovo je iskopavanje nedvoumno dokazalo da su se na tom zemljištu nalazile prehist. koljebe s glavnim svojim dijelom u zemlji a prekrive daskama i valjda pleterom. Te su koljebe morale biti na gusto poredane jedna uz drugu, o čemu svjedoče mnoga ognjišta u razmjerno maloj međusobnoj udaljenosti. Kulturni sloj kod ovih koljeba iznosi 2 m debljine. Sačinjavaju ga naslage ugljevlja, pepela i ispečene zemlje, a u svakoj znatna množina ulomaka raznih zemljanih posuda i zemljanih urešenih ognjišta, pa manje čitave posudice i zemljani predmeti kao utezi za ribarske mreže, pršljeni itd.

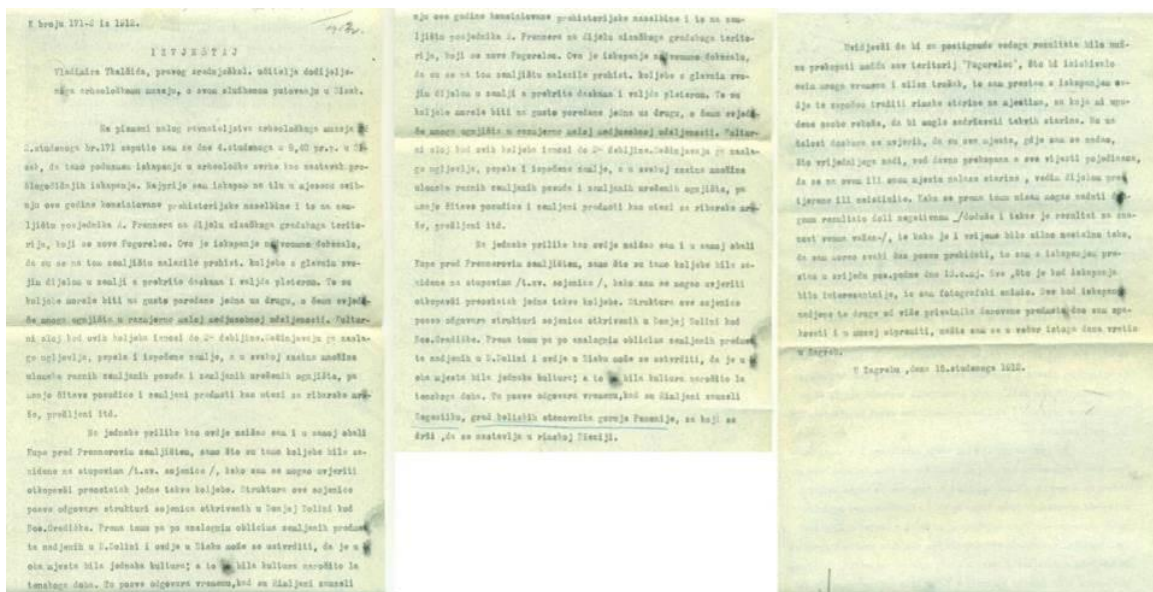
Na jednake prilike kao ovdje naišao sam i u samoj obali Kupe pred Prennerovim zemljištem, samo što su tamo koljebe bile sažidane na stupovima /t.zv sojenice /, kako sam se mogao uvjeriti otkopavši preostatak jedne takve koljebe. Struktura ove sojenice posve odgovara strukturi sojenica otkrivenih u Donjoj Dolini kod Bos. Gradiške. Prema tomu pa po analognim oblicima zemljanih predmeta nadjenih u D. Dolini i ovdje u Sisku može se ustvrditi, da je u oba mjesta bila jednaka kultura; a to je bila kultura naročito la tenskoga doba. To posve odgovara vremenu, kad su Rimljani zauzeli Segestiku, grad keltskih stanovnika gornje Panonije, za koji se drži, da se nastavlja u rimskoj Sisciji.

Uvidjevši da bi za postignuće većega rezultata bilo nužno prekopati možda sav teritorij "Pogorelac", što bi iziskivalo osim mnogo vremena i silan trošak, to sam prestao s iskapanjem ovdje te započeo tražiti rimske starine na mjestima, za koje mi upućene osobe rekoše, da bi mogle sadržavati takvih starina. No nažalost doskora se uvjerih, da su sva mjesta, gdje sam se nadao, što vrijednijega naći, već davno prekopana a sve vijesti pojedinaca, da se na ovom ili onom mjestu nalaze starine, većim dijelom pretjerane ili neistinite. Kako se prema tome nisam mogao nadati drugomu rezultatu doli negativnom

/doduše i takav je rezultat za znanost veoma važan/, te kako je vrijeme bilo silno nestalno tako, da sam morao svaki čas posao prekidati, to sam s iskapanjem prestao u srijedu pos. podne 13.o.mj. Sve, što je kod iskapanja bilo interesantnije, to sam fotografski snimio. Sve kod iskapanja nadjene te druge od više privatnika darovane predmete dao sam spakovati i u muzej otpremiti, našto sam se u večer istoga dana vratio u Zagreb.

U Zagrebu, dana 15. studenoga 1912.

Sl. 26) Izvještaj V. Tkalcića o iskopavanju na poziciji Sisak - Pogorelec 1912. godine (Arhiv AMZ-a)

Nažalost, iz kratkog Tkalcićevog izvještaja nije moguće utvrditi točne pozicije i veličine istraženih sondi, osim što je za pretpostaviti da se zemljište obitelji Prenner nalazilo na sjeveroistočnom dijelu Pogorelca, gdje se provode i recentna iskopavanja AMZ-a. Također, do danas u Arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu nije pronađena fotodokumentacija s istraživanja koju spominje Tkalcić. Pojedini detalji o izgledu arheoloških struktura, slojeva s garom i pepelom te zapečenom zemljom, nadalje prisutnost brojnih ognjišta, kao i debljina kulturnog sloja od dva metra jasno podsjećaju na željeznodobne naseobinske slojeve istražene u recentnim iskopavanjima u Sondama 1 i 2 smještenim na kat. č. 15/2 i 15/3 na Pogorelcu. V. Tkalcić navodi da je prikupio i veliku količinu ulomaka keramičkih posuda, cijele male posude te dijelove pokretnih ognjišta, utege i pršljenove koji su odreda poznati iz novih iskopavanja. Također, on navodi da je proveo iskopavanje i u koritu rijeke Kupe gdje je naišao na ostatke drvene arhitekture, uključujući i drvene pilote, na osnovu čega je zaključio

da se ovdje nalazio sojениčarski dio naselja, sličan onome iz tada već dobro poznate Donje Doline. Nažalost, stručna razina Tkalčičevih istraživanja i terenske dokumentacije nije niti blizu dosegla onu s poznatog bosanskog nalazišta,¹⁷⁹ a objava rezultata i prikupljenog materijala u potpunosti je izostala.

Na Pretpovijesnom odjelu AMZ-a nalazi se nekoliko kutija s ulomcima keramičkih posuda te većim brojem keramičkih utega i pršljena za koje postoji podatak da potječu iz prethodno opisanog iskopavanja V. Tkalčiča. Iz broja i sastava keramičkog skupa jasno je da se radi o „probranom“ materijalu pri čemu su sačuvani isključivo ulomci fine halštatske keramike glačane površine te ukrašeni ulomci, odnosno ulomci rubova grublje keramike. Ta činjenica, uz nedostatak ikakvih stratigrafskih podataka, čini ovaj materijal neadekvatnim za ozbiljnije tipološke i statističke analize. Iz kronološke perspektive ovaj materijal, uspoređen s građom iz recentnih iskopavanja, može ponuditi širi datacijski okvir za naseobinske slojeve istražene 1912. godine.

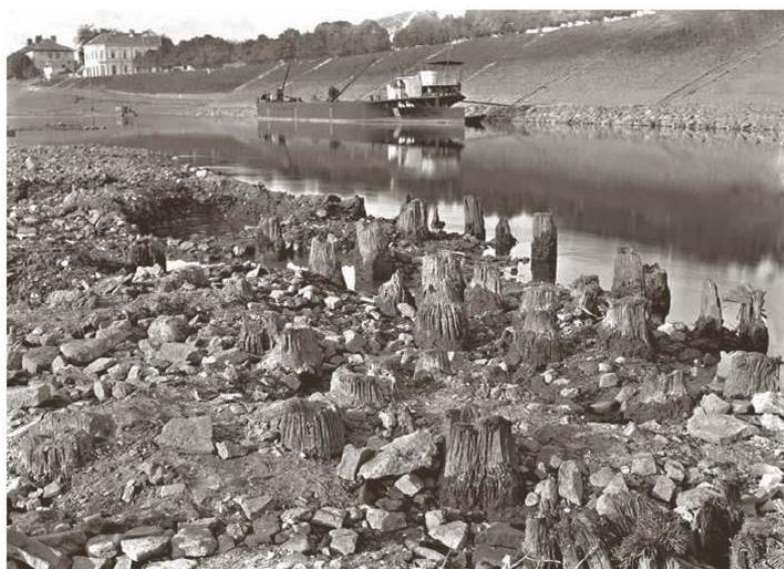
Od fine keramike crne glačane površine zastupljeni su uobičajeni oblici Z 9 (T. 72: 1-3) i Z 11 (T. 72: 5-6), kao i nešto rjeđi tip Z 10 s ljevkasto oblikovanim vratom (T. 72: 4), sa standardnim repertoarom ukrasnih tehnika i motiva (plitko žljebljenje i urezivanje, ubadanje, boranje) uključujući i trakaste drške s plastičnim zadebljanjima u obliku rogova, stiliziranih životinjskih glava i „ušiju“ (T. 72: 1, 6-7; T. 73: 1) te plastičnim rebrima (T. 72: 8). Od grubljeg posuđa zastupljeni su lonci cilindričnog tijela i ravnog ruba (L 1) (T. 73: 2), zaobljenog tijela (L 2) (T. 73: 3), lonci piriformnog oblika tipa L 4 (T. 73: 7), lonci zaobljenog tijela i izvučenog ruba (L 5) (T. 73: 6), lonci ljevkastog vrata (L 6) (T. 73: 4), zaobljenog tijela i cilindričnog vrata - tip L 8 (T. 73: 5). Od zdjela tu su primjerci zaobljenog tijela i ravnog ruba (Z 1) (T. 74: 1), zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba (Z 3) (T. 74: 3-4), zdjele koničnog tijela (Z 4) (T. 74: 2) te koničnog tijela i vrata (Z 6) (T. 74: 5). Od ostalih keramičkih oblika zastupljeni su: čaša (Č) (T. 74: 6), veći broj masivnih drški peke (Pe), minijaturne posude te jedna dvodijelna posuda s dvije ušice koje su mogle služiti za vješanje posude. Među materijalom iz Tkalčičevog iskopavanja nalazi se i manji broj ulomaka posuda koje nose latenske/mlađeželjeznodobne karakteristike. To su rukom rađeni lonci tipa L 11 ukrašeni češljastim ukrasom, urezivanjem i ubadanjem (T. 74: 7-10), te lonci dorađeni na sporom kolu zadebljanog ruba L 13 i L 14 (T. 74: 11-12). Tu je i svega nekoliko ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu, kao što su to ulomak trbuha i cilindričnog vrata zdjele

---

¹⁷⁹ Truhelka 1904.

Z 15 te ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrata sa zadebljanim rubom (tip Z 14) (T. 74: 14). Jedini predmeti koji se nalaze među nalazima iz 1912. godine, a nisu zabilježeni u recentnim iskopavanjima, dva su keramička obruča korištena pri kuhanju (*tzv. Kochring*) (T. 74: 15-16) koji se u velikom broju nalaze na željeznodobnim lokalitetima susjednih područja, primjerice Cvingeru kod Stične,¹⁸⁰ Mostu na Soči¹⁸¹ ili Sisku geografski najbližem Kučaru kod Podzemelja.¹⁸²

Iako je znatno reduciran parcijalnim prikupljanjem, sastav opisanih nalaza uvelike nalikuje keramičkom skupu iz Sonde 1 iz recentnog iskopavanja AMZ-a u kojemu dominiraju nalazi keramičkih posuda izrađenih rukom s oblicima starijeg željeznog doba, ali su istraženi i mlađeželjeznodobni slojevi s karakterističnim latenskim i latenoidnim oblicima, uključujući keramiku izrađenu na kolu i grafitno posuđe. Također, među nalazima iz 1912. godine nema materijala koji bi potjecao iz rimskog razdoblja, a koji je zabilježen u Sondama 3 i 4 koje su nešto udaljenije od rijeke Kupe. Uzevši u obzir i kratak opis iskopenih (nažalost ne i istraženih!) arheoloških struktura V. Tkalčića, skloni smo pretpostavci da poziciju sonde iz 1912. treba tražiti na prostoru povišene obale, između korita rijeke Kupe i recentne Sonde 2. Također, važno je istaknuti da među materijalom koji se čuva u AMZ-u iz navedenih iskopavanja nema niti oblika koji bi bili karakteristični za kasno brončano (Ha B) i početak željeznog doba (Ha C), a koji su zabilježeni u iskopavanju Gradskog muzeja Sisak u koritu rijeke iz 1992. godine, o kojemu će nešto više biti rečeno u nastavku.

Sl. 27) Fotografija
jaružanja rijeke Kupe
(fotoarhiv AMZ-a)

¹⁸⁰ Grahek 2016, 184, Sl. 52.

¹⁸¹ Svoljšak, Dular 2016, T. 1: 5, 8, 10, 12; T. 4; T. 10: 6-9; 11, T. 12; T. 15, T. 23: 22-23 i dalje.

¹⁸² Dular, Svoljšak, Dular 1995, T. 37: 6-12; T. 38; T. 39; T. 54: 9-10; T. 62: 1-10 i dalje.

2.3.2 Iskopavanja Gradskog muzeja Sisak na poziciji Pogorelac/Keltsko iz 1992. godine

Do novih istraživanja predrimskog naselja u Sisku proteklo je punih osamdeset godina! Doduše, prema navodima Z. Burkowskog, kustos Gradskog muzeja Sisak S. Vrbanić obavio je manja sondiranja već 1979. godine, ali o položaju sonde ili materijalu koji je u njima eventualno pronađen ne znamo ništa. Nešto veće iskopavanje iz 1992. godine provedeno je u koritu rijeke na posljednjem meandru koji Kupa čini prije utoka u Savu, na poziciji koja se u literaturi naziva „Keltsko“.¹⁸³ Dimenzije istražene sonde bile su 8 x 4 m. Ispod oko metar debelog sloja sterilnog riječnog pješčanog nanosa zabilježeni su ostatci više okomito zabijenih drvenih pilota te nekoliko okomitih dasaka. Spominje se i postojanje „sivo-crnog laporastog sloja“ u kojemu je prikupljena najveća količina pokretnih nalaza, kao i obrađenog kamenja koje je moglo činiti nekakav „pod“. Podsjetimo, i V. Tkalić u izvještaju navodi da je u iskopavanju u koritu rijeke naišao na okomito zabijene drvene pilote, odnosno stupove kako ih on naziva, što upućuje na vjerojatnost da je dio pretpovijesnog naselja uz rijeku Kupu zaista mogao biti sojeničarskog karaktera. Na istoj poziciji su, u iskopu koji su ostavili „ilegalni kopači“, 1989. godine prikupljeni uzorci dvanaest drvenih pilota koji su poslužili za dendrokronološko datiranje, a A. Durman navodi da svi pripadaju istom vremenu pri čemu se najmlađi god može datirati oko 40. godine pr. Kr.¹⁸⁴ U plakatu pod naslovom *Sisak, Croatia: Dendroarchaeology and Urbanization During Roman Conquest and Colonization*, predstavljenom 2014. godine u Aviemoru u Škotskoj, autori Katherine Seuffer, Carol B. Griggs i Stuart W. Manning predstavili su kombinaciju dendro i AMS radiokarbonskih datuma dobivenih s uzoraka drva iz Siska, s različitih lokacija koje uključuju prethodno navedeno „Keltsko“, kao i rimski položaj „Kovnicu“ koji se nalazi dvjestotinjak metara nizvodno.¹⁸⁵ Objavljeni datumi kreću se u rasponu od sredine 2. stoljeća pr. Kr. do početka 3. stoljeća poslije Kr. Nažalost, u objavi se ne navode točne pozicije na kojima su prikupljeni pojedini uzorci, ali uzevši u obzir činjenicu da je Kovnica isključivo rimski lokalitet, koji je i keramičkim materijalom datiran od 1. do 4. stoljeća,¹⁸⁶ te da je potopljeni brod istražen na ovoj poziciji datiran između sredine 2. i sredine 3. stoljeća,¹⁸⁷ možemo pretpostaviti da se datumi iz 2. - 1. stoljeća pr. Kr. odnose na pilote koje spominje i A. Durman. Zanimljivo je da se na navedenom plakatu navodi postojanje uzoraka datiranih u 9. stoljeće pr. Kr., koji se ne nalaze u objavljenim grafikonima.

---

¹⁸³ Burkowsky 2004.

¹⁸⁴ Durman 1992, 120.

¹⁸⁵ Dio uzoraka je objavljen i u Pearson *et al.* 2014.

¹⁸⁶ Wiewegh 2001.

¹⁸⁷ Gaspari, Erić, Šmalcelj 2006, 287.

Sl. 28) Iskopavanja Gradskog muzeja Sisak na poziciji Pogorelac - Keltsko 1992. godine s ostacima drvenih pilota (fotoarhiv GMS-a)

U iskopavanjima iz 1992. godine prikupljena je veća količina pokretnih nalaza, uglavnom ulomaka keramičkog posuđa, kao i ostali keramički predmeti: cjediljka, piramidalni utezi, pršljenovi, ulomci dekorativnih ploča, „glačalice“ te ulomci kalupa za lijevanje, ali i nešto metalnih nalaza. Dio reprezentativnijih predmeta objavljen je u katalogu izložbe *Željezno doba u Sisku i Moslavini*, autora Z. Burkowskog, a još je jedan dio građe iz GMS-a analiziran prilikom izrade ove disertacije. Iz tehničkih razloga, cjelokupna keramička građa iz ovoga iskopavanja nije mogla biti obrađena, pa stoga prikazani materijal ima za svrhu kronološku determinaciju, ali ne i detaljniju stratigrafsku, tipološko-statističku analizu. Iznimno važna kod ovoga materijala jest prisutnost oblika koji pripadaju završetku kasnog brončanog i početku starijeg željeznog doba, a koji nisu prisutni u poznatoj građi prikupljenoj u Tkalčićevom iskopavanju iz 1912. godine niti u recentnim iskopavanjima AMZ-a na Pogorelcu. To su zdjele/šalice zaobljenog ili koničnog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom te višom trakastom ručkom, ukrašene urezivanjem i ubadanjem (T. 63: 1-2). Slijede karakteristične zdjele uvučenog ruba ukrašene vodoravnim fasetiranjem, okomitim i kosim žljebljenjem i kaneliranjem, ponekad s manjim ušicama ili visokim trakastim ručkama (T. 63: 4-10; T. 64: 1). Tu su i ulomci lonaca ili zdjela koničnog vrata i izvučenog ruba ukrašenog

kratkim žljebovima (T. 64: 2-3) te visoke ručke trokutastog presjeka ukrašene fasetiranjem i žljebljenjem, kakva se nalazila i na zdjeli iz kasnobrončanodobnog paljevinskog groba pronađenog s druge strane rijeke Kupe (T. 3: 3). U vremensko razdoblje Ha B uklapa se i nalaz brončane igle s bikoničnom glavicom i tordiranim vratom (T. 2: 7).

Nalazi iz željeznog doba znatno su brojniji i među njima se ističe velik broj ulomaka fine halštatske keramike crne glačane površine. Tu su zdjele tipa Z 9 i Z 11 ukrašene standardnim tehnikama i repertoarom motiva, uključujući i trakaste drške ukrašene plastičnim aplikacijama (T. 65: 2-9; T. 66: 1-8; T. 67: 1, 6). Neuobičajeni oblik među finom keramikom predstavlja rub posude s vodoravno postavljenom ručkom s tri roga (T. 67: 5). Od grublje keramike tu su: lonac zaobljenog tijela (L 2) (T. 65: 1), zdjela zaobljenog tijela i uvučenog ruba ukrašena s četiri bradavičasta zadebljanja (T. 68: 2), zdjela zaobljenog tijela i kratkog vrata sa snažno izvučenim rubom (T. 68: 3), lonac zaobljenog tijela i kratkog vrata s izvučenim rubom (tip L 7) (T. 67: 7), lonac zaobljenog trbuha i kraćeg cilindričnog vrata, morfološki blizak primjercima tipa L 4b (T. 68: 1). I među grubljom keramikom se ističe nekoliko zanimljivih nalaza. Primjerice, zdjela zaobljenog tijela i izvučenog ruba ukrašena široko izvedenim naboranim ukrasom (T. 67: 4) nedvojbeno predstavlja grublju izvedenicu zdjela tipa Z 9, dok za zdjelu zaobljenog tijela i ljevasto oblikovanog vrata, s okomitim žljebovima na ramenu (T. 67: 3), bliske analogije nalazimo na japodskim lokalitetima Kompolje - Gradina Veliki i Mali Vital, kuća 4 i Kompolje - gradina Crkvina.¹⁸⁸ Među materijalom se nalazi i jedan poklopac kalotastog oblika s utiskivanjem ukrašenim rubom i čepastom drškom (T. 67: 2).

I nekoliko metalnih predmeta datirano je u starije željezno doba: križna ataša brončane posude (T. 102: 3), fibula tipa Certosa, vjerojatno X skupine (T. 75: 10), kao i poluproizvod fibule tipa Certosa (T. 76: 3) te željezna fibula ranolatske sheme (T. 76: 7).

Od keramičkih oblika izrađenih na lončarskom kolu u latenskoj tradiciji zabilježeni su veći i manji lonac bikoničnog tijela i uskog vrata s izvučenim rubom (tip L 20) (T. 69: 1; T. 70: 1) te lonac zaobljenog trbuha i koničnog vrata s izvučenim rubom, kojemu bi mogli nalikovati ulomci vratova definirani kao tip Z 15 (T. 70: 2). Slijedi zdjela koničnog trbuha i kratkog vrata s izvučenim rubom, tzv. zdjela S-profilacije, ukrašena s unutrašnje strane dvjema valovitim linijama izvedenim žljebljenjem (tip Z 13) (T. 69: 2). Od lonaca zabilježen

---

¹⁸⁸ Drechsler-Bižić 1986, T. 12: 11, T. 14: 4.

je jedan primjerak cilindričnog tijela, zadebljalog ravnog ruba, ukrašen češljastim ukrasom (tip L 11) (T. 71: 1) te donji dio lonca tipa L 13 ili 14 (T. 70: 3).

Metalni nalazi iz mlađeg željeznog doba znatno su brojniji: željezne fibule srednjolatske sheme (T. 77: 6-7, 9-10; T. 78: 1, 6; T. 79: 1-2), brončane fibule punog čunastog luka (T. 84: 1-2, 4), fibula tipa Podzemelj (T. 82: 5), željezni srp (T. 100: 2) te manji željezni noževi (T. 100: 3-6) i kliješta (T. 101: 6).

Kao što je vidljivo iz predstavljenih nalaza, u iskopavanjima na poziciji „Keltsko“ prikupljen je pokretni materijal koji potječe iz cijelog prvog tisućljeća pr. Kr., što predstavlja najduži kontinuitet od svih do sada istraženih pozicija s ostacima predrimskih naseobinskih slojeva u Sisku. Iz tog razloga, na sadašnjem stupnju istraženosti, jezgru naselja odakle se ono širilo dalje na povišene dijelove desne obale Kupe u starijem željeznom dobu, a zatim i na lijevu obalu u mlađem željeznom dobu, vjerojatno treba tražiti upravo na ovoj poziciji.

2.4 POZICIJE NA LIJEVOJ OBALI RIJEKE KUPE

Ključne pozicije za razumijevanje naseobinske dinamike mlađeželjeznodobnog naselja istraživane su u posljednjih petnaestak godina na lijevoj obali rijeke Kupe. Radilo se isključivo o zaštitnim iskopavanjima na prostoru gradske jezgre današnjeg Siska koja leži na ostacima rimske Siscije. Na osnovi dostupnih kontekstualnih podataka i pokretne građe izvjesno je da je u augustovsko vrijeme na prostoru mlađeželjeznodobnog naselja izgrađen vojni logor iz kojega se nakon odlaska legija 48. – 49. godine razvija rimsko civilno naselje, i konačno u 18. i 19. stoljeću recentni grad, što je u konačnici dovelo do znatne devastacije predrimskih naseobinskih slojeva. Ipak, intenzivnija građevinska aktivnost, odnosno zaštitni arheološki radovi koji su ju pratili, omogućili su prikupljanje podataka koji su pak omogućili znatno bolje poznavanje mlađeželjeznodobnog naselja.

2.4.1 Povijesni arhiv

Istraživanje na poziciji zgrade budućeg Državnog arhiva provedeno je u dvije etape 2003. i 2004. godine na površini od 405 m², pri čemu je istraženo oko 4,5 m slojeva iz četiri kronološke faze: recentne/novovjekovne, srednjovjekovne, antičke te željeznodobne.¹⁸⁹ Detaljna analiza stratigrafskih odnosa arheoloških struktura u oko dva metra visokim

---

¹⁸⁹ Burmaz 2005, 122-124; Burkowsky 2007, 6-13.

mlađeželjeznodobnim slojevima, kao i analiza pokretnog materijala predstavljeni su u radu I. Drnića i I. Miletić Čakširan iz 2014. godine, a ovdje će biti samo ukratko ponovljena. Analizom dostupnih stratigrafskih podataka definirane su tri naseobinske faze, odnosno horizonta. Prvu fazu činili su objekti ukopani u sterilan geološki sloj, uključujući i donji dio vertikalne keramičarske peći (ložište i rešetka), kao i slojevi neposredno iznad zdravice. Druga faza vezana je uz građevinu pravokutnog tlocrta koju tvore ukopi spaljenih drvenih greda, osnovne širine oko 60 cm. Duža strana objekta iznosila je 16 metara u smjeru sjeveroistok-jugozapad. Fazu 3 čine slojevi uz koje se vežu ostatci objekata pravokutnih tlocrta, od kojih su sačuvani redovi manjih stupića, kao i mjestimični tragovi spaljenih greda. Pokretni arheološki materijal datira horizonte 1 i 2 isključivo u mlađe željezno doba, a zbog nedostatka metalnih ili staklenih nalaza koji bi omogućili preciznije datiranje, možemo ih smjestiti u razdoblje od 3. do 1. stoljeća pr. Kr.¹⁹⁰ U horizontu 3 pojavljuju se i prvi rijetki importi rimske keramike, što ga datira na sam kraj mlađeg željeznog doba i možda u početak rimske vladavine. Nakon njega slijedi prvi rimski naseobinski horizont s tragovima drvene gradnje i pokretnim materijalom s kraja 1. stoljeća pr. Kr. i početka 1. stoljeća poslije Kr.

2.4.2 Dunavski Lloyd

Pozicija Dunavski Lloyd, smještena pedesetak metara istočno od korita rijeke Kupe, istraživana je 2010. godine. Na površini od 300 m² istraženi su ostatci rimske arhitekture datirani od 1. do 4. stoljeća i definirani u četiri naseobinske faze. Ispod najstarije rimske faze zabilježeni su ostatci i predrimskih, mlađeželjeznodobnih slojeva i struktura, kao što su to podnica objekata, ognjišta, ukopi stupova, otpadne jame i kanali.¹⁹¹ Nažalost, postojanje vrlo gustih ostataka rimske arhitekture nije dozvoljavalo istraživanje ovoga naseobinskog horizonta u cjelini. Između njega i prvog rimskog horizonta u kojemu su zabilježeni ostatci drvene arhitekture nalazi se sloj „razaranja“, kako ga definira voditeljica istraživanja R. Škrgulja.

U predrimskim horizontu, kao i u sloju razaranja, osim brojnih ulomaka keramičkog posuđa izrađenog ručno i na lončarskom kolu zabilježeni su i metalni nalazi koji se datiraju od druge polovice 2. do kraja 1. stoljeća pr. Kr. (vrh koplja, nož, keltski/mlađeželjeznodobni i rimski republikanski novac).¹⁹² Predmeti iz najstarijeg rimskog sloja, kao što su to fina stolna

---

¹⁹⁰ Dakako da je odsustvo metalnih nalaza na površini većoj od 400 m² i slojevima visine dva metra u najmanju ruku čudno!

¹⁹¹ Baćani *et al.* 2012, 89-96; Škrgulja 2018, u tisku.

¹⁹² Bilić 2018, u tisku; Škrgulja 2018, u tisku.

keramika (aretinska tera sigilata, čaše tipa *Aco*, šalice tipa *Sarius*) datirana u srednje i kasnoaugustovsko razdoblje, te metalni nalazi (fibula tipa Idrija Ia, fibula tipa *Aucissa*), uključujući i pojedine nalaze vojne opreme (željezni šatorski klin, brončane karike karičastog oklopa, ostatci korica mača izrađenih od brončanog lima) potvrđuju postojanje slojeva koji upućuju na prisutnost vojnog logora s kraja 1. stoljeća prije Kr. i početka 1. stoljeća poslije Kr. na lijevoj obali rijeke Kupe.

2.4.3 Frankopanska b.b.

Pozicija Frankopanska ulica b.b. nalazi se između prethodno opisanih pozicija Dunavski Lloyd i Državni arhiv. Ovdje je 2011. godine istražena površina od 59 m² pri čemu su definirane tri faze korištenja prostora: recentna/novovjekovna, rimska te mladeželjeznodobna u kojoj su zabilježene strukture (otpadne jame) ukopane u geološku podlogu, kao i niz ukopa za stupove, slični onima istraženim na poziciji Povijesni arhiv.¹⁹³ Iznad opisanih struktura nalazili su se slojevi s uobičajenim mladeželjeznodobnim keramičkim materijalom poznatim iz istraživanja na Pogorelcu i Povijesnom arhivu, piramidalnim utezima okomitog tkalačkog stana i ulomcima kućnog lijepa, ali i tetradrahmom tipa Đurđevac (kasna faza), odnosno tauriščanskom tetradrahmom kovanom u drugoj polovici 2. st. pr. Kr. ili u 1. st. pr. Kr.¹⁹⁴ Tu su istraženi i ostatci vertikalne keramičarske peći s očuvanim ložištem i rešetkom.¹⁹⁵ Slijedio je rimski horizont datiran finim stolnim posuđem u kraj 1. stoljeća pr. Kr. i početak 1. stoljeća poslije Kr., što potvrđuje i nalaz fibule sa životinjskom glavom na luku (tzv. *Tierkopffibel*).

2.5 MATERIJALNA KULTURA SISAČKE ŽELJEZNODOBNE ZAJEDNICE

2.5.1 KERAMIČKO POSUĐE – TIPOLOGIJA I KRONOLOGIJA

U tipološkoj podjeli keramičkog posuđa iz željeznodobnog naselja u Sisku korišten je tzv. strukturirani pristup, pri čemu je građa podijeljena na osnovne funkcionalne oblike (lonac, zdjela, šalice, čaša, vrč, pehar, poklopac i peka) koji su daljnjom analizom morfoloških karakteristika pojedinih konstrukcijskih elemenata (dno, trbuh, rame, vrat, rub i ručke) razvrstani u podtipove, odnosno inačice.¹⁹⁶ Također, kao važan element u analizi keramičkih posuda nameće se i tehnologija njihove izrade, pa je stoga u analizu uključena i

---

¹⁹³ Drnić Miletić Čakširan 2014, 159, Sl. 5-6.

¹⁹⁴ Bilić 2018, u tisku.

¹⁹⁵ Škrgulja 2018, u tisku.

¹⁹⁶ Miloglav 2016, 65, 81.

tehnološka komponenta, odnosno posude su podijeljene na one izrađene ručno te na primjerke izrađene uporabom brzog lončarskog kola. Među mlađeželjeznodobnim materijalom zabilježeni su i lonci koji su nakon ručne izrade doradivani na sporom lončarskom kolu (L 13-15). Među keramičkim posuđem izrađenim rukom izdvaja se skupina koju na osnovi izrade možemo definirati kao finu keramiku (Z 9-11). Nju karakteriziraju dobro pročišćena glinena smjesa, kvalitetno pečenje, uglavnom u redukcijskoj atmosferi (iako su zabilježeni rijetki komadi pečeni oksidacijski), najčešće crna površina tretirana glačanjem te karakterističan ukras izveden urezivanjem, plitkim žljebljenjem, ubadanjem i boranjem, a rjeđe i utiskivanjem te kaneliranjem. Ukras na posudama nije korišten kao dominantna klasifikacijska varijabla u tipološkoj analizi i obrađen je zasebno, iako je u nekoliko slučajeva, u kojima ukras nosi jasnu kronološku informaciju, ukras uzet u obzir na razini inačice određenog tipa posude, primjerice kod zdjela uvučenog ruba ukrašenog žljebljenjem, kaneliranjem i fasetiranjem (Z 2c).

Jedna od glavnih karakteristika željeznodobne keramičke građe iz Siska, osim njezine brojnosti, jest znatna fragmentacija, što se odražava i na kvalitetu tipološke analize oblika, pri čemu su pojedini tipovi definirani na osnovi nepotpune morfologije. Potrebno je naglasiti da je fragmentiranost nešto manja u zatvorenim kontekstima kao što su to urušnja kuća u kasnohalštatskim slojevima u Sondama 1 i 2 s pozicije Pogorelac, od one u uobičajenim naseobinskim slojevima koji su zabilježeni u mlađeželjeznodobnom horizontu u Sondi 1 te stariježeljeznodobnim slojevima u Sondi 4 koji predstavljaju periferiju naselja.

Tipologija sisačkog mlađeželjeznodobnog keramičkog posuđa već postoji, a izrađena je na osnovi građe prikupljene u zaštitnom iskopavanju na prethodno opisanoj poziciji Povijesni arhiv smještenoj na lijevoj obali rijeke Kupe.¹⁹⁷ Ova tipologija je reinterpretirana i nadopunjena materijalom s Pogorelca te proširena u kronološkom smislu oblicima iz starijeg željeznog doba, ali i manjim brojem ulomaka koji nose određene elemente kasnobrončanodobne keramografije, čime se nastoji stvoriti cjelovitija slika razvoja ovog aspekta materijalne kulture „segestanske“ zajednice kroz cijelo 1. tisućljeće pr. Kr.

TIPOLOGIJA

1. LONCI (L)

Duboke posude s visinom većom od promjera ruba definirane su kao lonci koji predstavljaju najbrojniji keramički oblik na sisačkom željeznodobnom naselju. Na osnovi

---

¹⁹⁷ Drnić, Miletić Čakširan 2014.

morfoloških karakteristika, odnosno konstrukcijskih elemenata (rub, vrat, rame, trbuh) te tehnoloških karakteristika (ručna izrada, izrada na lončarskom kolu), definirano je dvadeset tipova od kojih su neki dodatno podijeljeni u dvije do šest inačica. Također, u ovu skupinu su uvrštene i posude većih dimenzija koje su u pojedinim tipologijama željeznodobne keramike definirani kao posude za zalihe - pitosi, a prema osnovnoj definiciji (odnos promjera ruba i visine) pripadaju loncima. Glavni razlog tome je fragmentiranost građe zbog koje je u većini slučajeva nemoguće utvrditi visinu posude, a često niti pravi promjer ruba, pa je stoga razlikovanje lonaca od pitosa na osnovi metričkih parametara često neizvedivo!¹⁹⁸

TIP L 1

Opis: lonci cilindričnog tijela koje se blago sužuje prema dnu. Kod većine primjeraka rub je ravan (a), ali su zabilježeni i nešto drugačije oblikovani rubovi: zadebljani (b), stanjeni s unutrašnje ili vanjske strane (c), blago uvučeni (d), izvučeni (e) te blago ljevkast (f).

izrada: ručno izrađeni, najčešće od sitno i srednježrnate smjese, površina obično glatka.

ukras: glatke i utiskivanjem ukrašene plastične trake (U 1); bradavičasta, čepasta i izdužena zadebljanja/drške (U 5 i U 6) te njihove kombinacije (npr. U 1b + U 6); plastične aplikacije (U 2).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 10; T. 11: 2; T. 15: 4; T. 17: 6; T. 20: 2; T. 24: 4), Sisak-Pogorelac (T. 7: 6; T. 10: 2,14; T. 11: 10; T. 12: 7; T. 15: 2; T. 16: 4-5; T. 18: 7, 9; T. 19: 2-3; T. 22: 3; T. 23: 1-2; T. 25: 3; T. 28: 3-4; T. 29: 2-3, 5; T. 34: 1, 7; T. 37: 1; T. 38: 5-6; T. 39: 1-3, 5, 8; T. 43: 6; T. 53: 1-2; T. 56: 2; T. 58: 8; T. 60: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonda 1, 2 i 4) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 2

Opis: lonci zaobljenog tijela i uvučenog ruba.

Izrada: ručno izrađeni, najčešće od sitno i srednježrnate smjese; površina obično glatka.

Ukras: plastične trake (U 1), izdužena plastična zadebljanja/drške (U 6), kombinacija plastičnih traka i plastičnih zadebljanja (npr. U 1b + U 5).

---

¹⁹⁸ Dular 1982, 12. Prema definiciji J. Dulara lonci su posude visine do 30 cm, pri čemu visina ne prelazi 1 ½ najveće širine posude. Za definiranje pithosa važne su dimenzije posude koja je viša od 30 cm (Grahek 2016, 112).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 1; T. 4: 3; T. 25: 20); Sisak-Pogorelac (T. 16: 1-3; T. 19: 1; T. 24: 5; T. 25: 2; T. 29: 7; T. 34: 2; T. 37: 1; T. 39: 6; T. 43: 5); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 65: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2 i 4) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, na poziciji Keltsko, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 3

Opis: lonci blago bikonično oblikovanog tijela i ravnog ruba (a) koji može biti i zadebljan (b).

Izrada: ručno izrađeni od srednjezrnate smjese; površina glatka.

Ukras: plastične trake (U 1b), plastična aplikacija - vodoravna drška (U 6).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 41: 2; T. 58: 7; T. 60: 4).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom horizontu u Sondi 2 na Pogorelcu.

TIP L 4

Opis: lonci zaobljenog tijela s kratkim stožastim vratom i ravnim rubom; primjerci s užim ramenima, piriformnog oblika, definirani su kao inačica a, a oni sa širim ramenima kao inačica b.

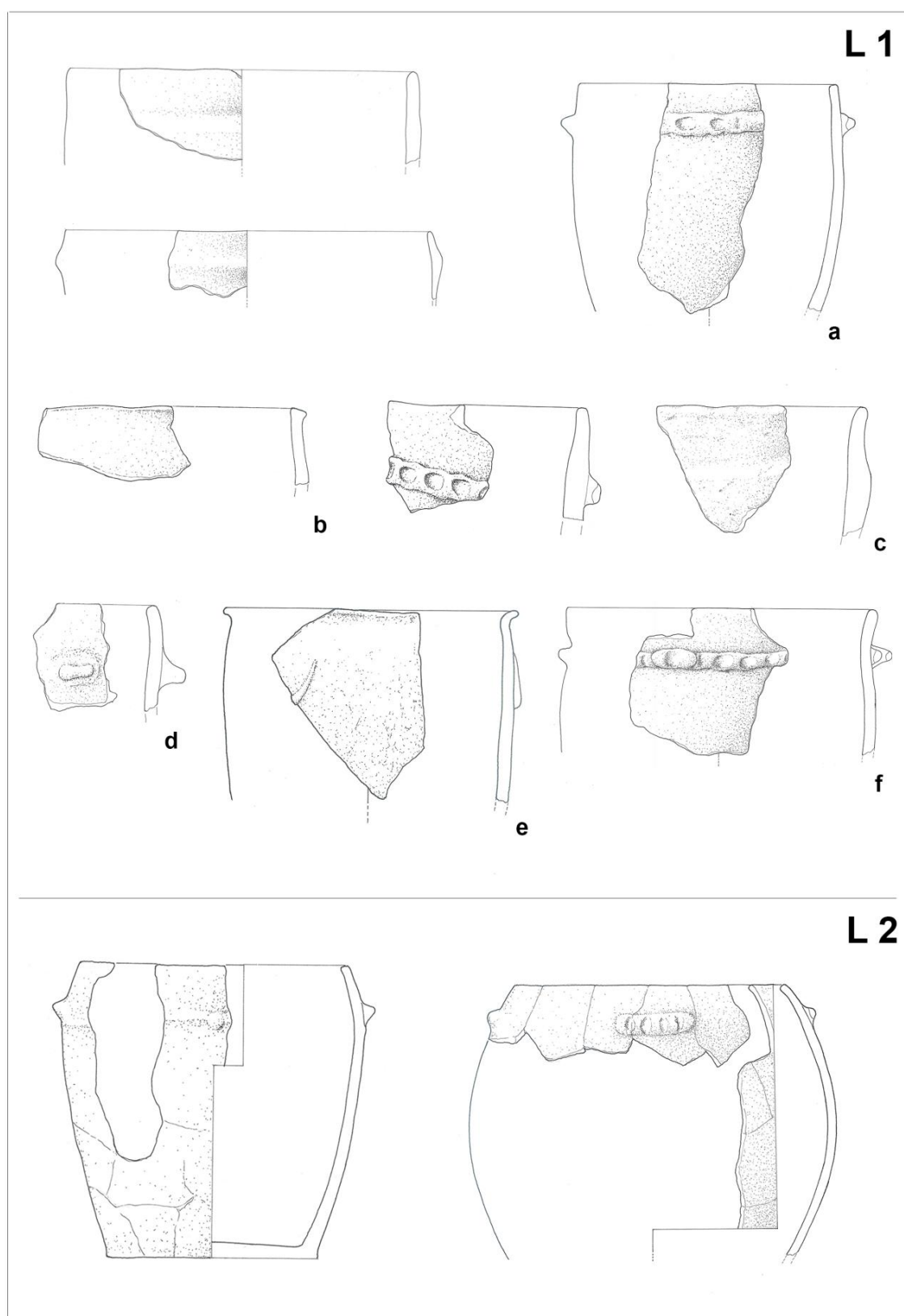
Izrada: ručno izrađeni od sitno i srednjezrnate smjese; površina glatka.

Ukras: plastične trake (U 1a), čepasta zadebljanja (U 5b).

Nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 17: 18; T. 20: 6), Sisak-Pogorelac (T. 18: 11; T. 32: 1, 4).

Stratigrafsko-kronološki okvir: primjerci inačice a zabilježeni su u starije i mlađeželjeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu (Sonda 1), a ulomci inačice b u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

Sl. 29) Lonci tipa L 1-2

TIP L 5

Opis: lonci zaobljenog tijela i izvučenog ruba.

Izrada: ručno izrađeni, najčešće od srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: plastične trake (U 1c), izdužena plastična zadebljanja (U 6), žljebljenje ruba.

Nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 4: 2; T. 5: 8; T. 6: 9; T. 8: 16; T. 11: 1; T. 15: 22, T. 16: 8; T. 17: 11, 15, 16; T. 18: 12, 14; T. 22: 3-4; T. 24: 5, 9, 21-22; T. 23: 10, 13; T. 24: 5, 22; T. 25: 17); Sisak-Pogorelac (T. 7: 2; T. 10: 1, 13; T. 11: 9; T. 13: 6; T. 34: 3-5; T. 37: 8; T. 38: 3); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 64: 3).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2 i 4) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, na poziciji Keltsko kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 6

Opis: lonci zaobljenog tijela i ljevkasto oblikovanog vrata s ravnim rubom.

Izrada: ručno izrađeni od sitno i srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: plastične aplikacije (U 2), utiskivanje (U 14).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 5; T. 4: 21; T. 5: 5; T. 11: 3; T. 14: 9; T. 17: 12, 16; T. 20: 3, 7-8; T. 23: 14; T. 24: 9, 21; T. 25: 12-13, 18); Sisak-Pogorelac (T. 7: 4; T. 14: 4-5; T. 15: 1; T. 16: 6-8; T. 18: 12; T. 25: 4-5; T. 29: 1; T. 34: 6; T. 43: 3).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

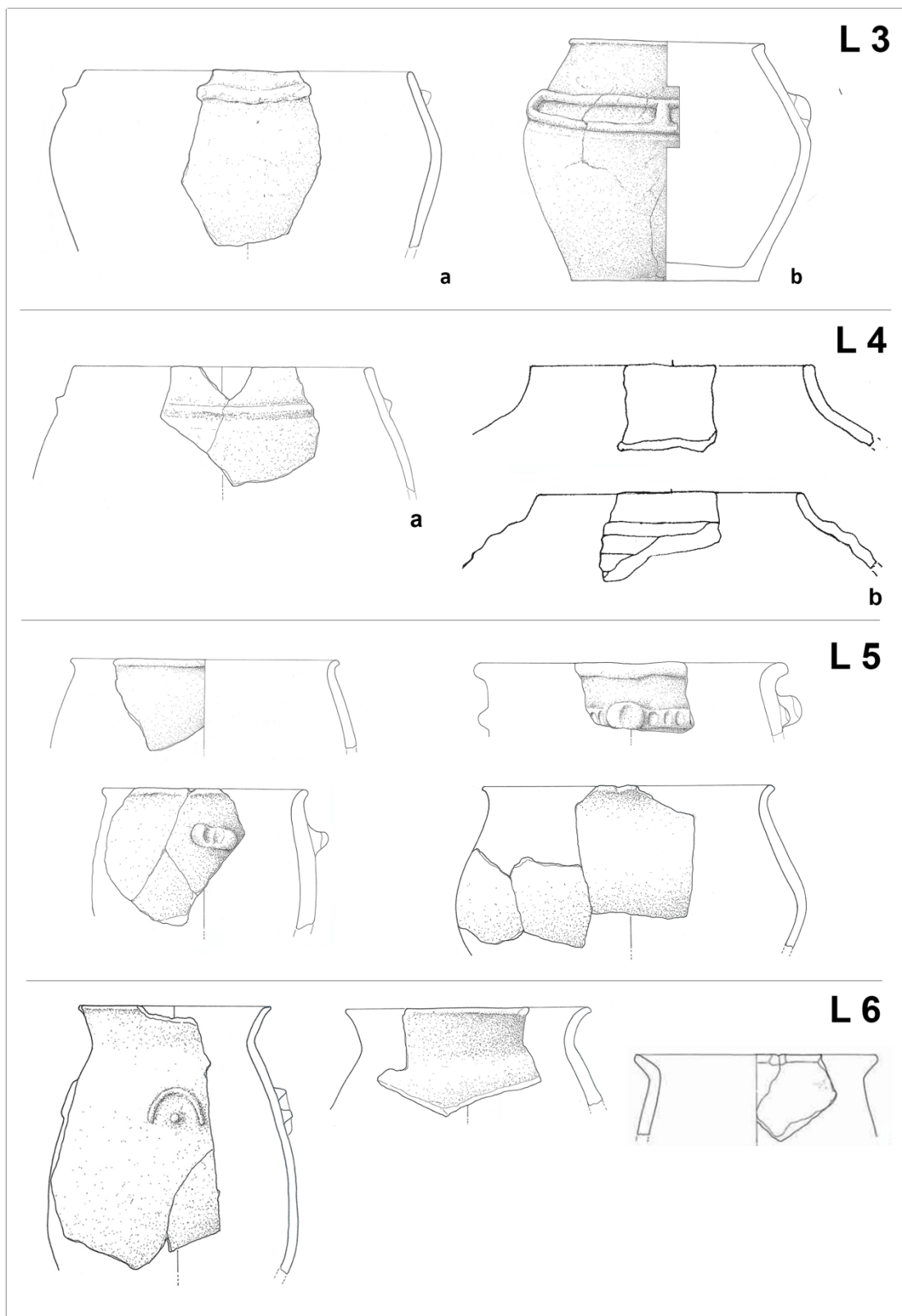
TIP L 7

Opis: lonci zaobljenog trbuha i kratkog vrata s izvučenim rubom.

Izrada: ručno izrađeni, najčešće od srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: bradavičasta zadebljanja (U 5a), plastične aplikacije (U 2).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 8: 5); Sisak-Pogorelac (T. 7: 3; T. 10: 15; T. 18: 13; T. 30: 2; T. 38: 4; T. 43: 1; T. 51: 4; T. 55: 1); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 67: 7).

Sl. 30) Lonci tipa L 3-6

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, na poziciji Keltsko, kao i u mlađeželjeznodobnom sloju na Povijesnom arhivu.

TIP L 8

Opis: lonci zaobljenog trbuha, cilindričnog vrata i izvučenog ili prema van zadebljanog ruba (a); primjerak s dvjema ručkama izdvojen je kao inačica b.

Izrada: ručno izrađeni od sitno i srednježrnate smjese, površina obično glatka.

Ukras: plastične trake (U 1a), bradavičasta zadebljanja (U 5a), urezivanje (U 10).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 28: 2; T. 45: 1-2; T. 50: 10; T. 53: 4; T. 54: 1-2; T. 58: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu (Sonde 1, 2).

TIP L 9

Opis: lonci zaobljenog trbuha i stožastog vrata s izvučenim rubom; primjerci s visokim vratom izdvojeni su kao inačica a, s niskim vratom kao inačica b, dok je primjerak s naglašenim ramenom i konkavno oblikovanim trbuhom izdvojen kao inačica c (T. 55: 2).

Izrada: ručno izrađeni, najčešće od srednježrnate smjese; površina obično glatka.

Ukras: bradavičasta i čepasta zadebljanja (U 5a-b), plastične trake (U 1a).

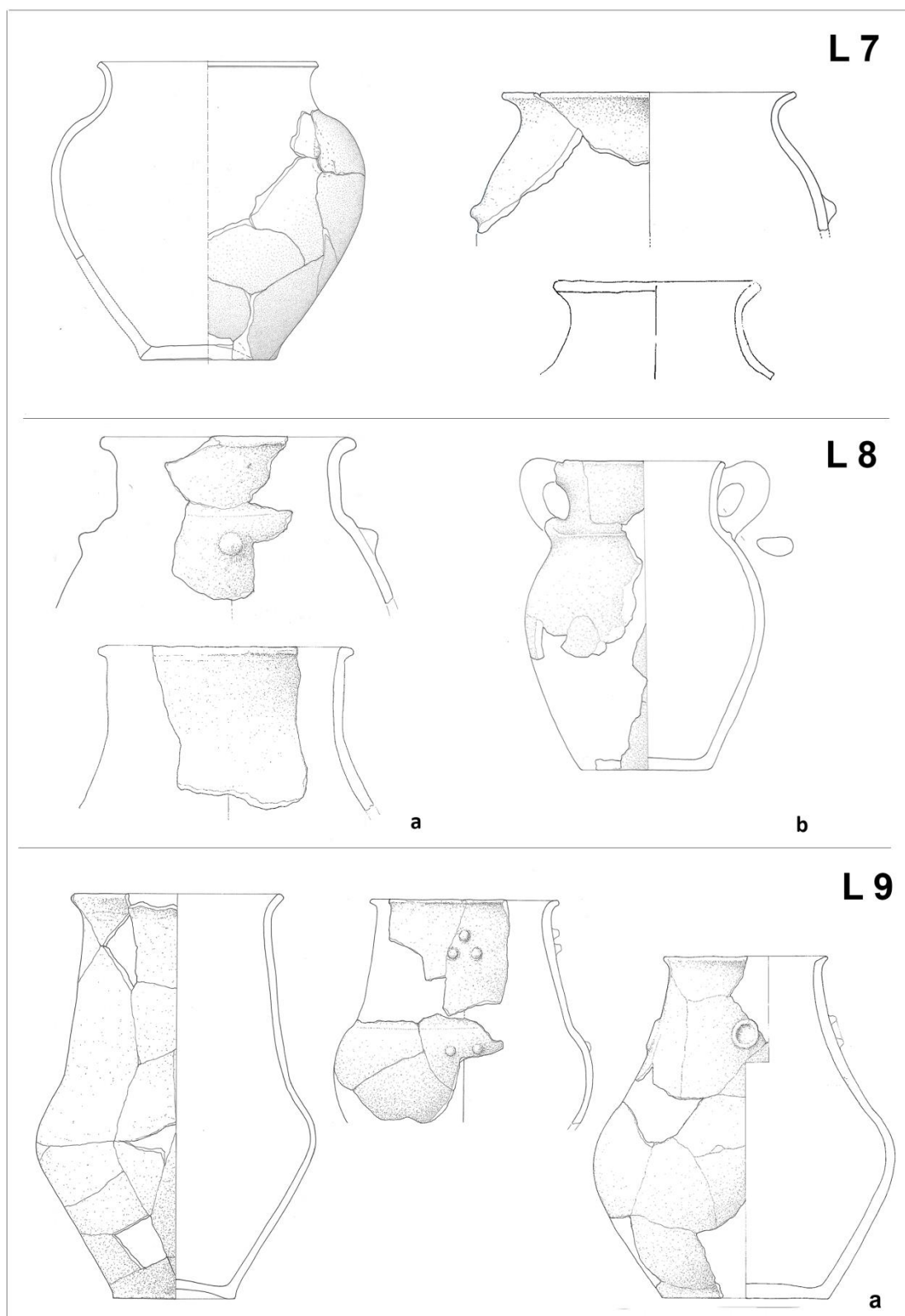
Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 8: 13; T. 12; T. 13: 1, 20; T. 18: 4; T. 23: 3; T. 21: 30), Sisak-Pogorelac (T. 20: 10; T. 22: 4; T. 30: 1; T. 35: 8; T. 40: 1; T. 43: 8; T. 48: 1, 3; T. 49: 5; T. 51: 3; T. 52: 2; T. 54: 3; T. 55: 2; T. 56: 1; T. 59: 1-3); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 68: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (inačica a i b) i mlađeželjeznodobnom (inačica b) horizontu naselja na Pogorelcu (Sonde 1, 2), na poziciji Keltsko, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu (inačica b). Jedini primjerak inačice c ukrašen boranjem zabilježen je u stariježeljeznodobnom sloju SJ 229 u Sondi 2 na Pogorelcu.

TIP L 10

Opis: lonci stožasto oblikovanog gornjeg dijela tijela i zadebljalim rubom D ili trokutastog presjeka.

Izrada: ručno izrađeni, najčešće od srednježrnate smjese; površina obično glatka.

Sl. 31) Lonci tipa L 7-9

Ukras: urezivanje (U 10).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 6; T. 6: 7; T. 8: 6; T. 20: 4).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 11

Opis: lonci cilindričnog ili blago zaobljenog tijela koje se može sužavati prema dnu. Po obliku odgovaraju loncima tipa L 1, ali ih specifičan ukras te postojanje žlijeba ispod ruba na pojedinim primjercima datira isključivo u mlađe željezno doba. Rub može biti ravan (a), ravan zadebljan (b) ili trokutastog presjeka (c).

Izrada: ručno izrađeni od sitno i srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: urezivanje (U 10), češljasti ukras (U 12), ubadanje (U 13).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 2; T. 4: 15; T. 5: 4, 6-7, 9; T. 8: 1, 9, 12, 21; T. 9: 3, 11-12, 28-29; T. 11: 4, 6-8, 16; T. 13: 12, 15; T. 14: 5-6, 25; T. 15: 11, 19, 21; T. 16: 2, 4; T. 17: 6, 8; T. 18: 11, 29-30; T. 19: 5-9; T. 21: 21, 30; T. 23: 8; T. 25: 4, 10); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 71).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnom horizontu na Pogorelcu (Sonda 1), na poziciji Keltsko te u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 12

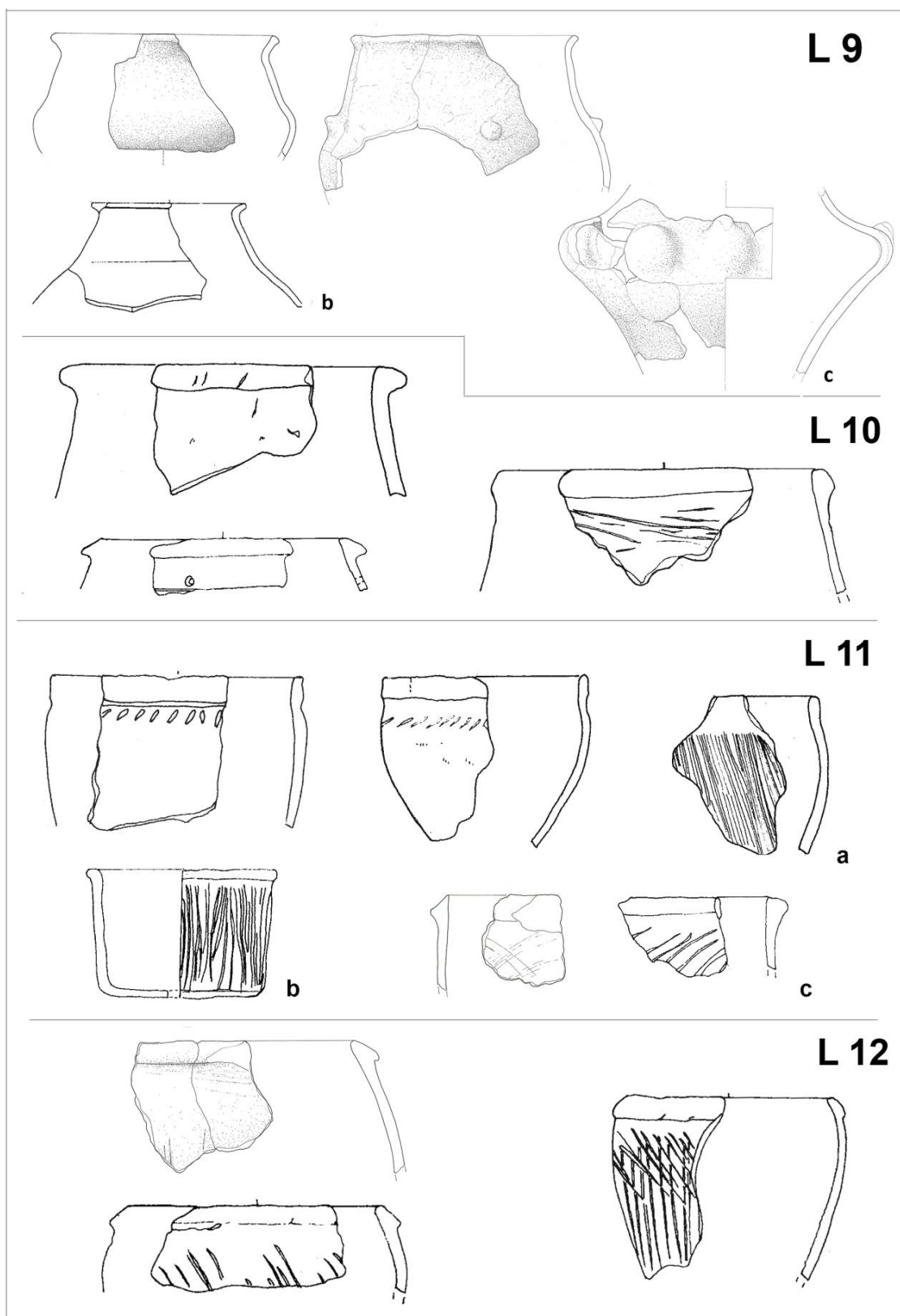
Opis: Lonci zaobljenog tijela i zadebljanog, s gornje strane koso ili konveksno oblikovanog ruba.

Izrada: ručno izrađeni od sitno i srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: urezivanje (U 10), češljasti ukras (U 12).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 4: 1, 9; T. 6: 12; T. 8: 2-3, 11; T. 11: 13; T. 14: 11; T. 16: 12; T. 21: 22; T. 22: 5; T. 23: 11; T. 24: 6), Sisak-Pogorelac (T. 7: 10, T. 10: 9).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu (Sonda 1) i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

Sl. 32) Lonci tipa L 9-12

TIP L 13

Opis: lonci zaobljenog tijela i masivnog zadebljanog ruba ispod kojeg se kod pojedinih primjeraka nalazi vodoravno rebro. Svi primjerci su ukrašeni okomitim češljastim ukrasom.

Izrada: ručno izrađeni i dorađeni na sporom lončarskom kolu; sitno i srednjeznata smjesa često s primjesom grafita; površina obično glatka.

Ukras: češljasti ukras (U 12).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 14; T. 4: 26; T. 5: 18-19; T. 6: 5, 8, 11, 16; T. 7: 2, 5; T. 8: 7; T. 19: 4; T. 20: 1, 9; T. 25: 14), Sisak-Pogorelac (T. 13: 7; T. 16: 10; T. 20: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu (Sonda 1) i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 14

Opis: lonci zaobljenog tijela i zadebljanog ruba D-presjeka ispod kojeg se kod većine primjeraka nalazi žlijeb. Većina primjeraka je ukrašena okomitim češljastim ukrasom.

Izrada: ručno izrađeni i često dorađeni na sporom kolu; sitno i srednjeznata smjesa često s primjesom grafita; površina obično glatka.

Ukras: češljasti ukras (U 12)

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 15, 17; T. 6: 18; T. 10: 14; T. 16: 11; T. 20: 5; T. 21: 27; T. 22: 9; T. 24: 7, 18; T. 25: 19), Sisak-Pogorelac (T. 7: 7-9; T. 10: 3; T. 11: 1, 3; T. 35: 6).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu (Sonda 1) i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

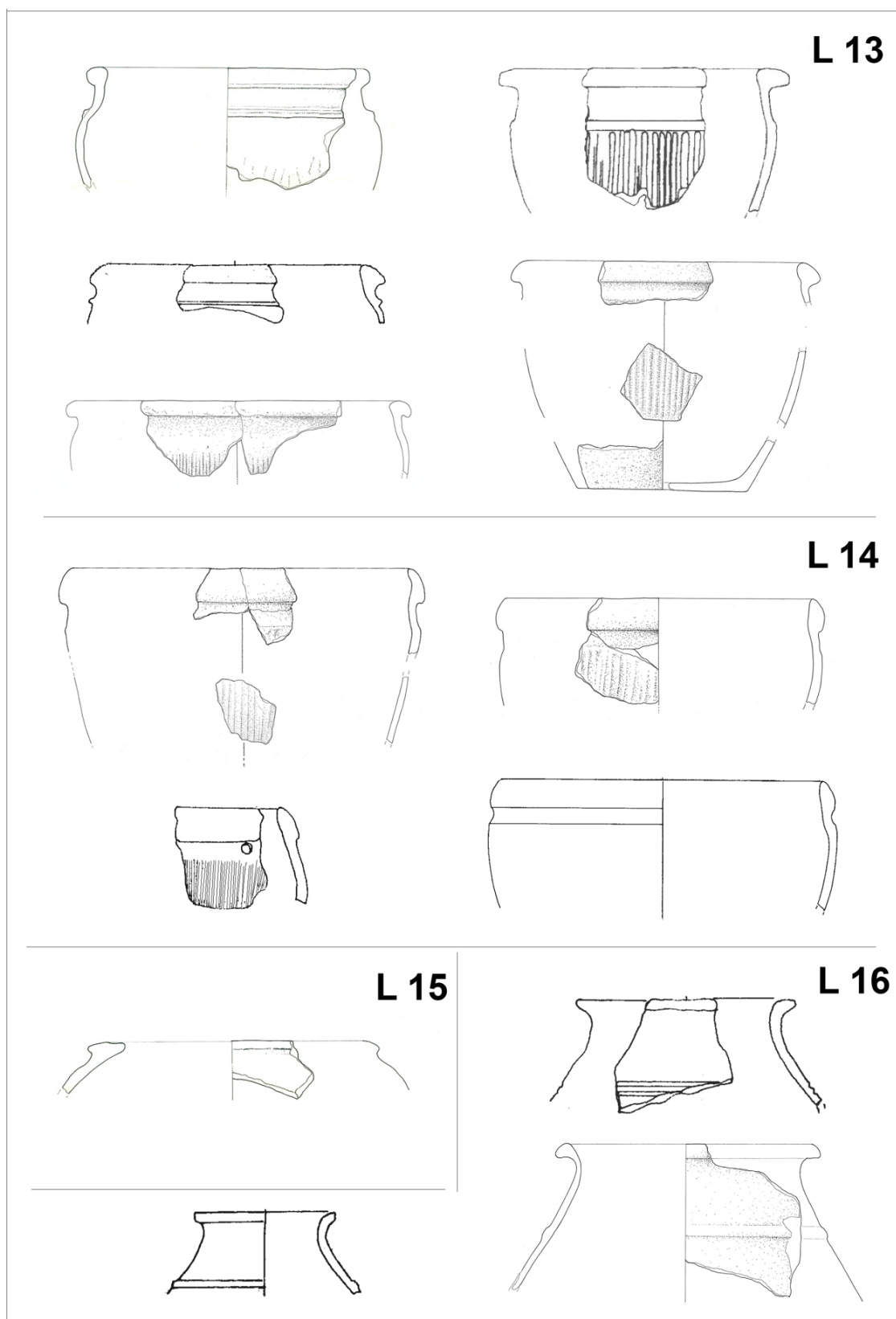
TIP L 15

Opis: lonci zaobljenog tijela i zadebljanog, vodoravno postavljenog ruba ispod kojega se nalaze vodoravna rebra.

Izrada: ručno izrađeni i dorađeni na sporom kolu; srednjeznata smjesa; površina glatka.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 21: 19; T. 25: 15).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježen je u mlađeželjeznodobnom sloju na Povijesnom arhivu.

Sl. 33) Lonci tipa L 13-16

Napomene: Zbog većih dimenzija i oblika vjerojatno su korišteni za čuvanje zaliha. Posude istog oblika pronađene su u latenskim slojevima na lokalitetu Vir pri Stični gdje su definirane kao pithosi 3. tipa, a izrađivani su na lončarskom kolu.¹⁹⁹

TIP L 16

Opis: lonci sa stožasto oblikovanim gornjim dijelom tijela koje se sužava prema izvučenom rubu. Na ramenu se često nalaze vodoravna rebra ili žljebovi.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina.

Ukras: žljebljenje, plastična rebra.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, 205, T. 6: 14; T. 17: 3); Sisak-Pogorelac (T. 20: 3).

Stratigrafsko-kronološki okvir: pronađeni su u mlađeželjeznodobnom horizontu na Pogorelcu i mlađeželjeznodobnom slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP L 17

Opis: lonci većeg promjera ruba s izvučenim rubom.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina.

Ukras: neukrašeni.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, 213, T. 17: 1; T. 25: 11); Sisak-Pogorelac (T. 9: 6-7; T. 20: 4-5).

Stratigrafsko-kronološki okvir: pronađeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu i u mlađeželjeznodobnom horizontu na Pogorelcu.

Napomena: ovaj tip je definiran na osnovi vrlo malih ulomaka ruba i vrata, pa stoga nije moguće utvrditi njegov potpuni oblik!

TIP L 18

Opis: lonci sa stožastim gornjim dijelom tijela i ravnim, prema van zadebljanim rubom ispod kojega se može nalaziti žlijeb.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina.

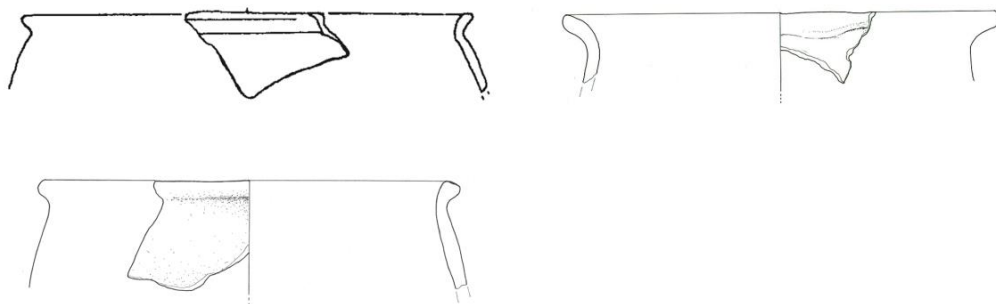
Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, 211, T. 14: 15); Sisak-Pogorelac (T. 9: 8-10, 24).

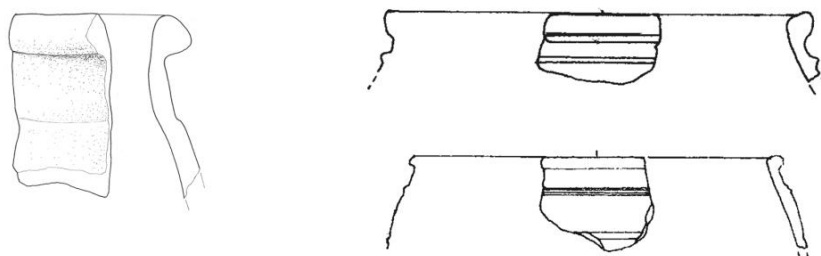
¹⁹⁹ Grahek 2016, 111, Sl. 37.

L 17

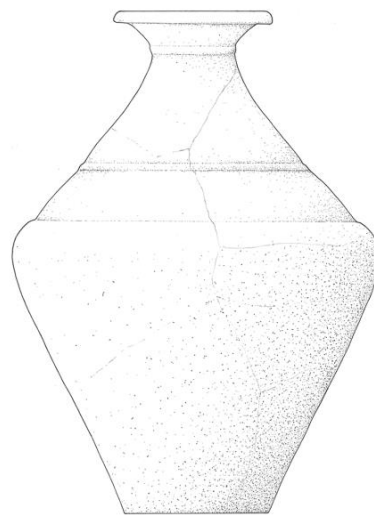
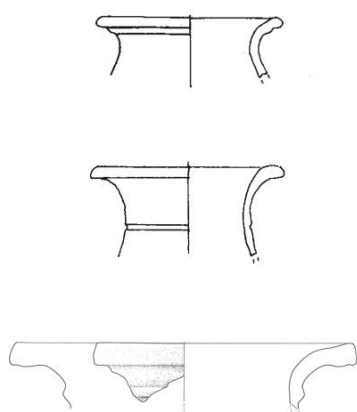
L 18

L 19

L 20

Sl. 34) Lonci tipa L 17-20

Stratigrafsko-kronološki okvir: pronađeni su u mlađeželjeznodobnom sloju na Povijesnom arhivu i u mlađeželjeznodobnom horizontu na Pogorelcu.

Napomena: ovaj tip je definiran na osnovi vrlo malih ulomaka ruba i vrata, pa stoga nije moguće utvrditi njegov potpun oblik!

TIP L 19

Opis: lonac vrlo kratkog cilindričnog vrata s izvučenim, zadebljanim rubom koji prelazi u zaobljeni trbuh. Na prijelazu vrata u rame nalazi se vodoravno rebro.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, 215, T. 19: 11).

Stratigrafsko-kronološki okvir: pronađen je u mlađeželjeznodobnom sloju na poziciji Povijesni arhiv.

TIP L 20

Opis: duboki lonci bikoničnog tijela s uskim vratom i snažno izvučenim, kod pojedinih primjeraka profiliranim, rubom. Rame može biti stepenasto oblikovano ili ukrašeno vodoravnim žljebovima.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 5: 11; T. 6: 4; T. 11: 14; T. 14: 21; T. 18: 19, 34; T. 21: 10, 25; T. 25: 1-2); Sisak-Pogorelac (T. 9: 1-3, 5, 23), Sisak-Pogorelac/Keltsko (Burkowsky 2004, kat. br. 122; T. 69: 1; T. 70: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: ulomci ovih lonaca pronađeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, u mlađeželjeznodobnom horizontu u Sondi 1 na poziciji Pogorelac te na poziciji Keltsko.

Napomena: ulomak iz SJ 04 je deformiran u pečenju, što izravno potvrđuje lokalnu proizvodnju ovih posuda.

ZDJELE (Z)

Posude koje imaju veći promjer ruba od visine definirane su kao zdjele. Zdjele se obično ubrajaju u stolno posuđe. Na osnovi morfoloških i tehnoloških karakteristika definirano je petnaest tipova koji su izrađivani ručno i na lončarskom kolu.

TIP Z1

Opis: zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate i srednjezrnate smjese; površina obično glatka.

Ukras: glatke plastične trake (U 1a), čepasta zadebljanja (U 5b), plastična zadebljanja/drške (U 6), urezivanje (U 10).

nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 1: 9; T. 2: 9; T. 3: 4, 10; T. 6: 13; T. 8: 19, 23, 26; T. 9: 1; T. 10: 2-3; T. 11: 5; T. 13: 13; T. 14: 10, 13, 26; T. 15: 5; T. 16: 6, 13, 16-17; T. 18: 8; T. 19: 3, 20; T. 21: 23; T. 23: 7, 9; T. 24: 10, 21; T. 25: 9); Sisak-Pogorelac (T. 13: 2; T. 16: 11; T. 24: 7; T. 31: 3; T. 32: 2; T. 37: 2, 12; T. 39: 4, 7, 9; T. 43: 4, 13; T. 46: 2; T. 48: 2; T. 51: 5; T. 61: 3-6, 8).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2 i 4) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP Z 2

Opis: zdjele uvučenog ruba i zaobljenog tijela. Primjerci zaobljenijeg tijela definirani su kao inačica a, primjerci stožasto oblikovanog tijela kao inačica b, a s obzirom na važnost ukrasa u kronološkom smislu izdvojena je i inačica c s kaneliranim, fasetiranim i nažljebljenim rubom.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate i srednjezrnate smjese; površina obično glatka.

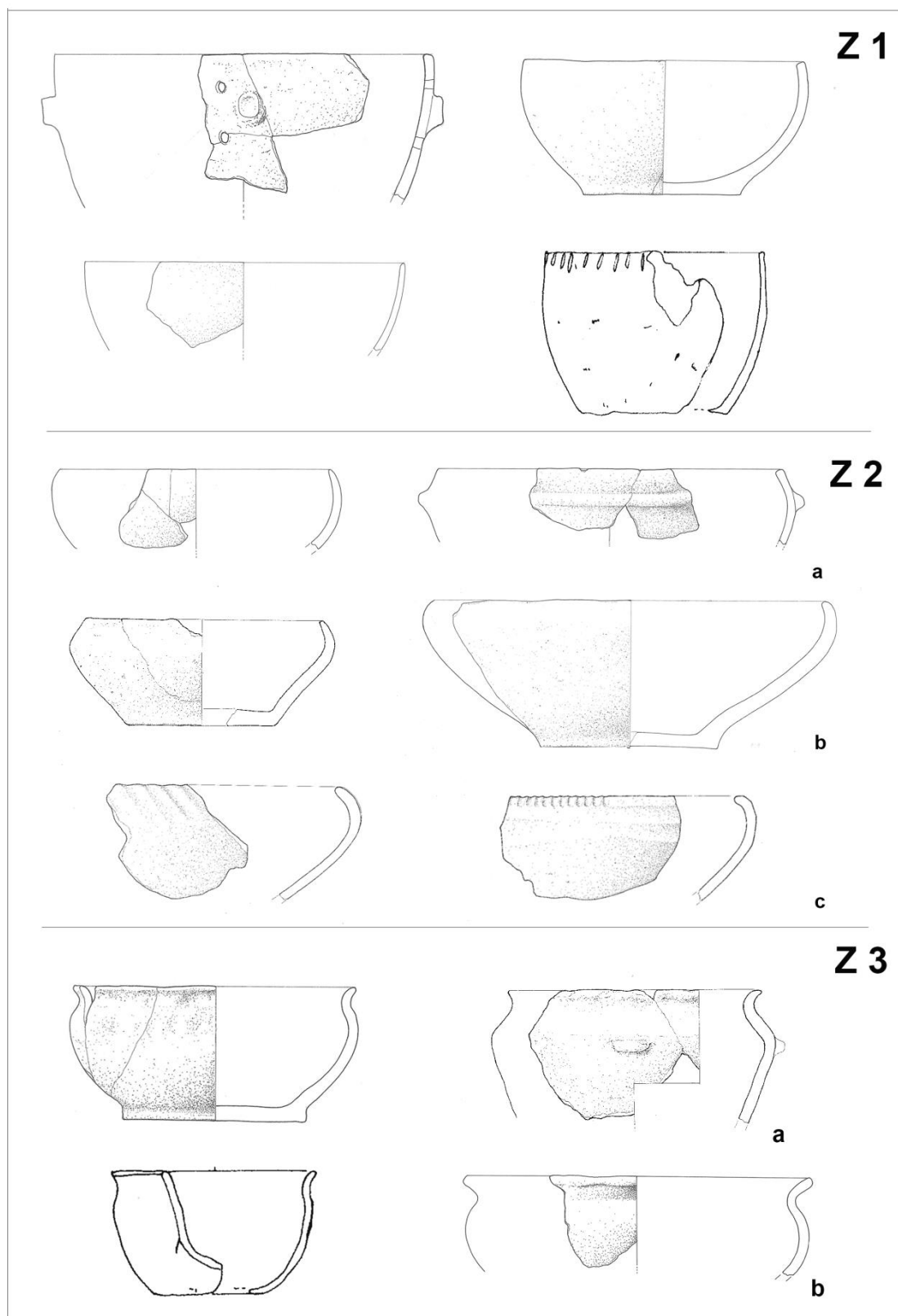
Ukras: plastične trake (U 1), bradavičasta zadebljanja (U 5a); žljebljenje (U 11), kaneliranje (U 15), fasetiranje (U 16).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 13: 14; T. 25: 20); Sisak-Pogorelac (T. 8: 1; T. 10: 2; T. 23: 5; T. 25: 1; T. 35: 3; T. 51: 6; T. 52: 3; T. 56: 4); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 63: 4-10; T. 64: 1, 6; T. 68: 2); Sisak-Zagrebačka ulica, paljevinski grob iz Zagrebačke ulice u Sisku (T. 3: 1).

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2 i 4) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kasnobrončano/stariježeljeznodobnom horizontu na poziciji Keltsko, u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu te u kasnobrončanodobnom paljevinskom grobu u Zagrebačkoj ulici.

TIP Z 3

Opis: zdjele zaobljenog tijela i slabije (a) ili snažnije (b) izvučenog ruba.

Sl. 35) Zdjele tipa Z 1-3

Izrada: ručno izrađene od srednjeznate i sitnoznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: plastična zadebljanja/drške (U 6), glatke plastične trake (U 1a).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 15; T. 16: 9; T. 24: 2), Sisak-Pogorelac (T. 12: 3; T. 14: 8; T. 31: 4; T. 49: 5; T. 56: 3; T. 58: 1)

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP Z 4

Opis: zdjele koničnog tijela i ravnog ruba. Definirane su inačica a kod koje rub odmah prelazi u stožasto tijelo te inačica b kod koje je kraći dio ispod ruba okomit te se prelama u konično tijelo.

Izrada: ručno izrađene od sitnoznate i srednjeznate smjese; površina obično glatka.

Ukras: kombinacija vodoravnih i okomitih glatkih traka (U 1b), plastične trake ukrašene utiskivanjem (U 1c), plastična zadebljanja/drške (U 6).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 5: 3; T. 8: 20, 25; T. 9: 2; T. 19: 4; T. 23: 12); Sisak-Pogorelac (T. 7: 13; T. 9: 20; T. 10: 16; T. 11: 2; T. 12: 4; T. 18: 8; T. 19: 4-5; T. 23: 4; T. 24: 6; T. 31: 5; T. 38: 1; T. 42: 2; T. 43: 7; T. 44: 1; T. 49: 6, 8; T. 50: 11; T. 52: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

TIP Z 5

Opis: zdjele dubljeg (a) ili plićeg (b) cilindričnog tijela ravnog ili izvučenog ruba.

Izrada: ručno izrađene od srednjeznate i sitnoznate smjese; površina glatka.

Ukras: plastična bradavičasta zadebljanja (U 5a).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 29: 6; T. 34: 9; T. 61: 7).

Stratigrafsko-kronološki okvir: pronađene su u stariježeljeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1 i 2).

Napomena: zbog fragmentiranosti građe teško je definirati ovaj tip ukoliko ne raspolažemo cijelom posudom ili njenim većim dijelom, jer rub i gornji dio tijela mogu pripadati loncima tipa L 1.

TIP Z 6

Opis: zdjele bikoničnog ili zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom (a) koji može biti i zadebljan (b).

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate smjese; površina glatka.

Ukras: neukrašene.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 10: 11); Sisak-Pogorelac (T. 7: 12; T. 11: 6, 12; T. 16: 9, 12; T. 19: 8-9); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 63: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnom (Sonde 1, 2) i mlađeželjeznodobnom (Sonda 1) horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

Napomena: iako su tipološki slične, razlika između zdjela Z 6 i Z 11 je u kvaliteti smjese, tehnici pečenja, tretiranju površine stijenki i ukrasu.

TIP Z 7

Opis: zdjele zaobljenog tijela i kratkog cilindričnog vrata.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate smjese; površina glatka.

Ukras: urezivanje (U 10).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 13: 4; T. 19: 6-7; T. 35: 2; T. 52: 4; T. 58: 10).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u starije i mlađeželjeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1 i 2).

TIP Z 8

Opis: zdjele koničnog trbuha ukrašenog češljastim ukrasom i s vrlo kratkim vratom koji prelazi u zadebljani rub.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate smjese; površina glatka.

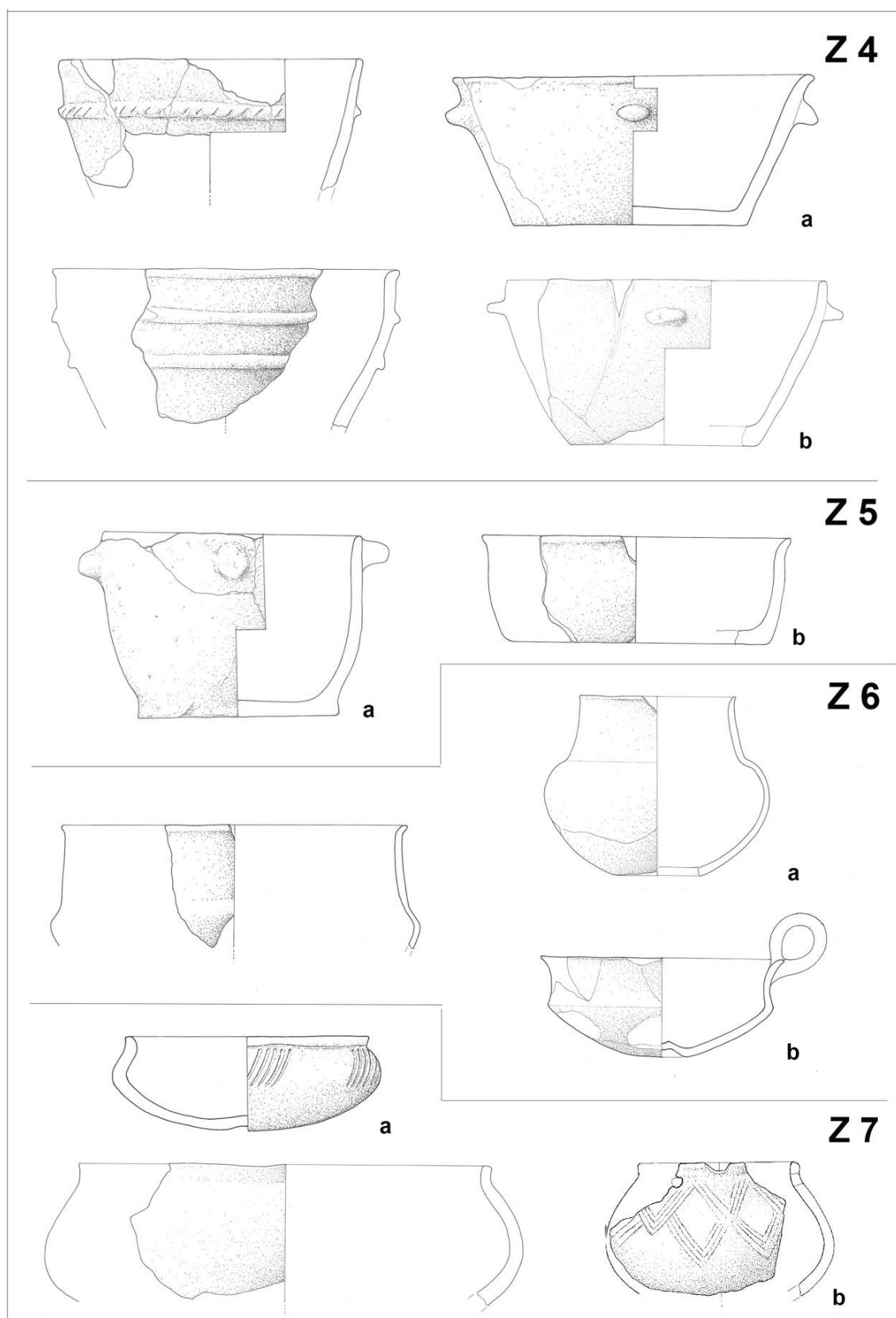
Ukras: češljasti ukras (U 12).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 18: 20; T. 21: 29).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

Napomena: čini se da ove zdjele predstavljaju svojevrsnu imitaciju zdjela tipa Z 13 izrađivanih na lončarskom kolu, u literaturi često nazivanih zdjele S-profilacije.

Sl. 36) Zdjele tipa Z 4-7

TIP Z 9

Opis: zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Na primjercima na kojima je sačuvano dno, ono je uvijek uvučeno (tzv. *omphalos* dno). Na pojedinim primjercima zabilježene su ručke trokutastog ili trakastog presjeka zadebljanih rubova ukrašene plastičnim, zoomorfnim aplikacijama.

Izrada: ručno izrađene od dobro pročišćene smjese; površina je najčešće glačana, crne boje, iako su zabilježeni i primjerci oker boje; pečenje uglavnom redukcijsko, ali su zabilježeni i primjerci pečeni u oksidacijskoj atmosferi.

Ukras: zoomorfne plastične aplike (U 7), urezivanje (U 10), žljebljenje (U 11), ubadanje (U 13), plastične aplikacije (U 2).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 24: 1, 3; T. 25: 9, 12; T. 29: 9, 12; T. 31: 7; T. 35: 4; T. 37: 3, 10; T. 40: 3; T. 44: 2, 7; T. 46: 3; T. 50: 3; T. 51: 1; T. 58: 3); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 65: 2-6; T. 66: 6-7; T. 67: 1).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1, 2 i 4) te na poziciji Keltsko.

Napomena: u iskopavanju na poziciji Sisak-Pogorelac/Keltsko pronađen je ulomak zdjele ovoga tipa, ali lošije kvalitete, ukrašen široko izvedenim boranim ukrasom (T. 67: 4).

TIP Z 10

Opis: Zdjele zaobljenog tijela i ljevkasto oblikovanog vrata s izvučenim rubom.

Izrada: ručno izrađene od dobro pročišćene smjese; površina je glačana, crne i oker boje; pečenje oksidacijsko i redukcijsko.

Ukras: glatke plastične trake (U 1a), urezivanje (U 10).

Nalazi: Sisak - Pogorelac (T. 23: 9; T. 37: 4; T. 44: 6; T. 62: 4).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1 i 2).

Napomena: u iskopavanju na poziciji Sisak-Pogorelac/Keltsko pronađen je ulomak zdjele ovoga tipa, ali lošije kvalitete i nešto većih dimenzija, ukrašen okomitim žljebovima (T. 67: 3). Drugi primjerak, također lošije kvalitete, rekonstruiran je i ukrašen vodoravnim zadebljanjima - drškama (T. 68: 3).

Sl. 37) Zdjele tipa Z 8-11

TIP Z 11

Opis: zdjele zaobljenog ili bikoničnog trbuha i cilindričnog, odnosno stožastog vrata s izvučenim rubom. Na primjercima na kojima je sačuvano dno, ono je uvijek uvučeno (tzv. *omphalos* dno).

Izrada: ručno izrađene od dobro pročišćene smjese; površina je najčešće glačana, crne boje, iako su zabilježeni i primjerci oker/smeđe boje; pečenje uglavnom redukcijsko, ali su poznati i rijetki oksidacijski pečeni primjerci.

Ukras: bradavičasta zadebljanja (U 5a), boranje (U 8), urezivanje (U 10), žljebljenje (U 11), ubadanje (U 13), utiskivanje (U 14), kaneliranje (U 15).

Nalazi: Sisak - Pogorelac (T. 24: 2; T. 25: 10; T. 29: 10-11; T. 31: 8-9; T. 32: 3; T. 33: 2; T. 35: 1; T. 37: 5-6; T. 42: 6; T. 44: 5, 8-9; T. 46: 4-6, 8; T. 50: 1-2; T. 51: 2, 7; T. 57: 1-9; T. 58: 9; T. 60: 1; T. 62: 1-3, 5-6); Sisak - Pogorelac/Keltsko (T. 65: 7-9; T. 66: 1-2, 4, 8).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1, 2 i 4) te na poziciji Keltsko.

TIP Z 12

Opis: Zdjele uvučenog ruba i zaobljenog/koničnog tijela.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina, redukcijsko pečenje.

Ukras: neukrašene.

Nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 14: 23; T. 22: 12).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnom slojevima na Povijesnom arhivu.

Napomena: iako malobrojne među sisačkim materijalom, ove zdjele predstavljaju karakterističan oblik latenske kulture koji se u velikom broju nalazi na istočnohrvatskim lokalitetima.²⁰⁰

TIP Z 13

Opis: zdjele zaobljenog trbuha i vrlo kratkog cilindričnog ili ljevkastog oblikovanog vrata koji završava snažno izvučenim rubom.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

Ukras: plitko žljebljenje (U 11).

---

²⁰⁰ Dizdar 2001, tip A2c, 40, 53-56, Sl. 12; Drnić 2008, 392, T. 1:1-12, T. 5: 1-4.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, 204, 209-210, 215, T. 5: 22; T. 6: 6; T. 13: 4; T. 14: 1-2; T. 14: 22; T. 19: 18); Sisak-Pogorelac/Keltsko (Burkowsky 2004, kat. br. 86; T. 69: 2).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu te na poziciji Pogorelac/Keltsko.

Napomena: na Povijesnom arhivu 2 (SJ 359) zabilježen je ulomak zdjele koja morfološki odgovara tipu Z 13, ali je izrađena ručno (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 3)!

TIP Z 14

opis: zdjele zaobljenog tijela i zadebljanog ravnog ruba ukrašene vodoravnim rebrima i žljebovima.

izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

ukras: plastična rebra.

nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 7: 6; T. 8: 4; T. 15: 7); Sisak - Pogorelac (T. 9: 12-13)

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu i Pogorelcu (Sonda 1).

napomena: zbog fragmentiranosti građe moguće je da su pojedini ulomci posuda definirani kao pehari (P 1).

TIP Z 15

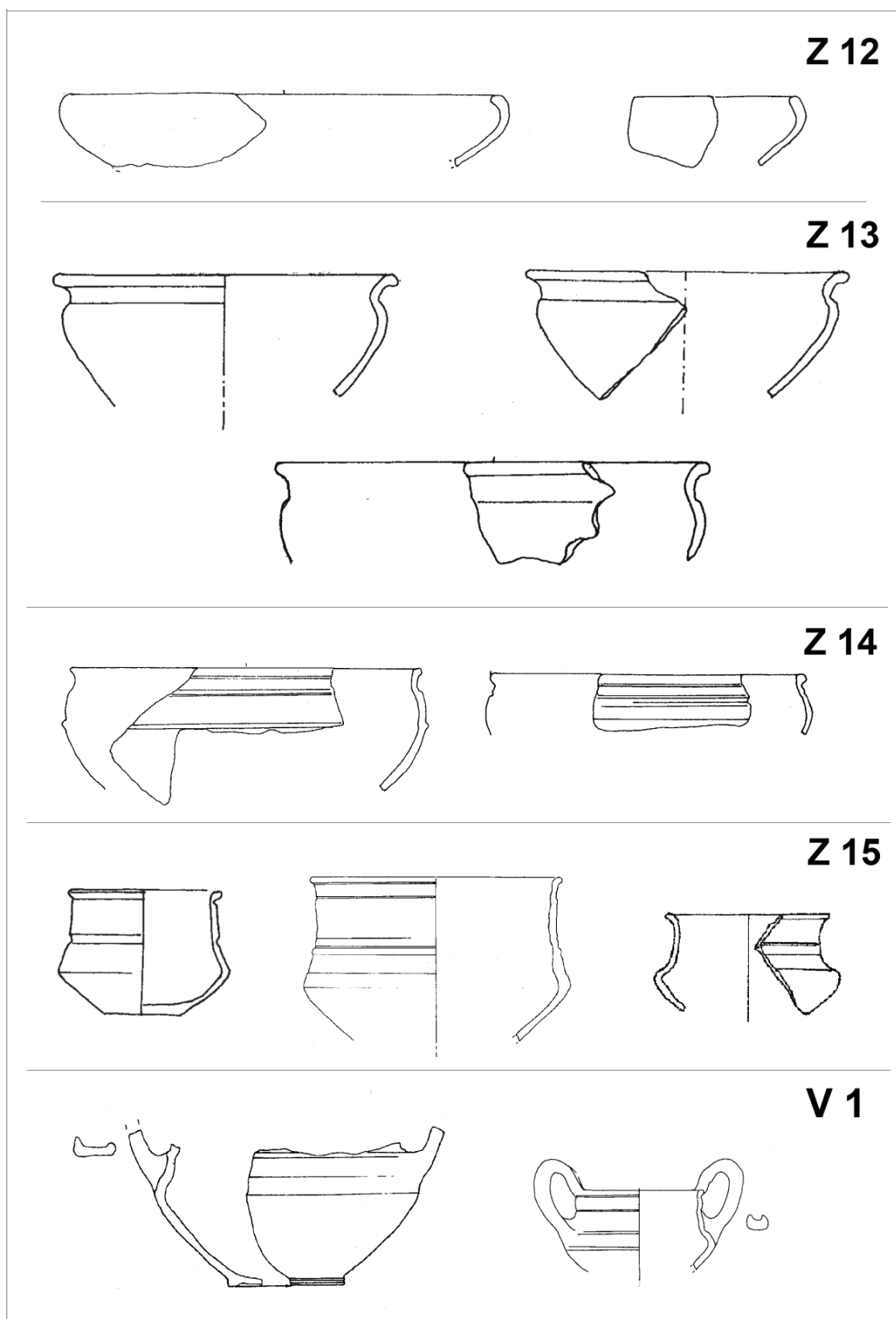
Opis: zdjele bikoničnog, rjeđe zaobljenog trbuha i cilindričnog/stožastog vrata s izvučenim rubom.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

Ukras: vodoravna rebra i žljebovi.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 5: 10; T. 6: 22; T. 7: 7; T. 9: 8, 34; T. 10: 12-13, 15; T. 13: 6, 9, 19; T. 14: 22; T. 17: 2; T. 18: 16-17; T. 19: 13; T. 22: 11; T. 24: 24; T. 25: 22); Sisak-Pogorelac (T. 9: 11, 14-15, 22; T. 19: 16; T. 20: 2; T. 34: 8); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 70: 2).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, u Sondi 1 na Pogorelcu te na poziciji Keltsko.

Sl. 38) Zdjele tipa Z 12-15 i vrčevi V

VRČEVI (V)

Opis: posude bikoničnog, rjeđe zaobljenog trbuha, cilindričnog/stožastog vrata s izvučenim rubom i jednom/dvjestama drškama zadebljanih rubova koje nadvisuju rub.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

Ukras: vodoravna rebra i žljebovi.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 4: 4; T. 6: 15-19; T. 7: 9; T. 9: 7; T. 10: 6-7; T. 11: 9, 12; T. 13: 7, 23-24; T. 14: 16; T. 18: 18; T. 21: 14, 24; T. 22: 8; T. 25: 7, 21).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene u mladeželjeznodobnim slojevima na poziciji Povijesni arhiv.

Napomena: oblik zdjela tipa Z 15 identičan je posudama na kojima je jasno vidljivo da su imale opisane ručke, a koje su ovdje definirane kao vrčevi, ali je zbog fragmentiranosti kod većine ulomaka nemoguće odrediti radi li se o zdjelama bez drški ili s drškama, odnosno vrčevima za koje je u prethodnim objavama korišten termin kantaros. Relativno velik broj ulomaka drški upućuje na to da je njihov broj bio veći od onoga koji možemo ustanoviti na osnovi samih posuda.

PEHARI (P)

Pehari su posude sa širokim gornjim dijelom tijela koje se sužuje prema dnu koje ima manji promjer od ruba.²⁰¹ Korišteni su za konzumaciju pića, a prema interpretaciji L. Grahek definiraju se kao fino stolno posuđe. Ove posude izrađivane su na lončarskom kolu, a promjeri rubova sisačkih primjeraka iznose između 9 i 14 cm. Među sisačkim materijalom mogu se izdvojiti dva tipa ovoga oblika.

TIP P 1

opis: pehari zaobljenog gornjeg dijela tijela s uvučenim i profiliranim (a) ili zadebljanim (b) rubom.

izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

ukras: glačanje (U 18), vodoravno boranje/izrazito profiliranje (U 9).²⁰²

nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 7: 7; T. 13: 2; T. 14: 3; T. 17: 1; T. 18: 21; T. 21: 1; T. 22: 10; T. 24: 1).

---

²⁰¹ Grahek 2016, 145, Sl. 44.

²⁰² Termin je preuzet od L. Grahek (2016, 215).

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu (i možda u mlađeželjeznodobnom sloju u Sondi 1 na Pogorelcu).

napomena: Ove posude su u prethodnoj objavi (Drnić, Miletić Čakširan 2014) pogrešno interpretirane kao lonci! Posude vrlo sličnih morfoloških karakteristika s lokaliteta Stična definirani su kao pokali (eng. *goblets*).²⁰³ Također, dva ulomka iz SJ 02 u Sondi 1 s Pogorelca (T. 9: 12-13) mogli bi pripadati ovom tipu posude, ali je zbog znatne fragmentiranosti teško odrediti radi li se o ulomcima zdjela ili pehara!

TIP P 2

opis: pehari zaobljenog gornjeg dijela tijela i zadebljanog ruba ispod kojega se nalazi žlijeb i vodoravno rebro.

izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijsko pečenje.

ukras: nepoznato.

nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 5: 21; T. 18: 1; T. 19: 14)

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu.

napomena: u objavi materijala s pozicije Povijesni arhiv jedan ulomak pehara tipa P 2 definiran je kao lonac tipa II.1.3.

ČAŠE (Č)

opis: pod terminom čaše obuhvaćene su posude manjih dimenzija, visine do 10 cm koja je veća od promjera ruba. Zabilježeni primjerci imaju više ili manje zaobljeno tijelo i izvučen rub.

izrada: ručno izrađene od sitnozrnate i srednjezrnate smjese; površina glatka.

ukras: urezivanje (10), ubadanje (U 13), utiskivanje (U 14).

nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 11: 15; T. 13: 11); Sisak - Pogorelac (T. 19: 16; T. 31: 6; T. 43: 2; T. 59: 4); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 64: 7).

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, stariježeljeznodobnom horizontu na Pogorelcu te na poziciji Keltsko.

---

²⁰³ Grahek 2016, 145-146, Sl. 44.

ŠALICE (Š)

Opis: posude koje su obuhvaćene terminom šalice čine malobrojnu i konstrukcijski heterogenu skupinu koju karakteriziraju male dimenzije s promjerom ruba manjim od 10 cm i postojanje ručke.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate i srednjezrnate smjese; površina glatka.

Ukras: urezivanje (U 10), ubadanje (U 13), plastična traka ukrašena utiskivanjem (U 1c).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 22: 2; T. 38: 2; T. 49: 7, 9; T. 56: 5); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 63: 1-2).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnim slojevima na Pogorelcu te na poziciji Keltsko.

Napomena: postojanje ulomaka ručki upućuje na postojanje većeg broja ovih posuda, iako smatramo kako je njihova zastupljenost kao oblika u keramografiji sisačke željeznodobne zajednice relativno mala.

CJEDILJKE (C)

Malobrojnu skupinu keramičkih posuda sa svega tri poznata ulomka čine cjedila.

Opis: glavna odlika ovih posuda je perforirano dno. Sisački primjerci podijeljeni su na primjerke izrađene na lončarskom kolu (C 1), dok je primjerak uvučenog ruba i s visokom trakastom ručkom izrađen ručno i definiran kao tip C 2.

Izrada: na lončarskom kolu od dobro pročišćene smjese (C 1), rukom od sitnozrnate smjese (C 2).

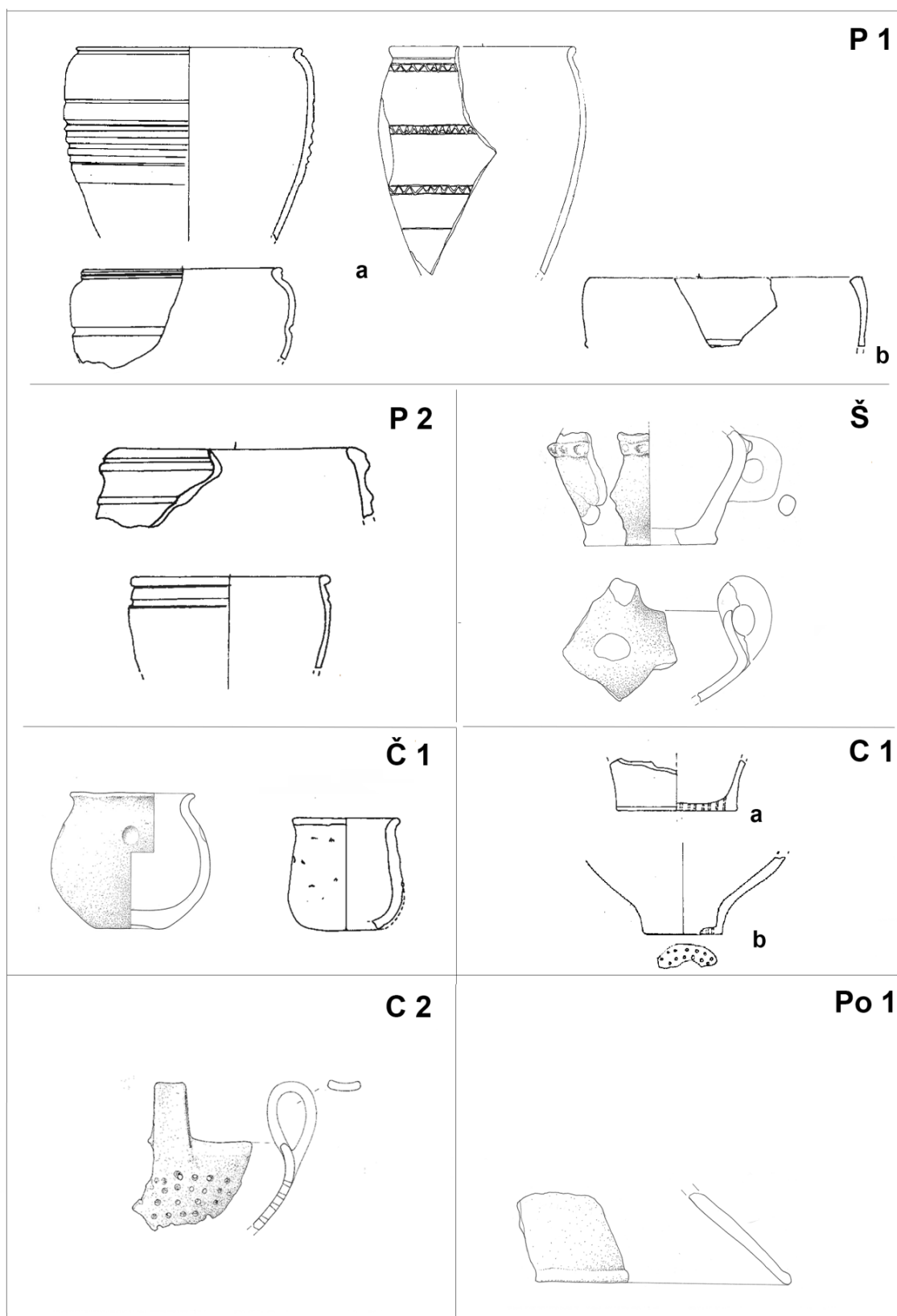
Ukras: neukrašene.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (T. 15: 9; T. 21: 5); Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 64: 8).

Stratigrafsko-kronološki okvir: primjerci C 1 potječu iz mlađeželjeznodobnih slojeva s pozicije Sisak - Povijesni arhiv, a primjerak C 2 potječe iz iskopavanja na poziciji Sisak - Pogorelac/Keltsko gdje je zabilježen materijal od kasnog brončanog doba (Ha B) do mlađeg željeznog doba.

POKLOPCI (Po)

Poklopci su keramička forma povezana s posudama. Među sisačkim materijalom su relativno malobrojni, a zbog fragmentiranosti građe teško ih je i prepoznati. Tipološko-tehnološkom klasifikacijom izdvojena su četiri tipa.

Sl. 39) Pehari (P 1-2), čaše (Č), šalice (Š), cjediljke (C 1-2), poklopci (Po 1)

TIP Po 1

Opis: poklopac koničnog tijela i zadebljanog ruba.

Izrada: ručno izrađen od srednjeznate smjese; površina glatka.

Ukras: neukrašen.

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 8: 3).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježen je u mlađeželjeznodobnom sloju na Pogorelcu (Sonda 1).

TIP Po 2

Opis: poklopci kalotastog tijela (a), primjerak s rebrom s unutrašnje strane izdvojen je u inačicu b.

Izrada: ručno izrađen od sitnoznate i srednjeznate smjese; površina glatka.

Ukras: uglavnom neukrašeni, primjerak s Pogorelca (SJ 206) ima rub ukrašen utiskivanjem (U 14) i glatku plastičnu traku (U 1a), a ukrašen rub je zabilježen i na primjerku s pozicije Keltsko.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 9: 32; T. 13: 25; T. 16: 28); Sisak-Pogorelac (T. 44: 13), Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 67: 2).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, stariježeljeznodobnom horizontu na Pogorelcu (Sonda 2) te na poziciji Keltsko.

TIP Po 3

Opis: Poklopci konično oblikovanog gornjeg dijela i kosih, prema unutra uvučenih stranica.

Izrada: ručno izrađeni od sitnoznate smjese; površina glatka.

Ukras: neukrašeni.

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 23: 7; T. 25: 8).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježeni su u stariježeljeznodobnom horizontu na Pogorelcu (Sonda 1).

TIP Po 4

Opis: poklopac kalotasto oblikovanog gornjeg dijela i okomitih stranica.

Izrada: na lončarskom kolu; dobro pročišćena smjesa; glatka površina; redukcijско pečenje.

Ukras: plastično rebro.

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 22: 6).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježen je u mlađeželjeznodobnom sloju na Povijesnom arhivu.

KONSTRUKCIJSKI ELEMENTI KERAMIČKIH POSUDA

Zbog fragmentiranosti građe postoji znatan broj konstrukcijskih elemenata (noge, ručke, dna) koji se ne mogu sa sigurnošću pripisati prethodno definiranim tipovima posuda pa su stoga zasebno tipološki obrađeni.

NOGE (N)

Među keramičkim materijalom s Pogorelca nalazi se veći broj ulomaka nogu, dok se na Povijesnom arhivu one pojavljuju sporadično. Zanimljivo, ulomci nogu nisu niti u jednom slučaju mogli biti pridruženi nekom od definiranih tipova posuda. Tipološki su izdvojene tri skupine:

TIP N 1

opis: noge cilindričnog oblika bez perforacije (a) i s okruglom perforacijom (b).

izrada: ručno izrađene od srednjezrnate i sitnozrnate smjese; površina glatka.

ukras: utiskivanje (U 14).

nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 44: 12; T. 50: 12-13; T. 56: 6; T. 61: 11).

stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u stariježeljeznodobnom horizontu na Pogorelcu (Sonda 1).

TIP N 2

Opis: noge stožastog oblika bez perforacije (a), s okruglom perforacijom (b) i s vodoravnim rebrima (c)

Izrada: ručno izrađene od srednjezrnate i sitnozrnate smjese; površina glatka.

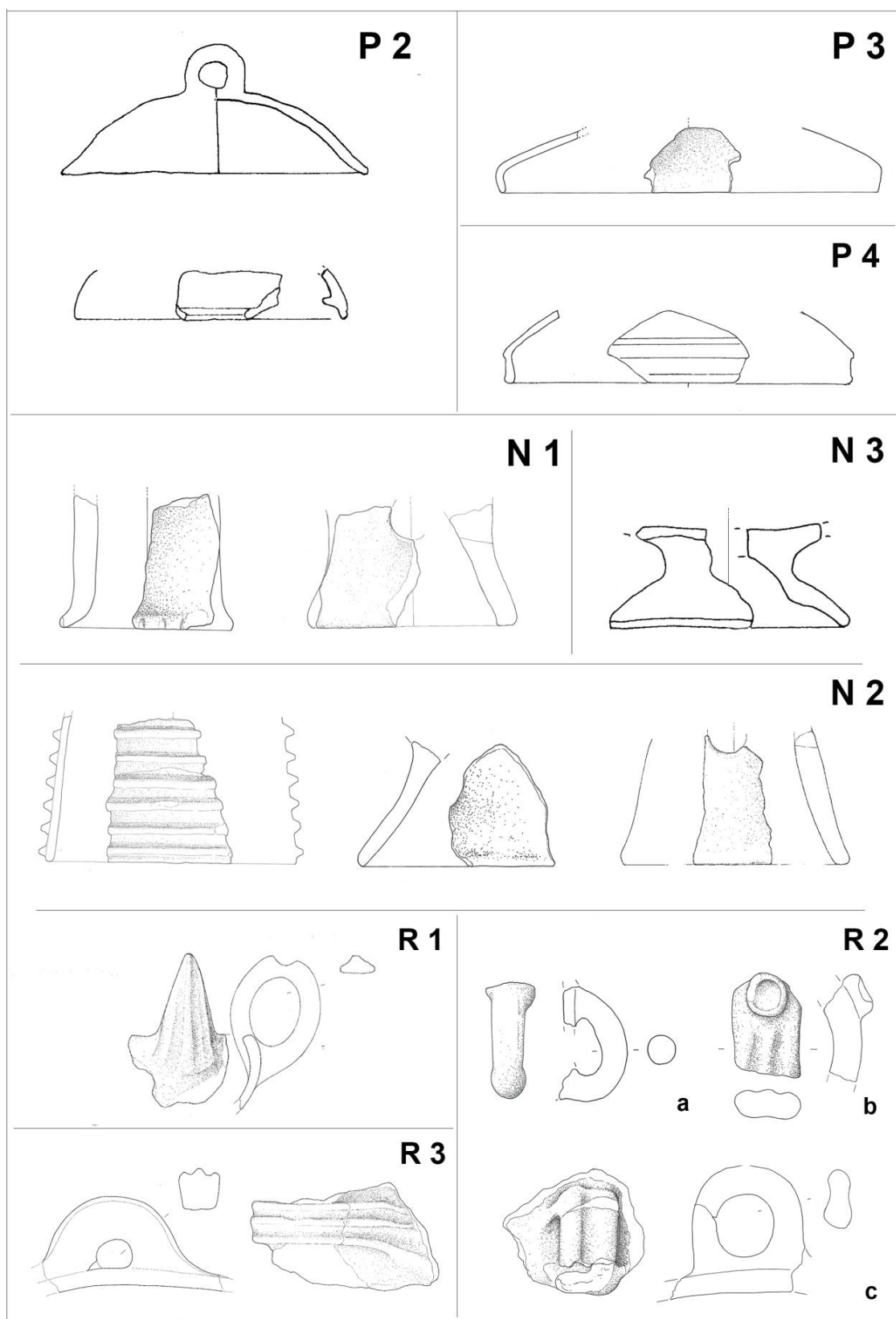
Ukras: glatka plastična rebra (U 1a).

Nalazi: Sisak-Pogorelac (T. 15: 7; T. 22: 1; T. 23: 6; T. 47: 6; T. 61: 10).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u starije i mlađeželjeznodobnim slojevima na poziciji Sisak - Pogorelac (Sonde 1 i 2).

Napomena: jedan ulomak iz SJ 231 s Pogorelca pripada kvalitetno izrađenoj posudi od dobro pročišćene smjese, crne uglačane površine (T. 58: 4).

Sl. 40) Poklopci (P 2-4), noge posuda (N 1-3), ručke posuda (R 1-3)

TIP N 3

Opis: Noge polukalotastog oblika.

Izrada: ručno izrađene od sitnozrnate smjese; površina glatka.

Ukras: neukrašene.

Nalazi: Sisak - Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 13; T. 15: 8).

Stratigrafsko-kronološki okvir: zabilježene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na poziciji Sisak-Povijesni arhiv.

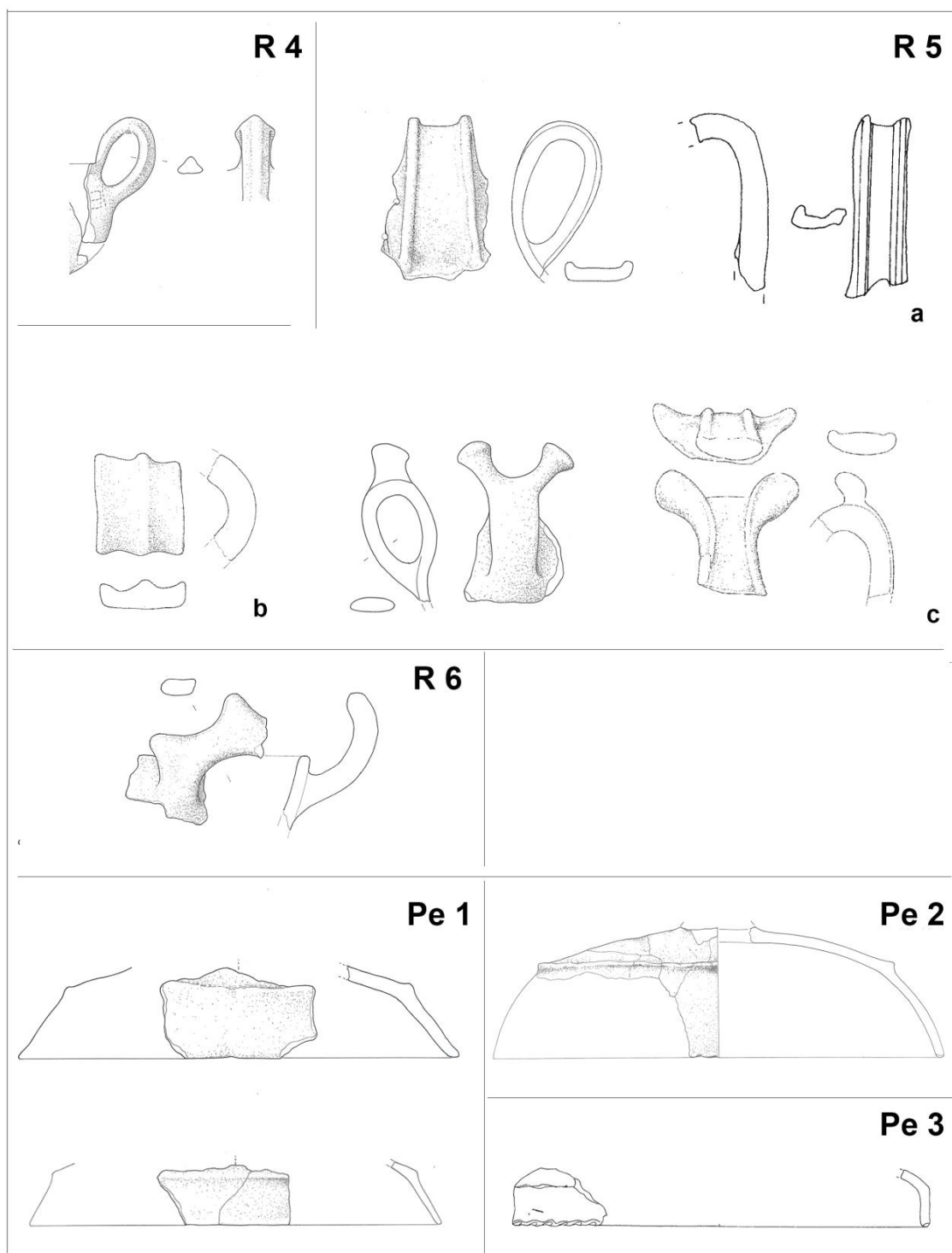
RUČKE (R)

Među keramičkim materijalom iz Siska (Pogorelac, Povijesni arhiv) nalazi se veći broj ručki i njihovih ulomaka koje su bile aplicirane na nekoliko tipova posuda, primjerice na lonce (L 8), zdjele (Z 9 i 11), šalice (Š), vrčeve (V), poklope (P 2) te peke (Pe). Na osnovi morfoloških karakteristika izdvojeno je pet tipova: 1. ručke trokutastog presjeka ukrašene fasetiranjem (R 1), 2. ručke okruglog (R 2a) te ovalnog presjeka ukrašene žljebljenjem (R 2b-c), 3. ručka kvadratičnog presjeka s uzdužnim žljebovima (R 3), 4. ručka trokutastog presjeka (R 4), 5. ručke trakastog presjeka zadebljanih rubova (R 5a), sa središnjim rebrom (R 5b) i ručke ukrašene plastičnim aplikacijama (R 5c), 6. vodoravna ručka s rogolikim zadebljanjima (R 6).

nalazi: **R1:** Sisak-Pogorelac/Keltsko (Burkowsky 2004, kat. br. 89; T. 64: 4-5); Sisak-paljevinski grob (T. 3: 3); **R 2:** Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 22; T. 4: 13, 25; T. 9: 13; T. 10: 4; T. 11: 11; T. 14: 19; T. 15: 14; T. 17: 21; T. 18: 23; T. 21: 3; T. 22: 2); Sisak-Pogorelac (T. 8: 13; T. 14: 9; T. 17: 10; T. 19: 15; T. 25: 6; T. 35: 9, 11; T. 40: 2; T. 46: 4; T. 49: 11; T. 50: 4); **R 3:** Sisak-Pogorelac (T. 47: 1); **R 4:** Sisak-Pogorelac (T. 25: 9), **R 5:** Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 4: 4; T. 6: 15; T. 7: 9; T. 9: 7; T. 10: 6; T. 11: 9, 12; T. 13: 7; T. 14: 6; T. 16: 20; T. 18: 18; T. 21: 15, 25; T. 22: 8; T. 25: 7, 21), Sisak-Pogorelac (T. 13: 3; T. 25: 7; T. 35: 7; T. 37: 6, 10; T. 46: 8; T. 50: 5; T. 57: 11; T. 62: 7); **R 6:** Sisak-Pogorelac/Keltsko (T. 67: 5).

PEKE (Pe)

Keramičke peke pripadaju skupini predmeta koji se koriste u kontekstu ognjišta i iznimno su brojne u sisačkim željeznodobnim naseobinskim slojevima.

Sl. 41) Ručke posuda (R 4-5), peke (Pe 1-3)

Opis: peke se sastoje od bočne stranice i gornjeg dijela - kalote na čijem vrhu se nalazi masivna ručka. Na prijelazu bočne stranice u kalotu često se nalazi rebro. Izdvojena su tri tipa: s bočnim stranicama stožastog (Pe 1), zaobljenog (Pe 2) i okomitog (Pe 3) oblika.

Izrada: ručno izrađene, najčešće od srednjezrnate i krupnozrnate smjese, površina obično glatka, ali i gruba zbog dosta primjesa, najčešće groga.

Ukras: uglavnom utiskivanje na rubu (U 14), rijetko apliciranje traka ukrašenih utiskivanjem prsta (U 1c).

Nalazi: Sisak-Povijesni arhiv (Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 2: 1; T. 11: 10; T. 14: 7; T. 15: 15-16; T. 17: 17, 19; T. 19: 1-2; T. 22: 1; T. 23: 18-20; T. 24: 11-12; T. 25: 3); Sisak-Pogorelac (T. 8: 13-15; T. 10: 11; T. 12: 1-2, 5; T. 13: 9; T. 14: 1, 13; T. 17: 10-11; T. 18: 2; T. 20: 8; T. 29: 14-15; T. 35: 11-12; T. 40: 5-7; T. 47: 8; T. 50: 8-9; T. 51: 8; T. 52: 5; T. 60: 2; T. 62: 8-9).

stratigrafsko-kronološki okvir: pronađene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na poziciji Sisak-Povijesni arhiv kao i starije i mlađeželjeznodobnim slojevima na Pogorelcu (Sonde 1, 2 i 4).

2.5.2 INTERPRETACIJA KERAMIČKIH POSUDA

Ručno izrađena keramika

Lonci

Najbrojnije oblike među željeznodobnim keramičkim materijalom iz istraživanja na poziciji Sisak-Pogorelac, kao i na poziciji Sisak-Povijesni arhiv predstavljaju ručno izrađeni lonci i zdjele koji su uglavnom korišteni u pripremi i konzumaciji hrane, dok su primjerci većih dimenzija, uobičajeno nazivani pitosima, služili kao posude za skladištenje. Najjednostavniji i najbrojniji oblik predstavljaju lonci ravnog ruba, cilindričnog ili blago zaobljenog tijela koje se sužuje prema dnu (tip L 1). S obzirom na brojnost, zabilježeni su različiti načini oblikovanja ruba koji su podijeljeni u nekoliko inačica: ravni nezadebljani (a), zadebljani (b), stanjeni s unutrašnje ili vanjske strane (c), blago uvučeni (d), izvučeni (e), blago ljevkasti (f). Na loncima tipa L 1 zabilježeni su različiti funkcionalno-dekorativni elementi, kao što su glatke i utiskivanjem ukrašene plastične trake (U 1), bradavičasta, čepasta i izdužena zadebljanja/drške (U 5 i U 6), kao i njihove kombinacije (primjerice U 1b + U 6) te plastične aplikacije (U 2) čija je primarna funkcija bila omogućavanje lakšeg rukovanja posudom. Proizvođeni su i korišteni u starijem i mlađem željeznom dobu sisačkog naselja, a analogije nalazimo na većini željeznodobnih lokaliteta Sisku susjednih područja. Primjerice,

na Cvingeru kod Stične definirani su kao lonci tipa L 1-9 i datirani u isti vremenski okvir,²⁰⁴ a na kasnohalštatskom naselju Zbelava definirani su kao tip A 1.²⁰⁵ Veći broj primjeraka sličnih lonaca zabilježen je i u kasnohalštatskim objektima s naselja Kučar kod Podzemelja u Gornjem Pokuplju čija keramografija iskazuje znatne sličnosti s materijalom iz kasnohalštatskih slojeva na Pogorelcu.²⁰⁶ Slijede lonci zaobljenog (L 2) i bikoničnog (L 3) tijela, istih tehnoloških i kronoloških odlika kao i prethodno opisani lonci s paralelama na spomenutom naselju Kučar.²⁰⁷ Uobičajene željeznodobne oblike predstavljaju i lonci zaobljenog tijela i izvučenog ruba (L 5) te ljevkasto oblikovanog vrata (L 6). U kontekstu keramografije dolenjske halštatske skupine, slične oblike J. Dular je definirao kao lonce tipa 4, 6 i 7,²⁰⁸ a L. Grahek ih svrstava u tipove L 10-18, zastupljene u starije i mlađeželjeznodobnim slojevima Cvingera kod Stične.²⁰⁹ Na lokalitetu Zbelava svrstani su u tip A 4,²¹⁰ a na Kučaru su prisutni u kućama A, B i D te u jamama 1 i 2.²¹¹ Kao tip L 4 u sisačkoj željeznodobnoj keramografiji definirani su lonci zaobljenog tijela koje prelazi u kratak stožasti, rjeđe cilindričan vrat s ravnim rubom, s dvije inačice: s užim ramenom, piriformnog oblika (inačica a) i širim ramenom (inačica b). Usporedbe za ovaj oblik nalazimo na prostoru Dolenjske u loncima tipa 2 prema Dularovoj tipologiji,²¹² loncima tipa L 16 sa Cvingera,²¹³ Kučara²¹⁴ kao i primjercima iz Zbelave, definiranim kao tip A 2.²¹⁵ Lonci s užim ramenom (inačica a) pronađeni su u kasnohalštatskim slojevima na Pogorelcu, a lonci sa širim ramenima potječu iz mlađeželjeznodobnih slojeva s Povijesnog arhiva,²¹⁶ a jedan je pronađen i u istraživanju na položaju Keltsko na Pogorelcu.²¹⁷

Složenijeg su oblika lonci s vratom koji može biti izveden u nekoliko formi. Primjerice, lonci zaobljenog trbuha koji prelazi u kratak, cilindričan vrat sa snažno izvučenim rubom, u literaturi ponekad nazivani i lonci S-profilacije, definirani su kao tip L 7, a nalazimo ih u starije i mlađeželjeznodobnom horizontu naselja na Pogorelcu, kao i u mlađeželjeznodobnim

²⁰⁴ Grahek 2016, 112-117, Sl. 38-39.

²⁰⁵ Kovačević 2007, 103; Kovačević 2008, 56, Sl. 8.

²⁰⁶ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, kuća A (T. 11: 11, 14-15), kuća B (T. 16: 1, 2; T. 17: 4-5, 9; T. 19: 2, 7-9; T. 24: 7-8) i dalje.

²⁰⁷ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, kuća B (T. 15: 1-6; T. 16: 3-4; T. 17: 1-3, 7), kuća D (T. 47: 1-3).

²⁰⁸ Dular 1982, 30-32, T. 7: 50-53, 58-61; T. 8: 62-66.

²⁰⁹ Grahek 2016, 117-121, Sl. 39-40.

²¹⁰ Kovačević 2008, Sl. 8.

²¹¹ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 11: 1; T. 25: 2; T. 26: 1-4; T. 28: 4; T. 49: 5-6, 8-10; T. 50: 1-2, 6; T. 59: 2; T. 63: 3.

²¹² Dular 1982, 28-29, T. 6: 42-46.

²¹³ Grahek 2016, 120-121, Sl. 39.

²¹⁴ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 24: 2-6; T. 26: 6-7; T. 48: 1; T. 49: 4; T. 57: 2.

²¹⁵ Kovačević 2008, Sl. 8.

²¹⁶ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 166, T. 17: 18; T. 20: 6.

²¹⁷ Burkowsky 2004, 72, kat. br. 125.

slojevima na Povijesnom arhivu. Nadalje, lonci s višim cilindričnim vratom definirani su kao tip L 8, a zabilježeni su u stariježeljeznodobnim slojevima s Pogorelca. Kao i za prethodno opisane oblike, za lonce tipa L 7 i 8 analogije nalazimo na prostoru Dolenjske u primjercima koje je J. Dular svrstao u tipove 1, 3 i 9,²¹⁸ kao i na željeznodobnom naselju Kučaru kod Podzemelja u Beloj Krajini.²¹⁹

Lonci zaobljenog trbuha i stožastog vrata s izvučenim rubom (tip L 9) predstavljaju jedan od najkarakterističnijih keramičkih oblika kasnog brončanog i starijeg željeznog doba na prostoru južne Panonije i jugoistočnih Alpa. U tipologiji J. Dulara izdvojeni su kao zasebna skupina i podijeljeni u šest tipova koji potječu iz svih razvojnih faza dolenske halštatske skupine.²²⁰ U željeznodobnom naselju na Cvingeru također su definirani kao posebna skupina i podijeljeni u tri tipa (Lsv 1-3), a zastupljeni su u svim kronološkim fazama, uključujući i mlađe željezno doba.²²¹ U kasnohalštatskom naselju u Zbelavi svrstani su u tip A 6, pri čemu S. Kovačević ističe da se radi o ranijem obliku iz starijeg dijela halštatskog razdoblja (Ha C) koji se zadržao u kasnohalštatskoj keramografiji.²²² Stoga i ne začuđuje njihov gotovo zanemariv broj na kasnohalštatskom naselju na Kučaru, iako pri donošenju zaključka treba uzeti u obzir i fragmentiranost građe. Sisački primjerci su podijeljeni u tri inačice, s visokim (a) i niskim (b) stožastim vratom, dok je primjerak s naglašenim ramenima ukrašenima naboranim ukrasom i stožasto oblikovanim trbuhom iz Sonde 2 na Pogorelcu (T. 55: 2) izdvojen u inačicu c. Formom slične primjerke inačici c ponovno nalazimo na prostoru dolenske halštatske skupine, i to uglavnom u svojstvu grobnih priloga na lokalitetima Stična²²³ i Magdalenska gora,²²⁴ a sisačkoj posudi blizak primjerak, također ukrašen boranjem, nalazi se u grobu 3 gomile III s pozicije Kapiteljska njiva u Novom mestu.²²⁵ Osim u stariježeljeznodobnim slojevima s Pogorelca, lonce s kratkim stožastim vratom (inačica b) nalazimo i na lijevoj obali rijeke Kupe na poziciji Povijesni arhiv, što upućuje na određeni kontinuitet halštatskih oblika u keramografiji sisačke mlađeželjeznodobne zajednice.²²⁶

Slijedi skupina lonaca koji su zabilježeni isključivo u mlađeželjeznodobnim slojevima s Pogorelca i Povijesnog arhiva. Primjerci definirani kao tip L 10 imaju zadebljani rub i

²¹⁸ Dular 1982, 28-29, 34, T. 6: 39-41; T. 7: 47-49; T. 8: 70-73.

²¹⁹ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 27: 6; T. 28: 5-6; T. 57: 1.

²²⁰ Dular 1982, 23-27. Jedna inačica (tip 2) s kratkim stožastim vratom nalazi se u skupini lonaca s nogom (Dular 1982, 42, T. 11: 105-107).

²²¹ Grahek 2016, 134-135.

²²² Kovačević 2007, 105, Sl. 4.

²²³ Gabrovec *et al.* 2006, T. 134: 30.

²²⁴ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, gomila 8, grob 4, T. 2: 2.

²²⁵ Radi se o loncu na nozi (Križ 1997, T. 27: 5), kako ih je definirao J. Dular, a kod sisačke posude nažalost nedostaje donji dio.

²²⁶ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 165, T. 4: 2; T. 8: 5, 13; T. 13: 1; T. 17: 15; T. 18: 4, 26; T. 23: 3.

stožasto oblikovan gornji dio tijela, većih su dimenzija i vjerojatno korišteni za skladištenje namirnica. Lonci tipa L 11 s cilindrično oblikovanim tijelom, koje se kod određenog broja posuda sužava prema dnu, čine vrlo brojnu skupinu koja je oblikom i načinom izrade (nemarno oblikovanje, sitno i srednjeznata glinena smjesa, različite atmosfere pečenja) bliska loncima tipa L 1, iako nose i određene elemente karakteristične za lonce izrađene u latenskoj tradiciji (zadebljani rubovi, žljebovi ispod ruba, češljasti ukras), ostavljajući dojam ne pretjerano ambicioznog kopiranja. Primjerci ravnog ruba ispod kojega se nalazi žlijeb, ponekad samo u obliku dublje urezane linije, izdvojeni su u inačicu a, posude sa zadebljanim rubom u inačicu b, a primjerci zadebljanog, trokutasto oblikovanog ruba definirani su kao inačica c. Osim u Sisku, veći broj lonca tipa L 11 na prostoru donjeg Pokuplja zabilježen je na lokalitetu Kamensko.²²⁷ Također, lonci s rubovima oblikovanim kao kod inačice c karakteristični su za završnu fazu latenske kulture (LT D2), a nalazimo ih na prostoru između Beča i Nitre, na lokalitetima kao što su Bratislava i Devín, na jugoistočnoalpskom prostoru (Ormož), ali i u jugoistočnoj Panoniji, što potvrđuju primjerci s lokaliteta Štrbinci kod Đakova.²²⁸

Loncima tipa L 11 bliski su primjerci tipa L 12 zaobljenog tijela i zadebljanog, s gornje strane koso ili konveksno oblikovanog ruba, koji su uvijek ukrašeni češljastim ukrasom ili urezivanjem. Kao i kod prethodno opisanih lonaca, radi se o lokalnom obliku koji morfologijom ruba i ukrasom oponaša pojedine latenske oblike koji su zabilježeni i među sisačkim materijalom. To su lonci zaobljenog tijela i zadebljanog ruba ispod kojeg se kod pojedinih primjeraka nalazi vodoravno rebro (tip L 13) te primjerci zaobljenog tijela i zadebljanog ruba D-presjeka ispod kojeg se kod većine primjeraka nalazi žlijeb (tip L 14). Oba tipa najčešće su ukrašena okomitim češljastim ukrasom, a dosta primjeraka sadrži grafit kao dodatak glinenoj smjesi. Ovi su lonci izrađivani ručno, a često su dovršavani na sporom lončarskom kolu. Tipološki i tehnološki ovi lonci predstavljaju jedan od najkarakterističnijih keramičkih oblika latenske kulture, koji je korišten u različitim inačicama od rano do kasnolatenskog razdoblja na cijelom srednjoeuropskom prostoru, uključujući i jugoistočne Alpe i južnu Panoniju. Osim u Sisku, na prostoru donjeg Pokuplja zabilježeni su na lokalitetu Gornje Pokupje - Mahično (T. 109: 6) i Turska kosa. Na slavonskim utvrđenim latenskim naseljima na Dirovom brijegu u Vinkovcima i Damića gradini u Starim Mikanovcima ovi su lonci definirani kao tipovi D 2b-e,²²⁹ dok su primjerci s Cvingera, sličnih morfoloških i

---

²²⁷ Perkić 2014.

²²⁸ Dular, Tomanič-Jevremov 2009, T. 7: 2-3, 10-12; Dizdar 2013, 126; Čambal *et al.* 2016.

²²⁹ Dizdar 2001, 69-71, Sl. 12.

tehnoloških karakteristika, podijeljeni u nekoliko tipova (L 35-42).²³⁰ Također, uobičajen latenski oblik lonaca predstavljaju primjerci masivnog zadebljanog, vodoravno postavljenog ruba i zaobljenog tijela koji su korišteni za skladištenje hrane (tip L 15). S Povijesnog arhiva potječu samo dva ulomka izrađena ručno i dorađena na sporom kolu koji su tipološki bliski primjercima s Damića gradine, gdje su definirani kao lonci izrađeni na kolu tipa D2a.²³¹ Lonci sličnih morfoloških karakteristika zabilježeni su i na prostoru mokronoške skupine, primjerice na nekoliko pozicija u naselju u Ormožu.²³²

Slijede lonci izrađivani na lončarskom kolu u tradiciji latenske kulture koji su relativno malobrojni u keramografiji mladeželjeznodobne faze sisačke zajednice. Naime, ukupan postotak svih ulomaka posuda izrađenih na kolu koje potječu iz istraživanja na pozicijama Pogorelac i Povijesni arhiv ne prelazi 5 %. Tako tip L 16 predstavljaju lonci sa stožasto oblikovanim gornjim dijelom tijela (bikoničnim tijelom) koje se sužava prema izvučenom rubu, često ukrašeni vodoravnim rebrima ili žljebovima izvedenim modeliranjem stijenke. Posude istih tipoloških obilježja, koje pripadaju latenskoj fazi naselja na Cvingeru kod Stične, klasificirane su kao *glinenke* (eng. *flasks*) tipa G 1.²³³ Slijede lonci s izvučenim rubom, u prosjeku nešto šireg promjera u odnosu na prethodnu skupinu, i stožasto oblikovanog gornjeg dijela tijela (L 17), za koje paralele nalazimo u *glinenkama* tipa G 9,²³⁴ te lonci zadebljanog ruba ispod kojeg se nalazi uži ili širi žlijeb (L 18). Lonac vrlo kratkog cilindričnog vrata s izvučenim, zadebljanim rubom koji prelazi u zaobljeni trbuh definiran je kao tip L 19. Iako je u Sisku zabilježen samo jedan ulomak na poziciji Povijesni arhiv, ovaj oblik je standardan u okvirima latenske keramografije, a nalazimo ga na istočnoslavonskom prostoru, primjerice na lokalitetima Dirov brijeg i Damića gradina gdje su definirani kao tip D 5b,²³⁵ te Osijek - Zeleno polje²³⁶ itd. Također, nalazimo ih i na prostoru mokronoške skupine na lokalitetima Vir pri Stični (*glinenke* tip 7a)²³⁷ i Ormož.²³⁸

Kao posljednji tip lonaca (L 20) definirani su primjerci bikoničnog tijela s uskim vratom i snažno izvučenim, kod pojedinih primjeraka profiliranim rubom. Njihova ramena mogu biti stepenasto oblikovana ili ukrašena vodoravnim žljebovima. Među materijalom s Cvingera ove

---

²³⁰ Grahek 2016, 129-132, Sl. 41-42.

²³¹ Dizdar 2001, 42-43, Sl. 12.

²³² Dular, Tomanič-Jevremov 2009, 174-175, T. 3.

²³³ Grahek 2016, 141, Sl. 44.

²³⁴ Grahek 2016, 142, Sl. 44.

²³⁵ Dizdar 2001, 75-77. M. Dizdar navodi da ovi lonci, uz zdjele S-profilacije A5a, predstavljaju najbrojniji keramički oblik izrađen na kolu.

²³⁶ Drnić, Skelac 2008, T. 3: 1-3; T. 9: 2-3.

²³⁷ Grahek 2016, 142, Sl. 44.

²³⁸ Dular, Tomanič-Jevremov 2009, 178, T. 13: 14.

su posude definirane kao *glinenke* tipa G 3,²³⁹ a zabilježene su i među latenskim naseobinskim slojevima iz Ormoža.²⁴⁰ Kao grobne priloge nalazimo ih u nizu kasnolatskih grobova s pozicije Beletov vrt u Novome mestu, pri čemu se oblik evidentno nastavlja koristiti i u ranorimskom razdoblju.²⁴¹

Zdjele

Drugu najbrojniju skupinu keramičkih posuda čine ručno izrađene zdjele. Izdvojeni su primjerci zaobljenog tijela i ravnog ruba (tip Z 1), zdjele uvučenog ruba (tip Z 2), zdjele izvučenog ruba (Z 3), zdjele koničnog tijela i ravnog/blago izvučenog ruba (Z 4) te primjerci s cilindričnim tijelom (Z 5). Kao i za analizirane lonce, analogije za navedene zdjele nalazimo na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije. U slučaju zdjela Z 1 radi se o obliku koji je zbog jednostavnosti proizvođen od najranijih razdoblja pretpovijesti, a korišten je i u kasno brončano te željezno doba. Zabilježeni su na nizu jugoistočnoalpskih i južnapanonskih lokaliteta, pri čemu se mogu istaknuti kasnohalštatska nalazišta Zbelava (tip B2) i Kučar gdje je prisutna gotovo istovjetna uporaba funkcionalno-dekorativnih elemenata kao i na sisačkim primjercima (glatke i utiskivanjem ukrašene trake, vodoravna zadebljanja/drške često ukrašene jednim utiskivanjem prsta).²⁴² S druge strane začuđuje njihov izostanak iz tipologije J. Dulara u kojoj su izdvojene samo latvice, odnosno zdjele s uvučenim rubom (engl. *dishes with inturned rim*), kao uostalom i među materijalom s Cvingera, iako su pojedini tipovi s vrlo blago uvučenim rubom (La 13-14) bliski obliku zdjele koji je u sisačkoj željeznodobnoj keramografiji definiran kao Z 1.²⁴³ Također, brojni primjerci zdjela tipa Z 1 zabilježeni su i na naseljima jugoistočne Panonije gdje su interpretirani kao autohtoni stariježeljeznodobni element u materijalnoj kulturi mlađeželjeznodobnih zajednica.²⁴⁴ U okvirima mokronoške grupe nalazimo ih i u grobovima (Kapiteljska njiva i Beletov vrt u Novome mestu, Veliko polje u Zvonimirovu),²⁴⁵ a poznati su pojedini primjerci i iz naselja (Podbočje - Stari grad, Trnava).²⁴⁶

²³⁹ Grahek 2016, 141-142, Sl. 44.

²⁴⁰ Dular, Tomanič-Jevremov 2009, 171, 173-174, T. 2: 1, 4, 6.

²⁴¹ Npr. kasnolatski grobovi 162, 169, 174, 177, 182, 197, 200 i dalje, te ranorimski grobovi 33, 55, 61, 111, 119 i dalje (Knez 1992, T. 11: 3; T. 17: 5; T. 22: 1; T. 39: 7; T. 44: 1; T. 57: 1; T. 59: 6; T. 62: 10, 12; T. 66: 1; T. 70: 1, T. 71: 1).

²⁴² Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 1: 1; T. 4: 5; T. 7: 5; T. 8: 11; T. 11: 10; T. 14: 12; 14; T. 19: 5-6; T. 20: 1-3, 5-6; T. 21: 1-2, 7; T. 22: 1-3, 5-6, 8-10 i dalje.

²⁴³ Grahek 2016, 153, Sl. 45-46.

²⁴⁴ Jovanović, Jovanović 1988; Dizdar 2001, tip a2a-c, 44-45, 78-79, sl. 12, 78-79; Potrebić, Dizdar 2004, 85, T. 3:1-8.

²⁴⁵ Križ 2005, 17-18, T. 10: 2; T. 13: 2; T. 20: 2; T. 45: 1; T. 52: 1, T. 58: 2; Knez 1992, T. 27: 2; T. 52: 7; T. 57: 6; T. 63: 2, 4-6; Dizdar 2010, 298-299, Fig. 1., Pl. 1: 1; Dizdar 2013.

Zdjele uvučenog ruba (Z 2) predstavljaju tipičan i vjerojatno najbrojniji oblik ovog tipa posuđa završne faze kasnog brončanog i starijeg željeznog doba. Zanimljivo je da su u Sisku nešto slabije zastupljene u odnosu na Tursku kosu gdje, uz primjerke s cilindričnim, odnosno stožastim vratom čine najbrojniju skupinu zdjela.²⁴⁷ Među sisačkim materijalom izdvojene su tri inačice: a) zaobljenog tijela, b) koničnog tijela i c) primjerci uvučenog ruba koji je ukrašen žljebljenjem, fasetiranjem i kaneliranjem. Naime, u slučaju inačice c navedeni ukras predstavlja jasnu kronološku odrednicu koja je zabilježena na nekoliko primjeraka koji potječu iz iskopavanja na poziciji Pogorelac - Keltsko, u paljevinskom grobu Ha B stupnja - pronađenom na lijevoj strani rijeke Kupe i samo jednom ulomku fasetiranog ruba u recentnom iskopavanju AMZ-a na Pogorelcu, u najstarijem naseobinskom horizontu u Sondi 1 (T. 33: 3). U uvodnom poglavlju navedeno je kako se zdjele s kosim žljebovima, odnosno kanelurama na rubu pojavljuju u kontekstu kulture polja sa žarama već od Ha A stupnja, dominantne su u Ha B stupnju, a nalazimo ih i u starijem dijelu starijeg željeznog doba, odnosno stupnju Ha C. Nešto su uže kronološki datirane zdjele uvučenog ruba ukrašenog kratkim, okomitim i kosim uskim žljebovima ili čak urezima, s obzirom na to da ih nalazimo u grobovima i naseobinskim slojevima Ha B2-3/Ha C0 stupnjeva (9. i početak 8. stoljeća pr. Kr.).²⁴⁸ Nadalje, i u okvirima dolenske halštatske skupine zdjele s uvučenim rubom, tzv. *latvice* predstavljaju jedan od najbrojnijih keramičkih oblika.²⁴⁹ Primjerice, na naselju Cvinger kod Stične zdjele s uvučenim rubom najbrojnije su plitke posude podijeljene na čak dvadeset i jedan tip, iako su pojedini tipovi, kao što je prethodno napomenuto, bliži sisačkim zdjelama s ravnim rubom (tip Z 1).²⁵⁰ Iznimno su brojne i na kasnohalštatskom naselju Kučar,²⁵¹ a na lokalitetu Zbelava podijeljene su u tri skupine (B 1b-c, B 3a).²⁵²

Slijede zdjele koničnog tijela (Z 4a) s inačicom kod koje je gornji dio ispod ruba okomit te prelazi u stožasto tijelo (Z 4b) s paralelama na Kučaru,²⁵³ primjercima tipa B 1a sa Zbelave,²⁵⁴ te malobrojnimi ulomcima *skleda* tipa 11 s Cvingera.²⁵⁵ Primjerci cilindričnog tijela i izvučenog ruba su rijetki, ali njih je, s obzirom na fragmentiranost građe, i teže prepoznati, jer su u gornjem dijelu tijela slični loncima tip L 1. Definirane su dvije inačice s

²⁴⁶ Guštin, Cunja, Predovnik 1992, 26, sl. 8: 28-29, sl. 10: 19; Novščak 2006, kat. br. 65.

²⁴⁷ Čučković 2009.

²⁴⁸ Balen-Letunić 1981, 20, T. 2: 11; Dular 2013, 45, Sl. 13, tip La 4; Škoberne, Bugar 2017, T. 1 i dr.

²⁴⁹ Dular 1982, 75-77.

²⁵⁰ Grahek 2016, 148-156, 45-46.

²⁵¹ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 3: 2; T. 5: 6-7; T. 6: 2-3; T. 7: 1-4; T. 12: 1-4 i dalje.

²⁵² Kovačević 2007, Sl. 4.

²⁵³ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 6: 17; T. 11: 2; T. 21: 4, 6; T. 28: 7; T. 29: 9; T. 52: 8.

²⁵⁴ Kovačević 2007, Sl. 4.

²⁵⁵ Grahek 2016, 162, Sl. 47.

višim (Z 5a) i nižim tijelom (Z 5b). Jedna zdjela cilindričnog tijela ukrašena plastičnim trakama potječe s kultnog mjesta 1 s Turske kose.²⁵⁶

Zdjele zaobljenog tijela i vrlo kratkog cilindričnog vrata s ravnim rubom svrstane su u tip Z 7, pri čemu su plići primjerci izdvojeni u inačicu a, a dublji u inačicu b. Na Pogorelcu su zabilježene u starije i mlađeželjeznodobnim slojevima, pri čemu je jasno kako su mlađi primjerci proizvođeni u starijoj, halštatskoj tradiciji. Bliske analogije za ove posude nalazimo u nekoliko primjeraka s Turske kose,²⁵⁷ a u nešto širem smislu i u pojedinim primjercima zdjela (slov. *skleda* i *latvica*) s prostora Dolenjske²⁵⁸ uključujući i primjerke tipa Sk 7-8 s Cvingera.²⁵⁹

Zasigurno jedan od karakterističnijih oblika kasnog brončanog i starijeg željeznog doba predstavljaju duboke zdjele zaobljenog ili bikoničnog trbuha i cilindričnog/stožastog vrata, najčešće s izvučenim rubom. Među sisačkim materijalom zdjele navedenih karakteristika svrstane su u dvije skupine: tip Z 6 te tip Z 11 koji će biti obrađen u poglavlju o ručno rađenoj finoj keramici. Primjerci tipa Z 6 nešto su grublje izrade u odnosu na zdjele tipa Z 11, a nalazimo ih u paljevinskom grobu u Zagrebačkoj ulici u Sisku te starije i mlađeželjeznodobnim slojevima na Pogorelcu. Iznimno su brojne na lokalitetu Turska kosa, a u okvirima dolenjske halštatske skupine među materijalom s Cvingera kod Stične definirane su kao *sklede* tipa 2-4,²⁶⁰ odnosno *sklede* tipa 3-9.²⁶¹ Također, jedan primjerak s nižim zaobljenim trbuhom koji oštro prelazi u cilindričan vrat s izvučenim rubom te visokom fasetiranom drškom, izdvojen u inačicu c, pronađen je u prethodno spomenutom kasnobrončanodobnom paljevinskom grobu s brojnim paralelama u grobljima (Dobova)²⁶² i naseljima (Ormož, Cvinger kod Stične - tip Sk 6, itd.)²⁶³ kasnog brončanog i starijeg željeznog doba.

Malu skupinu, sa samo dva do sada zabilježena primjerka, predstavljaju plitke zdjele koničnog trbuha, vrlo kratkog vrata i zadebljanog ruba ispod kojeg se nalazi žlijeb, izrađene ručno i dorađene na kolu (Z 8). Pronađene su u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, a čini se da predstavljaju lokalni oblik, bez poznatih analogija, koji kombinira oblik zdjela tipa Z 13 (tzv. zdjele S-profilacije) izrađenih na kolu i češljasti ukras koji nalazimo isključivo na loncima.

---

²⁵⁶ Čučković 2009, 82, T. 18: 2.

²⁵⁷ Čučković 2009, 84, 98, 113, T. 23: 2; T. 45: 2; T. 66: 1.

²⁵⁸ Dular 1982, *skleda* tipa 1 (T. 23: 209), *latvica* tipa 4 (T. 26: 261).

²⁵⁹ Grahek 2016, 159-160, Sl. 47.

²⁶⁰ Dular 1982, 68-70.

²⁶¹ Grahek 2016, 158-160, Sl. 47.

²⁶² Starè 1975.

²⁶³ Dular, Tomanič Jevremov 2010; Grahek 2016, 159, Sl. 47.

Uz dominantni postotak ručno izrađene grublje keramike, među materijalom iz Siska nalazi se i skupina posuda izrađenih od dobro pripremljene i pročišćene smjese, kvalitetno pečenih, dominantno u redukcijskoj atmosferi, iako su zabilježeni i pojedini primjerci pečeni oksidacijski. Ovu keramiku karakterizira dobro uglaćana površina, najčešće crne boje. Tipološki ova skupina obuhvaća samo zdjele, i to primjerke sa zaobljenim tijelom i izvučenim rubom (Z 9), s ljevkasto oblikovanim vratom i izvučenim rubom (Z 10), kao i zdjele zaobljenog ili bikoničnog trbuha i cilindričnog ili stožastog vrata s izvučenim rubom (Z 11).

Ukrasni motivi na ovom tipu keramičkih posuda razmjerno su uniformirani, a sastoje se od trokuta ili motiva slova V te vodoravnih, okomitih i kosih linija, često organiziranih u skupine koji mogu biti obrubljene točkama te rozete. Dominantne tehnike kojima se izvode navedeni motivi su urezivanje (U 10), plitko žljebljenje (U 11), ubadanje (U 13) i naborani ukras (U 8), a na nekoliko primjeraka zabilježeni su kaneliranje (U 15) smješteno na ramenu posude, zatim utiskivanje (U 14) i bradavičasta zadebljanja (U 5) (često u kombinaciji s ubadanjem) te uporaba alatke u obliku kotačića (U 17). Ove zdjele, kada je to moguće rekonstruirati, imaju ručke okruglog (R 2) ili trakastog presjeka, ponekad zadebljanih krajeva (R 5a), a poznati su primjerci i s trećim, središnjim rebrom (R 5b), koji su često, iako ne i uvijek, ukrašeni plastičnim zoomorfnim aplikacijama (R 5c). Dno im je gotovo uvijek uvučeno (tzv. *omphalos*). Osim navedenih tipova, u Sondi 2 pronađen je dio kuglaste posude istih tehnoloških karakteristika, s dvije vodoravne, utiskivanjem ukrašene drške te motivima slova V ispod ruba izvedenih plitkim žljebljenjem (T. 57: 12).

Tipološki, ali ne i tehnološki, bliske analogije za zdjele tipa Z 9 nalazimo u Dularovim *skodelama* tipa 1, koje su datirane u stupanj Stična - Novo mesto.²⁶⁴ Iz kasnohalštatskog razdoblja, kojemu pripadaju i sisački primjerci, na prostoru dolenjske skupine analogije nisu brojne, pri čemu možemo istaknuti primjerke iz grobova 7 i 32 iz gomile 5 u Dolenjskim toplicama.²⁶⁵ Nekoliko ulomaka ovih zdjela potječe i s naselja u Kiringradu, gdje su zabilježeni i primjerci s ljevkasto oblikovanim vratom izvučenog ruba, definirani u Sisku kao zdjele tipa Z 10.²⁶⁶ Također, gotovo identični primjerci potječu iz naselja i groblja u Donjoj Dolini,²⁶⁷ kao i s lokaliteta Krčana kod Trnova u sjeverozapadnoj Bosni koji se, prema mišljenju autorice, nalazi na graničnom kolapijanskom prostoru prema Japodima.²⁶⁸ Iz navedenog proizlazi da se u slučaju zdjela tipa Z 9 radi o regionalnom tipu koji nalazimo u

²⁶⁴ Dular 1982, 68, T. 23: 211-212.

²⁶⁵ Teržan 1976, 400, 402, T. 5: 7; T. 22: 12.

²⁶⁶ Balen-Letunić 1986, T. 6: 1, 5-7.

²⁶⁷ Marić 1964, T. 19: 1, 3; Jašarević 2017, grob 4, T. 2: 11.

²⁶⁸ Raunig 1996, T. 9: 12.

kasnohalštatskom razdoblju na prostoru od Dolenjske (Dolenjske toplice), preko Donjeg Pokuplja (Kiringrad, Sisak-Pogorelac), do srednje Posavine (Donja Dolina).

Znatno veći broj analogija sa Sisku susjednih područja imaju zdjele zaobljenog/bikoničnog trbuha i cilindričnog/stožastog vrata koje su uglavnom ukrašene istim ukrasom, uključujući i zoomorfne aplikacije na drškama, kao sisački primjerci (Z 11). Na prostoru dolenjske skupine J. Dular ih je definirao kao skodele tipa 5 i 6 koje su karakteristične za kasnohalštatsko razdoblje,²⁶⁹ a na naselju Cvinger kod Stične podijeljene su u skodele nekoliko tipova (Sk 1-10).²⁷⁰ Nalazimo ih također i na kasnohalštatskom naselju Kučar, ali, zanimljivo, u znatno manjem broju u odnosu na Sisak,²⁷¹ te u podravskoj Zbelavi.²⁷² Važno je napomenuti da su primjerci vrlo sličnih morfoloških karakteristika i ukrasa, uključujući i boranje, poznati i s lokaliteta kao što su Kiringrad,²⁷³ Klinac²⁷⁴ i Turska kosa koji su geografski i kulturno bliski sisačkom željeznodobnom naselju.²⁷⁵ Potrebno je istaknuti kako se materijal s Turske kose, iako tipološki i repertoarom ukrasa i ukrasnih tehnika vrlo blizak sisačkom, na osnovi dostupnih fotografija i crteža čini lošije kvalitete i izvedbe, što je možda rezultat perifernog položaja u odnosu na pokupske lokalitete (Kiringrad, Klinac, Sisak-Pogorelac) na kojima je zabilježeno iznimno kvalitetno posuđe, koje je moglo biti oponašano u lokalnim radionicama na gradinskom naselju kod Velike Vranovine! Također, vrlo sličan materijal nalazimo i istočnije, na prostoru grupe Donja Dolina – Sanski Most (eponimni lokaliteti, gradina Zecovi, Čarakovo), što svjedoči o povezanosti krajeva uz gornji i srednji tok Save i Kupe u razdoblju od 6. do 4. stoljeća pr. Kr., a koja se odražava u postojanju specifičnog keramičkog stila zastupljenog u materijalnoj kulturi različitih željeznodobnih zajednica s navedenog prostora.²⁷⁶ Mišljenja sam da sisački materijal daje odgovor na pitanje J. Dulara radi li se o uvozu s prostora Dolenjske ili o lokalnoj produkciji? Naime, relativno velik broj ulomaka predmetnih keramičkih posuda u nasebinskim slojevima, uključujući i karakteristični tip zdjele (Z 9) koji je relativno malobrojan u Dolenjskoj, upućivali bi na postojanje lokalne proizvodnje u Sisku i donjem Pokuplju. Ova teza bit će potvrđena usporednim analizama sastava sirovine korištene za njihovu proizvodnju i gline iz lokalnih ležišta, koje će biti provedene u bliskoj budućnosti.

---

²⁶⁹ Dular 1982, 64-66, T. 22: 198-201; T. 23: 203-206.

²⁷⁰ Grahek 2016, 158-162, Sl. 47.

²⁷¹ Dular, Ciglencečki, Dular 1995, T. 13: 1; T. 29: 12; T. 71: 12.

²⁷² Kovačević 2007, tipovi B 3b, B 4, B 5; T. 5: 1, 4-6.

²⁷³ Balen-Letunić 1986, T. 5: 1, 7, 9; T. 6: 2-4, 8.

²⁷⁴ Majnarić-Pandžić 1986, Sl. 10: 1; Sl. 11: 1-2; Sl. 12: 1-2.

²⁷⁵ Čučković 2009, T. 38: 5-8; T. 43: 1; T. 44: 10-11; T. 45: 3 i dalje!

²⁷⁶ Dular 1982, 143-144, Sl. 27.

Također, visoka kvaliteta opisanih posuda, kao i njihova relativna uniformiranost, upućuju na specijalizaciju proizvodnje u sisačkom kasnohalštatskom naselju.

Slijede oblici zdjela koje su izrađivane na brzom lončarskom kolu i stoga pripadaju isključivo keramografiji mlađeg željeznog doba. To su zdjele uvučenog ruba (Z 12) koje predstavljaju uobičajen oblik u okvirima latenske kulture, zabilježen na istočnoslavonskim lokalitetima (Dirov brijeg, Damića gradina, Osijek - Zeleno polje) gdje su definirane kao tip A2c.²⁷⁷ S druge strane začuđuje njihov izostanak među objavljenim materijalom s naselja mokronoške skupine, kao što su Cvinger kod Stične, Ormož i Ptuj, kao i s recentno istraživanih lokaliteta u Prekmurju. Zdjele definirane kao tip Z 13 imaju nizak zaobljen trbuh i vrlo kratak cilindričan ili ljevkasto oblikovan vrat koji završava snažno izvučenim rubom. Ove se posude u literaturi najčešće nazivaju zdjelama S-profilacije i smatraju se arhetipskim keramičkim oblikom latenske kulture koji nalazimo na cijelom prostoru njenog rasprostiranja. Na istočnoslavonskim lokalitetima definirane su kao tip A5a-b gdje predstavljaju najbrojniji keramički oblik.²⁷⁸ Također, iznimno su brojne i na nalazištima mokronoške skupine (Ormož, Ptuj, Prekmurje),²⁷⁹ a zabilježene su i na naseljima autohtonih panonsko-balkanskih željeznodobnih kulturnih skupina, kao što su Donja Dolina - Sanski Most te srednjobosanska kulturna skupina.²⁸⁰

Zasebnu skupinu čine zdjele zadebljanog ili blago izvučenog ruba te zaobljenog tijela na kojem se mogu nalaziti plastična rebra ili žljebovi (Z 14). Relativno rijetki primjerci slične profilacije zabilježeni su na nalazištima mokronoške skupine, primjerice u Celju²⁸¹ i Kotarebaza kod Murske sobote,²⁸² a jedan primjerak pronađen je na kultnome mjestu 4 na lokalitetu Turska kosa.²⁸³

Posljednju skupinu zdjela izrađenih na kolu čine primjerci cilindričnog ili stožastog vrata s izvučenim rubom te bikoničnim, rjeđe zaobljenim trbuhom (Z 15). Ove posude su u većem broju zabilježene u mlađeželjeznodobnim slojevima na Povijesnom arhivu, a nekoliko ulomaka i u Sondama 1 i 2 na Pogorelcu. Slični oblici korišteni su u okvirima mokronoške skupine, u stupnjevima Mokronog II i III, a zabilježeni su u latenskim i ranorimskim

---

²⁷⁷ Dizdar 2001, 53-56, Sl. 12.

²⁷⁸ Dizdar 2001, 58-65, Sl. 12.

²⁷⁹ Tomanič-Jevremov, Guštin 1996, 271-272, sl. 5: 1-5; sl. 6: 4-6; Dular, Tomanič-Jevremov 2009, 172, 176-177, T. 8; T. 9; Kerman 2011, 72-73, 75-76, kat. br. 21-26, 39-41, 44-45; Pavlović 2011, 86, 88, kat. br. 9, Fig. 7-8.

²⁸⁰ Marić 1964, T. XIX: 47, 7-8; Perić 1995, 127, Pl. 4: 3-4; Pl. VII: 1.

²⁸¹ Tiefengraber 2011, fig. 8: 1-2.

²⁸² Kerman 2011, 73, kat. br. 48-51.

²⁸³ Čučković 2009, T. 99: 2.

grobovima na poziciji Beletov vrt u Novome mestu,²⁸⁴ kao i na groblju u Mokronogu.²⁸⁵ Na naselju Cvinger kod Stične zdjele sličnih oblika, ali i tehnike izrade, izdvojene su kao *sklede* tipa 12 i 13, a potječu, logično, isključivo iz latenskih slojeva.²⁸⁶ Jedan primjerak, oblikom blizak zdjelama tipa Z 15, potječe iz kultnog mjesta 4 s Turske kose.²⁸⁷

Vrčevi

Zdjele tipa Z 15 oblikom su gotovo identične posudama na kojima je jasno vidljivo da su imale ručke, a koje smo ovdje definirali kao vrčeve. Zbog fragmentiranosti kod većine ulomaka nemoguće je odrediti radi li se o zdjelama bez ručki ili s ručkama, odnosno vrčevima za koje je u prethodnoj objavi materijala s pozicije Povijesni arhiv objavama korišten termin *kantaros*.²⁸⁸ Relativno velik broj ulomaka ručki ukazuje da je njihov broj bio veći od onoga kojega možemo ustanoviti na osnovi samih posuda. Jedan od razloga promjene terminologije u slučaju ovih posuda je nemogućnost određivanja prisustva jedne ili dviju ručki kod većine ulomaka, pa se kao prikladniji naziv nameće vrč u odnosu na *kantaros* koji se terminološki odnosi isključivo na posude s dvije drške.

U svakom slučaju posude s dvije ručke na prostoru Panonije imaju dvojako naslijeđe, kasnohalštatsko i helenističko, o čemu je dosta pisano u arheološkoj literaturi.²⁸⁹ Primjerice, veći broj ovih posuda zabilježen je u mlađeželjeznodobnim naseljima i grobljima na prostoru jugoistočne Panonije, počevši od stupnja LT B2 pa sve do kasnolatenskog razdoblja kada se pojavljuju i neki novi oblici.²⁹⁰ S druge strane, na području mokronoške grupe ovaj se oblik pojavljuje samo sporadično (Podbočje-Stari grad, Nova Tabla i dr.).²⁹¹

Pehari

Posude izrađene na kolu sa širokim gornjim dijelom tijela koji se sužuje prema dnu s manjim promjerom od ruba, definirane kao pehari, karakteristične su isključivo za prostor mokronoške skupine, što jasno potvrđuje veze sisačkog mlađeželjeznodobnog naselja s latenskim zajednicama jugoistočnoalpskog prostora. Među sisačkim keramičkim materijalom zabilježeno je dosta ulomaka ovih posuda koje su podijeljene u dva tipa: 1) pehare zaobljenog

²⁸⁴ Knez 1992, grob 143: 54, T. 51: 7; grob 173: 60, T. 62: 2; grob 178: 61, T. 64: 3; grob 187: 63, T. 66: 6, 10 i dr.

²⁸⁵ Guštin 1977, grob 3: 80, T. 10: 5; grob 11: 80, T. 11: 6.

²⁸⁶ Grahek 2016, 162-163, Sl. 47.

²⁸⁷ Čučković 2009, 149, T. 98: 1.

²⁸⁸ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 184-185.

²⁸⁹ Jovanović 1987, 829; Dizdar 2001, 68, 99; Dizdar 2010, 297-307; Rustoiu, Egri 2010, 217-288.

²⁹⁰ Dizdar 2001, 42, 45, sl. 12.

²⁹¹ Guštin, Cunja, Predovnik 1992, 29, Sl. 8: 18, 23; Kerman 2016, Sl. 28: 1977.

gornjeg dijela tijela s uvučenim i profiliranim rubom; 2) pehare zaobljenog gornjeg dijela tijela i zadebljanog ruba ispod kojega se nalaze žlijeb i vodoravno rebro. Na nekoliko ulomaka pehara inačice a nalazi se specifičan ukras koji L. Grahek naziva izrazito profiliranje, odnosno vodoravno boranje (engl. *horizontal indentations or mouldings*), a materijal iz grobova (Beletov vrt u Novome mestu, Bela cerkev, Mihovo i Verdun pri Stopičah) upućuje da se radi o karakterističnoj kasnolatenskoj (LT D, Mokronog III) tehnici ukrašavanja.²⁹² Osim u grobovima, ove posude su zabilježene i u naseljima, primjerice na Cvingeru kod Stične poznati primjerci podijeljeni su u tri tipa (P 1-3), a manji broj ovih posuda potječe s lokaliteta Celje,²⁹³ Ormož²⁹⁴ i Kotare-baza.²⁹⁵

Čaše

Među keramičkim materijalom s pozicija Pogorelac, Pogorelac-Keltsko i Povijesni arhiv zabilježeno je nekoliko posuda koje bi na osnovi omjera promjera ruba i visine mogle biti okarakterizirane kao lonci, ali njihove male dimenzije s visinom manjom od 10 cm upućuju na nešto drugačiju namjenu. Stoga su definirane kao čaše (Č). Poznati sisački primjerci imaju zaobljeno ili cilindrično tijelo te izvučen rub. Posude iste namjene, ali ponešto drugačijih oblika, nalazimo na nizu željeznodobnih lokaliteta. Primjerice, na prostoru dolenske halštatske skupine J. Dular ih definira kao *kupe*,²⁹⁶ dok su u recentnoj obradi materijala s Cvingera nazvane *lončkima* (engl. *beakers*).²⁹⁷

Šalice

Jednako malobrojnu skupinu čine primjerci koji se zbog manjih dimenzija i prisutnosti ručke mogu okarakterizirati kao šalice (Š). Naime, posude s promjerom većim od 12 cm, koje također imaju ručke, u tipologiji sisačkog keramičkog materijala definirane su kao zdjele. Naravno, zbog fragmentiranosti građe u pojedinim slučajevima teško je ili nemoguće odrediti radi li se o zdjeli ili šalici, pa su među šalice uvršteni samo ulomci s jasnim morfološkim obilježjima. Zabilježeni su primjerci s bikoničnim tijelom i izvučenim rubom te jedan primjerak koničnog tijela i uvučenog ruba. Posude manjih dimenzija s ručkom s Cvingera definirane su kao *ročke* (engl. *pitchers*).²⁹⁸ Isti termin u svojoj tipologiji koristi i J. Dular

²⁹² Knez 1992, 86, Sl. 10; Grahek 2016, 215.

²⁹³ Tiefengraber 2011, Fig. 8.

²⁹⁴ Dular, Tomanič-Jevremov 2009, T. 13: 7.

²⁹⁵ Kerman 2011, 82, Sl. 57-58.

²⁹⁶ Dular 1982, 12, Sl. 1: 8.

²⁹⁷ Grahek 2016, 147, Sl. 43.

²⁹⁸ Grahek 2016, 147-148, Sl. 43.

navodeći da se zbog svoje primarno utilitarane funkcije slični oblici koriste od stupnja Stična pa sve do kraja halštatskog razdoblja.²⁹⁹

Poklopci

Među sisačkim keramičkim materijalom u manjem su broju zabilježeni i poklopci koji su podijeljeni na četiri tipa: 1) stožastog oblika (P 1), 2) kalotastog oblika (P 2), 3) stožastog gornjeg dijela i kosih, prema unutra uvučenih stranica (P 3), 4) poklopac stožastog gornjeg dijela i okomitih stranica, izrađen na kolu (P 4).

Analogije za sisačke poklopce P 1-3 nalazimo u primjercima tipa Po 1-3 s Cvingera³⁰⁰ te u tipovima 1-4 u podjeli J. Dulara koji pojavu poklopaca u okvirima keramografije dolenske halštatske skupine smješta u stupanj Stična.³⁰¹ Za lonac P 4 komparativni materijal nalazimo u okvirima latenske kulture, primjerice poklopac uvučenih stranica nalazio se u grobu 194 groblja Beletov vrt u Novome mestu,³⁰² a veći broj poklopaca sličnog oblika potječe iz latenskoga utvrđenog naselja u Bratislavi, iz slojeva datiranih u LT D1-D2 stupnjeve.³⁰³

Cjediljke

Malobrojnu keramičku skupinu čine cjediljke. Među materijalom iz iskopavanja na poziciji Keltsko nalazi se jedan ručno izrađen primjerak uvučenog ruba s visokom trakastom ručkom. Nalazi sličnih predmeta sporadično se pojavljuju na željeznodobnim lokalitetima na prostoru jugoistočnih Alpa. Primjerice, na Cvingeru kod Stične izdvojeni su u kategoriju posebnih oblika.³⁰⁴ S Povijesnog arhiva u Sisku potječu dvije cjediljke izrađene na kolu. Na jednom primjerku stijenke trbuha pod blagim kutom prelaze u ravno, perforirano dno, dok je kod drugog prijelaz izveden više ljevkasto. Cjediljke izrađene na kolu poznate su i u keramografiji latenske kulture.³⁰⁵

Noge i ručke

U istraživanjima na Pogorelcu zabilježen je veći broj nogu koje zasigurno pripadaju keramičkim posudama, a nekoliko primjeraka nalazilo se i među materijalom s Povijesnog

---

²⁹⁹ Dular 1982, 37, Sl. 1: 6.

³⁰⁰ Grahek 2016, 164-165, Sl. 46.

³⁰¹ Dular 1982, 78-81.

³⁰² Knez 1992, 64, T. 69: 2.

³⁰³ Čambal 2004, T. 38: 5; T. 57: 1-11.

³⁰⁴ Grahek 2016, 163, Sl. 53.

³⁰⁵ Jovanović, Jovanović 1988, T. XX:6; Drnić 2007, 173, T. 6: 2 i dr.

arhiva. Na osnovi oblika izdvojena su tri tipa: a) cilindrični, koji u donjem dijelu može biti stožasto oblikovan, a zabilježene su i okrugle perforacije (N 1); b) stožasti, koji može imati perforacije ili vodoravna plastična rebra (N 2); c) kalotasti (N 3). Zanimljivo je da niti u jednom slučaju nije bilo moguće spojiti ulomke navedenih nogu s ostatkom posuda, pa je za moguću interpretaciju potrebno pronaći usporedbe na Sisku susjednim područjima. Primjerice, zdjele na nozi predstavljaju uobičajen keramički oblik dolenjske halštatske skupine, pri čemu ih je J. Dular definirao kao *sklede z nogo*.³⁰⁶ Sisački primjerci odgovarali bi nogama tipa N 1a-c s Cvingera gdje je pretpostavljeno postojanje i zdjela uvučenog ruba, odnosno *latvica*, sa stožastim nogama (tip La 11).³⁰⁷

Među ručkama keramičkih posuda zabilježen je niz oblika. Primjerci koji pripadaju završetku kasnog bronačnog doba (Ha B) imaju trokutasti presjek, a ukrašeni su fasetiranjem, ponekad i žljebljenjem (R 1). Slijede manje drške okruglog presjeka koje su se mogle nalaziti na poklopcima, šalicama, loncima itd. (R 2a), te masivne drške ovalnog presjeka, često s uzdužnim žlijebom (R 2b), koje se nalaze na pekama. U jednom slučaju zabilježena je masivna drška četvrtastog presjeka s dva uzdužna žlijeba (R 3), a visoka drška trokutastog presjeka nalazi se na jednoj zdjeli (R 4). Najbrojnije su ručke trakastog presjeka među kojima se nalaze primjerci sa zadebljanim rubovima (R 5a) koje nalazimo na stariježeljeznodobnim zdjelama tipa Z 11 te mlađeželjeznodobnim vrčevima (V). Poznato je nekoliko ulomaka ručki zadebljanih krajeva sa središnjim rebrom (R 5b) te plastičnim zoomorfnim aplikacijama (R 5c) koje u slučaju cjelovitih primjerka nalazimo na kasnohalštatskim zdjelama tipa Z 9.

Peke

Uz pokretna ognjišta i keramičke kolutove (njem. *Kochring*), keramičke peke pripadaju skupini predmeta koji se koriste u kontekstu ognjišta i pripreme hrane. Karakterizira ih gruba izrada, najčešće od krupno i srednjezrnate smjese, masivna ručka s gornje strane kalote, često ukrašena žlijebom te rebro na prijelazu stranica u gornji dio (kalotu). Također, rub je vrlo često ukrašen utiskivanjem prsta, a od ostalih tehnika ukrašavanja u samo nekoliko slučajeva zabilježeno je apliciranje plastičnih traka. Peke s pozicija Pogorelac i Povijesni arhiv podjeljene su u tri tipa: a) primjerci sa stožastim stranicama (Pe 1), b) peke polukalotastog oblika (Pe 2) i c) primjerci okomitih stranicama (Pe 3).

---

³⁰⁶ Dular 1982, 72-74. Podijeljene su u dva tipa, pri čemu su primjerci tipa 2 ukrašeni boranjem te predstavljaju finu keramiku.

³⁰⁷ Grahek 2016, 152.

Među sisačkim materijalom ulomci peka iznimno su brojni, što upućuje na njihovu važnost u procesu pripremanja hrane kod lokalnog stanovništva. Zanimljivo je da peke nisu karakteristične za latensku kulturu s prostora južne Panonije, već predstavljaju oblik čije porijeklo također možemo tražiti u starijim keramografskim tradicijama ovog prostora.³⁰⁸ Primjerice, na lokalitetu Cvinger kod Stične ovaj keramički oblik kontinuirano se koristio u starijem i mlađem željeznom dobu,³⁰⁹ ali, s druge strane, nije zabilježen u velikim skupovima keramičkog materijala s Gomolave u Srijemu³¹⁰ i na istočnoslavonskim lokalitetima Damića gradina u Starim Mikanovcima te Dirov brijeg i Ervenica u Vinkovcima.³¹¹

2.5.3 UKRAS NA KERAMIČKOM POSUĐU

Različiti oblici ukrasa zabilježeni su na brojnim keramičkim posudama i ulomcima s Pogorelca, Keltskog i Povijesnog arhiva. Pri tome se izdvajaju tehnike koje uključuju plastična zadebljanja i aplikacije koje imaju ne samo dekorativnu, nego i funkcionalnu ulogu; slijede tehnike u kojima se površina posuda mehanički tretira (urezivanje, žljebljenje, utiskivanje itd.) i naposljetku bojanje i grafitiranje koje je među sisačkim materijalom rijetko.

Plastično ukrašavanje

U prvu skupinu ukrasa (U 1) izdvojeni su različiti oblici plastičnih traka apliciranih na stijenku posude. Zabilježene su glatke vodoravne trake koje mogu biti samostalne ili u paralelnim nizovima (U 1a) (T. 19: 11, 14; T. 21: 2; T. 22: 1; T. 23: 5, 9 i dalje), kao i kombinacije vodoravnih i okomitih traka (U 1b) (T. 29: 7; T. 41: 2; T. 61: 2; T. 65: 1). Vrlo zastupljen način ukrašavanja na sisačkim posudama plastične su trake ukrašene utiskivanjem prsta, nokta ili alatke (U 1c) (T. 14: 3; T. 15: 10; T. 17: 1; T. 18: 9, 11 i dalje) kao i kombinacija vodoravnih traka i različitih plastičnih zadebljanja (U 1d) (T. 16: 13; T. 23: 2; T. 25: 7; T. 34: 3; T. 38: 5 i dalje). Plastične trake, samostalno ili u kombinaciji s drugim motivima, najčešći su ukras i na pokretnim ognjištima (T. 31: 10; T. 36: 2; T. 47: 5; T. 58: 5-6).

Slijede različite plastične aplikacije (U 2), od potkovastih (T. 20: 9; T. 56: 1), preko polukrugova i krugova kombiniranih s bradavičastim zadebljanjima (T. 15: 3; T. 29: 4; T. 34:

³⁰⁸ Nalazimo ih na nizu brončanodobnih i stariježeljeznodobnih lokaliteta: Zbelava - Pod lipom, Virovitica - Sv. Đurađ (Kovačević 2008, 54, sl. 8; Kovačević, Hršak 2010, 57, T. 11: 3), Sv. Petar Ludbreški itd.

³⁰⁹ Grahek 2013, 120-125, sl. 88.

³¹⁰ Jovanović, Jovanović 1988.

³¹¹ Dizdar 2001.

6; T. 39: 5) do složenijih motiva kao što su svastike i spirale (T. 46: 7; T. 47: 4) ili čak antropomorfni motiv (U 4) (T. 39: 2). Zabilježeni su i relativno rijetki ulomci ukrašeni složenijim reljefnim kompozicijama koje su izvedene kombinacijom traka i drugih plastičnih zadebljanja (U 3) (T. 39: 3; T. 46: 2, 9; T. 53: 3; T. 73: 4).

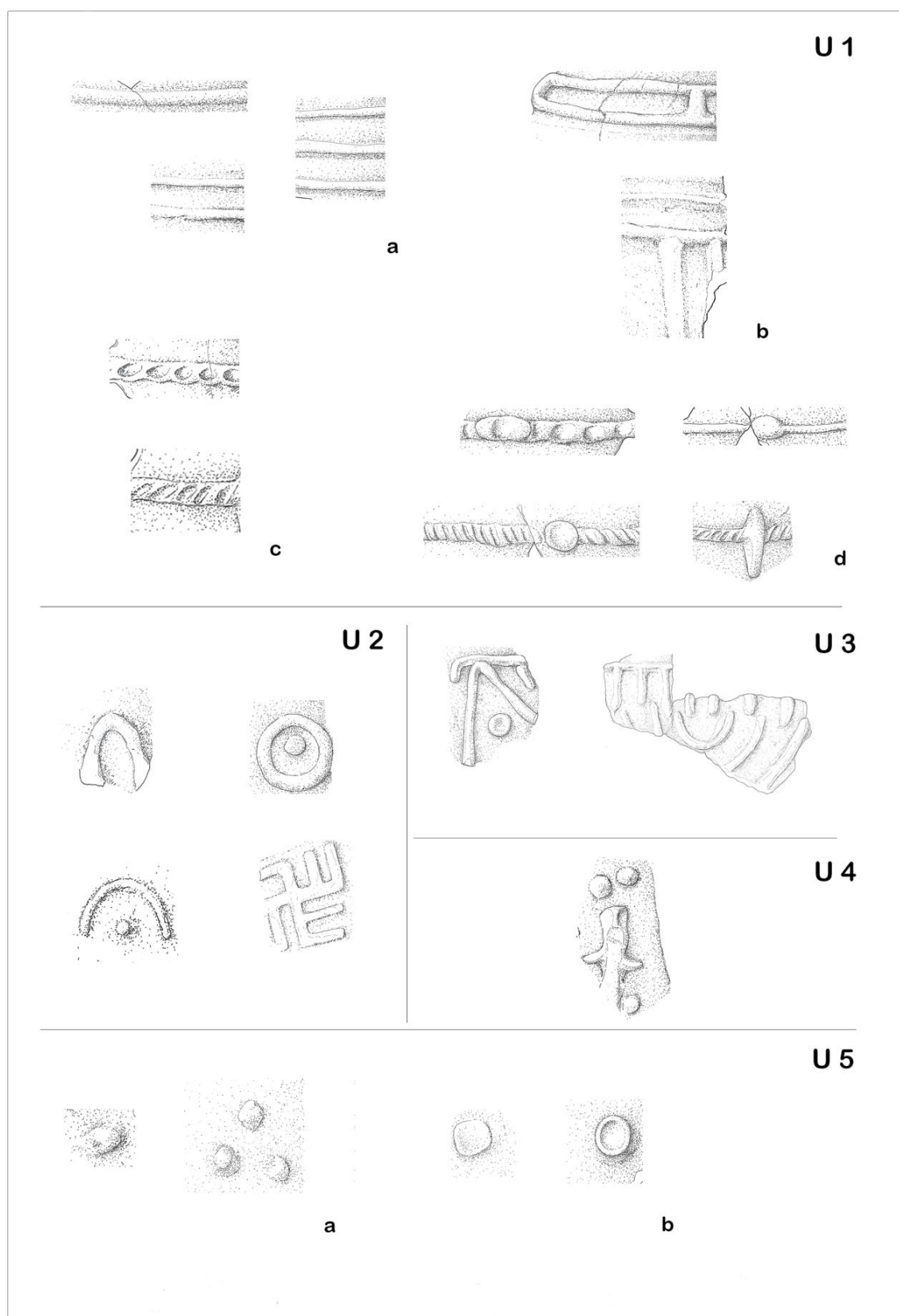
U petu skupinu izdvojena su bradavičasta zadebljanja (U 5a) (T. 10: 16; T. 16: 4-5; T. 23: 2, 4; T. 25: 3, 10; T. 29: 6; T. 30: 1 i dalje) kao i čepasta zadebljanja koja mogu imati uleknuće (U 5b) (T. 8: 8; T. 12: 4; T. 14: 12; T. 17: 2, 4; T. 19: 4; T. 32: 2, 4 i dalje), a koja se na posuđu pojavljuju samostalno ili u kombinaciji s drugim tehnikama, kao što je apliciranje traka, ali i ubadanje. Čini se da se u slučaju ovih ukrasa ne radi o apliciranju, već izvlačenju gline iz stijenke posude.

Slijede izdužena zadebljanja/aplikacije koje možemo smatrati i drškama, a koje mogu biti vodoravno i okomito postavljene, glatke (U 6a) (T. 9: 21; T. 12: 7-8; T. 23: 4; T. 24: 7; T. 29: 5 i dalje) ili ukrašene utiskivanjem (U 6b) (T. 24: 5-6; T. 29: 3; T. 34: 3; T. 37: 8; T. 38: 5; T. 39: 4 i dalje). Samostalno se najčešće nalaze na loncima tipa L 1 i 5, zdjelama tipa Z 3 i 4, a kao što je spomenuto, često i u kombinaciji s plastičnim trakama.

U sedmoj skupini (U 7) nalaze se zoomorfne aplikacije na ručkama i tijelu zdjela koje se pojavljuju isključivo na stariježeljeznodobnim posudama, a u slučaju sisačke keramografije na kasnohalštatskom keramičkom materijalu (zdjelama). Među njima ima nekoliko inačica: a) rogolike aplikacije (T. 25: 7; T. 35: 7; T. 37: 10; T. 49: 11; T. 51: 1; T. 66: 6-7; T. 67: 1; T. 72: 1), b) aplikacije u obliku ušiju (T. 72: 7; Sl. 43), c) stilizirane životinjske glave (T. 50: 6; T. 66: 2; T. 72: 6).

Mehaničko ukrašavanje

U prvu skupinu mehaničkog ukrašavanja stijenki posuda uvršten je jedan specifičan ukras za koji se u hrvatskoj arheološkoj literaturi koristi termin boranje (U 8) (engl. *indenting*, *embossing*, slov. *gubanje*). U ovoj tehnici nepečena stijenka posude istiskuje se prema van ili rjeđe prema unutra, pri čemu se dobiva efektan reljefni ukras. Na sisačkom materijalu uglavnom se nalazi na finim zdjela tipa Z 11 (T. 31: 9; T. 44: 10; T. 46: 8, T. 57: 2, 5, 7, 10; T. 60: 1; T. 62: 2-3; T. 65: 9; T. 66: 1, 8; T. 72: 5), ali je poznato i nekoliko primjera s nešto grublje izrađenog posuđa ukrašenog ovom tehnikom (T. 35: 3; T. 55: 2; T. 67: 4). Kronološki, ovaj se ukras pojavljuje u kontekstu starijeg željeznog doba. Tako u analizi dolenske halštatske skupine J. Dular pojavu ovog specifičnog ukrasa smješta u stupanj zmijolike fibule,

Sl. 42) Dekorativni i funkcionalno-dekorativni elementi na keramičkom posuđu (U 1-5)

odnosno prvu polovicu 6. stoljeća pr. Kr.³¹² Nešto kasnije B. Teržan je predložila raniju dataciju u stupanj Stična 2 (druga polovica 7. stoljeća pr. Kr.),³¹³ koje se u objavi keramičke građe s Vinjeg vrha kod Stične drži i L. Grahek.³¹⁴ U recentnoj analizi grobnih cjelina koje sadrže posude ukrašene naboranim ukrasom D. Božić zaključuje da bi pojavu predmetne keramike trebalo smjestiti ne ranije od certoškog stupnja, odnosno od kraj 6. i u prvu polovicu 5. stoljeća pr. Kr.³¹⁵ Ukratko, radi se o karakterističnoj kasnohalštatskoj pojavi, odnosno keramičkom stilu koji osim naboranog ukrasa nosi i druge specifične tipološke, tehnološke (kvalitetna keramika glačane površine) i dekorativne (uz boranje, ukrašavanje urezivanjem i žljebljenjem, zoomorfne aplikacije itd.) karakteristike, a koji je posvjedočen u zapadnom dijelu Karpatske kotline, od zapadne Mađarske i istočnih Alpa do jugozapadne Panonije i perifernih područja zapadnog Balkana.

Slično izveden, vodoravno postavljen ukras (U 9a) zabilježen je na nekoliko ulomaka pehara s Povijesnog arhiva, izrađenih na lončarskom kolu.³¹⁶ Takav ukras, koji L. Grahek naziva *okras vodoravno oblikovanih gub* (engl. *horizontal indentations or mouldings*), nalazi se na istim posudama s prostora mokronoške skupine, a izvodi se modeliranjem nepečene stijenke posude.³¹⁷ S obzirom na to da se također izvode modeliranjem stijenke pri vrtnji posude na kolu, plastična rebra i žljebovi uvršteni su pod ukras U 9b (T. 9: 11, 15; T. 20: 3; T. 69: 1; T. 70: 1).³¹⁸

Slijedi tehnika urezivanja (U 10) koje se izvodi ostrim predmetom koji ostavlja trag V-presjeka.³¹⁹ Pojavljuje se najčešće na dvije kategorije keramičkih posuda: a) finim kasnohalštatskim zdjelama gdje se koristi za izvedbu motiva kao što su vodoravne ili kose linije, motivi slova V ili trokuti, često u kombinaciji s drugim tehnikama, primjerice ubadanjem; b) grubim mlađeželjeznodobnim loncima (L 10-12) gdje nemarno urezivanje upućuje na imitaciju češljastog ukrasa ili se koristi za izvođenje motiva kao što su vodoravne linije ili motivi mreže.

Urezivanju sličnu tehniku predstavlja žljebljenje (U 11) s tom razlikom što se izvodi tupom alatkom zbog čega žlijeb ima U-presjek. Na sisačkom materijalu uglavnom nalazimo plitko žljebljenje, iako su zabilježeni i dublji motivi koje razlikujemo od tehnike kaneliranja o kojoj će nešto više biti riječi u nastavku. Okomito i koso žljebljenje zabilježeno je na

---

³¹² Dular 1982, 85.

³¹³ Teržan 1990, 68, f.n. 215; Teržan 1994, 122; Teržan 2008, 283.

³¹⁴ Grahek 2016, 213-214.

³¹⁵ Božić 2016; Božić 2018, 192-194.

³¹⁶ Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 13: 2; T. 14: 3; T. 22: 10.

³¹⁷ Grahek 2016, 215, Sl. 57: O 13.

³¹⁸ Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 9: 8, 10; T. 17: 10; T. 18: 15, 34; T. 21: 7.

³¹⁹ Horvat 1999, 30, Fig. 14.

uvučenim rubovima zdjela iz Ha B-C stupnjeva (Z 2c), ulomku lonca izvučenog ruba (Pogorelac-Keltsko) te na finim kasnohalštatskim zdjelama (Z 9-11) kao i onima nešto grublje izvedbe (Z 7), često u kombinaciji s drugim tehnikama, primjerice ubađanjem, boranjem, utiskivanjem itd. Ova tehnika korištena je u izvedbi složenog figuralnog prikaza na vratu lonca s Povijesnog arhiva, koji se sastoji od niza motiva: prikaza ptice, spirale, svastike, cik-cak motiva, sunca.³²⁰ Plitko žljebljenje, uz tehniku glačanja, korišteno je i na posudama izrađenim na lončarskom kolu u latenskoj tradiciji, za izvedbu motiva ravnih i valovitih linija, mreže itd.³²¹

Češljasti ukras (U 12) izvodi se pomoću alatke u obliku češlja kojim se u stijenk posude urezuju paralelne linije koje u pravilu pokrivaju veći dio tijela. Ova tehnika karakteristična je za lonce izrađivane u latenskoj tradiciji (L 13-14) (T. 8: 7; T. 11: 1, 3; T. 13: 5, 7; T. 17: 3; T. 20: 1; T. 35: 5; T. 70: 3) ili njihove lokalne izvedenice (L 10-12) (T. 8: 4; T. 71).³²² Na jednom stariježeljeznodobnom ulomku (SJ 214) zabilježena je slična tehnika koju možemo nazvati metličastim ukrasom (engl. *brushed decoration*), a koju karakteriziraju nešto plići tragovi u tankom barbotinskom premazu (T. 50: 7).³²³

Ubađanje (U 13) je jednostavna tehnika koja se izvodi oštrom alatkom, a najčešće ga nalazimo na finim kasnohalštatskim zdjelama (Z 9-11), rjeđe samostalno (T. 24: 3; T. 25: 9, 12; T. 35: 4 i dalje), a češće u kombinaciji s drugim tehnikama kao što su urezivanje, plitko žljebljenje, boranje, bradavičasta zadebljanja i utiskivanje (T. 23: 3; T. 24: 1; T. 29: 9, 11-12; T. 35: 1 i dalje). U nekoliko primjerka ubađanje se nalazilo i na nešto grublje izvedenim posudama, kao što su zdjele tipa Z 1 (T. 61: 8), čaše (T. 31: 6) i minijaturene posude (T. 25: 11). Na sisačkim posudama zabilježeni su ubodi kružnog oblika, a rjeđe u obliku kratkih crtica, što upućuje na uporabu različitih alatki u izvedeni ove tehnike.

Utiskivanje (U 14) se izvodi pritiskom prsta ili neke alatke u nepečenu stijenk posude, kao i u slučaju ukrašenih plastičnih traka. Ova je tehnika korištena za ukrašavanje različitih tipova posuda: lonaca (T. 19: 13), čaša (T. 19: 10), finih zdjela, rubova nogu (T. 57: 5) te rubova poklopaca (T. 44: 13; T. 67: 2) i vrlo često peki (T. 12: 2; T. 13: 9; T. 17: 11; T. 20: 8 i dalje).

Kaneliranje (U 15) se razlikuje od žljebljenja u širini, a kanelure se gotovo u pravilu izvode u skupinama. Među sisačkim materijalom ova je tehnika rijetka, a nalazimo ju na

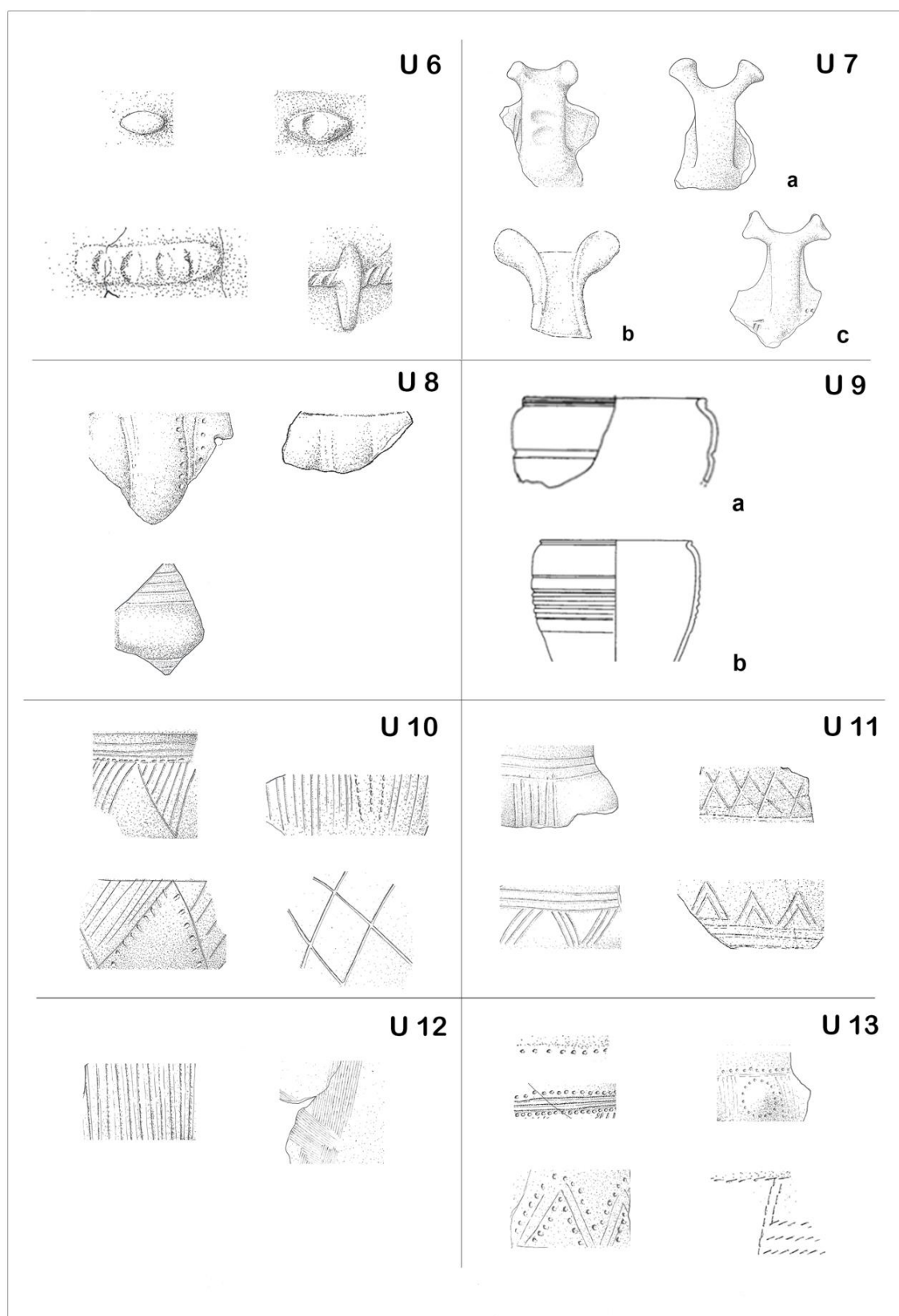
---

³²⁰ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 176, T. 12.

³²¹ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 176.

³²² Drnić, Miletić Čakširan 2014, 175.

³²³ Grahek 2016, 206, Fig. 58: O 16.

Sl. 43) Dekorativni i funkcionalno-dekorativni elementi na keramičkom posuđu (U 6-13)

uvučenim rubovima zdjela (Z 2c) (T. 63: 7) i na ramenima kvalitetno izvedenih kasnohalštatskih zdjela (Z 11) (T. 62: 6; T. 66: 4-8), a iznimno na grubljem posuđu (T. 25: 4).

Fasetiranje (U 16), uobičajena tehnika ukrašavanja na kasnobrončanodobnoj i stariježeljeznodobnoj keramici, jednako je rijetka među sisačkim materijalom kao i kaneliranje. Zabilježeno je na nekoliko uvučenih rubova zdjela (Z 2c) (T. 33: 3; T. 63: 4) te na kasnobrončanodobnim ručkama trokutastog presjeka (paljevinski grob iz Siska, Pogorelac - Keltsko, Turska kosa itd.) (T. 3: 3; T. 64: 4).

Ukrašavanje pomoću kotačića (U 17) (engl. *roulette decoration*) izvodi se pomoću nazubljene okrugle alatke (kotačića) ili keramičke, koštane ili drvene alatke polukružnog, nazubljenog ruba koja ostavlja pravilan niz uboda. Upravo takva alatka izrađena od oblutka pronađena je kao slučajni nalaz na desnoj obali rijeke Kupe u Sisku. Ovaj ukras zabilježen je na nekoliko kasnohalštatskih posuda s Pogorelca, samostalno i u kombinaciji s urezivanjem (T. 24: 2; T. 25: 10; T. 65: 4, 8).

Glačanje (U 18) je tehnika koja je korištena na nekoliko načina. Primjerice, u slučaju fine kasnohalštatske keramike njome je tretirana cijela vanjska površina stijenke, dok se u mlađe željezno doba, uglavnom u razdoblju srednjeg i kasnog latena, koristi na posudama izrađenima na kolu, često zajedno s plitkim žljebljenjem, za izvedbu motiva kao što su okomite i kose linije, cik-cak linije ili valovite linije.³²⁴

Bojanje i grafitiranje

Na nekoliko rukom izrađenih posuda, uglavnom lonaca, zabilježeni su tragovi crne boje kojom je bila prekrivena cijela površina posude (U 19) (T. 31: 1; T. 54: 3; T. 60: 3). L. Grahek je u analizi slikanog ukrasa na materijalu s Cvingera kod Stične definirala dva tipa crne boje, jedan na bazi grafita i drugi, gušći, na bazi organske smole koji se uostalom nalazi na sisačkom materijalu.³²⁵ Za ovaj tip boje, osim dekorativne pretpostavlja se i funkcionalna namjena u svrhu impregnacije stijenki posuda. Inače, u Sisku nisu zabilježene posude ukrašene karakterističnim bojanjem crvenom, crnom i bijelom bojom, tehnikom koja u keramografiju dolenjske halštatske skupine dolazi s prostora sjeveroistočne Italije i Posočja (grupe Este i Sv. Lucija) u stupnju Stična 2 i nastavlja se intenzivno koristiti i u kasnohalštatskom razdoblju (stupnjevi zmijolike fibule i Certosa stupanj).³²⁶ Tragovi crne boje zabilježeni su i na nekoliko ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu s Povijesnog

---

³²⁴ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 186-187.

³²⁵ Grahek 2016, 216.

³²⁶ Dular 1982, 90-91; Grahek 2016, 216-220.

arhiva.³²⁷ Na području mokronoške skupine nema tipične kasnolatenske bojane keramike, kakva je poznata u jugoistočnom dijelu Panonske nizine ili u Transdanubiji, iako su zabilježene posude s crnim premazom, slično sisačkim ulomcima, primjerice na groblju Kapiteljska njiva u Novom mestu te naselju Jakopovec - Blizna.³²⁸

Premazivanje stijenki posuda grafitom (U 20) zabilježeno je među poznatim sisačkim materijalom u dva slučaja (T. 44: 11). Ovom tehnikom, često korištenom u okvirima istočnog halštatskog kruga, površina tretiranih posuda dobiva sjajan, metalni izgled.

2.5.4 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA O KERAMIČKOM MATERIJALU

Na kraju poglavlja o keramičkom posuđu pokušat ćemo istaknuti određene zaključke koji proizlaze iz provedene tipološko-kronološke analize.

Najraniji keramički materijal, prikupljen u iskopavanju na poziciji „Keltsko“ 1992. godine te u paljevinskom grobu otkrivenom 2012. godine, pripada završnoj fazi kasnog brončanog doba (Ha B). To su: bikonična zdjela izvučenog ruba s fasetiranom drškom, lonci zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom, u jednom slučaju ukrašeni žljebovima te zdjele uvučenih rubova ukrašene žljebljenjem, kaneliranjem i fasetiranjem. Ove zdjele s navedenim ukrasom nastavljaju se proizvoditi i početkom željeznog doba u Ha C stupnju. Važno je napomenuti da karakteristični oblici Ha C stupnja uglavnom nedostaju među materijalom prikupljenim u recentnom istraživanju na Pogorelcu, a jedan od zanimljivih komada iz Siska, nažalost bez ikakvih podataka o kontekstu nalaza, predstavlja situla kratkog cilindričnog vrata koja na ramenu nosi ukras izveden brončanim čavlicima.³²⁹ Radi se o karakterističnom obliku koji nalazimo u nekoliko grobova dolenske halštatske skupine, kao i u kneževskom grobu 6 iz tumula 139 na Budinjaku, i to u stupnju Podzemelj 2, odnosno krajem 8. i u prvoj polovici 7. st. pr. Kr.³³⁰

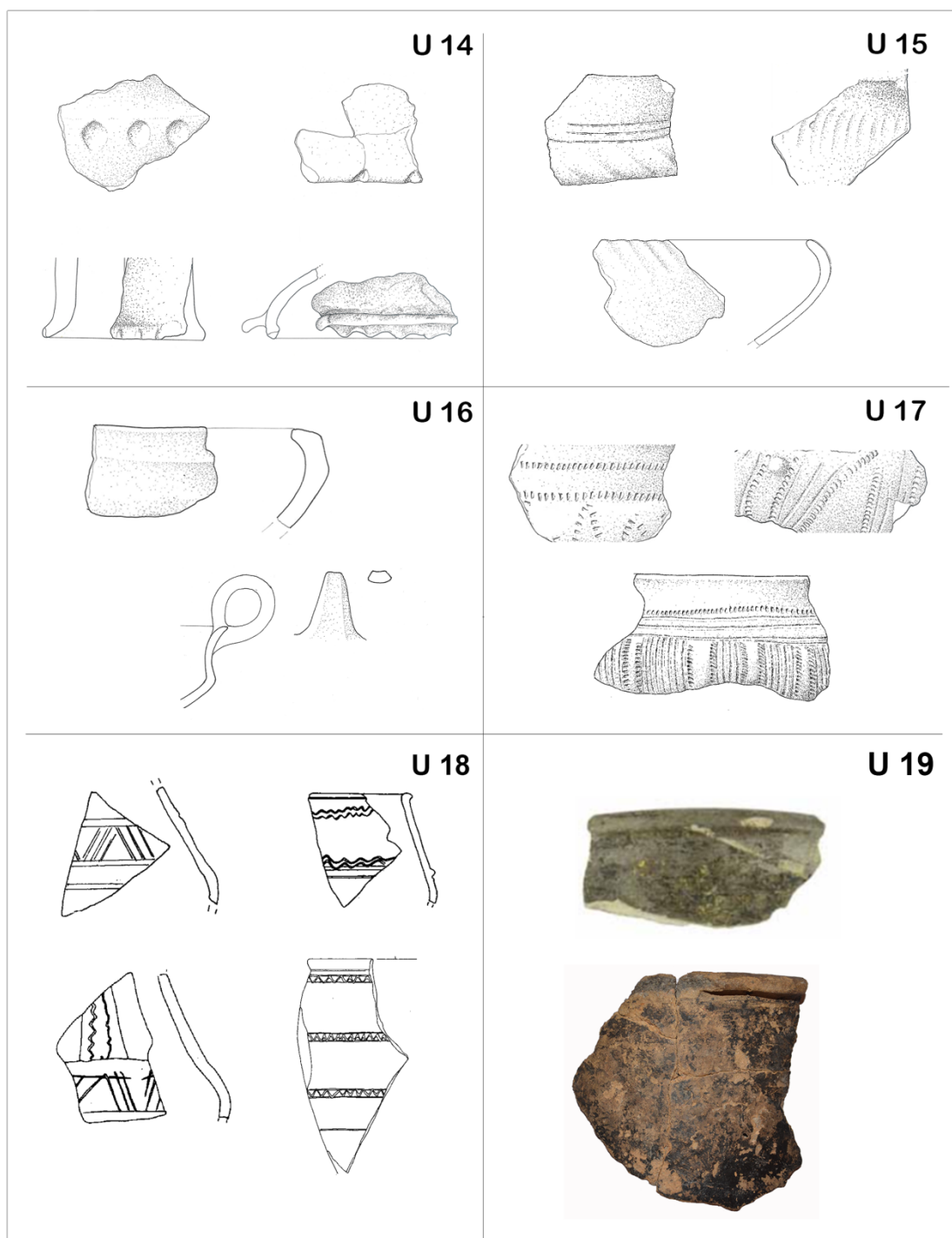
Većinu keramičkih nalaza iz recentnih iskopavanja stariježeljeznodobnih slojeva s Pogorelca čine grublje posude, prvenstveno lonci (L 1-9) i zdjele (Z 1-7) različitih oblika, kao i veći broj ulomaka peki, a zabilježeni su i neki manje brojni oblici, primjerice šalice, čaše, poklopci itd. Karakterističnu skupinu keramičkog posuđa čine zdjele (Z 9-11) izrađene od dobro pročišćene glinene smjese, kvalitetno pečene, najčešće tamnosive ili crne uglačane površine. Također, one su ukrašene različitim tehnikama od plitkog žljebljenja i urezivanja,

³²⁷ Drnić Miletić Čakširan 2014, 187, Sl. 14, T. 7: 3; T. 15: 1; T. 24: 1.

³²⁸ Križ 2005, 17-18; Bekić 2006, 115.

³²⁹ Mihelić 2004, Kolapijani, kat. jed. 12.

³³⁰ Škoberne 1999, Sl. 40: 3, Sl. 43.

Sl. 44) Dekorativni elementi na keramičkom posuđu (U 14-19)

ubadanja, kaneliranja te boranja koje je vrlo važan kronološki marker s obzirom na to da predstavlja karakterističnu kasnohalštatsku pojavu. Analogije za grublju keramiku nalazimo

na drugim pokupskim lokalitetima (Kučar kod Podzemelja, Turska kosa, Kiringrad, itd.), kao i na prostoru sjeverozapadne Hrvatske (Zbelava) i Dolenjske, dok se navedena fina keramika nalazi na prostoru od jugoistočnih Alpa i Transdanubije, preko jugozapadne Panonije do zapadnog Balkana (Sanski Most, Zecovi). Iako je postotak fine keramike u ukupnom broju keramičkih nalaza iz Siska relativno malen, veliki broj u odnosu na ostale lokalitete jasno potvrđuje mjesto sisačkog željeznodobnog naselja u komunikacijskoj mreži toga prostora kao proizvodnog, a vjerojatno i posredničkog središta.

Važno je istaknuti da se pojedini oblici navedenih posuda proizvode i u mlađem željeznom dobu, kada se u nasebinskim slojevima pojavljuje i keramika izrađena u tradiciji latenske kulture, uključujući i posuđe izrađeno na brzom lončarskom kolu. To su lonci cilindričnog i zaobljenog tijela (L 1-2), primjerci s izvučenim rubom ili ljevkasto oblikovanim vratom (L 5-6), kao i lonci s cilindričnim ili nižim stožastim vratom (L 7-9), ali i zdjele zaobljenog tijela i ravnog (Z 1), uvučenog (Z 2) i izvučenog ruba (Z 3), koničnog tijela (Z 4), kao i primjerci s cilindričnim vratom i zaobljenim/ bikoničnim trbuhom (Z 6) i, naravno, peke!

Posuđe izrađeno na brzorotirajućem lončarskom kolu zabilježeno je u mlađeželjeznodobnim slojevima u Sondi 1 i u iskopavanju na poziciji Keltsko iz 1992. godine na Pogorelcu, kao i na pozicijama Povijesni arhiv, Dunavski Lloyd, Frankopanska b.b. i Željeznički kolodvor na lijevoj strani rijeke Kupe. S obzirom na to da većina dostupnog materijala potječe iz istraživanja na Povijesnom arhivu, objavljenog u radu I. Drnić i I. Miletić Čakširan iz 2014. godine, ovdje ćemo ponoviti prethodno postavljene teze, ali i ispraviti određene pogreške koje se uglavnom odnose na tipologiju pojedinih tipova posuda.

Osim što je uvođenje lončarskog kola u proizvodni proces predstavljalo znatnu inovaciju u tehnološkom smislu, prisutnost posuda izrađenih ovom tehnološki naprednijom metodom u sisačkom kontekstu ima i značajnu kronološku važnost. Naime, posuđe izrađeno na lončarskom kolu pojavljuje se na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije u drugoj polovici 4. stoljeća pr. Kr., s pojavom latenske kulture. Pri tome, usvajanje nove tehnologije nije ostvareno jednakom dinamikom u svim dijelovima tog prostora, što se odražava u zastupljenosti ulomaka posuda izrađenih na kolu, kao i u tipološkoj raznolikosti u keramičkom materijalu s pojedinih lokaliteta. Tako je ovaj tip keramike znatno zastupljeniji na područjima na kojima su živjele zajednice s dominantnim elementima La Tèna u materijalnoj kulturi (primjerice slovenska Štajerska i jugoistočna Panonija), dok je njihov postotak u keramografiji zajednica na perifernim prostorima Pokuplja i srednjeg toka rijeke Save osjetno manji, iako je ova tvrdnja više načelne nego statističke prirode s obzirom na

nedostatak sveobuhvatnih objava keramičkog materijala s navedenog prostora. Primjerice, u Donjoj Dolini se od sredine 3. stoljeća pr. Kr., odnosno u stupnju IIIb lokalne kronološke podjele (istovremenom sa srednjoeuropskim stupnjem LT C1), uz predominantnu lokalnu ručno izrađenu keramiku, pojavljuje i sivo posuđe izrađeno na lončarskom kolu s karakterističnim oblicima koji dominiraju na području sjeverno od rijeke Save, kao što su zdjele S-profilacije, zdjele uvučenog ruba, posude s dvije drške/kantarosi i lonci stožastog vrata s izvučenim rubom. Nažalost, bilo kakvi detaljniji podaci o mlađeželjeznodobnoj keramografiji donjodolinskog naselja ne postoje!

Na sreću, u kontekstu sisačkog mlađeželjeznodobnog naselja ti su brojevi nešto egzaktniji. Obradom keramičkog materijala s pozicije Povijesni arhiv, koji je brojio nešto više od 10 000 ulomaka, što je iz statističke perspektive zadovoljavajući broj, utvrđeno je kako je keramika izrađena na kolu zastupljena s 3-5 %, bez većih odstupanja u tri definirana naseobinska horizonta. U Sondi 1 na Pogorelcu, gdje je uzorak znatno manji, taj postotak varira od 1,5 % u SJ 64, koji predstavlja najstariji sloj u kojemu je pronađena na kolu izrađena keramika (urušenje mlađe faze *Objekta 3*), zatim 0,3 % u starijim slojevima (SJ 13-65), s povećanjem na 5 % u najmlađim intaktnim slojevima (SJ 03-11) i naposljetku na nešto više od 10 % u predhumusnom i humusnom sloju (SJ 01-02).³³¹ Za usporedbu, udjel keramičkih posuda izrađenih na lončarskom kolu na istočnoslavonskim lokalitetima Dirov brijeg u Vinkovcima i Damića gradini u Starim Mikanovcima, koji predstavljaju tipična latenska utvrđena naselja, iznosi više od 75%,³³² a slične odnose dvaju tehnološki različitih tipova nalazimo i na otvorenim naseljima kao što su Osijek - Zeleno polje³³³ ili Vukovar-Lijeva bara.³³⁴ Smatram da znatno manji postotak posuda izrađenih na kolu djelomično odražava postupan proces akulturacije, odnosno prijenosa određenih kulturnih i tehnoloških elemenata, ali i ideja koji se u razdoblju od kraja 4. pa sve do 1. stoljeća pr. Kr. odvijao s prostora s dominantno latenskom materijalnom kulturom prema perifernim regijama. Za prostor Donjeg Pokuplja očekuje se da se navedeni proces primarno odvijao iz smjera Dolenjske i slovenskog dijela Štajerske, te sjeverozapadne Hrvatske, odnosno mokronoške skupine kao lokalne manifestacije unutar latenskog kompleksa, gdje nalazimo uglavnom sve tipološke oblike koji

---

³³¹ U predhumusnom i humusnom sloju nalazilo se svega nekoliko ulomaka koji bi na osnovi fature mogli biti rimski, iako stupanj fragmentiranosti ne dozvoljava jasniji zaključak.

³³² Dizdar 2001. S obzirom na to da se u slučaju Dirovog brijega i Damića gradine radi o starijim iskopavanjima višeslojnih lokaliteta s relativno slabo poznatim stratigrafskim odnosima, provedena analiza keramičkog materijala zasnivala se na tipološko-tehnološkoj prepoznatljivosti, pri čemu su pojedini ulomci jednostavnih, ručno izrađenih posuda, mogli biti izostavljeni. Uzevši i ovu mogućnost u obzir, udio keramičkih posuda izrađenih na kolu zasigurno je veći od 2/3 ukupnog broja.

³³³ Drnić, Skelac 2008.

³³⁴ Neobjavljeni materijal nalazi se u Pretpovijesnom odjelu AMZ-a.

su u većem broju posvjedočeni u sisačkom naselju, a sporadično i na drugim lokalitetima ovoga prostora (Turska kosa, Kiringrad, Gornje Pokupje - Mahično).

Iz tehnološke perspektive keramičke posude izrađene na lončarskom kolu načinjene su od dobro pročišćene gline, uglavnom bez primjese ili uz primjesu manje količine vrlo finog pijeska. Dobro potvrđeni utjecaji, uključujući i zastupljenost istih keramičkih oblika, upućuju na mogućnost uvoza posuda izrađenih na kolu s prostora mokronoške skupine. Ipak, skloniji sam pretpostavci da je glavnina keramičkog posuđa izrađenog na lončarskom kolu proizvođena lokalno, na što upućuju dva dostupna podatka. Izravan dokaz je postojanje ulomaka na Povijesnom arhivu i Pogorelcu, koji su deformirani u procesu pečenja, dok bi postojanje vertikalnih keramičarskih peći, otkrivenih u mlađeželjeznodobnim slojevima na pozicijama Povijesni arhiv i Frankopanska b.b., predstavljalo neizravnu potvrdu. Naime, naprednije keramičarske peći tzv. vertikalnog tipa, s ložištem ukopanim u zdravicu i središnjim prezidom koji su rešetkom odvojeni od kupole, pojavljuju se na prostoru južne Panonije s pojavom latenske kulture krajem 4. stoljeća pr. Kr., iako najstariji poznati primjerci, kao što je onaj iz Spodnje Hajdine kod Ptuja,³³⁵ potječu tek iz razdoblja srednjeg latena (LT C). Za visoku kvalitetu posuđa, znatne tvrdoće i uniformirane boje površine i presjeka (najčešće sive ili crne), što je odlika posuda izrađenih na lončarskom kolu, potrebna je visoka temperatura, ali prije svega stabilna atmosfera pečenja koju je znatno lakše postići u tehnološki naprednijim pećima.

Tipološki najzastupljenije su zdjele koje su podijeljene u nekoliko tipova. Jedan od karakterističnih latenskih oblika su zdjele zaobljenog trbuha i vrlo kratkog vrata s izvučenim rubom (tip Z 13), poznatije iz literature kao zdjele S-profilacije. Poznate su s niza mlađeželjeznodobnih lokaliteta, od mokronoške skupine u jugoistočnim Alpama i jugozapadnoj Panoniji do grupe Beograd u jugoistočnoj Panoniji (Dizdar tip A5a-b) i kulturnih skupina Donja Dolina - Sanski Most i srednjobosanska skupina u srednjoj Posavini i zapadnoj i središnjoj Bosni. Isto vrijedi i za zdjele uvučenog ruba (tip Z 12). Čini se da su zdjele bikoničnog/zaobljenog trbuha i cilindričnog/stožastog vrata s izvučenim rubom (tip Z 13) rasprostranjene na nešto užem prostoru, s obzirom na to da analogije za sisačke primjerke nalazimo uglavnom na prostoru Dolenjske (Beletov vrt u Novome mestu, Mokronog, Cvinger kod Stične - *sklede* tip 12 i 13),³³⁶ a jedan ulomak potječe s kulnog mjesta 4 s Turske kose.³³⁷ Važno je napomenuti da je oblik zdjela tipa Z 15 identičan posudama s jednom ili dvije ručke,

³³⁵ Tomanič-Jevremov, Guštin 1996.

³³⁶ Guštin 1977; Knez 1992; Grahek 2016.

³³⁷ Čučković 2009, 148, T. 97: 2.

koje su u prethodnoj objavi definirane kao kantarosi, a u novoj podjeli kao vrčevi (tip V), ali je zbog znatne fragmentiranosti kod većine posuda nemoguće odrediti radi li se o zdjelama bez ručki ili vrčevima. S obzirom na nedostatak analogija, lokalni oblik bi mogle predstavljati zdjele zaobljenog tijela i zadebljanog ravnog ruba ukrašene vodoravnim rebrima i žljebovima (tip Z 14). Uz nekoliko sisačkih, uključujući i ulomak iz Sonde 1 s Pogorelca, jedan je primjerak poznat i s kulnog mjesta 4 s Turske kose.³³⁸ Kao i kod prethodno opisanih zdjela, i kod tipa Z 14 zbog znatne usitnjenosti materijala postoji problem u prepoznavanju, s obzirom na to da su rub i gornji dio tijela slični keramičkim posudama koje su definirane kao pehari. Te su posude, zbog svojih morfoloških karakteristika i fragmentiranosti, u ranijoj objavi materijala s Povijesnog arhiva bile definirane kao lonci, ali je detaljnijom usporedbom sa sličnim materijalom s prostora mokronoške skupine utvrđeno da se radi o tipu za koji se u slovenskoj literaturi koristi termin *pokal*, za što bi termin u hrvatskom jeziku bio pehar (engl. *goblet*). To su posude sa širokim gornjim dijelom tijela koji se sužuje prema dnu manjeg promjera od ruba, a vjerojatno su korištene u konzumaciji pića.³³⁹

Među ulomcima lonaca pronađenih na Pogorelcu i Povijesnom arhivu zastupljeni su uobičajeni latenski oblici: lonci zaobljenog/bikoničnog tijela i izvučenog ruba (tip L 16), lonci bikoničnog tijela, ponekad stepenasto oblikovanog ramena s uskim vratom i snažno izvučenim rubom (tip L 20), primjerci stožastog vrata i izvučenog ruba (tip L 17), zatim lonci stožastog gornjeg dijela tijela s ravnim, prema van zadebljalim rubom ispod kojega se nalazi žlijeb (tip L 18) te lonci vrlo kratkog cilindričnog ili stožastog vrata s izvučenim, zadebljanim rubom koji prelazi u zaobljeni trbuh s vodoravnim rebrom na ramenu. Od ostalih keramičkih oblika izrađenih na lončarskom kolu iz Siska su poznata i cjedila (C 2) te poklopici (P 4).

Među keramičkim materijalom prikupljenim na poziciji Povijesni arhiv nađeno je samo nekoliko ulomaka posuda s grafitom kao primjesom u glinenoj smjesi.³⁴⁰ Taj je broj nešto veći u mladežljeznodobnim slojevima u Sondi 1 na Pogorelcu, ali još uvijek ne prelazi 1% u ukupnom broju keramičkih ulomaka.³⁴¹ Zastupljeni su uglavnom ulomci trbuha ukrašeni češljastim ukrasom, ali kod nekoliko primjeraka moguće je rekonstruirati izgled cijele posude (T. 11: 3; T. 20: 1). Radi se o loncima zadebljanog ruba ispod kojeg se može nalaziti žlijeb i

---

³³⁸ Čučković 2009, 149, T. 99: 2.

³³⁹ Grahek 2016, 145, Sl. 44.

³⁴⁰ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 196, T. 4: 11-12.

³⁴¹ Taj broj odgovara postotku zabilježenom među keramičkim materijalom s lokaliteta Cvinger kod Stične. Ipak, potrebno je naglasiti da se 1 % grafitne keramike odnosi na cjelokupnu građu s lokaliteta od koje većina pripada starijem željeznom dobu kada predmetne posude nisu bile u uporabi. Ukoliko bi smo broj poznatih grafitnih ulomaka stavili u odnos s keramičkim materijalom samo iz latenskih slojeva, taj bi broj zasigurno bio veći (Grahek 2016, 103).

sa zaobljenim tijelom ukrašenim češljastim ukrasom, definiranima kao tip L 13 i 14, koji predstavljaju jedan od najkarakterističnijih oblika latenske kulture s distribucijom na cijelom srednjoeuropskom prostoru, uključujući i jugoistočne Alpe i južnu Panoniju. Ove su posude izrađivane ručno, a često su dovršavane na sporom lončarskom kolu. Najstariji primjerak s Pogorelca nalazio se u sloju u kojemu su pronađeni prvi ulomci posuda izrađenih na lončarskom kolu (SJ 64, T. 20: 1), što bi upućivalo na njihovu istovremenu pojavu u keramografiji sisačke željeznodobne zajednice.

Što se grafita tiče, postoje podatci da je korišten kao dodatak glinenoj smjesi za izradu posuđa i u ranijim razdobljima pretpovijesti, ali u kasnom halštatu i ranom latenu na prostoru Češke i Moravske, gdje se nalaze najbogatija ležišta ove sirovine na srednjoeuropskom prostoru, počinje se koristiti u znatnijim količinama. U razdoblju srednjeg i kasnog latena u pojedinim regijama proizvodnja grafitnog posuđa dosegla je industrijsku razinu. Njegova funkcija u glinenoj smjesi bila je povećanje vodonepropusnosti, kao i otpornosti na visoku temperaturu.³⁴² Na prostore bez prirodnih ležišta grafit je uvožen i predstavljao je jedan od značajnijih predmeta trgovine i razmjene u kontinentalnoj Europi u mlađe željezno doba. Zanimljivo je kako su južnopanonska ležišta na Papuku i Dilju u dosadašnjim analizama ovoga fenomena uglavnom izostavljena,³⁴³ a interpretacija njihovog značaja u okvirima regionalnih distribucijskih mreža tek predstoji. U tom kontekstu bit će zanimljiv rezultat analize komadića sirovog grafita koji je pronađen u Sondi 1 na Pogorelcu, a koji upućuje na moguću lokalnu proizvodnju grafitnih posuda.

Prisutnost grafitiranog posuđa znatno je manja, ali ipak potvrđena, u keramografiji zajednica koje egzistiraju, kao što je često istaknuto, na periferiji latenskog kompleksa, iako ni u ovom slučaju, kao niti kod keramike izrađene na kolu, ne raspolazemo konkretnim brojevima. To je prostor notranjske grupe, Pokuplja, grupe Donja Dolina - Sanski Most te srednjobosanske skupine.³⁴⁴ Primjerice, Z. Marić lonce zadebljanog ruba ukrašene češljastim ukrasom, od koji su neki grafitni, datira u stupanj IIIc, ali s obzirom na to da se latenska keramika javlja i u prijašnjem IIIb stupnju, vjerojatno tada možemo očekivati i grafitno posuđe.³⁴⁵ Važno je istaknuti da u najranijim rimskim kontekstima s područja južne Panonije, u kojima se i dalje očitovala lokalna tradicija u izradi keramičkog posuđa, do sada nisu

---

³⁴² Kappel 1969; Trebsche 2011.

³⁴³ Početne analize predstavljene su u predavanju I. Drnića, M. Mileusnić i K. Bakarića naslovljenom „Keltska grafitirana keramika u Hrvatskoj“ održanom na 2. skupu OkruGeo u Zagrebu 2012. godine.

³⁴⁴ Marić 1964, 50; Žeravica 1985, 37; Horvat, Bavdek 2009, 80-81.

³⁴⁵ Marić 1964, 50, T. 21: 7.

zabilježene grafitne posude, za razliku od Magdalensberga, gdje se produkcija grafitnog posuđa datira do početka Tiberijeve vladavine,³⁴⁶ ili prostora Transdanubije, gdje su grafitne posude pronađene u kontekstima datiranim u 1. polovicu 1. st.³⁴⁷ To bi moglo značiti da je rimsko osvajanje južne Panonije dovelo do prekida komunikacijskih veza, uspostavljenih i korištenih u mlađem željeznom dobu, što je za posljedicu imalo i prekid dotoka grafitne sirovine.

U keramičkom materijalu iz Siska moguće je pratiti sve tipološke i tehnološke trendove i promjene u proizvodnji keramičkih posuda, od završetka kasnog brončanog doba (Ha B), preko starije i mlađe faze starijeg željeznog doba (Ha C-D), do mlađeg željeznog doba (LT B2-D), zaključno s LT D2 stupnjem i pojavom prvog rimskog importa. Upravo se kroz keramički materijal najbolje odražava postupan razvoj i transformacija sisačke zajednice koja je s jedne strane održavala tradiciju autohtone keramografije, ali je također usvajala pojedine tehnološke inovacije (uporabu lončarskog kola, vertikalne peći) kao i stilske trendove, stvarajući i razvijajući ovaj specifičan aspekt materijalne kulture u razdoblju dugom tisuću godina.

2.6 FIBULE

2.6.1 Dvopetljasta lučna fibula

Među sisačkim materijalom najstariju željeznodobnu fibulu predstavlja primjerak dvopetljaste lučne fibule izrađen od bakrene slitine s lukom kružnog presjeka što ju svrstava u tip 1 prema podjeli S. Gabrovca (T. 75: 1), a s obzirom na to da joj noga nedostaje, nije ju moguće detaljnije tipološki determinirati.³⁴⁸ Prema interpretaciji S. Gabrovca ovaj oblik se pojavljuje gotovo istovremeno, ali iz različitih kulturnih tradicija, na prostoru od istočnih Alpa do istočnog Balkana na prijelazu kasnog brončanog u starije željezno doba, odnosno Ha B3 stupnju prema srednjoeuropskoj kronologiji, s četiri kulturna žarišta u jugoistočnim Alpama, srednjem i donjem Podunavlju, Glasincu i Makedoniji. Također, S. Gabrovac je smatrao da je ovaj oblik usko vezan uz početak produkcije željeza, uvažavajući činjenicu da su brojni rani primjerci, barem na prostoru jugoistočnih Alpa, izrađeni od tog metala (ili kombinacije željeza i bronce) te kao takav predstavlja jasnu kronološku granicu između

---

³⁴⁶ Schindler-Kaudelka, Zabehlicky-Scheffenecker 1995, 180.

³⁴⁷ Ottományi 2005.

³⁴⁸ Gabrovec 1970, 24, karta IV. Jedina od opisanog primjerka starija fibula iz Siska jest mala jednopetljasta fibula okruglog presjeka luka s trokutastom nogom (P-18960) koja je, s obzirom na to da kronološki pripada kasnom brončanom dobu, obrađena u uvodnom poglavlju.

brončanog i željeznog doba.³⁴⁹ Na prostoru dolenske skupine pojedine varijante ovih fibula predstavljaju glavni tip u stupnju Podzemelj, odnosno 8. stoljeću pr. Kr.³⁵⁰

Luk sisačke fibule ukrašen je okomitim urezivanjem, što je karakteristično za primjerke s predalpskog i alpskog područja, s prostora današnje Slovenije i Austrije s jednim poznatim primjerkom iz Mađarske (Segzard, Tolna),³⁵¹ pa stoga porijeklo sisačkog primjerka svakako treba tražiti na tom području. Činjenica da je jedan primjerak slično ukrašenog luka s korušskog nalazišta Breg (Frög) pronađen u tumulu 202 (1458-42 prema starijoj nomenklaturi) zajedno s višeglavom iglom i brončanom sjekirom sa zaliscima, potvrđuje da se ove fibule također mogu datirati u Ha C1 stupanj, odnosno 8. stoljeće pr. Kr.³⁵² Identičan način ukrašavanja luka zabilježen je i na jednopetljastim lučnim fibulama s istočne jadranske obale, iz Like i doline Une, koje se široko datiraju od 9. do 4./3. stoljeća pr. Kr.³⁵³ Primjerice, u grobu 134 iz Jezerina fibula s narebrenim lukom nalazila se zajedno s Certosa fibulom inačice VIIe koje, uz inačicu f, predstavljaju najmlađu varijantu fibula tipa Certosa datiranu u 4. i 3. stoljeće pr. Kr., uz mogućnost korištenja pojedinih primjeraka do kraja 2. stoljeća pr. Kr.³⁵⁴ Jedan je primjerak zabilježen na kulturnom mjestu 1 s Turske kose, a zbog specifičnosti konteksta nije ga moguće preciznije datirati.³⁵⁵

2.6.2 Čunasta fibula

Jedna fibula iz Siska ima čunasto oblikovan šuplji luk na kojemu se nalaze tri poprečne trake ukrašene mrežastim motivom, dok su dijelovi luka prema nozi i spirali ukrašeni poprečnim rebrima (T. 75: 2). Duga noga fibule oštećena je pri vrhu, a jednostrana spirala sastoji se od tri navoja koji prelaze u iglu. Opisane karakteristike svrstavaju ovu fibulu, otprije poznatu u literaturi, ali nikada i objavljenu, u skupinu manjih čunjastih fibula čija je najveća koncentracija zabilježena na prostoru dolenske skupine, osobito na području oko Save i Krke, odakle potječe nešto manje od polovice svih poznatih primjeraka.³⁵⁶ Prema tipologiji V. Stare iz 1977. godine sisački primjerak pripadao bi tipu D tzv. *šmarjetskih fibula* koje su bile u

---

³⁴⁹ Gabrovec 1970, 5, 34-36.

³⁵⁰ Gabrovec 1987, 40-41.

³⁵¹ Teržan 1990, 214, karta 8-9.

³⁵² Teržan 1990, 197. S obzirom na to da predmeti pronađeni u spomenutom tumulu 202 pripadaju inventarima ženskog i muškog groba, G. Tomedi zaključuje da se ne može računati sa sigurnom grobnom cjelinom (Tomedi 2002, 172-173, 545, Taf. 86B), zanemarujući pritom mogućnost dvojnog groba kao što je to primjerice grob 6 u tumulu 139 s lokaliteta Budinjak u kojemu su se, uz ostale predmete, nalazile i višeglava igla i željezna lučna fibula (Škoberne 1999, 54-99, T. 7-16).

³⁵³ Lo Schiavo 1970; Glogović 2003; Teßmann 2001.

³⁵⁴ Detaljno o dataciji Certosa fibula inačice e i f – Tonc 2015, 99-103.

³⁵⁵ Čučković 2009, 79, T. 14: 6.

³⁵⁶ Teržan 1990, 219, Karta 15; Glunz 1997, 101-102, 186, karta 25; Potrebica 2003, 221.

uporabi na prijelazu Ha C2 u Ha D1 stupanj (stupanj Stična dolenske skupine),³⁵⁷ odnosno u Parzingerove stupnjeve 3-5 apsolutno datirane između 650. i 600. godine pr. Kr.³⁵⁸ B. Teržan termin šmarjetskih fibula zadržava samo za primjerke s uzdužno postavljenim nazubljenim trakama koje pokazuju sličnu distribucijsku sliku kao i fibule s okomitim mrežasto ukrašenim trakama.³⁵⁹ Primjerci iz Bilača u Požeškoj kotlini³⁶⁰ i iz groba 5 s druge grede Nikole Šokića iz Donje Doline³⁶¹ predstavljaju najzanimljivije analogije sisačkom primjerku, zajedno markirajući komunikacijski pravac dolinom rijeke Save koji je spajao jugoistočnoalpsko područje sa srednjim Podunavljem i Balkanom, a kojim je nedvojbeno pristigla i sisačka fibula.

2.6.3 Zmijolike fibule

Vrlo zanimljive nalaze predstavljaju dvije zmijolike fibule, tipa rasprostranjenog u različitim varijantama na području sjeverne Italije, u cijelom alpskom prostoru, ali u nešto manjem broju i u krajevima sjeverno od Alpa. Jedan sisački primjerak ima sedlasto oblikovani luk na kojemu se nalaze ukrasi u obliku para rozeta i antena sa zadebljanjima u obliku tučka s kuglicom te manje diskoidno zadebljanje na prijelazu luka u oštećenu iglu (T. 75: 3). Prema tipologiji S. Tecco Hvala ovaj primjerak bi nedvojbeno pripadao tipu IIIa5 koji je najzastupljeniji u jugoistočnim Alpama i sjevernoj Italiji, a na prostoru dolenske halštatske skupine predstavljaju jedan od vodećih tipova stupnja Stična 2 (kraj 7. i početak 6. stoljeća pr. Kr).³⁶² Drugi primjerak nešto je teže pripisati jednom od definiranih tipova iz navedene tipologije. Naime, iako je fibula znatno oštećena i nedostaju joj donji dio luka, noga i igla, pojedini elementi upućuju da se radi o hibridu dva tipa zmijolikih fibula (T. 75: 4). Primjerice, sedlasto oblikovani luk s petljom te manji disk na prijelazu prema igli odlika su tipa VIIb, dok je ukras u obliku antena karakterističan za prethodno spomenuti tip III, iako su antene na sisačkoj fibuli, koje završavaju zadebljanjima u obliku čaše, znatno duže od ostalih poznatih primjeraka.³⁶³ Bitna činjenica za dataciju sisačkog primjerka jest da se ova dva tipa fibula, odnosno njihove varijante IIIa i VIIa i b, pojavljuju u istima grobovima na groblju Most na

---

³⁵⁷ Stare 1977, 99, 102.

³⁵⁸ Parzinger 1988, 124-125.

³⁵⁹ Teržan 1990, 220, Karta 16.

³⁶⁰ Potrebica, Balen 1999, T: 1: 2; Potrebica 2003, 219, T. 1: 1.

³⁶¹ Truhelka 1904, 134, T. 77: 29.

³⁶² Tecco Hvala 2014, 127, 144-146, Sl. 3a, Karta 4.

³⁶³ Tecco Hvala 2014, 136, Sl. 7: 4-5.

Soči pa ga možemo s priličnom sigurnošću datirati u kraj 7. i prvu polovicu 6. stoljeća pr. Kr.³⁶⁴

Opisane zmijolike fibule nedvosmisleno potvrđuju veze željeznodobnog naselja u Sisku s prostorom dolenjske halštatske skupine, a posredno i prostorom sjeverne Italije i Alpa, gdje su one od sredine 7. stoljeća, izuzevši nekoliko ranijih i prilično rijetkih primjeraka, pa sve do pojave tipa Certosa krajem 6. stoljeća pr. Kr. predstavljale vodeći oblik ovoga funkcionalno-dekorativnog elementa nošnje. Za razliku od mlađih fibula tipa Certosa čija se distribucija u velikom broju može pratiti na prostoru južne Panonije i zapadnog Balkana, zmijolike fibule, kao uostalom i prethodno opisane čunjaste fibule, znatno su rjeđe na navedenim područjima s većim brojem primjeraka zabilježenih samo u Donjoj Dolini.³⁶⁵ Zanimljivo, zmijolike fibule predstavljaju jedan od prvih tipova fibula koje ulaze i u mušku nošnju, u kojoj su u prijašnjim razdobljima dominirale višeglave igle.

2.6.4 Tip Certosa

Najbrojniju skupinu stariježeljeznodobnih fibula iz Siska čine primjerci tipa Certosa, zasigurno najomiljeniji, gotovo ikonski oblik ovog funkcionalno-dekorativnog elementa nošnje koji se pojavljuje na početku mlađe faze starijeg željeznog doba. Fibule tipa Certosa, koje su ime dobile prema nekropoli u Bologni, pojavljuju se gotovo istovremeno na estenskom, svetolucijskom i dolenjskom prostoru odražavajući kulturno jedinstvo sjevernoitalskog i jugoistočnoalpskog prostora krajem 6. stoljeća pr. Kr.³⁶⁶ Najveći broj poznatih primjeraka potječe iz krajeva južno od rijeke Po, zapadnih i istočnih Alpa te južne Panonije i zapadnog Balkana, s naseljem u Sisku kao jednim od najistaknutijih centara tog kulturnog kruga. Razumljivo, brojni primjerci poznati su i sa šireg europskog prostora.³⁶⁷ Iako napisan prije više od četrdeset godina, ključni rad za proučavanje ovog tipa fibula još uvijek je članak B. Teržan *Certoška fibula*, objavljen 1977. godine u *Arheološkom vestniku* u kojemu je predložena tipologija u kojoj su svi poznati primjerci podijeljeni u trinaest grupa s nizom podtipova, odnosno inačica. Ta je podjela, unatoč znatnom povećanju broja poznatih primjeraka, aktualna i danas.

---

³⁶⁴ Tecco Hvala 2014, 153-154.

³⁶⁵ Truhelka 1904, grobovi 33 i 35 s grede M. Petrovića ml., T. 47: 10, 13, 15; T. 48: 13, 15-16; grob 62 s grede M. Petrovića st., T. 53: 30 i dalje.

³⁶⁶ Teržan 1977, 343; Gabrovec 1987, 67. S. Gabrovec određeni primat ipak daje sjevernoitalskom prostoru.

³⁶⁷ Teržan 1977, 318.

Prema navedenoj tipologiji prvi od sisačkih primjerka pripada tipu Ic koji karakterizira visoki luk ukrašen s dva rebra te bikonično dugme na kraju noge (T. 75: 5).³⁶⁸ Ova inačica, kao i srodna joj varijanta Id prve skupine Certosa fibula, karakteristična je za prostor sjeveroistočne jadranske obale i zaleđa te japodske nekropole u dolini Une (Jezerine, Ribić),³⁶⁹ a s obzirom na dobro posvjedočene veze s navedenim prostorom, sisačka se fibula, kao najsjeverniji nalaz ove varijante jasno uklapa u tu distribucijsku sliku (Karta 3b). B. Teržan ih uvrštava, zajedno s varijantom VIIIf, među najmlađe oblike tipa Certosa, a njihovu uporabu smješta od 4. do u 2. stoljeće pr. Kr. T. Težak-Gregl ove je fibule s japodskog prostora uvrstila u tip 8 var. 1 i datirala od početka 4. do u 2. stoljeće pr. Kr., što se ipak čini preniskom datacijom s obzirom na karakter mazinske ostave datirane na prijelaz 2. u 1. stoljeće pr. Kr.³⁷⁰ Naime, kao najmlađu grobnu cjelinu u kojoj je zabilježena fibula varijante Ic A. Tonc navodi grob 199 koji se na osnovu fibule srednjolatenske sheme s dvije kuglice na luku datira u LT C1b i početak LT C2 stupnja srednjoeuropske kronologije, odnosno posljednju četvrtinu 3. i prvu četvrtinu 2. stoljeća pr. Kr.³⁷¹

S obzirom na to da na dijelu luka koji prelazi u spiralu imaju vodoravno postavljeno plastično rebro, tri ulomka fibula tipa Certosa iz Siska iz fundusa AMZ-a pripadaju skupini V (T. 75: 6-8).³⁷² Ovaj široko rasprostranjeni oblik nalazimo od srednje i sjeverne Italije pa sve do jugoistočne Panonije i središnjeg Balkana (Glasinac), ali najveći broj primjeraka potječe s područja dolenjske skupine, što bi upućivalo na vjerojatnost da su tu i nastale.³⁷³ Zabilježene su u grobovima starijeg i mlađeg certoškog stupnja dolenjske grupe, što bi odgovaralo većem dijelu 5. stoljeća pr. Kr.³⁷⁴ kada ih uostalom nalazimo i u grobnim cjelinama s prostora južne Panonije i zapadnog Balkana, primjerice u poznatom grobu s Vučedola u kojemu su pronađena čak četiri komada ovoga tipa zajedno s astragalnim pojasom te ogrlicom sastavljenom od velikog broja staklenih perli.³⁷⁵

³⁶⁸ Teržan 1976, 319, Sl. 1: c. Još jedan primjerak, vrlo vjerojatno sa sisačkog prostora, potječe iz jedne zaplijenjene privatne zbirke, ali zbog činjenice da je ona još uvijek u pravnom procesu, nažalost, ne može biti dio ove analize.

³⁶⁹ Teržan 1977, 320, karta 20.

³⁷⁰ Težak-Gregl 1981, 32-33, kat. br. 65, 67-68, T. 6: 5-7. U tip 8 T. Težak-Gregl uvrstila je i primjerke s tri zadebljanja na luku koji odgovaraju tipu Id prema podjeli B. Teržan, ali i jedan primjerak iz Prozora s neukrašenim lukom (Težak-Gregl 1981, 32-33, kat. br. 66, 69-71, T. 6: 8-10).

³⁷¹ Tonc 2015, 107.

³⁷² Teržan 1977, 323-324, sl. 18.

³⁷³ Teržan 1977, 352-353, 375-380, Sl. 18.

³⁷⁴ Gabrovec 1987, 67, Sl. 5: 12.

³⁷⁵ Brunšmid 1902, 68, Sl. 22; Teržan 1977, Sl. 4. Za ostale primjerke: Teržan 1977, 324; Vasić 1999, T. 50: 837A, 838-840, 842; Blečić Kavur, Jašarević 2016, 226-227, Fig. 3.

Jedan sisački primjerak s izduženim lukom lećastog presjeka te nogom ukrašenom motivom slova V i neukrašenim dugmetom na završetku pripada tipu X, a s obzirom na oblik luka može se ustvrditi da pripada inačici e koja se pojavljuje na velikom prostoru od sjeverne Italije do istočnojadranskog zaleđa i južne Panonije sa Siskom kao najistočnijim nalazištem (T. 75: 9).³⁷⁶ Također, u ovaj tip, vjerojatno inačicu b, trabalo bi uvrstiti i vrlo oštećeni primjerak iz GMS-a, koji potječe iz iskopavanja na poziciji Keltsko 1992. godine, od kojega je sačuvana samo igla te vrh luka sa spiralom i dugmastim zadebljanjem ukrašenim kosim urezima (T. 75: 10). Na prostoru dolenske halštatske grupe ova se varijanta pojavljuje u mlađem certoškom te negovskom horizontu, odnosno drugoj polovici 5. i 4. stoljeću pr. Kr., kada fibule desete skupine predstavljaju jedan od zastupljenijih oblika tipa Cerosa.³⁷⁷

Jedan primjerak inačice h skupine XIII, karakteristične upravo za prostor južne Panonije i zapadnog Balkana te Transdanubiju, zabilježen je i u Sisku, a ima trakasto raskovan luk s rebrom po sredini i kratku nogu koja završava kuglastim zadebljanjem na duljem vratu (T. 75: 11).³⁷⁸ Na završetku luka nalazi se perforacija za pričvršćivanje samostrelne konstrukcije spirale i igle koja je, sudeći prema tragovima hrđe na luku, bila izrađena od željeza. Ovaj konstrukcijski element, karakterističan upravo za Certosa fibule XIII skupine, vjerojatno je nastao u zapadnoalpskom prostoru te se proširio na istok preko sjeverne Italije, prvo na slovenski prostor, gdje se pojavljuje u fazama IIb 2 i II c svetolucijske skupine te mlađem certoškom i negovskom horizontu dolenske skupine. Upravo su za slovenski prostor karakteristične certoške fibule sa samostrelnom konstrukcijom od šest navoja koja se pojavljuje na pojedinim primjercima I, II, VI, i X skupine, da bi kao konstrukcijski element pun razvoj dosegla upravo u fibulama XIII skupine na kojima se broj navoja na spirali povećava.³⁷⁹ S prostora Dolenjske ovaj se konstrukcijski element širi dalje na istok u Panoniju i zapadni Balkan, a izravnu potvrdu proizvodnje fibula inačice XIIIh na ovom prostoru predstavljaju nalazi kalupa iz Siska (Sl. 45c) i Karaburme.³⁸⁰ Na osnovi grobnih cjelina iz Sanskog Mosta i Szentlőrinc B. Teržan je predložila dataciju inačice XIIh u sredinu i drugu polovicu 4. stoljeća pr. Kr.,³⁸¹ a nedavno je M. Dizdar, na osnovu analize grobnih cjelina s

---

³⁷⁶ Teržan 1977, 331-332, Sl. 4: e, Sl. 31. U popisu nalazišta fibula skupine Xb Teržan (1977, 332) navodi da iz Siska potječu dva primjerka, jedan varijante Xc i drugi Xe. Nažalost, primjerak Xc nije pronađen u depou AMZ-a.

³⁷⁷ Teržan 1977, 365; Gabrovec 1987, 67-68, Sl. 6: 17.

³⁷⁸ Teržan 1977, 338, 340, Sl. 5: h; Dizdar 2014, 45-50.

³⁷⁹ Teržan 1977, 357, 359, 361-362; Gabrovec 1987, 68, 131, Sl. 8.

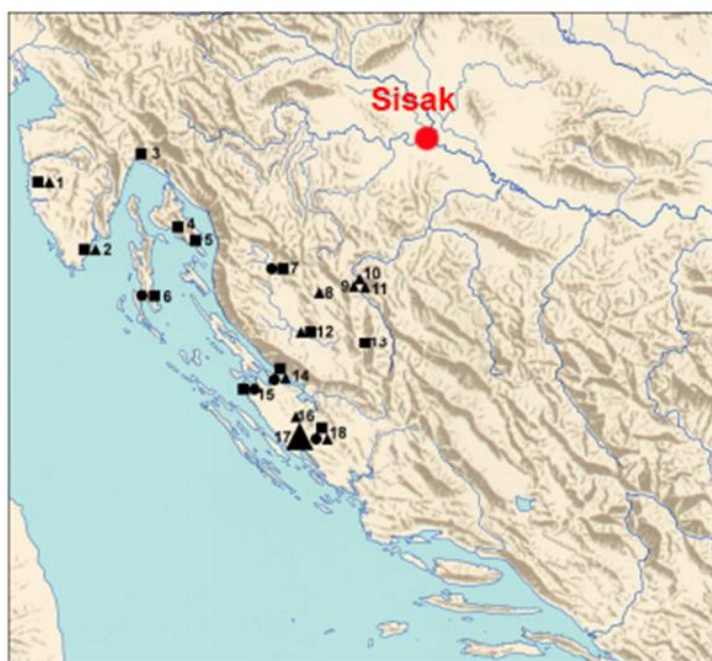
³⁸⁰ Balen Letunić 2003; Vasić 1999, T. 50: 850.

³⁸¹ Teržan 1977, 380.

istih grobalja, predložio nešto višu dataciju u razdoblje od kraja 5. do u prvu četvrtinu 4. stoljeća pr. Kr.³⁸²

a

b

Karta 3

a) Rasprostranjenost fibula tipa Certosa VII e/f (prema: Tonc 2015, karta 5)

b) Rasprostranjenost fibula tipa Certosa I c-d (prema: Tonc 2015, karta 4).

³⁸² Dizdar 2014, 47, 49.

Uz spomenuti primjerak X skupine, u fundusu GMS-a nalazi se još nekoliko fibula tipa Certosa. Dva primjerka imaju niži izduženi luk s trostrukim zadebljanjem na prijelazu luka u spiralu (srednje šire i dva uža rebra) te okruglo dugme na završetku neukrašene noge.³⁸³ Te karakteristike definiraju ove fibule u VII skupinu, s time da bi veći primjerak (T. 76: 1) pripadao inačici VIIa, a manji inačici VIIb (T. 76: 2). Ove fibule rasprostranjene su na prostoru od sjeverne Italije (Este), preko Posočja i Notranjske s najvećim brojem primjeraka u Dolenjskoj, a nekoliko primjeraka potječe iz Sanskog Mosta i Kropolja.³⁸⁴ Kronološki pripadaju mlađoj fazi certoškog stupnja dolenjske halštatske skupine.³⁸⁵

Svakako najzanimljiviji primjerak predstavlja poluproizvod s masivnim zadebljanjem na kraju noge J-presjeka i zadebljanjem na završetku grubo izlivenog kratkog luka iz kojega se nastavlja duga savijena igla. S obzirom na to da se radi o nedovršenom predmetu (ili možda neuspješno lijevanom!), teško je sa sigurnošću točno ustvrditi kojoj skupini Certosa fibula pripada ovaj primjerak (T. 76: 3). Ipak, navedene karakteristike (kraća noga s masivnim dugmastim zadebljanjem i kraći luk s većim zadebljanjem na završetku) mogle bi upućivati na to da se radi o sedmoj skupini, točnije inačicama d ili e. Primjerice, fibule inačice VIIId dosta su brojne u Furlaniji i Posočju, ali su zabilježene i u Notranjskoj, na Krasu, Kvarneru te lokalitetima Podzemelj i Vinica u Gornjem Pokuplju s kojima je sisačko željeznodobno naselje blisko povezano.³⁸⁶ Bez obzira na to o kojoj se skupini radi, ovaj predmet, uz prije spomenuti kalup za lijevanje fibula XIII skupine (Sl. 45b), nedvojbeno upućuje na proizvodnju fibula tipa Certosa u sisačkom kasnohalštatskom naselju, odnosno na prijenos ne samo predmeta već i tehnoloških znanja i ideja s jugoistočnoalpskog prostora u južnu Panoniju!

---

³⁸³ Veća fibula (inv. br. 3136) bila je oštećena, pa je spirala s iglom naknadno pričvršćena zakovicom na luk i dodatno osigurana komadom žice.

³⁸⁴ Teržan 1977, 325-327, 380-381, Karta 44.

³⁸⁵ Dular 2003, 136.

³⁸⁶ Marić 2016.

Sl. 45 a) Poluproizvod fibule tipa Certosa, b) posuda za lijevanje; c) kalup za lijevanje fibula tipa Certosa XIII skupine (snimio: I. Drnić)

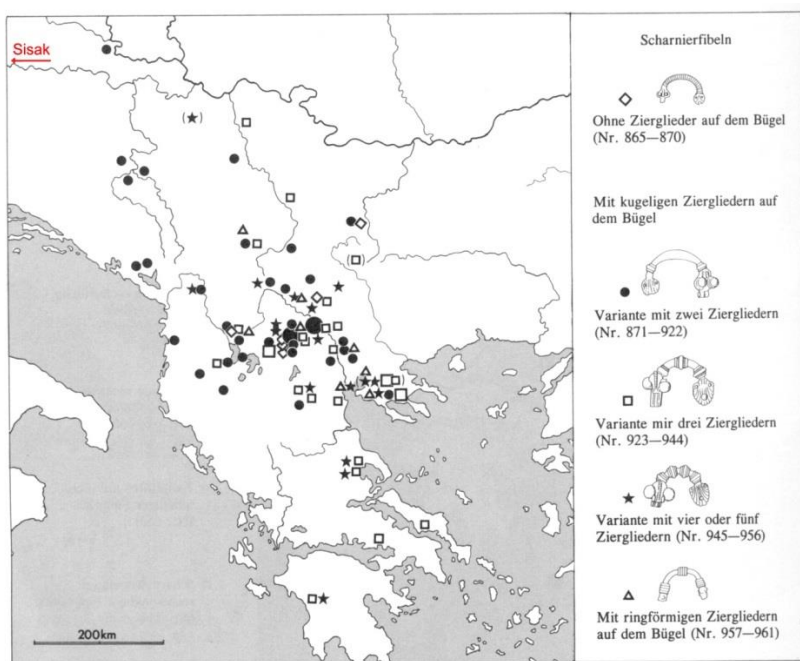
2.6.5 Šarnirska fibula

Iznimno zanimljiv predmet u kontekstu sisačkog željeznodobnog naselja predstavlja tzv. šarnirska fibula s tri zadebljanja na glatkom luku koji na jednoj strani završava palmetom, a na drugoj stiliziranom životinjskom glavom (T. 76: 4). Ovaj karakterističan južnobalkanski oblik pripada tipu IIb prema tipologiji R. Vasića, i nastao je u sjevernoj Grčkoj odakle se proširio na prostor današnje Makedonije utječući na stvaranje nešto jednostavnijeg oblika s dvije kuglice na luku. U Grčkoj se nalazi ovih fibula mogu pratiti na jug sve do Olimpije. Vremenski pripadaju razdoblju od druge polovice 5. do sredine 4. stoljeća pr. Kr.³⁸⁷

Primjerak iz Siska nedvojbeno predstavlja najzapadniji nalaz šarnirskih fibula ovog tipa te upućuje na već poznatu činjenicu da je željeznodobno naselje s područja današnjeg Siska, smješteno na iznimnom položaju utoka Kupe u Savu, igralo značajnu ulogu u željeznodobnim

³⁸⁷ Vasić 1985, 129-130, 127, Sl. 2; Vasić 1999, 106-107, T. 52: 923-939, T. 53: 940-944.

komunikacijskim mrežama panonskog i balkanskog prostora. Iz Hrvatske poznat je još samo jedan primjerak iz Dalja, tipa IIa, s dva kuglasta zadebljanja na luku.³⁸⁸ S obzirom na to da je s prostora glasilačke kulture poznato nekoliko primjeraka tipa IIa, taj je prostor mogao predstavljati moguću kariku u distribuciji ovih predmeta na zapad. Također, u dolini rijeke Morave pronađeno je nekoliko primjeraka tipa IIb, pa i komunikacija, uzvodno ovom rijekom, zatim Dunavom i Savom predstavlja mogući smjer kojim je pristigla sisačka fibula, iako takve fibule nisu zabilježene u Donjoj Dolini.³⁸⁹

Karta 4. Rasprostranjenost šarnirskih fibula II. skupine (prema: Vasić 1999)

2.6.6 Japodske fibule

Tipičan japodski predmet predstavljaju tropetljaste fibule s jantarnim ili staklenim perlama na luku ili, kao u slučaju sisačke fibule, cjevčicom izrađenom od brončane žice trakastog presjeka (T. 76: 6). Ovaj je oblik u najvećem broju zabilježen na ličkim grobljima u Kopolju i Prozoru kod Otočca, a pojedini primjerci potječu iz Vreпча, Smiljana i Široke Kule s dva poznata komada s prostora Gorskog kotara iz Josipdola i Skradnika.³⁹⁰ Kao dio ženske nošnje iznimno su dugo bile u uporabi. Pojavljuju se potkraj Ha B stupnja i koriste se

³⁸⁸ Vinski, Vinski-Gasparini 1962, 276, 83.

³⁸⁹ Vasić 1999, T. 68: B.

³⁹⁰ Drechsler-Bižić 1961, 81; Teßmann 2001, Abb. 5-8.

sve do u Ha D2/3 (LT B1) stupnja.³⁹¹ Kao najstarije grobne cjeline u kojima su pronađene ove fibule B. Teßmann navodi grob I-17 iz Smiljana, grobove 139 i 384 iz Kompolja i grob 68 iz Prozora, iako bi ovdje trebalo istaknuti i grob 40 iz Kompolja u kojemu se nalazila spiralna naočalasta fibula s osmicom u sredini koja predstavlja karakterističan oblik završne faze kasnog brončanog i početka starijeg željeznog doba. Prema tipologiji S. Pabst ova fibula pripada tipu Kompolje koji datira u razdoblje između 11./10. i 8. stoljeća pr. Kr.³⁹² Jedna od mlađih grobnih cjelina koja definira donju kronološku granicu uporabe ovog oblika u kojima su zabilježene čak tri tropetljaste fibule jest grob 72 iz Kompolja koji na osnovu Certosa fibule XII skupine, inačice b, možemo datirati u vrijeme negovskog stupnja doljenjske grupe, odnosno u 4. stoljeće pr. Kr.³⁹³ Tipološki najbliža i jedina prava analogija tropetljastoj fibuli iz Siska, koja predstavlja jedini nalaz ovoga tipa izvan središnjeg japodskog prostora, primjerak je iz Prozora, nažalost bez podataka o grobnom kontekstu, koji također na luku ima cjevčicu od spiralno namotane žice.³⁹⁴ Na osnovu položaja tropetljastih fibula u pojedinim grobnim cjelinama iz Prozora i Kompolja kao i korištenja etnografskih primjera iz dinarskog kraja, B. Teržan je ponudila moguću funkciju ovih predmeta koji su, prema njenoj interpretaciji, služili zakopčavanju marama/rubaca kojima su bile pokrivenne glave japodskih žena.³⁹⁵

Druga fibula izrađena je od žice okruglog presjeka, a na oba kraja sedlasto oblikovanog luka nalaze se namotaji brončane žice, dok se u središnjem dijelu nalazilo zrno jantara ili stakla koje nedostaje (T. 76: 5). Na jednoj strani luka je mala raskovana noga, a na drugoj spirala s tri sačuvana navoja. Jednometljaste fibule s jednom ili više jantarnih ili staklenih perli te žičanim navojima na luku također su karakterističan japodski oblik koji u većem broju nalazimo u grobovima iz Kompolja i Prozora s tri poznata primjerka iz Jezerina u dolini Une.³⁹⁶ Analizom primjeraka iz poznatih grobnih cjelina B. Teßmann je datirala ovaj oblik u razdoblje od 7. do 5. stoljeća pr. Kr.³⁹⁷

U nekoliko grobnih cjelina nalazimo oba opisana tipa fibula, što potvrđuje da su u starijem željeznom dobu zajedno predstavljali karakteristične dijelove ženske japodske nošnje. Primjerice, u grobu 63 iz Kompolja, između ostalih priloga nalazilo se ukupno šest

---

³⁹¹ Teßmann 2001, 41-42. Prema interpretaciji D. Balen-Letunić (1999-2000) primjerci izrađeni od žice četvrtastog presjeka, kojima pripada i sisačka fibula, stariji su od onih načinjenih od žice okruglog presjeka.

³⁹² Pabst 2012, 59-62, 163-170, Karte 14.

³⁹³ Drechsler-Bižić 1961, 106, T. X: 3- 11; Teržan 1976, 337-338, Sl. 41.

³⁹⁴ Ljubić 1889, T. XX: 89; Teßmann 2001, Abb. 6: 22.

³⁹⁵ Teržan 2010.

³⁹⁶ Teßmann 2001, Abb. 5, 10-12.

³⁹⁷ Teßmann 2001, 44-47.

fibula: protocertoška fibula s masivnim polukružnim lukom i dugom nogom s kuglicom na završetku, tri jednopetljaste fibule s velikim jantarnim zrnima na luku, tropetljasta fibula sa zrnem od staklene paste na luku i jednopetljasta fibula s lukom omotanom žicom i s masivnim jantarnim zrnem s četiri ornamentirana kruga.³⁹⁸ Kombinacija ovih tipova zabilježena je i u grobu 3 istoga groblja s nešto skromnijim inventarom.³⁹⁹ S obzirom na to da su opisani tipovi fibula poznati isključivo s japodskog prostora, s priličnom se sigurnošću može zaključiti da su oba sisačka primjerka pristigla u naselje na ušću Kupe u Savu s prostora Like ili Gorskog kotara.

2.6.7 Ranolatske zoomorfne fibule

Najstarije nalaze latenskih fibula iz Siska čine tri primjerka tzv. zoomorfnih fibula koje se na prostoru južne Panonije i zapadnog Balkana pojavljuju u 4. stoljeću pr. Kr. kao odraz intenzivnih kontakata sa sjevernim dijelom Karpatske kotline, gdje se od početka stupnja LT B1, odnosno početka 4. stoljeća pr. Kr., pojavljuju prva naselja i groblja zajednica latenske kulture.⁴⁰⁰

Prvi primjerak, malih dimenzija, ima niski luk poluovalnog obrisa i kružnog presjeka, spiralu od četiri navoja spojenih izvana, mali trapezoidni držač igle te prebačenu nogu koja završava stiliziranom ptičjom glavom (T. 76: 8). Prema tipologiji U. Binding ovaj primjerak pripada tipu 2 s degeneriranim životinjskim glavama.⁴⁰¹ Nadalje, autorica navodi da se radi o predmetu izrađenom od žice (njem. *drachtförmige*) što nije točno jer ova fibula ima relativno masivan luk izrađen lijevanjem, što je jasno vidljivo iz crteža! Na prostoru južne Panonije i zapadnog Balkana zabilježen je veći broj ovih fibula različitih inačica, a za njihovo datiranje važno je nekoliko grobnih cjelina od kojih svakako treba istaknuti grob iz Velike koji u bogatom inventaru reflektira hibridni karakter ženske nošnje na prijelazu starijeg u mlađe željezno doba tijekom 4. stoljeća pr. Kr., u kojoj nalazimo južnapanonske/zapadnobalkanske (sljepoočničarke od srebrne tordirane žice, fibula tipa Sanski Most), ranolatske (deset zoomorfnih i dvije rane fibule tipa Duchcov,⁴⁰² brončane narukvice), ali i mediteranske

³⁹⁸ Drechsler-Bižić 1961, 105, T. 5: 12.

³⁹⁹ Drechsler-Bižić 1961, 97, T. 5: 13-19.

⁴⁰⁰ Majnarić-Pandžić 1996; Popović 1996.

⁴⁰¹ Binding 1993, 40-41, 210, kat. br. 331, T. 42: 5.

⁴⁰² Fibula objavljena na Sl. 1: 10 (Majnarić-Pandžić 1996) vjerojatno predstavlja ranu fibulu tipa Duchcov s kratkom nogom i malim kuglastim zadebljanjem koje je J. Bujna definirao kao tip BF-A2-A i datirao u LT B1 stupanj (Bujna 2003, 47-48, Obr. 7).

proizvode, u ovom slučaju staklene perle, osobito one u obliku amfore.⁴⁰³ Ove su perle prisutne na širokom prostoru od zapadne obale Crnoga mora, preko Balkana do središnje Europe gdje ih nalazimo u grobovima stupnja LT B1.⁴⁰⁴

Druga je sisačka ranolatenska fibula zaista izrađena od žice okruglog presjeka s nešto višim, ali se čini i blago deformiranim lukom, malim pravokutnim držačem igle, spiralom od četiri izvana povezana navoja i ošto prebačenom nogom sa znatno stiliziranom životinjskom glavom na završetku (T. 76: 9).⁴⁰⁵ Bliske analogije ovome predmetu nalazimo u grobu 40 iz Szentlörinza,⁴⁰⁶ kao i u dvije fibule iz groba 18 s grede N. Šokića u Donjoj Dolini, od kojih ona veća ima narebreni luk, a manja gladak, kao uostalom i sisački primjerak.⁴⁰⁷

Treća fibula znatno je oštećena, a sačuvan je relativno visok luk poluovalnog presjeka ukrašen s uzdužno urezanom crtom te manji trapezasti držač za iglu (T. 77: 1). Iako nedostaje nekoliko konstrukcijskih elemenata važnih za determinaciju ovoga predmeta, polukružni obris luka te oblik držača za iglu upućuju na to da se radi o ranolatenskoj zoomorfnoj fibuli. Sličnost ove fibule s nizom južnapanonskih i zapadnobalkanskih primjeraka je jasna, a kao najbliža paralela (iako iz crteža nisu jasni svi detalji!) nameće se primjerak iz dvostrukog groba 9 grede Stipe Jakarića kojemu također nedostaje prebačena noga, a sredina luka ukrašena je urezanim crtama.⁴⁰⁸ Ostale četiri fibule jasno datiraju ovaj grob u stupanj LT B1.

Gotovo identičan oblik luka i držača za iglu zabilježen je na neobičnoj fibuli pronađenoj u iskopavanju na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine izrađenoj od željeza (T. 76: 7). Naime, detalj koji ju čini jedinstvenom među sisačkim fibulama, ali i u širem panonsko-zapadnobalkanskom kontekstu, jest činjenica da nema spiralu već se na završetku luka nalazi okrugla pločica na koju je zakovicom pričvršćena igla. Luk je ukrašen s dvije skupine paralelno urezanih linija. S obzirom na sličnosti luka s navedenim primjercima iz Donje Doline ovu je fibulu moguće datirati u stupanj LT B1. Dataciju potvrđuje i vrlo sličan, ali

---

⁴⁰³ Majnarić-Pandžić 1996, 35-37, Sl. 1-2; Dizdar, Potrebića 2002, 114-115, T. 1-5 N. Majnarić-Pandžić datira grob iz Velike u sredinu 4. stoljeća pr. Kr., a P. Popović u njegovu drugu polovicu. Prema relativnokronološkoj podjeli latenske kulture u jugoistočnoj Panoniji D. Božića, nalaz iz Velike pripada završnoj fazi starijeg željeznog doba, tzv. stupnju Čurug koji je istovremeno sa srednjoeuropskim stupnjem LT B1 (Božić 1981, 315-316, 324, Tab. 2). Na osnovu velikog broja perli, koje su mogle biti dio dvije ogrlice, P. Popović ostavlja mogućnost dvojnog groba žene i djeteta, iako za to ne postoje antropološke potvrde (Popović 1996, 107).

⁴⁰⁴ Popović 1997; Rustoiu 2015.

⁴⁰⁵ Burkowsky 2004, kat.br. 67.

⁴⁰⁶ Jerem 1968, 168, Fig. 25, grob 40: 3.

⁴⁰⁷ Truhelka 1904, 114, Tab. 64: 7-8.

⁴⁰⁸ Truhelka 1904, 107, T. 54: 7.

neobjavljen primjerak s donjoaustrijskog lokaliteta Oberndorf in der Ebene gdje je istraženo groblje iz razdoblja kasnog halštata i ranog latena.⁴⁰⁹

2.6.8 Fibula tipa Münsingen

Nešto mlađa od opisanih zoomorfnih fibula jest željezna fibula s lukom pravokutnog obrisa, spiralom od četiri navoja povezanih vanjskom tetivom, trokutastim držačem za iglu i prebačenom nogom na kojoj se nalazi manja okrugla pločica, a na završetku i manja kuglica (T. 77: 2).⁴¹⁰ Pločica na prebačenoj nozi u kojoj se uobičajeno nalazi koraljni ili stakleni umetak definira ovu fibulu kao tip Münsingen, a obris luka i broj navoja spirale upućuju na to da je sisački primjerak tipološki blizak Bujninoj varijanti BF-D3-B, datiranoj u LT B2a, iako su ti predmeti izrađivani od bakrene slitine.⁴¹¹ Iako su fibule tipa Münsingen istovremene s primjercima tipa Duchcov, znatno se rjeđe nalaze na južnopanonskim lokalitetima. Primjerice, samo dva primjerka poznata su iz grobova G3 1201 i G3 982 iz Pećina kod Kostolca, kao i jedan slučajni nalaz iz južnog Banata s lokaliteta Bašaid.⁴¹²

2.6.9. Fibula tipa Karaburma 63

Među pretpovijesnim predmetima iz GMS-a nalazi se jedna oštećena fibula koju također možemo uvrstiti u skupinu ranolatenskih fibula, točnije u tip Karaburma 63, kako ga je 1981. godine definirao D. Božić (T. 77: 3).⁴¹³ Riječ je o fibulama ranolatenske sheme, izrađenima od bakrene slitine, sa spiralom od osam ili rjeđe šest navoja i vanjskom tetivom, masivnim lukom četvrtastog obrisa, lećastog ili elipsoidnog presjeka te prebačenom nogom s većim sferičnim zadebljanjem na sredini i manjim dugmastim na završetku. Gornja strana luka može biti plastično ukrašena različitim motivima, iako su najbrojniji primjerci s glatkim lukom, kao što je slučaj kod sisačkog primjerka. Ove fibule predstavljaju lokalnu varijantu fibula tipa Duchcov, a nalazimo ih na prostoru hrvatsko-srpskog Podunavlja, ali i na cijelom zapadnobalkanskom prostoru (Bosna i Hercegovina), uključujući i dolinu rijeke Une (Jezerine, Ribić) te Donju Dolinu kao centre s kojima je sisačka željeznodobna zajednica održavala dobro potvrđene kontakte. Sisačka fibula predstavlja najzapadniji primjerak ovoga tipa. U detaljnoj studiji A. Marić je poznate primjerke podijelila u šest varijanti na osnovi

---

⁴⁰⁹ Lokalitet i grobna cjelina sa spomenutom fibulom predstavljeni su u predavanju Petera C. Ramsa i Friederike Novotny „The transition of Hallstatt to La Tène based on the example of the cemeteries of Oberndorf in der Ebene and Ossarn, Traisen Valley, Lower Austria“, održanom na skupu „Lost Centuries or Age of Transformation? Rethinking the Late Hallstatt/ Early La Tène Transition“ u Požegi, u prosincu 2018. godine.

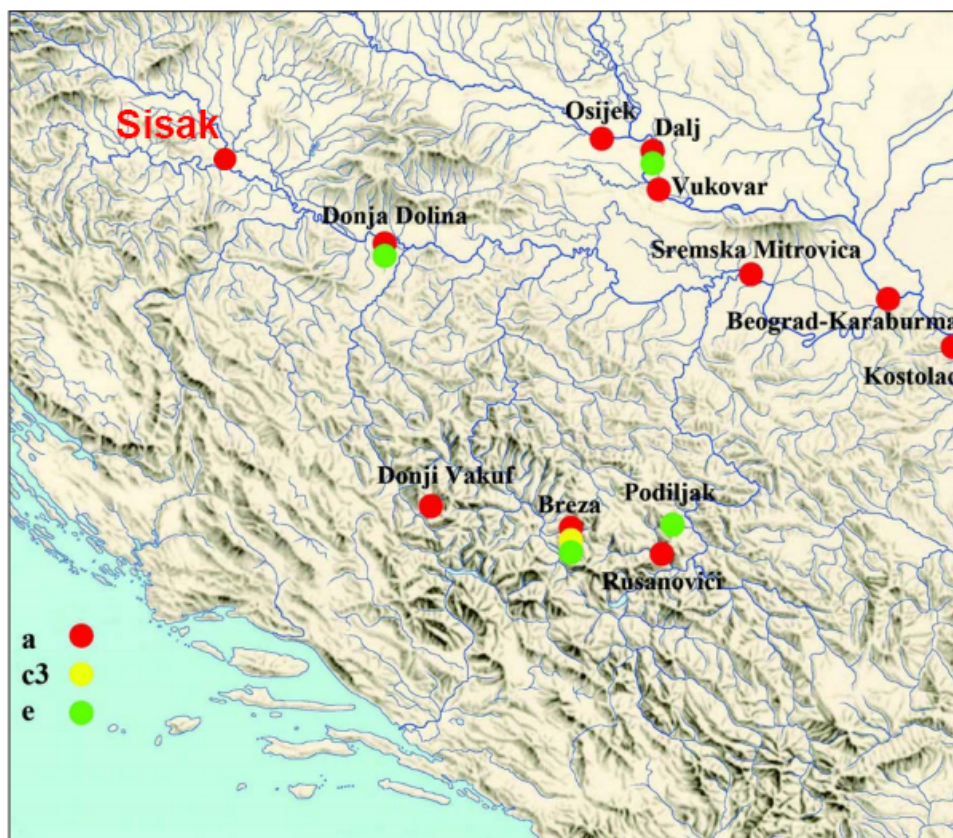
⁴¹⁰ Burkowsky 2004, 58, kat. br. 68.

⁴¹¹ Bujna 2003, 54, Obrz. 14, 17.

⁴¹² Popović 1996, 118, Fig 12: 7, 9-10.

⁴¹³ Božić 1981, 317, T. 1: 15.

ukrasa na luku, pri čemu su primjerci neukrašenog luka, kojima pripada i sisačka fibula, svrstani u inačicu a.⁴¹⁴ Ova je inačica fibula tipa Karaburma 63 ujedno i najbrojnija s više od četrdeset poznatih primjeraka zastupljenih na cijelom području rasprostiranja ovoga tipa.

Karta 5. Karta rasprostiranja varijanti a, c3 i e fibula tipa Karaburma 63 (prema: Marić 2015)

2.6.10. Željezne fibule srednolatske sheme

Iz Siska je poznato sedamnaest željeznih fibula srednolatske konstrukcije koje su kao dio nošnje korištene u razdoblju od 3. do početka 1. stoljeća pr. Kr. Željezne fibule karakteristične su prvenstveno za latske zajednice jugoistočnoalpskog i južnopanonskog prostora, dok se južno od Save i Kupe uglavnom pojavljuju sporadično.

Među starije primjerke možemo uvrstiti oštećenu fibulu pronađenu u jaružanju rijeke Kupe u Sisku 1993. godine, izrađenu od željezne žice, s niskim lukom poluovalnog obrisa, spiralom od četiri navoja spojena unutrašnjom tetivom i oštro prebačenom nogom koja nedostaje, a koja je na luk bila spojena profiliranom spojnicom (T. 77: 5). Zbog oštećenja nije jasno je li noga neukrašena ili se na njoj nalazio ukras, možda kuglica, ali opisana

⁴¹⁴ Marić 2015; Marić, *Material culture of the LT B2 phase in present-day Bosnia and Herzegovina* (u tisku).

konstrukcija spirale i luka nedvojbeno potvrđuje da se radi o predmetu koji potječe iz LT C1 stupnja kada se fibule navedenih morfoloških karakteristika pojavljuju na prostoru Karpatske kotline.⁴¹⁵ Iz iskopavanja na poziciji Keltsko na Pogorelcu potječe luk fibule istoga (poluovalnog) obrisa kao i na prethodno opisanom primjerku na kojemu je sačuvana jednostavna spojnica (T. 77: 6). Stanje ovoga predmeta znatno otežava tipološko-kronološku determinaciju, ali zasigurno je riječ o fibuli koja se može datirati u LT C1-C2 stupnjeve. Gotovo identičan primjerak sisačkoj fibuli s vrlo malom spojnicom nalazio se u grobu ratnika 286 s neuobičajenom kombinacijom dva umba (okruglim i s trolistnim krilima!) s Kapiteljske njive u Novome mestu.⁴¹⁶ Istom razdoblju pripada i oštećena fibula iz fundusa AMZ-a s niskim lukom okruglog presjeka na kojemu je sačuvana jednostavna spojnica (T. 77: 8). Fibula je očigledno imala nešto širu spiralu od koje su sačuvana tri navoja.

Zanimljiv primjerak predstavlja fibula s visokim, gotovo koljenasto oblikovanim lukom, dužim trokutastim držačem za iglu i masivnom kuglicom na prebačenoj nozi koja je jednostavnom spojnicom pričvršćena na luk. Specifičnost ovoga primjerka odražava se u spirali od osam navoja spojenih tetivom s unutrašnje strane luka (T. 77: 4). Naime, na gotovo identično oblikovanom, iako nešto dužem primjerku iz Rifnika tetiva na kraćoj spirali nalazi se s vanjske strane,⁴¹⁷ kao i na četrnaest centimetara dugačkoj fibuli s mađarskog lokaliteta Rezi-Rezicséri.⁴¹⁸ Slično oblikovanje luka i kuglice zabilježeno je na fibuli iz groba 171 s Kapiteljske njive u Novom mestu, iako je njen držač znatno duži, a spirala ima samo dva navoja spojena izvana niskom tetivom. Navedeni primjerci odgovaraju Bujninom tipu EF-B2-A kojega on datira u stupanj LT B2, odnosno prijelaz LT B2/C1.⁴¹⁹ S druge strane, spirale od osam navoja s vanjskom tetivom nalazimo na željeznim fibulama ranolatenske sheme s kuglicom na prebačenoj nozi (tip Duchcov), kao i na nešto mlađim primjercima na kojima je noga već spojena na luk (tipovi EF-C8-11),⁴²⁰ a koji se datiraju u LT B2 te prijelaz LT B2 u C1 stupanj. Na osnovi iznesenih usporedbi skloni smo sisački primjerak datirati u prijelaz ranog u srednji laten, odnosno u prvu trećinu 3. stoljeća pr. Kr.

Kuglica se nalazila i na luku znatno oštećene fibule niskog luka sa spiralom od šest navoja spojenih vanjskom tetivom (T. 77: 9). Noga u potpunosti nedostaje, a spomenuta kuglica vjerojatno se nalazila na njenom spoju s lukom. S obzirom na opisane karakteristike,

⁴¹⁵ Dizdar 2013, 198-199; Drnić 2015, 80-81.

⁴¹⁶ Križ 2005, 90, T. 68: 7.

⁴¹⁷ Pirkmajer 1991, T. 4: 23.

⁴¹⁸ Horváth 1987, 124, T. 31: 7.

⁴¹⁹ Bujna 2003, 65, Obr. 35, 37.

⁴²⁰ Bujna 2003, 71-73, Obr. 46-49, 64-65.

moguće je da se radi o fibuli s dvije kuglice, jednoj na nozi, koja kod sisačkog primjerka nedostaje, i jednoj na spoju luka i noge, odnosno tipu A2 prema tipologiji A. Bieger, čemu bi kao potvrda poslužili brojni primjerci iz grobova s Kapiteljske njive u Novome mestu (grobovi 114, 176, 193, 194, 200 itd.).⁴²¹ Na osnovu karakterističnih priloga (staklene narukvice, željezni pojasevi tipa Mokronog/Ceretolo i Zvonimirovo LT 6, nanogvica s četiri šuplje kalote itd.), navedeni se grobovi iz Novoga mesta, a sukladno tome i sisačka fibula, mogu datirati u stupnjeve LT C1-C2. Istom tipu prema tipologiji A. Bieger pripada i mala fibula izrađena od bakrene slitine, iz fundusa AMZ-a (T. 79: 3).

Manja kuglica nalazila se i na sredini noge fibule pronađene u iskopavanju na poziciji Keltsko na Pogorelcu 1992. godine. Osim kuglice, prebačena noga bila je ukrašena poprečnim rebrima, a završava jednostavnom spojnicom (T. 77: 7). Manje kuglice na sredini noge te jednostavne spojnice zabilježene su na fibulama niskog luka i spiralom od četiri navoja spojena s unutrašnje strane, što je odlika primjeraka iz LT C1 stupnja. Kao primjere možemo navesti fibule iz grobova 133, 220 i 466, koje, s obzirom na pripadajuće priloge, treba datirati u prijelaz LT B2-C1 stupnja.⁴²² Poprečna rebra između manje kuglice i spojnice nalazila su se na nozi fibule iz groba 199a s Kapiteljske njive, koja ima luk trapezoidnog obrisa i spiralnu od četiri navoja spojena izvana.⁴²³

Nešto je mlađa fibula trapezastog obrisa luka, sa spiralom od osam navoja povezanih izvana i dugim držačem za iglu te prebačenom nogom koja završava spojnicom u obliku kuglice ispred koje se nalaze dva rebra (T. 78: 1). Prema tipologiji A. Bieger za latenske fibule s kuglicama, ovaj primjerak pripada tipu A1.⁴²⁴ Slični primjerci zabilježeni su u grobnim cjelinama mokronoške skupine iz stupnja LT C2, primjerice grobovima LT 6, LT 9 i LT 10, LT 12 itd. iz Zvonimirova⁴²⁵ te grobovima 10 i 13 iz Slatine v Rožnoj dolini.⁴²⁶ U isto vrijeme možemo smjestiti i sisački primjerak s oštećenom spiralom, lukom trapezastog obrisa i nogom savijenom u obliku slova U, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk (T. 78: 3), a koja prema definiciji M. Dizdara pripada skupini glatkih željeznih fibula.⁴²⁷ Istoj skupini fibula vjerojatno pripada i oštećeni primjerak s lukom polukružnog obrisa, spiralom od devet navoja povezanih izvana i oštećenom nogom na čijem se vrhu nalazi jednostavna

---

⁴²¹ Križ 2005, T. 9: 5-6, T. 48: 6, T. 55: 6, T. 56: 4, T. 60: 5,

⁴²² Križ 2005, T. 20: 6, T. 63: 3, T. 79: 7.

⁴²³ Križ 2005, 84, T. 59: 7.

⁴²⁴ Bieger 2002, 55-58, Abb. 1-2; Bieger 2003, 4-16, Abb. 3.

⁴²⁵ Dizdar 2013, 195-197, T. 13: 2, T. 16: 1, T. 17: 2, T. 26: 2.

⁴²⁶ Pirkmajer 1991, T. 9: 55, 57, T. 13: 84-85.

⁴²⁷ Dizdar 2013, 197-199.

spojnica (T. 78: 2). Analogije opisanim sisačkim primjercima nalazimo u grobovima LT 2 i LT 3 groblja u Velikom polju kod Zvonimirova.⁴²⁸

Iako je znatno oštećen, čini se da bi primjerak pod inv. br. 17 P iz Gradskog muzeja Sisak mogao pripadati skupini fibula koja je definirana kao željezne fibule s niskim lukom. Naime, na niži luk okruglog presjeka oštro prebačena noga bila je pričvršćena većom bikoničnom spojnicom (T. 78: 6). Oštećena spirala sastojala se od četiri navoja povezana vanjskom tetivom. Ove su fibule u većem broju zabilježene na grobljima mokronoške skupine (Dobova, Slatina, Novo mesto-Kapiteljska njiva, Formin, Zvonimirovo - Veliko polje), a datirane su kao i prethodno opisani tip u stupanj LT C2.⁴²⁹ Konstrukcijski su bliske fibulama tipa Mötschwil izrađivanim od bakrene slitine, a u studiji A. Mártona definirane su kao varijanta Mötschwil - Dürmentingen.⁴³⁰

Među željeznim latenskim fibulama iz Siska nalaze se i tri primjerka sa širokim spiralama sastavljenim od većeg broja navoja. Na prvoj fibuli iz GMS-a, pronađenoj u iskopavanju na poziciji Keltsko na Pogorelcu 1992. godine, visok luk ima polukružni obris i okrugli presjek te spiralu od petnaest navoja povezanih izvana (T. 79: 2). Na drugom primjerku luk je nešto niži, također okruglog presjeka, ali koljenasto prelazi prema držaču za iglu (T. 79: 1). Spirala od osamnaest navoja bila je povezana vanjskom tetivom koja nedostaje, a unutar spirale nalazi se žica čija je funkcija bila učvršćenje konstrukcije. Slično je oblikovan luk manje fibule iz AMZ-a, na kojemu je sačuvana bikonična spojnica, ali je presjek trakast, dok spirala ima dvanaest navoja spojenih vanjskom tetivom (T. 78: 4). Manje željezne fibule sa spiralama sastavljenim od većeg broja navoja zabilježene su u grobovima mokronoške skupine iz stupnja LT C2 te prijelaza u kasni laten (LT C2-D1).⁴³¹ Kao komparativni materijal sisačkim fibulama možemo istaknuti dva primjerka iz groba 11 iz Slatine v Rožni dolini koji se, s obzirom na priloge prethodno opisane željezne fibule niskog luka, datira u stupanj LT C2,⁴³² kao i fibule s Kapiteljske njive u Novom mestu iz grobova 156, 158 te groba 650 kojega masivni središnji okov štita s pravokutnim krilima s jedne te vrh koplja rombičnog presjeka i nož s obručom na završetku drške s druge strane datiraju u prijelaz LT C2-D1.⁴³³ Nadalje, s obzirom na prisutnost keramičkih posuda u obliku pehara, oštećeni primjerci iz grobova 35 i 40 iz Roja pri Moravčah pripadaju kasnolatskom razdoblju (LT D).⁴³⁴

⁴²⁸ Dizdar 2013, 197-199, T. 4: 1, T. 5: 1, 4.

⁴²⁹ Dizdar 2013, 199-201.

⁴³⁰ Márton 2004, 291-292, Fig. 21: 9-11, Fig. 29.

⁴³¹ Dizdar 2013, 197.

⁴³² Pirkmajer 1991, T. 11: 76-77.

⁴³³ Križ 2005, T. 36: 3, T. 37: 3, T. 98: 8.

⁴³⁴ Knez 1977, 107, T. 3: 14, T. 5: 4.

2.6.11 Fibula tipa Mötschwil

Jedna fibula iz Siska, izrađena od bakrene slitine, ima nizak luk okruglog presjeka i oštro prebačenu nogu na kojoj se nalazi malo kuglasto zadebljanje s po jednim rebrom sa svake strane (T. 79: 4). Noga je spojena na luk masivnijom, profiliranom spojnicom.⁴³⁵ Prema navedenim konstrukcijskim elementima ona je identična primjercima tipa Mötschwil koji su, uključujući i nekoliko lokalnih varijanti, rasprostranjeni na širokom prostoru od Švicarske i Porajnja na zapadu do Mađarske i jugoistočnih Alpa na istoku u mlađoj fazi srednjeg latena (LT C2).⁴³⁶ Detalj kojim se sisački primjerak razlikuje od primjerka navedenog tipa jest spirala sastavljena od dva navoja većeg promjera s visoko postavljenom tetivom, za razliku od spirala fibula tipa Mötschwil koje se uvijek sastoje od četiri nešto manja navoja. Tim konstrukcijskim elementom ona se približava skupini fibula koje je A. Tonc definirala kao glatke žičane fibule srednjolatenske sheme s velikim navojima spirale, a koje predstavljaju regionalan tip karakterističan za zajednice zapadnog Balkana od Pokuplja (Vinica) i Like (Prozor), preko doline Une (Ribić, Jezerine) do jadranskog zaleđa (Obrovac, Ljubač-Kosa, Gorica, Vir kod Posušja, Zagradina kod Rakitnog) i istočne Bosne (Mahrevići).⁴³⁷ Također, fibule sa spiralom od dva navoja većeg promjera zabilježene su i na prostoru jugoistočne Panonije (Vinkovci, Gomolava, Donja Bebrina). S obzirom na to da se jedan primjerak ovoga tipa nalazi u grobu 255 na Ribiću zajedno s fibulom punog masivnog luka s ukrasnom pločicom na produžetku noge, koje su korištene u razdoblju od sredine 2. do početka 1. stoljeća pr. Kr., može se pretpostaviti njihova istovremena uporaba.

Iz navedenog se može zaključiti (ili barem pretpostaviti!) da sisačka fibula predstavlja hibrid između srednjoeuropskih fibula tipa Mötschwil, koje jasno pripadaju latenskom kulturnom krugu, i zapadnobalkanskih/južnopanonskih fibula s velikim navojima spirale. Na neki način upravo se u ovom predmetu odražava hibridni karakter materijalne kulture segestanske zajednice koja je uslijed svog graničnog položaja usvajala i interpretirala obrasce iz različitih kulturnih krugova željeznodobne Europe.

2.6.11 Srebrna fibula s kuglicom na luku

Jedna od tri poznate fibule iz Siska koje su izrađene od srebra ima luk zaobljeno-pravokutnog obrisa i okruglog presjeka te nogu savijenu u obliku slova U koja je profiliranom

---

⁴³⁵ U Majnarić-Pandžić 1970, 94, T. 38: 6 kao mjesto nalaza ove fibule pogrešno se navodi Sotin. Pogreška se ponavlja i u Tonc 2015, 140.

⁴³⁶ Márton 2004; Božić 1993, 197.

⁴³⁷ Tonc 2015, 136-137, 139-140.

spojnicom pričvršćena na luk. Noga je ukrašena jednom kuglicom postavljenom u središnjem dijelu oko koje se nalaze poprečna rebra. Spirala se sastoji od osam navoja povezanih izvana (T. 79: 5). S obzirom na navedene konstrukcijske karakteristike, ali i materijal od kojega je izrađena, ova fibula nema izravnih analogija, ali ju ipak možemo dovesti u vezu s pojedinim primjercima, odnosno tipovima poznatim s prostora jugoistočnih Alpa i južne Panonije. Primjerice, ukrašavanje s jednom kuglicom postavljenom na sredini prebačene noge zabilježeno je na nizu primjerka, što je, uostalom, prethodno i navedeno u tekstu, a zbog određenih konstrukcijskih sličnosti ovdje možemo istaknuti željeznu fibulu iz groba 5 u Dobovi, datiranog u LT C2 stupanj.⁴³⁸ Osim kuglastog zadebljanja na sredini noge, luk ove fibule oblikovan je slično kao na sisačkom primjerku, a spirala se sastoji od deset navoja. Ipak, na dobovskoj fibuli noga je oštrije prebačena, pa usporedbe za sisački primjerak s nogom savijenom u obliku slova U, što je uz spiralu od većeg broja navoja prema mišljenju M. Dizdara karakteristika fibula LT C2 stupnja, možemo potražiti u brončanim i željeznim fibulama podijeljenim u nekoliko tipova, primjerice fibule s jednom ili dvije kuglice ili glatke žičane fibule od kojih su sve zabilježene na groblju u Zvonimirovu.⁴³⁹ Također, luk trapezastog/zaobljeno-pravokutnog obrisa, spiralu od osam navoja te nogu savijenu u obliku slova U imaju i fibule tipa Zvonimirovo te Valična vas, koje predstavljaju karakteristične predmete ženske nošnje mokronoške skupine iz stupnja LT C2.⁴⁴⁰ Uzevši u obzir navedene analogije može se pretpostaviti da i sisački primjerak potječe iz mlađe faze srednjeg latena (LT C2), odnosno od završetka 3. do sredine 2. stoljeća pr. Kr.

2.6.13 Glatka žičana fibula srednjolatske sheme

Jednu oštećenu fibulu iz GMS-a (T. 79: 6) s koljenasto oblikovanim lukom okruglog presjeka i spiralom od šest navoja spojenih visoko postavljenom tetivom teže je tipološki definirati s obzirom na to da joj nedostaju držač i prebačena noga, ali oblik spirale upućuje na to da bi mogla pripada skupini koju je A. Tonc definirala kao glatke žičane fibule srednjolatske sheme, varijanta brončane žičane fibule sa spiralom od više navoja.⁴⁴¹ Ova relativno malobrojna skupina predmeta rasprostranjena je na prostoru Pokuplja (Vinica), Gorskog kotara (Trošmarija), Pounja (Jezerine) i jadranskog zaleđa (Nadin), pa se sisački primjerak dobro uklapa u navedenu distribucijsku sliku.

⁴³⁸ Guštin 1984, 329, Abb. 19: 21.

⁴³⁹ Dizdar 2013, T. 4: 1, T. 5: 1-2, 5, T. 9: 1, T. 11: 2-3, T. 13: 2, T. 17: 2, T. 18: 1-2 itd.

⁴⁴⁰ Božić 1987, 876, Sl. 45:8, Božić 1999, 210; Božić 2016; Dizdar 2013, 241-245.

⁴⁴¹ Tonc 2015, 143-144.

2.6.14 Fibule s plastično ukrašenom kuglicom

U zbirci AMZ-a nalazi se dio noge fibule s masivnom, plastično ukrašenom kuglicom (T. 79: 7). Ukas isprepletenih motiva s istaknutim kružnim detaljima nedvojbeno upućuju na inspiraciju tzv. plastičnim stilom koji je u 3. stoljeću pr. Kr., odnosno na prijelazu ranog u srednji laten (LT B2-C1), u okvirima latenske kulture korišten za ukrašavanje različitih uporabno-dekorativnih predmeta (fibule, narukvice, nanogvice, torkvesi itd.) korištenih od različitih zajednica diljem zapadne i srednje Europe, uključujući i one s prostora Karpatske kotline.⁴⁴² Kao primjer, mogu se istaknuti brojni primjerci brončanih fibula kasne varijante tipa Duchcov s bogato ukrašenim, masivnim kuglicama iz stupnja LT B2 te s prijelaza B2-C1 koje je J. Bujna svrstao u tip BF-C1-4.⁴⁴³

Najbliže analogije sisačkom primjerku nalazimo uzvodno uz rijeku Kupu na viničkome groblju u upitnim grobnim cjelinama 237 i 244.⁴⁴⁴ Zadebljanje na luku gotovo u cijelosti sačuvane fibule iz navodnog groba 244 izrazito je bikonično, a ono iz groba 237 više je kuglasto i time sličnije sisačkom primjerku. Nedavno je među sisačkim materijalom koji se čuva na Antičkom odjelu AMZ-a pronađen jedan predmet koji predstavlja plastično oblikovano zadebljanje koje je ukrašavalo luk fibule. Ono je nešto drugačije od prethodno opisanih primjeraka, usko je i polukružnog obrisa te ukrašeno s tri dugmasta zadebljanja, ali s obzirom na izvedbu i stil nedvojbeno ga možemo svrstati u skupinu mlađeželjeznodobnih fibula s plastično ukrašenom kuglicom (T. 79: 8). Kao i u slučaju prvog sisačkog primjerka i na ovome ulomku sačuvan je komad žice koji je zapravo dio luka. Prisustvo opisanih fibula u Sisku i Vinici jasno upućuje na komunikaciju koja se s jedne strane odvijala rijekom Kupom, ali i na veze pokupskih zajednica s latenskim kulturnim krugom na čijoj su periferiji egzistirale, a iz kojega su crpile tehnološke i stilske inspiracije.

2.6.15 Fibula s trokutasto raskovanim lukom

O bliskim vezama sisačke željeznodobne zajednice s japodskim prostorom svjedoči i rijedak primjerak fibule srednjolatske sheme s trokutasto raskovanim lukom koji koljenasto prelazi u duži trokutasti držač za iglu, dok se na oštro prebačenoj nozi nalazi čak pet čvorastih zadebljanja (T. 79: 9). Karakterističan detalj predstavlja produženje luka koje djelomično prekriva spiralu od četiri široka navoja. Morfološki bliski primjerci opisanoj sisačkoj fibuli

---

⁴⁴² Szabó 1991, 313; Megaw, Megaw 2001, 135-144; Megaw 2012, 304-307.

⁴⁴³ Bujna 2003, 48-53, Obr. 9-13.

⁴⁴⁴ Tonc 2015, 161-162. Predmeti se čuvaju u zbirci Peabody pod inv.br. 40-77-40/11984 i 40-77-40/12033.

potječu iz Prozora⁴⁴⁵ te iz groba 153 iz Ribića.⁴⁴⁶ Analizom grobnih priloga iz posljednje grobne cjeline A. Tonc predlaže datiranje ovog rijetkog tipa u okvire 2. i početak 1. stoljeća pr. Kr.⁴⁴⁷

2.6.16 Fibula srednjolatske sheme s perlastim ukrasom

Među sisačkim materijalom nalazi se primjerak koji je A. Tonc definirala kao fibulu srednjolatske sheme s perlastim ukrasom.⁴⁴⁸ Naime, karakterističan dekorativni element sastoji se od niza, točnije dvanaest, manjih čvorastih zadebljanja na prebačenoj nozi. Fibula ima spiralu od šest navoja povezanih vanjskom tetivom i nešto viši luk koji koljenasto prelazi u trokutasti držač igle koji je ukrašen motivom slova V (T. 80: 1). Poznate su samo dvije analogije sisačkom primjerku, jedan iz Trošmarije⁴⁴⁹ i drugi iz groba 92 s groblja u Ribiću.⁴⁵⁰ Iako se u slučaju ovih fibula radi o vrlo maloj skupini, slično prethodno opisanim fibulama s trokutasto raskovanim lukom, sisački primjerak ponovno potvrđuje kontakte s japodskim prostorom. S obzirom na prisutnost fibule s dugmetasto profiliranom spojnicom i ukrasnom pločicom u grobu 92 iz Ribića, A. Tonc pretpostavlja uporabu fibula s perlastim ukrasom u 1. polovici 1. stoljeća pr. Kr.⁴⁵¹

2.6.17 Žičane fibule srednjolatske sheme

Među materijalom iz fundusa GMS-a nalaze se dvije žičane fibule srednjolatske sheme. Prvi primjerak, izrađen od bakrene slitine, ima luk trapezastog obrisa i okruglog presjeka te dugu spiralu sastavljenu od šesnaest navoja (T. 80: 2). Na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk, nalazi se profilirano zadebljanje, a noga između zadebljanja i spojnice narebrena je. Slični primjerci, koje je A. Tonc svrstala u skupinu brončanih žičanih fibula s dugom spiralom, zabilježeni su na groblju u Vinici, u Jezerinama, Ribiću i u Prozoru.⁴⁵² Ova prilično heterogena skupina dodatno je podijeljena u dvije varijante, primjerke s neukrašenom ili skromno ukrašenom nogom i poprečnim urezima, te fibule s raskošnije ukrašenom nogom kojima bi pripadao sisački primjerak. Analizom grobnih priloga ove su fibule datirane u LT C2 i početak stupnja LT D1, odnosno u 2. stoljeće pr.

---

⁴⁴⁵ Lo Schiavo 1970, 418, T. XV: 3.

⁴⁴⁶ Marić 1968, T. X: 34.

⁴⁴⁷ Tonc 2015, 272.

⁴⁴⁸ Tonc 2015, 152-153.

⁴⁴⁹ Balen-Letunić 1999-2000, T. 8: 7; Todorović 1968, T. LIX: 2 (Objavljeno pod lokalitet Prozor!)

⁴⁵⁰ Ćurčić 1900, 14, Sl. 15; Marić 1968, T. XIII: 31.

⁴⁵¹ Tonc 2015, 153.

⁴⁵² Tonc 2015, 144-149.

Kr.⁴⁵³ Važno je istaknuti da se slične fibule pojavljuju u velikom broju i na prostoru latenskih kulturnih skupina: mokronoške grupe kao i grupe Beograd. Na prostoru jugoistočne Panonije kao dio ženske nošnje nalazimo žičane fibule sa spiralama sastavljenim od većeg broja navoja i visokim lukom polukružnog obrisa ukrašenim s jednim ili dva manja kuglasta zadebljanja, koje su definirane kao tip Karaburma 39 i datirane u stupanj Beograd 3a, odnosno LT D1.⁴⁵⁴ Primjerke sa širokom spiralom i okruglim ili trakasto raskovanim presjekom luka koji je gladak ili ukrašen zadebljanjima i poprečnim rebrima nalazimo i na nekoliko jugoistočnoalpskih lokaliteta, primjerice u Kronovu i Vinjem vrhu kod Šmarjete,⁴⁵⁵ Mokronogu⁴⁵⁶ itd. Skupini glatkih žičanih fibula pripada i sisački primjerak s polukružnim obrisom i okruglim presjekom luka te spiralom od deset navoja spojenih vanjskom tetivom. Spojnica kojom je noga bila pričvršćena na luk nedostaje (T. 80: 4).

Treća fibula, izrađena od srebrne žice, ima luk poluovalnog obrisa i okruglog presjeka, dok se na prebačenoj nozi nalazi profilirano zadebljanje slično onome na prethodno opisanoj sisačkoj fibuli, kao i tri čvorasta zadebljanja prije profilirane spojnice. Spirala je sastavljena od osam navoja spojenih vanjskom tetivom (T. 80: 3). Osim nešto kraće spirale, ova fibula morfološki u potpunosti odgovara opisanim žičanim fibulama srednjolatske sheme. S druge strane, srebro kao materijal za izradu fibula znatnije se počinje koristiti u kasnom latenu, kada se nekoliko tipova fibula izrađuje od ovoga materijala. Tako na prostoru mokronoške skupine nalazimo pojedine primjerke sa spiralama sastavljenim od većeg broja navoja (Strmac kod Bele Cerkev, Mihovo),⁴⁵⁷ ali i male fibule tipa Nauheim (Beletov vrt u Novom mestu, Mihovo).⁴⁵⁸ Među fibulama tipa Picugi, varijante Rakitno, koje nalazimo na lokalitetima južne Panonije i zapadnog Balkana, zabilježeno je nekoliko primjeraka izrađenih od srebra (Lički Ribnik, Sisak, Prud kod Bosanskog Šamca),⁴⁵⁹ dok na prostoru jugoistočne Panonije nalazimo primjerke masivno oblikovanog luka sa spiralama sastavljenim od većeg broja navoja, definirane kao tip Jarak koji iskazuje određene sličnosti s istovremenim dačkim srebrnim fibulama.⁴⁶⁰ Morfološki bliske, ali ne i identične primjerke sisačkoj srebrnoj fibuli nalazimo u grobu 23 iz Metlike, koji također na prebačenoj nozi imaju profilirano zadebljanje, kao i čvorasta zadebljanja prije profilirane spojnice. Spirale su im, doduše, nešto šire i

---

⁴⁵³ Tonc 2015, 149.

⁴⁵⁴ Božić 1981, 320, T. 4: 44, T. 11: 7.

⁴⁵⁵ Stare 1973, 43, T. 46: 18-19, 21-22, T. 53: 16, 19,a T. 54: 4-5.

⁴⁵⁶ Gabrovec 1966, T. 13: 12

⁴⁵⁷ Stare 1973, 41, T. 47: 2-3; Windl 1975, T. XIII: 9; XIV: 8; XVI: 2; XLII: 20; LXXVIII: 5-6.

⁴⁵⁸ Božić 1993, 142.

⁴⁵⁹ Tonc 2015, 239-244.

⁴⁶⁰ Božić 1981, 320, T. 4: 43; Dautova-Ruševljan, Jevtić 2006, 94-103.

sastavljene od šesnaest navoja,⁴⁶¹ dok je sisačka fibula sa spiralom od osam navoja konstrukcijski bliže primjercima tipa Rakitno. Oblikom luka sisačkoj su fibuli slični i srebrni primjerci iz srijemskih Hrtkovaca, iako su na dva primjerka spirale izrazito široke s dvadeset i osam navoja, dok se spirala trećeg, oštećenog primjerka sastoji od dvanaest navoja.⁴⁶²

Iako bez izravnih analogija i s nekoliko navedenih primjerka koji iskazuju jasne morfološke sličnosti, sisačka se srebrna fibula uklapa u širi kontekst jugoistočnih Alpa i južne Panonije gdje su u razdoblju kasnoga latena, vjerojatno njegovog starijeg dijela (LT D1), kao dio ženske nošnje nošene srebrene fibule različitih tipova, ali sličnih konstrukcijskih karakteristika (srednjolatska shema, spirala sastavljena od većeg broja navoja itd).

2.6.18 Brončana fibula s bikoničnim zadebljanjem na luku

Jedinstveni predmet među sisačkim fibulama predstavlja oštećeni primjerak izrađen od bakrene slitine s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka na kojemu se nalazi bikonično dugme. Od široke spirale sačuvano je devet navoja s jedne strane, a na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk, nalazi se oštećena raskovana pločica (T. 80: 5). Opisane karakteristike približuju sisački primjerak skupini fibula koje je A. Tonc definirala kao *brončane fibule s dugmetasto profiliranom spojnicom i ukrasnom pločicom*.⁴⁶³ Ove su fibule iznimno brojne na groblju u Ribiću, tri su primjerka poznata iz obližnjih Jezerina (grobovi 278 i 279), a pojedinačni primjerci zabilježeni su u Vinici, Podzemelju i Donjoj Dolini. Na unskim se grobljima datiraju od druge polovice 2. do kraja 1. stoljeća pr. Kr., iako nekoliko primjeraka potječe i iz grobnih cjelina koje pripadaju počecima rimskog razdoblja na navedenom prostoru. Važno je istaknuti da se jedan detalj, a to je bikonično zadebljanje na luku, pojavljuje samo na nekim od tih fibula, primjerice u grobovima 11, 21 itd. iz Ribića, iako za pojedine primjerke iz crteža nije moguće razabrati radi li se o profilaciji na spojnici ili dugmastom zadebljanju na luku.⁴⁶⁴ Zanimljivo je da najbliže analogije za bikonična zadebljanja sa sisačkog primjerka nalazimo na dvije fibule iz Strmca nad Belo Cerkvijo, koje nažalost predstavljaju slučajne nalaze. Ove fibule također imaju luk polukružnog presjeka i spiralnu sastavljenu od većeg broja navoja, a na jednom je primjerku sačuvana i prebačena noga s oštećenom pločicom i jednostavnom spojnicom.⁴⁶⁵ Sličnih morfoloških karakteristika je i primjerak iz Podzemelja u Beloj Krajini koji između raskovane pločice i spojnice ima

⁴⁶¹ Šribar 1976, T. III: 3,4; Keltoi 1984, Sl. 37.

⁴⁶² Dautova Ruševljan, Jevtić 2006, 293, 297, br. 2-3, Sl. 2.

⁴⁶³ Tonc 2015, 253-257.

⁴⁶⁴ Marić 1968, T. 16: 36, T. 23: 1.

⁴⁶⁵ Dular 1991, 98, T. 63: 23-24.

čvorasto zadebljanje, koje se nalazi i na fibuli iz Siska, te bikonično zadebljanje između spojnice i spirale.⁴⁶⁶

2.6.19 Fibule tipa Picugi

Zanimljiv primjerak iz fundusa AMZ-a predstavlja 9,1 cm dugačka (bez spirale!) fibula srednjolatske sheme s lukom niskog D, gotovo trakastog presjeka, koji koljenasto prelazi u trokutasti držač igle ukrašen urezanim motivima slova V. Na dugoj prebačenoj nozi nalaze se dva profilirana dugmasta zadebljanja, kao i jedno bikonično, profilirano zadebljanje netom prije spojnice kojom je noga pričvršćena na luk (T. 80: 7). Navedene karakteristike upućuju na to da se radi o fibuli tipa Picugi, varijanta Picugi, ali s jednom bitnom razlikom! Naime, navedene fibule na prebačenoj nozi uobičajeno imaju jedno profilirano dugmasto zadebljanje, dok ih spomenuti sisački primjerak ima dva. Gotovo istovjetno oblikovana noga fibule nalazi se u fundusu GMS-a (T. 80: 8), što bi moglo upućivati na postojanje lokalne inačice koja je možda izrađivana u nekoj segestanskoj radionici. Fibuli tipa Picugi vjerojatno pripada i luk fibule istovjetnog oblika kao na prethodno opisanom primjerku, također iz AMZ-a (T. 81: 2), kao i oštećena fibula iz GMS-a pronađena u iskopavanju na poziciji Pogorelac-Keltsko, s trokutastim držačem igle ukrašenim s tri motiva u obliku slova V i oštećenom spiralom s četiri sačuvana navoja povezana visoko postavljenom vanjskom tetivom (njoj možda pripada i prethodno opisana noga!) (T. 81: 2).

Fibule tipa Picugi s varijantama Akvileja i Picugi, kojemu je najbliskija prvoopisana sisačka fibula, predstavljaju oblik koji se pojavljuje na širokom prostoru od *Caput Adriae*, preko Posočja i Notranjske do slovenske Posavine i gornjeg Pokuplja, a na jug u Istri, Kvarneru te manjim brojem primjeraka u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji.⁴⁶⁷ Za primjerke s tri diskoidna zadebljanja na nozi iz južne Hercegovine (Vir i Gorica) i doline Une (Prozor i Ribić), koje je M. Guštin definirao kao varijantu Vir, kao i fibule iz Nadina, Prozora i Vinice, A. Tonc smatra da zapravo pripadaju varijanti Akvileja, koju također karakteriziraju spomenuta tri diskoidna zadebljanja, definirajući istočnu granicu rasprostiranja fibula tipa Picugi.⁴⁶⁸ Što se datacije ovoga tipa tiče, M. Guštin ih je datirao u faze IV a-b željeznog doba

---

⁴⁶⁶ Gabrovec 1966, T. 21: 6.

⁴⁶⁷ Guštin 1987, Fig. 12; Guštin 1991, 38-39.

⁴⁶⁸ Tonc 2015, 239.

Posočja, koje odgovaraju cijelom kasnolatskom razdoblju (LT D1-D2), s mogućnošću da se primjerci varijante Akvileja pojavljuju nešto ranije od varijante Picugi.⁴⁶⁹

Izniman primjerak izrađen od srebra predstavlja fibula srednjolatske sheme s raskovanim lukom, konkavnog presjeka, koji se širi prema spirali sastavljenoj od petnaest navoja (8+7) povezanih vanjskom tetivom. Držac za iglu je trokutastog oblika, a na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena za luk, nalaze se dva masivnija, također kuglasta zadebljanja (T. 80: 6). Ovaj primjerak također pripada tipu Picugi, ali zasebnoj varijanti koju je A. Tonc definirala kao varijantu Rakitno.⁴⁷⁰ Glavna razlika u odnosu na varijantu Picugi bila bi masivnija kuglasta zadebljanja na nozi. S obzirom na to da je nekoliko primjeraka ovoga tipa izrađeno od srebra (Sisak, Lički Ribnik, Prud kod Bosanskog Šamca), autorica pretpostavlja određeni impuls s prostora mokronoške skupine, gdje je zabilježen veći broj srebrnih fibula s dužim spiralama (Mihovo, Metlika, Strmec kod Bele Cerkev), koji je preko Posavine i Pokuplja mogao utjecati na razvoj ove inačice tipa Picugi koja je na prostoru Bosne i Hercegovine (dolina Une, južna Hercegovina, središnja Bosna) dalje reinterpetirana i proizvođena uglavnom u bakrenoj slitini.⁴⁷¹ Kao i u slučaju fibula tipa Podzemelj, primjerci inačice Rakitno nisu zabilježeni u zatvorenim cjelinama koje bi omogućile preciznije datiranje, ali usporedbom s konstrukcijski sličnim oblicima fibula (tipovi Mihovo i Jarak) vjerojatno pripadaju starijoj fazi kasnog latena (LT D1).⁴⁷²

2.6.20 Fibule tipa Podzemelj

Najbrojniju skupinu fibula među sisačkim materijalom, njih čak četrnaest, čine primjerci srednjolatske sheme s dugom spiralom, polukružno/poluovalnim obrisom luka i nizom čvorastih zadebljanja na kraju prebačene noge, prije spojnice, koje je D. Božić definirao kao tip Podzemelj prema groblju u Beloj Krajini gdje je pronađen veći broj ovih fibula.⁴⁷³ S obzirom na presjek luka, zabilježeni su primjerci niskog D-presjeka te okruglog presjeka (T. 81: 3-8; T. 82; T. 83: 1-3).

Na nogama čak četiri sisačka primjerka, neposredno prije čvorastih zadebljanja, nalazi se naknadno dodano glatko ili profilirano dugme (T. 81: 3, 6-8). Duži trokutasti držac igle najčešće je ukrašen urezanim motivom slova V, dok se kod nekoliko predmeta na drugoj strani držača nalazi niz kraćih okomitih/kosih urezanih linija. Također, pojedini primjerci

⁴⁶⁹ Guštin 1991, 38; Tonc 2015, 239.

⁴⁷⁰ Tonc 2015, 239-244.

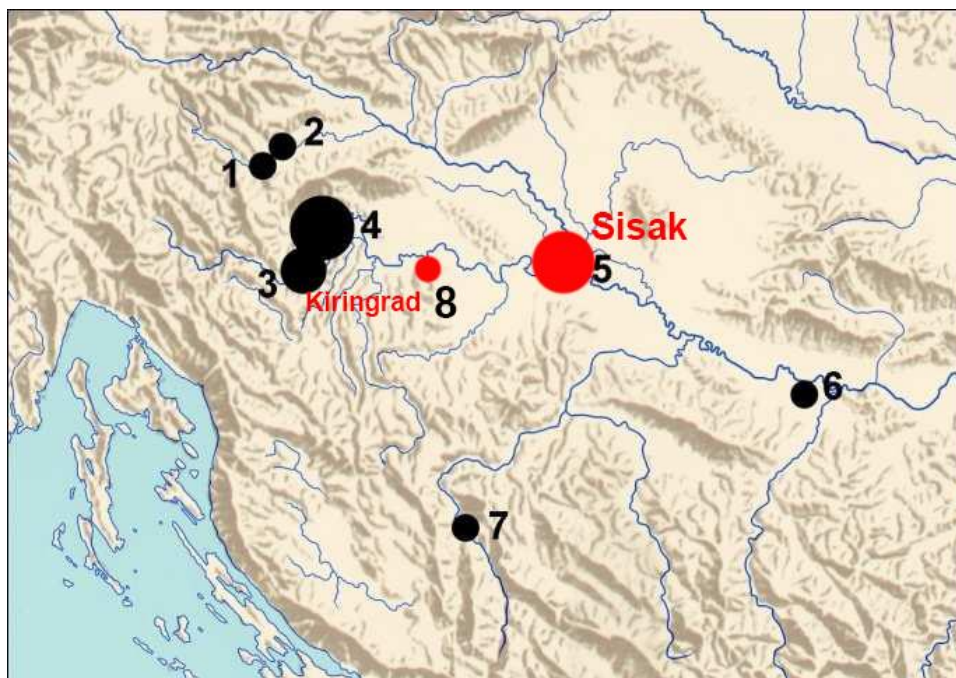
⁴⁷¹ Tonc 2015, 243.

⁴⁷² Tonc 2015, 244.

⁴⁷³ Božić 2001, 188-190, Sl. 21-25.

imaju neukrašeni držač za iglu. Kod većine fibula ovoga tipa duga spirala s vanjskom tetivom oštećena je ili u potpunosti nedostaje, dok na posve očuvanim fibulama dužina varira od četrnaest do dvadeset i jednog navoja spojena tetivom s vanjske strane. Prema presjeku luka zabilježeni su primjerci okruglog i D-presjeka. Svi sisački primjerci izrađeni su od bakrene slitine, a većini nedostaje patina, što jasno upućuje na to da se radi o nalazima iz rijeke Kupe. Među primjercima iz AMZ-a (P-17170) nalazi se i jedini primjerak koji na prebačenoj nozi nema karakteristična zadebljanja, a slomljena tetiva namotana je oko luka.

Datiranje fibula tipa Podzemelj otežano je jer svi poznati primjerci potječu iz uništenih ili krajnje nepouzdanih grobnih cjelina, kao što su one s viničkog groblja, odnosno radi se o slučajnim nalazima, pa stoga i D. Božić u radu iz 2001. nije ponudio detaljniji kronološki okvir za ove predmete. Na osnovi morfoloških karakteristika, kao što su srednjolatenska konstrukcija s prebačenom nogom i duga spirala, te usporedbom sa sličnim tipovima (Ornavasso, Karaburma 39 itd.), može se pretpostaviti da su bile dio nošnje u stupnju LT D1.⁴⁷⁴ Ipak, jedini poznati primjerak koji potječe iz zaštitnog iskopavanja na poziciji Željeznički kolodvor u Sisku, pronađen u željeznodobnom sloju koji neposredno prethodi najranijoj rimskoj naseobinskoj fazi, upućuje na mogućnost nešto dužeg korištenja i u stupnju LT D2, ali do detaljne analize ovih iskopavanja ta mogućnost ostaje na razini pretpostavke.⁴⁷⁵

Karta 6. Rasprostranjenost fibula tipa Podzemelj (nadopunjeno prema: Božić 2001; Tonc 2015)

⁴⁷⁴ Tonc 2015, 230.

⁴⁷⁵ Izvještaj o izvršenim arheološkim istraživanjima, Sisak Željeznički kolodvor, pothodnik, 2016.

Distribucija ovih predmeta, s najvećim brojem primjeraka iz Podzemelja, Vinice i Siska, ukazuje da se radi o dijelu nošnje zajednica uz rijeku Kupu, s nekoliko poznatih predmeta iz Dolenjske (Novo mesto, Strmec-Bela Cerkev), doline Une (Jezerine, grob 275) te Posavine (Laminci),⁴⁷⁶ jasno potvrđujući kontakte između gornjeg i donjeg Pokuplja u kasnolatskom razdoblju.

2.6.21 Čunaste fibule srednjolatske sheme punog masivnog luka

Brojnu skupinu s čak sedam, odnosno osam ako računamo i jednu prebačenu nogu, poznatih primjeraka iz Siska (T. 83: 8-10) i dvije s Kiringrada (T. 111: 6)⁴⁷⁷ čine čunaste fibule srednjolatske sheme punog masivnog luka s ukrasnom pločicom na produžetku nožice, kako ih je u doktorskoj disertaciji definirala A. Tonc.⁴⁷⁸ Ovaj tip karakteriziraju masivan luk ovalnog ili bademastog presjeka, spirala od dvanaest do četrnaest navoja spojenih vanjskom tetivom, trokutasto oblikovan držač igle te prebačena noga na kojoj se nalazi okrugla pločica s umetkom od emajla, staklene paste ili jantara, koja se nije sačuvala niti na jednom sisačkom primjerku, što se može objasniti kontekstom njihovog nalaza. Naime, svi predmeti su slučajni nalazi, a kao i kod većeg broja sisačkih predmeta, uglavnom im nedostaje patina, što karakterizira nalaze iz vode. U tom kontekstu jasno je da najfragilniji dio fibule s tankom limenom pločicom i umetkom nedostaje, za razliku od brojnih primjeraka iz grobnih cjelina, primjerice iz Ribića i Jezerina.⁴⁷⁹ Ipak, nedavno je u pregledu antičkog materijala iz Siska izdvojena jedna prebačena noga s okruglom pločicom s ulegnućem za ukrasni materijal, rubova ukrašenih urezanim crticama i jednostavnom spojnicom koja vrlo vjerojatno pripada ovom tipu fibula.

Distribucijska karta s velikim brojem primjeraka na grobljima Ribić i Jezerine, kao i određen broj neobjavljenih predmeta s nekoliko ličkih lokaliteta, upućuju na to da ove fibule predstavljaju oblik prvenstveno karakterističan za japodsku nošnju, a veća koncentracija u Vinici i Sisku, kao i primjerak s Kiringrada, potvrđuju otprije potvrđene kontakte sa zajednicama u Pokuplju (Karta 7). Datacija čunastih fibula s punim lukom ponešto je varirala kod pojedinih autora. Primjerice, Z. Marić ih smješta u kraj IV. i cijelu V. fazu unskih

⁴⁷⁶ Božić 2001, 192, Sl. 25; Tonc 2015, 229-230, 527, karta 25.

⁴⁷⁷ Balen-Letunić 1987, T. 11: 1.

⁴⁷⁸ Tonc 2015, 257-262.

⁴⁷⁹ Marić 1968.

nekropola, odnosno do kraja 1. stoljeća pr. Kr.,⁴⁸⁰ dok ih D. Balen-Letunić postavlja kronološki više, u stupanj LT C.⁴⁸¹ Detaljnom analizom grobnih cjelina u kojima su pronađene ove fibule A. Tonc je jasno potvrdila da ih se može datirati u od prve polovice 2. do prvih desetljeća 1. st. pr. Kr, odnosno stupnjeve LT C2-D1 prema srednjoeuropskoj kronologiji.

2.6.22 Fibule tipa Beletov vrt

Iz fundusa AMZ-a potječu dvije fibule tipa Beletov vrt za koje se kao mjesto nalaza navodi Sisak (T 83: 5-6). Ipak, u slučaju ovih predmeta informaciju o njihovu podrijetlu treba uzeti s oprezom, jer su predmeti otkupljeni od lokalnog sakupljača i trgovca antikvitetima.⁴⁸² S druge strane, nalazi fibula ovoga tipa u iskopavanjima na poziciji Željeznički kolodvor iz 2014. i 2016. godine ukazuju na to da bi i „problematični“ primjerci zaista mogli potjecati iz Siska. Fibule tipa Beletov vrt bile su predmetom nekoliko radova,⁴⁸³ a u posljednjem članku I. Drnića i A. Tonc iz 2014. predložena je i njihova detaljna tipološka podjela prema kojoj bi prva sisačka fibula, izrađena od željezne žice, s lukom ovalnog presjeka i glatkim završetkom noge, pripadala varijanti 2a, dok je drugi primjerak, izrađen od bakrene slitine, s lukom D-presjeka i dva rebra na završetku nožice definiran kao varijanta 3b.⁴⁸⁴ Tipu Beletov vrt vjerojatno pripada i vrlo oštećeni primjerak sa spiralom od četiri navoja spojena s unutrašnje strane luka okruglog presjeka na kojemu se nalazi dio spojnice (P-17178). U zbirci GMS-a nalazi se i jedna fibula bez patine, što upućuje na to da se radi o nalazu iz Kupe, a zanimljiv detalj predstavlja luk koji je između spojnice i spirale široko raskovan (T. 83: 7), što je inače odlika pojedinih primjeraka iz Like i doline Une (Ribić, Drenov Klanac, Gračac, Prozor), koji su svrstani u varijantu 4. Na osnovu njihove distribucije može se pretpostaviti da se radi o lokalnoj varijanti koja predstavlja manju modifikaciju izvornog oblika.⁴⁸⁵ Od navedenih primjeraka sisačka fibula razlikuje se urezanim motivom slova V.

Fibule tipa Beletov vrt karakterizira srednjolatenska shema, spirala od četiri navoja povezanih iznutra, trokutasti držač za iglu te prebačena noga koja može biti glatka ili prije spojnice može imati čvorasta zadebljanja. Uglavnom su izrađivane od bakrene slitine, ali su poznati i željezni primjerci, kao navedeni sisački primjerak. Najveći broj primjerka potječe s

---

⁴⁸⁰ Marić 1968, 30.

⁴⁸¹ Balen-Letunić 1999-2000, 31.

⁴⁸² Naime, poznato je da se na crnom tržištu arheoloških predmeta često manipulira neistinitim informacijama, a Sisak se kao poznato nalazište često navodi kao mjesto nalaza kako bi se predmetima dala veća „važnost“.

⁴⁸³ Božić 1998; Dizdar, Božić 2010.

⁴⁸⁴ Drnić, Tonc 2014, 185-190.

⁴⁸⁵ Drnić, Tonc 2014, 188-190.

prostora rasprostiranja mokronoške skupine, točnije iz Dolenjske i Bele Krajine, ali je veći broj zabilježen i na japodskom prostoru u Gorskom kotaru, Lici i dolini Une, sa sporadičnim nalazima iz Akvileje, na liburnskom prostoru (Nadin) i u južnoj Panoniji (Virovitica - Kiškorija, Stari Perkovci).⁴⁸⁶ Opisani sisački primjerci, uključujući i one iz spomenutih recentnih iskopavanja, dobro se uklapaju u distribucijsku sliku. Naime, jasno je da su fibule tipa Beletov vrt prvenstveno činile dio ženske, ali i muške nošnje (grobovi s oružjem na groblju Novo mesto - Beletov vrt) zajednica mokronoške, ali i japodske kulturne skupine s kojima je sisačka željeznodobna zajednica u razdoblju kasnog latena održavala intenzivne kontakte. Uporabu ovih fibula možemo smjestiti u stupanj Mokronog IIIa, odnosno LT D1, iako su M. Dizdar i D. Božić ostavili mogućnost korištenja i početkom mlađeg IIIb stupnja.⁴⁸⁷ Korigirajući dataciju Z. Marića koji fibule tipa Beletov vrt datira u fazu Va unskih grobalja (110. – 35. godine pr. Kr.), A. Tonc smatra da u grobnim cjelinama iz Ribića, kao uostalom niti na prostoru mokronoške skupine, nema dokaza koji bi potvrdili njihovu uporabu u drugoj polovici 1. stoljeća pr. Kr.⁴⁸⁸

2.6.23 Fibule tipa Jezerine

Među sisačkim fibulama vrlo su brojni oblici sjeveroitalskog porijekla koji se datiraju u stupanj LT D2, a to su fibule tipa Jezerine, Gorica i Alezija. Razlog velike koncentracije navedenih predmeta može biti dvojak. Naime, čini se da su od sredine 1. stoljeća pr. Kr. pojačani kontakti zajednica s prostora jugoistočnih Alpa, a posredno i južne Panonije s rimskom državom, što je potvrđeno većim uplivom rimskog novca u međuriječje Drave i Save, kao i pisanim svjedočanstvima o postojanju trgovačkog puta od Akvije preko Nauporta i dalje nizvodno Savom prema Podunavlju (Strabon 4. 6. 10). Upravo je željeznodobno naselje na prostoru Siska bilo jedna od ključnih točki u toj komunikacijskoj mreži. S druge strane, to je naselje, poznato iz pisanih izvora pod imenom Segest(ik)a, zbog ključnog položaja na vratima Panonije osvojeno od strane rimske vojske 35. godine pr. Kr., a u sljedećih nekoliko desetljeća predstavljat će glavno vojno uporište s velikom koncentracijom trupa u pojedinim povijesnim događajima (Panonski rat, Batonov ustanak). S obzirom na to da u kronološkom smislu završna faza latenske kulture, odnosno stupanj LT D2, traje do 15. godine pr. Kr., do razdoblja koje se često naziva srednjogaugustovskim, jasno je da se predmeti iz Siska mogu potencijalno dovesti i u vezu s prisutnim vojnim jedinicama.

---

⁴⁸⁶ Drnić, Tonc 2014, karta 1.

⁴⁸⁷ Božić 1999, 198, Božić 2008, 96-97, 114-115; Dizdar, Božić 2010, 155-156.

⁴⁸⁸ Tonc 2015, 234.

Jedan od tih predmeta su i fibule tipa Jezerine, jedan od najomiljenijih oblika nošnje s kraja 1. tisućljeća pr. Kr. sa stotinama primjeraka poznatih sa šireg europskog prostora, od zapadnog dijela mediteranskog bazena preko kontinentalne Europe sve do Baltika. Ove fibule karakterizira trakasto raskovani luk koji može biti gladak ili ukrašen figuralnim prikazima ili uzdužnim rebrima, trapezoidno oblikovana noga s okruglom perforacijom koja završava dugmastim zadebljanjem te spirala od četiri navoja povezana s unutrašnje strane. Na prijelazu luka u nogu često se nalazi narebreni prsten. S obzirom na brojnost, bile su predmet brojnih analiza, iako se u posljednje vrijeme u literaturi uglavnom koristi tipologija S. Demetza, zasnovana na ukrašavanju luka.⁴⁸⁹ U prvu skupinu smješteni su primjerci s prikazima grančice i figuralnim prikazima te glatkim lukom, dok su u drugu skupinu uvrštene fibule s uzdužnim rebrima na luku. Druga skupina, ujedno i najbrojnija, dodatno je podijeljena u šest podtipova (IIa1 – IIc2), ovisno o presjeku luka, odnosno obliku i međusobnom odnosu rebra. U treću skupinu uvršteni razni hibridni oblici, odnosno fibule Jezerine s elementima drugih tipova i obrnuto. Što se tiče kronološkog pozicioniranja, fibule tipa Jezerine u posljednjih su šezdesetak godina kod različitih autora datirane od sredine 1. stoljeća pr. Kr. do kraja 1. trećine 1. stoljeća poslije Krista,⁴⁹⁰ dok se u novijim radovima jasno smještaju u LT D2 stupanj.⁴⁹¹

Iz Siska potječe ukupno pet primjeraka fibula tipa Jezerine (T. 84: 6-10). Jedna fibula ima središnje rebro s gornje strane luka ukrašeno nizom urezanih crtica, što ga smješta u varijantu II a1 (T. 84: 7). Primjerak sa središnjim neukrašenim rebrom definiran je kao varijanta IIa2, a fibula s lukom krovastog presjeka ukrašenim dvama uzdužno postavljenim i narebrenim rebrima pripada varijanti IIc1. Dvije fibule krovastog presjeka luka ukrašenog dvama glatkim rebrima pripadaju varijanti IIc2. Zanimljivo je da su na dva primjerka (varijante II a1 i IIc2) rebra smještena s donje strane luka, što je karakteristika koja je zabilježena u najvećem broju na prostoru Slovenije, s čak četiri primjerka iz Novog mesta, dok su izolirani primjerci poznati iz Furlanije, Austrije te istočne Hrvatske, točnije iz Vukovara.⁴⁹²

---

⁴⁸⁹ Demetz 1999, 99-101.

⁴⁹⁰ Ettlinger 1973, 42; Rieckhoff 1975, 24; Adam, Feugère 1982, 167; Demetz 1999, 104-105.

⁴⁹¹ Božič 2008, 49, 146-147; Sedlmayer 2009, 171. Primjerci iz Magdalensberga datirani su u cezarovsko-ranoaugustovski horizont.

⁴⁹² Božič 1993, 142; Božič 2011, 268, sl. 6.2: 18; Demetz 1999, 249, 251; Buora 2008, 100, Fig. 121-125.

2.6.24 Fibule tipa Gorica

Fibulama tipa Jezerine morfološki je blizak tip Gorica, a razlikuje se u obliku luka koji je kod tipa Gorica žičan, a ne trakast. Noga je pravokutna ili trapezoidna i završava dugmastim zadebljanjem, a poznati su primjerci sa i bez okrugle perforacije. U analizi ovih fibula u literaturi se najčešće koristi tipologija S. Demetza koji ih je podijelio u dvije varijante: primjerke nižeg (I) i višeg (II) luka, a dodatna je podjela zasnovana na presjeku luka i prisutnosti/odsutnosti ukrasa.⁴⁹³ Prema navedenoj podjeli, dva primjerka iz Siska nižeg luka, jedan trokutastog, a drugi peterokutnog presjeka, ukrašeni nizom poprečnih ureza na hrptu te pravokutnom nogom bez perforacije s izbojkom na završetku pripadaju inačici I (T. 85: 3-4).⁴⁹⁴ Dva primjerka s visokim lukovima mogu se pripisati inačici II (T. 85: 1-2). S obzirom na trokutasti presjek luka i ukras od niza kratkih crtica na hrptu, oba primjerka pripadaju varijanti IIa1, a fibula s glatkim lukom rombičnog presjeka inačici IIb s bliskom analogijom u primjerku iz Trnovače kod Slatine.⁴⁹⁵

Slika rasprostranjenosti fibula tipa Gorica slična je tipu Jezerine, iako su na prostoru južne Panonije ipak malobrojnije od fibula tipa Jezerine.⁴⁹⁶ Kronološki se mogu odrediti u stupanj LT D2, točnije u razdoblje između 50. i 15. godine pr. Kr. uz mogućnost da su pojedini primjerci zabilježeni i u nešto mlađim kontekstima.⁴⁹⁷

2.6.25 Fibula tipa Feugere 11

Vrlo zanimljiv nalaz predstavlja mala fibula s konveksnim, okruglim lukom i spiralom od četiri navoja povezana s unutrašnje strane, koja se nedvojbeno može svrstati u tip Feugere 11, inačicu a (T. 85: 5).⁴⁹⁸ Nedostatak patine potvrđuje da se radi o nalazu iz vode. Za razliku od opisanih tipova Jezerine, Gorica i Alezija, za koje se pretpostavlja sjevernoitalsko porijeklo, najveći broj ovih fibula potječe s prostora Galiје, osobito iz južnog dijela, iako su pojedini primjerci zabilježeni i u sjevernoj Italiji, središnjoj i sjevernoj Europi, Rumunjskoj, pa čak i na sjevernim obalama Crnoga mora. Uz sisačku fibulu, s prostora južne Panonije poznata su još dva primjerka, iz Laminaca u sjevernoj Bosni⁴⁹⁹ te s lokaliteta Kupine-Selište

⁴⁹³ Demetz, 1999, 106-109.

⁴⁹⁴ Za dva primjerka iz Siska koje je R. Košćević definirala terminom legionarske fibule (1980, 26, T. 25: 202-203), M. Dizdar i A. Tonc (2013, 57) smatraju da se radi o tipu Gorica inačice I. Smatram da zbog obrisa luka koji koso prelazi u pravokutnu nogu bez dugmeta/izbojka na završetku navedeni primjerci ipak ne pripadaju navedenom tipu, već su bliže tipu Riha 1.6.2, odnosno Rustoiu 9a (Rustoiu 1997, 42, Fig. 36-37).

⁴⁹⁵ Oba primjerka objavljena su u Košćević 1980 (12, 45, kat. br. 6-7, T. 1: 5).

⁴⁹⁶ Dizdar, Tonc 2013, Karta 1.

⁴⁹⁷ Guštin 1991, 41; Demetz 1999, 109; Božić 2008, 147, Tab. 5.

⁴⁹⁸ Feugère 1985, 247-251.

⁴⁹⁹ Truhelka 1901, Fig. 21.

kod Slavanskoga Broda.⁵⁰⁰ Luk sisačkog primjerka ukrašen je jednom urezanom linijom, dok su lukovi fibula iz Kupine i Laminaca ukrašeni s dvije, odnosno tri urezane linije. Što se datacije tiče, M. Feugère ih je smjestio u drugu polovicu 1. stoljeća pr. Kr., odnosno stupanj LT D2.

Sva tri primjerka potječu s lokaliteta koji se nalaze na savskom koridoru jasno markirajući komunikacijski pravac koji je južnim dijelom Karpatske kotline u smjeru zapad - istok spajao sjevernu Italiju i jugoistočnoalpski prostor s Podunavljem. Primjerak iz Laminaca potječe s uništenog groblja lokalne posavske mlađeželjeznodobne zajednice, dok je fibula iz Kupine pronađena u naselju s prijelaza kasnog latena u ranorimski period. U slučaju sisačkog primjerka, kao uostalom i kod prethodno opisanih sjevernoitalskih fibula stupnja LT D2, ne može se isključiti moguća povezanost s prisutnošću rimskih vojnih postrojbi koje su bile stacionirane na ušću rijeke Kupe u Savu od 35. godine pr. Kr.

2.6.26 Fibule tipa Idrija Ia

Iz Siska je poznato ukupno pet primjeraka kasnolatskih fibula tipa Idrija (T. 85: 6-8; T. 86: 1). Tri fibule iz AMZ-a objavljene su 1980. godine u knjizi R. Košćević *Antičke fibule s područja Siska*,⁵⁰¹ a dva primjerka nalaze se u Gradskom muzeju Sisak (T. 85: 6). Ovaj tip fibula detaljno je obrađen u nekoliko radova i studija, pa nije potrebno ponavljati sve prije izvedene zaključke. Ukratko, tipologiju koja se koristi za ove fibule predložio je S. Demetz 1999. godine,⁵⁰² a u studiji iz 2008. D. Božić je detaljno analizirao povijest istraživanja, rasprostranjenost i dodatno razradio tipologiju definirajući inačice Ia1 i Ia2.⁵⁰³ Kako je već istaknuo D. Božić, dva primjerka iz AMZ-a pripadaju inačici Ia1 koju karakterizira uzdužno rebro na luku omeđeno žljebovima (T. 85: 8; T. 86: 1),⁵⁰⁴ a istoj skupini možemo pripisati i dvije spomenute fibule iz GMS-a (T. 85: 6-7). Prvi primjerak iz sisačkog muzeja slučajni je nalaz i gotovo je u cijelosti očuvan (T. 85: 6)⁵⁰⁵ osim oštećenja na ažuriranoj nozi, a druga fibula, pronađena u iskopavanju najranijeg rimskog sloja na poziciji Dunavski Lloyd, znatnije je oštećena, ali oblik luka s karakterističnim rebrom te spirala od šest navoja nedvojbeno pokazuje da se radi o fibuli Idrija Ia1 (T. 85: 7).⁵⁰⁶ Fibule tipa Idrija Ia1 karakteristične su za prostor Dolenjske, s najvećim brojem primjeraka s lokaliteta Novo mesto i Mihovo, a njihov

⁵⁰⁰ Dizdar, Tonc 2013, 54-55, Fig. 3.

⁵⁰¹ Košćević 1980, 12-30, 45, kat. br. 8-10, T. 1: 2, 4, 6.

⁵⁰² Demetz 1999, 123.

⁵⁰³ Božić 2008, 87-110, 188-190.

⁵⁰⁴ Tonc 2015, 299-301; Tonc 2018, u tisku.

⁵⁰⁵ Burkowsky 2015, kat. br. 24.

⁵⁰⁶ Škrgulja 2018, u tisku.

veći broj iz Siska jasno potvrđuje otprije utvrđene kontakte s mokronoškom skupinom na samom završetku mlađeg željeznog doba. Naime, D. Božić je detaljnom analizom poznatih grobnih cjelina ovaj tip datirao u stupanj Mokronog IIIb, odnosno LT D2. Treći sisački primjerak iz AMZ-a, izostavljen iz studije D. Božića, s tri uzdužna rebra na luku, A. Tonc je uvrstila u inačicu Ia 2 heterogenih morfoloških karakteristika, koja je definirana u odnosu na inačicu Ia 1.⁵⁰⁷

2.6.27 Fibula tipa Almgren 18

Među iznimno brojnim sisačkim korpusom fibula nalazi se samo jedan, do sada neobjavljen, primjerak fibule tipa Almgren 18. Oštećeni sisački primjerak, kojemu nedostaju noga i igla, ima dugmasto zadebljanje na uvijenom luku čiji je presjek ovalan prije, a rombičan nakon zadebljanja. Glava fibule je uska s manjim procjepom, a spirala se sastoji od četiri navoja s vanjskom tetivom (T. 86: 2). Navedene morfološke karakteristike svrstavaju ovu fibulu u inačicu Almgren 18a2 prema Demetzovoj podjeli, odnosno inačicu Altenburg prema Völlingu,⁵⁰⁸ s najbližim analogijama, ili bolje rečeno gotovo identičnim primjercima ako uzmemo u obzir oblik glave, iz groba 3 iz Reke pri Cerknam te srebrnom primjerku iz ostave u Ličkom Ribniku.⁵⁰⁹

Fibule tipa Almgren 18 čine brojnu skupinu rasprostranjenu u srednjoj Europi, pri čemu je u krajevima južno od Dunava najveća koncentracija zabilježena na alpskom prostoru. Nekoliko primjeraka poznato je i iz istočnojadranskog zaleđa (Lički Ribnik, Jezerine, Ribić, Gorica), a fibule iz Siska i Štrbinaca kod Đakova za sada predstavljaju jedine nalaze s prostora južne Panonije.⁵¹⁰ Kronološki su u uporabi u LT D2 stupnju, uključujući rano (i vjerojatno i srednjoaugustovsko!) razdoblje, a istovremene su s fibulama tipa Jezerine, Gorica i Alezija.⁵¹¹

2.6.28 Fibule tipa Alezija

Poznati primjerci tipa Alezija iz Siska nekoliko su puta obrađivani u literaturi, pa će stoga ovdje biti izložen samo kratak pregled s obzirom na to da zbog svoje kronološke pozicije ne mogu biti izostavljeni iz analize sisačkog željeznodobnog materijala. To su prve

---

⁵⁰⁷ Tonc 2018, u tisku.

⁵⁰⁸ Völling 1995.

⁵⁰⁹ Demetz 1999, 117-118, T. 30: 1; Drnić, Tonc 2014, 208, kat. br. 16, T. 3: 5.

⁵¹⁰ Dizdar, Tonc 2013, 59-60, Fig. 7, Map. 1; Drnić, Tonc 2014, 201-202, karta 4., 207-208, kat. br. 15-16, T. 3: 3, 5.

⁵¹¹ Völling 1995, 187; Demetz 1999, 122; Sedlmayer 2009, 128.

fibule sa šarnirskom konstrukcijom umjesto spirale, koje nastaju na prostoru sjeverne Italije, o čemu svjedoči i uporaba nove legure - mjedi u njihovoj proizvodnji čija je tehnologija sredinom 1. stoljeća pr. Kr. u Europi bila nepoznata izvan okvira rimske države. Stotine primjeraka ove skupine fibula poznato je na širokom prostoru od Atlantika do Crnog mora, a nalazimo ih u različitim kontekstima, od onih koji se mogu dovesti u vezu s rimskom vojskom, što je bila njihova prvotna interpretacija, ali i s brojnim domorodačkim naseljima i grobljima diljem Europe upućujući na njihovo prihvaćanje kao iznimno popularnog funkcionalno-dekorativnog elementa nošnje. Kronološki su istovremene s prethodno opisanim tipovima Jezerine, Gorica, Feugere 11 i Almgren 18, što bi odgovaralo razdoblju druge i treće trećine 1. stoljeća pr. Kr., odnosno u kontekstu latenske kulture njenom završnom LT D2 stupnju. S obzirom na rasprostranjenost i velik broj primjeraka, bile su predmetom brojnih studija u kojima su predložene različite tipologije, od kojih je najčešće korištena ona S. Demetza gdje su fibule tipa Alesia podijeljene u dvije skupine, prvu s trokutastim lukom (I) i drugu složenije konstrukcije (II) s nizom inačica.⁵¹²

Prema ovoj podjeli, sisačka fibula trokutastog glatkog luka može se svrstati u inačicu Ic (T. 86: 3) čiji su primjerci, što su pokazale analize slitine primjeraka iz Slovenije, osim od mjedi izrađivane i od bronce. Ta činjenica upućuje na mogućnost njihove izrade u radionicama s prostora jugoistočnih Alpa, a možda i istočne jadranske obale i zaleđa.⁵¹³ Italskog porijekla vjerojatno je fibula s lukom ukrašenim mrežastim motivom raspoređenim u pet trokutastih polja, koja pripada varijanti Ia3 (T. 86: 4), što su potvrdile i spomenute analize slovenskih primjeraka, kao i rijetka fibula trakastog luka s dvije nasuprotno postavljene kalote na završetku prebačene nožice (T. 86: 5), definirana kao tip Chiusi prema H. Melleru, odnosno tip 23 prema N. Gasparu.⁵¹⁴ Fibula trokutasto oblikovanog luka s trokutastom perforacijom s koso oblikovanim bočnim stranama predstavlja kombinaciju Demetzovih inačica Ib (presjek) i Id (perforacija) (T. 86: 6).⁵¹⁵ S obzirom na to da navedeni primjerci potječu iz jaružanja rijeke Kupe i nemaju jasniji arheološki kontekst, teško je reći nešto više o ljudima koji su ih nosili, odnosno jesu li izvorno nošeni od domorodačkog stanovništva željeznodobne Segest(ik)e ili nekog od pripadnika rimskih vojnih postrojbi i pratećeg osoblja koje su stacionirane na ušću Kupe u Savu od 35. godine pr. Kr. Isto je istaknuto i za druge tipove fibula stupnja LT D2 kao što su Jezerine, Gorica i Feugere 11. Fibule tipa Alezija izlaze iz uporabe krajem 1. stoljeća pr. Kr. te ih od srednjoaugustovskog razdoblja zamjenjuju fibule tipa *Aucissa*.

---

⁵¹² Detaljnije: Tonc 2015, 272-280.

⁵¹³ Istenič 2005, 199; Tonc 2015, 275.

⁵¹⁴ Tonc 2015, 277; Tonc 2018, u tisku.

⁵¹⁵ Tonc 2018, u tisku.

2.7 POJASNE KOPČE

2.7.1 Okrugla kopča izrađena tehnikom na proboj

Vrlo zanimljiv nalaz predstavlja okrugla ploča izrađena tehnikom lijevanja na proboj koja se sastoji od vanjskog obruča i središnjeg križnog, odnosno četverolisnog motiva. Obruč je na rubovima ukrašen tremoliranim trokutima (T. 87: 1). Ovaj predmet objavljen je kao kasnoantička ukrasna ploča iz 4. – 6. stoljeća, a s obzirom na motiv križa postavljena je u ranokršćanski kontekst, što je zasigurno pogrešna interpretacija.⁵¹⁶ Naime, dva gotovo identična predmeta potječu iz poznate željeznodobne nekropole Sanski Most u zapadnoj Bosni, udaljenoj 80 km od Siska. Prvi je pronađen u kosturnom grobu 109, orijentacije istok-zapad, među bogatim inventarom koji je uključivao: dva predmeta definirana kao *Haarflechtenghange*, brončanu iglu, 75 različitih staklenih perli, dva brončana privjeska (štapicašti s dvije kuglice i zvonoliki), kao i jedan ovalni kameni privjesak, prsten od brončanog lima rastavljenih i prebačenih krajeva i uz noge pokojnika manji keramički lonac.⁵¹⁷ Ključni predmet za kronološko pozicioniranje grobne cjeline ranolatenska je zoomorfna fibula koja ju datira u stupanj LT B1 srednjoeuropske relativnokronološke podjele, odnosno 4. stoljeće pr. Kr. Spomenuti okrugli predmet nalazio se u predjelu struka, što upućuje na njegovu moguću funkciju pojasne kopče. Kao i sisački primjerak, i ovaj je predmet izrađen tehnikom na proboj s tom razlikom što je obruč ukrašen urezanim crtama, a ne trokutima. Druga analogija sisačkoj okrugloj ploči potječe iz oštećenog skeletnog groba 154. Obruč ovoga predmeta ukrašen je valovitom linijom izvedenom točkama.⁵¹⁸ Kao dio grobnog inventara zabilježeni su i ulomak *Haarflechtenghange* te brončani *gebuckelter Gelenkring*.

S obzirom na to da su do danas poznata samo tri primjerka s dva nalazišta opisanih okruglih ploča s četverolisnim motivom izvedenim tehnikom lijevanja na proboj, teško je izvoditi neke šire zaključke, ali njihovo prisustvo u Sisku i Sanskom Mostu dodatna je potvrda veza između naselja na ušću Kupe u Savu s kasnohalštatskom zajednicom koja je pokapala svoje mrtve na groblju istraženom u Sanskom Mostu.

---

⁵¹⁶ Migotti 1994, kat. br. 73.

⁵¹⁷ Fiala 1899a, 94, Fig. 115-121.

⁵¹⁸ Fiala 1899a, 105, Fig. 157.

2.7.2 Kopča astragalnog pojasa tipa Osijek

Pojasna kopča izrađena od bakrene slitine s pravokutnom pločicom zadebljanih dužih rubova na koju se nastavlja zvonolika petlja s okruglim dugmetom na vrhu pripada tipu astragalnih pojaseva, točnije inačici koju je D. Božić definirao kao tip Osijek (T. 87: 2).⁵¹⁹ Astragalni pojasevi predstavljaju oblik koji je u žensku nošnju zajednica jugoistočne Panonije pristigao iz središnjeg Balkana i postao jedan od najreprezentativnijih predmeta u razdoblju od 6. do 1. stoljeća pr. Kr. U tom dugom razvojnem periodu definirani su različiti tipovi astragalnih pojaseva.⁵²⁰ U kasnohalštatskom razdoblju (6. – 4. stoljeće pr. Kr.) zabilježeno je nekoliko tipova, a najbrojniji je tip Nikinci s kopčama sastavljenim od pravokutne pločice i tri petlje te štapićastim segmentima s četiri kalotasta zadebljanja između kojih se nalaze poprečna rebra ukrašena horizontalnim rebrima, odnosno inačica Osijek tipa Srijem prema posljednjoj podjeli Filipovića i Mladenovića (2017). U kasnom latenu (druga polovica 2. i 1. stoljeće pr. Kr.) zabilježena su dva tipa: tip Beograd s kopčama od pravokutne pločice i zvonolike petlje između kojih se nalaze dva okrugla dugmeta i štapićastim segmentima s četiri zadebljanja i poprečnim rebrima s kosim urezima, te tip Dunaszekcső s kopčom sastavljenom od pravokutne pločice na koju se izravno nastavlja zvonolika petlja.⁵²¹ Kao prijelazni oblik između kasnohalštatskih i kasnolatskih astragalnih pojaseva stoje pojasevi inačice Osijek koji sadrže elemente starijih i mlađih tipova - kopču sa zvonolikom petljom te astragale s tri ili četiri zadebljanja i rebrima s vodoravnim urezima. S obzirom na nesigurnost osječkih grobnih cjelina, njihova datacija nešto je šira i vjerojatno su korištene u razdoblju od kraja 4. do prve polovice 2. stoljeća pr. Kr, odnosno stupnjeve LT B2-C.⁵²² Sisačka kopča predstavlja najzapadniji nalaz ove varijante astragalnih pojaseva upućujući na kontakte s jugoistočnom Panonijom dolinom rijeke Save, što uostalom potvrđuje i kopča ovoga tipa iz Donje Doline, nažalost iz uništene grobne cjeline.⁵²³

⁵¹⁹ Božić 1981, 52, Sl. 3: 21. U zadnjem radu iz 2017. koji se bavi tipologijom i kronologijom astragalnih pojaseva Filipović i Mladenović (2017, Sl. 1) predlažu modificiranu podjelu u kojoj se termin Osijek odnosi na inačicu pojasnih segmenata - astragala s četiri kalote i tri poprečne pločice ukrašene vodoravnim linijama tipa Srijem, koji je u uporabi bio u dugom razdoblju od kraja 6. do druge polovice 3. stoljeća pr. Kr.

⁵²⁰ Božić 1981; Vasić 1989; Jovanović 1998; Arsenijević 1998; Filipović, Mladenović 2017.

⁵²¹ Božić 1981.

⁵²² Dizdar 2017; Filipović, Mladenović 2017, Sl. 1.

⁵²³ Truhelka 1904, T. 81: 43.

2.7.3 Palmetaste pojasne kopče

U literaturi često citirani i analizirani predmeti iz Siska dvije su pojasne kopče u obliku palmete, izrađene od bakrene slitine.⁵²⁴ Na prvom primjerku palmeta počinje odmah iza ušice za pričvršćivanje organskog dijela pojasa, što ju prema podjeli ovih predmeta koju je predložio D. Božić svrstava u inačicu Vinji vrh koja je u najvećem broju zabilježena na nalazištima u jugoistočnim Alpama i gornjoj Posavini (T. 87: 3).⁵²⁵ Na drugoj sisačkoj kopči se na pravokutni okov nastavlja zvonoliko proširenje koje prelazi u nešto masivniju palmetu (T. 87: 4). Podjela R. Glesera iz 2004. godine uz spomenuti tip Vinji vrh sadrži još dvije inačice, jednu ukrašenu emajlom i drugu s glatkim, izduženim središnjim dijelom (*mit langem, glattem Mittelteil*) kojoj pripada i prethodno opisana kopča.⁵²⁶

Rasprostranjenost palmetastih kopči na prostoru jugoistočnih Alpa, zapadnog dijela Karpatske kotline, ali i na lokalitetima sjeverno od Alpa jasno potvrđuje da se radi o tipičnim predmetima latenske kulture stupnja LT D1, a ne proizvodima sjevernoitalskih radionica kako je pretpostavio J. Werner na osnovi primjerka iz Akvileje u studiji iz 1979. godine.⁵²⁷ Sisački primjerci predstavljaju najjužniju točku rasprostiranja ovih predmeta, a njihovo prisustvo u mlađeželjeznodobnom naselju na ušću Kupe u Savu razumljivo je s obzirom na dobro potvrđene kontakte s mokronoškom skupinom kao lokalnom manifestacijom u okvirima latenske kulture.

2.7.4 Pojasne kopče tipa Laminci

Iz Siska potječu tri pojasne kopče koje su definirane kao tip Laminci. Sva tri primjerka prethodno su objavljena i stoga poznata u stručnoj literaturi.⁵²⁸ Glavna karakteristika ovih kopči jest njihova kompozitna konstrukcija koja se sastoji od željezne ploče na koju je pričvršćen iskucavanjem ukrašen lim od bakrene slitine ili u rijetkim slučajevima srebra. Ovi su predmeti bili obrađeni u nekoliko studija u kojima su predložene tipološke podjele i kulturne pripadnosti pojedinih tipova te kartirana nalazišta. Temeljnu tipološku podjelu, koja

⁵²⁴ Majnarić-Pandžić 1970, 65, T. XXX: 7-8; Božić 1998, 149, Fig. 13: 2; Gleser 2004, Abb. 3: 2; Tonc 2015, 318-319, Sl. 41; Dizdar, Drnić 2018, u tisku.

⁵²⁵ Božić 1998, 148-149, Sl. 13, 19; 2001, Sl. 4: trokut.

⁵²⁶ Gleser 2004, 234-235, Abb. 3-4.

⁵²⁷ Božić 1999, 199; Sedlmayer 2009, 178-184, Sl. 118, 121; Gleser 2004, 232-237, Abb. 4.

⁵²⁸ Kopču koja se nalazi u privatnom posjedu objavila je N. Majnarić-Pandžić 1990. godine u članku *Novi nalaz pojasne kopče tipa Laminci u Sisku*. U istom radu opisan je i primjerak iz AMZ-a, ali bez crteža i fotografije, koji je kataloški obrađen i izložen na izložbama *Thesaurus Colapis fluminis - Blago rijeke Kupe* (Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 13) i 35. *prije Krista* (Burkowsky 2015, kat. br. 25). Primjerak iz GMS-a objavio je Z. Burkowsky u katalogu izložbe *Željezno doba u Sisku i Moslavini* (2004, kat. br. 84).

se uz određene modifikacije koristi i danas, načinio je 1982. godine M. Babeş, svrstavši tada poznate primjerke prema konstrukciji za pričvršćivanje kopče s okovom za pojas u dvije skupine. Prvoj skupini (I) pripadaju kopče sa šarnirskom konstrukcijom, dok drugu skupinu (II) karakterizira jednostavniji način spajanja pomoću željezne žičane petlje provučene kroz jezičasto raskovani preklap na širem kraju kopče. Prema obliku, kopče su podijeljene u dvije varijante: izduženo-ovalnu (A) i izduženo-četrvtastu, ponekad blago trapezoidnog oblika (B). M. Babeş je pogrešno pretpostavio da se u južnoj Panoniji i sjevernom Balkanu pojavljuju samo primjerci prve, a na prostoru Rumunjske druge skupine, na što je upozorila N. Majnarić-Pandžić,⁵²⁹ a kasnije dodatno potvrdio niz novih nalaza. Naime, ovaj široko rasprostranjeni oblik pojavljuje se u većem broju u kasnolatskom razdoblju na nekoliko geografskih područja koja se tradicionalno pripisuju različitim kulturno-etničkim entitetima: južnoj Panoniji, s najvećim brojem primjeraka u jugoistočnom dijelu (Panonci, Skordisci), Transilvaniji i Vlaškoj (Dako-Geti), dok specifični, izduženo-trokutasti primjerci potječu iz Moldove, odnosno s prostora rasprostranjenosti kulture Poinesti-Lukasevka koja se dovodi u vezu s germanskim Bastarnima. Uzevši u obzir recentne popise nalazišta ovih predmeta, jasno je da se kopče varijante A, kojoj pripadaju dva sisačka primjerka (P-10472, privatna zbirka), pojavljuju uglavnom na prostoru južne Panonije s nekoliko poznatih primjeraka iz sjevernog dijela Karpatske kotline, zapadnog Balkana (Breza) i jugoistočnoalpskog područja (Novo mesto), dok su primjerci varijante B podjednako zastupljeni na južnopanonskim, transilvanijskim i vlaškim lokalitetima.

Prema posljednjoj tipologiji, koju je na osnovi oblika te ukrasa na brončanom limu predložio M. Guštin, oštećena kopča iz GMS-a pripadala bi varijanti Laminici B (T. 87: 7).⁵³⁰ Ona je izduženo-ovalnog oblika, a ukras se sastoji od girlandi smještenih uz duže rubove te križno organiziranih iskucanih manjih i većih kalotastih motiva s kružnicama. Iako je svaka kopča u načelu jedinstvena, uporaba opisanih motiva približava sisačku kopču pojedinim primjercima iz Laminaca, iako su kod njih ukrasi organizirani unutar metopa, te kopčama iz Dalja.⁵³¹ Pojasne kopče tipa Laminici izduženo-ovalnog oblika nalazimo u razdoblju kasnog latena na prostoru južne Panonije, ali i Transilvanije i Vlaške, odnosno povijesne Dakije.

Dva sisačka primjerka ovalnog oblika većih su dimenzija i prema navedenoj podjeli pripadaju inačici Jarak, koju je već prethodno izdvojila N. Majnarić-Pandžić, a dodatno

---

⁵²⁹ Majnarić-Pandžić 1990, 59-60.

⁵³⁰ Burkowsky 2004, kat. br. 84; Guštin 2011.

⁵³¹ Truhelka 1901, T. 2: 2-3; Drnić 2009, 306, Sl. 2, T. 1: 2.

definirala M. Jovanović (T. 88: 1-2; Sl. 46).⁵³² Oba primjerka potječu iz rijeke Kupe, o čemu svjedoči i nedostatak patine na ukrasnom brončanom limu. Karakterizira ih masivno rebro u središnjem dijelu ukrasnog lima te osam, odnosno devet zakovica kojima je lim bio pričvršćen na željeznu podlogu.⁵³³ Kod primjerka iz AMZ-a zakovice nedostaju, a o njihovom postojanju svjedoče perforacije smještene oko središnjeg rebra. Uz rub brončanog lima nalazi se ukras u obliku tanke trake te niza motiva kruga s točkom, također izvedenih iskucavanjem. Na užim stranama kopče nalazile su se još četiri zakovice (sačuvane su tri!) s manjim raskovanim glavicama ukrašenim motivom križa. Osim dva sisačka primjerka, kopče ove malobrojne varijante potječu s nalazišta Jarak, Hrtkovci-Vukoder i Židovar.⁵³⁴

S obzirom na velik broj poznatih primjeraka, pojasne kopče tipa Laminci, sa svim svojim inačicama, predstavljale su iznimno popularan element ženske nošnje u razdoblju kasnog latena među zajednicama južnog i istočnog dijela Karpatske kotline, donjeg Podunavlja i transkarpatskih područja, a pojedini su primjerci zabilježeni i u sjevernom dijelu Karpatske kotline te zapadnom Balkanu (Breza). Tri poznata primjerka iz Siska jasno potvrđuju južnopanonsku komponentu u ženskoj nošnji protopovijesne Segestike.

Sl. 46) Pojasna kopča
tipa Laminci iz Siska
(snimio: I. Krajcar)

⁵³² Majnarić-Pandžić 1990, 61; Jovanović 2010.

⁵³³ Za detaljan opis primjerka iz privatne zbirke Davora Purića vidi Majnarić-Pandžić 1990.

⁵³⁴ Guštin 2011, 246-247.

2.7.5 Prstenaste pojasne kopče

Dva predmeta izrađena od bakrene slitine iz Siska možemo svrstati u skupinu prstenastih pojasnih kopči koje bez sumnje predstavljaju ostavštinu latenske materijalne kulture. Prvi ima obruč trokutastog presjeka na kojega se nastavlja ovalno oblikovani nastavak ukrašen dvjema koncentričnim kružnicama koji završava trokutastim proširenjem i kukicom za zakopčavanje sa stiliziranom ljudskom glavom. Na glavi se jasno razaznaje frizura, široki trokutasti nos i oči ispod kojih se naziru usta (T. 87: 5). Antropomorfni prikaz čini sisačku kopču jedinstvenom među sličnim primjercima, koji tipološki pripadaju inačici 4C prema tipologiji G. Bataillea datiranoj u stupanj LT C2.⁵³⁵ Većina sličnih kopči izrađena je od željeza, iako su poznati i primjerci od bakrene slitine (Dvorište SAZU u Ljubljani, Formin, Amara u Karniji).⁵³⁶ Često se nalaze u grobovima s mačevima LT C2 stupnja, primjerice na groblju u Zvonimirovu,⁵³⁷ što, uz čestu prisustnost željeznih obruča, sugerira da su korištene za zakopčavanje pojaseva na kojima su nošene korice. Ipak, plastično oblikovana glava na trnu koji prelazi u trokutasto proširenje mogla bi upućivati i na nešto drugačiju interpretaciju ovoga predmeta. Naime, moguće je da trokutasto proširenje predstavlja shematizirani prikaz figure, točnije haljine na koju se nastavlja glava, što bi se moglo objasniti kao prikaz ženskog lika kakav je primjerice poznat s kopče pojasa od štapićastih uvijenih članaka iz Surčina.⁵³⁸ U tom slučaju sisačku kopču možda bi smo mogli interpretirati ne kao dio ratničke opreme, nego kao dio ženske nošnje!

Druga sisačka kopča ima prsten ovalnog presjeka s rebrom na jednoj strani. Nastavak je oblikovan s dvije srcolike perforacije te trnom za zakopčavanje koji završava kuglastim zadebljanjem (T. 87: 6). Slične primjerke, izrađivane u nekoliko varijanti, nalazimo uglavnom u ratničkim grobovima stupnja LT D2 na širom prostoru od južne Panonije do Baltika,⁵³⁹ a najbližu analogiju sisačkoj kopči nalazimo u grobu 37 na groblju iz Verduna.⁵⁴⁰ S obzirom na kronološku poziciju ovoga predmeta u stupanj LT D2 (80/70. – 15. godina pr. Kr.), moguće su dvije interpretacije. Prema prvoj ona je mogla biti dio pojasa za nošenje korica mača nekog segestanskog ratnika, a prema drugoj pripadala je nekom rimskom savezniku, moguće iz redova Tauriska, koji su sudjelovali u opsadi Segest(ik)e 35. godine pr. Kr.

---

⁵³⁵ Bataille 2001, 454, Fig. 3.

⁵³⁶ Pahič 1966, 287, T. 15: 11; Puš 1977, 122, Fig. 2; Righi 2001, 114, 122, Fig. 6: 8.

⁵³⁷ Dizdar 2013, 177-182.

⁵³⁸ Drnić 2015b, 90-91, Sl. 24: 1-1a.

⁵³⁹ Böhme-Schönberger 1998, 244, Abb. 9; Schulze-Forster 2015, 56, T. 11: 257, Abb. 35.

⁵⁴⁰ Božić 2008, 122-123, sl. 25: 6; Breščak 2015, 78, Pl. 11: 3.

2.8 IGLE

Igle, kao predmeti koji su činili dio nošnje željeznodobnih zajednica s prostora jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana, nešto su slabije zastupljene među sisačkim željeznodobnim materijalom u odnosu na fibule s ukupno pet primjerka.

2.8.1 Igle s namotanom glavicom

Među sisačkim materijalom nalaze se dvije brončane igle spiralno namotane glavice, prethodno spomenute u uvodnom poglavlju (T. 89: 1-2).⁵⁴¹ Prvi primjerak je gladak i okruglog presjeka, dok je drugi na vratu četvrtastog presjeka ukrašen koso urezanim linijama. Igle namotane glavice predstavljaju dio muške nošnje na prostoru od jugoistočnih Alpa do srednjeg Podunavlja u kasnom brončanom dobu, a nastavljaju se koristiti u početnoj fazi starijeg željeznog doba. Primjerice, nalazimo ih u okviru grupe Velika Gorica - Dobova na groblju u Dobovi (Ha B),⁵⁴² kao i u 2b fazi ljubljanske skupine (npr. grob 3 u Mestnim njivama i grob 2 iz Sadeža u Črnomelju) koja je istovremena sa stupnjem Podzemelj 1, odnosno datira se u prijelaz brončanog u željezno doba.⁵⁴³ Od grobnih cjelina Ha C1 stupnja u kojima su pronađeni ovi predmeti, možemo spomenuti tumul 11 iz Fröga,⁵⁴⁴ te grob 38 iz Batine.⁵⁴⁵ Na groblju Most na Soči ove se igle koriste tijekom cijelog stupnja I svetolucijske skupine, uključujući i podstupanj Ic kada ih nalazimo u grobnim cjelinama s fibulama *a tre bottoni*, velikim čunastim fibulama i ranim zmijolikim fibulama, što bi odgovaralo stupnju Stična 2 dolenjske halštatske skupine, odnosno ranom Ha D1 stupnju srednjoeuropske kronologije.⁵⁴⁶ Osim u grobovima, određeni broj ovih igala poznat je i iz istovremenih naselja kao što su Ormož, Grajski grič na Ptuju i Grajski hrib u Gornjoj Radgoni⁵⁴⁷ te s gradine Špičak.⁵⁴⁸ Iz navedenog je jasno da sisačke primjerke, s obzirom na nedostatak konteksta, možemo široko datirati u završnu fazu bronačanog (Ha B) i početak željeznog doba (Ha C), s mogućnošću trajanja i u Ha D1 stupnju.

2.8.2 Višeglava igla

Jedna igla pripada tipu tzv. višeglavih igala, obliku rasprostranjenom u raznim varijantama na prostoru Italije, te srednje i jugoistočne Europe, u okviru brojnih kulturnih

---

⁵⁴¹ Burkowsky 1999, 70.

⁵⁴² Stare 1975, grob 14: T. 7: 9, grob 244: T. 34: 1, grob 251: T. 36: 2

⁵⁴³ Dular 2003, Sl. 51, Sl. 56: 6, 10.

⁵⁴⁴ Tomedi 2002, T. 5: 2.

⁵⁴⁵ Bojčić, Ložnjak Dizdar, Hršak 2018, 181, T. 4: 1.

⁵⁴⁶ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1985.

⁵⁴⁷ Dular, Tomanič Jevremov 2010, T. 28: 2; Dular 2013, T. 57: 1, T. 74: 1.

⁵⁴⁸ Pavišić 2017, 51-52. Igla se nalazila u kontekstu kuće B u kojoj je pronađena i zmijolika fibula s pločicama.

grupa. Ovi su predmeti karakteristični za mušku nošnju starije faze starijeg željeznog doba, odnosno 8. i 7. st. pr. Kr., a tijekom 6. st. pr. Kr. nestaju iz upotrebe, kada se i u muškoj nošnji počinju preferirati fibule. Sisački primjerak ima dvije kuglaste glavice te tri diskoidna zadebljanja, a vrat je ukrašen koso i vodoravno urezanim linijama. Vrh igle nedostaje (T. 89: 3). Prema navedenim morfološkim karakteristikama ova igla analogna je primjercima tzv. japodsko- liburnskih višeglavih igala, točnije tipu B, inačici A, prema tipologiji Lo Schiavo.⁵⁴⁹ S obzirom na to da igla nema patinu, već se zadržala karakteristična boja bakrene slitine, vjerojatno je riječ o vodenom nalazu. Brojni primjerci navedenih igala poznati su s japodskih grobalja u Prozoru,⁵⁵⁰ Kompolju,⁵⁵¹ Smiljanu,⁵⁵² Vrepcu⁵⁵³ i Dugoj Gori,⁵⁵⁴ a kao sisačkome primjerku najbližnije predmete možemo izdvojiti pet igala iz Prozora,⁵⁵⁵ četiri primjerka iz Kompolja od kojih je objavljen onaj iz groba 197⁵⁵⁶ te tri iz Vlašškoga polja. Ukrašenost vrata sisačke igle izveden urezivanjem razlikuje se od navedenih japodskih primjeraka s obzirom na to da se sastoji od tri skupine koso i vodoravno položenih linija, dok su linije na ostalim iglama uglavnom vodoravne ili u potpunosti nedostaju. R. Drechsler-Bižić ove je predmete datirala u treću i četvrtu fazu japodske kulturne grupe ((8!)7-6. stoljeće pr. Kr.).⁵⁵⁷

2.8.3 Dvojne igle

Na prvom sisačkom primjerku glatka žica na glavi je svinuta tri puta u obliku slova m, što ju svrstava u Vasićev tip 4, inačicu a (T. 89: 4).⁵⁵⁸ Ovaj iznimno popularan oblik bio je uglavnom dio muške nošnje, iako se rjeđe pojavljuje i u ženskoj na području zapadnog, središnjeg i južnog Balkana te istočne jadranske obale, a pojedini primjerci zabilježeni su na znatno širem prostoru, od središnje Italije (Picenum), sjeverne Afrike, južne Rusije i Male Azije. Najstariji primjerci mogu se datirati već u 8. stoljeće pr. Kr., iako većina primjeraka iz

⁵⁴⁹ Lo Schiavo 1970, 461, T. 36: 10.

⁵⁵⁰ Drechsler-Bižić 1972-73, T. 11: 8, 11, 13, 14; T. 18: 6, 7; T. 20: 10; T. 23: 8; T. 29: 1; T. 36: 4; T. 37: 3; Drechsler-Bižić 1986, T. 12: 8.

⁵⁵¹ Drechsler-Bižić 1961, T. 4: 1; 5: 1; 11: 1.

⁵⁵² Hoffiller 1905, Sl. 26, 10.

⁵⁵³ Drechsler-Bižić 1958, T. 3: 20.

⁵⁵⁴ Balen-Letunić 1986, Sl. 1: 7.

⁵⁵⁵ Dva se primjerka nalaze u Naturhistorisches Museum u Beču pod inventarnim brojevima 18838 i 19819 (Lo Schiavo 1970, 461, Tav. 8: 6 i Tav. 15: 8c), a tri u Arheološkom muzeju u Zagrebu (Ljubić 1889, T. 16:10; Drechsler-Bižić 1972-73, grob 27 (T. 18: 6) i grob 42 (T. 23: 8)).

⁵⁵⁶ Drechsler-Bižić 1968, T. 4: 43.

⁵⁵⁷ Drechsler-Bižić 1987, 404, 406, Sl. 23: 10, Sl. 24: 7.

⁵⁵⁸ Vasić 1982, 241-250. Zanimljivo je da Vasić u popisu igala tipa 4a u objavi iz 1982. godine navodi Sisak kao mjesto nalaza jednog primjerka, iako u vrijeme pisanja rada nije bio u mogućnosti potvrditi njegovo postojanje.

databilnih konteksta s balkanskog prostora potječe iz razdoblja od 6. do 4. stoljeća pr. Kr.⁵⁵⁹ Na područjima susjednim sisačkom željeznodobnom naselju nalazimo ih na prostoru rasprostiranja japodske kulturne grupe (Jezerine, Kompolje i Prozor), kao i grupe Donja Dolina - Sanski Most. Pretpostavlja se da je sisački primjerak pristigao iz navedenih smjerova.

Drugi primjerak, nedavno pronađen među materijalom iz Siska pohranjenom na Antičkom odjelu AMZ-a i dosada nepoznat stručnoj javnosti, predstavlja unikat među dvojnim iglama balkanskog prostora. Naime, njegova je glava križno oblikovana s tri petlje, što je karakteristika primjeraka koje je R. Vasić definirao kao tip 5c (T. 89: 5).⁵⁶⁰ Ipak, od navedenog tipa razlikuje se time što su oba kraka nakon vodoravnih petlji koljenasto savijena, za razliku od većine predmeta kod kojih se krakovi nastavljaju okomito. To sisački primjerak donekle približava malobrojnom tipu Vd sa samo dva poznata primjerka čija se glava sastoji od pet petlji,⁵⁶¹ iako ih on ima samo tri. Možda bi bilo najbolje sisačku iglu definirati kao hibridni oblik između tipova 5c i d! Svi poznati primjerci, osim jednog iz Amfipolisa u Grčkoj, potječu iz istočne i zapadne Bosne (Glasinac, Debelo Brdo, Sanski Most) te Hercegovine (Livno, Plana). Smatramo da bi porijeklo sisačkog primjerka trebalo tražiti upravo na tom prostoru, pri čemu se kao najizglednije ishodište nameće kasnohalštatski centar u Sanskom Mostu s kojim je sisačka željeznodobna zajednica održavala, čini se, intenzivne kontakte. R. Vasić smatra da se igle tipa 4c vjerojatno razvijaju na prostoru Bosne i Hercegovine iz igala tipa Va, iako je sa srednjeg Balkana, točnije iz zapadne Srbije, poznat samo jedan primjerak tipa 5a! U okvirima glasinačke kulture datira ih od kraja stupnja IVc do stupnja Va, odnosno od druge polovice 6. do sredine 4. stoljeća pr. Kr.

2.9 OBRUČASTI NAKIT

2.9.1 Narukvice i nanogvice

U pretpovijesnoj zbirci GMS-a nalaze se dvije nanogvice te dvije cijele i jedan ulomak brončane narukvice iz Siska, koje se na osnovi morfoloških karakteristika mogu datirati u željezno doba. Narukvice i nanogvice, odnosno obručasti nakit kako se često naziva u literaturi, uz fibule najčešći su oblik nakita u željeznom dobu, pa pomalo začuđuje njihov

---

⁵⁵⁹ Vasić 1982, 247-250; Vasić 2003, 125-128. Kao donju kronološku granicu uporabe igala tipa 4a R. Vasić u objavi iz 2003. godine navodi 2. stoljeće pr. Kr., iako u tekstu ne navodi konkretne primjere za ovu dataciju! Nadopunjeno: Blečić-Kavur, Miličević-Capek 2011, 34-39.

⁵⁶⁰ Vasić 1982, 254-255.

⁵⁶¹ Vasić 1982, 255.

relativno mali broj među sisačkim materijalom. Spomenute nanogvice narebrenе su s vanjske, a glatke s unutrašnje strane te imaju otvorene i prebačene krajeve (T. 89: 6-7). Z. Burkowsky navodi da postoje određene indicije da sisački primjerci potječu iz uništenog groba, što je vjerojatno točno.⁵⁶² Naime, opisani primjerci gotovo su identični, a iz primjera gdje su sačuvane grobne cjeline znamo da su nošene u paru. Primjerice, u kosturnom grobu 6 s Turske kose kod Velike Vranjevine zabilježene su gotovo identične nanogvice zajedno s jednako ukrašenim narukvicama i torkvesom.⁵⁶³ Iste predmete nalazimo i u gornjem toku rijeke Kupe, na lokalitetu Podzemelj koji potječu iz grobova pod tumulima, nažalost bez sačuvanih grobnih cjelina, iz starijeg željeznog doba.⁵⁶⁴ Na prostoru Bele Krajine slični predmeti zabilježeni su i u istraživanju tumula 1 na poziciji Hrib u Metliki s vrlo zanimljivim inventarom u grobu 18, koji je, uz ogrlicu od perli izrađenih od različitih materijala te fibule narebrenog luka, sadržavao narebreni torkves i šest narebrenih narukvica otvorenih i prebačenih krajeva. Na osnovi analize materijala i postojećih analogija, L. Grahek je predmetni grob interpretirala kao bogati dječji ukop iz stupnja Stična 2.⁵⁶⁵

Važno je napomenuti da se na prostoru dolenske halštatske skupine narebreni obručasti nakit otvorenih krajeva u većem broju pojavljuje upravo u stupnju Stična 2 i zadržava u različitim varijantama sve do negovskog stupnja. Također, dva primjerka zabilježena su i u paljevinskom grobu 126 s Kapiteljske njive u Novome mestu koji se, s obzirom na prisutnost certosa fibule sedme skupine, datira u stupnjeve LT B2-C, odnosno od kraja 4. do prve polovice 2. stoljeća pr. Kr.⁵⁶⁶ Navedeni predmeti predstavljaju dijelove kasnohalštatske ženske nošnje koja je evidentno bila u uporabi i u starijoj fazi mlađeg željeznog doba. Nedostatak sličnih primjeraka na japodskom prostoru, uključujući i groblja u srednjem toku rijeke Une, te njihova prisutnost u grobu 6 s Turske kose upućuje da su narebrenе nanogvice/narukvice bile dio nošnje zajednica Donjeg Pokuplja, vjerojatno pod utjecajem s prostora Bele Krajine i Dolenjske.

Za sisački primjerak, kojega se zbog promjera od 7 cm može definirati kao narukvica, navodi se da potječe iz rijeke Kupe. Ona je masivna, ovalnog presjeka, također narebrena, ali nema otvorene krajeve nego čini puni krug (T. 89: 9).⁵⁶⁷ Slične predmete, kao i prethodno opisane nanogvice, nalazimo na brojnim lokalitetima dolenske halštatske skupine, ali i u grobovima mokronoške skupine. Primjerice, jedan je par zabilježen u grobu 284 s Kapiteljske

---

⁵⁶² Burkowsky 2001, 7-8, T. 1: 1-2.

⁵⁶³ Čučković 2009, 78, T. 12: 4-5.

⁵⁶⁴ Dular 1978.

⁵⁶⁵ Grahek 2004, 159, 166, Sl. 44, T. 3: 4-20.

⁵⁶⁶ Križ 2005, 52-53, T. 16: 5-6.

⁵⁶⁷ Burkowsky 2001, 8, T. 1: 3.

njive u kojemu su se, uz priloge keramičkih posuda, nalazile i četiri fibule od kojih se jedna može definirati kao tip Valična vas što ovu cjelinu datira u stupanj LT C2.⁵⁶⁸ Elementi nošnje iz opisane grobne cjeline potvrđuju da se radi o ukopu žene, za razliku od groba 394, u kojemu su također pronađene dvije brončane narebrene narukvice, ali uz priloge naoružanja LT C1 stupnja (središnji okov štita, mač u koricama 5. skupine po Lejarsu i raskovani pleteni pojas ukrašen punciranjem).⁵⁶⁹

Nedvojbeno latenskog porijekla je ulomak brončane narukvice s kalotasto oblikovanim dvostrukim okruglim zadebljanjima ukrašenim reljefno izvedenim viticama (T. 89: 9).⁵⁷⁰ Obručasti nakit izveden plastičnim stilom nalazimo u okvirima latenske kulture od kraja 4. i u 3. stoljeću pr. Kr. (stupnjevi LT B2-C1). Sisačkom primjerku bliske narukvice, koje također imaju kalotasto oblikovana zadebljanja, potječu iz Kupinova i iz nepoznatog nalazišta u Slavoniji ili Srijemu,⁵⁷¹ ali i transilvanijskog nalazišta Pișcolt,⁵⁷² upućujući, što je već ispravno primijetio i Z. Burkowsky, na porijeklo sisačkog primjerka iz jugoistočnog, odnosno istočnog dijela Karpatske kotline. U konstrukcijskom smislu radi se o dvodijelnim narukvicama kod kojih je kraći element bio pričvršćen jednostavnom šarnirskom konstrukcijom. Sisački ulomak predstavlja taj kraći element s trnom na jednom kraju i dvije perforacije za šarnir na drugom.

Vrlo zanimljiv nalaz predstavlja spiralno namotana narukvica trakastog presjeka izrađena od bakrene slitine sa stiliziranim životinjskim glavama na završetcima (T. 90: 1). Naime, spiralno namotane narukvice/nanogvice poznate su sa Sisku susjednih područja, primjerice na grobljima Jezerine, Ribić i Golubić, ali ovi primjerci imaju jednostavne završetke.⁵⁷³ Kao prilozi na navedenim grobljima brončane narukvice su rjeđe u odnosu na druge elemente nošnje, primjerice fibule, a većina ih potječe iz faze 5b, odnosno 1. stoljeća pr. Kr., što potvrđuje datacija dva vrlo bogata groba iz Jezerina (grob 278) i Ribića (grob 10) u kojima su pronađeni spiralno oblikovani primjerci. Ipak, primjerci iz groba 278 iz Jezerina, u kojemu se uz spiralnu narukvicu nalazila fibula ranolatske sheme s kuglicom na prebačenoj nozi, te groba 70 iz Golubića upućuju na to da se ovaj oblik, iako ne u većem broju, nalazio i ranije u nošnji japodskih zajednica u dolini Une. No, vratimo se sisačkom primjerku. U konstrukcijskom i dekorativnom smislu, ako ne i izravne analogije, a ono

---

⁵⁶⁸ Križ 2005, 89, T. 60.

⁵⁶⁹ Križ 2005, 91-92, T. 70-72.

⁵⁷⁰ Burkowsky 2001, 8, T. 1: 4.

⁵⁷¹ Drnić 2015b, 83, Sl. 23, T. 36: 3.

⁵⁷² Némethi 1988, 95, 107, M. 172 - Fig. 15: 2, M. 174 - Fig. 17: 4, M. 177 - Fig. 18: 6; Némethi 1992, 100, M. 186 - Fig. 29: 14.

⁵⁷³ Marić 1968, Jezerine - grob 257 (T. 3: 30), grob 278 (T. V: 10); Ribić - grob 10 (T. 18: 23), grob 219 (T. 17: 50); Raunig 1968, Golubić - grob 70 (T. 4: 35).

konceptualne sličnosti nalazimo u skupini dačkih narukvica iz 1. stoljeća pr. Kr. i 1. stoljeća nakon Kr. Iako su ovi predmeti izrađeni od plemenitih metala, uglavnom srebra i rijeđe zlata te uglavnom bogato ukrašeni palmetama i životinjskim protomama, njihov oblik upućuje na jasne sličnosti sa sisačkom narukvicom. Pri tome možemo istaknuti decentnije ukrašeni srebrni primjerak iz ostave București - Herăstrău koji je, slično sisačkoj narukvici, narebren prije zoomorfno oblikovanog završetka. Navedena ostava datira se u ranu fazu dačkih ostava iz prve polovice 1. stoljeća pr. Kr.⁵⁷⁴

2.9.2 Srebrne sljepoočničarke

Predmeti koji svjedoče o kontaktu sisačke željeznodobne zajednice s naseljem u Donjoj Dolini, a moguće i s drugim južnopanskim zajednicama, dvije su srebrne tordirane sljepoočničarke s jednim glatkim i drugim u ušicu uvijenim krajem (T. 90: 2-3). Nažalost, za navedene sisačke primjerke ne postoje detaljniji podatci o kontekstu nalaza, iako bi činjenica da postoje dva identična predmeta mogla upućivati na postojanje uništenog, vjerojatno kosturnog groba, kao uostalom i kod prethodno opisanih narebrenih nanogvica. U nošnji donjodolinske zajednice tordirane brončane sljepoočničarke prebačenih krajeva, od kojih je jedan namotan u ušicu, pojavljuju se od faze 2c koja je istovremena sa stupnjem zmijolike fibule, o čemu svjedoči nekoliko grobova u kojima su ovi predmeti zabilježeni zajedno sa zmijolikim fibulama 4 i 5 inačice prema S. Tecco-Hvala (grobovi s grebe M. Petrovića ml. 28, 30, 31, 34, 35).⁵⁷⁵ B. Čović navodi da se tordirane sljepoočničarke koriste i u mlađim 3a1 i 3a2 fazama, što bi mogao potvrđivati inventar groba 9 s grede M. Petrovića ml. u kojemu se čak osam sljepoočničarki nalazilo zajedno s Certosa fibulama, inačica 2a i 5.⁵⁷⁶ Ipak, neobičan ukop pokojnice, pri čemu su sačuvana samo lubanja i kosti lijeve noge te prisutnost pločaste fibule tipa Sanski Most, koja predstavlja mlađi oblik iz faze 3b, ukazuju na potreban oprez pri analizi ove grobne cjeline! Na dugo zadržavanje ovih predmeta u nošnji upućivao bi inventar groba 43 s grede M. Petrovića ml. u kojemu su se, pored dvije tordirane brončane sljepoočničarke, nalazile i dvije fibule ranolatenske sheme sa zoomorfno oblikovanim završecima prebačene noge te nekoliko perli od kojih jedna amforastog oblika, što jasno potvrđuje dataciju groba u fazu 3b, odnosno 4. stoljeće pr. Kr. Ovu dataciju potvrđuju i primjerci iz poznatog groba iz Velike u kojemu su pronađene dvije narukvice(?)/sljepoočničarke izrađene od tordirane srebrne žice (primjerci prikazani na T. 2: 1

⁵⁷⁴ Spânu, Cojocar 2009, 98-100, 104, Fig. 2: 1.

⁵⁷⁵ Truhelka 1904, T. 45: 21-22, T. 46: 7-8, 16-17, T. 47: 11-12, T. 48: 4-5; Čović 1987; Tecco-Hvala 2014, 131-134, Sl. 4-5.

⁵⁷⁶ Truhelka 1904, 92, T. 44: 6-7; Čović 1961, Y 28.

i 3 su dva dijela jedne sljepoočničarke!).⁵⁷⁷ Ovaj grob predstavlja jednu od reprezentativnih cjelina sa samog kraja starijeg željeznog doba, odnosno iz faze Čurug prema periodizaciji D. Božića koji je istovremen sa srednjoeuropskim LT B1 stupnjem.⁵⁷⁸ Sve tordirane sljepoočničarke iz prethodno nabrojanih grobnih cjelina iz Donje Doline izrađene su od brončane žice, za razliku od sisačkih primjeraka koji su srebrni. Ipak, postoji i izravna analogija sisačkim primjercima u, nažalost uništenom, grobu 9 s grede N. Šokića. Na dubini od 70 cm pronađena je nakupina ljudskih kostiju, što bi moglo značiti da je grob uništen, možda i opljačkan, još u pretpovijesnom vremenu. Među kostima pronađene su dvije tordirane sljepoočničarke izrađene od srebrne žice te jedna narebrna perla od zlatnog lima, što bi moglo upućivati na viši društveni položaj pokojnice.⁵⁷⁹ Obje srebrne sljepoočničarke iz groba 9, kao uostalom i u cijelosti sačuvan primjerak iz Velike, gotovo su identične sisačkim primjercima što potvrđuje nekoliko detalja: vrhovi od kojih je jedan zašiljen i gladak, a drugi namotan u ušicu te glatki dio u središnjem dijelu žice. Vrlo slični predmeti izrađeni od srebrne tordirane žice zabilježeni su i u bogatom ženskom grobu 2 iz Beremenda gdje su interpretirani kao četiri narukvice.⁵⁸⁰ Dijelovi nošnje, kao što su staklene perle, fibule tipa Novi Pazar, okovi pojasa izrađeni tehnikom lijevanja na proboj te fibule tipa Certosa inačice V, datiraju ovu cjelinu u kraj 6. i prvu polovinu 5. stoljeća pr. Kr. Ipak, činjenica da u grobu nisu pronađeni ostatci skeleta, a samo iskopavanje groba provedeno je neprofesionalno bez točnih podataka o položaju svih predmeta, kao i fragmentiranost navedenih srebrnih primjeraka, upućuju na mogućnost drugačije interpretacije. Naime, ako fragmente iz groba 2 u Beremendu usporedimo sa sisačkim primjercima, jasno je da se može raditi o dva primjerka prebačenih krajeva s glatkim dijelom u središtu. Također, niz sličnih primjera iz Donje Doline potvrđuje da se radi o sljepoočničarkama s obzirom na to da su u nekoliko grobova pronađeni s obje strane lubanje. Primjerice, u grobu 9 s grede M. Petrovića ml. uz lubanju su pronađene četiri sljepoočničarke izrađene od tordirane brončane žice, zajedno s Certosa fibulom V inačice, što ovu cjelinu smješta u isto razdoblje kao i predmetni grob iz Beremenda.⁵⁸¹

Za razliku od Donje Doline, tordirane sljepoočničarke su rijetke u nošnji željeznodobne zajednice u Sanskom Mostu. Jedini objavljeni predmet potječe iz dvojnog kosturnog groba 122 u kojemu su bili pokopani žena i dijete. Uz glavu žene pronađene su Certosa fibule

---

⁵⁷⁷ Dizdar, Potrebica 2002, 114, T. 2: 1, 3; T. 3: 1.

⁵⁷⁸ Božić 1981, 315-316, Tab. 2.

⁵⁷⁹ Truhelka 1904, T. 77: 33-34.

⁵⁸⁰ Jerem 1973, 68, 72, Abb. 4, 7: 2-5.

⁵⁸¹ Truhelka 1904, 91, T. 44: 6-7. Vrlo slične izrade je narukvica izrađena od bakrene(?) žice iz groba 9 iz Szentlőrinc, koja se nalazila na desnoj ruci pokopanog djeteta, s jednim zašiljenim krajem, a drugim raskovanim i namotanim u ušicu. Ipak, u opisu predmeta ne navodi se da je tordiran (Jerem 1968, 162, Sl. 20: 5).

samostrelne konstrukcije, što ovu grobnu cjelinu smješta u 5. stoljeće pr. Kr., a brončane sljepoočnice su se nalazile uz lubanju djeteta.⁵⁸²

Naušnice/sljepoočnice izrađene od tordirane srebrne žice zadržavaju se u nošnji na prostoru jugoistočne Panonije i početkom mlađeg željeznog doba, iako su njihove dimenzije znatno manje od prethodno opisanih stariježeljeznodobnih primjeraka. Nalazi iz grobova u Kostolcu, Pećinama (G3 991) te grobnim cjelinama 60 i 67 s Karaburme u Beogradu, odreda datirani u stupanj Beograd 1, odnosno LT B2,⁵⁸³ svjedoče o preživljavanju pojedinih autohtonih elemenata ženske nošnje i njihovo kombiniranje s novim, latenskim oblicima. Taj je proces započet već i ranije tijekom 4. stoljeća pr. Kr. što potvrđuje spomenuti grob iz Velike.

2.10 PRIVJESCI

2.10.1 Kameni privjesci

Dva predmeta izrađena od kamena, jedan iz zbirke AMZ-a, a drugi iz GMS-a, predstavljaju privjeske vjerojatno nošene oko vrata. Prvi je okrugli s većom perforacijom (T. 90: 5), a drugi je zvonoliko oblikovan s perforacijom za provlačenje trake u gornjem i kružnim udubljenjem u središnjem dijelu (T. 90: 4).⁵⁸⁴ Kao i u slučaju srebrnih sljepoočnica, i za ove predmete nalazimo paralele na nekoliko južnapanonskih lokaliteta. U istraživanju sojeničarskog naselja u Donjoj Dolini pronađeno je više privjesaka, odnosno amuleta (njem. *Steinamuletten*) kako ih je interpretirao Č. Truhelka.⁵⁸⁵ O kronološkoj poziciji ovih predmeta svjedoči nam primjerak iz groba 10 s grede Stipe Jakarića, koji je okruglog oblika s jednom oštećenom i jednom funkcionalnom perforacijom za provlačenje trake te manjim okruglim udubljenjem u središnjem dijelu, slično onome s jednog sisačkog primjerka.⁵⁸⁶ Uz opisani kameni privjesak, nošnja pokojnice sastojala se od dvije pločaste fibule tipa Sanski Most, ogrlice od 21 staklene perle te brončanog prstena otvorenih i prebačenih krajeva, što ovu cjelinu datira u fazu 3b grupe Donja Dolina - Sanski Most, odnosno 4. stoljeće pr. Kr.⁵⁸⁷ Isti vremenski okvir uporabe kamenih privjesaka potvrđuje primjerak ovalnog oblika ukrašen urezanim linearnim motivima iz ženskog groba 40 iz Szentlőrinc, koji je visio na ogrlici zajedno s osamnaest jantarnih perli, a ključan predmet za

---

⁵⁸² Fiala 1899, 98, Fig. 134.

⁵⁸³ Jovanović 1994; Jovanović 2007.

⁵⁸⁴ Burkowsky 2015, 19, kat. br. 32.

⁵⁸⁵ Truhelka 1904, 65, T. 37: 22-27.

⁵⁸⁶ Truhelka 1904, 107, T. 54: 21.

⁵⁸⁷ Čović 1987, 260, 265-266.

datiranje cjeline je ranolatenska zoomorfna fibula LT B1 stupnja.⁵⁸⁸ Nešto je stariji dvojni grob 3 u kojemu se kao dio ženske nošnje nalazio ovalni kameni privjesak zajedno s dvije fibule tipa Certosa, inačice h, koje cjelinu datiraju u posljednju trećinu 5. i prvu četvrtinu 4. stoljeća pr. Kr.⁵⁸⁹

2.10.2 Privjesci od srebrnog lima

Iz tehnološke, ali i estetske perspektive vjerojatno najzanimljiviji željeznodobni predmet iz Siska predstavlja dvodijelni privjesak sastavljen od pločice srebrnog lima na koju je zakovicama pričvršćena plastično izvedena ženska glava izvedena iskucavanjem lima izrađenog od legure srebra i zlata (T. 91). Naime, donja pločica je izrađena od standardne legure s nešto povećanim udjelom bakra u omjeru 90,6 % (Ag) naspram 9,4 % (Cu), dok je u limu korištenom za iskucavanje ljudskog lika zabilježeno čak 12,5% zlata što mu daje određen koloristički efekt u odnosu na sivu pozadinu. Privjesak visi na lančiću koji je sastavljen od četiri segmenta povezana s dva veća i jednim manjim obručem. Lančani segmenti izrađeni su od legure s visokim postotkom srebra (97,9 %), dok je mjerenje kemijskog sastava jednog obruča pokazalo visok postotak bakra (39,2 %) i 60,8 % srebra, za što razloge možemo tražiti u konstrukcijskoj funkciji ovog elementa.⁵⁹⁰

Sl. 47) Antropomorfni privjesak na lančiću iz Siska (snimio: I. Krajcar)

⁵⁸⁸ Jerem 1968, 169, T. 25: 2-3.

⁵⁸⁹ Dizdar 2014, 49.

⁵⁹⁰ Drnić, Franjić 2014, 87.

Stilski, radi se o vrlo kvalitetnom prikazu ženskog lika izvedenom u helenističkoj tradiciji s kosom smotanom u pletenice, velikim bademastim očima i blagim zagonetnim osmijehom. Oko vrata se nalazi masivni torkves, a okomite linije na prsima mogu predstavljati ogrlicu ili ukras na odjeći. Bliske paralele za sisački privjesak u tehničkom i stilskom pogledu nalazimo u manjoj skupini predmeta koji potječu s liburnskog prostora. Naime, realistični prikazi ženskih glava i poprsja s detaljima frizure i nakita zabilježeni su na pojasnoj kopči iz Podgrađa kod Benkovca, kao privjesak na fibuli tipa Baška iz Baške, na limovima koji su bili dio liburnskih pločastih fibula iz Nina te na srebrnom limu iz groba 336 iz Jezerina u dolini Une.⁵⁹¹ Predložena datacija za ovu grupu predmeta, koju A. Tonc naziva i liburnskom, jest 3. – 2. stoljeće, s određenom mogućnošću trajanja početkom 1. stoljeća pr. Kr.

Drugoj skupini srebrnih privjesaka, koja je definirana kao japodska, pripada sisački primjerak u obliku stiliziranog prikaza cijelog tijela s određenim detaljima na odjeći, što bi moglo upućivati da se radi o ženskoj figuri (T. 90: 7). Privjesak je izrađen od dva srebrna lima s 94,4 % srebra i 2 % bakra, iskucana na matrici i spojena lemljenjem.⁵⁹² Na glavi se nalazi petlja kroz koju je provučena karika izrađena od srebrne žice. A. Tonc je u drugu skupinu uvrstila privjeske sa stiliziranim prikazima lica, u pojedinim slučajevima nalik maskama, koje nalazimo na japodskim lokalitetima u dolini Une, Jezerinama i Ribiću, u ostavi iz Ličkog Ribnika, ali i u poznatoj ostavi srebrnih predmeta iz južnobanatskog Židovara. Upravo u židovarskoj ostavi nalazimo i najbliže analogije sisačkom primjerku. Analizom grobnih cjelina i ostava, druga skupina srebrnih privjesaka sa stiliziranim prikazima glava i cijelih figura datirana je u 2. – 1. stoljeće pr. Kr.⁵⁹³

Osim opisanih privjesaka, s više ili manje stiliziranim prikazima ljudskih figura i glava, na navedenim lokalitetima nalazimo i privjeske od srebrnog lima s prikazima rozeta, stiliziranih falusa itd. Iako takvi privjesci nisu poznati iz Siska, postoje jasne indicije da su oni tu proizvođeni. Naime, u jaružanjima rijeke Kupe pronađene su četiri brončane matrice koje su vrlo vjerojatno korištene kao toreutički alat za izradu opisanog nakita.⁵⁹⁴ Sve četiri matrice imaju konkavnu gornju i ravnu donju stranu (T. 90: 8-11). Jedan primjerak korišten je za izradu privjesaka u obliku falusa, kao i dvije nešto stiliziranije matrice, dok je četvrti primjerak apstraktan. Na svim matricama nalaze se urezane okomite, kose i vodoravne linije te motiv koncentričnih krugova, koji su odreda zabilježeni na sisačkom antropomorfnom privjesku. Važnost ovih za sada jedinstvenih predmeta jest i u činjenici da oni svjedoče o

---

⁵⁹¹ Tonc 2012, Fig. 1.

⁵⁹² Drnić, Franjić 2014, 87, Appendix 3.

⁵⁹³ Tonc 2012.

⁵⁹⁴ Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 17-19; Drnić 2015a, kat. br. 14-17.

postojanju toreutičke radionice u sisačkom mlađeželjeznodobnom naselju u kojoj su proizvođeni za tadašnje vrijeme tehnološki sofisticirani i estetski vrlo kvalitetni proizvodi čiju distribuciju možemo pratiti od istočne jadranske obale do jugoistočne Panonije u razdoblju od 3. do 1. stoljeća pr. Kr. Time je dodatno potvrđena važnost ovoga naselja i kao proizvodnog centra u željeznodobnoj komunikacijskoj mreži navedenog prostora.

2.10.3 Zoomorfni privjesak

Jedan od sisačkih predmeta koji se u nekoliko navrata pojavljivao u literaturi u proteklih 70 godina brončana je plastika u funkciji privjeska s prikazom ovna s naglašenim spolnim organom i obručom za vješanje na leđima (T. 90: 6).⁵⁹⁵ U podjeli životinjskih plastika s prostora Italije, te središnje i jugoistočne Europe B. Teßmann je prikaze ovnova uvrstila u treću skupinu.⁵⁹⁶ Naime, figurice koje predstavljaju konje, pse, bikove i ovnove nalazimo na navedenim područjima od kasnog brončanog doba, iako većina predmeta, koji potječu iz databilnih cjelina pripada starijem željeznom dobu. Znatno broj ovih predmeta nalazimo na japodskom prostoru, a pojedine primjerke i u okvirima dolenske skupine (Dolenske toplice, Podzemelj) te na prostoru južne Panonije (Donja Dolina, Batina, Dalj). Uglavnom potječu iz ženskih grobova iz razdoblja 7. – 4. stoljeća pr. Kr., a pretpostavlja se da su imali funkciju amuleta. Kao i za niz sisačkih predmeta, najbližu analogiju za privjesak u obliku ovna nalazimo na groblju donjodolinske željeznodobne zajednice. Naime, u bogatom ženskom grobu, kojega dijelovi nošnje pokojnice, osobito fibula s nogom u obliku beotskog štita, datiraju u drugu polovicu 7. i početak 6. stoljeća pr. Kr., uz desnu natkoljenicu nalazio se privjesak u obliku ovna s obručom za vješanje na leđima, nešto nezgrapnije izveden u odnosu na sisački primjerak.⁵⁹⁷

2.11 ORUŽJE

S obzirom na gotovo potpun nedostatak poznatih željeznodobnih grobalja, nalazi oružja s prostora Donjeg Pokuplja relativno su rijetki i gotovo u cijelosti predstavljaju slučajne nalaze. Osim mača tipa Möriegen koji potječe iz uništenog tumula u Draganiću⁵⁹⁸ te tuljaste

---

⁵⁹⁵ Vinski 1950, 331; Balen-Letunić 1993, 97; Balen-Letunić 2004, 328; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 8.

⁵⁹⁶ Teßmann 2009, 195, Abb. 9.

⁵⁹⁷ Truhelka 1904, 85, T. 40; Vasić 1999, 65-70.

⁵⁹⁸ Vinski-Gasparini 1971.

sjekire i vrha trobridne strelice s Kiringrada,⁵⁹⁹ svi ostali predmeti potječu iz Siska, mahom iz rijeke Kupe.

2.11.1 Sjekire

U starijem željeznom dobu jugoistočnoalpskog i južnopanonskog prostora sjekire su, uz koplja i relativno rijetke mačeve različitih oblika, bile glavno napadačko oružje, ali su zbog svoje funkcije sasvim sigurno bile korištene i kao oruđe. Iz Siska je poznato desetak željeznih sjekira koje zbog morfoloških osobina možemo datirati u željezno doba, iako nedostatak pouzdanog konteksta, s obzirom na to da se odreda radi o slučajnim nalazima, otežava determinaciju nekih primjeraka. Samo je jedan oštećeni brončani primjerak pronađen u jasnom stratigrafskom kontekstu, u Sondi 1 s Pogorelca, u najstarijem naseobinskom horizontu iz starijeg željeznog doba (T. 33: 7). Njemu, nažalost, nedostaje baza koja je najvažniji element za determinaciju, iako relativno mala dimenzija upućuje na sličnost s primjercima korištenim na završetku brončanog doba (Ha B), o kojima je nešto više pisano u uvodnom poglavlju.

Najbrojniju skupinu s osam poznatih primjerka iz Siska čine tuljaste sjekire, a jedan neobjavljeni primjerak iz fundusa AMZ-a, slučajni nalaz, potječe s lokaliteta Kiringrad (T. 111: 1). Prvi primjerak među njima manjih je dimenzija, gotovo paralelnih stranica koje se neznatno šire prema sječivu te sedlasto oblikovanim otvorom nasadnika ovalnog presjeka (T. 94: 3). Iako paralele za ovaj predmet nisu brojne, poznato nam je nekoliko primjeraka sličnog oblika s jugoistočnoalpskog prostora. Primjerice, jedna sjekira sličnog oblika potječe iz stariježeljeznodobnog naselja na Pošteli, nažalost bez detaljnijih podataka o kontekstu nalaza.⁶⁰⁰ Također, sličan primjerak pronađen je kao slučajni nalaz u iskopavanju tumula 1 na Kapiteljskoj njivi u Novom mestu.⁶⁰¹ Četiri sisačka primjerka s nešto kraćim tuljcem koji prelazi u trapezoidno sječivo (T. 93: 3-5; T. 94: 1) nalikuju tipičnim predmetima s prostora dolenske skupine (tzv. *ostalpinen Tüllenbeile*), iako oni u prosjeku imaju duže i uže tuljce na kojima se kod pojedinih primjeraka nalaze i ušice.⁶⁰² Naravno, postoje i „zdepastiji“ primjerci bliski sisačkima, primjerice sjekira s ravnim obodom kratkog tuljca bez ušice iz ratničkog groba 5/21-22 iz Stične, koji potječe iz stupnja zmijolike fibule, gotovo je identična

⁵⁹⁹ Balen-Letunić 1987, 11, T. 11: 7.

⁶⁰⁰ Teržan 1990, T. 45: 3.

⁶⁰¹ Križ 2013, 101, T. 23: 19.

⁶⁰² Egg 1996, 151-155, Abb. 91; Tecco-Hvala 2012, 114-116, Sl. 46.

navedenim sisačkim primjercima.⁶⁰³ Morfološki blisku tuljastu sjekiru nalazimo i u paljevinskom grobu 11 s druge grede N. Šokića u Donjoj Dolini zajedno s 46 cm dugim vrhom koplja, kojega Z. Marić smješta u IIIa razvojnu fazu.⁶⁰⁴

Željezne sjekire s tuljcem za nasad pojavljuju se već na prijelazu brončanog u željezno doba na samom završetku 9. i početkom 8. stoljeća pr. Kr. (stupnjevi Ruše III/Ha C0), o čemu svjedoči primjerak iz paljevinskog groba 1 iz Ptuja.⁶⁰⁵ Rijetke su u početnoj fazi starijeg željeznog doba, odnosno stupnju Podzemelj, iz kojega je poznat primjerak iz groba 31 iz Hriba u Metliki (Podzemelj 2),⁶⁰⁶ kada su zastupljenije sjekire s ručicama i zaliscima. Broj tuljastih sjekira u grobnim cjelinama dolenske halštatske skupine povećava se od stupnja Stična kada postaju dominantni oblik, a uporabi su sve do negovskog stupnja u kojemu se pojavljuju i sjekire s ušicama. Na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije nalazimo ih i u mlađem željeznom dobu, primjerice na groblju Kapiteljska njiva zabilježene su u tri grobne cjeline – grobovi 101, 160 i 220.⁶⁰⁷ Zbog manjih dimenzija (6 – 7 cm) primjerci iz grobova 101 i 220 vjerojatno su korišteni kao oruđe, dok se sjekira u grobu 160 nalazila s dva vrha koplja s pripadajućim peticama te zakrivljenim nožem, što predstavlja karakterističan halštatski set naoružanja, evidentno korišten i u stupnju LT B2. Primjerci s otvorenim i preklapljenim tuljcem zabilježeni su u kasnolatskim ratničkim grobovima 41 i 49, ukopanima u tumul 2 na Magdalenskoj gori.⁶⁰⁸ U jugoistočnoj Panoniji sjekire s otvorenim tuljcem potječu iz kasnolatskih grobova 31 i 50 s beogradske Karaburme⁶⁰⁹ te s utvrđenog naselja na lokalitetu Damića gradina u Starim Mikanovcima.⁶¹⁰ Među materijalom s uništenog groblja u Kupinovu je sjekira s tuljcem za nasad na kojemu se nalazi ušica te s kratkim trapezastim sječivom.⁶¹¹

Donekle su problematična dva sisačka primjerka s dugim tuljcem i kratkim lepezasto oblikovanim sječivom (T. 94: 2, 4). Naime, iako su konstrukcijski relativno bliski primjerku iz groba 160 s Kapiteljske njive, najbliže analogije nalazimo im u navodno skupnom nalazu ranosrednjovjekovnih predmeta iz Nartskih Novaka, koji je zbog karaktera pronalaska

---

⁶⁰³ Gabrovec *et al.* 2006, T. 122: 8.

⁶⁰⁴ Truhelka 1904, 135; Marić 1964, T. 17: 24, 27.

⁶⁰⁵ Dular, Ljubšina Tušek 2014, 11-13, T. 1: 1.

⁶⁰⁶ Grahek 2004, 160. T. 7: 8. Kritički o grobu 31 - Dular, Ljubšina Tušek 2014, 14.

⁶⁰⁷ Križ 2005, T. 1: 6, T. 39: 7, T. 63: 5.

⁶⁰⁸ Tecco-Hvala, Dular, Kocuvan 2004, 133-135, T. 38: 3, 3*. U slučaju groba 2/41 autori upućuju na mogućnost da inventar pripada dvama grobovima!

⁶⁰⁹ Todorović 1972, 19, 24, T. 13: 2, T. 18: 6.

⁶¹⁰ Dizdar 2001, 48: 2.

⁶¹¹ Drnić 2015b, 97, kat. br. 194, T. 39: 3.

prilično upitan.⁶¹² Primjerak bez jasnih analogija predstavlja masivna sjekira iz AMZ-a s na jednu stranu blago ukošenim tuljcem na kojemu se nalazi ušica i trapezastog sječiva (T. 100: 1).

Među sisačkim materijalom nalazi se i jedna željezna sjekira s ručicama (T. 93: 1). Radi se o predmetima koji porijeklo vuku od brončanih primjeraka zabilježenih na prostoru od Kaspijskog jezera do Atlantika, dok željezni primjerci, koji se u Europi pojavljuju od 10. stoljeća pr. Kr., pokazuju najveću koncentraciju na prostoru srednje Europe.⁶¹³ Dužina od 16,5 cm, blago trapezoidno oblikovano sječivo i kraći dio za nasad drške svrstavaju sisački primjerak u inačicu IIIA, 1 prema tipologiji H. Wesse, koji ona naziva „tipičnim halštatskim oblikom“.⁶¹⁴ Na jugoistočnoalpskom i južnopanonskom prostoru nalazimo ih uglavnom u ratničkim grobovima starijeg, a u pojedinim slučajevima i mlađeg halštata. Zabilježene su u nekoliko grobova Podzemelj 2 stupnja - grobu 31 iz Hriba u Metiki,⁶¹⁵ grobu 3 iz Velike Malence⁶¹⁶ te kneževskom grobu 16 iz tumula 1 s Kapiteljske njive,⁶¹⁷ stupnju Stična - grob 72 iz tumula 48,⁶¹⁸ a na moguću uporabu i u kasnohalštatsko vrijeme upućuje primjerak iz kneževskog groba 19 iz tumula 7 na Kapiteljkoj njivi koji pripada starijoj fazi negovskog stupnja.⁶¹⁹ Činjenica da se često nalaze u kombinaciji sa sjekirama drugih tipova navela je H. Potrebicu na pretpostavku da su mogle biti korištene i kao oruđe, dok su u tom slučaju druge sjekire preuzimale funkciju oružja.⁶²⁰ U prilog činjenici da su sjekire s ručicama korištene i kao oruđe možemo istaknuti i primjerak iz tumula 1 u Kaptolu, datiranog u prvu polovicu 7. stoljeća pr. Kr., u kojemu je bila pokopana žena, iako u obzir svakako dolazi i mogućnost uporabe ovih predmeta kao statusnog simbola.⁶²¹

Poglavlje o sjekirama završavamo brončanim primjerkom sjekire sa zaliscima koji je u zbircu AMZ dospio još u drugoj polovici 19. stoljeća (T. 93: 2). Sjekire sa zaliscima također predstavljaju ranohalštatski oblik, a smatra se da su brončani primjerci, s ishodištem u oblicima kasnog brončanog doba, stariji te da su predstavljali modele za izradu željeznih

---

⁶¹² Simoni 1983. Predmeti su prikupljeni prilikom vađenja pijeska uz rijeku Savu, pri čemu su pojedni predmeti nađeni zajedno, a neki izvan cjeline, bez informacija o poziciji pojedinih predmeta. Predmeti, izuzev tuljastih sjekira, potječu iz razdoblja od 5. do 10. stoljeća, što znatno umanjuje mogućnost relevantnosti skupnog nalaza.

⁶¹³ Wesse 1990; Potrebica 2013.

⁶¹⁴ Wesse 1990, 76.

⁶¹⁵ Grahek 2004, 167, T. 7: 9.

⁶¹⁶ Guštin 1996, 119, 125, Abb. 6: 4.

⁶¹⁷ Knez 1993, 42, T. 18: 5.

⁶¹⁸ Gabrovec *et al.* 2006, 58, T. 39: 29.

⁶¹⁹ Egg 1999, 329, Abb. 10: 14. Autor navodi mogućnost da zbog kronološke diskrepancije sjekira s ručicama predstavlja prilog nekog starijeg groba koji je uništen ukopom groba 19.

⁶²⁰ Potrebica 2013, 103.

⁶²¹ Potrebica 2013, 102; O sjekirama sa zaliscima kao statusnim simbolima: Lücke 2007.

primjeraka.⁶²² Sisačkoj sjekiri blizak je primjerak iz poznatog kneževskog groba 16 s mahajrom iz tumula 1 iz stupnja Podzemelj 2,⁶²³ kao i primjerci iz Velikog Vinjeg vrha u Šmarjeti,⁶²⁴ iz Podzemelja⁶²⁵ i iz centralnog groba 6 iz tumula 1 na poziciji Pleška Hosta u Molniku,⁶²⁶ doduše s jednom malom razlikom. Naime, za razliku od navedenih dolenjskih primjeraka, na sisačkoj je sjekiri ušica u blizini baze nedovršena, s raskovanim polukružnim izdankom, ali bez perforacije! Također, na sisačkoj sjekiri nalazi se još jedan izniman detalj. Na dijelu za nasađivanje drške između zalizaka urezan je motiv slova X omeđen dvjema paralelnim linijama. Slični simboli zabilježeni su i na drugim sjekirama sa zaliscima, kao na primjerku iz tumula 2 iz Kaptola, datiranog u sredinu 7. stoljeća pr. Kr.,⁶²⁷ a gotovo identičan simbol nalazi se na oštećenoj sjekiri iz ostave u Treffelsdorfu koja pripada tipu Hallstatt, inačice Klein-Klein, prema tipologiji E. F. Mayera, a kojemu oblikom pripada i sisački primjerak.⁶²⁸

2.11.2 Kaciga

Jedini poznati primjerak kacige iz Siska predstavlja ilirska kaciga pronađena u rijeci Kupi, a kao potvrda mjestu nalaza svjedoči i nedostatak patine. Nju karakteriziraju zaobljena kalota, izduženi, trokutasto oblikovani obrazni štitnici koji zatvaraju pravokutni otvor za lice te kratki štitnik za vrat. Nosač za krijestu, smješten po sredini kalote, omeđen je dvama rebrima između kojih su urezane tri paralelne linije, a uz rub kacige nalazi se traka ukrašena pravilnim nizom umetnutih kuglica. Na vrhovima obrazina nalaze se dvije perforacije koje su služile vezanju kacige prilikom nošenja (T. 92).⁶²⁹ Navedene karakteristike definiraju sisački primjerak kao III A1a inačicu ilirskih kaciga, s prilično raspršenom distribucijskom slikom od Makedonije na jugu do Banata na sjeveroistoku, odnosno Dolenjske i Kvarnera na sjeverozapadu.⁶³⁰ Predloženi kronološki okvir za proizvodnju i uporabu ove inačice ilirskih kaciga druga je polovica 6. i početak 5. stoljeća pr. Kr., iako bi sastav poznatog groba „braće po oružju“ s Kapiteljske njive u Novom mestu (VII/19), datiranog u stariju fazu negovskog stupnja, sugerirao njihovo korištenje i u drugoj polovici 5. stoljeća pr. Kr.⁶³¹ U istom grobu

---

⁶²² Tecco-Hvala 2012, 113; Potrebica 2013, 103.

⁶²³ Knez 1993, 42, T. 18: 6.

⁶²⁴ Stare 1973, T. 10: 1-2.

⁶²⁵ Barth 1969, T. 21: 1.

⁶²⁶ Tecco-Hvala 2017, 72, T. 40: 5.

⁶²⁷ Potrebica 2013, 103, Sl. 49.

⁶²⁸ Mayer 1976, 167-168, 172, kat. br. 843, T. 62: 843.

⁶²⁹ Burkowsky 2004, 41, kat. br. 1.

⁶³⁰ Teržan 1995b; Blečić 2007, Blečić Kavur, Pravidur 2012, 46 -54, Sl. 7.

⁶³¹ Egg 1999.

nalazila se i kaciga ilirskog tipa znatno brojnije i rasprostranjenije inačice III A2a, upućujući na barem djelomičnu istovremenost ovih dvaju inačica.

Iako usamljen i bez detaljnijeg arheološkog konteksta, nalaz ilirske kacige iz Siska omogućuje nam nekoliko važnih zaključaka o kasnohalštatskoj zajednici koja je obitavala na ušću rijeke Kupe u Savu. Naime, zajedno s primjercima III A1a inačice iz Putićeva kod Travnika⁶³² i Novog mesta, ova kaciga markira komunikacijski pravac koji je iz zapadnog Balkana preko Pokuplja završavao u tada moćnim središtima dolenske halštatske skupine, kojim su prenošena ne samo materijalna dobra, nego i ideje, koncepti, prakse i ideologije svojstvene ratničkim elitama starijeg željeznog doba na širem jugoistočnoeuropskom prostoru.⁶³³ U ovom kontekstu zanimljiv je i nalaz dvojne igle inačice IVa iz Siska, koja pripada istom kulturnom i kronološkom kontekstu zapadnog Balkana i istočne jadranske obale. Naime, u nekoliko ratničkih grobova ilirske kacige III skupine nalazile su se u asocijaciji s navedenim iglama.⁶³⁴ Iako su, naravno, ozbiljni zaključci nemogući bez jasno definiranih arheoloških cjelina, prisutnost ovih nalaza mogla bi sugerirati i prijenos „paketa“, a ne samo pojedinih predmeta kojima je na vizualnoj razini definiran ratnički identitet. Također, prisustvo opisane kacige u sisačkom kasnohalštatskom naselju upućuje na postojanje društvenog sloja ratnika koji je mogao „konzumirati“ takav vrijedan i u kontekstu jugozapadne Panonije prestižan predmet. Nadalje, u okvirima željeznog doba kacige nisu samo dio defanzivnog naoružanja, već one nose jasnu simboličku poruku o visokom položaju nositelja u ratničkoj hijerarhiji, a posljedično i unutar društvene strukture u cjelini.⁶³⁵ U nedostatku grobova pripadnika sisačke željeznodobne zajednice, koji bi barem djelomično naznačili konture društvene strukture, ilirska kaciga daje mogućnost postojanja navedene hijerarhije.

Treći aspekt vezan uz ovaj predmet, točnije uz kontekst pronalaska u vodi, jest mogućnost njegove funkcije kao zavjetnog dara ritualno deponiranog u rijeku Kupu. Naime, uz grobove, ilirske kacige često su pronalažene u ritualnim kontekstima, od panhelenskih svetišta u Grčkoj (Atena, Dodona, Olimpija) do ritualnih mjesta (*Brandopferplatze*) zapadnog Balkana (Kamenjača, Gorica, Ošanići), a zabilježeni su i tzv. vodeni nalazi, primjerice u Savi između Županje i Orašja, u Podstinju kod Kiseljaka te u rijeci Cetini kod Malog Drinića.⁶³⁶

---

⁶³² Fiala 1897, 661, T. 2; Vasić 2010, 43, T. 3: 2.

⁶³³ Blečić Kavur, Pravidur 2012.

⁶³⁴ Blečić Kavur, Miličević Capek 2011, 34-40.

⁶³⁵ Blečić 2007; Potrebica 2013, 96-111.

⁶³⁶ Milošević 1999, Abb. 4-5; Blečić-Kavur, Pravidur 2012, 73.

Naime, ritual zavjetnog polaganja oružja u vodenim kontekstima dobro je posvjedočen fenomen europske mlađe pretpovijesti u okviru kojega se može promatrati i sisačka kaciga.⁶³⁷ Ipak, uzevši u obzir neposrednu blizinu istovremenog naselja mjestu nalaska kacige, potreban je određen oprez pri ovoj interpretaciji!

2.11.3 Koplja

Iako se vrhovi kopalja, osobito oni bez jasnog arheološkog konteksta, nerijetko smatraju jednostavnim, utilitarnim predmetima čije morfološke karakteristike uglavnom ne dozvoljavaju detaljnije tipološko-kronološke analize, činjenica je da većina primjeraka ipak sadrži dovoljno informacija na osnovi kojih je moguća njihova vremenska i kulturna determinacija (vrsta materijala, oblik, odnosi pojedinih konstrukcijskih elemenata kao što su list i nasadnik, ukras). Vrhovi kopalja i sulica koji potječu iz Siska, a čuvaju se u fundusima Arheološkog muzeja u Zagrebu i Gradskog muzeja Sisak, čine veliku i heterogenu skupinu koja vremenski pokriva razdoblje od gotovo 3000 godina, od kasnog brončanog doba do ranog novog vijeka, s najvećim brojem primjeraka, razumljivo, iz rimskog razdoblja.⁶³⁸ Većina ovih predmeta potječe iz rijeke Kupe, a za određeni broj vrhova kopalja arheološki kontekst, nažalost, nije poznat. Među ovim predmetima izdvojena je skupina koja se na osnovi morfoloških karakteristika s određenom sigurnošću može datirati u razdoblje mlađeg željeznog doba (iako kasnohalštatska datacija za pojedine primjerke nije u potpunosti isključena!), s nizom analognih predmeta na jugoistočnoalpskom prostoru i u južnoj Panoniji kada su ovi krajevi činili graničnu zonu latenskog kompleksa (mokronoška skupina, grupa Beograd) ili su bili pod njegovim snažnim utjecajem, kao što je slučaj i sa željeznodobnom Segest(ik)om. Relativno veliki broj vrhova kopalja s navedenog prostora s jasno definiranim kontekstima, prvenstveno iz grobova, dozvoljava dobro utemeljene tipo-kronološke analize za razdoblje od druge polovice 4. do kraja 1. st. pr. Kr. (stupnjevi LT B2 – LT D2).⁶³⁹

Među sisačkim je materijalom na prvi pogled uočljiv nedostatak ranijih oblika korištenih u stupnju LT B2 (druga polovica 4. i početak 3. stoljeća pr. Kr.) koje odlikuje širok raskovan list s naglašenim središnjim rebrom rombičnog presjeka. Nedostaju i oblici karakteristični za LT C1 stupanj s nešto užim listovima, korišteni tijekom 3. stoljeća pr. Kr. Vrh koplja koji je mogao biti u uporabi od kraja 3. i u prvoj polovici 2. stoljeća pr. Kr.,

⁶³⁷ Bradley 1990; Dumont *et al.* 2006; Gaspari 2001; Gaspari 2004; Schönfelder 2007, 464 i dr.

⁶³⁸ Vinski Gasparini 1973, 184, T. 74C: 4; Burkowsky 2004, kat. br. 57-59; Radman-Livaja 2004, 27-32, T. 2: 8-9, T. 3-9; Radman-Livaja, Drić 2016.

⁶³⁹ Božić 1981; Božić 1987; Božić 1999; Dizdar 2013, 142-152; Drić 2015c i dr.

odnosno u stupnju LT C2, primjerak je prikazan na T. 95: 1. On ima kratak nasadnik i dugi raskovan list sa središnjim rebrom rombičnog presjeka. Dužina mu iznosi 51,8 cm, što je osnovna karakteristika koja razlikuje vrhove kopanja LT C2 - LT D stupnjeva od starijih, ali i mlađih (rimskodobnih) primjeraka. U navedenom razdoblju dolazi do znatnog povećanja dužine, a proporcionalno i mase vrhova kopanja, što zasigurno odražava određene promjene u načinu ratovanja koje su, među ostalim, uključivale i naglašeniju uporabu konjice. Primjerci slični sisačkom vrhu kopanja zabilježeni su na nizu jugoistočnoalpskih i južnopanonskih lokaliteta, kao što su grobovi LT 12 na Velikom polju u Zvonimirovu⁶⁴⁰ te grob 9 iz Slatine u Rožnoj dolini⁶⁴¹ koji su datirani u LT C2 stupanj, dok su mu morfološki još bliskiji nešto mlađi primjerci iz stupnja LT D1 iz groba 13 s beogradske Karaburme⁶⁴² i groba 3 s položaja Sotin - Zmajevac.⁶⁴³ Stoga smo skloniji sisački primjerak datirati u kasnolatensko razdoblje, odnosno drugu polovicu 2. i 1. stoljeće pr. Kr.

Na dva prilično oštećena primjerka (T. 95: 2; T. 96: 1) nalazi se slabije naglašeno rebro, odnosno prijelaz između središnjeg rebra i lista nešto je blaži nego kod prethodno opisanog vrha kopanja, što bi moglo predstavljati razvojni oblik prema kopljima s rombičnim presjekom lista.⁶⁴⁴ Primjerci slično oblikovanog lista zabilježeni su u nekoliko grobnih cjelina mokronoške skupine, primjerice u grobu 239 s Kapiteljske njive u Novome mestu⁶⁴⁵ te grobu LT 4 iz Zvonimirova.⁶⁴⁶ Slabije naglašena središnja rebra nalaze se i na pojedinim primjercima iz kasnolatenskog razdoblja (LT D1-D2), a veći broj potječe iz grobova s položaja Beletov vrt u Novome mestu.⁶⁴⁷ Iako su nešto kraći, kao vrlo bliske sisačkim primjercima možemo istaknuti vrhove kopanja iz grobova 140 i 187 s trokutasto oblikovanim listovima (s najvećom širinom u prvih 10-20 % dužine) i slabo naglašenim središnjim rebrima.⁶⁴⁸ Važno je istaknuti kako se slabo naglašeno središnje rebro pojavljuje i na vrhovima kopanja koje je koristila rimska vojska,⁶⁴⁹ što je važno uzeti u obzir pri analizi

---

⁶⁴⁰ Dizdar 2013, 451, T. 21: 3.

⁶⁴¹ Pirkmajer 1991, Sl. 18, T. 8: 51.

⁶⁴² Todorović 1972, 14, T. 5, grob 13: 4.

⁶⁴³ Majnarić-Pandžić 1972-1973, 58, T. 4: 8.

⁶⁴⁴ Nažalost, često je teško jasno odrediti pojedine konstrukcijske detalje (jače/slabije naglašeno rebro, slabo naglašeno rebro/rombičan presjek), osobito kada je riječ o oštećenim primjercima. Problem nastaje i u interpretacijama koje su zasnovane na predmetima objavljenim na lošim crtežima i fotografijama, pa dio materijala, osobito onaj iz starijih objava, nije prikladan za detaljnije tipološke analize. Naravno, u obzir je potrebno uzeti i određenu subjektivnost prilikom interpretacija koje nisu zasnovane na metričkim ili jasno definiranim parametrima.

⁶⁴⁵ Križ 2005, 88, T. 64: 5.

⁶⁴⁶ Dizdar 2013, 145, T. 7.

⁶⁴⁷ Knez 1992.

⁶⁴⁸ Knez 1992, 54, 63, T. 51: 1, T. 67: 2.

⁶⁴⁹ Luik 2002, 227, Abb. 180:131-132; Bishop, Coulston 2006, Fig. 24: 2-3, Fig. 38: 12-13 i dr.

materijala iz Siska gdje je u pojedinim razdobljima bio stacioniran velik broj rimskih trupa.⁶⁵⁰ Ipak, ono što razlikuje opisane primjerke od mlađih, rimskih vrhova kopanja jest njihova dužina. Naime, dužina bolje sačuvanog primjerka (T. 95: 2) iznosi 45 cm (dužina lista 31,5 cm), dok je dužina lista drugog vrha kopanja kojemu nedostaje nasadnik veća za 5 cm (T. 96: 1), na osnovi čega se može zaključiti kako je ovaj vrh kopanja bio jednake ili čak veće dužine od prvog primjerka. Navedene dužine, između 45 – 50 cm, nisu karakteristične za vrhove rimskih kopanja i rijetko se pojavljuju u kontekstima koje možemo dovesti u vezu s rimskom vojskom (grobovi s oružjem, logori). Komparativni materijal iz grobova s prostora Slovenije (Verdun pri Stopičah,⁶⁵¹ Ljubljana-Kongresni trg),⁶⁵² Hrvatske (Sveta Trojica) i Srbije (Beograd-Karaburma⁶⁵³) pokazuje da dužina većine vrhova kopanja iznosi između 20 i 35 cm, iako je nekoliko primjeraka većih dimenzija (40 – 50 cm) zabilježeno u Verdunu (grobovi 84, 228 i 246)⁶⁵⁴ te grobu 44 s Karaburme, što bi upućivalo na nastavak željeznodobne tradicije koja se, uostalom, odražava i u samom grobnom ritualu polaganja oružja. Slična situacija poznata je s drugih lokaliteta, primjerice na Magdalensbergu gdje dužina najdužeg primjerka iznosi 37,5 cm,⁶⁵⁵ dok prosječna dužina poznatih vrhova kopanja iz nekoliko vojnih logora iz 1. st. i prve polovice 2. stoljeća s rajnskog i dunavskog limesa, kao što su primerice Rheingönheim,⁶⁵⁶ Haltern,⁶⁵⁷ Aislingen i Burghöfe,⁶⁵⁸ iznosi 20 – 30 cm.

Skupinu od pet primjeraka čine vrhovi kopanja s dugim listom rombičnog presjeka, karakteristični za kasnolatsko razdoblje (LT D) (T. 96: 2-3; T. 97). Velik broj sličnih predmeta, definiranih kao tip 2 u predloženoj tipologiji vrhova kopanja mlađeg željeznog doba s prostora jugoistočne Panonije i sjevernog Balkana,⁶⁵⁹ prisutan je u grobovima ratnika u koje je prilagano od jednog do četiri komada tipološki često različitih vrhova kopanja. U kasnolatskom razdoblju (LT D1) nastavlja se trend produživanja vrhova kopanja, započet u stupnju LT C2, pa pojedini primjerci nerijetko dosežu dužinu veću od 50 cm i težinu između 500 i 700 grama (Karaburma – grob 13, Kupinovo i dr.).⁶⁶⁰ Dva sisačka primjerka vrlo su oštećena. Prvi ima duži nasadnik i izduženo oblikovan list kojemu nedostaje gornja polovica

⁶⁵⁰ Radman-Livaja 2004; Radman-Livaja 2018, u tisku.

⁶⁵¹ Breščak 2015.

⁶⁵² Gaspari 2015.

⁶⁵³ Todorović 1972.

⁶⁵⁴ Breščak 2015, 88, 91-92, Pl. 17: 10, Pl. 28: 1, Pl. 29: 5.

⁶⁵⁵ Dolenz 1998, 64-66, Taf. 5-6.

⁶⁵⁶ Ubert 1969, Taf. 46.

⁶⁵⁷ Harnecker 1997, 90, Taf. 75-76.

⁶⁵⁸ Ulbert 1959, Taf. 27, 53.

⁶⁵⁹ Drnić 2015b, 49-50, sl. 11; Drnić 2015c, 116-118, Fig. 2, 4.

⁶⁶⁰ Todorović 1972, 14, T. V, grob 13: 5-6; Drnić 2015b, 49, kat. br. 72, 75-76, T. 20: 1, T. 21: 1-2.

(T. 97: 4), a drugom primjerku, nešto kraćeg nasadnika i (vjerojatno) trokutasto oblikovanog lista, također nedostaje vrh (T. 97: 3).

Ostali vrhovi kopanja uglavnom su dobro očuvani i morfološki su komparativni s opisanim jugoistočnopanonskim primjercima (T. 96: 2; T. 97: 1-2) a i njihove se dimenzije (57,1 cm, 61 cm, 48,2 cm) također uklapaju u opisanu grupu predmeta. Vrhovi kopanja rombičnog presjeka prisutni su i na prostoru mokronoške skupine (grob 71 s Beletovog vrta, Strmec nad Belo crkvijom, Malunje),⁶⁶¹ ali njihova dužina uglavnom ne prelazi 40 cm. Stoga se čini da porijeklo ili barem utjecaj na proizvodnju opisanih sisačkih primjeka treba tražiti na prostoru jugoistočne Panonije.⁶⁶² Zanimljiv detalj nalazi se na primjerku prikazanom na T. 96: 2. Naime, na prijelazu nasadnika u list nalazi se žig u obliku tri okomito postavljene točke. Iako su žigovi znatno brojniji na latenskim mačevima, osobito onima iz LT C2 stupnja, u nekoliko su slučajeva zabilježeni i na vrhovima kopanja. Tako se na primjercima iz groba 3 s lokaliteta Sotin-Zmajevac⁶⁶³ te na slučajnom nalazu iz Zemuna nalaze žigovi u obliku dva mlada mjeseca.⁶⁶⁴ Interpretacije tih žigova variraju kod pojedinih autora, a za razdoblje mlađeg željeznog doba najvjerojatnija se čini ona o apotropejskoj funkciji ovih znakova.⁶⁶⁵

Posljednji vrh kopanja također je znatno oštećen i nedostaje mu završetak nasadnika (T. 96: 3). List mu ima raskovane rubove, što je karakteristika skupine predmeta s prostora jugoistočne Panonije (tip 4.1 i 4.2). Ovaj se oblik smatra karakterističnim za materijalnu ostavštinu Skordiska koju rijetki nalazi iz grobnih cjelina datiraju u LT D stupanj,⁶⁶⁶ pa stoga sisački primjerak predstavlja najzapadniji nalaz ovog tipa vrha kopanja. Iako oštećen, može se ustvrditi da je njegov nasadnik blago fasetiran, što je zabilježeno i na primjercima iz Brestovika⁶⁶⁷ i Kupinova.⁶⁶⁸ Taj se detalj dovodi u vezu s primjercima korištenim na samom kraju mlađeg željeznog doba, odnosno u stupnju LT D2, i početkom rimske vladavine na ovom prostoru. Čak desetak vrhova kopanja s uskim listovima rombičnog presjeka i fasetiranih nasadnika poznato je iz Siska,⁶⁶⁹ s komparativnim materijalom na prostoru od

⁶⁶¹ Majnarić-Pandžić 1970, T. 20: 3; Dular 1991; Knez 1992, T. 27: 4.

⁶⁶² O vezama željeznodobnog naselja na prostoru današnjeg Siska s jugoistočnom Panonijom svjedoče i drugi nalazi, primjerice novac srijemskog tipa (Bilić 2018), pojasna kopča tipa Osijek (Balén, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 15) i čak tri pojasne kopče tipa Laminci (Majnarić-Pandžić 1990; Burkowski 2004, 27; kat. br. 84; Balén, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 13).

⁶⁶³ Božić 1981, T. 9: 3.

⁶⁶⁴ Majnarić-Pandžić 1966, 6, 8, T. 5: 2, T. 6: 1-3; Drnić 2015c, Fig. 8: 5.

⁶⁶⁵ Dulęba 2009; Deutscher 2012, 305-318; Dizdar 2013, 83-89; Drnić 2015b, 24-28.

⁶⁶⁶ Drnić 2015b, 51, karta 5; Drnić 2015c, 118-120, Fig. 7.

⁶⁶⁷ Popović 1994, 52, Fig. 23.

⁶⁶⁸ Drnić 2015b, 52, kat. br. 90-91, T. 24: 4-5.

⁶⁶⁹ Radman-Livaja, Drnić 2016.

Švicarske i sjeverne Italije, preko Slovenije do srednjeg Podunavlja, datiranim od sredine 1. stoljeća pr. Kr. do sredine 1. stoljeća.⁶⁷⁰

2.11.4 Noževi tipa Pritoka - Bela Cerkev

Među sisačkim materijalom nalaze se četiri duga noža s blago zakrivljenim sječivom na kojemu se uz hrbat nalaze žljebovi (tzv. blutrine),⁶⁷¹ a koje je D. Balen-Letunić u studiji iz 2006. godine definirala kao tip Pritoka - Bela Cerkev (T. 98: 1-4).⁶⁷² Kod ovih se noževa na prijelazu sječiva u široku pločastu dršku s tri rupe za zakovice nalaze poprečno položene križnice izrađene od željeza ili bakrene slitine, dok se na završetku drške nalazi ovalna pločica. Ovi predmeti zabilježeni su na prostoru jugoistočnih Alpa (rijeka Ljubljana, Strmec nad Belo Cerkvijo), sjevernog Jadrana (Osor) i njegovog zaleđa (Prozor, Obrovac, izvor Cetine), Pounja (Jezerine, Ribić) te u jugozapadnoj Panoniji (Sisak, Zagreb, Botovo).⁶⁷³ Nekoliko primjeraka zabilježeno je izvan definiranog, uvjetno matičnog prostora rasprostiranja. Prvi je pronađen u Šoderici kod Botova i jedini je poznati primjerak zabilježen u krajevima sjeverno od rijeke Save.⁶⁷⁴ Nož iz Kupinova u Srijemu potječe iz nepoznate grobne cjeline s uništenog groblja latenske kulture, a jedan objavljeni primjerak pronađen je u kontekstu groblja i kultnog mjesta Kamenjača u Brezi kod Sarajeva.⁶⁷⁵ Ipak, iako je nož iz Kamenjače oblikom vrlo blizak tipu Pritoka - Bela Cerkev, čini se da pojedini detalji odudaraju od uobičajenog oblika. Primjerice, čini se da je ovalna pločica na završetku drške naknadno pričvršćena na trakastu dršku, a uz hrbat se nalaze dva uska, paralelna žlijeba. Željezni graničnik nešto je drugačiji nego na poznatim primjercima tipa Pritoka - Bela Cerkev, iako niti na njima nisu zabilježana dva u potpunosti istovjetna primjerka. Zbog stanja u kojemu se predmet nalazi, nije moguće utvrditi broj perforacija na trakastoj drški. Unatoč navedenim nedoumicama, ne bi trebalo odbaciti mogućnost da nož iz Kamenjače ipak pripada tipu Pritoka - Bela Cerkev, a nakon provedenog postupka restauracije, koji je trenutačno u tijeku, bit će moguća sigurnija determinacija ovoga predmeta.

---

⁶⁷⁰ Pernet, Schmid-Sikimić 2008; Breščak 2015, grob 14 - 86, T. 14: 1, grob 84 - 88-89, T. 84: 10, grob 131 - 90, T. 24: 2, grob 228 - 91-92, T. 28: 1.

⁶⁷¹ Dva primjerka nalaze se u Gradskom muzeju Sisak (Burkowsky 2004, 25, 56, kat. br. 60-61; Burkowsky 2015, 16, kat. br. 6), po jedan u Arheološkom muzeju u Zagrebu (Balen-Letunić 2006, 65, T. 1: 2) i Magyar Nemzeti Múzeum (Sl. 3: 4) (Mráv 2010, 214, kat. br. 6). Ovaj primjerak ima rekonstruiranu dršku s drvenim pločicama koje su pričvršćene s dvije zakovice, pa nije jasno postoji li i treća perforacija karakteristična za tip Pritoka - Bela Cerkev. Na završetku drške ovalna je pločica, a na zakrivljenom sječivu nema žlijeba.

⁶⁷² Božić 1999, 211; Balen-Letunić 2006; Blečić Kavur 2015, 229, Sl. 88.

⁶⁷³ Dizdar, Drnić 2018, u tisku.

⁶⁷⁴ Arheologija Torčeca 2016, 77, kat. br. 28.

⁶⁷⁵ Božić 1984b, 82, Sl. 23: 2. Iz Kamenjače u Brezi potječe ukupno pet vrlo sličnih noževa koji su u postupku restauracije. Na informacijama zahvaljujem kolegici Ani Marić iz Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

Moguće je da iz Siska potječe i jedan oštećeni primjerak savijenog sječiva koji je nedavno „otkriven“ u privatnoj zbirci obitelji Radauš, iako se zbog naravi zbirke to nikako ne može utvrditi sa sigurnošću. On je kraći od ostalih sisačkih primjeraka i nema karakteristične žljebova na sječivu, a zbog stupnja očuvanosti ne može se zaključiti je li imao križnicu i ovalnu pločicu na završetku drške (T. 98: 5). Naime, na prostoru na kojemu nalazimo noževe Pritoka - Bela Cerkev zabilježeni su i primjerci sličnog oblika sječiva i drške, ali bez karakterističnih detalja (križnica, ovalna pločica na dršci) te manjih dimenzija s dužinama između 30 i 35 cm (Jezerine - grobovi 288 i 400, Ribić - grob 120, Prozor - grob 71/žarni grob 2). Zanimljiv primjerak potječe s lokaliteta Novo mesto - Okrajno glavarstvo. Naime, drška mu je oblikovana kao na primjercima Pritoka - Bela Cerkev, ali dužina sječiva iznosi samo dvanaest centimetara.⁶⁷⁶

Što se konteksta nalaza sisačkih primjerka tiče, čak tri potječu iz rijeke Kupe (T. 98: 1-2, 4), što bi moglo upućivati na određeni ritual polaganja oružja u vodu, koji je potvrđen na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije i detaljnije prikazan kod opisa sisačke ilirske kacige.⁶⁷⁷ Kao potvrda ovoj tezi mogla bi poslužiti čak četiri primjerka prikupljena iz rijeke Ljubljance, a nož s nepoznatog nalazišta iz AMZ-a također nosi odlike vodenog nalaza (nedostatak patine na križnici od bakrene slitine). Moguće je da vodeni nalaz predstavlja i spomenuti podravski primjerak noža tipa Pritoka - Bela Cerkev, pronađen pri kopanju pijeska na Šoderici kod Botova. Jedan sisački nož (T. 98: 3) navodno potječe iz istraživanja koja je 1912. proveo Narodni muzej na položaju Pogorelac,⁶⁷⁸ gdje se nalazilo spomenuto naselje iz starijeg i mlađeg željeznog doba, ali provjerom prilično šture terenske dokumentacije koju je vodio tadašnji kustos i voditelj istraživanja Vladimir Tkalić, nije pronađen spomen navedenog predmeta. Kontekst nalaza noža iz privatne zbirke Radauš je nepoznat.

Datacija noževa tipa Pritoka - Bela Cerkev u stupanj LT D2, koju je predložio D. Božić, zasniva se na nekoliko primjeraka iz grobnih cjelina, kao što su grob iz Strmca nad Belo Cerkvijo⁶⁷⁹ te grob 237 iz Jezerina kod Pritoke u kojemu se uz nož nalazila i fibula tipa

---

⁶⁷⁶ Božić 2008, 168, T. 20: 2.

⁶⁷⁷ Gaspari 2001; Gaspari 2004; Gaspari 2007; Drnić 2014 i dr. Naravno, zbog nepotpunih informacija o detaljnijem kontekstu nalaza ovih noževa jednako je moguće da su ovi predmeti dospjeli u rijeku Kupu sasvim slučajno, osobito ako se u obzir uzme neposredna blizina željeznodobnog naselja.

⁶⁷⁸ Balen-Letunić 2006, 65.

⁶⁷⁹ Stare 1973, T. 7: 3, T. 8: 2; T. 11: 6, T. 14, T. 73; Božić 1999, 211. Radi se o izuzetnome nalazu bogato opremljenoga ratničkog doba s bimetalnom kacigom tipa Novo mesto, željeznim mačem u brončanim koricama s ukrasom izrađenim na proboj, okruglim umbom te željeznim nožem spomenutoga tipa. To je zasigurno jedna od najznačajnijih grobnih cjelina iz faze LT D2 koja predstavlja naoružanje toga vremena na jugoistočnoalpskom i jugozapadnapanonskom prostoru.

Gorica.⁶⁸⁰ Ipak, kao što je već primijetila D. Balen-Letunić, većina ovih predmeta ne potječe iz jasno definiranih arheoloških konteksta, pa stoga ne bi trebalo u potpunosti isključiti njihovu uporabu već i u stupnju LT D1. Kao indirektna potvrda ovoj tezi mogla bi poslužiti činjenica da se konceptijski bliski noževi s trokutastim sječivom, pojavljuju već od stupnja LT D1 (Sotin - Zmajevac, grob 3⁶⁸¹), a nastavljaju se koristiti u stupnju LT D2 do u drugu polovicu 1. stoljeća pr. Kr. (Nadleški hrib,⁶⁸² Ribić - grob 78⁶⁸³).

Iako noževi tipa Pritoka - Bela Cerkev čine prilično homogenu skupinu, među pojedinim primjercima ipak postoje određene morfološke razlike, prvenstveno u oblikovanju sječiva. Primjerice, većina primjeraka ima prošireno sječivo u središnjem dijelu, kao kod dva oblikom nešto drugačija noža iz Siska i Sotina (T. 98: 6), što udarno težište postavlja u sredinu oštrice, dok se kod pojedinih primjeraka s nešto užim sječivom iz Siska (T. 98: 1-4) i Jezerina (grob 274) ono nalazi u prednjem dijelu sječiva.

Među sisačkim materijalom nalazi se i jedan prethodno spomenuti nož koji ponešto odudara od tipičnih primjeraka tipa Pritoka - Bela Cerkev (T. 98: 6). Naime, njegovo se sječivo proširuje u središnjem dijelu, a na jezičcu za dršku nalazi se pet rupa za zakovice, za razliku od drški noževa Pritoka - Bela Cerkev koji ih imaju tri. Također, na sisačkom primjerku nedostaje karakteristično ovalno zadebljanje na završetku drške. Najbližu analogiju ovome predmetu nalazimo na prostoru srednjeg Podunavlja u nožu iz Sotina koji je slično oblikovan,⁶⁸⁴ dok je ista drška, ali s nešto drugačije izvedenim sječivom, zabilježena na primjerku s uništenog latenskog groblja u Kupinovu.⁶⁸⁵

Kako se rasprava o noževima tipa Pritoka - Bela Cerkev ne bi zadržala isključivo na morfologiji predmeta i njihovoj dataciji, potrebno je nešto reći i o porijeklu ovog oružja koje sasvim sigurno ne predstavlja element latenske materijalne kulture. Naime, na širokom prostoru jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana u razdoblju kasnog latena (LT D) zabilježen je trend korištenja dugih noževa koji se na osnovi pojedinih morfoloških karakteristika mogu podijeliti u nekoliko skupina.⁶⁸⁶ U okvirima lokalnih manifestacija latenske kulture (mokronoška skupina, grupa Beograd) taj se fenomen poklapa sa smanjenjem

---

⁶⁸⁰ Radimský 1893, 278-279, T. 2: 2, T. 12: 7; T. 20: 18; Radimský 1895, 116-117, Sl. 274-276.

⁶⁸¹ Majnarić-Pandžić 1972-1973, 58, T. 4: 2. t

⁶⁸² Ovaj primjerak potječe iz rimske vojne utvrde koja je datirana u drugu polovicu 1. stoljeća pr. Kr. i u augustovsko razdoblje (Laharnar 2016).

⁶⁸³ Čurčić 1900, 638, Sl. 14; Marić 1968, T. 21: 37-39.

⁶⁸⁴ Majnarić-Pandžić 1970, 94, T. 36: 8.

⁶⁸⁵ Majnarić-Pandžić 1970, 83, T. 13: 13; Drnić 2015b, 75, kat. br. 138, T. 32: 2.

⁶⁸⁶ Guštin 1984a, 346, Abb. 29, Liste 6.

broja prilaganih mačeva u odnosu na ukupan broj grobova ratnika, a koji u stupnju LT D1 postaju uglavnom konjaničko oružje. S druge strane duge noževe nalazimo i u grobovima zajednica koje su egzistirale na periferiji latenskog kompleksa, primjerice Japoda, kod kojih u ranijim razdobljima oružje uglavnom nije predstavljalo grobne priloge (Jezerine kod Pritoke, Ribić, Golubić, Prozor).⁶⁸⁷ D. Balen-Letunić je pretpostavila da noževi tipa Pritoka - Bela Cerkev predstavljaju nastavak duge tradicije korištenja bojnih noževa na prostoru istočne jadranske obale i njenog zaleđa, ne samo od starijeg željeznog doba, nego već od kasnog brončanog doba.⁶⁸⁸ Također, prilično je uočljiva sličnost ovoga tipa s noževima s lokaliteta Sanski Most i Donja Dolina koje je M. Parović-Pešikan definirala kao tip II,⁶⁸⁹ na što su već upozorili A. Gaspari i M. Mlinar.⁶⁹⁰ Njih odlikuju trakasto raskovan jezičac s rupama za zakovice i blago savijeno sječivo. Na prijelazu drške u sječivo nalazi se sedlasto oblikovana križnica kakva je zabilježena na spomenutim noževima iz Kupinova⁶⁹¹ i Sotina. Primjerci iz Sanskog Mosta prilagani su u grobove iz 5. stoljeća pr. Kr.

S druge strane, pojedini su autori većinu poznatih noževa tipa Pritoka - Bela Cerkev, ali i one s trokutasto oblikovanim sječivom, doveli u vezu s noževima zakrivljenog sječiva poznatim pod terminom *sica*, karakterističnima za dački i trački prostor. Primjerice, u nedavno objavljenom radu M. Karwowski zaključuje kako svi noževi zakrivljenih sječiva iz južne Panonije, jugoistočnih Alpa i zapadnog Balkana iz razdoblja kasnog latena nastaju pod utjecajem dačkih *sica*⁶⁹² koje se u to vrijeme pojavljuju kao alohtoni element u mlađeželjeznodobnoj materijalnoj kulturi jugoistočnopanonskog prostora kao posljedica kontakata ratničkih elita Skordiska s istom društvenom grupacijom na području kulture Padea-Panagjurski Kolonii. Ovim se noževima, osim funkcionalne, pridaje i određena ritualna/religijska funkcija s obzirom na to da su često ukrašeni solarnim simbolima i prikazima ptica grabljivica, a moguće je da su predstavljali i statusni simbol ratničke aristokracije koja je u strukturi dačkog društva mogla biti nositelj i određenih religijskih funkcija.⁶⁹³ Ipak, arheološki podatci jasno potvrđuju da je na prostoru jugoistočnih Alpa, južne Panonije te zapadnog i srednjeg Balkana, uključujući i istočnu jadransku obalu, postojala tradicija korištenja jednosječnih mačeva/bojnih noževa još iz starijeg željeznog doba

⁶⁸⁷ Marić 1968, 34; Drechsler-Bižić 1987, 416, Sl. 25: 11.

⁶⁸⁸ Balen-Letunić 2006, 65.

⁶⁸⁹ Parović-Pešikan 1982, 35-39, T. 3.

⁶⁹⁰ Gaspari, Mlinar 2005, 180.

⁶⁹¹ Majnarić-Pandžić 1970, 83, T. 13: 13; Drnić 2015b, 75, kat. br. 138, T. 32: 2.

⁶⁹² Karwowski 2016, 80-81, npr. opisujući tip Pritoka - Bela Cerkev navodi "... *stylistically they are reminiscent of type IV sicae of Z. Woźniak*". Sličnu generalizaciju nalazimo i na karti rasprostranjenosti noževa tipa *sica* u nedavno objavljenom radu D. Topal i V. Bubulić (2016).

⁶⁹³ Rustoiu 2007, 69-71; Sîrbu, Borangic 2016, 340-343.

(mahajre, falkate).⁶⁹⁴ Ta je tradicija nastavljena i u mlađem željeznom dobu, doduše na nešto užem području zapadnog i središnjeg Balkana, što potvrđuju primjerci koje je M. Parović-Pešikan definirala kao tip III i datirala ih u 3.-2. stoljeće pr. Kr.⁶⁹⁵ Jedan takav nož s ravnim sječivom i masivnim okruglim zadebljanjem na završetku drške, koji je ujedno i najsjeverniji primjerak ovoga tipa, pronađen je u rijeci Savi kod Donje Doline, zajedno s nekoliko predmeta koji potječu iz kasnog latena i početka rimskog razdoblja.⁶⁹⁶ Nejasna slika o uporabi ovog tipa oružja u razdoblju između 4. i 2. stoljeća pr. Kr. odraz je nedostatka grobova ratnika s prostora zapadnog Balkana i jadranskog zaleđa, dok na prostoru jugoistočnih Alpa i južne Panonije u stupnjevima LT B2-C2 nalazimo tipične latenske setove naoružanja (mač s pojasnom garniturom, koplje, štit i ponekad kaciga) koji u tom razdoblju ne uključuju bojne noževe zakrivljenog sječiva.⁶⁹⁷ Unatoč određenim nepoznanicama, stoljetna tradicija korištenja i znatna morfološka različitost upućuju na problematičnost teze o utjecaju dačkih *sica* na razvoj svih bojnih noževa zakrivljenog sječiva iz kasnolatskog razdoblja na navedenom prostoru. Naime, određeni dački/trački utjecaji u jugoistočnoj Panoniji su neosporni, ali ti utjecaji prilično blijede u krajevima zapadno od Dunava, na prostoru koji, uvjetno rečeno, predstavlja zapadni teritorij Skordiska, dok se na prostoru jugozapadne Panonije i zapadnog Balkana svode na nekoliko poznatih predmeta, kao što su žvale tzv. tračkog tipa (Wernerov tip XVI) te nešto mlađi primjerci s okruglim obrazinama iz Siska⁶⁹⁸ i Orešca,⁶⁹⁹ kao i srebrna narukvica iz Psarjeva.⁷⁰⁰ S ovom slikom u potpunosti korelira i činjenica da sike ili njihove lokalne izvedenice nisu zabilježene zapadno od hrvatsko-srpskog Podunavlja gdje nalazimo noževe s trokutastim sječivom i jedan primjerak tipa Pritoka - Bela Cerkev, sa Srijemom kao zonom preklapanja. U vezi porijekla primjerka iz Slatine u Rožnoj dolini, s prostora mokronoške skupine, koji A. Rustoiu i M. Karwowski navode kao najzapadniji primjerak, već su i autori upozorili na problematičnost nalaza i iznijeli određenu mogućnost da potječe iz jugoistočne Panonije.⁷⁰¹ Stoga određene pojavnosti koje se

⁶⁹⁴ Guštin 1974; Teržan 1977; Parović-Pešikan 1982; Gaspari, Mlinar 2005; Blečić-Kavur, Miličević Capek 2011, 64-65; Blečić-Kavur 2015, 119-122, sl. 46.

⁶⁹⁵ Parović-Pešikan 1982, 39-42, 45, T. 4.

⁶⁹⁶ Drnić 2014, 203-204, Fig. 3.

⁶⁹⁷ Iznimka bi mogle biti mahajre tipa Ljublanica zabilježene na prostoru srednje i zapadne Slovenije, iako njihovo datiranje u mlađe željezno doba nije još adekvatno riješeno (Guštin 1974, 81, note 16; Gaspari, Mlinar 2004, 179).

⁶⁹⁸ Božić 2018.

⁶⁹⁹ Veći dio predmeta iz Orešca, uglavnom dijelovi kola, koji se čuvaju u fundusu Arheološkog muzeja u Zagrebu, objavljen je u Schönfelder 2001, ali ne i žvale s karakterističnim okruglim elementima s po četiri trna.

⁷⁰⁰ Majnarić-Pandžić 2008; Drnić, Franjić 2014, 88, Pl. 1: 7.

⁷⁰¹ Gaspari, Krempuš, Brišnik 2004, 268-269, 274, 277, karta 2, T. 2: 4; Rustoiu 2007, 69. Potreban je i određeni oprez pri definiranju pojedinih predmeta kao sike, uzimajući u obzir samo jedan element – zakrivljenost sječiva i zanemarujući ostale, uključujući i kronološke odrednice. Postoje slučajevi kada su noževi od petnaestak

manifestiraju u drugoj polovici 2. i u 1. st. pr. Kr., a čije ishodište možemo potražiti na istoku Karpatske kotline, mogle su predstavljati impuls, ali nikako i novost u kulturnom krugu čije su ratničke elite stoljećima koristile konceptijski slično oružje.

Iako zašiljeni vrhovi noževa Pritoka - Bela Cerkev upućuje na to da su mogli biti korišteni i za ubadanje, osnovna namjena opisanih noževa, s obzirom na zakrivljenost hrpta, bila je sječenje. Dužina između 35 i 55 cm nije prikladna za konjaničko oružje, što ove noževe definira prvenstveno kao pješачko oružje korišteno u bliskoj borbi. Naravno, zbog svoje multifunkcionalnosti mogli su biti korišteni i u svakodnevnom životu u svojstvu oruđa, što nam potvrđuju pojedini etnološki i recentni primjeri, kao što je slučaj s morfološki vrlo bliskim nepalskim Kukrijima.⁷⁰²

2.11.5 Korice mača

Jedini predmet koji svjedoči o korištenju latenskih mačeva u sisačkom mlađeželjeznodobnom naselju jest ulomak korica izrađenih od željeznog lima s okovom na vrhu u obliku slova V (T. 94: 5).⁷⁰³ Upravo je taj okov ključan za svrstavanje predmetnih korica u tip 5, inačicu A1, prema tipologiji T. Lejarsa, koje su karakteristične za stupanj LT C1 kada ih nalazimo u ratničkoj opremi zajedno s pojasnim garniturama za njihovo nošenje, s karakterističnim željeznim lančanim elementima ukrašenim punciranjem te središnjim okovima štitova s trapezasto ili kurvilinearno oblikovanim krilima.⁷⁰⁴ Najbliže analogije sisačkim koricama nalazimo u uništenim grobovima ratnika u Malunju kod Jastrebarskog⁷⁰⁵ te Vojakovcu kod Križevaca⁷⁰⁶ koji se pripisuju nosiocima mokronoške skupine. Veći broj ovih korica poznat je s prostora jugoistočnih Alpa te jugoistočne Panonije, a samo se rijetko pojavljuju izvan područja naseljavanja zajednica s dominantnom latenskom kulturom,

---

centimetara, iz grobova datiranih u stupnjeve LT B2 i LT C1, okarakterizirani kao sike (Łuczkiwicz, Schönfelder 2010, 170, Tab. 2). Naime, ako se nakratko vratimo definiciji A. Rustoiua koji ove predmete određuje kao oružje s izvjesnom simboličkom i ritualnom funkcijom, postaje jasno kako primjerci od petnaestak centimetara zasigurno nisu bili oružje, osobito u kontekstu kasnog latena kada mačevi dosežu dužinu od metra, a vrhovi kopalja nerijetko i preko pola metra. Nadalje, većina tih noževa manjih dimenzija ne nosi nikakav ukras koji bi upućivao na njihovu simboličku ulogu kao pokazatelja statusa ili potencijalne uloge u ritualu. Činjenica je kako postoji nekoliko primjeraka manjih dimenzija koji sadrže pojedine elemente koji potvrđuju da su predlošci za njihovu izradu zaista bile sike u pravom smislu te riječi, kao što su to jednostavan ukras na nožu iz Dalja (Majnarić-Pandžić 1970, 89, T. XXIV: 10) i karakteristični narebreni graničnik na sotinskom primjerku (Majnarić-Pandžić 1972-1973, 58, T. 4: 4; Božić 1981, T. 9: 9).

⁷⁰²https://www.academia.edu/8835205/Kukri_101_-_What_is_a_Kukri_Khukuri_Knife (20.04.217)

⁷⁰³ Majnarić-Pandžić 1970, 65, T. LVI: 7. Na T. XXXVI: 2 pod nalazištem Sotin prikazan je spomenuti ulomak korica iz Siska.

⁷⁰⁴ Lejars 1994, 23, 35-36, 49.

⁷⁰⁵ Majnarić-Pandžić 1970, 49, T. IV: 12, T. XLVI: 1-3, 7, T. XLVII: 2-4

⁷⁰⁶ Majnarić-Pandžić 1970, 34, T. XX: 1.

odnosno tradicionalno definiranim Keltima.⁷⁰⁷ Naime, latensko naoružanje je relativno rijetko na prostoru srednje Posavine, što je djelomično posljedica i slabe istraženosti, a uz Sisak nekoliko je komada naoružanja zabilježeno u Donjoj Dolini,⁷⁰⁸ zatim na uništenom groblju s paljevinskim ukopima s kraja mlađeg željeznog doba i početka rimske vladavine u Lamincima,⁷⁰⁹ a izniman nalaz predstavlja kasnolatenska kaciga tipa Novo mesto pronađena u rijeci Savi kod Stare Gradiške.⁷¹⁰

2.11.6 Vrh strelice

Jedini nalazi oružja izvan Siska na prostoru Donjeg Pokuplja potječu iz Draganića i Kiringrada. To su prethodno navedena tuljasta sjekira te jedan trobridni brončani vrh strelice (T. 111: 2). Trobridne strelice izrađene od bakrene slitine predstavljaju tipičan predmet istočnog, stepskog kulturnog kruga koji se u krajevima zapadne Karpatske kotline uobičajeno veže uz tzv. skitske utjecaje, odnosno nasilne prodore konjaničkih naroda s istoka. Prema B. Teržan, na prostoru Dolenjske trobridne se strelice pojavljuju od stupnja Stična II, odnosno početkom stupnja zmijolike fibule,⁷¹¹ dok drugi autori, primjerice S. Gabrovec i J. Dular, njihovu pojavu smještaju u početak kasnohalštatskog razdoblja, odnosno stupanj zmijolike fibule.⁷¹² Prema tipologiji A. Hellmuth Kramberger primjerak s Kiringrada pripadao bi tipu II B s unutrašnjim nasadnikom.⁷¹³

2.11.7 Konjska oprema

Vrlo zanimljiv nalaz iz Siska predstavljaju žvale s lučno oblikovanim obraznim elementima (psalijama) s izvijenim krajevima u obliku slova S koji na jednom završetku imaju kuglasta zadebljanja. U njihovom središnjem dijelu nalaze se po dvije okrugle ušice, dok je usni dio sastavljen od dvije šipke pravokutnog presjeka koje završavaju većim ušicama (T. 99: 1). Iz navedenog opisa jasno je da se radi o skitskim žvalama 6. inačice koju su, kao nadopunu Parduczovoj tipologiji skitskih žvala, 1975. godine izdvojili B. Teržan i M. Guštin.⁷¹⁴ Prema njihovoj interpretaciji inačica 6, koja je karakteristična isključivo za prostor dolenjske halštatske skupine, razvija se iz inačica 2 i 3 skitskih žvala koje nalazimo na cijelom prostoru Karpatske kotline, uključujući i Dolenjsku tijekom stupnja certoške fibule

⁷⁰⁷ Drnić 2015b, 36-37, 125, Karta 3.

⁷⁰⁸ Marić 1964, T. 18: 21-22; T. 20: 15, 18

⁷⁰⁹ Truhelka 1901.

⁷¹⁰ Mihaljević, Dizdar 2007.

⁷¹¹ Teržan 1998.

⁷¹² Gabrovec 1987, 62; Dular 2003, 135.

⁷¹³ Hellmuth Kramberger 2010, 63-68, 340-342.

⁷¹⁴ Guštin, Teržan 1975, 191, Karta 1.

kada se datiraju snažniji utjecaji iz njenog istočnog dijela na jugoistočnoalpski prostor. Žvale inačice 6 nešto su mlađe, a poznati primjerci potječu iz grobnih cjelina negovskog stupnja, odnosno druge polovice 5. i 4. stoljeća pr. Kr. J. Werner ih je definirao kao inačicu A2 tipa II, odnosno tipa Szentes-Vekerzug, kartirajući lokalitete koje su prethodno naveli Guštin i Teržan (Magdalenska gora, Novo mesto, Veliki Vinji vrh kod Šmarjete).⁷¹⁵ U međuvremenu broj poznatih primjeraka se povećao (Novo mesto III/12⁷¹⁶), a iz sisačke perspektive svakako najzanimljiviji primjerak je onaj iz često spominjanog groba „braće po oružju“ VII/19 s Kapiteljske njive u Novom mestu.⁷¹⁷ Upravo ta grobna cjelina iz druge polovice 5. i početka 4. stoljeća pr. Kr., odnosno starije faze negovskog stupnja, sadrži nekoliko elemenata koji su zabilježeni među skromnim nalazima ratničke i konjske opreme iz Siska: ilirsku kacigu, dvije tuljaste i jednu sjekiru s krilcima, vrhove kopalja i skitske žvale.

Konjskoj opremi mlađeg željeznog doba možemo pripisati nekoliko predmeta karakterističnih za latensku kulturu, točnije njezinu završnu fazu (LT D), dok primjerci iz ranijih razvojnih faza za sada nisu poznati iz Siska. To je kopča izrađena od bakrene slitine s pravokutnim okvirom i zoomorfno oblikovanim trnom koja pripada tipu A prema podjeli P. Łuczkiwicza M. Schönfeldera (T. 99: 2).⁷¹⁸ Slični predmeti izrađivani su češće od željeza, iako je, uz sisački, poznato još nekoliko izrađenih od bakrene slitine, primjerice iz Dalja⁷¹⁹ ili ostave s Velikog Vetrena.⁷²⁰ Pojedini primjerci poznati su iz grobova, kao što je primjerice kopča iz bogatog groba 92 s beogradske Karaburme koja zajedno s razvodnikom predstavlja *pars pro toto* prilog konjske opreme, odnosno preminulog ratnika kao jahača.⁷²¹ Iz Siska je poznat i jedan trolistni razvodnik kakvi su u velikom broju zabilježeni na srednjoeuropskim i južnopanonskim kasnolatskim lokalitetima (T. 99: 3). Ti su primjerci obično ukrašeni u središnjem, izbočenom dijelu mrežastim motivom, trokrakom zvijezdom ili triskelom koji su često ispunjeni crvenim emajlom, za razliku od sisačkog primjerka koji je neukrašen.⁷²² Nedavnom revizijom Antičke zbirke AMZ-a među materijalom iz Siska izdvojena su tri dugmeta izrađena od bakrene slitine koja se na osnovu morfoloških osobina mogu datirati u mlađe željezno doba, a također predstavljaju elemente konjske opreme. Na jednom sisačkom dugmetu nalazi se za latensku kulturu karakterističan motiv triskela (T. 99: 5), dok je drugi

⁷¹⁵ Werener 1988, 16-17, Taf. 68A.

⁷¹⁶ Križ 1997, 58, 60, T. 37: 2.

⁷¹⁷ Egg 1999, Abb. 10: 1.

⁷¹⁸ Łuczkiwicz, Schönfelder 2011, 162-165, Abb. 4-5.

⁷¹⁹ Majnarić-Pandžić 1970, 22, Pl. VIII: 8.

⁷²⁰ Stojić 2003, 33-34, sl. 32.

⁷²¹ Todorović 1972, 31, Pl. XXVII: 14.

⁷²² Božić 1993a, 140-141 sl. 3, sl. 6; 2001, 184-185, sl. 8; Schönfelder 2002, 268-270, Abb. 169; Čizmař 2002, 216, Abb. 18, 20.

primjerak gladak (T. 99: 6). Treće dugme, nešto većih dimenzija od prethodna dva, ima bradavicu na sredini prednje i dvije ušice na stražnjoj strani (T. 99: 4). Ovdje možemo spomenuti i zakovicu s polukuglastom glavicom koja je ukrašena žljebovima izvedenim u obliku borove grančice i mreže ispunjenim crvenim emajlom (T. 99: 7). Slično oblikovane zakovice nalazimo na dijelovima kasnolatenske konjske opreme i kola, ali i na predmetima naoružanja kao što su kacige tipa Novo mesto iz rijeke Save kod Sesveta i Donje Varoši.⁷²³

Dijelu opreme konjanika pripada i željezna ostruga polukružnog luka, kratkog trna i okrugle dugmadi koja je služila pričvršćivanju na obuću (T. 99: 8).⁷²⁴ Ona je u AMZ pristigla otkupom Zbirke Pavletić i s obzirom na karakter zbirke pretpostavlja joj se sisačko porijeklo, ali je slučaju privatnih zbirki uvijek nužan oprez pri potvrđivanju provenijencije. Iako je prethodno objavljena među nalazima rimske vojne opreme iz Siska, ona predstavlja tipičan kasnolatenski oblik koji je poznat s brojnih južnapanonskih lokaliteta.⁷²⁵ Zanimljivo je da se grobnim kontekstima obično nalazi po jedan primjerak, primjerice u grobu 1 s lokaliteta Zmajevac u Sotinu⁷²⁶ ili grobu 30 s Rospí Ćuprije u Beogradu.⁷²⁷

Navedeni elementi kasnolatenske konjske opreme iz Siska dobro se uklapaju u širu južnapanonsku sliku, gdje od sredine 2. stoljeća pr. Kr., odnosno početkom kasnog latena, bilježimo znatan porast ovog tipa predmeta u arheološkom zapisu. Taj porast jasno upućuje na istaknutiju ulogu ratnika-konjanika u kasnolatenskoj ratničkoj strukturi, odnosno na određenu promjenu u borbenoj taktici, započetu već u prethodnom LT C2 stupnju.⁷²⁸ Posredno, ti predmeti možda reflektiraju i određene društvene procese koji su išli u smjeru snažnije hijerarhizacije južnapanonskih zajednica, osobito u jugoistočnom dijelu, pri čemu se formira, uvjetno rečeno, aristokratski sloj (*equites*) koji u ratničkoj strukturi ima funkciju konjice.

---

⁷²³ Schönfelder 2002, 216-218, Abb. 135; Sokol 2001, 17, Fig. 2; Mihaljević, Dizdar 2007, 122, 126, Fig. 1-8; Lauber 2012, 736, Abb. 20: 527.

⁷²⁴ Radman-Livaja 2004, 102, 104, Pl. 55: 389.

⁷²⁵ Filipović 2009.

⁷²⁶ Majnarić-Pandžić 1972-1973, 57, 65, Pl. 3: 2.

⁷²⁷ Todorović 1963, Y52: 1.

⁷²⁸ Drnić 2015b, 69.

2.12 ORUĐE

Među materijalom iz željeznodobnog naselja u Sisku zastupljeno je i različito oruđe. Dio predmeta predstavlja slučajne nalaze, a pojedini predmeti potječu iz arheoloških istraživanja na Pogorelcu, što im daje dodatnu vrijednost s obzirom na poznat arheološki kontekst. Naime, problem kod pojedinih oblika alatki jest u tome što se oblici nastali u mlađem željeznom dobu, najčešće u okvirima latenske kulture, nastavljaju koristiti i u rimskom razdoblju, što u nedostatku kontekstualnih podataka znatno otežava njihovu dataciju.

U poglavlju o oružju, u kojem su obrađene sjekire različitih oblika, naglašeno je da su one mogle biti korištene i kao oruđe, ali u nedostatku konteksta za većinu sisačkih primjeraka ta tvrdnja ostaje samo pretpostavka. Samo je mala brončana sjekira (T. 33: 7) pronađena u jasnom kontekstu, odnosno u najstarijem naseobinskom horizontu u SJ 113 (Sonda 1). Činjenica da se nalazila u naseobinskom sloju mogla bi upućivati na to da je korištena kao alatka, a budući da je izrađena od bronce, jasno je da se radi o arhaičnom predmetu s analogijama u malim brončanim sjekirama korištenim u Ha B stupnju.⁷²⁹ Predmet koji bi se mogao okarakterizirati kao oruđe, iako bez izravnih analogija, masivna je tuljasta sjekira s trapezasto oblikovanim sječivom i ušicom (T. 100: 1). Sjekire iz latenskih naselja koje se klasificiraju kao oruđe za obradu drveta, primjerice iz Manchinga ili Bibractea gdje je otkriven velik broj ovih predmeta, uglavnom su manji i drugačije oblikovani primjerci s nasadnicima drške najčešće četvrtastog presjeka.⁷³⁰

Nekoliko predmeta može se definirati kao alatke, odnosno njihovi elementi, koje su korištene u poljoprivredi. To je željezni srp povijenog sječiva koje prelazi u dršku na čijem se završetku nalazi okomito postavljen trn, pronađen u iskopavanju na poziciji Keltsko 1992. godine (T. 100: 2). Slični primjerci zabilježeni su na nekoliko slovačkih lokaliteta datiranih u srednje i kasnolatensko razdoblje.⁷³¹ Drugi predmet koji možemo dovesti u vezu s poljoprivredom je okov D oblika (T. 11: 7) koji je pronađen u zapuni jame (SJ 09) u Sondi 1, u najmlađem naseobinskom horizontu, apsolutno datiranom u 2./1. stoljeće pr. Kr. Ovi su okovi korišteni za pričvršćivanje kosa na drvene drške, s brojnim analogijama, počevši od lokaliteta u Posočju, gdje se nalaze uglavnom u kasnolatenskim grobnim cjelinama (Idrija pri Bači, Modrej),⁷³² preko srednjoeuropskih *oppida* kao što je Manching,⁷³³ ali i ostava

⁷²⁹ Rakvin 2015, 93-96 s literaturom.

⁷³⁰ Jacobi 1974, T. 13-16; Mölders 2010, 55-56, Abb. 60.

⁷³¹ Pieta 2010, 241, Abb. 109.

⁷³² Guštin 1990, T. 14: 2, T. 17: 4; T. 45: 5.

⁷³³ Jacobi 1974, T. 64: 1086-1097.

željeznog oruđa koje su česte u okvirima latenske kulture.⁷³⁴ Zanimljiv nalaz predstavlja željezni izduženi predmet pravokutnog presjeka zašiljen s jedne strane, dužine 4,5 cm, pronađen u SJ 05 (T. 10: 12). Za njega se može pretpostaviti nekoliko funkcija. Naime, zbog opisanog oblika ne može se isključiti mogućnost da je korišten kao manje šilo ili dlijeto, ali vrlo slični predmeti, pronalazeni na latenskim i rimskim lokalitetima, definirani su kao elementi drljače koji su umetani u drveni okvir. Radi se o poljoprivrednom alatu koji je služio za pripremu zemlje prije sjetve.⁷³⁵

Željezne alatke znatno su rjeđe u naseljima starijeg željeznog doba u odnosu na mlađeželjeznodobne lokalitete. Ipak, u istraživanju na Pogorelcu u sloju SJ 113, zajedno s prethodno opisanom brončanom sjekirom, pronađeno je duže željezno šilo pravokutnog presjeka (T. 33: 6) koje je moglo biti korišteno u nizu aktivnosti kao što su obrada drva, kosti ili kože. Slični predmeti zabilježeni su i u iskopavanju na poziciji Keltsko 1992. godine (T. 101: 2-4), te u sojeničarskom naselju i gradini u Donjoj Dolini, nažalost u oba slučaja bez preciznijih stratigrafskih podataka.⁷³⁶ Zanimljivo, dva vrlo slična šila pronađena su u kosturnom grobu ratnika s grede M. Petrovića ml., zajedno s dva vrha koplja, nožem te dvije višeglave igle i lučnom fibulom s tri zadebljanja na luku, što ga datira u fazu 2b grupe Donja Dolina - Sanski Most, više-manje istovremenu sa stupnjem Stična 2.⁷³⁷ Gotovo identična dva šila nalazila su se i u paljevinskom ratničkom grobu 2 s grede N. Šokića.⁷³⁸ S obzirom na to da se radi o vrlo jednostavnom i praktičnom alatu, identični su primjerci zabilježeni i na brojnim mlađeželjeznodobnim lokalitetima.⁷³⁹

U skupinu predmeta koji su definirani kao alatke svakako treba uvrstiti i različite oblike noževa koji su bili korišteni u svakodnevnim aktivnostima, od obrade različitih materijala, preko pripreme hrane, pa sve do funkcije toaletnog pribora. Među sisačkim materijalom ističu se dva masivna noža karakteristična za latensku kulturu. Prvi primjerak ima ravan hrbat koji prelazi u povijenu dršku s kuglicom na završetku (T. 100: 9).⁷⁴⁰ Noževi opisanih morfoloških karakteristika definirani su kao inačica Brežice 6 tipa Dürrenberg, a nalazimo ih diljem Karpatske kotline u razdoblju od stupnja LT B2 do LT C2.⁷⁴¹ Nešto je mlađi nož s obručem na kraju blago povijene drške s brojnim analogijama u grobovima LT D1 stupnja s prostora

⁷³⁴ Pieta 2010, Abb. 110: 10; Čižmár 2014, Abb. 6: 10 i dr.

⁷³⁵ Dolenz 1998, 142-144; Pieta 2010, 237, Abb. 107: 1-18.

⁷³⁶ Truhelka 1904, 75, T. 37: 14-15; Marić 1964, T. 15: 11.

⁷³⁷ Čović 1987, 251, 264.

⁷³⁸ Truhelka 1904, 112, T. 60: 3-4.

⁷³⁹ Jacobi 1974, T. 5: 43-47.

⁷⁴⁰ Burkowsky 2004, kat. br. 63.

⁷⁴¹ Dizdar 2013, 130-133, karta 12.

jugoistočnih Alpa i južne Panonije (T. 101: 1).⁷⁴² Iako su u starijoj literaturi, zasigurno zbog velikih dimenzija, nazivani bojnim noževima, grobni konteksti u kojima su često pronalazeni uz životinjske ostatke upućuju na to da se ipak trebaju vezati uz pripremu i konzumaciju mesa, koja je u željeznodobnom kontekstu imala i određenu ritualnu funkciju.⁷⁴³ U istraženim mlađeželjeznodobnim slojevima u Sondi 1 na Pogorelcu pronađeno je nekoliko ulomaka željeznih noževa manjih dimenzija ravnog sječiva (SJ 9, 39) (T. 11: 8; T. 15: 9), a u iskopavanju na poziciji Keltsko nađena su i četiri noža povijenog sječiva. Dva noža imaju uzak trn za nasad drške koji prelazi u blago povijeno sječivo, kakav oblik često nalazimo u okvirima latenske kulture (T. 100: 3-4).⁷⁴⁴ Na trećem primjerku jezičac je širi, s dvije perforacije za zakovice kojima je pričvršćivana drška od organskog materijala, a kratko sječivo snažno je povijeno (T. 100: 5). Četvrti primjerak također ima trakasti jezičac s tri perforacije s jednom sačuvanom zakovicom i trokutasto oblikovano sječivo (T. 100: 6), zbog čega nalikuje većim primjercima koje nalazimo u kasnolatskim kontekstima na prostoru južne Panonije, zapadnog Balkana i jugoistočnih Alpa.⁷⁴⁵ Noževi prikazani na T. 101: 7-8 imaju ravna sječiva, a manji primjerak i trokutasti jezičac za nasad drške.

Među alatke možemo uvrstiti i pojedine predmete izrađene od kamena, kao što su to ulomci žrvnjeva za mljevenje žitarica te brusevi. Primjerice, u najstarijem naseobinskom horizontu u Sondi 1 (SJ 114) nađen je brus cilindričnog oblika s perforacijom za vješanje na jednoj strani (T. 33: 10). Na samom završetku vidljivi su tragovi druge perforacije što upućuje na to da je gornji dio brusa pukao pri bušenju ili u uporabi, nakon čega je probušena nova perforacija. Brusovi se, osim u naseljima, često nalaze i u grobovima ratnika, primjerice u grobu 35 s grede N. Šokića u Donjoj Dolini,⁷⁴⁶ pri čemu su u starijem željeznom dobu na južnopanonskom prostoru kod pojedinih primjeraka perforacije slične onoj na sisačkom primjerku služile pričvršćivanju brončanih okova izrađenih lijevanjem na proboj, kao što je to slučaj s brusom iz groba 269 s lokaliteta Vukovar-Lijeva Bara.⁷⁴⁷

U istraživanjima na Pogorelcu pronađeno je i nekoliko keramičkih predmeta koji se interpretiraju kao glačalice korištene u izradi keramičkih posuda (T. 101: 7-8), za koje paralele nalazimo u naselju u Donjoj Dolini,⁷⁴⁸ kao uostalom i za čekić (ili alatku neke druge

⁷⁴² Majnarić-Pandžić 1972-1973, 58, 67, Pl. IV: 3; Božić 1981, 320, T. 3: 35; Drnić 2015b, 74, T. 32: 5 i dr.

⁷⁴³ Schönfelder 2010, 225-231; Marion, Guillaumet 2012, 190-193; Szabó, Tankó 2012, 128, Fig. 175 i dr.

⁷⁴⁴ Dizdar 2013, 267; Drnić 2015b, 75-76.

⁷⁴⁵ Dizdar, Potrebić 2014, 363-365, Fig. 5-6; Dizdar, Drnić 2018, u tisku.

⁷⁴⁶ Truhelka 1904, T. 63: 8.

⁷⁴⁷ Vinski Gasparini 1973, T. 125: 1-4.

⁷⁴⁸ Truhelka 1904, T. 18: 12, T. 20: 21, T. 22: 12-13.

namjene!) izrađen od kosti s perforacijom za umetanje drške (T. 101: 9).⁷⁴⁹ Slučajni nalaz predstavlja manji okrugli plosnati kamen nazubljenog ruba (T. 101: 10), koji je mogao biti korišten za ukrašavanje keramičkih posuda tehnikom kotačića koja je i potvrđena na nekoliko ulomaka (T. 24: 2, T. 25: 10). Također, u iskopavanjima na Pogorelcu te na Povijesnom arhivu prikupljen je veliki broj predmeta korištenih u proizvodnji tekstila: piramidalnih utega okomitog tkalačkog stana, pršljenova različitih oblika i dimenzija te kalemova za namatanje ispredenih niti. S obzirom na njihovu brojnost, ali i potrebu specifične analize koja bi omogućila konkretnije zaključke ne samo o tipološkim aspektima, nego i o tehnološkom procesu proizvodnje tekstila, vrsti korištene sirovine itd., ovi će predmeti biti izostavljeni iz disertacije i bit će obrađeni u zasebnom radu.

Predstavljani predmeti koji su definirani kao oruđe i alatke svjedoče o različitim proizvodnim i gospodarskim aktivnostima sisačke željeznodobne zajednice na kojima su se u većoj ili manjoj mjeri temeljile strategije preživljavanja. Osim primarnih aktivnosti, kao što je poljoprivreda, koja je potvrđena i arheobotaničkim uzorcima⁷⁵⁰ te različitim alatkama (srp, kosa, dio drljače), potvrđene su i različite proizvodne aktivnosti u željeznodobnom naselju, od izrade keramičkog posuđa (keramičarske peći na lijevoj obali rijeke Kupe,⁷⁵¹ glačalice, alatka za ukrašavanje) i tekstila, preko obrade drva i kože (šila, sjekire), do izrade metalnih predmeta, često visoke kvalitete (matrice za iskucavanje privjesaka od srebrog lima (T. 90: 7-10), kalup za lijevanje Certosa fibula,⁷⁵² poluproizvod Certosa fibule (T. 76: 3).

2.13 METALNO POSUĐE

Relativno malu, ali iznimno važnu skupinu predmeta iz Siska čine brončane posude i njihovi pojedini konstrukcijski elementi. S obzirom na to da se radi o ekskluzivnim predmetima koji su proizvedeni u mediteranskim radionicama, u slučaju sisačkih primjeraka uglavnom na italском prostoru (uz pojedini iznimke!), njihovo prisustvo u kontekstu sisačkog željeznodobnog naselja potvrđuje prethodno izrečenu tezu o uključenosti zajednice njegovih žitelja u glavne komunikacijske tokove koji su u razdoblju željeznog doba uspostavljeni između Mediterana i kontinentalne Europe. Oni upućuju i na prisutnost društvene skupine koja je te predmete mogla pribavljati i koristiti, ali i potvrđivati svoj elitni status njihovom

---

⁷⁴⁹ Truhelka 1904, 60-64, Fig. 36, T. 28: 3-7, T. 29: 1-2, T. 30: 1-3, 6, T. 32: 1, 3. S obzirom na nedostatak arheološkog konteksta, u slučaju sisačkog predmeta može se raditi i o predmetu iz starijeg razdoblja, možda eneolitika, za čije postojanje na sisačkom području imamo određenih naznaka.

⁷⁵⁰ Reed, Drnić 2016.

⁷⁵¹ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 156-157.

⁷⁵² Balen Letunić 2003.

konzumacijom i prezentacijom. Nažalost, za primjerke brončanih posuda iz Siska nije nam poznat primarni arheološki kontekst, što donekle otežava njihovu kulturološku interpretaciju, iako postoji znatan broj analogija sa susjednih područja koje nam mogu poslužiti kao smjernice. Također, većina ovih predmeta potječe iz jaružanja rijeke Kupe, pa se ne može u potpunosti isključiti mogućnost ritualnog polaganja pojedinih primjeraka u vodenom kontekstu. Poznati primjerci brončanog posuđa iz Siska pripadaju dvama vremenskim razdobljima, pri čemu manju skupinu čine predmeti iz 6. – 4. stoljeća pr. Kr., što kronološki odgovara kasnom halštatu, dok su nešto brojnije posude i njihovi ulomci iz rimskog kasnorepublikanskog razdoblja (2. – 1. stoljeće pr. Kr.) koje je sinkrono s kasnim latenom, odnosno stupnjem LT D prema srednjoeuropskoj kronološkoj podjeli za mlađe željezno doba.

2.13.1 Kasnohalštatski kontekst

Nesumljivo izniman predmet predstavlja u potpunosti sačuvan simpulum plitkog, kalotastog recipijenta na koji se okomito nastavlja drška pravokutnog presjeka koja završava prema dolje povijenom plastično izvedenom glavom ptice, vjerojatno labuda (T. 102: 1).⁷⁵³ Ti su predmeti korišteni za grabljenje pića, odnosno vina, iz posuda u kojima je prethodno pripremljeno u čaše i čine sastavni dio simpozijalnog seta, a korišteni su i za libacije. Navedene morfološke karakteristike definiraju ga kao simpulum etruščanske provenijencije koji se od kasnorepublikanskih primjeraka, zabilježenih na prostoru susjedne Slovenije (Most na Soči, Novo mesto),⁷⁵⁴ razlikuje prema plitkom recipijentu. Na osnovi primjerka iz grobnih cjelina s prostora sjeverne, središnje i južne Italije, ovaj tip etruščanskog simpuluma datiran je u kasno 6. i 5. stoljeće pr. Kr.⁷⁵⁵ Kao primjer možemo istaknuti dva simpuluma (jedan s jednom i drugi s dvije ptičje glave na završetku drške) koji su se nalazili u grobu 47 iz Vulkija (*Tomba del Guerriero*), datiranom na osnovi atičke keramike u razdoblje između 520. i 510. godine pr. Kr.⁷⁵⁶ Na prostoru Velike Grčke, a posebno u Makedoniji i Grčkoj, ovaj se oblik simpuluma nastavlja koristiti i tijekom 4. stoljeća pr. Kr., o čemu svjedoči niz primjeraka u grobnim kontekstima, kao što je to primjerice srebrni simpulum iz grobnice Princa u Vergini, a pojedini su primjerci zabilježeni u bogatim grobovima iz Trakije (Resilovo)⁷⁵⁷ i u kurganima Skitije (Planina Zelenskaya, grob 3, Karagodeuashkh),⁷⁵⁸ datiranim u drugu polovicu/posljednju trećinu 4. stoljeća pr. Kr. S obzirom na morfološku ujednačenost starijih

⁷⁵³ Drnić 2014, 207, Fig. 6: 1.

⁷⁵⁴ Kent Hill 1942, 42-43, Table 1; Castoldi, Feugère 1991, 72-73, Fig. 18, kat. br. 74-75.

⁷⁵⁵ Castoldi 1995, 54-55; Tarditi 1996, 180-181.

⁷⁵⁶ Die Etrusker und Europa 1993, 137-138, kat. br. 154.

⁷⁵⁷ Tonkova, Stoyanov 2017, 9-10, 32, kat. br. 2.

⁷⁵⁸ Treister 2011, Fig. 24: 7, Fig. 25: 1.

italskih, odnosno etrušćanskih i mlađih makedonskih i grčkih primjeraka, pitanje porijekla sisačkog simpuluma za sada ostaje otvoreno.

Sl. 48) Simpulum iz Siska (snimio: I. Krajcar)

Etrušćansko porijeklo možemo pretpostaviti i za cjedilo (*infundibulum*) kojemu, nažalost, nedostaje drška (T. 102: 2). Ono je objavljeno u knjizi A. Radnotija *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien* iz 1938. godine pod lokalitetom Siscia.⁷⁵⁹ Iako objavljena fotografija ne dočarava najbolje ovaj predmet, jasno je da se radi o okruglom recipijentu koji u središnjem dijelu ima udubljenje s perforacijama, odnosno filter, što je karakteristika etrušćanskih cjedila. Također, organizacija perforacija u središnjem udubljenju u obliku niza polukrugova, postavljenih oko manjeg kruga, čime je stvoren efekt „rotacije“, zabilježena je na brojnim primjercima s italčkog prostora datiranih od kraja 6. do u početak 4. stoljeća pr. Kr.⁷⁶⁰ Činjenica da na sisačkom primjerku nedostaje drška upućuje na to da je ona bila izrađena posebno i pričvršćena na recipijent. Tako je među materijalom s prostora Apulije C. Tarditi izdvojila cjedila izrađena u jednom komadu (*colini con coppetta e manico lavorati in un unico pezzo*) te kompozitne primjerke s punom drškom (*colini con manico fuso aparte*) te drškom izrađenom od valovito oblikovane žice (*colini con manico a bastoncello ondulato*). - Upravo je primjerak s drškom od valovito oblikovane žice pronađen u humci V u Čitlucima

⁷⁵⁹ Radnoti 1938, 81, T. 27: 7. Zahvaljujem D. Božiću koji mi je skrenuo pozornost na ovaj predmet!

⁷⁶⁰ Castoldi 1995, 58-60; Tarditi 1996, 45-55.

na Glasinačkom polju, koja je datirana u 5. stoljeće pr. Kr.⁷⁶¹ Time dolazimo i do pitanja potencijalne trase kojom su prethodno opisani simpulum i ovo cjedilo mogli pristići do sisačkog kasnohalštatskog naselja. Naime, činjenica je da većina brončanih posuda s prostora glasilačke kulture potječe iz etruščansko-italskih radionica, a kao ključan moment u uspostavi prekojadranskih kontakata pretpostavlja se osnivanje grčkih kolonija Apolonije i Dirahija u 7. stoljeću pr. Kr., koje su imale ulogu posrednika prema zajednicama središnjeg i zapadnog Balkana, s čime se podudara i prva pojava italiskog importa na glasilačkom prostoru.⁷⁶² U prethodnim je poglavljima već upozoreno na postojanje predmeta iz Siska koji upućuju na određene kontakte sa zapadnim Balkanom u razdoblju od kraja 6. i u 5. stoljeću pr. Kr. (ilirski kaciga, okrugli okov pojasa s križnim, na proboj lijevanim središnjim motivom, dvojna igla tipa 4a).

Ipak, jednako možemo pretpostaviti i mogućnost pristizanja simpuluma i cjedila na ušće Kupe u Savu zapadnom trasom, preko jugoistočnih Alpa, posredstvom svetolucijske i dolenske halštatske skupine. Nije potrebno posebno naglašavati utjecaj italiskog prostora na halštatske zajednice jugoistočnoalpskog prostora, koji se, među ostalim, odražava i u prihvatanju određenih mediteranskih kulturnih praksi koje uključuju ritualne gozbe i ispijanje pića (*symposion*). U arheološkom zapisu taj se fenomen može pratiti kroz pojavu uvezenog brončanog posuda, počevši od stupnja Stična (7. stoljeće pr. Kr.)⁷⁶³, ali i razvoja lokalne toreutičke proizvodnje koja vrhunac doživljava u situlskoj umjetnosti. Primjerice, u halštatskim tumulima u Novom mestu, udaljenom 100 km zračne linije od Siska, zabilježen je velik broj brončanih posuda, uključujući i niz ukrašenih situla, kao i pojedini predmeti italiske provenijencije, uključujući cjedilo iz groba 41/III s Kapiteljske njive⁷⁶⁴ te tronožac iz tumula na poziciji Kandija.⁷⁶⁵

Treći predmet koji vjerojatno pripada razdoblju kasnog halštata je križna ataša brončane posude s okruglom ušicom za provlačenje ručke i dvije kukice na završecima vodoravnih krakova za pričvršćivanje zakovicama na posudu (T. 102: 3). Predmet je pronađen u iskopavanju na poziciji Keltsko 1992. godine, u koritu rijeke Kupe, zbog čega nedostaje uobičajena zelena patina. Slično oblikovane križne ataše nalazimo na dva tipa brončanog posuda: kasnobrončanodobnim kotlićima (*Becken mit „massiven“ Kreuzattaschen*)⁷⁶⁶ i

⁷⁶¹ Fiala 1892, 405-406; Jašarević 2014, 66-67, Tab. 7: 2.

⁷⁶² Jašarević 2014, 73-74 s literaturom.

⁷⁶³ Dular 2003, 118.

⁷⁶⁴ Križ 1997, 77, T. 63: 1

⁷⁶⁵ Garovec 1968; Jereb 2016, 118-119, kat. br. 335.

⁷⁶⁶ Jereb 2016, 103-105.

željeznodobnim situlama, ali s jednom razlikom u odnosu na sisački primjerak. Naime, na svim poznatim primjercima (osim jednog!) na tri se kraka nalaze perforacije za zakovice, dok na sisačkoj ataši perforacija nedostaje na donjem okomitom kraku. Atribuciju sisačkog predmeta olakšava njegova profilacija koja potvrđuje da se ataša nalazila na posudi s izraženim ramenom, što nikako nije mogao biti kotlić zaobljenog tijela. Stoga se vjerojatno radi o konstrukcijskom elementu situle. Primjerice, na prostoru dolenjske halštatske skupine, odakle je poznat velik broj ovih posuda, slične ataše zabilježene su na situli s prikazom povorke iz groba b tumula 2 iz Magdalenske gore,⁷⁶⁷ kao i na neukrašenom primjerku iz groba 34 tumula 5 iz Dolenjskih Toplica.⁷⁶⁸ Na prostoru notranjske skupine križne ataše zabilježene su na jednoj situli iz Škocjana (Skeletna jama) na kojoj se nalazi i paleovenetski natpis.⁷⁶⁹ Njihov se broj povećava na prostoru doline rijeke Soče, gdje su poznati primjerci iz groba 2439 s groblja u Sv. Luciji,⁷⁷⁰ Bodreža⁷⁷¹ te kulnog mjesta u Posočju(?) koje autori na osnovi analogija s prostora sjeveroistočne Italije (Valle di Cadore, Cembra) datiraju u 4. stoljeće pr. Kr.⁷⁷² Navedene analogije upućuju na to da je sisačka ataša, odnosno brončana posuda čiji je ona dio, mogla pristići zapadnom komunikacijskom rutom s venetskog prostora gdje se pretpostavlja proizvodnja nekih od tih predmeta ili je, s obzirom na navedenu konstrukcijsku posebnost, mogla biti proizvedena u nekoj lokalnoj radionici, kao imitacija izvornih posuda. Naime, proizvodnja predmeta od bronce u sisačkom kasnohalštatskom naselju posvjedočena je prisustvom kalupa za izradu fibula tipa Certosa, ali i poluproizvoda.

Među sisačkim materijalom nalazi se i jedan ulomak ruba brončane posude s visoko postavljenom okruglom drškom na kojoj se nalaze dva bradavičasta zadebljanja (T. 102: 4). Najbližu i zasada jedinu analogiju za ovako oblikovanu dršku pronašli smo na šalici s venetskim natpisom iz groba 14 iz Idrije pri Bači, koja je ukrašena parom rogova. Iako se grobna cjelina na osnovi okruglog umba i fibule može datirati u kasnolatensko razdoblje, točnije stupanj IVa Idrijske grupe koji je istovremen sa stupnjem LT D1,⁷⁷³ ova šalica ne predstavlja uobičajen rimski kasnorepublikanski oblik i njezino porijeklo vjerojatno treba tražiti u starijoj tradiciji ovoga prostora.

---

⁷⁶⁷ Jereb 2016, 45, kat. br. 50, Taf. 27.

⁷⁶⁸ Teržan 1976, 402, Taf. 37: 4; Jereb 2016, 52, kat. br. 87, Taf. 87.

⁷⁶⁹ Jereb 2016, 55, kat. br. 103, Taf. 57.

⁷⁷⁰ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985, 382, Taf. 261: 6; Jereb 2016, 42, kat. br. 39, Taf. 21.

⁷⁷¹ Guštin 1991, T. 39: 11.

⁷⁷² Turk *et al.* 2009, 57-59, Fig. 10. Od svih navedenih analogija samo križna ataša iz Santorosa nema perforaciju za zakovicu na pločici na završetku donjeg okomitog kraka (Fig. 12), kao ni sisački primjerak!

⁷⁷³ Guštin 1991, 16, 31, 71, Abb. 33, Taf. 12: 5.

2.13.2 Kasnorepublikansko brončano posuđe

Od kasnorepublikanskih posuda iz Siska su poznate dvije drške pehara tipa Idrija s karakterističnim okruglim zadebljanjima koje na jednom primjerku ima žlijeb (T. 103: 1-2). Ipak, potreban je određen oprez pri determinaciji, jer slične ručke imaju i vrčevi tipa Gallarate te amfore tipa Agde, na što upozorava i M. Feugère.⁷⁷⁴ U slučaju vrčeva tipa Idrija radi se o klasičnom i široko rasprostranjenom obliku koji se proizvodio u drugoj polovici 2. i početkom 1. stoljeća pr. Kr., vjerojatno na prostoru Etrurije. Osim u središnjem i zapadnom Mediteranu, veći broj vrčeva tipa Idrija poznat je i iz kontinentalne Europe, s prostora latenske kulture, od Galije i južne Njemačke, preko jugoistočnih Alpa do zapadne Panonije, gdje se njihova uporaba smješta u stupanj LT D1, uz nekoliko primjeraka koji potječu iz mlađih (LT D2) cjelina.⁷⁷⁵ Što se tiče funkcije ovih predmeta, J. Werner je pretpostavio njihovo korištenje u konzumaciji vina, dok M. Feugère upozorava na mogućnost uporabe u kontekstu pranja tijela.⁷⁷⁶ Ova se interpretacija zaista čini mogućom u mediteranskom kulturnom kontekstu, uključujući i latenske zajednice sjeverne Italije, ali sam se za prostor kontinentalne Europe skloniji prikloniti mišljenju J. Wenera!

Predmeti koji se također vežu uz ritualno pranje su tzv. tave tipa Aylesford. Među bogatom zbirkom brončanog posuđa iz Siska nalazi se i jedan primjerak oštećenog plitkog recipijenta s drškom zadebljanih rubova i središnjim rebrom koja se širi prema kraju gdje se uobičajeno nalazi nastavak s plastično oblikovanom ptičjom glavom, a koji kod ovoga predmeta nedostaje (T. 104: 1). Ipak, općeprihvaćena interpretacija koja ove predmete smješta u kontekst ritualnog pranja, koji je osim tava tipa Aylesford, kao što sam prethodno napomenuo, uključivao i neke druge oblike, primjerice različite oblike vrčeva, dobro je posvjedočena na prostoru Italije, uključujući i latenske zajednice na sjeveru Apeninskog poluotoka, no J. Kysela s pravom upozorava na oprez u interpretaciji funkcije određenih predmeta, u ovom slučaju kasnorepublikanskog metalnog posuđa koje prelazi iz mediteranskog u kontinentalni/latenski kulturni kontekst.⁷⁷⁷ Naime, iako je broj predmeta italiskog porijekla koji se vežu uz higijenu na prostoru sjeverno od Alpa znatan, zapravo je malo dokaza da se uz prijenos predmeta dogodio i prijenos kulturnih praksi koje se uz njih vežu u izvornom kulturnom miljeu. Kao jedan od najkarakterističnijih oblika kasnorepublikanskog posuđa, tave tipa Aylesford počinju se proizvoditi u drugoj polovici 2.

---

⁷⁷⁴ Feugère 1991, 55.

⁷⁷⁵ Feugère 1991, 53-59.

⁷⁷⁶ Werner 1954, 54-55; Feugère 1991, 55.

⁷⁷⁷ Kysela 2014.

stoljeća, a u okvirima latenske kulture njihova se uporaba datira u stupanj LT D1, u nešto manjem broju i u LT D2 stupanj.⁷⁷⁸ Veći broj ovih predmeta poznat je s prostora Italije, osobito sa sjevera, a brojni nalazi potječu iz grobnih konteksta, ali i naselja sjeverno od Alpa.⁷⁷⁹ Na prostoru južne Panonije, osim sisačkog primjerka, jedna tava tipa Aylesford nalazila se u bogatom grobu 92 groblja Beograd-Karaburma.⁷⁸⁰ Upravo bi ta grobna cjelina mogla potvrđivati prethodno izrečenu tezu o promjeni funkcije predmeta u različitim kulturnim kontekstima. Naime, u pokušaju interpretacije potencijalne društvene hijerarhije u kasnolatenskim zajednicama Skordiska kroz prizmu gozbovanja kao društvenog, političkog i ekonomskog fenomena, M. Egri i A. Rustoiu su osobu pokopanu u navedenom grobu na osnovi priloga interpretirali kao „organizatora“, odnosno figuru koja zauzima vrh društvene ljestvice.⁷⁸¹ Njegov elitni društveni status reflektira se kroz organizaciju javnih gozbi kroz koje se potvrđuju stari i uspostavljaju novi društveni odnosi. U grobnom inventaru njegov se status iskazuje prisustvom pune ratničke opreme, uključujući i *pars pro toto* priloge konjske opreme, te predmeta korištenih u pripremi i konzumaciji hrane i pića, a u tom kontekstu se može promatrati i prisutnost tave tipa Aylesford.

Nedvosmislenu funkciju u ritualu ispijanja vina ili nekih drugih pića, primjerice medovine u kontinentalnoj tradiciji, imaju brončana cjedila. Karakterističan kasnorepublikanski tip cjedila sastoji se od recipijenta izrađenog od tankog lima te dvodijelne lijevane drške s palčanim vodoravno postavljenim (franc. *poucier*) i kažiprstnim okomitim elementom (franc. *doigtier*).⁷⁸² Nalazi ovih cjedila, odnosno najčešće dijelova drški, rasprostranjeni su diljem Europe s najvećom koncentracijom u Galiji i na tzv. jantarnom putu.⁷⁸³ Također, određeni broj primjeraka potječe s prostora jugoistočnih Alpa (Idrija pri Bači, Stična, Celje, Magdalensberg) i južne Panonije (Blato kod Vinkovaca, Dalj, Ostrvo kod Ljubičevca, Gomolava),⁷⁸⁴ uključujući i dva neobjavljena elementa drške iz Siska (T. 103: 3-4) i Dakije.⁷⁸⁵ Kažiprstni element ima uobičajena dva polukružna kraka i pločicu konkavnih stranica za pričvršćivanje na recipijent, a palčani dio ima u potpunosti sačuvanu konkavnu stranu koja je bila pričvršćena na recipijent te dršku u obliku lastinog repa. Ova cjedila tipološki i funkcionalno predstavljaju karakterističan italski proizvod, ali s obzirom na velik

---

⁷⁷⁸ Feugère, De Marinis 1991, 100, 108.

⁷⁷⁹ Feugère, De Marinis 1991, 108-113, Fig. 5.

⁷⁸⁰ Todorović 1972, 30-31, T. 28: 14.

⁷⁸¹ Egri, Rustoiu 2008.

⁷⁸² Giullaumet 1991, 89-90.

⁷⁸³ Giullaumet 1991, 92-95, Fig. 6.

⁷⁸⁴ Dizdar, Radman Livaja 2004; Dizdar, Tonc 2014, 587.

⁷⁸⁵ Rustoiu 2005, 67-68, Fig. 8.

broj primjerka s prostora kontinentalne Europe, ali i poluproizvoda na pojedinim kasnolatskim opidima, J.-P. Giullaumet je ostavio mogućnost njihove proizvodnje i na tom prostoru. Kronološki su pozicionirana u kraj 2. i u 1. stoljeće pr. Kr., odnosno kasnolatsko razdoblje, s tim da je nedavno D. Božić naznačio mogućnost tipološke podjele pojedinih primjeraka u stupnjeve LT D1 i LT D2.⁷⁸⁶

Slijedi veći broj situla od kojih čak šest primjeraka možemo definirati kao tip Eggers 16 (T. 105-106), što Sisak čini jednim od ključnih nalazišta ovih posuda, uz, primjerice, Ornavasso, Chalon-sur-Saône i Idriju pri Bači. Radi se o posudama ravnog dna i cilindričnog tijela te različito oblikovanim rubovima. Čak četiri sisačka primjerka imaju vodoravno, odnosno blago koso izvučen rub, što ih svrstava u inačicu 2 prema tipologiji J.-P. Giullaumeta (T. 105: 1-3, T. 106: 2); jedan sisački primjerak ima ravan, zadebljani rub (inačica 1) (T. 106: 3), a na jednoj je situli vrat koso izvučen a rub je okomit, što je svrstava u inačicu 3 (T. 106: 1).⁷⁸⁷ Također, jedna od konstrukcijskih karakteristika ovih predmeta jest uporaba željeza za izradu ataša i ručki. Na jednom sisačkom primjerku sačuvana je jedna ataša s vodoravnim pločicama s po jednom zakovicom i većom petljom za pričvršćivanje drške u sredini (T. 106: 1). Na sljedećem primjerku ispod cijelog ruba nalazila se željezna traka koja je na dva mjesta izvijena u petlje za pričvršćivanje ručke (T. 106: 3), a na trećoj sisačkoj situli sačuvane su obje ataše s izduženim pločicama pričvršćenim s donje strane izvučenog ruba te željezna ručka s ušicom u sredini (T. 105: 4).

Njihova distribucija od Galijske preko alpskog prostora i sjeverne Italije do zapadne Panonije, upućuje na to da se vjerojatno radi o proizvodima radionica s prostora latenske kulture, možda u sjevernoj Italiji.⁷⁸⁸ Prema sadašnjem stanju istraženosti, situle tipa Eggers 16 počinju se proizvoditi u stupnju LT D1 i nastavljaju se koristiti u mlađem LT D2, ali i početkom 1. stoljeća poslije Krista.⁷⁸⁹ Primjerice, dvije situle su bile priložene u grobu 17 iz Idrije pri Bači koji je datiran fibulama tipa Alezija i Idrija Ia u LT D2, dok su se također dva primjerka nalazila u grobu 21 koji kombinacija fibule tipa Jezerine i Aucissa smješta u srednje/kasnoaugustovsko vrijeme.⁷⁹⁰

---

⁷⁸⁶ Giullaumet 1991, 90-92; Predavanje D. Božića naslovljeno *The Late Republican „passoires italiques“ of bronze reconsidered: their typology, chronology and origin*, održano na znanstvenom skupu *Clash of Cultures - Going North* u Manchingu, Njemačka, 1. lipnja 2014. godine.

⁷⁸⁷ Bolla, Boube, Giullaumet 1991, 8, Fig. 2.

⁷⁸⁸ Bolla, Boube, Giullaumet 1991, 8.

⁷⁸⁹ Bolla, Boube, Giullaumet 1991, 10.

⁷⁹⁰ Guštin 1991, 16-17, T. 15: 1-2, T. 21: 1-2.

Slijedi vrhunski očuvan primjerak piriformno oblikovanog tijela i cilindričnog vrata na kojemu se nalaze ataše u obliku dva vodoravno i nasuprotno postavljena stilizirano izvedena delfina (T. 104: 2). Završetci ručke izvedeni su u obliku ptičjih glava, a u sredini se nalazi i ušica. Morfološki, ova je posuda bliska situlama tipa Eggers 18-20, ali bitan detalj predstavljaju opisane ataše. Naime, na atašama situla tipa Eggers 18 realistično izvedeni delfini postavljeni su okomito,⁷⁹¹ a bliske paralele sisačkom primjerku nalazimo na prostoru predrimske Dakije. Tamo je A. Rustoiu izdvojio situle tipa Costești - Tilișca s atašama u obliku stiliziranih delfina i na osnovi nekoliko primjeraka iz zatvorenih cjelina datirao ih u 1. stoljeće pr. Kr., odnosno LT D stupanj i augustovsko vrijeme.⁷⁹² Ovaj izniman predmet, uz spiralno oblikovanu narukvicu, upućuje na određene veze sisačkog željeznodobnog naselja s istočnim dijelom Karpatske kotline u kasnolatenskom razdoblju kada se, uslijed jačanja dačkog kraljevstva, osjećaju snažniji impulsi i u njenim južnim i zapadnim krajevima.

I za kraj ovoga pregleda sisačkog brončanog posuđa navodimo čak četiri primjerka situla tipa Eggers 21-22 koje karakterizira brončani recipijent piriformno oblikovanog trbuha i cilindričnog, odnosno ljevasto oblikovanog vrata te željezne ataše ovalnog (E. 21) ili pravokutnog oblika (E. 22) i željezna ručka (T. 107-108). Jedan sisački primjerak ima oštro naglašen prijelaz trbuha u rame, što ga definira kao inačicu Bargfeld tipa Eggers 22 (T. 107: 2)⁷⁹³ datiranu primjercima iz grobnih cjelina, primjerice u grobu 100 iz Persone ili grobu 3 iz Reke pri Cerknem,⁷⁹⁴ u kasni laten (LT D1-D2) i srednje/kasnoaugustovsko razdoblje. To je datacija koja uglavnom vrijedi i za ostale primjerke situla tipa Eggers 21-22. Što se distribucije tiče, u većem broju ih nalazimo u sjevernoj Italiji i susjednom alpskom prostoru, ali i na prostoru srednje i sjeverne Europe, što znatno otežava pokušaj definiranja smještaja potencijalnih radionica.

Kao što je vidljivo iz pregleda, gotovo svi navedeni oblici kasnorepublikanskog brončanog posuđa pojavljuju su u kontekstima LT D1 stupnja, ali ipak većina ih se nastavlja koristiti i u mlađem LT D2 stupnju, pa i u srednje/kasnoaugustovsko vrijeme. To u slučaju sisačkog materijala, koji ne potječe iz zatvorenih cjelina, znači da je teško definirati jesu li u korito rijeke Kupe dospjeli prije rimskog osvajanja mlađeželjeznodobnog naselja 35. godine pr. Kr., pri čemu ih se onda može interpretirati kao import u domorodački južnopanonski kulturni kontekst, a koje u velikom broju nalazimo i na prostoru kontinentalne Europe, ili nakon uspostave vojnog garnizona, što bi upućivalo na znatno drugačije mehanizme njihovog pribavljanja, a vjerojatno i drugačije korisnike.

---

⁷⁹¹ Bolla, Boube, Giullaumet 1991, 13-15, Fig. 6-8.

⁷⁹² Rustoiu 2005, 59-60, Fig. 4.

⁷⁹³ Bolla, Boube, Giullaumet 1991, 18, Fig. 14.

⁷⁹⁴ Graue 1974, T. 75: 3; Guštin 1991, 25-26, 32, Abb. 20, T. 31: 4.

2.14 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA O NASEOBINSKOJ DINAMICI ŽELJEZNODOBNOG NASELJA U SISKU

U uvodnom dijelu već je istaknuto da se tradicionalana interpretacija nastanka željeznodobnog, predrimskog naselja u Sisku, kao uostalom i njegova topografija, zasnivala uglavnom na podacima iz antičkih pisanih izvora o Segesti(ki) i Sisciji, kao i na nekim općenitim historiografskim događajima, kao što je doseljenje Kelta u Panoniju, koji su kombinirani s tada malobrojnim poznatim arheološkim predmetima. Ipak, novija zaštitna arheološka iskopavanja provedena na lijevoj obali Kupe,⁷⁹⁵ kao i sustavna istraživanja na desnoj obali na poziciji Pogorelac, omogućila su nove spoznaje o nastanku, razvoju te prostornoj i vremenskoj naseobinskoj dinamici pretpovijesnog odnosno protopovijesnog, naselja u Sisku, kao i o njegovom odnosu prema novonastalom rimskom vojnom logoru i kasnije civilnom naselju.

Primjerice, u recentnim iskopavanjima na poziciji Pogorelac, koja se provode od 2012. do 2017. godine u kombinaciji s geofizičkim pregledom, zabilježeni su različiti horizonti naseljavanja željeznodobnog naselja, kao i kronološki različita uporaba prostora unutar naselja, a definirani su i načini gradnje nastambi i djelomice njihova organizacija. Kronološki najstariji naseobinski slojevi iz starijeg željeznog doba zabilježeni su u Sondama 1, 2 i 4. U Sondi 3 nisu zabilježeni tragovi naseljavanja iz ovoga razdoblja čime je definirana zapadna granica željeznodobnog naselja. Kada se ovim podacima pridruže rezultati iskopavanja iz 1992. godine u kojima su u koritu rijeke Kupe na poziciji Keltsko zabilježeni ostatci drvene arhitekture (smješteni pedesetak metara sjeverozapadno od Sonde 1), zajedno s materijalom iz kasnog brončanog (Ha B) te starijeg i mlađeg željeznog doba, može se zaključiti da se stariježeljeznodobno naselje prostiralo u dužini od oko 200 metara u smjeru istok-zapad. Sjevernu granicu naselja vjerojatno je definirao meandar rijeke Kupe, dok južna granica za sada ostaje nedefinirana. Ipak, Struktura 1, definirana u geofizičkom pregledu (Sl. 16a-b), koja se u orijentaciji poklapa s istraženim stariježeljeznodobnim drvenim nastambama, završava na parcelama 17/2 i 17/3, šezdesetak metara južno od Sonde 2. To bi mogla biti južna granica naselja, na osnovu čega bi se moglo pretpostaviti da se naselje prostiralo 150 – 200 metar u smjeru sjever - jug, ali bez dodatnih iskopavanja u sjevernom i južnom dijelu ova tvrdnja ostaje nepotvrđena. Nadalje, iskopavanja u Sondama 1 i 2, kombinirana s rezultatima geofizičkih mjerenja, upućuju na to da je naselje na Pogorelcu, ili barem njegov dio, u

---

⁷⁹⁵ Bačani *et al.* 2012, 89-96; Tomaš Barišić 2012; Drnić, Miletić Čakširan 2014; Drnić 2015; Jerončić, Paro, Mesarić 2018, u tisku; Škrgulja 2018, u tisku.

kasnohalštatskoj fazi (6. – 4. stoljeće pr. Kr.) imalo relativno dobro organiziranu unutrašnju strukturu s nastambama organiziranim u pravokutnu mrežu, vjerojatno orijentacije sjeveroistok-jugozapad. Slična nasebinska organizacija zabilježena je i na nekim drugim kasnobrončanodobnim i stariježeljeznodobnim naseljima u regiji, primjerice na poziciji Tribuna u Ljubljani⁷⁹⁶ te na lokalitetu Pod kod Bugojna.⁷⁹⁷

U istraživanjima je zabilježeno nekoliko uzastopnih stariježeljeznodobnih faza s *horizontom 0* u Sondama 1, 2 i 4 i s mogućnošću datacije *horizonta 1* u Sondi 1 u stariju fazu starijeg željeznog doba (Ha C-D1), iako preciznije datiranje još nije moguće zbog nedostatka nalaza koji bi se mogli uže datirati te širokog raspona apsolutnih datuma. Nasebinski *horizonti 1* i 2 pripadaju kasnohalštatskom razdoblju (Ha D2-3), dok *horizont 3*, zabilježen u Sondama 1 i 2, predstavlja prijelaznu fazu u mlađe željezno doba.

Prisustvo mlađeželjeznodobnih slojeva u Sondi 1, drugačijih depozicijskih karakteristika u odnosu na stariježeljeznodobne, kao i njihov izostanak u ostalim sondama smještenim zapadno od Sonde 1 (Sl. 2a-b, 3a-b), upućuje na mogućnost da se naselje opsegom smanjilo te je u razdoblju od druge polovice 4. st., odnosno početka 3. stoljeća pr. Kr. pa sve do druge polovice 1. stoljeća pr. Kr. funkcioniralo bliže rijeci Kupi. U isto vrijeme, ili nešto kasnije, naselje postoji i na lijevoj obali rijeke Kupe, gdje do sada nisu zabilježeni tragovi naseljavanja iz starijeg željeznog doba. Na osnovu sadašnje razine istraženosti, koje uključuje i potpun nedostatak ranorimskog materijala u Sondama 1-4, čini se da je mlađeželjeznodobno naselje na desnoj obali rijeke Kupe, na sjeveroistočnom dijelu pozicije Pogorelac, prestalo funkcionirati krajem 1. stoljeća pr. Kr., što se poklapa s povijesno zabilježenim događajem rimskog osvajanja naselja, poznatog iz izvora pod nazivom Segest(ik)a, i osnivanja vojnog logora 35. godine pr. Kr.⁷⁹⁸ S druge strane, na pozicijama Dunavski Lloyd, Željeznički kolodvor, Ulica braće Radić 32 i Povijesni arhiv, smještenima na lijevoj obali rijeke Kupe, zabilježen je nasebinski horizont dužine više od 350 metara, koji se pruža u smjeru istok-zapad prema Savi, sa slojevima koje pokretni nalazi (fina keramika, fibule itd.) datiraju u Augustovo i Tiberijevo razdoblje. Ovaj horizont sadrži i ostatke drvene arhitekture ili tragove koji upućuju na uporabu drvenih struktura.⁷⁹⁹ Stratigrafski, oni izravno

⁷⁹⁶ Vojaković 2013; Vojaković 2014.

⁷⁹⁷ Čović 1987, 517-510.

⁷⁹⁸ Appian 22-24; Cassius Dio 49. 37.

⁷⁹⁹ Lolić 2003, 141-143, Fig. 14-17; Lolić 2014, 112, 227-228, 252, 288-289; Leleković 2012; Jerončić, Paro, Mesarić 2018, u tisku. U najraniju fazu rimske prisutnosti na prostoru Siska T. Lolić datira i građevinske radove koji su uključivali stabilizaciju močvarnog tla korištenjem drvenih pilota koji su zabilježeni na nekoliko pozicija unutar perimetra gradskih zidova (Lolić 2003, 141, Fig. 14; Lolić 2014, 110-112, 265-266, 288-289).

prekrivaju posljedni naseobinski horizont mlađeželjeznodobnog naselja na ovome prostoru, jasno svjedočeći o kontinuitetu naseljavanja prostora na prijelazu tisućljeća (ali ne i kontinuitetu mlađeželjeznodobnog naselja!). Naime, s obzirom na činjenicu da su u navedenim slojevima pronađene veće količine fine rimske keramike (pehari tipa *Aco*, čaše tipa *Sarius*, aretinska tera sigilata),⁸⁰⁰ rane amfore,⁸⁰¹ kao i neki nalazi rimske vojne opreme (klinovi šatora, oružje, dijelovi oklopa),⁸⁰² moguće je pretpostaviti da se ovdje nalazio rimski vojni logor, iako će odnos željeznodobnog naselja i najranijih vojnih instalacija bili detaljnije razjašnjen analizom nekoliko istraživanja na lijevoj obali rijeke Kupe, osobito onoga s pozicije Željezničkog kolodvora.⁸⁰³

Sl. 49 Naseobinska dinamika pretpovijesnog naselja u Sisku; isprekidana crta predstavlja položaj gradskih bedema rimske Siscije (izradili: M. Mađerić, I. Drnić)

Ukratko, na sadašem stupnju istraženosti može se zaključiti da pretpovijesno naselje nastaje na desnoj obali rijeke Kupe u završnoj fazi kasnog brončanog doba (Ha B) kojemu pripada i paljevinski grob pronađen u Zagrebačkoj ulici na drugoj strani rijeke. Naselje egzistira više-manje u istom obimu i početkom željeznog doba (Ha C), pri čemu postoji mogućnost određene prisutnosti i zapadnije od Kupe, što bi mogao predstavljati opisani

⁸⁰⁰ Baćani *et al.* 2012, kat. br. 14, 101-107, 110-111; Leleković 2012; Drnić, Miletić Čakširan 2014, 189-190; Miletić Čakširan 2018, u tisku; Škrgulja 2018, u tisku.

⁸⁰¹ Drnić, Miletić Čakširan 2014, 188-189; Paro, Novaković, Radman-Livaja 2018, u tisku.

⁸⁰² Škrgulja 2018, u tisku; Također, i neobjavljeni nalazi iz iskopavanja na poziciji Sisak-Željeznički kolodvor.

⁸⁰³ Jerončić, Paro, Mesarić 2018, u tisku.

horizont 0, zabilježen u Sondama 1, 2 i 4. U kasnohalštatskom razdoblju naselje doživljava svojevrsnu ekspanziju koja se odražava u intenzivnoj građevinskoj aktivnosti, primjeni novih građevinskih tehnika te pomnijem planiranju strukture naselja. Tijekom mlađeg željeznog doba dolazi do određenih promjena koje se odražavaju u prostornom smanjenju naselja na Pogorelcu, ali i njegovom „prelasku“ na lijevu obalu Kupe gdje su mjestimično zabilježeni i do dva metra debeli kulturni slojevi 2. – 1. stoljeća pr. Kr. (Povijesni arhiv). Na istoj poziciji su zabilježeni i najraniji rimski slojevi s ostacima drvene arhitekture koji su datirani u sam prijelaz era, a koji se danas nesumnjivo mogu dovesti u vezu s rimskim vojnim logorom. Time su, barem za sada, opovrgnute različite interpretacije o potencijalnim pozicijama vojnih instalacija koje su ponuđene u literaturi u posljednjih stotinjak godina.

2.15 OSTALI ŽELJEZNODOBNI LOKALITETI U DONJEM POKUPLJU

U uvodnom poglavlju navedeni su i ukratko opisani lokaliteti iz kasnog brončanog doba na širem prostoru Donjeg Pokuplja. Iako je njihov broj relativno mali, na sadašnjem stupnju istraženosti možemo pretpostaviti nekoliko fenomena. Naime, pokopi na ravnim grobljima u Treščerovcu, Krupačama i Ozlju, koja pripadaju lokalnoj grupi kulture polja sa žarama Ha B stupnja, prestaju završetkom brončanog doba, dok se razoreni tumul iz Ozlja može kronološki pozicionirati na sam prijelaz kasnog brončanog u željezno doba. Ta faza, koja je uključivala pokapanje spaljenih pokojnika u ravnim grobovima, ali i pod tumulima, dobro je posvjedočena na prostoru susjedne Bele Krajine, u Novome mestu i na Budinjaku.⁸⁰⁴

S druge strane, na većini poznatih naselja, kako onih visinskih (Ozalj-Stari grad, Dubovec, Kiringrad, Turska kosa), tako i onih smještenih uz sam tok rijeke Kupe (Kamensko-pavlinski samostan, Sisak) može se pratiti kontinuitet naseljavanja iz kasnog brončanog u starije željezno doba, a u pojedinim slučajevima sve do mlađeg željeznog doba. Nažalost, niska razina istraženosti, ali i dostupnosti podataka iz istraživanja, ne dozvoljavaju detaljnije analize naseobinske dinamike, kako na regionalnom planu tako i u slučaju pojedinih lokaliteta. Iznimka je naselje u Sisku, gdje zahvaljujući novim istraživanjima, ali i velikom broju starijih nalaza, možemo barem započeti rekonstrukciju naseljenosti u 1. tisućljeću pr. Kr. Naravno, svjesni smo da zbog kompleksnosti i veličine ovog iznimnog lokaliteta svako novo istraživanje može promijeniti kronološke i topografske interpretacije koje su predstavljene u prethodnom poglavlju.

---

⁸⁰⁴ Škoberne 1999; Dular 2003 i dr.

U nastavku će biti dodatno opisani lokaliteti Donjeg Pokuplja na kojima je zabilježeno naseljavanje u željeznom dobu. Predstavljeni podatci zasnivaju se na dostupnoj literaturi, recentnim istraživanjima Arheološkog muzeja u Zagrebu te materijalu iz depoa Pretpovijesnog odjela AMZ-a, ali i na komunikaciji s istraživačima pojedinih lokaliteta, kao što je primjerice Kamensko. Također, u navođenju se nećemo više vraćati na lokalitete za koje nije moguće definirati osnovnu kronološku pripadnost, primjerice Gradac u Karlovcu ili Topusko-Nikolino brdo, iz razloga koji su navedeni u uvodnom poglavlju.

Karta 7. Željeznodobni lokaliteti u Donjem Pokuplju

2.15.1 Ozalj

Ozalj kao brončanodobni i željeznodobni lokalitet je naveden u uvodnom poglavlju. Osim krajnje šturih podataka o postojanju struktura iz kasnog brončanog i možda ranog željeznog doba istraživanih prilikom restauratorskih radova na ozaljskom starom gradu,⁸⁰⁵ u njegovom podnožju istražena je i manja nekropola spaljenih pokojnika iz Ha B stupnja.⁸⁰⁶ U blizini se nalazio i jedan uništen grobni humak koji sačuvani materijal datira u prijelaz kasnog brončanog u željezno doba (T. 4-5; T. 6: 1-3).⁸⁰⁷ Nažalost, to su nam za sada jedini dostupni podatci za ovaj, čini se, vrlo perspektivan lokalitet.

⁸⁰⁵ Čučković 1992, 49.

⁸⁰⁶ Balen Letunić 1982.

⁸⁰⁷ Ljubić 1887, 29; Ljubić 1899, 158, T. 33: 255; Balen Letunić 1982.

2.15.2 Mahično - Gornje Pokupje

Lokalitet, smješten na ušću rijeke Dobre u Kupu (Sl. 49a), otprije je poznat samo užoj stručnoj javnosti. Naime, pri izradi diplomskog rada *Arheološka topografija ozaljskog kraja* iz 2002. godine Tomislav Hršak je posjetio lokalitet i proveo osnovni terenski pregled pri čemu su prikupljeni površinski nalazi, datirani u mlađe željezno doba te u srednji vijek, i zabilježeni pojedini topografski podatci. Tako se navodi postojanje dvije uzvisine na sjevernom dijelu lokaliteta ispred kojih se nalazi jarak, kojima je pretpostavljena defanzivna funkcija. Nakon ovog pregleda nisu provedena daljnja arheološka istraživanja na lokalitetu.

U istraživanju Arheološkog muzeja u Zagrebu, provedenom 2018. godine, na lokalitetu je obavljen intenzivan terenski pregled s fokusom na četiri pozicije unutar lokaliteta (Sl. 49b). Prva istražena pozicija (1) nalazi se južno od prethodno spomenutih uzvišenja koja se prostiru u smjeru zapad-istok, od rijeke Dobre prema Kupi na kat. č. 807-4 i 807-5. Na površini južno od pretpostavljenog bedema prikupljena je veća količina keramičkih ulomaka za koje se može ustvrditi da uglavnom pripadaju mlađem željeznom dobu, uz manji broj ulomaka vjerojatno ranonovovjekovnog posuđa.

Naime, među materijalom se nalaze ulomci ručno izrađivanih posuda, ali i određen broj ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu s karakterističnim oblicima koji tipološki pripadaju latenskoj kulturi mlađeg željeznog doba. Među ručno izrađivnim oblicima nalaze se karakteristični lonci zadebljanog ruba ispod kojega se nalazi žlijeb, ili čak dva, a trbuh je ukrašen češljastim ukrasom ili urezivanjem koje čini mrežaste motive (T. 109: 7-8). Ovome obliku pripada i ulomak ravnog dna s opisanim ukrasom (T. 109: 9). Ti su lonci u sisačkom materijalu definirani kao tip L 11, a osim ova dva lokaliteta u većem su broju zabilježeni i na poziciji Kamensko-pavlini samostan.⁸⁰⁸ Zabilježeno je i nekoliko ulomaka sa znatnom količinom grafita u glinenoj smjesi, među njima i ulomak lonca zadebljanog ruba D-presjeka i žlijebom, koji se može smjestiti u tip L 14 (T. 109: 6). Od ostalih oblika zabilježen je jedan ulomak koji podsjeća na tzv. zdjele S-profilacije, uobičajeno izrađivane na kolu (tip Z 13) (T. 109: 11), iako je i na poziciji Sisak-Povijesni arhiv zabilježen jedan ručno izrađeni ulomak,⁸⁰⁹ kao i dva primjerka ukrašena češljastim ukrasom (tip Z 8). Tu je i nekoliko ulomaka zdjela zaobljenog tijela i ravnog ruba (tip Z 1), dio zdjele zaobljenog tijela i snažno izvučenog ruba (Z 3) (T. 109: 10), kao i dva ulomka peki zaobljenog tijela (tip Pe 2)

---

⁸⁰⁸ Perkić 2014.

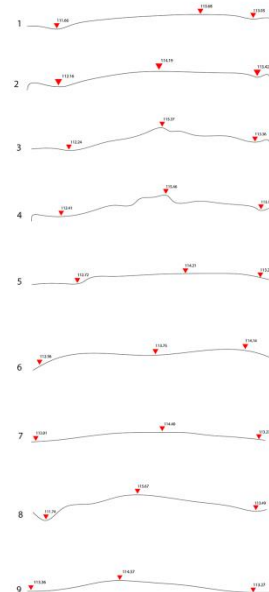
⁸⁰⁹ Drnić, Miletić Čakširan 2014, T. 3: 3

Sl. 49 a) Položaj željeznodobnog naselja na ušću rijeke Dobre u Kupu (snimio: Luka Bogdanić); b) istraživanja na navedenoj poziciji (pozicije intenzivnih terenskih pregleda i probnih sondi, položaj bedema i njegovi presjeci) (izradili: M. Mađerić, I. Drnić)

PRESJECI BEDEMA:

(T. 110: 3). U istraživanju u Sondi 2 prikupljeni su ulomci lonca stožasto oblikovanog gornjeg dijela tijela i izvučenog ruba (T. 110: 1). Površina oker-crvene boje premazana je crnim premazom. Tipološke i tehnološke karakteristike pokazuju da je ova posuda izrađena u stariježeljeznodobnoj tradiciji. Od oblika izrađenih na lončarskom kolu zabilježeni su lonac sa stožasto oblikovanim gornjim dijelom tijela koje se sužuje prema izvučenom rubu (tip L 16) (T. 109: 1) te zdjele cilindričnog/stožastog vrata i zadebljalog izvučenog ruba (tip Z 15) (T. 109: 2-5).

Među površinskim nalazima ima i ulomak željezne šljake, ali i više od dvadeset ulomaka djelomično procesuirane željezne sirovine težine do 300 – 650 grama kod pojedinih komada, koji upućuju na proizvodne procese koji su se odvijali na lokalitetu, a koji su uključivali obradu željezne rude ili željezne sirovine (T. 110: 4-5).

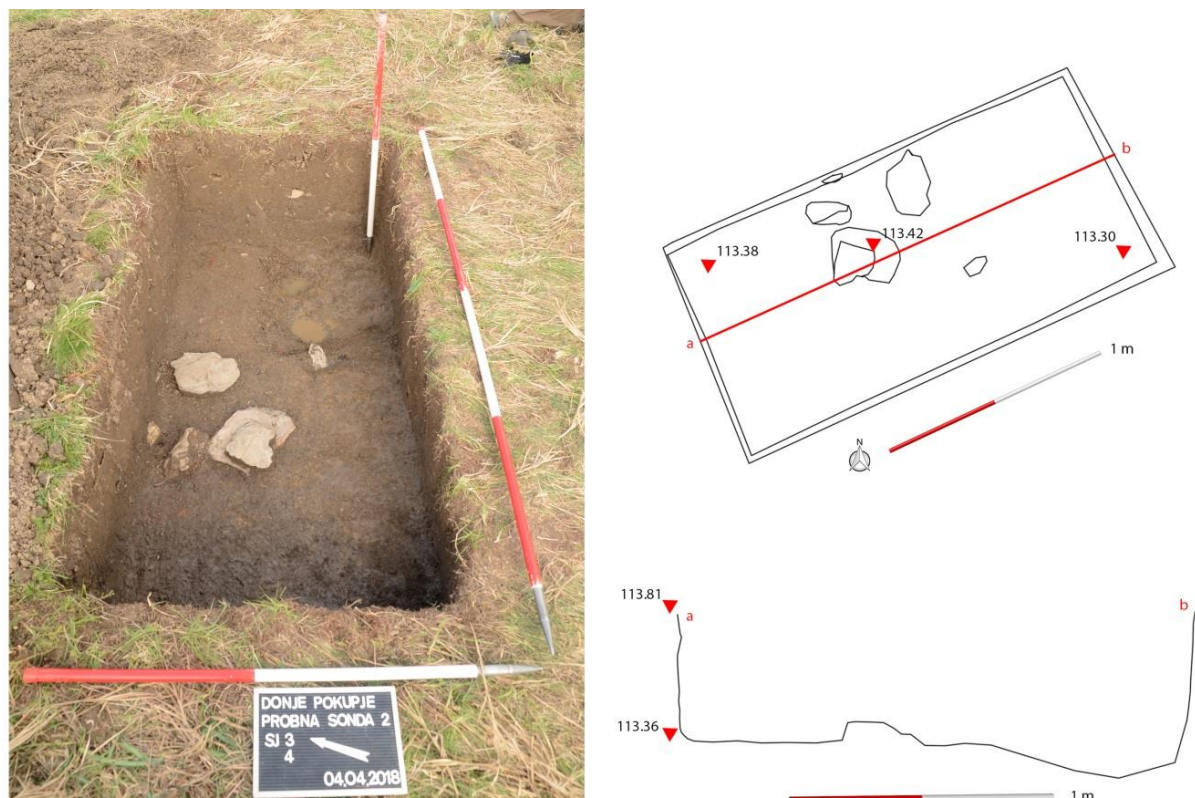
Druga pregledana pozicija nalazi se u sjeveroistočnom dijelu lokaliteta ispred i iza uzvišenja za koje pretpostavljamo da predstavlja ostatke željeznodobnog bedema. Ispred uzvišenja je nedavno u punoj dužini iskopan odvodni kanal dubine 0,5 – 0,7 i širine 1 m, a u izbačenoj zemlji prikupljeno je pedesetak ulomaka keramičkih posuda te dva ulomka pećnjaka sa zelenom glazurom. Na osnovu tipoloških i tehnoloških karakteristika materijal prikupljen na poziciji 2 pripada razdoblju kasnog srednjeg ili vjerojatnije ranog novog vijeka. Pregledom karte Prvog vojnog mjerenja (*First military survey*) iz razdoblja 1763. – 1787. godine utvrđeno je da se na ušću rijeke Dobre u Kupu nalazio objekt čija će namjena biti utvrđena detaljnijom analizom pisanih izvora.⁸¹⁰ Moguće je da se prikupljeni pokretni materijal s pozicije 2 može dovesti u vezu s tim korištenjem ovoga prostora. Na trećoj pregledanoj poziciji, koja se nalazi u sjeverozapadnom dijelu lokaliteta, sjeverno od uzvišenja, prikupljen je keramički materijal istovjetan onome s pozicije 2 iz razdoblja kasnog srednjeg/ranog novog vijeka. Na poziciji 4, koja je bila izorana tek posljednjeg dana istraživanja, a nalazi se jugoistočno od pozicije 1, u manje detaljnom pregledu nisu uočeni površinski nalazi, ali će pregled biti ponovljen sljedeće sezone. Na osnovu iznesenih podataka za sada se može zaključiti da željeznodobni materijal nije zabilježen sjeverno od ostataka bedema, što uz njegov vidljiv perimetar definira sjevernu granicu naselja.

Osim površinskog pregleda obavljeno je i probno sondiranje na dvije lokacije. Prva probna sonda smještena je u južnom dijelu lokaliteta, na samom ušću Dobre u Kupu, a u njenom iskopavanju do dubine 1,2 m zabilježen je samo aluvijalni sloj smeđeg pijeska bez ikakvih tragova naseljavanja ili pokretnog materijala. Druga probna sonda istraжена je u sjeverozapadnom dijelu lokaliteta, desetak metara južno od bedema. Nakon uklanjanja humusa (SJ 01) istražen je kulturni sloj tamnosive boje (SJ 02) u kojemu je pronađeno tridesetak keramičkih ulomaka, uključujući i ulomke lonca zadebljalog, izvučenog ruba čija je crvena površina bila premazana crnom bojom. Faktura glinene smjese, pečenje, oblik te crno bojanje ukazuju da bi se moglo raditi o stariježeljeznodobnoj posudi, ali nekoliko ulomaka izrađenih na kolu, kao i trbuh lonca ukrašen češljastim ukrasom upućuju na to da sloj potječe

---

⁸¹⁰<http://mapire.eu/en/map/firstsurvey/?layers=osm%2C1%2C73&bbox=1723308.3627889964%2C5707470.568341141%2C1730875.628589229%2C5710771.692500207>

iz mlađeg željeznog doba. Naravno, na sadašnjem stupnju istraženosti nezahvalno je donositi definitivne kronološke zaključke. Na dubini od 0,5 m u središnjem dijelu Sonde 2 zabilježena je nakupina kamenja (SJ 05). Ispod SJ 02 je zabilježen miješani žuto-smeđi sloj s dosta gara (SJ 04), ali je zbog pojave podzemne vode istraživanje prekinuto prije nego je dosegnut sterilni geološki sloj (Sl. 51).

Sl. 50) Sonda 2 (snimio: J. Zorić; nacrt: M. Mađerić)

Spomenuti bedem proteže se u smjeru zapad-istok i u središnjem dijelu je gotovo u potpunosti uništen i srušen, o čemu svjedoči i velika količina usitnjenog kamena po okolnim poljima, dok su u zapadnom i istočnom dijelu i danas u prostoru jasno vidljiva veća uzvišenja. Zapadni dio bedema znatno je oštećen i u nedavnim zemljanim radovima. Čišćenjem trave dobivena je jasnija slika o strukturi bedema koji je bio izgrađen u kombinaciji zemlje i kamena, tehnici koja je prisutna na željeznodobnim visinskim naseljima na karlovačkom prostoru te u susjednoj Dolenjskoj (Sl. 51a-e). Također, ispred bedema se nalazio i jarak (Sl. 49b – presjeci).

Važno je istaknuti da su J. Dular i S. Tecco Hvala došli do zaključka da su fortifikacije kasnog brončanog doba građene kao zemljani nasipi ili drvene ograde, dok se kamen počinje

koristiti početkom željeznog doba.⁸¹¹ Jedna od korištenih građevinskih tehnika jest ona u kojoj su veći komadi kamena korišteni za izradu prednjeg i stražnjeg lica zida, a prostor između njih ispunjen je manjim kamenjem i zemljom. Također je zabilježena i uporaba drvenih greda. Na dolenjским lokalitetima, kao što su Cvinger kod Korita, Veliki Vinji vrh kod Bele Cerkev i Cvinger kod Stične, zabilježene su tri, odnosno četiri faze izgradnje zidova, prve dvije/tri stariježeljeznodobne i najmlađa mlađeželjeznodobna koju J. Dular i S. Tecco-Hvala datiraju u kasni laten, a koju karakterizira, osim nešto nemarnije izvedbe, slična građevinska tehnika kao i u starijim fazama.⁸¹² Zabilježene su i nešto jednostavnije građevinske tehnike. Primjerice, na lokalitetu Kostjanec kod Tihoboja stariježeljeznodobne fortifikacije građene su u prethodno opisanoj tehnici, ali je mlađi kasnolatski zid, nešto manjih dimenzija, građen u tehnici suhozida uz vjerojatnu uporabu drvene građe, na što upućuje postojanje rupe od stupa.⁸¹³

Postavlja se pitanje kojom je od navedenih tehnika građen masivni bedem na lokalitetu Mahično - Gornje Pokuplje? Naime, zatečeno stanje ne ukazuje na postojanje masivnijih blokova koji bi činili prednje i stražnje lice zida, ali je važno istaknuti da je dio očišćenog bedema pretrpio tešku devastaciju i da snimljeni južni i zapadni profili samo djelomično odražavaju korištenu građevinsku tehniku. Također, prednja strana bedema, gdje bi se potencijalno moglo utvrditi postojanje prednjeg lica izrađenog od masivnijih kamenih blokova, nije čišćena (Sl. 51 e). Zatečena kamena struktura unutar bedema mogla bi jednako biti dio bedema izrađenog u tehnici suhozida, ali i ispuna prostora između dva lica bedema. Odgovore na ova pitanja dat će nova istraživanja koja se na lokalitetu planiraju provesti u bliskoj budućnosti.

Pri sadašnjem skromnom stanju istraženosti možemo donijeti nekoliko preliminarnih zaključaka u vezi pretpovijesnog naselja na ušću rijeke Dobre u Kupu. Do sada prikupljeni keramički materijal, iz površinskih pregleda i iskopavanja u Sondi 1, datira lokalitet isključivo u mlađe željezno doba. Na sjevernom dijelu naselje je bilo zaštićeno masivnim bedemom, građenim u kombinaciji zemlje i kamena, koji se protezao u smjeru zapad-istok, od rijeke Dobre do Kupe, čineći ovo naselje iznimno dobro zaštićenim. Naime, važno je naglasiti da je ovo jedino do sada poznato utvrđeno nizinsko naselje na prostoru Pokuplja, ali i susjednih regija. Primjerice, iako u slučaju sisačkog željeznodobnog naselja postoje literarni podatci da

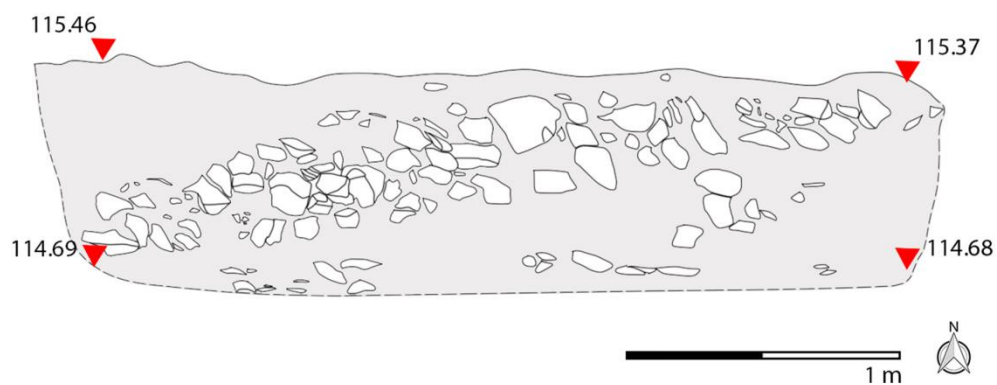
---

⁸¹¹ Dular, Tecco Hvala 2007, 79, 84-85.

⁸¹² Dular, Tecco Hvala 2007, 90-91, 93.

⁸¹³ Dular, Tecco Hvala 2007, 96.

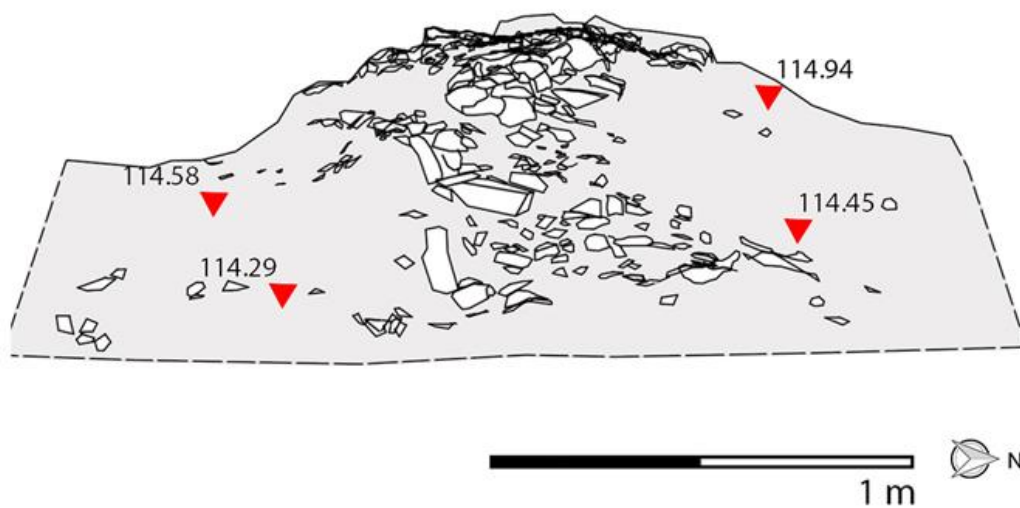
je imalo fortifikacije, one do danas nisu arheološki potvrđene. Treća važna komponenta je prisustvo znatne količine željezne sirovine i šljake, što upućuje na metaluršku proizvodnju u naselju za koju je, naravno, nužno osigurati dodatnu potvrdu.

a-b

c

d-e

Sl. 51) Segmenti oštećenog bedema: a-b) južni profil; c) pogled na bedem sa sjeverne strane; d-e) istočni profil (snimio: J. Zorić; nacrt: M. Mađerić, I. Drnić)

2.15.4 Dubovac

Ovaj je lokalitet također detaljnije predstavljen u uvodnom poglavlju. Naime, u zaštitnim istraživanjima koja su u nekoliko kampanja provedena prilikom obnove staroga grada Dubovca definirani su nasebinski slojevi iz eneolitika i kasnog brončanog doba, a L. i Z. Čučković su na osnovu analize keramičkog materijala pretpostavili trajanje naselja i u

starije željezno doba (Ha C).⁸¹⁴ Iako se pojedini oblici i specifičan ukras pojavljuju i završetkom kasnog brončanog i početkom željeznog doba, primjerice zdjela uvučenog fasetiranog ruba,⁸¹⁵ velika većina objavljenog materijal ima odlike starijeg razdoblja (Ha B). Uzevši u obzir i C 14 datume koji se navode u objavi Tkalčec, Karavanić, Kudelić iz 2011. godine skloniji sam zaključku da se glavna naseobinska faza na Dubovcu može datirati u stupanj Ha B, uz određenu (ali do sada ne dovoljno potvrđenu!) mogućnost trajanja u početak Ha C stupnja.

2.15.5 Kamensko

U arheološkim istraživanjima koja su provedena od 1997. do 2005. godine, u sklopu obnove samostanskog kompleksa u Kamenskom, istraženi su i ostatci pretpovijesnog naselja, teško oštećenog kasnijim srednjovjekovnim/ranonovovjekovnim građevinskim aktivnostima i grobnim ukopima.⁸¹⁶ Naselje se nalazilo na blago povišenom položaju, neposredno uz desnu obalu rijeke Kupe (Sl. 52). Istraženi su ukopi jama i kanala u kojima se nalazila veća količina ulomaka keramičkog posuđa te kućnog lijepa, ali i piramidalni utezi i pršljeni (Sl. 53). Rezultati istraživanja do sada nisu objavljivani, ali su predstavljeni na skupu Hrvatskog arheološkog društva održanom u Karlovcu u listopadu 2014. godine. Za uvid u dio građe te foto i terensku dokumentaciju zahvaljujem Domagoju Perkiću, voditelju istraživanja.

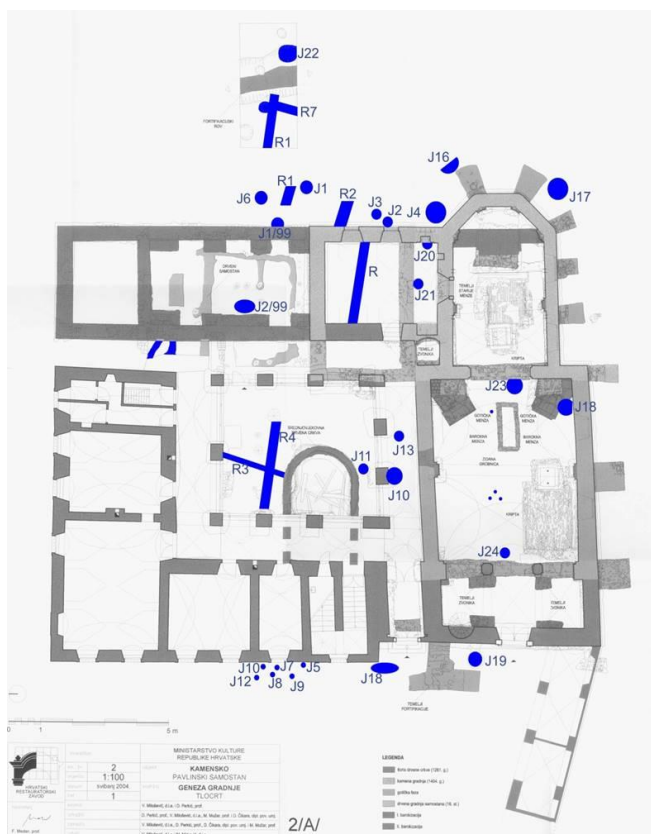
Sl. 52) Položaj lokaliteta Kamensko-pavlinski samostan (prema: Perkić 2014)

⁸¹⁴ Čučković, Čučković 2011; Tkalčec, Karavanić, Kudelić 2011.

⁸¹⁵ Čučković, Čučković 2011, T. 7: 5.

⁸¹⁶ Perkić 1998; Azinović-Bebek 2005; Perkić 2014.

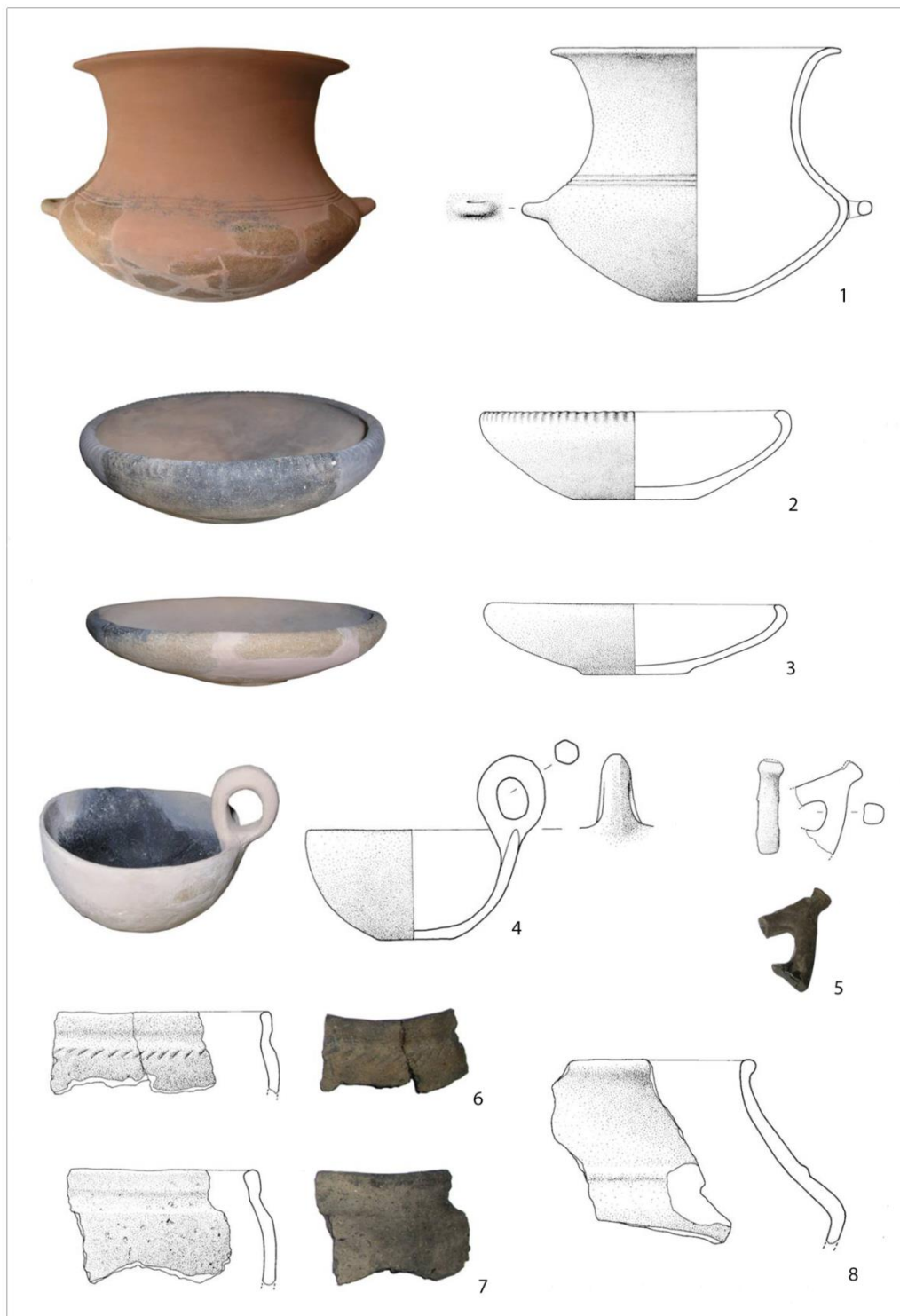

Sl. 53) Istražene kasnobrončodobne i željeznodobne strukture na poziciji Kamensko-pavlini samostan (prema: Perkić 2014)

Već je u uvodnom poglavlju navedeno da pojedini keramički nalazi iz ovoga naselja imaju odlike posuda Ha B stupnja. To su lonac zaobljenog tijela i visokog cilindričnog vrata sa snažno izvučenim rubom (Sl. 54: 1), zdjela uvučenog ruba ukrašenog okomitim kanelurama (Z 2c) (Sl. 54: 2) te šalica zaobljenog tijela s visokom fasetiranom drškom (Sl. 54: 3). Dio materijala zasigurno pripada i starijem željeznom dobu, primjerice zdjele zaobljenog/koničnog tijela i uvučenog ruba (Z 2a i b) (Sl. 54: 4) te ručke ukrašene rogolikim zadebljanjima (R 5c) (Sl. 54: 5). Na lokalitetu je prikupljena i veća količina keramičkih ulomaka mlađeželjeznodobnih morfoloških i tehnoloških odlika. To su prije svega grubi lonci sa žlijebom ispod ruba (L 11) (Sl. 54: 6-7). Zanimljivo, na dostupnim primjercima nije zabilježeno uobičajeno ukrašavanje češljastim ukrasom ili urezivanjem, već samo ubadanje ispod žlijeba (Sl. 54: 7). Ovdje se može pribrojati i ulomak lonca stožastog vrata s ravnim zadebljanim rubom i vodoravnom plastičnom trakom, izrađen na kolu, koji je sličan sisačkim primjercima definiranim kao tip L 16 (Sl. 54: 8).

Iako za pretpovijesno naselje u Kamenskom raspolažemo s relativno malo podataka, moguće je donijeti neke općenitije zaključke. S obzirom na položaj radi se o nizinskom naselju koje nastaje na desnoj obali rijeke Kupe, baš kao i naselja u Mahičnom - Gornjem Pokuplju i Sisku. Još jedna sličnost sa sisačkim naseljem je i kontinuirani život kroz cijelo prvo tisućljeće od mlađe faze kasnog brončanog doba (Ha B) do mlađeg željeznog doba, vjerojatno stupnja LT D,

iako je jasno da naselje u Kamenskom nema važnost regionalnog centra kao što je ono na ušću Kupe u Savu.

Sl. 54) Ulomci keramičkih posuda s lokaliteta Kamensko-pavlinski samostan (prema: Perkić 2014; crtež: M. Perkić)

2.15.6 Kiringrad

Nizvodno od Kamenskog, u Kiringradu nalazi se brončanodobno i željeznodobno naselje smješteno na uzvišenju između potoka Velika i Mala Trepča, tri kilometra južno od rijeke Kupe. Radi se o višeslojnom lokalitetu iako je već i D. Balen-Letunić, objavljujući građu koja se čuva u AMZ-u, upozorila na problematičnost datacije s obzirom na to da cjelokupnu građu čine slučajni nalazi prikupljeni od lokalnog stanovništva, koji su poklonjeni ili prodani muzeju bez točne pozicije nalaza. Stoga je moguće da nalazi, osim s gradine, potječu sa šireg kiringradskog prostora. Među njima dominiraju ulomci keramičkih posuda datirani u kasno brončano te starije i mlađe željezno doba, a dataciju potvrđuju i malobrojniji metalni nalazi.

Osim pretpovijesnih nalaza, zabilježeni su i antički i srednjovjekovni predmeti, a recentna istraživanja provedena na gradini između 2006. i 2011. godine utvrdila su postojanje srednjovjekovnih grobova te ostatka protuturskog čardaka iz 16.-17. stoljeća. Zanimljivo je da se, unatoč prilično šturom obimu izvještaja s recentnih istraživanja, uopće ne spominju pretpovijesni nalazi u istraženim sondama smještenim na nekoliko pozicija na gradini.

Vratimo se nakratko ulomcima keramičkih posuda. Dobar dio objavljene građe pripada mlađoj fazi kasnog brončanog doba (Ha B) s oblicima koje nalazimo i na drugim istovremenim lokalitetima donjeg Pokuplja (Dubovac, Belaj, Sisak itd).⁸¹⁷ Ovdje nalazimo i veći broj ulomaka posuda koje smo u analizi keramike iz Siska definirali kao finu keramiku, najčešće crne uglačane površine sa standardnim repertoarom ukrasa: skupine kosih i vodoravnih linija izvedene urezivanjem i plitkim žljebljenjem, ubadanje, plastična zadebljanja i boranje, kao karakterističan kasnohalštatski motiv. Od oblika nalazimo iste forme kao i među sisačkim materijalom: zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba (Z 9),⁸¹⁸ zdjele ljevkasto oblikovanog vrata (Z 10)⁸¹⁹ te zdjele zaobljenog ili bikoničnog trbuha i cilindričnog vrata izvučenog ruba (Z 11),⁸²⁰ kao i trakaste drške ukrašene rogolikim, odnosno zoomorfnim zadebljanjima (R 5c).⁸²¹ Mlađeželjeznodobnom razdoblju pripadaju ulomak lonca zaobljenog tijela i zadebljanog, s gornje strane koso oblikovanog ruba (L 12).⁸²² Među keramičkim

---

⁸¹⁷ Balen Letunić 1987, T. 1-4.

⁸¹⁸ Balen Letunić 1987, T. 6: 1, 7.

⁸¹⁹ Balen Letunić 1987, T. 6: 5-6.

⁸²⁰ Balen Letunić 1987, T. 6: 2-4, 8.

⁸²¹ Balen Letunić 1987, T. 6: 7.

⁸²² Balen Letunić 1987, T. 11: 5.

nalazima iz Kiringrada nalazi se i nekoliko antropomorfnih i zoomorfnih figura,⁸²³ sličnih onima koje su u velikom broju pronađene na lokalitetu Turska kosa kod Velike Vranovine.

Kasnohalštatskom razdoblju pripadaju i pojedini metalni nalazi. To je narebrena narukvica sa širim i masivnijim rebrima između kojih se nalaze uža rebra, oblik koji nalazimo u grobovima Certosa stupnja susjedne dolenske halštatske skupine.⁸²⁴ Ovom obliku obručastog nakita vjerojatno pripada i ulomak narukvice okruglog presjeka sa širim i užim rebrima, koji nije objavljen u članku D. Balen-Letunić iz 1987. Slijedi košarasti privjesak⁸²⁵ te prethodno spomenuta trobridna strelica (T. 111: 2) koja pripada tipu II B prema tipologiji A. Hellmuth Kramberger,⁸²⁶ kakve su zabilježene u pojedinim grobovima iz stupnja zmijolike fibule i certoškog stupnja dolenske halštatske skupine. U isti vremenski period pripada i željezna sjekira s tuljcem za nasad (T. 111: 1), spomenuta u poglavlju o oružju, kao i neobjavljeni ulomak fibule koji spirala od dva navoja smješta u tip Certosa (T. 111: 3).

Iz Kiringrada je poznato i nekoliko mlađeželjeznodobnih metalnih predmeta, uglavnom fibula. Vrlo zanimljiv nalaz predstavlja lijevana fibula srednjolatenske sheme s plastičnim ukrasom na prebačenoj nozi i luku, koju je A. Tonc uvrstila u skupinu pseudofiligranskih fibula.⁸²⁷ Radi se o obliku rasprostranjenom u zapadnom i južnom dijelu Karpatske kotline u stupnju LT C1 s nekoliko geografski jasno definiranih inačica, uključujući i jugoistočnoalpsku, kojoj bi pripadao i kiringradski primjerak.⁸²⁸ Kasnolatenskom razdoblju pripadaju dva primjerka fibula s masivnim lukom (T. 111: 6) koji su imali okruglu pločicu na prebačenoj nozi, oblik koji u velikom broju nalazimo u Donjem Pokuplju, Lici i Gorskom kotaru te Pounju. Istom kulturnom krugu pripada i oštećena fibula tipa Podzemelj s visokim lukom okruglog presjeka i oštećenim držačem za iglu na kojemu se nazire ukras u obliku slova V (T. 111: 5). Za kraj navodimo dosad neobjavljen primjerak brončane fibule tipa Nauheim I.1 trokutasto oblikovanog luka ukrašenog dvjema uz rubove urezanim linijama i s oštećenom nogom s perforacijom (T. 111: 4). Zajedno s primjerkom s lokaliteta Blato kod Vinkovaca koji je izrađen od željeza,⁸²⁹ ona predstavlja jedni nalaz ovoga tipa karakterističnog za stupanj LT D1 na prostoru središnje Europe i sjeverne Italije.⁸³⁰

---

⁸²³ Balen Letunić 1987, T. 9.

⁸²⁴ Dular 2003, 135, Sl. 80: 6-7.

⁸²⁵ Balen Letunić 1987, T. 11: 3.

⁸²⁶ Hellmuth Kramberger 2010, 63-68, 340-342.

⁸²⁷ Tonc 2015, 181-183.

⁸²⁸ Brežňanová 2008; Jovanović 2011.

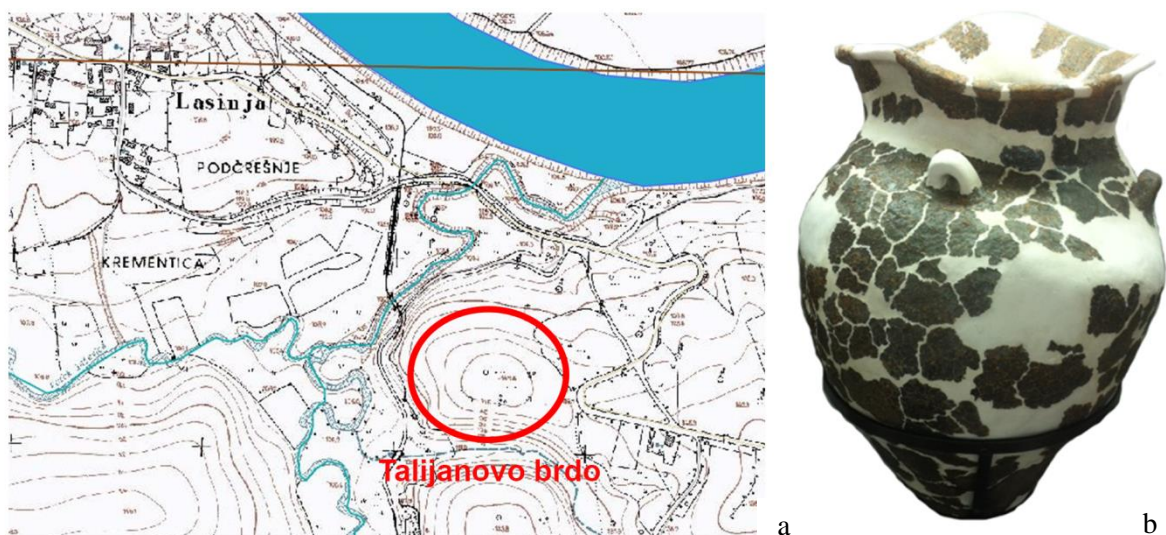
⁸²⁹ Dizdar 2015, 37.

⁸³⁰ Striwe 1996; Demetz 1999, 78-79.

Iz svega navedenog proizlazi da se mnogo toga u vezi željeznodobne naseljenosti kiringradske gradine, a vjerojatno i njene okolice, nazire, a malo toga zna. Zanimljivi nalazi bez arheološkog konteksta te gotovo u potpunosti nedostupni rezultati recentnih istraživanja na neki način reflektiraju cjelokupno stanje na prostoru donjeg Pokuplja. Kontinuitet naseljavanja ovoga mikroprostora od kasnog brončanog doba do mlađeg željeznog doba, prisutnost znatne količine kvalitetne kasnohalštatske keramike te metalnih nalaza (oružje, funkcionalno-dekorativni dijelovi nošnje) upućuju na određenu sličnost sa sisačkim naseljem, ali bilo kakva daljnja usporedba nemoguća je bez provođenja novih istraživanja, odnosno objave rezultata nedavno provedenih.

2.15.7 Lasinja-Talijanovo brdo

Pozicija Talijanovo brdo nalazi se jugoistočno od sela Lasinja, tristotinjak metara južno od toka rijeke Kupe. U istraživanju na eponimnom lokalitetu bakrenodobne lasinjske kulture provedenom 2010. godine, uz nalaze iz eneolitika i ranog brončanog doba istražena je jedna struktura (jama) koju je datum dobiven radiokarbonskom analizom datirao u starije željezno doba (760. – 400. godina pr. Kr.).⁸³¹ U istoj jami prikupljeni su brojni ulomci posude za zalihe velikih dimenzija, znatno deformirane uslijed izlaganja visokoj temperaturi, ali je uspješno rekonstruirana (Sl. 55b).

Sl. 55 a) Pozicija položaja Lasinja-Talijanovo brdo; b) posuda za zalihe iz željeznodobne jame (prema: Balen 2010; snimio: I. Krajcar)

⁸³¹ Balen 2010, 337.

Posuda ima zaobljeno tijelo i cilindričan vrat s izvučenim rubom. Na ramenu se nalaze četiri vodoravno položene ručke četvrtastog presjeka, kakve su zabilježene i u recentnim istraživanjima na poziciji Sisak-Pogorelac. U nastavku istraživanja na ovoj poziciji, koja se kontinuirano provode do danas, nisu otkrivene druge strukture ili nalazi koji bi upućivali na naseljenost u razdoblju željeznog doba.

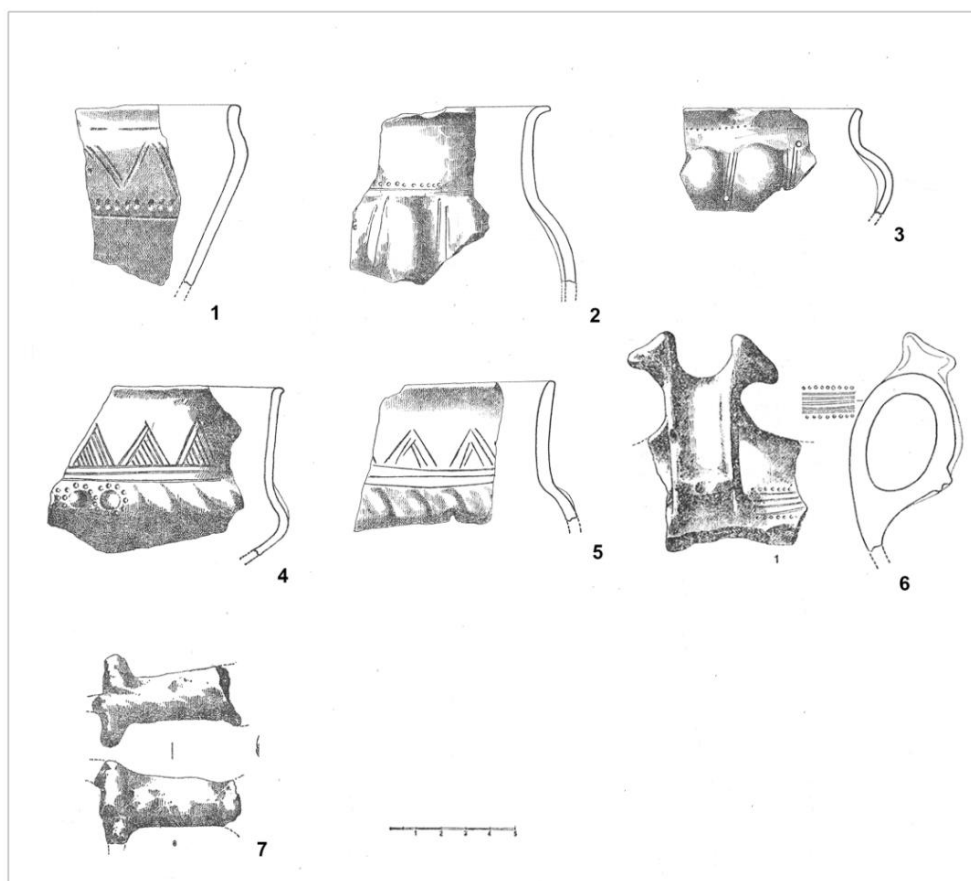
2.15.8 Klinac

U blizini sela Klinac, osam kilometara južno od Petrinje, na brdu zvanom Gradina nalazi se visinsko pretpovijesno naselje kao i ostatci protuturske utvrde. Jedine u literaturi poznate nalaze s lokaliteta objavila je 1986. godine N. Majnarić-Pandžić, a radi se o slučajnim nalazima uglavnom kvalitetne kasnohalštatske keramike crne uglačane površine, ukrašene urezivanjem (U 10), plitkim žljebljenjem (U 11), ubadanjem (U 13), boranjem (U 8) te plastičnim zoomorfnim aplikacijama (U 7). Od oblika zastupljene su zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba (Z 9) (Sl. 55: 1) i zdjele zaobljenog/bikoničnog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom (Z 11) (Sl. 55: 2-5). Na osnovu navedenih nalaza naselje na Gradini u Klincu dovedeno je u vezu s kasnohalštatskim lokalitetima Dolenjske (Novo mesto), sjeverozapadnom Hrvatskom te sjeverozapadnom Bosnom (Sanski Most) i Posavinom (Donja Dolina), na što je nekoliko godina ranije upozorio i J. Dular. Navodi se postojanje na lokalitetu i većeg broja keramičke plastike s prikazima konja, pasa i ovaca, iako je u članku objavljen samo jedan prilično oštećen primjerak.⁸³² Zoomorfne, ali i jedna antropomorfna figurica, slične primjercima s Turske kose, nalaze su se među materijalom s ovoga lokaliteta koji je prije nekoliko godina poklonjen Arheološkom muzeju u Zagrebu. Uz navedenu plastiku, prisutni su i brojni keramički pršljeni te keramičke kuglice od kojih su neke ukrašene ubadanjem.⁸³³

---

⁸³² Majnarić-Pandžić 1986, Sl. 12: 6.

⁸³³ Materijal je pronašao Darko Sinjeri, liječnik iz Siska, u kartonskoj kutiji uz cestu u selu Klinac neposredno nakon vojno-redarstvene operacije *Oluja* 1995. godine. Materijal je predao svojoj nećakinji Kristini Brkić, koja je arheologinja te ga je ona prosljedila u Arheološki muzej u Zagrebu. Na kutiji u kojoj je pronađen materijal nalazio se natpis „Klinac“.

Sl. 55) Nalazi s lokaliteta Gradina u Klincu (prema: Majnarić-Pandžić 1986)

U istraživanjima provedenima na lokalitetu 2012. godine u sjeveroistočnom dijelu platoa registrirane su strukture u obliku rupa za stupove koji čine ostatke nekakve ograde, a na osnovu radiokarbonske analize potječu iz srednjeg brončanog doba.⁸³⁴ Kasnom brončanom dobu pripadao bi djelomično istraženi ukopani objekt, a materijal iz željeznog doba pronađen je u slojevima na obroncima istočnog platoa. Uz rub istočnog platoa istraženi su ostatci strukture koja vjerojatno predstavlja bedem. Uz pretpovijesne nalaze, prikupljeno je i nešto antičkog i srednjovjekovnog keramičkog materijala.

2.15.9 Velika Vranovina-Turska kosa

Lokalitet u literaturi poznat pod imenom Turska kosa smješten je na povišenom položaju iznad rijeke Gline kod sela Velika Vranovina. Činjenica da se nalazi dvadeset kilometara južno od rijeke Kupe upućuje na to da se zapravo radi o perifernom nalazištu u odnosu na ostale nabrojane kasnobrončanodobne i željeznodobne lokalitete koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem. Arheološka iskopavanja na lokalitetu provedena su u dva

⁸³⁴ Krmpotić 2012.

navrata: od 1981. do 1989. te od 2006. do 2012. godine, pri čemu su istraženi dijelovi naselja i groblja te nekoliko „kultnih“ mjesta.⁸³⁵

Naselje se nalazi na poziciji koja je s tri strane zaštićena strminom brda, a na istočnoj se strani nalazi humak, tzv. „tumuloidni bedem“ kojemu se pretpostavlja fortifikacijska funkcija. L. Čučković navodi da je naselje bio utvrđeno drvenom palisadom, iako u objavljenim podacima nema nikakve potvrde ovoj tvrdnji.⁸³⁶ Unutar naselja istražene su dvije strukture, poluukopana zemunica i nadzemni objekt s nizom piramidalnih utega koji predstavljaju ostatke okomitog tkalačkog stana,⁸³⁷ kakav je zabilježen i u naselju na Pogorelcu u istraživanju u Sondi 2. Keramički materijal navedene strukture datira u kasno brončano/starije željezno doba.⁸³⁸ Nadalje, navodi se postojanje metalurških i keramičarskih peći na periferiji naselja,⁸³⁹ dok je na dnu bedema zabilježen kasnobrončanodobni keramički materijal koji osnatak naselja smješta u početak 1. tisućljeća pr. Kr., odnosno Ha B stupanj.⁸⁴⁰

Ispred ulaza u naselje nalazilo se biritualno groblje s dvadeset istraženih grobova.⁸⁴¹ U paljevinskim grobovima 1, 3 i 5 navodno su se nalazile po jedna gruba posuda koja predstavlja standardni keramički oblik s prostora Pokuplja od kasnog brončanog do mlađeg željeznog doba.⁸⁴² Siromašni paljevinski grobovi s jednom keramičkom posudom u funkciji urne česti su u nekropolama u dolini Une (Jezerine, Ribić, Golubić) gotovo u svim fazama razvoja, a zastupljeni su i neki slični oblici. Analogije za posude zaobljenog tijela i stožastog vrata ukrašene bradavičastim zadebljanjima iz grobova 3 i 5 nalazimo, primjerice, u grobovima 31 i 114 iz Ribića,⁸⁴³ dok se lonac cilindričnog tijela i blago uvučenog ruba s vodoravnom plastičnom trakom ukrašenom utiskivanjem iz groba 164 s istog groblja čini kao dobra paralela za posudu iz groba 1 s Turske kose.⁸⁴⁴ Sve tri navedene grobne cjeline iz Ribića datirane su u stupanj Va koji je više-manje sinkron sa stupnjem LT D1. Također, u jednom paljevinskom grobu, kojemu je nemoguće dešifrirati broj iz objave, nalazila se žara pokrivena preokrenutom zdjelom stožastog tijela, ukrašenom dvama čepastim zadebljanjima i plastičnim trakama.⁸⁴⁵ Običaj poklapanja urne zdjelom česta je pojava u okvirima kulture

---

⁸³⁵ Čučković 2009.

⁸³⁶ Čučković 2009, 20-24.

⁸³⁷ Čučković 2009, Sl. 17.

⁸³⁸ Čučković 2009, Sl. 13-15, T. 7: 4, T. 8-9.

⁸³⁹ Čučković 2009, Sl. 18.

⁸⁴⁰ Čučković 2009, T. 7: 1-3.

⁸⁴¹ Na objavljenom planu groblja (Čučković 2009, Sl. 19) ucrtano je samo trinaest grobova bez brojeva!

⁸⁴² Čučković 2009, T. 10, T. 11: 1.

⁸⁴³ Marić 1968, T. 9: 31, T. 13: 28.

⁸⁴⁴ Marić 1968, T. 9: 24.

⁸⁴⁵ Čučković 2009, Sl. 10-11.

polja sa žarama, ali je zabilježen i u željeznom dobu, primjerice u upravo navedenim japodskim grobljima u dolini Une (Jezerine, Ribić, Golubić), udaljenim pedesetak kilometara južno od Turske kose.⁸⁴⁶

Od kosturnih grobova, u kojima zbog kiselosti tla nisu sačuvani osteološki ostatci, objavljeni su grob 8 u kojemu se nalazila keramička zvečka s cilindričnom drškom i bikoničnim šupljim tijelom u kojemu su se nalazile kuglice od pečene zemlje i s ukrasom na gornjoj strani u obliku tri roščića.⁸⁴⁷ U nedavno objavljenom radu A. Rustoiu i S. Berecki obradili su keramičke zvečke, uglavnom s prostora srednje Europe, iz kasnog halštata i latena.⁸⁴⁸ Naime, u tom se razdoblju keramičke zvečke najčešće nalaze u grobovima žena i djece što, uz određene etnografske analogije, navodi autore na pretpostavku da su mogle imati apotropejsku funkciju zaštite ugroženijih društvenih skupina. Kao alternativne interpretacije navode se funkcija muzičkog instrumenta, koji je mogao biti korišten u ritualnom plesu, kao i dječje igračke. U tračkom kulturnom kontekstu (Bunești-Averești, Poiana, Hanska-Toloacă) zabilježene su i u skupovima predmeta pronađenih u naselju, koji su uz keramičke zvečke sadržavali i antropomorfne figurice, minijature posude, kljove itd., a koji su mogli biti korišteni u određenim magijskim praksama. U grobu 9 nalazio se glatki torkves okruglog presjeka s ušicama na krajevima kakvi su poznati iz grobova mlađe faze kasnog brončanog doba ljubljanske grupe (Ljubljana - Dvorište SAZU, grob 214)⁸⁴⁹ te grupe Dobova (Dobova grobovi H, 289, 305).⁸⁵⁰ U grobu 6 zabilježeni su nešto bogatiji elementi nošnje koja se sastojala od narebrenog torkvesa glatkih krajeva, dvije narebrene narukvice prebačenih krajeva te dvije narebrene nanogvice otvorenih krajeva. Gotovo identične nanogvice potječu iz Siska, nažalost bez podataka o kontekstu nalaza, iako se vjerojatno radi o uništenom grobu (T. 89: 6-7). Već je prije navedeno da bliske analogije za torkves i narukvice nalazimo u gornjem Pokuplju na lokalitetima Podzemelj i Hrib u Metliki, gdje se u grobu 18 u tumulu 1, datiranom u stupanj Stična 2, uz ogrlicu od perli izrađenih od različitih materijala te fibule narebrenog luka, nalazio i narebreni torkves te šest narebrenih narukvica otvorenih i prebačenih krajeva.⁸⁵¹ U tekstu se navodi i grob 13 u kojemu se nalazila neka vrsta oglavlja s većim brojem brončanih privjesaka, za koje L. Čučković pretpostavlja da bi mogla

---

⁸⁴⁶ Marić 1968, 45-46; Raunig 1968, 87, T. 2: 25-27. Grob 30. Poklapanje urne zdjelom se pretpostavlja za još nekoliko grobova (32, 46), ali se zbog fragmentiranosti ne može tvrditi sa sigurnošću.

⁸⁴⁷ Čučković 2009, 78, T. 11: 2.

⁸⁴⁸ Rustoiu, Berecki 2014.

⁸⁴⁹ Puš 1971, 64, T. 40: 7.

⁸⁵⁰ Starè 1971, 27, 34, T. 3: 2, T. 41: 4-5, 10, T. 44: 9

⁸⁵¹ Grahek 2004, 159, 166, Sl. 44, T. 3: 4-20.

predstavljati karakterističnu japodsku kapu.⁸⁵² Iz navedenoga moguće je da se ukopavanje na groblju odvijalo od završetka kasnog brončanog pa sve do mlađeg željeznog doba, iako je bez konkretne i potpune objave svih istraženih grobova, ova tvrdnja više pretpostavka nego zaključak! Potvrda ovoj dataciji mogla bi se naći u analizi specifičnih struktura koje je istraživač definirao kao „kultna mjesta“.

Naime, u kontekstu groblja istražena su četiri takva kulna mjesta, različite veličine i strukture. Prema opisu istraživača, Kulno mjesto 1 predstavlja humka dimenzija 35 x 20 metara koja je nastala uslijed kulnih aktivnosti koje su obavljane na tom mjestu (vatrišta, ostatci metalurške aktivnosti), ali i deponiranjem velike količine materijala kao što su životinjske kosti, koje predstavljaju ostatke žrtvi, te keramičko posuđe (žrtve ljevanice, ritualne gozbe) koje manjim dijelom pripada oblicima kasnog brončanog doba, dok se ostatak može pripisati keramografiji starijeg željeznog doba.

Među keramičkim oblicima iznimo su brojne zdjele uvučenog ruba, među kojima su zastupljeni primjerci zaobljenog i koničnog tijela (tip Z 2a i b) te ulomci s koso kaneliranim rubovima (tip Z 2c).⁸⁵³ Brojnošću ne zaostaju zdjele zaobljenog tijela i stožastog/cilindričnog tijela (Z 6 / Z 11). Naime, među sisačkim materijalom kao tip Z 6 izdvojeni su grublje izrađeni primjerci, a u Z 11 kvalitetno izrađeno i pečeno posuđe uglačane, najčešće crne boje. Ovu kasnohalštatsku keramiku odlikuje i karakterističan ukras s motivima kosih i vodoravnih linija izvođenih urezivanjem i plitkim žljebljenjem, zatim ubadanje, bradavičasta zadebljanja i naborani ukras. Na osnovu fotografije te crteža s opisima za pojedine primjerke s Turske kose, zaista se može reći da pripadaju ovoj skupini keramike, ali čini se da većinu posuda, koje tipološki odgovaraju navedenim sisačkim primjercima i nose isti ili sličan repertor ukrasa, možemo okarakterizirati kao grublje izrađenu keramiku koja je uglavnom pečena u oksidacijskoj atmosferi. Zabilježeno je i nekoliko primjeraka zdjela zaobljenog tijela i ravnog ruba (tip Z 1),⁸⁵⁴ kao i zaobljenog tijela i kratkog cilindričnog vrata (tip Z 7).⁸⁵⁵ Od lonaca zastupljeni su primjerci s cilindričnim vratom i izvučenim rubom, bliski sisačkim primjercima tipa L 8a,⁸⁵⁶ kao i lonci zaobljenog tijela i kratkog stožastog vrata s izvučenim rubom (tip L

---

⁸⁵² Čučković 2009, 24-26, Sl. 22.

⁸⁵³ Čučković 2009, T. 16: 5-6, 8, T. 19: 5, T. 20: 1, 7, T. 21: 1, T. 22: 3 i dalje.

⁸⁵⁴ Čučković 2009, T. 38: 3, T. 43: 7-8.

⁸⁵⁵ Čučković 2009, T. 16: 7, T. 23: 2, T. 45: 2, T. 66: 1.

⁸⁵⁶ Čučković 2009, T. 23: 3, T. 37: 1.

9b).⁸⁵⁷ Slijede piramidalni utezi, pršljeni različitih oblika, kao i velik broj antropomorfnih i zoomorfnih glinenih figurica koje predstavljaju zaštitni znak lokaliteta Turska kosa.⁸⁵⁸

Kultno mjesto 2 nalazi se u jugozapadnom dijelu istražene površine groblja i predstavlja jamu u čijoj zapuni su se nalazili stilizirani antropomorfni idol i ulomci keramičkih posuda, a Kultno mjesto 3 predstavlja vatrište interpretirano kao spalište pokojnika na kojemu su također zabilježeni ulomci posuda.⁸⁵⁹ Struktura Kultnog mjesta 4 nije opisana, ali je ono važno jer većinu keramičkog materijala prikupljenog na ovoj poziciji čine oblici mlađeg željeznog doba, uključujući i posude izrađene na sporom i brzom lončarskom kolu. Zastupljeni su tipični latenski lonci zadebljanog ruba i s češljastim ukrasom na trbuhu, koji su u sisačkom materijalu definirani kao tip L 13,⁸⁶⁰ kao i lonac s ravnim prema van zadebljanim rubom (tip L 18); slijede zdjele zaobljenog tijela i stožastog/cilindričnog vrata (tip Z 15)⁸⁶¹ i zdjele zaobljenog tijela i zadebljalog ravnog ruba ukrašene vodoravnim žljebovima (tip Z 14).⁸⁶²

---

⁸⁵⁷ Čučković 2009, T. 22: 1.

⁸⁵⁸ Čučković 2009, T. 80-91.

⁸⁵⁹ Čučković 2009, 34, Sl. 19, 29, T. 92: 1-3.

⁸⁶⁰ Čučković 2009, T. 97: 7, 9, T. 98: 3, T. 102: 2

⁸⁶¹ Čučković 2009, T. 97: 2, T. 98: 1-2.

⁸⁶² Čučković 2009, T. 98: 5, T. 99: 2.

3. ZAKLJUČAK

U pokušaju sumiranja iznesenih podataka koji se odnose na različite aspekte razvoja željeznodobnih zajednica s prostora donjeg toka rijeke Kupe, zemljopisno i kulturno definiranog u nešto širem smislu, fokusirat ćemo se na nekoliko glavnih odrednica.

3.1 Naselja

1. Iako postoje određene naznake naseobinske aktivnosti već od starije faze kasnog brončanog doba, na osnovi dostupnih podataka čini se kako u završnoj fazi brončanog doba, odnosno u stupnju Ha B, dolazi do intenzivnijeg naseljavanja u Donjem Pokuplju što je potvrđeno na nekoliko poznatih lokaliteta (Dubovac, Kamensko, Kiringrad, Sisak, Turska kosa). Većina tih naselja kontinuirano je nastanjena u starijem, a zatim i u mlađem željeznom dobu, odražavajući određen kontinuirani društveni i kulturni razvoj lokalnih zajednica tijekom cijelog 1. tisućljeća pr. Kr.

Poznata naselja mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine. U prvu skupinu možemo uvrstiti tipična gradinska naselja smještena na povišenim položajima, a to su Ozalj - Stari grad, Smičelj-Kerinščak, Dubovac kod Karlovca te Bukovlje-Crkvina, Končalovići, Belaj i Barilović-Stari grad u dolinama Dobre i Korane. Dalje na istok, na području Petrove gore, tragovi naseljavanja iz kasnog brončanog/starijeg željeznog doba zabilježeni su na lokalitetima Pješčanica-Jeresimići, Podgorje-Popova humka i Kiringrad, a nešto južnije, iznad rijeke Gline kod sela Velika Vranovina, nalazi se i lokalitet Turska kosa. Malobrojni naseobinski tragovi zabilježeni su i na povišenom položaju Talijanovo brdo kod sela Lasinja smještenom tristotinjak metara južno od rijeke Kupe. Južno od Petrinje, na obroncima Zrinske gore, nalazi se gradinsko naselje kod sela Klinac.

Drugoj skupini pripadaju nizinska naselja koja se formiraju uz tok rijeke Kupe. To su naselje na ušću rijeke Dobre u Kupu kod sela Mahično-Gornje Pokupje, Kamensko i Sisak-Pogorelac, dok se u literaturi navodi i prethodno spomenuti Gradac u Karlovcu o kojemu, nažalost, nemamo nikakvih objavljenih podataka osim položaja. Na sadašnjem stupnju istraženosti nemoguće je ući u detaljniju analizu odnosa tih dvaju tipova naselja.

2. Zbog niskog stupnja istraženosti teško je definirati potencijalnu hijerarhiju u naseobinskoj strukturi željeznog doba u Donjem Pokuplju. Ipak, dostupni podaci kao što su veličina naselja, intenzitet naseljavanja koji se odražava u dva do tri metra visokim kulturnim slojevima, kompleksnija unutarnja struktura te količina poznate građe, uključujući i znatan broj visokokvalitetnih, dobrim dijelom uvezenih proizvoda, ipak dozvoljavaju tvrdnju da je

naselje na prostoru Siska predstavljalo regionalni centar, odnosno točku u kojoj se pokupski mikrosustav vezao na regionalni makrosustav koji je uključivao jugoistočne Alpe, južnu Panoniju i zapadni Balkan.

3. Fortifikacijske strukture zabilježene su na nekoliko lokaliteta. Primjerice, u nizinskom naselju na utoku rijeke Dobre u Kupu nalazi se u prostoru jasno vidljiv bedem visine do tri metra, koji se prostire u smjeru istok-zapad, od jedne do druge rijeke. Na taj je način štitio naselje sa sjeverne, jedine pristupačne strane. Struktura bedema, definirana na jednom njegovom uništenom dijelu, sastoji se od kamena i zemlje, što je uobičajena tehnika gradnje brojnih poznatih željeznodobnih bedema s prostora Dolenjske. Postojanje određene obrambene strukture zabilježeno je i u recentnom iskopavanju na Klincu. U kratkom izvještaju s istraživanja navedeno je kako se struktura bedema sastoji od dva suhozida izgrađena od većeg kamena, a unutrašnjost je ispunjena sitnim kamenjem i zemljom. Postojanje bedema, ali u kasnobrončanodobnoj fazi, navodi se i u slučaju naselja u Dubovcu.⁸⁶³

Također, na prostoru Donjeg Pokuplja na nekoliko lokaliteta (Turska kosa, Pješčanica-Jeresimići, Popova humka u Podgorju kod Vrginmosta) zabilježene su strukture koje se u literaturi nazivaju „tumuloidnim bedemima“.⁸⁶⁴ Radi se o kružnim/ovalnim nasipima koji se nalaze na ulazima u gradinska naselja, a pretpostavlja im se dvojaka funkcija: obrambena, ali i simbolička u smislu spomenika, odnosno materijalne ekspresije određenog komunalnog identiteta zajednice koja je živjela u naselju.⁸⁶⁵ Z. Čučković nalazi poveznicu sa sličnim strukturama zabilježenim na prostoru središnje Bosne i Hercegovine, gdje traži ishodište i za pokupske primjere. Jasniju definiciju ovih struktura ograničava njihova slaba istraženost na predmetnom prostoru, a dostupni podaci upućuju na znatne razlike u njihovim položajima u odnosu na naselja, način gradnje itd.

4. Unutarnje strukture željeznodobnih naselja u Donjem Pokuplju slabo su poznate. Novija istraživanja na Pogorelcu u Sisku potvrdila su postojanje objekata barem u dvije nasebinske faze iz mlađeg dijela starijeg željeznog doba (6. – 4. stoljeće pr. Kr), s podovima od nabijene zemlje i ostatcima spaljene drvene arhitekture, organiziranih u relativno pravilan raster. Nažalost, zbog malih dimenzija istraženih površina za sada niti ovdje nisu mogući konkretniji zaključci.

---

⁸⁶³ Tkalčec, Karavanić, Kudelić 2011, 77.

⁸⁶⁴ Čučković, L. 2004; Čučković, L. 2009; Čučković, Z., u tisku.

⁸⁶⁵ Čučković, Z., u tisku.

U istraživanju naselja na Turskoj kosi, koja su također bila ograničenog karaktera, istražen je jedan poluukopani i jedan nadzemni objekt s nizom piramidalnih utega koji predstavljaju ostatke okomitog tkalačkog stana. Uz rub naselja zabilježeno je i postojanje struktura koje su definirane kao metalurške peći za obradu željezne rude.

3.2 POKRETNi NALAZI

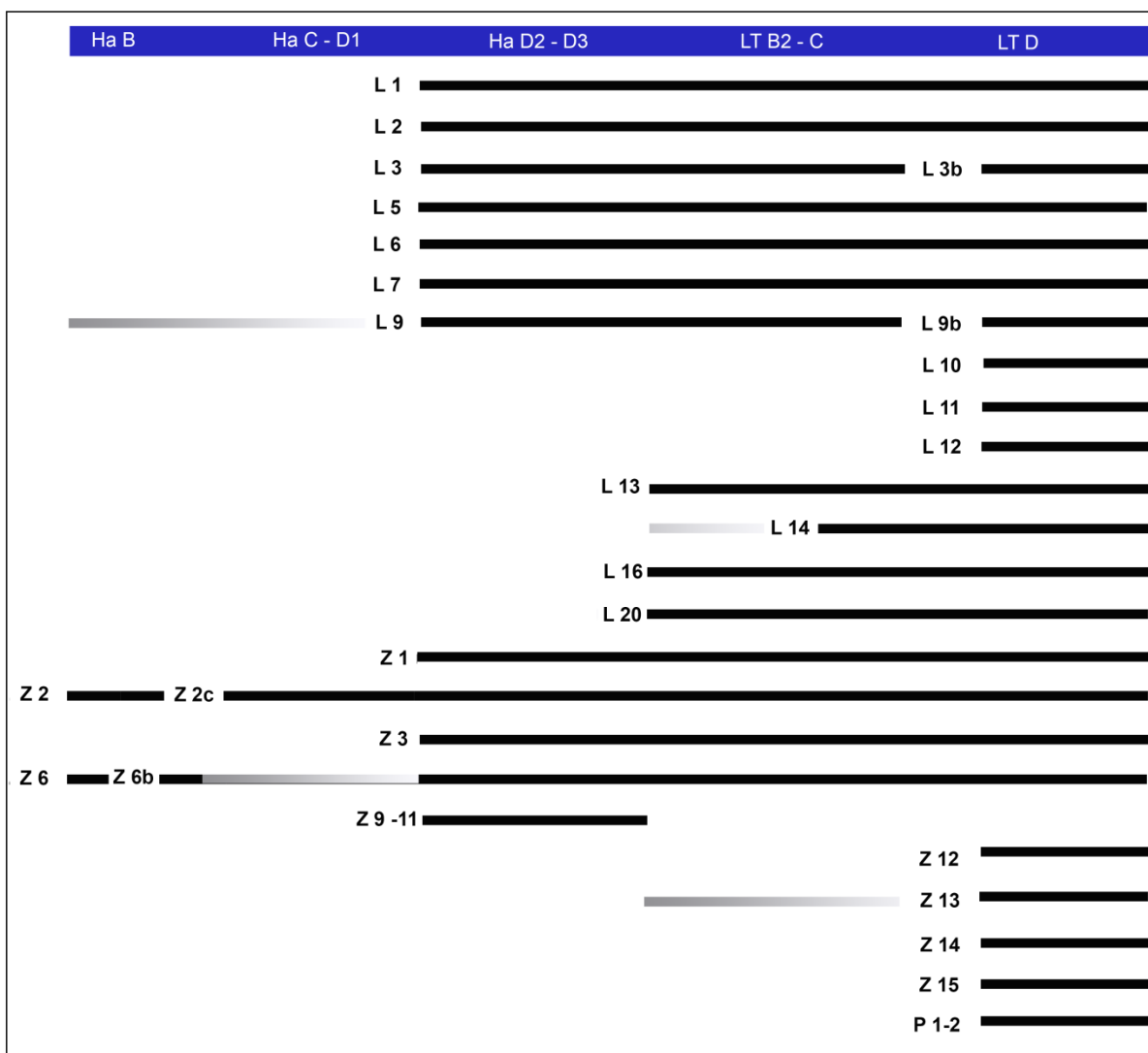
Keramičko posuđe

Pokretni nalazi predstavljeni u disertaciji, primarno keramičko posuđe, a sporadično i funkcionalno-dekorativni dijelovi nošnje, upućuju na znatan stupanj sličnosti toga aspekta materijalne kulture kod zajednica koje su u željezno doba naseljavale Donje Pokuplje, uključujući i prostor Zrinske gore kao kontaktnu zonu prema japodskim zajednicama u dolini rijeke Une. Kao što je već istaknuto, i ovdje se kao veliki problem nameće neistraženost prostora, čime je mogućnost komparativne analize materijala s različitih lokaliteta znatno ograničena. Veći skupovi nalaza koji potječu iz arheoloških iskopavanja poznati su samo s dva lokaliteta, iz Siska i Turske kose kod Velike Vranovine, dok za ostale lokalitete raspoložemo samo slučajnim nalazima (Ozalj, Klinac, Kiringrad) ili rezultati iskopavanja nisu dostupni u punom opsegu (Kamensko, Turska kosa-groblje). Također, na naselju smještenom na ušću rijeke Dobre u Kupu istraživanja su započela 2018. godine i trenutačno raspoložemo samo s keramičkim nalazima prikupljenima u površinskom pregledu i probnom sondiranju (Sonda 2).

Kontinuitet keramičkih oblika od kasnog brončanog doba (Ha B) do završne faze mlađeg željeznog doba (LT D) zabilježen je na lokalitetima Kamensko, Kiringrad, Sisak i Turska kosa. Primjerice, oblike kao što su zdjele uvučenog ruba ukrašenog fasetiranjem, kaneliranjem ili urezivanjem (Z 3c), zdjele s visokim fasetiranim drškama (R 1) te lonce zaobljenog trbuha i ljevasto oblikovanog vrata (L 6), karakteristične za Ha B stupanj, nalazimo na navedenim naseljima, ali i ravnim grobljima spaljenih pokojnika (Treščerovac, Ozalj, Krupače, grob iz Siska), a o njihovom kontinuitetu u željezno doba svjedoče rijetki nalazi iz uništenog tumula u Ozlju. U keramografiji starijeg željeznog doba zastupljen je veći broj oblika grubljeg posuđa, uključujući zdjele (Z 1-7), lonce (L 1-9), kao i manje zastupljene oblike: šalice (Š), čaše (Č) i poklopce (P), dok predmete vezane uz pripremu hrane čine iznimno brojne peke (Pe 1-2). Posebnu skupinu keramičkih posuda, karakterističnih za mlađu fazu starijeg željeznog doba (6. – 4. stoljeće pr. Kr.), tzv. kasni Hallstatt, čine zdjele

zaobljenog tijela i izvučenog ruba (Z 9), zaobljenog tijela i ljevkastog vrata (Z 10) te zaobljenog/bikoničnog tijela i stožastog/cilindričnog vrata (Z 11). Iz tehnološke perspektive, one su izrađene od dobro pročišćene glinene smjese pečene na visokoj temperaturi, uglavnom u redukcijskoj atmosferi, o čemu svjedoči najčešće tamnosiva i crna boja stijenki. Površina je uglavnom obrađena glačanjem, a u ukrašavanju ovih posuda korišten je specifičan repertoar tehnika i motiva, od plitkog žljebljenja i urezivanja, preko ubadanja i kaneliranja do boranja koje je vrlo važan kronološki marker s obzirom na to da predstavlja karakterističnu kasnohalštatsku pojavu. Osim na prostoru Donjeg Pokuplja (Sisak, Kiringrad, Klinac, Turska kosa), posude opisanih karakteristika nalazimo i u susjednim regijama, od Dolenjske te jugozapadne (Zbelava, Sv. Petar Ludbreški) i južne Panonije (Donja Dolina) do zapadnog Balkana (Zecovi, Sanski Most), što svjedoči o postojanju široko rasprostranjenog keramičkog stila koji nalazimo u keramografiji različitih željeznodobnih zajednica. Smatram da veliki broj ulomaka prikupljenih u recentnim iskopavanjima na Pogorelcu u Sisku jasno potvrđuje lokalnu proizvodnju, opovrgavajući stariju tezu da nalazi iz južne Panonije i zapadnog Balkana predstavljaju import s prostora dolenjske halštatske skupine. Objašnjenje zasigurno treba potražiti u transferu ideja i tehnologije koje su ishodište mogle imati na prostoru jugoistočnih Alpa, a koje su razvijenom mrežom kontakata u razdoblju od 6. do 4. stoljeća pr. Kr. prenošene na istok, o čemu svjedoči i niz drugih dokaza, uključujući i distribuciju fibula tipa Certosa.

Početak mlađeg željeznog doba dolazi do određenih promjena i inovacija u keramografiji zajednica u Donjem Pokuplju, pri čemu se taj proces najbolje može pratiti na materijalu iz naselja u Sisku. To je razdoblje kada se u jugoistočnim Alpama i južnoj Panoniji pojavljuje latenska kultura, ali stupanj „latenizacije“, kao i mehanizmi prema kojima su određeni elementi ove materijalne kulture usvajani u pojedinim regijama predmetnog prostora, znatno se razlikuju. Iz sisačkog naselja poznati su ranolatenski elementi nošnje, prvenstveno fibule, koji potječu iz 4. i 3. stoljeća pr. Kr., a postupno se uvode i nove tehnologije i oblici. Svakako glavnu inovaciju predstavlja uvođenje brzog lončarskog kola čija uporaba uvjetuje pojavu niza novih keramičkih oblika. Važno je naglasiti da se značajnije povećanje prisutnosti posuđa izrađenog na brzom lončarskom kolu u keramografiji sisačke željeznodobne zajednice zamjećuje tek u završnoj fazi mlađeg željeznog doba (stupanj LT D), ali ni tada taj broj ne prelazi 5 – 10 %. Još jednu inovaciju predstavlja i pojava karakteristične latenske grafitne keramike, ali je i njena prisutnost malobrojna.

Sl. 56) Kronološka zastupljenost pojedinih keramičkih oblika iz brončanodobnog i željeznodobnog naselja u Sisku

Oblici posuda izrađenih u latenskoj tradiciji tipološki uglavnom odgovaraju repertoaru koji nalazimo na prostoru susjedne mokronoške skupine (lonci L 13-20, zdjele Z 12-15, vrčevi/kantarosi, pehari P 1-3, poklopci P 4), odakle može potjecati dio posuđa. S istog prostora, osim predmeta, može se očekivati i transfer znanja i tehnologije s obzirom na to da u Sisku postoje jasne indicije o lokalnoj proizvodnji. Naime, uz prisustvo ulomaka posuda izrađenih na lončarskom kolu koji nose deformacije karakteristične za proces pečenja, na dvije pozicije (Povijesni arhiv, Frankopanska ulica b.b.) zabilježeno je postojanje vertikalnih keramičarskih peći koje na prostoru Panonije također predstavljaju inovaciju latenske kulture, a čine tehnološku nužnost za produkciju kvalitetne keramike izrađene na kolu. Takvu karakterizira visoka tvrdoća i stabilna, najčešće redukcijska atmosfera pečenja. Keramika

izrađena u latenskoj tradiciji zabilježena je također na kultnom mjestu 4 na Turskoj kosi te na nizinskim naseljima Gornje Pokupje - Mahično i Kamensko.

Većinu keramičkih oblika u mlađeželjeznodobnoj fazi sisačkog naselja čine ručno izrađeni oblici koje predstavljaju nastavak proizvodnje starijih formi kao što su zdjele zaobljenog tijela i ravnog ili uvučenog ruba (Z 1-2), zdjele stožastog tijela (Z 4), zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata (Z 6), zatim lonci cilindričnog i zaobljenog tijela (L 1-2), lonci izvučenog ruba (L 3), lonci zaobljenog trbuha i stožastog vrata (L 9b) i naravno peke (P 1-3). U većem su broju zabilježeni i oblici koji predstavljaju lokalne interpretacije latenskih oblika ili nekih njihovih elemenata, kao što su lonci cilindričnog tijela ukrašeni češljastim ukrasom često zamijenjenim urezivanjem (L 11), te lonci zaobljenog tijela i zadebljanog ruba također ukrašeni češljastim ukrasom (L 12). Navedeni lonci zabilježeni su i na lokalitetima Gornje Pokupje - Mahično i Kamensko.

Iz navedenog se može zaključiti kako se keramografija zajednica u Donjem Pokuplju kontinuirano razvija od kasnog brončanog doba, pri čemu su usvajani i određeni regionalni trendovi, kao u slučaju kasnohalštatske fine keramike, ili nadregionalni fenomeni, kao kod latenske keramike i tehnologije koja ide uz nju, a koji djelomično doživljavaju i određene lokalne preinake.

Nošnja

U arheološkom kontekstu najčešće su sačuvani samo pojedini elementi nošnje, s obzirom na to da je veći dio bio izrađen od tekstila, kože i drugih organskih i samo iznimno sačuvanih materijala, što znatno otežava pokušaj njene rekonstrukcije i interpretacije. U slučaju nošnji željeznodobnih zajednica Donjeg Pokuplja taj je proces gotovo nemoguć zbog potpunog nedostatka poznatih grobova koji predstavljaju najbolji, iako također manjkav, izvor informacija o izgledu nošnji pokojnika, a posredno i o njihovim individualnim i kolektivnim identitetima.

Velika većina poznatih funkcionalno-dekorativnih elemenata nošnje s prostora Donjeg Pokuplja predstavlja slučajne nalaze, osim nekoliko predmeta iz nedovoljno interpretiranih grobova s nalazišta Turska kosa. Također, najveći broj predmeta potječe iz naselja u Sisku, što jasno potvrđuje njegov izniman status u kontekstu Donjeg Pokuplja, ali i cijele južne Panonije. Najbrojniju skupinu čine fibule, a slijede pojasne kopče, igle, obručasti nakit te razni privjesci. Predmeti koji kronološki pripadaju starijoj fazi starijeg željeznog doba (8. – početak 6. stoljeća pr. Kr. - Ha C-D1) malobrojni su. To su: dvopetljasta fibula narebrenog

luka iz Siska te primjerak sa čvorastim zadebljanjima iz Ozlja, čunasta fibula te dvije zmijolike fibule koje jasno upućuju na veze sisačkog željeznodobnog naselja sa susjednom dolenskom halštatskom skupinom. U isti period mogu se datirati i dvopetljasta i tropetljasta fibula s brončanom spiralom na luku te višeglava igla, koje predstavljaju karakteristične predmete japodskih zajednica koje su bile južni susjedi zajednica u Donjem Pokuplju. U starije željezno doba datiran je i privjesak u obliku ovna, vjerojatno igle sa spiralno namotanom glavicom te spiralne nanogvice iz razorenog tumula u Ozlju.

Predmeti kasnohalštatskog razdoblja (6. – 4. stoljeće pr. Kr) znatno su brojniji u kontekstu sisačkog naselja, prvenstveno različite inačice fibula tipa Certosa, za čiju lokalnu proizvodnju imamo nedvosmislene dokaze u obliku kalupa za lijevanje te poluproizvoda. One također predstavljaju tragove kontakata s jugoistočnoalpskim prostorom. Kontakte sa zapadnim Balkanom potvrđuju dvije dvokrake igle te okrugla pojasna kopča s križem izrađena tehnikom lijevanja na proboj, s jedinim poznatim analogijama na groblju u Sanskom Mostu, kao i šarnirska fibula. U panonski kulturni kontekst mogu se svrstati dvije srebrne sljepoočničarke s paralelama u grobovima iz Velike, Donje Doline i Beremenda, kao i dva kamena privjeska kakve u većem broju nalazimo na grobljima Szentlőrinc i Donja Dolina. Također, kasnohalštatskom kontekstu 4. stoljeća pr. Kr. pripadaju i najraniji latenski predmeti, točnije tri brončane zoomorfne i jedna željezna fibula, s nizom analogija diljem južne Panonije (Donja Dolina, Velika, itd.).

Nalazi s kraja 4. i početka 3. stoljeća pr. Kr., odnosno stupnja LT B2 prema srednjoeuropskoj kronološkoj shemi, kada dolazi do snažnije penetracije latenske kulture u južnu Panoniju i jugoistočne Alpe, što je dovelo do značajnih društvenih i kulturnih promjena u kronološkom smislu interpretiranih kao početak mlađeg željeznog doba, zastupljeni su u manjem broju. To su dvije fibule tipova Münsingen i Karaburma 63 te ulomak narukvice ukrašene plastičnim stilom. Fibule tipa Münsingen predstavljaju široko rasprostranjen oblik, dok je tip Karaburma 63 karakterističan za jugoistočnu Panoniju i zapadni Balkan, pri čemu sisački predmet predstavlja najzapadniji nalaz. Broj elemenata nošnje koji imaju odlike srednjolatskog razdoblja nešto je veći. To su prije svega različite inačice željeznih i brončanih fibula srednjolatske sheme, s glatkim lukom ili jednom, odnosno dvije kuglice, koje uglavnom predstavljaju široko rasprostranjene regionalne ili transregionalne tipove, što upućuje na barem djelomičan „kozmpolitski“ karakter nošnje stanovnika željeznodobnog naselja u Sisku tijekom 3. i prve polovice 2. stoljeća pr. Kr. Osim fibula, ranolatskoj ili srednjolatskoj nošnji pripada i kopča astragalnog pojasa tipa Osijek koja, uz prethodno

spomenutu fibulu tipa Karaburma 63, naznačuje određne veze sa zajednicama iz jugoistočne Panonije.

Znatan porast broja elemenata nošnje može se pratiti od sredine 2. stoljeća pr. Kr., odnosno u kasnolatenskom razdoblju, kada se događa i značajnija ekspanzija naselja na lijevu obalu rijeke Kupe. To se prije svega odnosi na fibule, pri čemu su najzastupljeniji različiti regionalni tipovi, kao što su tip Podzemelj, karakterističan za Pokuplje, fibule masivnog čunjastog luka, čiji je najveći broj poznat s japodskih nalazišta u Lici i dolini Une, te nešto šire rasprostranjen tip Picugi, s distribucijom od sjevernog Jadrana i zaleđa do Pokuplja i Pounja. Ovdje treba spomenuti i nekoliko primjeraka fibula tipa Beletov vrt, rasprostranjenog na prostorima mokronoške, viničke i japodske kulturne grupe. Od stupnja LT D2, odnosno završne faze samostalnog kulturnog razvoja pokupskih željeznodobnih zajednica, uključujući i segestanske, zabilježena je i pojava većeg broja italjskih oblika, kao što su fibule tipa Jezerine, Gorica, Alezija i Almgren 18. Ti oblici nesumnjivo upućuju na nove trendove u nošnji te markiraju postojeće komunikacijske pravce, ali uzevši u obzir i događaje iz 35. pr. Kr. mogu označavati prisustvo nekih novih ljudi na ovom prostoru, primjerice rimskih vojnika. Iz istog razdoblja potječe i nekoliko fibula tipa Idrija Ia koje su karakteristične za prostor Dolenjske, a njihova zastupljenost u Sisku jasno potvrđuje posvjedočene kontakte s mokronoškom skupinom na samom završetku željeznog doba.

Od ostalih elemenata nošnje, iz Siska je poznato i nekoliko pojasnih kopči. Dvije palmetaste kopče predstavljaju karakterističan kasnolatenski oblik rasprostranjen na srednjoeuropskom prostoru, uključujući i susjednu Dolenjsku, dok tri kopče tipa Laminci predstavljaju, uvjetno rečeno, „nelatensku“ komponentu u segestanskoj nošnji, s obzirom na to da ih nalazimo u različitim inačicama kod mnogih zajednica na velikom prostoru od južne Panonije do Zakarpaća. Iznimne nalaze predstavljaju antropomorfni privjesci izrađeni od srebrnog lima, čije konceptualno izvorište treba tražiti u mediteranskom kulturnom kontekstu. Nakon preuzimanja i reinterpretacije izvorne ideje, ovi su se predmeti počeli proizvoditi u različitim oblicima od istočne jadranske obale i zaleđa do južne Panonije, a četiri brončane matrice koje su korištene za njihovu izradu iz Siska ukazuju da su u željeznodobnom naselju na ušću Kupe u Savu postojale radionice s majstorima koji su raspolagali iznimnim toreutičkim vještinama.

Oružje

Iako do danas nisu istražena željeznodobna groblja u Donjem Pokuplju, uključujući i ona sisačke zajednice, koja u predmetnom razdoblju predstavljaju glavni izvor informacija o

izgledu i sastavu naoružanja, kao i o statusu ratnika u društvenoj strukturi, analizirani nalazi omogućuju nam barem osnovni uvid u ovaj aspekt materijalne kulture. Osim mača tipa Mörigen iz uništenog tumula u Draganiću te tuljaste sjekire i vrha trobridne strelice s Kiringrada, svi ostali predmeti naoružanja potječu iz Siska.

Stariji nalazi naoružanja, kao što su mačevi, vrhovi kopalja i sjekire, potječu još iz starije razvojne faze kulture polja sa žarama (Br D-Ha A1), dok mlađoj fazi (Ha B) pripadaju manje brončane sjekire. Navedeni predmeti predstavljeni su u uvodnom poglavlju. U starijoj fazi starijeg željeznog doba (Ha C-Ha D1) korištene su željezna sjekira s ručicama, brončana sjekira sa zaliscima, a moguće i pojedini primjerci tuljastih sjekira. Mlađoj fazi starijeg željeznog doba (Ha D2-D3), kada sisačko naselje doživljava znatan uspon, pripadaju ilirska kaciga, skitske žvale te vjerojatno dio tuljastih sjekira, svjedočeći o postojanju ratničke elite inkorporirane u mrežu kontakata na prostoru Panonije, jugoistočnih Alpa i Balkana. Prijelaz u mlađe željezno doba odrazio se kroz postupan proces latenizacije sisačke zajednice, iako je od naoružanja iz 3. i prve polovice 2. stoljeća pr. Kr. (stupnjevi LT B2 i LT C) poznato svega nekoliko predmeta: jedan ili dva vrha kopalja, ulomak korica mača skupine 5 prema tipologiji T. Lejarsa te obručasta kopča koja predstavlja dio pojase garniture za nošenje mača. Najveći broj nalaza potječe iz kasnolatenskog razdoblja kada sisačko naselje doživljava novi uzlet, iz vremena znatnih društvenih i političkih promjena u južnoj Panoniji, kada taj prostor postupno ulazi u interesnu sferu rastuće rimske države. To su vrhovi kopalja rombičnog presjeka većih dimenzija, karakteristični noževi zakrivljenog sječiva tipa Pritoka - Bela Cerkev te pojasna kopča sa srololiko oblikovanim bočnim nastavcima. Kasnolatenskom razdoblju pripadaju i pojedini elementi konjske opreme: pravokutna kopča, dugme s motivom triskela, trolisni razvodnik te manja željezna ostruga. Navedeni kasnolatenski predmeti ilustriraju nam sastav opreme ratnika koji su se suprotstavili rimskoj vojsci 35. pr. Kr., kada je segestanska željeznodobna zajednica izgubila političku samostalnost i bila uključena u rimske provincijalne okvire.

Metalno posude

Kao što je slučaj s velikom većinom importiranih predmeta iz Donjeg Pokuplja, sve poznate metalne posude i njihovi konstrukcijski elementi potječu iz Siska. Iako je ova skupina predmeta brojčano mala, ona nedvosmisleno potvrđuje sisačko željeznodobno naselje kao ključan regionalan centar, s obzirom na to da se radi o prestižnim predmetima proizvedenim u mediteranskim, vjerojatno italiskim radionicama, a čija distribucija markira glavne komunikacijske pravce između mediteranskih radioničkih centara i korisnika u kontinentalnoj

Europi, a to društvene elite. Među sisačkim materijalom izdvojene su dvije kronološki odvojene skupine predmeta. Prvu skupinu čini nekoliko predmeta koji pripadaju kasnohalštatskom razdoblju: simpulum i cjedilo vjerojatno etrušćanske provenijencije te križna ataša situle koja potječe s venetskog ili možda dolenskog prostora.

Brojniju skupinu čine različiti oblici rimskog kasnorepublikanskog posuđa, rasprostranjeni diljem europskog kontinenta. To su drške vrčeva tipa Idrija te drške cjedila, zatim tava tipa Aylesford, kao i nekoliko inačica situla (Eggers 16, 21 i 22) od kojih su neki primjerci mogli biti proizvedeni i sjeverno od Alpa. Zanimljiv nalaz zasigurno predstavlja situla tipa Costești - Tilișca, do sada potvrđenog samo na prostoru povijesne Dakije, svjedočeći veze sisačkog željeznodobnog naselja i s istočnim dijelovima Karpatske kotline.

3.3 SKUPNI IDENTITET – KOLAPIJANI

U dosadašnjoj arheološkoj literaturi kolektivni identitet željeznodobnih zajednica koje su živjele uz rijeku Kupu, ali i na prostoru Banije i u sjeverozapadnoj Bosni, poistovjećen je s Kolapijanima, šturo spomenutima u zapisima rimskih autora Plinija Starijeg i Ptolomeja. S obzirom na to da je fokus ove disertacije na različitim aspektima materijalne kulture, a ne na interpretaciji povijesnih izvora, ovdje bih se zadržao na narativu kojim je stvorena kategorija KOLAPIJANI, koja se koristi ne samo kao odrednica skupnog identiteta predrimske plemenske zajednice, već i za definiranje materijalne kulture pokupskih zajednica u smislu arheološke kulture. Kao i u slučaju ostalih etnika, kao što su Liburni, Japodi ili Delmati, pri konstrukciji koncepta Kolapijana korištena je uobičajena metodologija koja uključuje povezivanje podataka iz antičkih izvora s arheološki definiranim željeznodobnim kulturnim grupama, a kada je moguće i paleolingvistikom (onomastikom) - metodološkim tronošcem kako ga naziva D. Džino,⁸⁶⁶ koja je kulminaciju doživjela u petom svesku Praistorije jugoslavenskih zemalja u kojemu je definiran etnički mozaik na prostoru od Alpa i Jadrana do Panonije i Makedonije.

Početak definiranja zasebne kulturne skupine u odnosu na Japode, ali i mokronošku skupinu čiji bi nositelji bili Taurisci, nalazimo u Gabrovčevoj viničkoj grupi iz 1966. godine, na prostoru dijela Bele Krajine, a koje se temeljilo na analizi materijala s grobalja Golek pri Vinici i Podzemelj.⁸⁶⁷ U katalogu izložbe *Keltoi, Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije* povjesničar Jaro Šašel dodatno utvrđuje ovu tezu navodom da su: „Kolapijani stanovnici

---

⁸⁶⁶ Džino 2011, 199.

⁸⁶⁷ Gabrovec 1966, 181-182, 185-187.

Pokuplja između Bele Krajine i Karlovca.⁸⁶⁸, a tri godine kasnije A. Benac iznosi tvrdnju da su Kolapijanima: „...pripadale obje strane srednjeg i gornjeg toka rijeke Kupe.“⁸⁶⁹ Iz arheološke perspektive, teza J. Šasela naišla je na dodatnu potvrdu u radu D. Božića *Ljudje ob Krki in Kolpi v latenski dobi* iz 2001. godine. Širenje kolapijanskog područja dalje na istok i jugoistok posljedica je istraživanja na Turskoj kosi kod Velike Vranovine, koja se provode od 1981. godine. Naime, u pokušaju definiranja etničke pripadnosti stanovnika ovoga naselja L. Čučković zaključuje da razvoj: „panonsko-iliričke plemenske zajednice Kolapijana, pa tako i naselja na Turskoj kosi, pratimo od razdoblja kasnog brončanog doba, a posebice od 10. st. prije Krista, kada povijesne okolnosti postaju sve pogodnije za formiranje etničkih zajednica.“⁸⁷⁰ Nadalje, on dijeli kolapijanski prostor na grupe Karlovac i Topusko, a u pokušaju kronološke razdiobe razvoja materijalne kulture potpuno neutemeljeno preuzima kronologiju japodske kulturne skupine R. Drechsler-Bižić iz 1987. godine, pretpostavljajući njihov identičan razvoj. Uz manje dodatke, kao što je definiranje kolapijansko-japodske granice u dolinu rijeke Kladušnice kod Velike Kladuše u radu B. Raunig iz 1996. godine, time je postavljen radni okvir u kojemu su, uglavnom nekritički, interpretirani kolektivni identitet i materijalna kultura kasnobrončanodobnih i željeznodobnih zajednica na predmetnom prostoru.

Iz ovog kratkog pregleda vidljivo je kako se interpetacijski koncept Kolapijana proširio od male viničke skupine, zemljopisno usko locirane u južni dio Bele Krajine, na znatno šire područje sve do ušća Kupe u Savu (s obzirom na to da nekoliko autora u kolapijanski plemenski savez ubraja i Segestane⁸⁷¹) i sjeverozapadne Bosne. Ključno pitanje je da li su ostaci materijalnih kultura različitih pokupskih zajednica uvršteni pod zajednički označitelj Kolapijana zato što se materijalna ostavština tih zajednica nije u potpunosti poklapala s drugim kulturnim grupama, kao što su Japodi ili Taurisci. Činjenica je da materijalna kultura na promatranom prostoru zaista odražava određenu sličnost na lokalitetima od Gornjeg Pokupja - Mahičnog i Kamenskog, preko Kiringrada do Siska, pa i Turske kose, što je, nadam se, izloženo i argumentirano i u ovoj disertaciji. Također, analiza distribucije pojedinih funkcionalno-dekorativnih elementa nošnje, osobito fibula (primjerice fibule tipa Podzemelj, fibule s masivnim čunjastim lukom, fibule tipa Idrija Ia itd.), upućuje na postojanje regionalne

---

⁸⁶⁸ Šasel 1984, 112.

⁸⁶⁹ Benac 1987, 1986.

⁸⁷⁰ Čučković 2004; Čučković 2009.

⁸⁷¹ Bojanovski 1988, 336-337; Domić Kunić 2006, 79-80.

mreže kontakata, primjerice između Pokuplja i Dolenjske te japodsog prostora u Lici i dolini Une, upućujući na sličnosti u strukturi nošnji različitih zajednica korištenjem istih elemenata.

Jasno je posvjedočen i kontinuitet naseljavanja pojedinih lokaliteta, od kasnog brončanog do završetka mlađeg željeznog doba, na koji se poziva L. Čučković u dokazivanju „drevnosti“ kolapijanske plemenske zajednice. Ipak, postavlja se pitanje je li metodološki ispravno povezivati identitet rimskodobne peregrinske zajednice s onim željeznodobnih, pa čak i kasnobrončanodobnih zajednica Pokuplja. Kao odgovor možemo citirati tezu D. Grbić koja glasi: „Čini se da bi bilo ispravnije reći da je zajednica pod imenom Kolapijani formirana u rimsko doba od veće južnopanonske grupe“. Također, brojni autori su upozorili na problematičnost pristupa u kojemu se materijalna kultura nekritički povezuje sa skupnim identitetima, odnosno etnicima, s obzirom na to da se radi o „kontekstualnim i promjenjivim društvenim fenomenima.“⁸⁷² U slučaju navodnih Kolapijana to bi značilo gotovo tisućgodišnji kontinuirani razvoj etnika, odnosno kolektivne svijesti o pripadnosti nekoj široj društvenoj skupini, sve do nasilnog uključenja u okvire rimske države na samom završetku 1. tisućljeća pr. Kr. i redefiniranja u okvirima provincijalne administracije, za što ne postoji potvrda niti u pisanim izvorima, a zasigurno ne u arheološkom zapisu.

U nekoliko navrata je naglašeno kako je Donje Pokuplje arheološki iznimno slabo istraženo područje, što pred sadašnje i buduće istraživače stavlja imperativ prikupljanja novog znanja o svim aspektima materijalne kulture koji se na sadašnjem stupnju istraženosti tek počinju nazirati, od izgleda i infrastrukture pojedinih naselja, njihovih međusobnih odnosa i hijerarhije, ekonomske baze pojedinih zajednica i njihove društvene strukture do pogrebnih rituala, a naposljetku i duhovne kulture, posebno zahtjevne za interpretaciju. Smatram da problem postojanja skupnog identiteta zajednica u Donjem Pokuplju nije nevažan, ali u ovom trenutku nije u istraživačkom fokusu, što je jasno vidljivo i u strukturi ove disertacije.

---

⁸⁷² Džino 2011, 200-201, s literaturom.

4. KATALOG:

TABLA 1

1. Mač (GMS, inv. br. 3123)

opis: Mač s jezičcem za nasad drške zadebljanih krajeva na kojemu se nalazi pet perforacija i sječivom s naglašenim rebrom kojemu nedostaje vrh.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 53,5 cm; duž. drške 8,5 cm; šir. sječiva: 3 cm.

objava: Burkowsky 1999, 22, kat. jed. 15.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Vrh koplja (GMS)

opis: Koplje s kratkim nasadnikom s perforacijom za zakovicu i dugim, uskim listom sa širokim središnjim rebrom šesterokutnog presjeka. Rub lista uz nasadnik je ukrašen nizom ureza.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 56 cm; šir. lista: 3,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (nedostatak zelene patine ukazuje da se radi o nalazu iz vode!)

3. Vrh koplja (AMZ, P-20654)

opis: Vrh koplja plamenasto oblikovanog lista s naglašenim središnjim rebrom i vrlo kratkim nasadnikom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 22,4 cm; šir. lista: 5,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Sjekira (GMS, inv. br. 3133)

opis: Neukrašena sjekira manjih dimenzija s ušicom

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9 cm; šir. sječiva 5,1 cm

objava: Burkowsky 1999, 23, kat. jed. 13

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (nedostatak zelene patine ukazuje da se radi o nalazu iz vode!)

5. Sjekira (AMZ, P-17190)

opis: Neukrašena sjekira manjih dimenzija s ušicom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,2 cm; šir. sječiva 4,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 2

1. Narukvica (AMZ, P-20655)

opis: Narukvica trakastog presjeka, rastavljenih krajeva.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 7,4 cm; šir. 1,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Narukvica (AMZ, P-20656)

opis: Narukvica ovalnog presjeka, rastavljenih krajeva koji se stanjuju prema krajevima

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 7 cm; debljina 0,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Sjekira (AMZ, P-20658)

opis: Ulomak šuplje sjekire ukrašene plastičnim V-motivima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4.3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Nož (AMZ, P-17188)

opis: Nož s trnom za nasad drške tipa Wien - Leopoldsberg. Sječivo ima klinasti presjek,

zaobljeni hrbat s unazad pomaknutom grbom te konkavno zakrivljenu oštricu. Početni dio drške, ovalnog presjeka, završava zadebljanim diskom. Na ovaj disk nastavlja se trn, čiji početni kružni presjek odmah prelazi u pravokutni. Površina sječiva s obje strane

ukrašena s po dvije grupe od tri horizontalne paralelne urezane linije oivičene točkastom bordurom s gornje strane te s dvije grupe po tri koncentrična polukruga na proksimalnoj strani. Na hrptu uz grbu nalazi se niz od šest ili sedam grupa visećih koncentričnih polukrugova, uz dodatnu grupu na prijelazu prema drški. Početni dio drške do diska ukrašen je poprečnim linijama. Bridovi trna su zarezani.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 19,5 cm; šir. sječiva 2,3 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 6.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (nedostatak zelene patine ukazuje da se radi o nalazu iz vode!)

5. Britva (AMZ, P-17189)

opis: Jednosjekla britva tipa Oblekovice. Sječivo ima izvijeni vrh, lagano povijeni hrbat te konkavnu oštricu. Na hrbat se nastavlja štapićasta drška lećastog presjeka, koja završava prstenom. Kao svojevrsni nastavak drške, na suprotnoj strani prstena nalazi se trapezasti produžetak plosnatog presjeka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 18 cm; šir. sječiva 2,4 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 6.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (nedostatak zelene patine ukazuje da se radi o nalazu iz vode!)

6. Torkves (AMZ, P-20657)

opis: Ulomak deblje tordirane žice, okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Igla (GMS)

opis: Igla s bikoničnom glavicom i tordiranim vratom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 13,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine.

8. Igla (GMS)

opis: Igla s lukovičastom glavicom

materijal: bakrena slitina

objava: Burkowsky 1999, 70.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Privjesak (AMZ, P-17192)

opis: Naočalasti privjesak s dvije spirale i petljom u obliku slova U.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: šir. 5,7 cm; pr. spirale 2,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

10. Fibula (AMZ, P-18968)

opis: Lučna jednopetljasta fibula izrađena od glatke brončane žice kružnog presjeka. Dio luka koji prelazi u spiralu a koja nedostaje je tordiran dok je drugi kraj luka raskovan u trokutasti držač igle, koja također nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 3

1. Zdjela uvučenog ruba ukrašenog kosim kanelurama; izrađena ručno; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; dimenzije: pr. ruba 21,6 cm; vis. 7,2 cm (rekonstruirana!)

2. Lonac zaobljenog trbuha i stožastog vrata, omphalos dna, a rub nedostaje. Na ramenu se nalaze ostatci manje trakaste drške; izrađen ručno; površina: glatka; boja: sivo-smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; dimenzije: vis. 9,4 cm; pr. trbuha 16 cm. (rekonstruiran!)

3. Zdjela stožastog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom te fasetiranom ručkom, omfalos dno; izrađen ručno; površina: glatka; boja: sivo-smeđa; faktura: sitnoznata smjesa;

pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; dimenzije: vis: 4,4 cm; pr. ruba 10,8 cm (rekonstruirana!)

TABLA 4

1. Narukvica (AMZ)

opis: Spiralno namotana narukvica s devet navoja, okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 5,7 cm; vis. 3,8 cm

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 6

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

2. Narukvica (AMZ)

opis: Deset ulomaka spiralno namotane narukvice, okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 5,7 cm; 5,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

3. Igla (AMZ)

opis: Igla s polukuglastom glavicom te dva rebra i kosim urezima na vratu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,8 cm

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 5.

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

4. Igla (AMZ)

opis: Igla s kuglastom glavicom i narebrenim vratom. Vrh nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,2 cm

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 7.

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

5. Igla (AMZ)

opis: Igla s tragovima željezne korozije na mjestu glavice.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: duž. 9,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

6. Ulomci žice (AMZ)

opis: Ulomci tordirane žice okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 1 6 cm; duž. 2 3,3 cm; duž. 3 2,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

7. Kolut za kosu (AMZ)

opis: Spiralno namotani kolut za kosu izrađen od trakastog lima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 2,1; šir. trake 0,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

8. Lančić (AMZ)

opis: Vjerojatno dio lančića sastavljen od pet karika.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. karike 0,6 cm; duž. lančića 2,3 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

9. Obruč (AMZ)

opis: Obruč s tri zadebljanja

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 1,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

10. Dugme

opis: Kalotasto dugme sušicom s donje i većim trnom s gornje strane.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 2,4 cm

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 8.

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

11. Perle (AMZ)

opis: Jedna veća i dvije manje okrugle perle izrađene od zelene i žute staklene paste

materijal: staklena pasta

dimenzije: pr. 1 ,9 cm; pr. 2 0,5 cm; pr. 3 0,4 cm.

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 8.

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

TABLA 5

1. Fibula (AMZ)

opis: Dvopetljasta lučna fibula s jedanaest čvorastih zadebljanja na luku. Između zadebljanja nalaze se rebra, a trubljasti dijelovi luka prije spirala su ukrašeni motivom borove grančice. Oštećena noga bila je trokutastog oblika.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,8 cm; vis. 4,3 cm

objava: Balen Letunić 1981, T. 4: 9.

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

2. Narukvica (AMZ)

opis: Dva ulomka željezne narukvice ovalnog presjeka s tragovima izlaganja visokoj temperaturi.

materijal: željezo

dimenzije: pr. 6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

3. Torkves (AMZ)

opis: Oštećeni kolut s desetak ulomaka koji predstavljaju dijelove torkvesa.

materijal: željezo

dimenzije: pr. 10 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

4. Pršljenovi (AMZ)

opis: Osam bikoničnih i polukuglastih pršljenova.

materijal: keramika

dimenzije: pr. 1 2,6 cm; pr. 2 3,6 cm; pr. 3 3,3 cm; pr. 4 3,5 cm; pr. 5 3,3 cm; pr. 6 3,1 cm; pr. 7 2,9 cm; pr. 8 2,5 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul

TABLA 6

1. Ulomak snažno izvučenog ruba lonca; izrađen ručno; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,2 x 2,6 cm (Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul)

2. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ljevasto oblikovanog vrata ukrašen plastičnom trakom s utiskivanjem; izrađen ručno; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,2 x 7 cm (Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul)

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,4 x 4,6 cm (Ozalj, slučajni nalaz iz 1886. godine, uništeni tumul).

4. Mač

opis: Mač tipa Mörigen sa punokovinskom drškom koja je s tri zakovice pričvršćena na sječivo.

Na jednom kraju drške se nalazi ovalna pločica, a drugi završava dvama krilcima. Na proširenom rukohvatu se nalazi vodoravno rebro. Na sječivu se nalazi središnje rebro uz koje se sa svake strane nalaze po dva urezana žlijeba.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 57,5 cm; duž, drške 9,5 cm; šir. sječiva 3,5 cm.

objava: Vinski-Gasparini 1970; Balen-Letunić 2004, Kolapijani, kat. br. 3.

kontekst: Draganić, slučajni nalaz iz uništenog tumula

TABLA 7

SJ 02

1. Ulomak lonca stožastog vrata i snažno izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: gruba; boja: crna; faktura: sitnoznata smjesa s dosta kvarca; pečenje: redukcijsko; vel. 5,8 x 3 x 0,6 cm.
2. Ulomak lonca izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka s tragovima izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4 x 5,5 x 0,8 cm.
3. Ulomak lonca kratkog, cilindričnog vrata i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa s manjom količinom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 5,5 x 4,5 x 0,7 cm.
4. Ulomak lonca ljevkasto oblikovanog vrata; izrađen ručno; površina: glatka s tragovima izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s manjom količinom organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 5,2 x 5 x 0,9 cm.
5. Ulomak posude zaravnjenog i prema van zadebljalog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker - tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s manjom količinom groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 3,8 x 1,8 x 0,9 cm.
6. Ulomak lonca blago zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja iznutra: smeđa, boja izvana: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa s manjom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 3,5 x 8,5 x 0,5 cm.
7. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-oblika; izrađen ručno; površina: glatka; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s manjom količinom organskog materijala i groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 4,5 x 3,3 x 0,6 cm.
8. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-oblika; izrađen ručno; površina: gruba; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa s velikom količinom pijeska (kvarca); pečenje: redukcijsko; vel. 4,2 x 3,2 x 0,7 cm.
9. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-oblika; izrađen ručno; površina: gruba; boja: oker - smeđa; faktura: gruboznata smjesa s velikom količinom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,9 x 3,6 x 0,5 cm.

10. Ulomak lonca zadebljalog, koso postavljenog ruba i zaobljenog tijela na kojem se nalazi ukras u obliku okomitih linija izvedenih urezivanjem; izrađen ručno; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: oker - tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s velikom količinom pijeska i nešto groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,1 x 8,5 x 0,8 cm.

11. Ulomak lonca zadebljalog ruba četvrtastog oblika (!); izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca i nešto groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 3,9 x 2,8 x 0,5 cm.

12. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: redukcijsko; vel. 5 x 5,3 x 0,4 cm.

13. Ulomak zdjele ravnog ruba i zaobljenog tijela; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca i nešto groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 5,1 x 2,6 x 0,4 cm.

TABLA 8

SJ 02

1. Ulomak zdjele uvučenog ruba i zaobljenog tijela; izrađena ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 5,7 x 4,8 x 0,9 cm.

2. Ulomak zdjele s prema van zadebljalim rubom i stožastim tijelom; izrađena ručno; površina: gruba; boja: narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 4 x 3,5 x 0,8 cm.

3. Ulomak stožasto oblikovanog poklopca zadebljalog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: smeđe - tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6 x 4,1 x 0,5 cm.

4. Ulomak trbuha lonca ukrašen mrežasto postavljenim češljastim ukrasom; izrađen ručno; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 6,3 x 6,1 x 0,9 cm.

5. Ulomak trbuha lonca ukrašen okomito i koso postavljenim urezanim linijama; izrađen ručno; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 6,9 x 5,3 x 0,8 cm.
6. Ulomak trbuha lonca ukrašen mrežastim motivom izvedenim urezivanjem; izrađen ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 6,3 x 5,3 x 0,9 cm.
7. Ulomak trbuha lonca ukrašen okomito postavljenim češljastim ukrasom; izrađen ručno; površina: glatka; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 3,2 x 6,2 x 1 cm.
8. Ulomak trbuha lonca ukrašen plastično oblikovanim čepastim zadebljanjem; izrađen ručno; površina: gruba; boja iznutra: narančasta, boja izvana: siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 5,2 x 5,3 x 0,8 cm
9. Ulomak trbuha posude (vjerojatno zdjele) s bazom trakaste drške; vel. 6,2 x 1,8 cm
10. Ulomak lonca ravnog dna i stožasto oblikovanog donjeg dijela tijela; izrađen na kolu; površina: glatka; boja oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 9,9 x 8,2 x 0,9 cm.
11. Ulomak ravnog dna s izraženim konkavnim prijelazom prema tijelu; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: sivo - smeđa, boja izvana: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 6,2 x 2,7 x 0,8 cm.
12. Ulomak ravnog dna s konkavnim prijelazom prema tijelu; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,3 x 3,1 x 0,8 cm.
13. Ručka peke ovalnog presjeka i žlijebom na gornjoj strani; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - smeđa; faktura: gruboznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,6 x 3,9 x 3 cm.

14. Ulomak stožasto oblikovanog donjeg dijela peke s prema van blago zadebljalim rubom; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker; faktura: finožrnata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,5 x 5,6 x 0,8 cm.
15. Ulomak peke sa zadebljanim prijelazom prema kaloti; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - narančasto - siva; faktura: grubožrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 6,5 x 5,5 x 1 cm.
16. Miniijturna posuda – model šalice s drškom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; faktura: krupnožrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vis. 2,1 cm, pr. 3,6 cm.

TABLA 9

SJ 02

1. Ulomak lonca izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravno rebro; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 6,2 x 4,3 x 0,7 cm.
2. Ulomak lonca snažno izvučenog, profiliranog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravno rebro; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 8,8 x 4,7 x 1,4 cm.
3. Ulomak grla i snažno izvučenog ruba lonca; izrađen na kolu; glatka površina; boja iznutra: oker, boja izvana: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 4,7 x 2,7 x 0,5 cm
4. Ulomak vrata lonca izvučenog ruba; ve. 9,6 x 3,6 cm.
5. Ulomak grla i snažno izvučenog ruba lonca; izrađen na kolu; glatka površina; boja iznutra: oker, boja: oker- siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacija; 4,3 x 1,9 x 0,6 cm
6. Ulomak lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6 x 3,7 x 0,5 cm
7. Ulomak lonca izvučenog ruba; izrađen na kolu; površina: glatka; boja iznutra: narančasta, boja izvana: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,8 x 3,6 cm

8. Ulomak lonca zadebljalog ruba; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 4,8 x 2,5 x 0,5 cm.
9. Ulomak lonca zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi žlijeb; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 5,7 cm x 3,2 x 0,8 cm.
10. Ulomak lonca zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi žlijeb; izrađen na kolu; glatka površina; boja iznutra: oker-narančasta, boja izvana: oker-siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 5,7 cm x 3,2 x 0,8 cm.
11. Dio cilindričnog vrata zdjele izvučenog ruba. Na prijelazu prema trbuhu nalazi se vodoravna plastična traka; izrađena na kolu; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pr. ruba 15,6 cm, deb. stijenke 0,5 cm.
12. Ulomak zdjele (ili pehara?) zaobljenog tijela i ravnog zadebljalog ruba; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 0,4 x 4,9 x 2,4 x 0,4 cm
13. Ulomak zdjele (ili pehara?) zaobljenog tijela i ravnog zadebljalog ruba; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 2,2 x 3,3 x 0,4 cm.
14. Ulomak vrata zdjele manjih dimenzija izvučenog ruba; izrađena na kolu; glatka površina; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 2,2 x 2,4 cm.
15. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i stožastog vrata na kojem se nalazi plastično rebro; izrađena na kolu; glatka površina; boja iznutra: tamno siva-okker, boja izvana: svijetlo smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; vel. 6,5 x 5,8 x 0,6 cm.
16. Ulomak ravnog dna; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,8 x 4 cm.
17. Ulomak prstenastog dna; izrađen na kolu; glatka površina; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,3 x 4,3 cm.
18. Ulomak prstenastog dna; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,2 x 3,5 cm.
19. Ulomak savijene željezne trake; duž. 7,2 x 1,6 cm.

SJ 04

20. Ulomak zdjele ravnog ruba i stožastog tijela; izrađena rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca i groga; pečenje: redukcijsko; vel.: 5,3 x 3,2 x 0,6 cm.

21. Ulomak trbuha lonca s vodoravno postavljenom drškom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: narančasto - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,5 x 4,6 x 0,5 cm.

22. Ulomak zdjele stožastog vrata sa žlijebom na prijelazu prema trbuhu; izrađena na kolu; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,9 x 3,1 x 0,6 cm.

23. Ulomak vrata lonca sa snažno izvučenim rubom, deformiran pri pečenju (!); izrađen na kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,6 x 3,9 x 0,5 cm.

24. Ulomak vrata lonca ravnog, zadebljalog ruba; izrađen na kolu; glatka površina; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 2,9 x 3,3 x 0,7 cm.

25. Ulomak lonca ravnog dna i stožastog donjeg dijela tijela; izrađen rukom; površina: gruba; boja: narančasta (stijenka), siva (dno); faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8 x 7,4 x 0,8 cm.

TABLA 10

SJ 05

1. Ulomak lonca stožastog gornjeg dijela tijela i izvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva, boja izvana: tamno siva; sitnoznata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 5,3 x 5 x 0,8 cm.

2. Ulomak lonca ravnog ruba i cilindričnog tijela ispod kojega se nalazi vodoravno postavljena glatka traka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,2 x 3,4 x 0,5 cm

3. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-oblika s konkavno oblikovanom unutrašnjom stranom; izrađena rukom, doraden na sporom kolu; površina: gruba, tragovi izlaganja visokoj

temperaturi; boja: tamno siva; sitnozrnata smjesa s velikom količinom kvarca i organskom materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 6 x 4,4 x 5,2 cm.

4. Ulomak zdjele uvučenog ruba i zaobljenog tijela; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - smeđa, boja izvana: oker; sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,6 x 4,2 x 0,5 cm.

5. Ulomak kalote peke s bazom ručke; izrađena rukom; površina: gruba; boja: sivo - smeđa; faktura: grubozrnata smjesa s velikom količinom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 9,4 x 9,1 x 1,2 cm.

6. Ulomak zdjele bikoničnog trbuha i stožastog vrata; izrađena rukom; površina: glatka; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 3,4 x 0,4 cm.

7. Ulomak ravnog dna lonca s konkavnim prijelazom prema tijelu koje je ukrašeno kosim linijama izvedenim urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 4,9 x 3,7 x 0,6 cm.

8. Ulomak trbuha lonca ukrašen kosim linijama izvedenim urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 3,6 x 3 x 0,6 cm.

9. Ulomak lonca zaobljenog ruba i zadebljalog, kosog ruba ukrašen urezanom valovitom linijom; izrađen rukom; glatka površina; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,2 x 3,1 x 0,6 cm

10. Ulomak trbuha lonca ukrašen mrežastim ukrasom izvedenim urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđe - tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 2,3 x 0,4 cm.

11. Ulomak peke zaobljenog tijela, rub ukrašen utiskivanjem; izrađena rukom; glatka površina; boja: narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,2 x 3,6 x 0,7 cm

12. Željezni šiljak, manje dlijetu ili dio drljače; vel. 4 x 0,8 cm.

SJ 09

13. Ulomak lonca s izvučenim rubom na kojemu su vidljivi tragovi utiskivanja prstiju na rubu; izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s velikom količinom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 5,2 x 1 cm.
14. Ulomak lonca ravnog ruba i cilindričnog tijela koje se blago zadebljava 2,5 cm ispod ruba; izrađen rukom; površina: gruba; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 8,2 x 4,6 x 0,9 cm.
15. Ulomak lonca cilindričnog vrata s izvučenim i zadebljanim rubom; izrađen rukom; površina: gruba; boja: oker - narančasta, u presjeku tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 5,6 x 4,6 x 0,5 cm.
16. Ulomak zdjele ravnog ruba i stožastog tijela ukrašene bradavičastim zadebljanjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker – smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s malom količinom groga kao primjesom; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 2,8 x 5,3 x 0,7 cm.

TABLA 11

SJ 09

1. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-oblika ispod kojeg se nalazi žlijeb. Trbuh je ukrašen okomito postavljenim češljastim ukrasom; izrađen rukom, dorađen na sporom kolu; površina: gruba; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: tamno sivo - smeđa; faktura: grubozrnata smjesa s velikom količinom kvarca; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 6 x 6,8 x 0,6 cm.
2. Ulomak zdjele ravnog ruba i stožastog tijela; izrađena rukom; površina: gruba; boja iznutra: narančasta, boja izvana: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s manjom količinom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,4 x 5,7 x 0,8 cm.
3. Ulomak lonca masivnog zadebljalog ruba s konveksno oblikovanom unutrašnjom stranom. Trbuh je ukrašen češljastim ukrasom.; izrađen rukom; površina: gruba; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s velikom količinom kvarca i vapnenca; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 1: 8,5 x 3,9, vel. 2: 5 x 5 x 0,5 cm.

4. Ulomak trbuha lonca ukrašen mrežastim motivom izvedenim žljebljenjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s većom količinom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,8 x 3,4 x 0,6 cm.

5. Ulomak zdjele stožastog vrata i izvučenog ruba; izrađena na kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,3 x 5,3 x 0,9 cm.

6. Ulomak zdjele cilindričnog vrata s izvučenim rubom i bikoničnim trbuhom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa s malom količinom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 5,7 x 0,4 cm.

7. Okov kose D-oblika, trakastog presjeka; vel. 1,8 x 2,3 cm

8. Manji oštećeni željezni nož; vel. 8 x 0,8 cm.

SJ 11

9. Ulomak lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i kvarca; pečenje: oksidacijsko; vel. 7 x 7,8 x 1 cm.

10. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,4 x 6,7 x 0,7 cm.

11. Ulomak lonca snažno izvučenog, zadebljalog ruba; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,2 x 2,2 x 0,4 cm.

12. Dio zdjele zaobljenog tijela i stožastog vrata s blago izvučenim rubom (rekonstruirana!); izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vis. 8,7 cm, pr. ruba 8 cm.

TABLA 12

SJ 11

1. Ulomak peke sa stepenastim prijelazom između donjeg dijela i kalote; izrađena rukom; površina: gruba; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: siva; faktura: grubozrnata smjesa s

primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,4 x 6,2 x 1 cm.

2. Ulomak donjeg dijela peke stožastog oblika i rubom ukrašenim utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - tamno siva; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,2 x 7,7 x 0,8 cm.

SJ 14

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker – narančasta (siv presjek); faktura: sitnozrnata smjesa s malo kvarca; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,8 x 6,1 x 0,8 cm.

4. Ulomak zdjele ravnog ruba i stožastog tijela ukrašen čepastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,9 x 5,1 x 0,9 cm.

5. Ulomak peke sa stepenastim prijelazom između donjeg dijela i kalote; izrađena rukom; površina: gruba; boja: narančasto - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,2 x 6,3 x 1 cm.

SJ 16

6. Ulomak lonca ravnog dna koje konkavno prelazi u donji dio zaobljenog tijela; izrađen rukom; površina: gruba; boja: sivo - narančasto - crvena; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 5,2 x 7,3 x 0,7 cm.

7. Ulomak lonca cilindričnog tijela i blago uvučenog ruba ukrašen dvorogom aplikacijom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,2 x 4,4 x 0,6 cm.

SJ 21

8. Ulomak trbuha lonca s vodoravno postavljenom drškom; izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijal; pečenje: redukcijsko; vel. 6,3 x 5,5 x 0,8 cm.

SJ 17

9. Ulomak trbuha lonca s dva horizontalna žlijeba nastala doradom na sporo rotirajućem kolu; izrađen rukom, doraden na sporom kolu; površina: gruba; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s puno kvarca; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 4,6 x 3,2 x 0,7 cm

10. Dio zdjele zaobljenog tijela, izvučenog ruba i ravnog dna; izrađen rukom; površina: glatka, mjestimično gruba; boja iznutra: tamnosiva, boja izvana: smeđe - tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: stihijsko; vis. 13 cm, pr. ruba 15,2 cm.

TABLA 13

SJ 18

1. Ulomak lonca ravnog, zadebljalog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,7 x 4,1 x 1 cm.

2. Ulomak zdjele ravnog ruba i zaobljenog tijela; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,8 x 5,8 x 0,4 cm.

3. Ulomak trakaste drške blago zadebljelih rubova; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,3 x 2,5 x 0,7 cm

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrata s ravnim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta (siv presjek); faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i kvarca; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,8 x 6,6 x 0,9 cm.

5. Ulomak trbuha lonca ukrašen češljastim ukrasom; izrađen rukom; površina: gruba; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s velikom količinom kvarca; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,3 x 6,4 x 0,5 cm.

SJ 29

6. Ulomak lonca izvučenog ruba; izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca i groga; pečenje: redukcijsko; vel. 11,6 x 3,8 x 0,7 cm.

7. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-presjeka koji prelazi u kratki vrat i zaobljeni trbuh ukrašen okomitim češljastim ukrasom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: redukcijско; vel. 14,3 x 5,6 x 0,5 cm.

8. Dio lonca prstenastog dna i širokog, zaobljenog trbuha; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno sivo - crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i kvarca; pečenje: redukcijско; vis. 14,4 cm, deb. stijenke: 0,8 cm

9. Ulomak stožasto obilovanog donjeg dijela peke s rubom ukrašenim utiskivanjem štapića; izrađen rukom; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i kvarca; pečenje: redukcijско; vel. 10,6 x 7,2 x 1,2 cm.

TABLA 14

SJ 31

1. Ulomak donjeg dijela peke stožastog oblika; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - tamno siva; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidaciјско; vel. 5 x 8,3 x 1,1 cm.

2. Ulomak trbuha lonca ukrašen okomito postavljenim žlijebovima. U gornjem dijelu je okrugla perforacija; izrađen rukom; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijско; vel. 4,6 x 4,8 x 0,3 cm.

SJ 33

3. Ulomak trbuha posude s plastičnom trakom ukrašenom utiskivanjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: crna, presjek siv; faktura: srednjezrnata smjesa s groga; pečenje: redukcijско; vel. 6,5 x 5,5 x 1 cm.

SJ 35

4. Ulomak lonca s ljevkasto oblikovanim vratom i ravnim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidaciјско - redukcijско; vel. 8,8 x 7,4 x 1 cm.

5. Ulomak lonca s visokim ljevkasto oblikovanim vratom i ravnim rubom; izrađen rukom; površina: gruba s tragovima izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - siva; faktura:

srednjeznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijско; vel. 9,3 x 7,8 x 1,6 cm.

6. Ulomak zdjele stožastog(?) tijela i ravnog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: redukcijско; vel. 2,9 x 2,3 x 0,7 cm.

7. Ulomak trbuha lonca ukrašen okomitim žljebovima; izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa s velikom količinom kvarca i nešto organskog materijala; pečenje: redukcijско; vel. 2,9 x 2,9 x 0,6 cm.

8. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: narančasto - siva, boja izvana: sivo - crna; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: oksidacijsko-redukcijско; vel. 5,8 x 5,5 x 0,6 cm.

9. Manja ručka okruglog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijско; vel. 4,9 x 2,7 x 1,4 cm.

10. Keramički pršljen bikoničnog presjeka, smeđe boje; vis. 3,3 cm, pr. 4,6 cm.

11. Ulomak ravnog dna i trbuha lonca; izrađen rukom; površina: gruba; boja: oker - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 6 x 7,8 x 1,2 cm.

11. Ulomak trbuha lonca ukrašen bradavičastom aplikacijom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - narančasta; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijско; vel. 3,9 x 5,5 x 0,8 cm.

12. Ulomak trbuha lonca ukrašen čepastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - narančasta; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijско; vel. 3,9 x 5,5 x 0,8 cm.

13. Ulomak donjeg dijela peke stožastog oblika; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijско; vel. 4,3 x 5,2 x 1 cm.

TABLA 15

SJ 39

1. Ulomak lonca s ljevkasto oblikovanim vratom i ravnim rubom; izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 6,2 x 6,9 x 0,9 cm.
2. Ulomak lonca cilindričnog tijela i blago, prema van zadebljalog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: narančasto - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,5 x 2,2 x 0,7 cm.
3. Ulomak trbuha lonca ukrašen kosim žlijebljenjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 3 x 3,7 x 0,7 cm.
4. Ulomak lonca s prstenastim dnom i zaobljenim donjim dijelom tijela; izrađen rukom; površina: gruba; boja iznutra: narančasta, boja izvana: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 11,4 x 10,7 x 1,3 cm.
5. Ulomak trbuha lonca ukrašen (polu)kružnom aplikacijom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta (siva u presjeku); faktura: krupnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 4,2 x 4,9 x 1 cm.
6. Ulomak lonca s ravnim dnom i stožasto oblikovanim donjim dijelom tijela; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: narančasto -smeđa; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko-redukcijsko; vel. 11,9 x 6,7 x 0,9 cm.
7. Ulomak donjeg dijela peke stožastog oblika; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,3 x 5 x 0,9 cm.
8. Ulomak lonca ravnog dna koje konkavno prelazi u zaobljeno oblikovani donji dio tijela; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,5 x 6,2 x 1 cm.
9. Oštećeni manji željezni nož s trakastim jezičkom za nasad drške; vel. 5 x 1,4 cm

SJ 44

10. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ukrašen koso postavljenim plastičnim trakama ukrašenim utiskivanjem te vodoravno položenom ovalnom drškom; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: narančasta, sivi presjek; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 11,5 x 7,4 x 0,8 cm.

TABLA 16

SJ 44

1. Lonac zaobljenog tijela, blago uvučenog ruba i ravnog dna. Ispod ruba nalaze se četiri, nasuprotno postavljena bradavičasta zadebljanja spojena glatkom plastičnom trakom polukružnog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđe - tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materija; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vis. 17,6 cm, pr. ruba 16,8 cm, deb. 0,8 cm (rekonstruiran!).
2. Ulomak lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materija; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,9 x 4 x 0,8 cm.
3. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađen rukom; površina: gruba; boja iznutra: siva, boja izvana: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materija; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,6 x 5,8 x 0,8 cm.
4. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ukrašen bradavičastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamnosiva - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,3 x 4,6 x 0,7 cm
5. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ukrašen bradavičastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,6 x 7 x 0,9 cm.
6. Ulomak lonca visokog, ljevkastog vrata ravnog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker -siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,5 x 6,6 x 0,7 cm.

7. Ulomak lonca s ljevkasto oblikovanim vratom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,4 x 7,9 x 1 cm.
8. Ulomak lonca s ljevkasto oblikovanim vratom; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - crna, boja izvana: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,8 x 6,6 x 0,6 cm.
9. Ulomak zdjele (možda lonca?) cilindričnog vrata i izvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,5 x 4,5 x 0,4 cm.
10. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-presjeka; izrađen rukom; površina: gruba; boja: oker (siv presjek zbog grafita!); faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom grafita i kvarca; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 4,4 x 3,4 x 0,8 cm
11. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba ukrašene bradavičastim zadebljanjem na koju se nadovezuju vodoravne plastične trake ukrašene utiskivanjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,4 x 6,4 x 1 cm.
12. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i blago izvučenog ruba; izrađena rukom, dorađena na sporom kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,4 x 3,3 x 0,4 cm.
13. Ulomak lonca ukrašen bradavičastom aplikacijom na koju se nadovezuje plastična traka trokutastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: narančasto - siva; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,8 x 4,8 x 0,8 cm.

TABLA 17

SJ 44

1. Ulomak trbuha lonca s vodoravnom plastičnom trakom ukrašenom utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,5 x 7,7 x 1 cm.

2. Ulomak trbuha lonca ukrašenog okruglom aplikacijom s udubljenjem u sredini; izrađen rukom; površina: gruba; boja iznutra: narančasto - siva, boja izvana: smeđa; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,4 x 8,7 x 0,9 cm.
3. Ulomak trbuha lonca ukrašenog češljastim motivom; izrađen rukom; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom grafita i kvarca; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 2,8 x 3,8 x 0,7 cm.
4. Ulomak trbuha lonca ukrašenog okruglom aplikacijom s udubljenjem u sredini; izrađen rukom; površina: gruba; boja iznutra: narančasto – smeđa, boja izvana: siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,9 x 3,8 x 1 cm.
5. Ulomak ravnog dna koje konkavno prelazi u donji dio tijela; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - crna; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca i grafita; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,4 x 4,8 x 0,7 cm.
6. Ulomak ravnog dna; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker – smeđa (siv presjek); faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,6 x 2,7 x 0,7 cm.
7. Ulomak ravnog dna koje konkavno prelazi u donji dio tijela posude; površina: gruba; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 4,6 x 3,1 x 0,8 cm.
8. Ulomak ravnog dna koje konkavno prelazi u donji dio zaobljeno oblikovanog tijela, perforacija; površina: glatka; boja: sivo - smeđa ; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 7,2 x 0,8 cm.
9. Omphalos dno; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,3 x 5,1 x 0,7 cm.
10. Drška peke ovalnog presjeka sa žlijebom po sredini s dijelom kalote; površina: gruba; boja: oker - smeđa (siv presjek); faktura: krupnoznata smjesa s velikom količinom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,4 x 8,8 cm.

11. Peka zaobljenih stranica i rebrom na prijelazu prema kaloti (rekonstruirana!); izrađena rukom; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; pr. 28 cm, vis. 7,9 cm.

TABLA 18

SJ 41

1. Ulomak lonca izbočenog dna koje prelazi u stožasto oblikovani donji dio tijela; izrađen rukom; površina: gruba; boja iznutra: oker tamno siva, boja izvana: oker – smeđe – tamno siva faktura: srednjeznata smjesa s primjesom organskog materijala i groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 14,8 x 5,7 x 0,7 cm.

2. Ulomak peke sa stožastim donjim dijelom i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - narančasto - siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 18,5 x 10,4 x 1,3 cm.

3. Miniijturna posuda – model poklopca ili peke; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vis. 2,4 cm, pr. 3,8 cm.

4. Keramički pršljen D-presjeka, sive boje; vis. 3,2 cm, pr. 5,4 cm

5. Keramički pršljen D-presjeka, oker - sive boje; vis. 3,1 cm, pr. 5,3 cm

6. Dio šupljeg cilindričnog predmeta (možda kalem?) čiji se krajevi trubljusto šire. Izrađen je od krupnozrnate smjese i pečen u oksidacijskoj atmosferi; boja: oker – siva; vel. 11,7 x 6,8 cm

SJ 47

7. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog, prema van blago zadebljalog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - tamno siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,8 x 6,4 x 0,7 cm.

8. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog, prema unutra blago zadebljalog ruba. Ispod ruba se nalazi vodoravna plastična traka polukružnog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker; boja izvana: oker - crna faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4 x 3,4 x 0,5 cm.

9. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog, stanjenog ruba s koso postavljenom plastičnom trakom ukrašenom utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,8 x 9,9 cm.

10. Kameni brus izduženog oblika i četvrtastog presjeka; duž. 10,9 cm, šir. 3,5 cm.

SJ 64

11. Ulomak lonca zaobljenog trbuha koji blago prelazi u kratak, stožast vrat s ravnim, prema van zadebljalim rubom ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva, boja izvana: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 8,7 x 3,8 x 0,6 cm.

12. Ulomak lonca lijevskasto oblikovanog vrata i izvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 8,2 x 5,2 x 0,9 cm.

13. Dio lonca zaobljenog tijela i kratkog vrata sa snažno izvučenim rubom, ukrašen jednim bradavičastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 18,8 x 11,1 x 0,9 cm.

TABLA 19

SJ 64

1. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - sivo - narančasta; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,8 x 6,3 x 0,9 cm.

2. Ulomak lonca cilindričnog tijela, ravnog ruba ispod kojeg se nalazi plastično rebro ukrašeno utiskivanjem; izrađen rukom; površina: glatka, tragovi izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker-smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,2 x 6,4 x 0,9 cm

3. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: gruba s tragovima sekundarnog

izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,2 x 5 x 0,7 cm.

4. Ulomak zdjele ravnog, prema unutra blago zadebljalog ruba ispod kojega se nalazi čepasto zadebljanje; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5 x 3,4 x 0,6 cm.

5. Ulomak manje zdjele koničnog tijela i ravnog ruba; izrađena rukom; vel. 4 x 2,8 cm

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela koje se sužava prema ravnom, blago zadebljalom rubu; izrađena rukom; površina: glatka; boja: narančasto – smeđe - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,7 x 5,6 x 0,6 cm.

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela koje se sužava prema ravnom, blago zadebljalom rubu; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 3,5 x 7,5 x 0,8 cm

8. Ulomak cilindričnog vrata zdjele s izvučenim rubom; izrađen rukom; vel. 4 x 3,8 cm.

9. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđe - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijska; vel. 8,4 x 4,2 x 0,5 cm.

10. Čaša zaobljenog, gotovo kuglastog tijela, izvučenog ruba i izbočenog dna. Ukrašen se sastoji od četiri nasuprotno postavljena udubljenja izvedena utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka, na jednoj strani nešto grublja zbog sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker – narančasta - smeđe - siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. vis. 6,7 cm, pr. tijela 8,6 cm, pr. ruba 6,5 cm.

11. Ulomak trbuha ukrašen glatkim plastičnom trakom; izražen rukom; vel. 10,8 x 5,5 cm.

12. Ulomak posude s ukrasom u obliku vodoravne linije i točaka na prijelazu trbuha u cilindrični vrat, izvedenih ubadanjem i žlijebljenjem, te okomitih linija na trbuhu; izrađena rukom; površina: glatka; boja oker - narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,2 x 4,7 x 0,7 cm

13. Ulomak posude ukrašen utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka; boja oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,9 x 4,6 x 1,2 cm.

14. Ulomak cilindrične noge(?) posude ukrašene s tri vodoravne trake trokutastog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: smeđa, boja izvana: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,5 x 6,4 x 0,5 cm.
15. Ulomak ručke ovalnog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja oker -siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,2 x 1,9 x 1,2 cm.
16. Ulomak cilindričnog vrata zdjele s izvučenim rubom; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,8 x 3,4 x 0,4 cm.

TABLA 20

SJ 64

1. Ulomci lonca zadebljalog ruba D-presjeka, zaobljenog tijela ukrašenog okomitim češljastim ukrasom i ravnog dna; izrađen rukom, doraden na sporom lončarskom kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom grafita; pečenje: redukcijsko; pr. ruba 20,1 cm.
2. Ulomak posude zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker , sivi presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 4,9 x 5,3 x 0,6 cm.
3. Ulomak lonca izvučenog, zadebljalog ruba i stožastog vrata ukrašen vodoravnim rebrom; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,6 x 7,6 x 0,5 cm.
4. Ulomak vrata lonca s izvučenim rubom; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,4 x 3,1 x 0,5 cm.
5. Ulomak vrata lonca s izvučenim rubom; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,8 x 5 x 0,6 cm.
6. Ulomak ravnog dna lonca koji oštro prelazi u donji dio tijela; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker - tamnosiva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 10,6 x 5 x 0,5 cm.

7. Željezna karika ovalnog presjeka; pr. 2,8 cm.

8. Dio peke stožastog tijela i zadebljanjem prema kaloti. Rub je ukrašen utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta izvana, smeđa iznutra; srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 11,6 x 8,3 x 0,7 cm.

SJ 55

9. Ulomak trbuha i vrata lonca ukrašen aplikacijom u obliku potkove; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa (oker presjek); faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kvarca, groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,4 x 5,9 x 0,7 cm.

SJ 65

10. Ulomak lonca zaobljenog tijela i kratkog stožastog vrata s ljevkasto oblikovanim rubom, na obje strane ruba vidljivi su ostatci gorene organske tvari; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 7,9 x 7,3 x 0,5 cm.

TABLA 21

SJ 82

1. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom ukrašen vodoravnom plastičnom trakom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: crveno - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacija; pr. ruba 28,5 cm.

2. Ulomak lonca ljevkasto oblikovanog ruba ispod kojega se nalazi vodoravna plastična traka; izrađen rukom; površina: glatka, tragovi izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcija; vel. 5,2 x 4,0 x 0,7 cm.

3. Ulomak lonca cilindričnog vrata i ravnog zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcija; vel. 4,3 x 5,3 0,6 cm

4. Ulomak vrata lonca snažno izvučenog, profiliranog ruba; izrađen na kolu; vel. 5,4 x 5 cm.

TABLA 22

SJ 81

1. Ulomak stožaste noge posude ukrašene s pet vodoravnih traka trokutastog/trapezoidnog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 10 x 8,3 x 0,5 cm.

SJ 95

2. Šalica zaobljenog trbuha, izbočenog dna, cilindričnog vrata s izvučenim rubom i ručkom koja je nadvisivala rub; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 5,8 x 9 x 0,4 cm

SJ 91

3. Ulomak lonca cilindričnog tijela koje se stanjuje prema ravnom rubu; izrađen rukom; površina: gruba; boja: sivo - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6,6 x 6,3 x 1,3 cm.

SJ 96

4. Lonac bikoničnog trbuha, izbočenog dna i visokog stožastog vrata s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina izvana: glatka, površina iznutra: gruba; boja iznutra: siva - tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vis. 37,2 cm, pr. ruba 19 cm.

TABLA 23

SJ 96

1. Dio lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: narančasto - smeđa, boja izvana: tamno sivo - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 12,7 x 9,6 x 0,8 cm.

2. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi bradavičasto zadebljanje i vodoravna plastična traka trokutastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: narančasta; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,4 x 4,1 x 0,7 cm.

3. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukraša se sastoji od vodoravnih linija na vratu i okomitih linija na trbuhu izvedenih žlijebljenjem koje su obrubljene točkama izvedenim ubadanjem; izrađen rukom; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 14,2 x 9,4 x 0,9 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog, valovito oblikovanog ruba ispod kojeg se nalazi bradavičasto zadebljanje i dva okomita, kratka rebra; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,8 x 5,2 x 0,8 cm.
5. Dio zdjele zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trapezoidnog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9 x 5,7 x 0,6 cm.
6. Ulomak cilindrične/stožaste noge posude ukrašene sa šest vodoravnih traka trokutastog/trapezoidnog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: oker - narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,7 x 9,2 x 0,6 cm.
7. Ulomak poklopca koso, prema unutra uvučenih stranica ravnog ruba i stožastog gornjeg dijela; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,4 x 6,1 x 0,7 cm.
8. Ulomak trbuha posude s otiscima traka s motivom borove grančice (nije jasno da li je ovo ukras ili se podloga utisnula u stijenku posude za vrijeme sušenja!); izrađen rukom; površina: glatka; boja oker; faktura: sitnozrnata smjesa ; pečenje: oksidacijsko; vel. 11,2 x 9,5 x 1,1 cm.
9. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i ljevkasto oblikovanog vrata s izvučenim i zadebljalim rubom. Ukraša se sastoji od vodoravnih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem na vratu te vodoravne trake trokutastog presjeka obrubljene linijama, također izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 10,5 x 8,3 x 0,4 cm.

TABLA 24

SJ 96

1. Dio zdjele zaobljenog tijela, izbočenog dna i izvučenog dna. Ukrašač se sastoji od trokuta ispunjenih kosim linijama izvedenim plitkim žlijebljenjem, obrubljenih točkama izvedenim ubadanjem; izrađena rukom; površina: glatka/glačana; boja: oker – narančasta – tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; pr. 17 cm, vis. 9,7, deb. stijenke 0,5 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata blago izvučenog ruba. Ukrašač izveden kotačićem (ili sličnim alatom) sastoji se od horizontalnog motiva na vratu i motiva trokuta(?) na trbuhu; izrađena rukom; površina: glačana; boja: narančasto - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,9 x 3,6 x 0,5 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Ukrašač izveden ubadanjem sastoji se od vodoravne linije ispod ruba te krugova na trbuhu; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - tamno siva, boja izvana: oker - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 7,2 x 5,5 x 0,5 cm.

4. Ulomak posude ukrašen naboranim ukrasom uz kojeg se nalaze okomite linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,2 x 2,1 x 0,5 cm.

SJ 99

5. Dio lonca zaobljenog tijela i uvučenog ruba s vodoravnom drškom ukrašenom utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa (mjestimično siv presjek); faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; pr. ruba: 23, 6 cm, vis. 23,4 cm.

6. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - siva presjeka; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko s djelomičnom oksidacijom u završnoj fazi; 6,5 x 4,3 x 0,2 cm.

7. Dva ulomka zdjele zaobljenog tijela i ravnog, prema van zadebljalog ruba. Ukrašač se sastoji od okomitih drški povezanih plastičnom trakom ukrašenom utiskivanjem alatke; izrađena rukom; površina: glatka, tragovi sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker -

narančasto - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala i groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 1 5,9 x 5,6 x 0,6 cm, vel. 2 5,3 x 4,9 x 0,6 cm.

TABLA 25

SJ 99

1. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka polukružnog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s manjom količinom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,9 x 4,2 x 0,5 cm.
2. Ulomak lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi okrugla aplikacija i vodoravna traka ukrašena utiskivanjem alatke; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,2 x 4,3 x 0,8 cm.
3. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog, prema van blago zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja oker - tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9 x 6,6 x 0,6 cm.
4. Ulomak lonca zaobljenog trbuha i ljevkasto oblikovanog vrata s ravnim rubom. Na prijelazu trbuha u vrat nalaze se jedva vidljivi, okomiti, plitki žljebovi izvedeni povlačenjem alatke ili prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: crna, boja izvana: oker – tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 5,9 x 6,2 x 0,6 cm.
5. Ulomak lonca ljevkasto oblikovanog vrata s ravnim rubom; izrađen rukom; površina: glatka, tragovi sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - siva; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom; pečenje: redukcijsko; vel. 5,7 x 6,4 x 0,9 cm.
6. Ulomak kalote i drške peke ovalnog presjeka; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker - siva; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,7 x 5,8 x 2,9 (drška) x 1,1 cm (stijenka).
7. Ulomak trakaste ručke ukrašene zadebljanjima koja predstavljaju stilizirane rogove; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker (siv presjek); faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 3,7 x 3,1 x 0,8 cm.
8. Ulomak poklopca kose, prema unutra uvučene stranice ravnog ruba i stožastog gornjeg dijela; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,8 x 7,9 x 0,6 cm.

9. Šalica zaobljenog tijela i izvučenog ruba i omfalos dna. Visoka ručka trokutastog presjeka ukrašena je s dva manja, lateralna zadebljanja. Ukraš ispod ruba je izveden ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crno-siva-okor; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: stihijno; vis. 6,8 cm, pr. ruba 9,1 cm.

10. Ulomak trbuha zdjele ukrašenog bradavičastim zadebljanjem i točkama postavljenim u kose linije izvedenim kotačićem (ili sličnim alatom!); izrađena rukom; površina: glatka (s unutrašnje strane vidljivi tragovi glačanja); boja iznutra: crna, boja izvana: okor - siva; faktura: sitnoozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,4 x 5,4 x 0,5 cm.

11. Ulomak manje posude zaobljenog trbuha i kratkog vrata s izvučenim rubom. Ukraš je izveden ubadanjem i kosim plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: okor, presjek tamno sivi; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 2,7 x 3 x 0,4 cm.

12. Ulomak manje zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi ukraš izveden ubadanjem; izrađena rukom; vel. 3,1 x 5 cm.

13. Keramička glačalica ovalnog donjeg dijela i drškom ovalnog presjeka; vis. 6,5 cm, šir. 6,3 cm.

TABLA 26

1. Dijelovi masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukraš se sastoji od plastičnih traka i bradavičastih zadebljanja; duž. 61,8 cm; šir. 15,3 cm.

2. Dijelovi masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukraš se sastoji od plastičnih traka; duž. 29,4 cm; šir. 13,2 cm.

3. Dijelovi masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Prisutne su perforacije u kojima se vjerojatno nalazila drvena konstrukcijska ojačanja. Reljefni ukraš se sastoji od plastičnih traka; duž. 33,6 cm

TABLA 27

1. Cilindrična noga keramičkog predmeta, možda žrtvenika, izrađena od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukras se sastoji od plastičnih traka; vis. 10,2 cm; šir. 10,4 cm.
2. Ulomak masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukras se sastoji od plastičnih traka; duž. 7 cm; šir. 7,1 cm.
3. Ulomak masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukras se sastoji od plastičnih traka; duž. 7cm; šir. 7,3 cm.
4. Ulomak masivne keramičke ukrasne ploče izrađene od krupnozrnate smjese s premazom fine glinene smjese. Reljefni ukras se sastoji od plastičnih traka; duž. 8,1 cm; šir. 5,1 cm.

TABLA 28

SJ 101

1. Lonac visokog stožastog vrata s izvučenim rubom, zaobljenog tijela (?) i ravnog dna. Vrat je ukrašen s tri vodoravne glatke trake trapezastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: crna, presjek sivo -smeđ; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; pr. ruba 19 cm.
2. Ulomak lonca cilindričnog vrata i ravnog, zadebljalog ruba te koničnog ramena; izrađen rukom; površina: glatka, na vanjskoj i unutrašnjoj strani tragovi crne boje; boja: sivo - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 9,3 x 8 x 0,6 cm.
3. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi traka ukrašena utiskivanjem alatke; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,2 x 5,3 x 0,7 cm.
4. Ulomak posude ravnog, zadebljalog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,1 x 4,7 x 0,9 cm.

TABLA 29

SJ 101

1. Ulomak lonca ljevasto oblikovnog vrata s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina: gruba uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,7 x 4,1 x 0,7 cm.
2. Ulomak lonca cilindričnog tijela i blago izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška na koju se nastavlja traka glatka presjeka; izrađen rukom; površina: glatka s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: smeđa, siv presjek; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 6,7 x 4,7 x 0,5 cm.
3. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa, sivo-smeđi presjek; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 5,7 x 4,4 x 0,5 cm.
4. Ulomak tijela lonca na kojemu se nalazi aplikacija u obliku potkove i bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,2 x 7,3 x 0,6 cm.
5. Ulomak lonca (?) ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 3,8 x 4,3 x 0,6 cm.
6. Zdjela ravnog ruba i cilindričnog tijela koje konkavno prelazi u ravno dno. Ispod ruba se nalaze četiri nasuprotno postavljena bradavičasta zadebljanja; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker – narančasto – smeđe – tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vis. 7,8 cm, pr. ruba 11,1 cm, deb. stijenke 0,7 cm.
7. Ulomak lonca zaobljenog tijela i uvučenog ruba ukrašen vodoravnim i okomitim plastičnim trakama; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijско; vel. 8,1 x 4,8 x 0,6 cm.
8. Ulomak tijela posude ukrašen okomito postavljenim naboranim ukrasom oko kojega su okomite linije izvedene urezivanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,0 x 4,6 x 0,4 cm.

9. Dio zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Ukas se sastoji od vodoravne linije i točaka ispod ruba izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem na koje se nadovezuju motivi slova V obrubljeni točkama, izvedeni istim tehnikama; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 16 x 6,6 x 0,5 cm.

10. Ulomak stožastog vrata posude ukrašen vodoravno postavljenim točkama izvedenim ubadanjem i ispunjenim bijelom inkrustacijom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,3 x 3,8 x 0,4 cm.

11. Ulomak zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata zdjele. Ukas izveden plitkim žlijebljenjem i ubadanjem se sastoji od vodoravno postavljenih točki na prijelazu vrata u trbuh te okomitih linija i točki na trbuhu; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3 x 3,7 x 0,6 cm.

12. Dio zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Ukas se sastoji od kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem i obrubljenih točkama izvedenim ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: nepotpuno oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 8,6 x 3,8 x 0,5 cm.

13. Izbočeno dno zdjele koje zaobljeno prijelazi u tijelo; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,9 x 8,1 x 0,6 cm.

14. Ulomak peke stožastog donjeg dijela s rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,1 x 7,9 x 7,2 cm.

15. Ulomak zaobljeno oblikovanog donjeg dijela peke; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,7 x 5,8 x 0,7 cm.

16. Cilindrični šuplji predmet – flaša manjih dimenzija (?); izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vis. 7,3 cm, pr.

17. Keramički pršljen bikoničnog presjeka, smeđe boje; vis. 3,2 cm, pr. 3,3 cm.

TABLA 30

SJ 105

1. Lonac visokog stožastog vrata s izvučenim rubom na kojemu se nalazi ukras od tri bradavičasta zadebljanja te zaobljenim trbuhom s istim ukrasom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel.
2. Lonac zaobljenog trbuha koji konkavno prelazi u ravno dno i kratkog, stožastog vrata s izvučenim rubom (rekonstruiran!); izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa - tamno sivo - crna (izložen vatri s jedne strane); faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vis. 24,5, pr. ruba 17,8, deb. stijenke 0,5 cm.

TABLA 31

SJ 105

1. Dio lonca cilindričnog tijela koje se sužava prema ravnom dnu i blago izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa, tragovi crnog premaza; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; pr. ruba 16,1 cm.
2. Dio zdjele zaobljenog tijela s ravnim rubom koje konkavno prelazi u ravno dno; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - tamnosiva; faktura: sitnoznata; pečenje: redukcijsko s djelomičnom oksidacijom u završnoj fazi; vis. 9,6 cm, pr. ruba 10,4 cm.
3. Zdjela blago uvučenog ruba i zaobljenog tijela koje konkavno prelazi u ravno dno; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 6,9, pr. ruba 14,7, deb. stijenke 0,6 cm.
4. Zdjela izvučenog ruba i zaobljenog tijela koje konkavno prelazi u ravno dno; izrađena rukom; površina: glatka/glačana; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 5,9, pr. ruba 12,3, deb. stijenke 0,7 cm.
5. Dio zdjele stožastog tijela i ravnog ruba ispod kojega se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem alatke; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđe - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 12,3 x 3,9 x 3,8 x 0,6 cm.

6. Manja posuda kuglastog trbuha, vrlo kratkog vrata s izvučenim rubom i omfalos dnom; Ukras se sastoji od tri bradavičasta zadebljanja obrubljena ubadanjem između kojih se nalaze snopovi okomito urezanih linija; izrađena rukom; površina: glatka; boja: sivo - crna; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 5,7 cm, pr. ruba 4,3 cm.

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna linija izvedena plitkim žlijebljenjem i motiv trokuta(?) izveden ubadanjem i ispunjen kosim linijama izvedenim plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; redukcijsko; vel. 3,9 x 4,1 x 0,4 cm.

8. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukras na dnu vrata se sastoji od vodoravno postavljenih točaka izvedenih ubadanjem dok se na trбуhu naziru kose linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; redukcijsko; vel. 4 x 4,1 x 0,3 cm.

9. Ulomak posude zaobljenog trbuha i stožastog/cilindričnog vrata. Ukras se sastoji od kratkih kosih linija na prijelazi trбуha u vrat izvedenih ubadanjem dok se na trбуhu nalazi okomito postavljeni naborani ukras između kojih su okomite linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; redukcijsko; vel. 5,5 x 5,4 x 0,4 cm.

10. Ulomak pomičnog ognjišta ukrašenog motivom kruga s točkom iz kojega se radijalno šire linije, izveden plastičnim trakama; izrađen rukom; površina: glatka/gruba; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,8 x 5,9 x 10,5 cm.

TABLA 32

SJ 111

1. Dio lonca zaobljenog tijela kratkog stožastog vrata s ravnim rubom ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trokutastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 13,3 x 9,4 x 0,8 cm.

2. Dio zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba s dvije perforacije ukrašen čepastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: narančasto - smeđa, boja izvana: smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,6 x 8,2 x 0,8 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi isprekidana linija izvedena urezivanjem. Trbuh je ukrašen okomitim i kosim linijama izvedenim istom tehnikom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,4 x 3,4 x 0,4 cm.

SJ 113

4. Lonac zaobljenog trbuha i kratkog cilindričnog vrata s ravnim rubom ispod kojeg se nalaze dva (vjerojatno četiri!) čepasta zadebljanja; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno - sivo crna; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 19 cm, pr. ruba 13,6 cm.

TABLA 33

SJ 113

1. Dio peke stožasto oblikovanog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 13,8 x 8,1 x 1 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ljevkastog vrata. Ukrašen se sastoji od vodoravno postavljenih kratkih crta izvedenih ubadanjem na vratu i kosih linija izvedenih žlijebljenjem i obrubljenih točkama na trbuhu i prijelazu na vrat; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,4 x 3,4 x 0,5 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba ukrašenog vodoravnim fasetama; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4 x 2,7 x 0,6 cm.

4. Ulomak ker predmeta (žrtvenika ?) izrađenog od srednjeznate glinene smjese i ukrašenog plastičnim trakama; boja: siva; 6,7 x 6 cm.

5. Keramički pršljen bikoničnog presjeka, tamnosivo – crne boje; vis. 2,3 cm, pr. 3,8 cm.

6. Željezno šilo četvrtastog presjeka; duž. 12,8 cm, šir. 0,45 cm.

7. Brončana sjekira manjih dimenzija s oštećenim nasadnikom za dršku; duž. 8,2 cm, šir. sječiva 4 cm.

SJ 114

8. Ulomak vrata posude s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-narančasta; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,4 x 2,4 x 0,6 cm.

9. Keramički pršljen bikoničnog presjeka ukrašen bradavičastim zadebljanjima, sive boje; vis. 4,1 cm, pr. 4,8 cm.

10. Kameni brus cilindričnog oblika s perforacijom u gornjem dijelu i tragom još jedne perforacije na završetku; duž. 14,7 cm, pr. 2,2 cm

SJ 116

11. Ulomak trbuha lonca ukrašen vodoravnim rebrom trokutastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđe - tamno siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,7 x 6,2 x 1,1 cm

TABLA 34

SJ 201

1. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojega se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: gruba; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 13,8 x 9,2 x 1,1 cm.

2. Ulomak lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,7 x 6,3 x 0,7 cm.

3. Ulomak izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi dvoroga drška na koju se nadovezuje vodoravna traka ukrašena utiskivanjem štapića; izrađen ručno; površina: gruba, tragovi sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,5 x 4,6 x 1 cm.

4. Ulomak lonca izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trokutastog presjeka; izrađen ručno; površina: glatka, tragovi sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 6 x 6,8 x 1,1 cm.

5. Ulomak trbuha i vrata lonca ukrašenog dvjema glatkim trakama trokutastog presjeka; izrađen ručno; površina: gruba; boja: smeđa; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,5 x 8,3 x 1 cm.
6. Dio lonca zaobljenog trbuha i ljevkasto oblikovanog vrata s izvučenim rubom. Na gornjem dijelu trbuha nalazi se polukružna aplikacija s bradavičastim zadebljanjem; izrađen ručno; površina: gruba; boja: smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel.
7. Ulomak posude (vjerojatno lonca) s ravnim rubom znatno deformiran uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi na kojemu se nalazi dio plastičnog ukrasa izvedenog trakama; površina: gruba; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6 x 6 x 1,2 cm.
8. Zdjela zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim, zadebljalim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamnosivo - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,6 x 7,4 x 0,4 cm.
9. Ulomak plitke zdjele cilindričnog tijela i izvučenog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker -siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4,8 x 4,5 x 0,8 cm.

TABLA 35

SJ 201

1. Ulomak zdjele bikoničnog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukas se sastoji od vodoravnih linija na vratu i skupina kosih linija na trbuhu izvedenih žljebljenjem, a koje su obrubljene točkama izvedenim ubadanjem; izrađena ručno; površina: glačana; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,6 x 4 x 0,5 cm.
2. Dio plitke zdjele bikoničnog tijela, izbočenog dna i kratkog cilindričnog vrata s ravnim rubom. Ukas se sastoji od vodoravne linije ispod ruba na koju se nadovezuju skupine kosih linija, oboje izvedenih žljebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa s malo groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. - pr. 10,4 x vis. 3,6 x deb. 0,7 cm.
3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba ukrašene širokim, koso postavljenim rebrima; izrađena ručno; površina: glatka; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: narančasto -

crvena; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 2,9 x 4,4 x 0,9 cm.

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojega se nalaze ukras u obliku vodoravno položenih točki izvedenih ubadanjem; izrađena ručno; površina: glačana; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,6 x 3,5 x 0,5 cm.

5. Ulomak trbuha lonca ukrašen češljastim ukrasom; izrađen ručno; površina: glačana; boja: smeđa (siv presjek); faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom grafita; pečenje: redukcijsko; vel. 5,1 x 3,5 x 1,1 cm.

6. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-presjeka; izrađen ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa s primjesom grafita; pečenje: redukcijsko; vel. 3,6 x 3,7 x 0,8 cm

7. Ručka zdjele trakastog presjeka ukrašena s dva zadebljanja koja predstavljaju stilizirane rogove; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,3 x 8,1 x 0,7 cm

8. Stožasti vrat lonca deformiran uslijed izlaganja visokoj temperaturi ukrašen s tri bradavičasta zadebljanja; izrađen ručno; površina: gruba, tragovi sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 8,9 x 6,1 x 1 cm.

9. Ulomak ručke ovalnog presjeka s dva žlijeba i okruglom aplikacijom s udubljenim središnjim dijelom; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 4,9 x 3,4 x 1,6 cm.

10. Ulomak vrata lonca izvučenog i zadebljalog ruba; izrađen na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,8 x 3 x 0,4 cm.

11. Ručka ovalnog presjeka sa žlijebom i gornji dio kalote peke; izrađena ručno; površina: gruba; boja: sivo - smeđa; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 15,8 x 11,2 x 1,3 (kalota) x 4,3 cm (drška).

12. Ulomak peke zaobljeno oblikovanog donjeg dijela i žlijebom na prijelazu prema kaloti; izrađena ručno; površina: gruba; boja: sivo - smeđa; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 10,7 x 9 x 1,2 cm.

TABLA 36

SJ 201

1. Ulomak peke sa stožasto oblikovanim donjim dijelom i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: grubozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 8,5 x 8 x 1,2 cm.

2. Dio prijenosnog ognjišta ukrašen plastičnim trakama; vis. 13,6 cm; šir. 6,4 cm.

TABLA 37

SJ 202

1. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 7 x 1 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba. Na površini se naziru tragovi crne boje; izrađena ručno; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 3,7 x 4 x 0,7 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba koji se na jednoj strani izdiže prema ručki. Ukrašen izveden plitkim žlijebljenjem se sastoji od vodoravne linije ispod ruba i jedne kose linije; izrađena ručno; površina: glačana; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,6 x 3,7 x 0,6 cm.

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrta s izvučenim, zadebljalim rubom. Ukrašen izveden plitkim žlijebljenjem se sastoji od vodoravnih linija na vratu i trokuta ispunjenih kosim linijama na trbuhu; izrađena ručno; površina: glačana; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,7 x 4,9 x 0,4 cm.

5. Dio šalice zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom te trakastom drškom. Ukrašen izveden plitkim žlijebljenjem se sastoji od vodoravnih linija na vratu te okomitih linija na trbuhu koje su obrubljene kratkim kosim crtama; izrađena ručno; površina: glačana; boja:

sivo - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,9 x 5,8 x 0,4 cm.

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i stožastog vrata s trakastom ručkom koja nadvisuje rub; izrađena ručno; površina: glačana; boja: sivo - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 6 x 4,8 x 0,4 cm.

7. Ravno dno lonca koje konkavno prelazi u stožasto oblikovani donji dio tijela na kojemu se nalaze dvije perforacije; izrađeno ručno; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 10 x 11,2 x 0,7 cm.

SJ 203

8. Ulomak lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi koso postavljena drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,6 x 7,4 x 0,8 cm.

9. Ulomak lonca ukrašen čepastom aplikacijom s udubljenjem u sredini; izrađen ručno; površina iznutra: gruba, površina izvana: glatka; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 11,5 x 9,3 x 1 cm.

10. Zdjela zaobljenog tijela, izbočenog dna i izvučenog ruba s ručkom trakastog presjeka, zadebljalih rubova ukrašenom s dva zadebljanja koja predstavljaju stilizirane rogove (rekonstruirana!); izrađena ručno; površina: glatka; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 8,3 , pr. ruba 13,6 cm.

11. Ulomak lonca cilindričnog(?) tijela i ravnog, prema van zadebljalog ruba na kojemu se okomita plastična traka; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,9 x 4 x 0,7 cm.

12. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,3 x 4,7 x 0,6 cm.

TABLA 38

SJ 203

1. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog, prema van izvučenog ruba ukrašen s dvije vodoravne trake trokutastog presjeka; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,5 x 9,3 x 0,9 cm.
2. Ulomak šalice bikoničnog tijela i blago izvučenog ruba s tragovima ručke okruglog/ovalnog presjeka; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,6 x 5,9 x 0,5 cm.

SJ 204

3. Dio lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 20,2 x 13,8 x 0,8 cm.
4. Ulomci lonca kratkog stožastog vrata i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: smeđa; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 11,7 x 9,2 x 1,1 cm
4. Ulomak lonca cilindričnog tijela i blago izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška na koju se nadovezuju plastične trake ukrašene utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: gruba; boja: oker - siva; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 12,8 x 9,6 cm.
5. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog, prema van zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi čepasta aplikacija; izrađen ručno; površina: glatka s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: krupnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,2 x 8,7 cm

TABLA 39

SJ 204

1. Ulomak lonca cilindričnog tijela i izvučenog ruba ukrašen (vjerojatno!) polukružnom aplikacijom; izrađen ručno; površina: gruba; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,8 x 9,3 x 0,7 cm.

2. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba na kojemu se nalazi plastični ukras u obliku stilizirane ljudske figura oko koje se nalaze tri bradavičasta zadebljanja te plastična traka; izrađen ručno; površina: gruba; boja: narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,9 x 8,1 x 0,8 cm
3. Ulomak lonca cilindričnog tijela i blago uvučenog ruba ukrašen plastičnim trakama i čepastim zadebljanjem; izrađen ručno; površina: glatka; siva; faktura: krupnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,2 x 6,3 x 0,9 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,5 x 7,5 x 0,7 cm.
5. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog, prema van zadebljalog ruba ukrašen kružnom aplikacijom s bradavičastim zadebljanjem; izrađen ručno; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 5,6 x 4,5 x 0,9 cm.
6. Ulomak lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba ispod kojeg se nalazi čepasta aplikacija i vodoravna plastična traka ukrašena utiskivanjem alatke; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 12 x 9,3 x 0,4 cm.
7. Dio zdjele zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 9,6 x 7,9 x 0,6 cm.
8. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem alatke; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,9 x 10 x 0,6 cm.
9. Dio zdjele zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba; izrađena ručno; površina: gruba s oštećenjima nastalim pri pečenju; boja: narančasto - siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 10,6 x 6,4 x 0,9 cm.

TABLA 40

SJ 204

1. Ulomak stožastog vrata lonca s vodoravnom drškom na koju se nadovezuju glatke plastične trokutastog presjeka; izrađen ručno; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 23,2 x 7,6 x 1,1 cm.
2. Ručka okruglog presjeka i dio stjenke poklopca; izrađena ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom kvarca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 7,3 x 1 cm.
3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i blago izvučenog ruba; izrađena ručno; površina: glačana; boja iznutra: oker - narančasta, boja izvana: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,8 x 2,9 x 0,5 cm.
4. Ulomak trbuha posude ukrašen kosim linijama izvedenim urezivanjem oko kojih se nalaze točke izvedene ubadanjem; izrađena ručno; površina: glačana; boja iznutra: oker, boja izvana: oker - crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,9 x 5,3 x 0,5 cm.
5. Ulomak peke blago zaobljenog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena ručno; površina: gruba; boja: siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,5 x 10,7 x 1,4 cm.
6. Ulomak peke stožasto oblikovanog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena ručno; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: sivo - smeđa; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 13,5 x 11,2 x 1,2 cm.
7. Ulomak peke blago konkavno oblikovanog donjeg dijela i stepenastog prijelaza prema kaloti; izrađena ručno; površina: gruba; boja: smeđa; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 10,2 x 9,9 x 1,2 cm.

TABLA 41

SJ 204

1. Dio prijenosnog ognjišta zadebljanih rubova; vel. 16 x 9,2 cm.

2. Lonac bikoničnog tijela i koso zasječenog, prema van zadebljalog ruba. Ukas, smješten u gornjem dijelu tijela, se sastoji od dvije vodoravne trake trokutasto/trapezoidnog presjeka koje su spojene okomitim rebrima (rekonstruiran!); izrađen rukom; površina: gruba; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom organskog materijala i kalcij karbonata; pečenje: redukcijsko; vis. 14,6, pr. ruba 11,2, deb. stijenke 0,8 cm

SJ 205

3. Dio zaobljenog tijela lonca; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacija; vel. 24,4 x 18,8 cm.

TABLA 42

SJ 205

1. Zaobljeni trbuh lonca koji okomito prelazi u ravno dno; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vis. 19,5 cm, pr. trbuha 24,4 cm, deb. stijenke 0,8 cm.

2. Zdjela izvučenog ruba i stožastog tijela koje zaobljeno prelazi u ravno dno; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker - crna; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vis. 9,7 cm, pr. 23,8 cm, deb. stijenke 0,9 cm.

3. Zdjela bikoničnog tijela, blago izbočenog dna i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukas se sastoji od vodoravnih linija i točki na vratu izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem te skupina okomitih linija obrubljenih točkama, izvedenih istim tehnikama; izrađena ručno; površina: glačana; boja: oker - sivo - crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vis. 7,5 cm, pr. ruba 8,9 cm, deb. stijenke 0,6 cm.

TABLA 43

SJ 206

1. Ulomak lonca stožastog vrata i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 11,1 x 7 x 0,7 cm.

2. Ulomak čaše zaobljenog tijela i izvučenog ruba; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,6 x 5,7 x 0,5 cm.

3. Ulomak lonca s ljevkasto oblikovanim vratom i ravnim rubom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,3 x 5,4 x 0,7 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog, blago zadebljalog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka trapezastog presjeka; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,3 x 8,8 x 0,8 cm.
5. Dio lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba; površina: glatka; boja iznutra: smeđa, boja izvana: oker - siva; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groba, kvarca i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,8 x 15,5 x 0,9 cm.
6. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka trapezastog presjeka ukrašena utiskivanjem prsta; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,6 x 4,7 x 0,7 cm.
7. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog ruba ukrašen dvjema vodoravnim trakama trokutastog presjeka; površina: glatka; boja: oker; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6 x 6 x 0,8 cm.
8. Ulomak vrata lonca ukrašen s tri bradavičasta zadebljanja; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko ; vel. 7,2 x 9,3 x 0,7 cm.
9. Ulomak stijenke posude s dijelom plastičnog ukrasa s trakom trokutastog presjeka ; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,9 x 5,8 x 0,7 cm
10. Ulomak stijenke posude s dijelom plastičnog ukrasa s trakom polukružnog presjeka; površina: glatka; boja iznutra: sivo – smeđa, boja izvana: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 4 x 5,5 x 0,7 cm.
11. Polovica šuplje keramičke kuglice (ukras s posude?); površina: glatka; boja: oker; faktura: sitno zrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; pr. 3, deb. stijenke 0,5 cm.
12. Ulomak posude s polu-kuglastim zadebljanjem izvedenim istiskivanjem površine; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,3 x 4,1 x 0,7 cm.

13. Ulomak manje zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4 x 4,7 x 0,5 cm.

TABLA 44

SJ 206

1. Dio zdjele stožasto oblikovanog tijela, ravnog dna i ruba. Zdjela je imala ovalan obris, a tragovi ispod ruba ukazuju da je vjerojatno imala vodoravno položene ručku (ili više njih!); izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 10 x 5 x 0,7 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i blago izvučenog ruba. Ukas se sastoji od trokuta ispunjenih kosim linijama i obrubljenih točkama izvedenim ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: smeđa (siv presjek); faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijska; vel. 7 x 5,8 x 0,4 cm.

3. Ulomak stjenke posude s vodoravnom drškom četvrtastog presjeka koja sa svake strane prelazi u dvije plastične trake čineći oblik slova X; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 11,8 x 7,3 x 1 cm.

4. Ulomak stjenke posude s vodoravnom ručkom četvrtastog presjeka koja sa svake strane prelazi u dvije plastične trake; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: svijetlo smeđa, boja izvana: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom organskog materijala i groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,6 x 6,5 x 1 cm.

5. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Površina trbuha je oštećena pa je od ukrasa sačuvana vodoravna linija izvedena plitkim žlijebljenjem na prijelazu u vrat ispod koje se nalaze točke izvedene ubadanjem. Također vidljivi su i tragovi crne boje; izrađena rukom; površina: glačana; boja: smeđa, oker presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,3 x 4,2 x 0,4 cm.

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrata s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,6 x 5,9 x 0,5 cm.

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i blago izvučenog ruba. Ukas se sastoji od kosih linija koje čine motiv slova V izvedenih plitkim žlijebljenjem koji je obrubljen točkama izvedenim

ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,7 x 4,7 x 0,4 cm.

8. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukrašen se sastoji od vodoravne linije izvedene žlijebljenjem i niz točki izvedenih ubadanjem smještenih na početku vrata dok se na trbuhu nalazi skupina kosih linija obrubljenih točkama, izvedenih istim tehnikama; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,7 x 4,8 x 0,4 cm.

9. Dio zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukrašen se sastoji od vodoravne linije na prijelazu trbuha u vrat. Ukrašen se sastoji od vodoravne linije na prijelazu trbuha u vrat na ispod koje se nalaze kose linije koje čine motiv slova V izvedene žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,5 x 5 x 0,5 cm.

10. Ulomak trbuha posude ukrašene naboranim ukrasom iznad i ispod kojega se nalaze vodoravne linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,2 x 4,6 x 0,4 cm.

11. Ulomak posude izvučenog i zadebljalog ruba; izrađena rukom; površina: glačana i premazana grafitom; boja: tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 1,9 x 0,35 cm.

11. Ulomak cilindrične noge posude s rubom ukrašenim utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa primjesom organskog materijala; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,5 x 6,4 x 1,4 cm.

TABLA 45

SJ 212

1. Lonac zaobljenog tijela, ravnog dna te cilindričnog tijela s blago izvučenim rubom i dvije ručke ovalnog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka, gruba na mjestima koja su sekundarno izložena visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 19 cm, pr. ruba 9,8 cm.

2. Lonac s trbuhom koji je u donjem dijelu stožast, a u gornjem zaobljen i prelazi u ljevkastr vrat s ravnim rubom. Dno je ravno. Na sredini trbuha se nalazi vodoravno rebro, a na prijelazu prema vratu i (vjerojatno!) četiri čepasta zadebljanja; izrađen rukom; površina: glatka, gruba

na mjestima koja su sekundarno izložena visokoj temperaturi; boja: siva, dio koji je sekundarno izlagan visokoj temperaturi je narančasto - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 20, 4 cm.

TABLA 46

SJ 212

1. Ulomak lonca cilindričnog tijela i uvučenog ruba s okomitom i kosom trakom ukrašenom utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: gruba s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7 x 8,4 x 0,9 cm.
2. Dio zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba ukrašen vodoravnom trakom trokutastog presjeka ispod koje se nalaze koso/okomito postavljene trake. U donjem desnom uglu sačuvan je dio koso postavljene trake trokutastog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 19,9 x 8,7 x 1,1 cm.
3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata te ručkom ovalnog presjeka koja nadvisuje rub; izrađena rukom; površina: glačana; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 7,2 x 5,2 x 0,4 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: sivo – narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,4 x 5,8 x 0,4 cm.
5. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukras izveden plitkim žlijebljenjem i ubadanjem sastoji se od vodoravnih linija na vratu i okomitih na trbuhu. Na ulomku se nalaze tri perforacije; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,5 x 3,9 x 0,5 cm.
6. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i zaobljenog tijela na kojemu se nalazi okrugla aplikacija ukrašena ubadanjem i okružena nepravilnim kružnicama izvedenim urezivanjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,1 x 4,3 x 0,4 cm.

7. Ulomak trbuha posude ukrašen spiralno namotanom trakom; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: narančasta, boja izvana: oker; faktura: sitnozrnata smjesa primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,6 x 5,5 x 0,6 cm.

8. Dva dijela zdjele većih dimenzija zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom te ručkom trakastog presjeka, zadebljanih rubova i uzdužnom perforacijom. Ukrašen na vratu se sastoji od vodoravnih linija i točaka izvedenih ubadanjem i plitkim žlijebljenjem, a na trbuhu se nalazi izbočeni ukras s motivima slova X između kojih su okomite linije i točke izvedene plitkim žlijebljenjem i ubadanjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 15,9 x 7,3 x 0,6 cm.

9. Ulomak trbuha posude ukrašen trakama trokutastog presjeka te čepastim i bradavičastim zadebljanjima; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva, boja izvana: oker - narančasta; faktura: krupnozrnata smjesa primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 9,9 x 7 x 1,1 cm.

10. Ulomak stožaste, šuplje noge s kružnom perforacijom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,8 x 3,8 x 1,1 cm.

11. Ulomak stožaste noge posude; izrađena rukom; površina: glatka s naglašenim pukotinama nastalim prilikom pečenja; boja: siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,8 x 5,7 x 0,7 cm.

TABLA 47

SJ 212

1. Dio stijenke posude s drškom pravokutnog presjeka koja ima dva uzdužna žlijeba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa (siv presjek); faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 13,3 x 7,8 x 2,9 cm.

2. Ulomak peke zaobljenog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti. Rub je ukrašen utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: gruba; boja: oker; faktura: krupnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,4 x 8,6 x 1,2 cm.

3. Dio kalote peke s drškom ovalno presjeka; izrađena rukom; površina: gruba; boja: sivo - smeđa; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom kalcijevog karbonata (?); pečenje: oksidacijsko - redukcijsko; vel. 14,9 x 18,4 x 1,6 cm.

4. Dio ukrasne keramičke ploče ukrašene plastičnim trakama, bradavičastim zadebljanjima, motivom točke i kruga te dvostrukom svastikom; vel. 28,2 x 18 cm.

5. Dio keramičkog pokretnog ognjišta ukrašen plastičnim trakama i bradavičastim zadebljanjem; 22,2 x 12,3 cm.

TABLA 48

SJ 213

1. Dio lonca ravnog dna, zaobljenog tijela te stožastog vrata s izvučenim rubom na kojemu se nalaze dvije aplikacije u obliku kružnice; izrađen rukom; površina: glatka s pukotinama nastalim uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 20,5 cm, pr. tijela 17 cm, deb. stijenke 0,8 cm

2. Zdjela ravnog dna, stožastog tijela i ravnog ruba ispod kojega se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta te četiri nasuprotno postavljene manje drške; izrađena rukom; površina: glatka s pukotinama nastalim uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 6,8 cm, pr. ruba 14,8 cm.

3. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom na kojemu se nalaze dva bradavičasta zadebljanja; izrađen rukom; površina: glatka s pukotinama nastalim uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: siva; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,8 x 17,7 cm

4. Ulomak stožasto oblikovane noge sa zadebljalim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva, oker - siv presjek; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,1 x 7,7 x 0,9 cm

SJ 215

5. Dio lonca zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s ravnim, zadebljalim rubom. Ukrašen se sastoji od vodoravnih plastičnih traka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa;

faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 16,5 x 17,4 x 0,8 cm

6. Dio zdjele stožastog tijela koje konkavno prelazi u ravno dno i uvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 5,6 cm.

TABLA 49

SJ 215

1. Dio zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba te ravnog dna; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vis. 5 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata izvučenog ruba. Na ramenu se nalazi bradavičasto zadebljanje i naborani ukras; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko s djelomičnom oksidacijom u završnoj fazi; vel. 10,5 x 5,3 x 0,4 cm

3. Ulomak zdjele s visokom drškom ovalnog presjeka ukrašenom dvjema zoomorfnim aplikacijama u obliku životinjske glave; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,8 x 5,1 cm

SJ 214

5. Ulomak stožastog vrata lonca sa zaravnjenim i prema van zadebljalim rubom; izrađen rukom; površina: glatka s tragovima sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - siva, siv presjek; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,9 x 8,4 x 1,1 cm.

6. Ulomak stožastog vrata lonca, zadebljalog ruba; rađen rukom; vel. 6,2 x 5,8 cm

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba; vel. 7,6 x 8,4 cm.

8. Dio zdjele stožastog tijela, ravnog dna i ravnog ruba ispod kojeg se nalaze dvije vodoravne trake ukrašene utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: tamno siva (na dnu talog oker boje), boja izvana: oker - siva, crveno - sivi presjek; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: stihijsko; vel. 13,9 x 10,8 x 1,1 cm.

9. Ulomci šalice zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom te drškom trakasto/okruglog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka/glačana; boja iznutra: crna, boja izvana: sivo (tijelo) - crna (vrat); faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 6 x 6,6 x 0,6 cm.

10. Dio vrlo niske posude (zdjele?) ravnog dna i stožastog tijela s ravnim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vis. 2,7 cm, pr. 7,4 cm.

11. Ulomak šalice ravnog dna i zaobljenog tijela s ravnim rubom te ručkom okruglog presjeka na kojoj se nalaze dva manja bradavičasta zadebljanja; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker siva; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija; vel. 4,7 x 6,8 x 0,7 cm.

TABLA 50

SJ 214

1. Ulomak zdjele bikoničnog tijela i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Ukрас se sastoji od vodoravnih linija i točaka na vratu te kosih linija na ramenu izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubađanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 7,5 x 5,8 x 0,4 cm

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Ukрас se sastoji od vodoravne linije na prijelazu vrata u tijelo te kosih linija na ramenu izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 9,5 x 3,8 x 0,5 cm

3. Ulomak posude zaobljenog tijela i blago izvučenog ruba; Ukрас se sastoji od okomitog rebra te kosih linija i točaka izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubađanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: oker - tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 5,3 x 3,7 x 0,5 cm

4. Drška posude ovalnog presjeka; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5,9 x 4,3 x 0,5 cm.

5. Ulomak profilirane drške posude s tri rebra; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,4 x 3,7 x 1 cm.

6. Ulomak stijenke posude sa stiliziranom životinjskom glavom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,4 x 3,1 x 0,5 cm.

7. Ulomak ravnog dna koje konkavno prelazi u trbuh lonaca. Na unutrašnjoj i vanjskoj površini nalazi se plitko izvedeni metličasti ukras, a čini se da je vanjska stijenka bila premazana tankim slojem glinene smjese oker boje; izrađen rukom; površina iznutra: gruba, površina izvana: glatka, pukotine nastale prilikom pečenja posude; boja: iznutra: siva, boja izvana: oker (premaz) - siva, sivo - smeđi presjek; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom kalcita; pečenje: redukcijsko; vel. 8,7 x 8,5 x 1,2 cm.

8. Ulomak peke stožasto oblikovanog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti; izrađena rukom; površina: glatka, vanjski dio kalote: gruba; boja iznutra: tamno siva (na dnu talog oker boje), boja: oker - smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,1 x 8 x 0,9 cm

9. Ulomak peke zaobljeno oblikovanog donjeg dijela; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker – siva, oker presjek; faktura: srednjezrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,2 x 8,1 x 0,8 cm

SJ 219

10. Ulomak lonca cilindričnog vrata s ravnim, prema van zadebljalim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 15,2 x 17 x 11,3 cm.

11. Ulomak zdjele ravnog ruba, zaobljenog tijela i ravnog dna; izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 5,1 x 0,5 cm.

12. Ulomak cilindrične noge posude koja se širi prema rubu s okruglom perforacijom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa, smeđe - crven presjek; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,6 x 7 x 1,5 cm.

13. Dio cilindrične noge posude koja se širi prema rubu; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: krupnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 9 x 5,6 x 1,5 cm.

TABLA 51

SJ 223

1. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,1 x 4,5 x 0,5 x

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba s ručkom ovalnog presjeka ukrašeno s dva čepasta zadebljanja. Ukraš se sastoji od kosih linija izvedenih žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,7 x 9,2 x 0,6 cm

SJ 225

3. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,9 x 13,1 x 1 cm.

4. Ulomak lonca zaobljenog tijela i kratkog cilindričnog vrata s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker-siva, boja izvana: narančasto - tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 6 x 6,1 x 0,7 cm

5. Dio zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojega se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - siva, boja izvana: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 14,2 x 8,6 x 0,9 cm.

6. Dio zdjele uvučenog ruba i stožastog tijela koje konkavno prelazi u ravno dno: izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva - crna; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 17,8 x 8 x 0,9 cm.

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukraš se sastoji od vodoravnih linija na vratu i V-motiva na ramenu izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,1 x 5,8 x 0,5 cm

8. Dio kalote peke; izrađena rukom. Na površini je vidljiv otisak 2,7 cm široke trake s motivom borove grančice; izrađena rukom; površina: glatka; boja oker - smeđa; faktura: krupnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 15,4 x 10 x 0,9 cm.

TABLA 52

SJ 226

1. Dio zdjele ravnog dna, zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalaze dvije (a ukupno vjerojatno četiri) vodoravne drške ukrašene utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka; boja: narančasto smeđa, oker - sivi presjek; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija; vis. 7,6 cm, 19,3 cm, deb. stijenke 0,9 cm.

SJ 227

2. Ulomak lonca kratkog stožastog vrata s izvučenim rubom. Na vratu se nalazi bradavičasto zadebljanje; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva - tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 16,8 x 12,1 x 0,9 cm.

3. Dio zdjele stožastog tijela, ravnog dna i uvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva, oker - siv presjek; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 7,3 x 4,3 x 0,6 cm.

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrata s ravnim rubom ispod kojega se nalazi jedna kružna perforacija. Ukraš se sastoji od niza rombova od linija izvedenih glačanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,7 x 5,1 x 0,6 cm.

5. Ulomak peke stožasto oblikovanog donjeg dijela; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom kalcita; pečenje: nekontrolirano; vel. 8,1 x 10,5 x 1,3 cm.

TABLA 53

SJ 229

1. Dio lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi drška ukrašena utiskivanjem prsta na koju se nastavlja traka polukružnog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 17,6 x 12,3 x 1 cm.

2. Dio lonca zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 13,8 x 6,4 x 1 cm.

3. Dio posude (lonca) zaobljenog tijela i ravnog, prema van zadebljalog ruba koji je ukrašen utiskivanjem prsta. Stijenka je ukrašena jednom vodoravnom trakom smještenom ispod ruba na kojoj „vise“ kraće okomite trake, a ispod njih se nalaze koncentrično postavljene polukružne trake; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 16 x 7,8 x 0,8 cm.

4. Dio lonca bikoničnog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: smeđa (sa svjetlijim donjim dijelom kao posljedicom kuhanja), boja izvana: oker - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 15,5 x 15,6 x 0,8 cm.

TABLA 54

SJ 229

1. Dio lonca zaobljenog tijela koji stepenasto prelazi u cilindrični vrat s izvučenim rubom. Na ramenu se nalazi bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva; boja izvana: tamno siva, svijetlo sivo - smeđi presjek; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 9 x 13,4 x 0,9 cm.

2. Dio lonca zaobljenog tijela i kraćeg cilindričnog vrata sa snažno izvučenim rubom. Na tijelu se nalazi aplikacija u obliku valovite trake te bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva; boja izvana: tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,4 x 16,1 x 0,9 cm.

3. Ulomak lonca stožastog vrata s ravnim i prema van zadebljalim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: sivo - smeđa, boja izvana: smeđa sa crnim premazom, sivi presjek; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 12,4 x 12,6 x 0,9 cm.

TABLA 55

SJ 229

1. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s ravnim, prema van zadebljalim rubom. Ukrašen na ramenu se sastoji od dvije paralelne trake ukrašene utiskivanjem prstiju koje se spajaju s aplikacijom u obliku valovite trake; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa;

faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vis. 28,2 cm, pr. ruba 24,2 cm.

2. Dio lonca s tijelom koje ima stožasto oblikovan trbuh i zaobljeno rame koje prelazi u stožast vrat. Rame je ukrašeno širokim naboranim ukrasom (na jednom od izbočenja se nalazi bradavičasto zadebljanje); izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - smeđa, oker - narančasti presjek; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vis. 12,6, pr. ramena 24,2 cm.

TABLA 56

SJ 229

1. Dio lonca zaobljenog tijela i visokog stožastog vrata na kojemu se nalazi aplikacija u obliku potkove; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 24 x 21,2 x 1,2 cm

2. Dio lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba (možda zdjela!) ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trapezastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: smeđa (sa svjetlijim donjim dijelom kao posljedicom kuhanja), boja izvana: oker - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom kalcita; pečenje: oksidacijsko; vel. 17 x 8,6 x 0,8 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 6,7 x 4,5 x 0,8 cm

4. Dio plitke zdjele ravnog dna i zaobljenog tijela s uvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 13,3 x 6,2 x 0,8 cm.

5. Dio šalice ravnog dna koje konkavno prelazi u stožasto tijelo s (vjerojatno!) ravnim rubom ispod kojeg se nalazi vodoravna traka ukrašena utiskivanjem prsta te koso postavljena drška okruglog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker - tamno siva, boja izvana: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vis. 6 cm; pr. ruba 10-11 cm.

6. Ulomak cilindrične noge posude koja se ljevkasto širi prema rubu, a nazire se i okrugla perforacija; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5,5 x 5,4 x 1,1 cm.

TABLA 57

SJ 229

1. Dio posude zaobljenog tijela i visokog cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Na ramenu se nalazi naborani ukras; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,8 x 7,1 x 0,5 cm.
2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukras na vratu se sastoji od točaka izvedenih ubadanjem položenih u vodoravnu liniju dok je tijelo ukrašeno izbočenim ukrasom između kojega se nalaze okomite linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 12,1 x 3,7 x 0,5 cm.
3. Ulomak posude cilindričnog vrata i izvučenog ruba. Ukras se sastoji od motiva slova V izvedenog plitkim žlijebljenjem/glačanjem i obrubljenog točkama izvedenim ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6 x 4,4 x 0,5 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s ravnim rubom. Rame zdjele je ukrašeno naboranim ukrasom (na jednom se nalazi bradavičasto zadebljanje okruženo točkama) između kojih se nalaze vodoravne linije i točke izvedene žlijebljenjem i ubadanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,2 x 6,2 x 0,5 cm.
5. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Ukras na vratu se sastoji od žlijebljenih vodoravnih linija dok se na ramenu nalazi naborani ukras (na jednom izbočenju je motiv točke s krugom obrubljen točkama) između kojih su okomite linije izvedene žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,8 x 5,2 x 0,6 cm.
6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija i točaka izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem dok se na ramenu nalazi naborani ukras između kojih su okomite linije izvedene žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,7 x 5,2 x 0,5 cm.
7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Tijelo zdjele je ukrašeno naboranim ukrasom koji je obrubljen točkama izvedenim ubadanjem, a između se

nalaze vodoravne linije žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 6,6 x 5,2 x 0,6 cm.

8. Dio zdjele zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukraš se sastoji od vodoravnih linija na vratu te motiva u obliku slova V na ramenu izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: sivo - crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 10,8 x 5,5 x 0,5 cm.

9. Ulomak posude zaobljenog tijela i cilindričnog vrata. Ukraš smješten na trbuha se sastoji od pravokutnog polja omeđenog urezanim linijama i ispunjenog kosim linijama i točkama izvedenim urezivanjem i ubadanjem; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: smeđa, boja izvana: sivo – smeđa, svijetlo sivi presjek; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija; vel. 6,7 x 5,2 x 0,5 cm.

10. Ulomak trbuha posude ukrašen naboranim ukrasom između kojeg se nalaze okomite crte izvedene žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5 x 3,3 x 0,7 cm.

11. Ulomak trakaste drške profilirane s tri rebra; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 3,3 x 3,1 x 0,6 cm.

12. Dio posude kuglastog oblika s uvučenim rubom ispod kojeg se nalazi plitki žlijeb te dvije kružne perforacije. Ukraš se sastoji od V-motiva izvedenih plitkim žlijebljenjem, a sačuvana je i jedna troroga drška; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 13 x 3,7 x 0,4 cm.

TABLA 58

SJ 231

1. Ulomak lonca cilindričnog vrata s ravnim rubom. Istoj posudi pripada i ulomak tijela s vodoravnom trakom i okruglim zadebljanjem s tri bradavice; izrađen rukom; površina: glatka s dosta pukotina vjerojatno nastalih pri pečenju posude; boja: oker - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijско; vel. 1: 10,4 x 7,4 x 1,1 cm, vel. 2: 9,6 x 8 x 1,1 cm.

2. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trapezastog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: smeđa, boja izvana: sivo - smeđa, siv presjek; faktura: sitnoznata smjesa; vel. 7,7 x 8,9 x 0,8 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog cilindričnog vrata s ravnim rubom. Ukas smješten na tijelu se sastoji od kosih linija izvedenih urezivanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,8 x 5,2 x 0,5 cm.

4. Ulomak stožaste noge posude s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5,4 x 3,7 x 0,6 cm

5. Ulomak keramičkog prijenosnog ognjišta; vel. 4,2 x 5,6 cm.

6. Ulomak keramičkog prijenosnog ognjišta; vel. 7,4 x 3,7 cm.

SJ 232

7. Ulomak lonca bikonično oblikovanog tijela s ravnim rubom ispod kojeg se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka s dosta pukotina koje su mogle nastati pri pečenju posude, ali i pri sekundarnom izlaganju visokoj temperaturi; boja iznutra: smeđa, boja izvana: oker - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,8 x 11,8 x 1 cm.

8. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba s vodoravnom trakom ukrašenom utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka s dosta pukotina vjerojatno nastalih pri pečenju posude; boja: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 8,8 x 9,5 x 1,1 cm.

9. Ulomak posude zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukas smješten na prijelazu vrat u trbuh se sastoji od dvije vodoravne linije izvedene žlijebljenjem između kojih su točke izvedene ubađanjem dok s na trbuhu nalaze motivi izvedeni istim tehnikama; izrađena rukom; površina: glačana s pukotinama nastalim uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: izvorno crna, većim dijelom siva uslijed sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 9,7 x 6,4 x 0,5 cm.

10. Dio zdjele ravnog dna, bikoničnog tijela i vrlo kratkog vrata s ravnim rubom. Na prijelazu trbuha u rame sačuvana je jedna manja vodoravna ručka; izrađen rukom; površina: glatka s dosta pukotina vjerojatno nastalih zbog sekundarnog izlaganja visokoj temperaturi; boja: oker - sivo - smeđa, narančasto - siv presjek; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vis. 6,8 cm, pr. ruba: 15, 6 cm.

11. Ulomak zdjele bikoničnog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,9 x 5,4 x 0,6 cm.

TABLA 59

SJ 234

1. Dio lonca zaobljenog tijela i stožastog vrata s čepastim zadebljanjem i potkovastom aplikacijom na ramenu i vodoravnom trakom na trbuhu; izrađen rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 27,3 x 20,4 x 1 cm.

2. Dio lonca zaobljenog trbuha i stožastog vrata s bradavičastim zadebljanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 22,6 x 15,4 x 1 cm.

3. Ulomak stožastog vrata lonca s izvučenim rubom; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - crna, siv presjek; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,1 x 6,3 x 0,9 cm.

4. Dio manje posude (vjerojatno čaše) s visokim, zaobljenim tijelom i ravnim dnom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vis. 6,5, pr. 6,4 cm, deb. stijenke: 0,6 cm.

5. Ulomak tijela posude ukrašen rozetama izvedenim utiskivanjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,3 x 3,5 x 0,5 cm.

TABLA 60

SJ 234

1. Ulomak posude zaobljenog tijela i stožastog vrata. Ukrašen na vratu se sastoji od vodoravnih linija i točki izvedenih žlijebljenjem i ubadanjem dok je tijelo ukrašeno naboranim ukrasom s okomitim linijama izvedenim žlijebljenjem između izbočenja; izrađena rukom; površina:

glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 8,2 x 6,2 x 0,4 cm.

2. Ulomak peke stožasto oblikovanog donjeg dijela i rebrom na prijelazu prema kaloti. Rub je ukrašen utiskivanjem prsta; izrađena rukom; površina: glatka, na vanjskoj strani kalote gruba; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,1 x 10,2 x 0,9 cm

SJ 235

3. Dio lonca cilindričnog tijela koje se sužava prema dnu i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi glatka vodoravna traka trapezastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka, s vanjske strane mjestimično crni premaz, a s unutrašnje organski ostatci; boja: oker - siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: nekontrolirano; vel. 18,3 x 15,2 x 0,8 cm

SJ 248

4. Ulomak lonca bikoničnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravna traka polukružnog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo - crna; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 9,9 x 12,5 x 0,8 cm.

5. Ulomak lonca stožastog ramena/vrata i zaravnjenog i prema van zadebljalog ruba; izrađen rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva, boja izvana: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 10,6 x 5 x 0,8 cm.

TABLA 61

SJ 248

1. Ulomak posude stožastog vrata i izvučenog, zadebljalog ruba. Ukrašen sastoji od vodoravnih, ali nepravilnih linija izvedenih žljebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja iznutra: tamno siva, boja izvana: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: nepotpuno oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 6,7 x 6,1 x 0,7 cm.

2. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog, prema van blago zadebljalog ruba. Ukrašen sastoji od vodoravnih i kosih traka trokutastog/trapezastog presjeka; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker - narančasta; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6 x 8,7 x 1,1 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalaze dvije plastične vodoravne trake; izrađena rukom; vel. 7,4 x 6,8 cm.
4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojega se nalaze dvije glatke vodoravne trake trokutastog presjeka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,7 x 6,1 x 0,9 cm.
5. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ukrašen s dvije vodoravne trake između kojih se nalazi vodoravna drška ukrašena utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamno siva - tamno smeđa; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,2 x 6,1 x 1 cm.
6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamno smeđa, oker presjek; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko s kraćim dimljenjem u završnoj fazi; vel. 6,7 x 6,3 x 0,6 cm.
7. Manja i plitka zdjela cilindričnog tijela i ravnog ruba; izrađena rukom; vis. 2,8 cm, pr. ruba 7,6 cm.
8. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i blago uvučenog ruba. Ukas u obliku slova V izveden je urezivanjem i obrubljen većim ubodenim točkama; izrađena rukom; vel. 5,2 x 4,2 cm.
9. Ulomak tijela lonca s vodoravnim i kosim trakama ukrašenim utiskivanjem prsta; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,1 x 11,7 x 1 cm.
10. Ulomak stožaste noge s okruglom perforacijom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,6 x 5,9 x 1,2 cm.
11. Ulomak cilindrične noge koja se širi prema rubu; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 5 x 4,8 x 1,3 cm.
12. Dio keramičkog predmeta izduženog oblika i pravokutnog presjeka sa zaobljenim uglovima; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker, smeđi presjek; faktura: srednjezrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 9,8 x 4,3 cm.

TABLA 62

SJ 248

1. Ulomak zdjele stožastog vrata s izvučenim rubom. Ukraš na vratu se sastoji od vodoravnih linija iznad kojih su motivi okrenutog slova V, oboje izvedeni žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; Boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,9 x 5 x 0,5 cm.

2. Dva ulomka zdjele cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Ukraš se sastoji od vodoravnih linija izvedenih žlijebljenjem iznad kojih se nalaze naizmjenično motivi okrenutog slova V (žlijebljenje) i trokuti izvedeni širokim ubodima, na ramenu se nalazi naborani ukraš; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 1: 4,4 x 2,5 x 0,35; vel. 2: 4,4 x 2,9 x 0,35 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Na trbuhu i vratu se nalaze dvije okrugle perforacije. Ukraš na vratu se sastoji od vodoravnih linija iznad kojih su motivi u obliku slova X, oboje izvedeni žlijebljenjem. Na tijelu se nalaze okomiti naborani ukraš obrubljen okomitim linijama i točkama; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: siva, boja izvana: crna, oker – siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: nepotpuno oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 7,6 x 9 x 0,5 cm.

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog, ljevkasto oblikovanog vrata s izvučenim rubom; izrađena rukom; vel. 4,6 x 3,8 cm.

5. Ulomak zdjele bikoničnog tijela i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Na ramenu se nalazi ukraš u obliku vodoravne linije ispod koje su skupine kosih linija; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,3 x 4,5 x 0,5 cm.

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom. Ukraš se sastoji od vodoravnih linija na vratu izvedenih žlijebljenjem i širokih, koso postavljenih kanelura na tijelu; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,8 x 5 x 0,5 cm.

7. Trakasta ručka zadebljanih krajeva. Na stijenci se nazire okrugla perforacija te ukraš u obliku vodoravnih linija izvedenih žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna, siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,6 x 6,3 x 0,5 cm.

8. Ulomak peke stožastog donjeg dijela s rebrom na prijelazu u kalotu; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđe - narančasta; faktura: srednježrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 13,8 x 9,3 x 0,9 cm.

9. Zaobljeni donji dio peke ; izrađena rukom; površina: glatka; boja iznutra: oker, boja izvana: oker - tamno siva, oker - siv presjek; faktura: srednježrnata smjesa; pečenje: izmjenjivo oksidacijsko-redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 11,6 x 8,3 x 1,1 cm.

TABLA 63

1. Ulomak zdjele/šalice zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom te visokom ručkom ovalnog presjeka; na ramenu i trbuhu se nalazi ukras u obliku okomitih i kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: smeđa, oker presjek; faktura: sitnožrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 8 cm x 5,3 cm.

2. Ulomak zdjele bikoničnog trbuha i cilindričnog vrata s ravnim rubom te visokom ručkom ovalnog presjeka; na ramenu se nalazi ukras u obliku kosih linija i točki izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: sitnožrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,8 x 9,8 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom; na ramenu i trbuhu se nalazi ukras u obliku linije izvedene ubadanjem te polukružnih motiva izvedenih ubadanjem i urezivanjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: sitnožrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 5,7 x 6,7 cm (inv. br. 510: SIK-43)

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen vodoravnim fasetiranjem i okomitim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: stihijsko; vel. 5,6 x 9,5 cm

5. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen vodoravnim fasetiranjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: srednježrnata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 5,6 x 8,8 cm

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen vodoravnim i kosim žlijebljenjem te visokom ručkom ovalnog presjeka; izrađena ručno; površina: glatka; boja:

siva, oker presjek; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 5,6 x 8,8 cm

7. Ulomak zdjele stožastog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen kosim fasetiranjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga, vapnenca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 7,6 x 8 cm

8. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen vodoravnim i kosim žlijebljenjem, omfalos dno; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva, presjek oker-siv; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: nepotpuna oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 4,8 x 9,5 cm (inv. br. 510: SIK-34)

9. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog, stanjenog ruba ispod kojeg se nalazi manja drška/ušica; izrađena ručno; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,2 x 8,6 cm (inv. br. 510: SIK-30)

10. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba koji je ukrašen vodoravnim žlijebljenjem te visokom ručkom trakastog presjeka ukrašenom linijama izvedenim plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka, djelomično gruba; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga, vapnenca i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 5,6 x 8,8 cm (inv. br. 510: SIK-31)

TABLA 64

1. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i uvučenog ruba s visokom ručkom ukrašenom uzdužnim plitkim žljebovima; izrađena ručno; površina: glatka; boja: siva, oker presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 10,8 x 9,7 cm.

2. Ulomak stožastog vrata izvučenog ruba koji je ukrašen kosim žljebovima, vrat je ukrašen cik-cak motivom izvedenim urezivanjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 3,5 x 2,8 cm .

3. Ulomak lonca izvučenog ruba koji je ukrašen kosim žljebovima; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva - crna, sivi presjek; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 8,3 cm.

4. Ulomak zdjele s visokom drškom trokutastog presjeka ukrašenom fasetiranjem, gornji dio drške sedlasto je oblikovan; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva, oker presjek;

faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 9 x 6,3 cm (inv. br. 21658).

5. Ulomak zdjele s visokom drškom trokutastog presjeka ukrašenom fasetiranjem i žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva, oker-siv presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: djelomična oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 7,8 x 6 cm.

6. Ulomak zdjela zaobljenog tijela i uvučenog ruba s masivnom, potkovasto oblikovanom ručkom; izrađena ručno; površina: glatka; boja: sivo-tamnosiva, oker - smeđi presjek; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga i organskog materijala; pečenje: djelomična oksidacija s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 10,3 x 10,7 cm (inv. br. 510: SIK-28)

7. Ulomak čaše zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: smeđa, oker presjek; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,2 x 7,8 cm

8. Ulomak cjediljke zaobljenog tijela i uvučenog ruba s visokom ručkom trakastog presjeka; izrađena ručno; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,9 x 5,7 cm (inv. br. 510: SIK-40)

TABLA 65

1. Ulomak lonca zaobljenog tijela i uvučenog ruba ukrašen vodoravnim i okomitim plastičnim trakama na čijem spoju se nalazi bradavičasto zadebljanje, na rubu i unutrašnjoj stijenci vidljivi su tragovi organskih ostataka (hrane koja se pripremala u posudi?); izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamno siva - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,5 x 11,9 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi ukras u obliku linija i motiva u obliku slova V izvedeni plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,7 cm x 5,8 cm.

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i kratkog vrata s ravnim, blago zadebljalim rubom, ukras u obliku slova V izveden je plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 12,7 x 9,1 cm (inv. br. 510: SIK-37).

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi ukras u obliku kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem i cik-cak motiv izveden kotačićem; izrađena ručno; površina: ugljučana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,1 cm x 7 cm.
5. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi ukras izveden okomitim rebrima; izrađena ručno; površina: ugljučana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5 x 6,6 cm.
6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi linija točaka izvedena ubadanjem i motivi trokuta ispunjeni kosim linijama; izrađena ručno; površina: ugljučana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 11,7 x 6,2 cm (inv. br. 510: SIK-38).
7. Ulomak zdjele cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom i zaobljenim trbuhom, ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija i okrenutih motiva slova V izvedenih plitkim žlijebljenjem, a na ramenu se nalazi ukras izveden kosim boranjem; izrađena ručno; površina: ugljučana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 6,4 x 7,7 cm.
8. Ulomak zdjele cilindričnog vrata s blago izvučenim rubom i zaobljenim trbuhom, ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem, a na ramenu se nalazi ukras izveden plitkim boranjem i okomite crte izvedene plitkim žlijebljenjem i ubadanjem; izrađena ručno; površina: ugljučana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5,5 x 11 cm (inv. br. 510: SIK-36)
9. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i zaobljenog trbuha; ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija i okrenutih motiva slova V izvedenih plitkim žlijebljenjem, a na ramenu se nalazi ukras izveden boranjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom mrvljenih školjki (?); pečenje: redukcijско; vel. 5,7 x 6,5 cm (slučajan nalaz na desnoj obali Kupe između dva gradska mosta).

TABLA 66

1. Ulomak zdjele stožastog vrata s blago izvučenim rubom i zaobljenim trbuhom, ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem te okrenutih motiva slova V izvedenih plitkim žlijebljenjem, a na ramenu se nalazi ukras izveden

boranjem, okomite crte izvedene plitkim žlijebljenjem te bradavičasto zadebljanje okruženo točkama; izrađena ručno; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5,3 x 15,2 cm (inv. br. 510: SIK-22).

2. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i zaobljenog trbuha na kojemu se nalazi plastična aplikacija u obliku životinjske glave te kose linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 5,1 x 4,8 cm.

3. Ulomak trbuha posude ukrašen većim trokutom ispunjenim kosim i vodoravnim linijama te bradavičastim zadebljanjem okružen točkama; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 9,9 x 11,5 cm.

4. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i zaobljenog tijela, ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija izvedenih ubadanjem i plitkim žlijebljenjem, a na ramenu se nalazi koso kaneliranje; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom groga; pečenje: redukcijско; vel. 4,7 x 5,2 cm.

5. Ulomak trbuha posude ukrašen okomitim boranjem i okomitim linijama izvedenim plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 7,7 x 12,1 cm.

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba s visokom ručkom na čijem se vrhu nalaze dva zadebljanja koja predstavljaju stilizirane rogove, a na sredini i bradavičasto zadebljanje, ukras na truhu se sastoji od skupina kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem koje su obrubljene ubadanim točkama, s unutrašnje strane drške nalaze se vodoravne linije izvedene istim tehnikama; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 9,2 x 6,5 cm (510-SIK-27)

7. Ulomak zdjele zaobljenog tijela s visokom ručkom na čijem se vrhu nalaze dva zadebljanja koja predstavljaju stilizirane rogove, ukras se sastoji od kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 8,9 x 6,4 cm (inv. br. 510: SIK-26)

8. Ulomak zdjele cilindričnog vrata i zaobljenog trbuha s visokom ručkom trakastog presjeka, zadebljalih rubova, na vratu se nalaze vodoravne linije izvedene plitkim žlijebljenjem, a na

ramenu boranje; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,3 x 8,7 cm (510-SIK-21647)

TABLA 67

1. Ulomak zdjele zaobljenog tijela s visokom ručkom na čijem se vrhu nalaze dva zadebljanja koja predstavljaju stilizirane rogove, ukras na tijelu i ručki se sastoji od točaka izvedenih ubadanjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,5 x 3,8 cm (inv. br. 510: SIK-21657).

2. Dio poklopca kalotastog oblika s čepasto oblikovanom drškom, rub je ukrašen utiskivanjem prsta; izrađen ručno; površina: glatka; boja: sivo-smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; pr. 20 cm, vis. 6 cm. (inv. br. 1701).

3. Ulomak zdjele ljevasto oblikovanog vrata s izvučenim rubom i zaobljenim trbuhom, ukras na ramenu sastoji se od okomito postavljenih žljebova; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamno siva; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 9,5 x 11,7 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba, ukras je izveden širokim boranjem; izrađena ručno; površina: glatka; boja: sivo-smeđa, oker presjek; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 7,8 x 12,3 cm.

4. Ulomak lonca stožasto oblikovanog donjeg dijela tijela i ravnog dna, okomiti češljasti ukras; izrađen ručno i doraden na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: sitnoznata smjesa s znatnom primjesom kvarca; pečenje: oksidacijsko; vel. 11,8 x 15,3 cm (inv. br. 510: SIK- 21658)

5. Ulomak posude ravnog ruba s visokom, polukružno oblikovanom ručkom ovalnog presjeka koja s gornje strane ima rogolika zadebljanja; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 6,6 x 5 cm

6. Ulomak trbuha posude ukrašen četverorogim zadebljanjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: sitnoznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,9 x 5,5 cm

7. Lonac zaobljenog tijela i kratkog vrata s izvučenim rubom, omfalos dno. Ukras se sastoji od četiri okomito postavljene drške; izrađen ručno; površina: glatka; boja: sivo - smeđa; pečenje: redukcijsko; vis. 14,6 cm, pr. ruba 10,7 cm (rekonstruiran!)

TABLA 68

1. Lonac zaobljenog tijela i stožastog vrata s izvučenim rubom, omfalos dno; vis. 37,2 cm, pr. ruba 19,6 cm (rekonstruiran!)
2. Zdjela zaobljenog tijela, ravnog dna i uvučenog ruba. Ukrašen se sastojao od četiri nasuprotno postavljena bradavičasta zadebljanja; vis. 13,6 cm, pr. ruba 16 cm (rekonstruirana!)
3. Zdjela zaobljenog trbuha, ravnog dna i ljevkasto oblikovanog vrata s izvučenim rubom; vis. 15,2 cm, pr. ruba 19 cm (rekonstruirana!)

TABLA 69

1. Lonac bikoničnog tijela koje završava uskim grlom sa snažno izvučenim rubom. Na vratu i na grlo se nalazi po jedno plastično rebro; izrađen na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: tamno siva - crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 39,4 cm (rekonstruiran!).
2. Zdjela S-profilacije, omphalos dno, na unutrašnjoj stijenci nalaze se dvije valovnice izvedene žlijebljenjem; izrađena na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: tamno siva - crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 7,8 cm, pr. ruba 18 cm (rekonstruirana!).

TABLA 70

1. Lonac bikoničnog tijela s uskim grlom snažno izvučenog ruba. Ravno dno. Na vratu se nalaze paralelni žljebovi, a ispod grla i niz motiva X izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađen na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: siva - tamno siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 19 cm, pr. ruba 10,4 cm (rekonstruiran!).
2. Ulomak lonca stožastog vrata sa snažno izvučenim rubom i bikoničnim trbuhom; izrađen na lončarskom kolu; površina: glatka; boja: tamno siva - smeđa, oker presjek; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 10,8 x 14,3 cm.
3. Ulomak ravnog dna i donjeg dijela tijela ukrašenog okomitim češljastim ukrasom; izrađen ručno i dorađen na sporom lončarskom kolu; površina: unutrašnja stijenka glatka, vanjska stijenka gruba; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; pr. dna 17,6 cm.

TABLA 71

1. Lonac cilindričnog tijela i ravnog, zadebljalog ruba ukrašen češljastim ukrasom; izrađen ručno; površina: unutrašnja stijenka glatka, vanjska gruba; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vis. 22,6 cm, pr. ruba 22 cm (rekonstruiran!)

TABLA 72

1. Zdjela zaobljenog tijela i izvučenog ruba s visokom ručkom ovalnog presjeka na kojoj se nalaze dva plastična, čepasto oblikovana zadebljanja. Na tijelu se nalazi ukras u obliku trokuta izvedenih kosim linijama obrubljenim ubodima; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 11,2 cm; pr. ruba 19,8 cm.

2. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Na tijelu se nalazi ukras u obliku paralelnih motiva slova V obrubljenih ubadanjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,8 x 5,9 x 0,5 cm (AMZ, P-15814/6).

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Na tijelu se nalazi ukras u obliku paralelnih motiva slova V obrubljenih ubadanjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11 x 9,7 x 0,5 cm (AMZ, P-15782).

4. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i ljevkasto oblikovanog vrata s ravnim rubom. Ukras na prijelazu vrata u trbuh sastoji se od vodoravno postavljenih uboda i kosih linija izvedenih plitkim žlijebljenjem; izrađena ručno; površina: uglačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 11,8 x 5,8 x 0,5 cm.

5. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata s izvučenim rubom. Ukras na vratu se sastoji od vodoravnih linija i točaka izvedenih plitkim žlijebljenjem i ubadanjem dok se na ramenu nalazi naborani ukras između kojih su okomite linije izvedene žlijebljenjem; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 13,2 x 5,4 x 0,5 cm (AMZ, P-15784 /15792).

6. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i cilindričnog vrata i visokom ručkom ovalnog presjeka na kojoj se nalaze dva plastična, zoomorfna zadebljanja u obliku životinjske glave; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 10,2 x 11,2 x 0,7 cm (AMZ, P-15777).

7. Trakasta ručka s plastičnim aplikacijama u obliku „ušiju“; izrađena rukom; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8 x 6,4 cm (AMZ, P-15789).

8. Visoka trakasta ručka zadebljanih rubova i središnjim rebrom; izrađena rukom; površina: glačana; boja: oker-siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,7 x 8,1 cm (AMZ, P-15827).

TABLA 73

1. Dio zdjele zaobljenog tijela s visokom trakastom ručkom koja je ukrašena s dva plastična, rogolika zadebljanja; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 11,2 x 10,8 cm (AMZ, P-15779).

2. Ulomak lonca cilindričnog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi vodoravno plastično rebro; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,4 x 10 x 0,8 cm (AMZ, P-15834).

3. Dio lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi bradavičasto zadebljanje; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,1 x 13,1 x 0,8 cm (AMZ, P-15826).

4. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ljevkasto oblikovanog vrata. Ukraš se sastoji od plastično izvedenog kruga na koji se prema donjoj strani nastavljaju trake; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom groga; pečenje: oksidacijsko; vel. 10,7 x 12,4 x 0,7 cm (AMZ, P-15821).

5. Ulomak lonca zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata s izvučenim rubom; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,2 x 6 x 1,2 cm (AMZ, P-15834).

6. Ulomak lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,5 x 4,6 x 0,7 cm (AMZ, P-15834).

7. Ulomak lonca stožasto oblikovanog ramena i kratkog cilindričnog vrata s ravnim, blago zadebljanim rubom. Ukraš se sastoji od plastične trake ukrašene utiskivanjem prsta te kosih

linija izvedenih dubokim urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo-smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 8 x 8,1 x 1 cm (AMZ, P-15876).

8. Ulomak lonca zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata. Na donjem dijelu trbuha se nalazi masivna, vodoravno postavljena drška; izrađen rukom; površina: glatka; boja: sivo-smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 25 x 17,1 x 0,6 cm (AMZ, P-15838).

TABLA 74

1. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i ravnog ruba. Ukraš se sastoji od okomito postavljenih plastičnih traka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: smeđa; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 8,7 x 6,5 x 0,7 cm (AMZ, P-15864).

2. Ulomak zdjele stožastog tijela i ravnog ruba. Ukraš se sastoji od vodoravnih plastičnih traka; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,3 x 7,1 x 0,9 cm (AMZ, P-15844).

3. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 4,2 x 6,6 x 0,6 cm (AMZ, P-15834).

4. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i izvučenog ruba. Ukraš se sastoji od ljestvastog motiva izvedenog plastičnim trakama; izrađena rukom; površina: glatka; boja: siva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 10,7 x 5,9 x 0,8 cm (AMZ, P-15824).

5. Dio zdjele stožastog trbuha, naglašenog ramena i stožastog vrata s izvučenim rubom, omphalos dno; izrađena rukom; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vis. 7,7 cm, pr. 10,3 cm (AMZ, P-15871).

6. Ulomak šalice zaobljenog tijela i izvučenog ruba; izrađena rukom; površina: glatka; boja: oker-narančasta; faktura: sitnozrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,3 x 8 cm (AMZ, P-15850).

7. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalazi uža žlijeba. Ukraš se sastoji od zakrivljenih linija izvedenih urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: tamnosiva; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7,9 x 8,7 x 0,7 cm (AMZ, P-15804).

8. Ulomak lonca zadebljalog ruba D-presjeka i cilindričnim tijelom. Ukrašen se sastoji od urezanih girlandi; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednježrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 7,1 x 4,8 x 0,7 cm (AMZ, P-15834).
9. Ulomak trbuha lonca s vodoravnim plastičnim rebrom i okomitim, vodoravnim i kosim linijama izvedenim urezivanjem; izrađen rukom; površina: glatka; boja: siva iznutra, oker izvana; faktura: srednježrnata smjesa; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 4,9 x 5,1 x 0,8 cm (AMZ, P-15834).
10. Ulomak lonca zaobljenog tijela i ravnog ruba ispod kojeg se nalaze trokutasti ubodi; izrađen rukom; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednježrnata smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 13,3 x 8,8 cm (AMZ, P-15831).
11. Ulomak zadebljalog ruba lonca D-presjeka; izrađen rukom, doraden na sporom lončarskom kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: srednježrnata smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 7 x 2,8 cm (AMZ, P-15834).
12. Ulomak lonca zaobljenog tijela, kratkog vrata i zadebljalog ruba. Na ramenu se nalaze dvije vodoravne, a ispod njih okomite linije izvedene plitkim žlijebljenjem; izrađen rukom, doraden na sporom lončarskom kolu; površina: glatka; boja: crna; faktura: sitnozrnata smjesa s primjesom kvarca; pečenje: redukcijsko; vel. 4,5 x 4,8 x 0,5 cm (AMZ, P-15834).
13. Ulomak stožastog vrata zdjele zadebljalog ruba; izrađena na kolu; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 3,8 x 3,2 x 0,5 cm (AMZ, P-15816).
14. Ulomak zdjele zaobljenog trbuha i kratkog vrata s ravnim, zadebljalim rubom; izrađena na kolu; površina: glačana; boja: crna; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 8,5 x 3,2 x 0,5 cm (AMZ, P-15878).
15. Keramički obruč za kuhanje; pr. 10,1 cm (AMZ, P-15801).
16. Keramički obruč za kuhanje; pr. 7,2 cm (AMZ, P-15724).

TABLA 75

1. Fibula (AMZ, P-18971)

opis: Luk dvopetljaste lučne fibule, okruglog presjeka, ukrašen poprečnim rebrima. Igla i noga te pripadajuća joj petlja nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,7 cm; vis. 3,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (AMZ, P-20622)

opis: Čunasta fibula niskog luka, jednostranom spiralom od tri navoja koja prelazi u iglu. Sam vrh noge koja je J-presjeka nedostaje. Luk je ukrašen s pet poprečnih traka od kojih su dvije koje se nalaze na krajevima luka izvedene paralelnim linijama a tri središnje su ukrašene mrežastim motivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,8 cm; vis. 2,2 cm

objava: Teržan 1990, 219

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, P-18972)

opis: Zmijolika fibula sa sedlasto oblikovanim lukom i ukrasom u obliku rozeta i roščića koji završavaju zadebljanjima u obliku tučka. Na prijelazu luka u oštećenu iglu nalazi se manje diskoidno zadebljanje. Noga ima J-presjek.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm; vis. 2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ, P-17155)

opis: Luk zmijolike fibule na kojemu se nalaze dvije petlje i dvije antene koje završavaju zadebljanjima u obliku tučka. Na prijelazu luka u iglu se nalazi manje diskoidno zadebljanje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (privatna zbirka)

opis: Fibula tipa Certosa Ic s visokim, polukružno oblikovanim lukom na kojemu se nalaze dva rebra i bikoničnim zadebljanjem na završetku igle. Jednostrana spirala sastoji se od dva navoja koja prelazi u iglu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, P-20625)

opis: Dio luka fibule tipa Certosa V skupine trakastog presjeka s jednim, poprečno postavljenim rebrom te jednostranom spiralom od dva navoja koja se nastavlja u iglu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (AMZ, P-20626)

opis: Dio luka fibule tipa Certosa V skupine trakastog presjeka s jednim, poprečno postavljenim rebrom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, P-20627)

opis: Dio luka fibule tipa Certosa V skupine trakastog presjeka s jednim, poprečno postavljenim rebrom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (GMS, inv. br. 24687)

opis: Ulomak fibule tipa Certosa, vjerojatno X skupine, inačice b, od koje je sačuvana samo igla te vrh luka s jednostranom spiralom i dugmastim zadebljanjem ukrašenim kosim urezima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 10 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

10. Fibula (AMZ, P-20624)

opis: Fibula tipa Certosa XIII skupine, inačice h, trakastog presjeka luka s uzdužno postavljenim niskim rebrom i nogom s držačem za iglu s okruglim dugmetom smještenim na kratkom vratu. Spirala i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,6 cm, vis. 2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 76

1. Fibula (GMS, inv. br. 3136)

Opis: Fibula tipa Certosa VII skupine, inačice a, nižeg, izduženog luka lećastog presjeka s trostrukim zadebljanjem na prijelazu luka u spiralu (srednje šire i dva uža rebra) te stožastim dugmetom na završetku neukrašene noge. Fibula je bila oštećena te je spirala s iglom naknadno pričvršćena zakovicom za luk i dodatno osigurana komadom žice.

dimenzije: duž. 7 cm, vis. 2,2 cm

objava: Burkowsky 1999, 99, kat. br. 18.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (GMS)

Opis: Fibula tipa Certosa VII skupine, inačice a, nižeg, izduženog luka lećastog presjeka s trostrukim zadebljanjem na prijelazu luka u jednostranu spiralu (tri rebra od kojih je srednje nešto niže) te okruglim dugmetom na završetku neukrašene noge.

dimenzije: duž. 5,3 cm, vis. 1,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (GMS, neinventirano)

opis: Poluproizvod fibule tipa Certosa s masivnim zadebljanjem na kraju noge J-presjeka (žlijeb za iglu na držaču nije savinut). Na završetku grubo izlivenog luka nalazi se zadebljanje na kojega se nastavlja duga, savijena igla.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. (bez igle!) 4,3 cm; vis. 2,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

4. Fibula (AMZ, P-17156)

opis: Šarnirska fibula s tri zadebljanja na glatkom luku koji s jedne strane završava stiliziranom palmetom, a na drugoj stiliziranom životinjskom glavom (tip IIb). Igla nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,6 cm; vis. 2,8 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 9

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ, P-17191)

opis: Jednopoljasta fibula sedlasto oblikovanog luka s cjevčicama od brončane žice trakastog presjeka na krajevima između kojih je prazan prostor za umetanje zrna (ili više njih) koja su mogla biti od jantara, stakla ili bronce. Oštećena spirala se sastoji od tri navoja, manja noga je oštećena, a igla nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, P-18973)

opis: Lučna tropetljasta fibula s cjevčicom izrađenom od brončane žice trakastog presjeka postavljenom na luk i malim trokutastim držačem za iglu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,8 cm; vis. 1,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (GMS)

opis: Fibula ranolatenske sheme s lukom polukružnog presjeka na čijem se završetku nalazi okrugla pločica na koju je zakovicom pričvršćena igla. Manji držač četvrtastog je oblika, a prebačena noga nedostaje. Luk je ukrašen s dvije skupine paralelno urezanih poprečnih linija.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,2 cm, vis. 2,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

8. Fibula (AMZ, P-17160)

opis: Fibula ranolatenske sheme s masivnim lukom okruglog presjeka i polukružnim obrisom koji prelazi u držač za iglu, dok se na povijenoj nožici nalazi slabije naglašena zoomorfna (ptičja) glava. Spirala se sastoji od četiri navoja povezana izvana.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,1 cm; vis. 1,8 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 65, T. 22: 1-1a; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 10

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (GMS, inv. br. 8 P)

opis: Fibula ranolatenske sheme izrađena od žice okruglog presjeka s nešto višim lukom koji prelazi u manji pravokutni držač igle. Oštro prebačena noga završava stiliziranom životinjskom (zoomorfnom) glavom. Spirala od četiri navoja povezana je vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,2 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 67

kontekst: Sisak - Kupa, slučajni nalaz.

TABLA 77

1. Fibula (AMZ, P-20633)

opis: Fibula ranolatenske sheme s lukom polukružnog presjeka i uzdužno postavljenim rebrom, dok prebačena noga, čiji je završetak vjerojatno bio zoomorfno oblikovan, nedostaje. Manji držač za iglu je trapezastog oblika, a spirala i igla također nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,2 cm; vis. 1,4 cm

objava: neobjavljena

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (GMS, inv. br. 9 P)

opis: Fibula ranolatenske sheme tipa Münsingen s lukom pravokutnog obrisa i niskog D-presjeka, spiralom od četiri navoja povezanih vanjskom tetivom, trokutastim držačem za iglu i prebačenom nogom na kojoj se nalazio manja okrugla pločica, a na završetku i manja kuglica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 4,4 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 68.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

3. Fibula (GMS, inv. br. 2572 AZA)

opis: Fibula ranolatenske sheme tipa Karaburma 63 s lukom lećastog presjeka, polukružnog obrisa, spiralom od osam navoja spojenih vanjskom, nisko položenom tetivom. Držač za iglu je oštećen s urezanim okomitim i kosim linijama s donje strane, a noga nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,6 cm; vis. 2,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

4. Fibula (AMZ, P-17165)

opis: Fibula srednjolatenske konstrukcije s lukom kružnog presjeka i polukružnog obrisa koji prelazi u držač za iglu. Prebačena noga na kojoj se nalazi kuglica je jednostavnom spojkom pričvršćena na luk. Spirala se sastoji od osam navoja spojenih tetivom s unutrašnje strane.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 9 cm; vis. 3,6 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 120, T. 55: 4.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (GMS)

opis: Oštećena žičana fibula srednjolatenske sheme niskog luka okruglog presjeka sa spiralom sastavljenom od četiri navoja povezana s unutrašnje strane. Na luku je sačuvana manja profilirana spojnica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 6,7 cm, vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, pronađeno prilikom jaružanja rijeke Kupe 1993. godine

6. Fibula (GMS)

opis: Prebačena noga željezne fibule s kuglicom na sredini. Noga je narebrena između kuglice i glatke spojnice.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 3,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. Godine

7. Fibula (GMS)

opis: Luk željezne žičane fibule srednjelatenske sheme poluovalnog obrisa i kružnog presjeka.

Na luku je sačuvana jednostavna spojnica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

8. Fibula (AMZ, P-17176)

opis: Ulomak fibule srednjolatenske sheme s lukom kružnog presjeka na kojem se sačuvala spojnica kojom je prebačena noga bila pričvršćena za luk. Od spirale su sačuvana tri navoja. Držač za iglu, noga i igla nedostaju.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 5,4 cm, vis. 2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (GMS)

opis: Oštećena žičana željezna fibula srednjolatske sheme s lukom poluovalnog obrisa na kojemu se nalazi kuglica. Spirala je sastavljena od šest navoja spojenih izvana niskom tetivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

10. Fibula (GMS)

opis: Ulomak fibule srednjolatske sheme sa sačuvanim dijelom prebačene noge koja je ukrašena rebrima i masivnim četvrtastim zadebljanjem s okruglim uleknućima. Profiliranom spojnicom noga je bila pričvršćena na luk koji je većim dijelom sačuvan.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 9,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: iskopavanje na poziciji Pogorelac - Keltsko 1992. godine

TABLA 78

1. Fibula (GMS, inv. br. 13 P)

opis: Fibula srednjolatske sheme s lukom trapezoidnog obrisa i okruglog presjeka, dugim držačem za iglu i prebačenom nogom koja je spojnicom u obliku profilirane kuglice spojena na luk. Neposredno prije spojnice noga je narebrena. Spirala se sastoji od osam navoja spojenih izvana.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 10,7 cm, vis. 3 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 72

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

2. Fibula (GMS, inv. br. 11 P)

opis: Fibula srednjolatske sheme s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka i oštećenom prebačenom nogom koja je glatkom spojnicom spojena na luk. Spirala se sastoji od devet asimetrično postavljenih navoja spojenih izvana.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,9 cm, vis. 2,9 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 70

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac- Keltsko 1992. godine

3. Fibula (GMS, inv. br. 14 P)

opis: Fibula srednjolatske sheme s lukom trapezoidnog obrisa i okruglog presjeka, trokutastim držačem za iglu i prebačenom nogom U obrisa koja je profiliranom spojnicom spojena na luk. Od duže spirale sačuvano je pet navoja.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,4 cm, vis. 2,4 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 74

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

4. Fibula (AMZ, P-17173)

opis: Fibula srednjolatske sheme s lukom trapezastog obrisa i trakastog presjeka koji koljenasto prelazi prema držaču za iglu koji nedostaje. Prebačena noga, koja je bila spojena na luk jednostavnom spojnicom, nedostaje. Spirala se sastoji od dvanaest navoja povezanih izvana, a u spirali se nalazi komad žice koji je služio učvršćivanju konstrukcije.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 4,2 cm, vis. 1, 3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (GMS)

opis: Ulomak željezne fibule sa spiralom od tri sačuvana navoja i iglom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 3,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (GMS, inv. br. 17 P)

opis: Žičana fibula srednjolatske sheme, niskog luka poluovalnog obrisa i dugim trokutastim držačem za iglu. Noga koja nedostaje je bila pričvršćena na luk bikoničnim zadebljanjem na spojnici. Oštećena spirala sastojala se od četiri navoja spojena visoko postavljenom vanjskom tetivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 11,3 cm, vis. 2,2 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 79

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

TABLA 79

1. Fibula (GMS, inv. br. 16 P)

opis: Fibula srednjolatske sheme s niskim lukom trapezastog obrisa i okruglog presjeka koji koljenasto prelazi u držač za iglu koji nedostaje. Prebačena noga, koja također nedostaje, bila je povezana s lukom jednostavnom spojnicom. Spirala se sastoji od devetnaest navoja spojenih vanjskom tetivom. U spirali se nalazi komad žice koji je služio učvršćivanju konstrukcije.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,2 cm, vis. 1,9 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 78

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

2. Fibula (GMS)

opis: Oštećena žičana fibula srednjolatske sheme s lukom polukružnog obrisa i spiralom od petnaest navoja spojenih vanjskom tetivom. U spirali se nalazi komad žice koji je služio učvršćivanju konstrukcije.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 4 cm, vis. 2,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

3. Fibula (AMZ, P-17169)

opis: Žičana fibula srednjolatske sheme s lukom polukružnog obrisa. Na oštro savinutoj nozi nalaze se dvije kuglice, jedna na sredini, a druga na spoju noge s lukom. Kuglice su ukrašene krugovima s rupicama u sredini. Spirala se sastoji od šest navoja povezanih izvana.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,6 cm, vis. 1,4 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 61, Sl. 3: 1; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 11.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ, P-20628)

opis: Fibula srednjolatske konstrukcije s niskom lukom okruglog presjeka i oštro prebačenom nogom na kojoj se nalazi malo kuglasto zadebljanje s po jednim rebrom sa svake strane. Noga je spojena na luk masivnijom, profiliranom spojnicom. Spirala se sastoji od dva veća navoja spojena izvana.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,5 cm, vis. 2 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, T. 38: 6 (pogrešno objavljeno pod nalazištem Sotin!)

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ, P-17162)

opis: Fibula srednjolatske sheme ima luk zaobljeno-pravokutnog obrisa i kružnog presjeka te nogu savijenu u obliku slova U koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk. Noga je ukrašena jednom kuglicom postavljenom u središnjem dijelu oko koje se nalaze poprečna rebra. Spirala se sastoji od osam navoja povezanih izvana.

materijal: srebro

dimenzije: duž. 4,6 cm, vis. 1,9 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 12

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (GMS, inv. br. 2593)

opis: Oštećena fibula s lukom ovalnog presjeka i spiralom od šest navoja spojenih izvana. držač za iglu i noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,9 cm, vis. 2,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (AMZ, P-20632)

opis: Ulomak noge fibule s masivnom, plastično ukrašenom kuglicom s isprepletenim motivima te istaknutim kružnim detaljima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,1 cm, pr. kuglice 2 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 95, T. XL: 5

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, A-6385)

opis: Ulomak noge fibule s tanjim, polukružnim zadebljanjem koje je ukrašeno s tri dugmasta zadebljanja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatske sheme s trokutasto raskovanim lukom koji koljenasto prelazi u duži trokutasti držač za iglu na kojemu se nalazi urezan motiv slova V. Uz rubove šireg dijela luka urezane su linije. Na oštro prebačenoj nozi, prije bikonične spojnice, nalazi se pet čvorastih zadebljanja. Spirala se sastoji od četiri navoja povezana s unutrašnje strane.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm; vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 80

1. Fibula (AMZ, P-17164)

opis: Fibula srednjolatenske sheme višeg luka koji koljenasto prelazi u trokutasti držač igle koji je ukrašen motivom slova V. Prebačena noga ukrašena je nizom od dvanaest manjih kuglastih zadebljanja. Spirala se sastoji od šest navoja povezanih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,8 cm, vis. 2,5 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 102, T. 55: 6.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatenske sheme s lukom trapezastog obrisa i okruglog presjek. Na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk, nalazi se profilirano zadebljanje, a noga između zadebljanja i spojnice je narebrena. Na jednom od zadebljanja nalazi se mrežasti motiv. Spirala je sastavljena od šesnaest navoja povezanih vanjskom tetivom. Držač za iglu nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,8 cm, vis. 2,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (GMS)

opis: Žičana fibula srednjolatenske sheme s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka. Na prebačenoj nozi nalazi se kuglasto zadebljanje i tri rebra prije profilirane spojnice. Spirala se sastoji od deset navoja povezanih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,2 cm, vis. 3,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (GMS)

opis: Žičana fibula srednjolatenske sheme s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka. Na glatkoj prebačenoj nozi nedostaje spojnica. Spirala se sastoji od devet navoja povezanih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,8 cm, vis. 1,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (GMS, 510: SIK -15/azp)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka na kojemu se nalazi bikonično dugme. Na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena na luk, nalazi se oštećena raskovana pločica. Od spirale sačuvano je devet navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,7 cm, vis. 1,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, P-17193)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Picugi, inačica Rakitno, s raskovanim lukom, konkavnog presjeka, koji se širi prema spirali sastavljenoj od petnaest navoja (8+7) povezanih vanjskom tetivom. Trokutasti držač za iglu je s jedne strane ukrašen cik-cak motivom, a s druge kratkim zarezima. Na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena za luk, nalaze se dva masivnija zadebljanja, jedno bikonično, a drugo polukuglasto.

materijal: srebro

dimenzije: duž. 9,2 cm, vis. 3,3 cm

objava: Drnić 2015a, kat. br. 21

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (AMZ, P-17177)

opis: Fibula srednjolatske konstrukcije tipa Picugi s lukom trapezoidnog obrisa i D-presjeka koji koljenasto prelazi u trokutasti držač za iglu ukrašen s jedne strane ornamentom u obliku slova V, a s druge sitnim zarezima. Na prebačenoj nozi, koja je profiliranom spojnicom pričvršćena za luk, nalaze se tri profilirana zadebljanja. Spirala i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,1 cm, vis. 3,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (GMS, 510: SIK -15/azp)

opis: Noga fibule tipa Picugi ukrašena s dva profilirana i jednim kuglastim zadebljanjem omeđenim s dva rebra. Spojnica je glatka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 8,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 81

1. Fibula (GMS)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme tipa Picugi s lukom trapezoidnog obrisa i niskog D-presjeka koji koljenasto prelazi u držač za iglu koji je ukrašen s tri V motiva.

Oštećena spirala je bila sastavljena od šest navoja. Prebačena noga nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,9 cm, vis. 2,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (AMZ, P-17168)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme tipa Picugi s lukom trapezoidnog obrisa i niskog

D-presjeka koji koljenasto prelazi u držač za iglu na kojemu je vidljiv jedan motiv u obliku slova V. Spirala i prebačena noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 8,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, P-17166)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i trakastog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen nizom kratkih ureza. Prebačena

noga je ukrašena s četiri čvorasta zadebljanja i jednim manjim kuglastim, naknadno dodanim zadebljanjem. Spirala je sastavljena od osamnaest navoja spojenih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 8,4 cm, vis. 2,4 cm.

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 61, Sl. 3: 2; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 14

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ, P-17163)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen s jedne strane nizom kratkih ureza, a s druge cik-cak motivom. Prebačena noga je ukrašena s četiri čvorasta i jednim manjim bikoničnim, profiliranim zadebljanjem. Od oštećene spirale sačuvano je šest navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,3 cm, vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ, P-17167)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom polukružnog obrisa i D-presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen s jedne strane nizom kratkih ureza, a s druge V motivom. Prebačena noga je ukrašena s četiri čvorasta zadebljanja. Spirala nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,8 cm, vis. 3,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, P-17181)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen s tri polukružna udubljenja. Prebačena noga je ukrašena s četiri čvorasta i jednim manjim kuglastim, naknadno dodanim zadebljanjem. Od oštećene spirale sačuvana su četiri navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,2 cm, vis. 2,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga, ukrašena s četiri čvorasta i jednim manjim kuglastim, naknadno dodanim zadebljanjem, profiliranom spojnicom je pričvršćena na luk. Od oštećene spirale sačuvana su četiri navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,8 cm, vis. 2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, P-17161)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga, ukrašena s četiri profilirana čvorasta zadebljanja, profiliranom glatkom spojnicom je pričvršćena na luk. Spirala je sastavljena od dvadeset i jednog navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,1 cm, vis. 1,5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 82

1. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom polukružnog obrisa i trakastog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle s jednim polukružnim udubljenjem. Prebačena noga, ukrašena s tri čvorasta zadebljanja, glatkom je spojnicom pričvršćena na luk. Od spirale je sačuvano deset navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,1 cm, vis. 3,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen s dva polukružna udubljenjem. Prebačena noga, ukrašena s tri čvorasta profilirana zadebljanja, glatkom je spojnicom pričvršćena na luk. Spirala je sastavljena od sedamnaest navoja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,9 cm, vis. 1,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, P-17170)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga, bez karakterističnih čvorastih zadebljanja, glatkom je spojnicom pričvršćena na luk. Spirala je sastavljena od četrnaest navoja, a slomljena je tetiva namotana oko luka. U spiralu je umetnuta žica za učvršćivanje konstrukcije.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,9 cm, vis. 1,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (GMS, inv. br. 2586) (T. 82: 4)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga, ukrašena s dva čvorasta zadebljanja, glatkom je spojnicom pričvršćena na luk. Spirala i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm, vis. 2,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (GMS, 510: SIK -15/azp)

opis: Manja fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga, ukrašena s tri

čvorasta zadebljanja, profiliranom je spojnicom pričvršćena na luk. Spirala i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,5 cm, vis. 1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine.

6. Fibula (AMZ, P-17157)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle ukrašen s tri V motiva. Od spirale su sačuvana samo dva navoja, a noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,3 cm, vis. 2,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (GMS, inv. br. 2772 AZA)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u oštećeni držač igle ukrašen s dva V motiva. Spirala je sastavljena od šesnaest navoja spojenih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 1,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, P-15764)

opis: Oštećena fibula srednjolatske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Spirala, noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm, vis. 1,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (AMZ, P-15762)

opis: Oštećena fibula srednjolatenske sheme tipa Podzemelj s lukom poluovalnog obrisa i okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle na kojemu su vidljivi kosi urezi. Spirala, noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm, vis. 1,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 83

1. Fibula (AMZ, P-15761)

opis: Oštećena fibula srednjolatenske sheme tipa Podzemelj okruglog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle koji je ukrašen cik-cak motivom. Noga i igla nedostaju, a sačuvani dio spirale je deformiran.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (GMS)

opis: Prebačena noga fibule tipa Podzemelj ukrašena s četiri čvorasta zadebljanja koja završava profiliranom spojnicom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (GMS)

opis: Prebačena noga fibule tipa Podzemelj ili Beletov vrt ukrašena s dva čvorasta zadebljanja koja završava glatkom spojnicom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 2,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ, P-17182-7)

opis: Spirala fibule tipa Podzemelj koja je bila sastavljena od šesnaest navoja spojenih vanjskom tetivom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,6 cm, šir. 5,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ, P-19995)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Beletov vrt koljenasto oblikovanog luka ovalnog presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga je glatkom spojnicom pričvršćena na luk. Spirala se sastoji od četiri navoja spojena iznutra.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 9,5 cm, vis. 2,2 cm

objava: Drnić, Tonc 2014, 187, Sl. 1: 1.

kontekst: Sisak (?), slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, P-20629)

opis: Manja fibula srednjolatske sheme tipa Beletov vrt koljenasto oblikovanog luka D-presjeka koji prelazi u trokutasti držač igle. Prebačena noga je narebrena prije glatke spojnice kojom je pričvršćena na luk. Spirala se sastoji od četiri navoja spojena iznutra.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,9 cm, vis. 1,6 cm

objava: Drnić, Tonc 2014, 187, Sl. 1: 1.

kontekst: Sisak (?), slučajni nalaz

7. Fibula (GMS)

opis: Fibula srednjolatske sheme tipa Beletov vrt koljenasto oblikovanog luka koji je prema spirali trakasto raskovan i ukrašen s pet rebara. Prebačena noga je profiliranom spojnicom, ispred koje se nalazi pet čvorastih zadebljanja, pričvršćena na luk. Držač igle je trokutast, a spirala se sastoji od četiri navoja spojena iznutra.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 10 cm, vis. 3,1 cm

objava: Burkowsky 1999, 99.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, P-4526)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji okomito prelazi u trokutasti držač za iglu.

Spirala, prebačena noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,3 cm, vis. 2,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (AMZ, P-17159)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji okomito prelazi u trokutasti držač za iglu. Od

spirale je sačuvano šest navoja. Prebačena noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,7 cm, vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

10. Fibula (AMZ, P-15763)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji okomito prelazi u držač za iglu. Spirala,

prebačena noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,6 cm, vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 84

1. Fibula (GMS, inv. br. AZN 18 P)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji koso prelazi u držač za iglu. Spirala se sastoji od dvanaest navoja povezanih vanjskom tetivom. Prebačena noga nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5 cm, vis. 2 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 64

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac - Keltsko 1992. godine

2. Fibula (GMS, inv. br. 29901)

opis: Fibula punog čunjastog luka koji koso prelazi u držač za iglu. Spirala se sastoji od dvanaest navoja povezanih vanjskom tetivom. Prebačena noga nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,9 cm, vis. 1,8 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz.

3. Fibula (GMS, inv. br. AZN 19P) (T. 84: 3)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji koso prelazi u držač za iglu. Spirala, držač za iglu, igla i prebačena noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,5 cm.

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 65.

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

4. Fibula (GMS, inv. br. AZN 20P)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji okomito prelazi u držač za iglu. Spirala, držač za iglu, igla i prebačena noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 2,7 cm.

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 66.

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Pogorelac-Keltsko 1992. godine

5. Fibula (AMZ, A-6707)

opis: Prebačena noga fibule s okruglom pločicom s ulegnućem za ukrasni materijal, rubova ukrašenih urezanim crticama i jednostavnom spojnicom kojom je bila pričvršćena na luk. Između pločice i spojnice nalazi se šire, poprečno rebro.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 3,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, A-3524)

opis: Ulomak fibule tipa Jezerine (II c2) od koje je sačuvana spirala i dio luka krovastog presjeka ukrašenog dvama glatkim, uzdužno postavljenim rebrima smještenima s donje strane luka. Rubovi luka su zadebljani. Dio luka i noga nedostaju

materijal: slitina bakra i kositra s manjim udjelom cinka

dimenzije: duž. 3,4 cm; šir. luka 0,9 cm

kontekst: Sisak, slučajan nalaz

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 5; Drnić 2013, 59, T. 3: 6.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (AMZ, A-3527)

opis: Fibula tipa Jezerine (IIa1) s lukom ukrašenim glatkim središnjim rebrom uz koje se s jedne strane nalazi niz urezanih crtica. Rubovi luka su zadebljani. Na prijelazu luka u nogu nalazi se prsten s tri poprečna rebra. Pravokutna noga s perforacijom završava uspravno postavljenim ovalnim dugmetom.

materijal: slitina bakra i kositra

dimenzije: duž, 7,8 cm; vis. 3 cm; šir. luka: 0,9 cm

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 3; Drnić 2013, 58, T. 3: 5; Drnić 2015a, kat. br. 19.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Fibula (AMZ, A-3527)

opis: Oštećena fibula tipa Jezerine (IIa2) sa spiralom od koje su sačuvana dva navoja, i lukom ukrašenim glatkim središnjim rebrom smještenim s donje strane luka. Rubovi luka su zadebljani. Noga i igla nedostaju.

materijal: slitina bakra i kositra

dimenzije: duž. 5 cm; šir. luka: 0,9 cm.

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 4; Drnić 2013, 58-59, T. 3: 7.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

9. Fibula (AMZ, A-3520)

opis: Fibula tipa Jezerine (IIc2) s lukom krovastog presjeka ukrašenim dvama uzdužno postavljenim, glatkim rebrima. Pravokutna noga s perforacijom završava oštećenim dugmetom ovalnog oblika.

materijal: slitina bakra i kositra

dimenzije: duž. 7,8 cm; vis. 3 cm

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 2; Drnić 2013, Sl. 1: 2.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

10. Fibula (AMZ, A-3529)

opis: Fibula tipa Jezerine (IIc1) s lukom krovastog presjeka ukrašenim dvama uzdužno postavljenim i narebrenim rebrima. Prsten ima jedno poprečno rebro. Noga je oštećena.

materijal: slitina bakra i kositra

dimenzije: duž. 5,05 cm; šir. luka: 0,9 cm; vis. 2,1 cm

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 1; Drnić 2013, Sl. 1: 1.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 85

1. Fibula (AMZ, P-20631)

opis: Fibula tipa Gorica (IIa 1) s višim lukom polukružnog obrisa i trokutastog presjeka koji je na hrptu ukrašen poprečnim urezima, a prelazi u perforiranu nogu trapezastog oblika s manjim dugmetom na završetku. Spirala je oštećena sa samo jednim sačuvanim navojem, a igla nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,4 cm; vis. 2,5 cm

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 7; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 22.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (AMZ, A-3524)

opis: Fibula tipa Gorica (IIa 1) s višim lukom polukružnog obrisa i trokutastog presjeka koji je na hrptu ukrašen poprečnim urezima, a prelazi u perforiranu nogu trapezastog oblika s manjim dugmetom na završetku. Spirala je oštećena sa dva sačuvana jednim navojem, a igla nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,4 cm; vis. 2,6 cm

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 6

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, A-5859)

opis: Fibula tipa Gorica (I) s nižim lukom peterokutnog presjeka koji je na hrptu ukrašen poprečnim urezima, a prelazi u nogu trapezastog oblika s manjim izbojkom na završetku. Spirala se sastoji od četiri navoja s unutrašnjom tetivom. Vrh igle nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,3 cm; vis. 1,9 cm

objava: Košćević 1980, 54, kat. br. 592

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ)

opis: Fibula tipa Gorica (IIb) s visokim lukom rombičnog presjeka i trapezastom nogom s manjim izbojkom na završetku. Spirala se sastoji od četiri navoja s unutrašnjom tetivom. materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,2 cm; vis. 2,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ, P- 20630)

opis: Fibula tipa Feugere 11a s okruglim, kalotasto oblikovanim lukom koji prelazi u spiralu od četiri navoja povezana tetivom s unutrašnje strane. Igla i noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 2,45 cm; v. 1,65 cm

objava: Drnić 2015a, kat. br. 20.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (GMS, inv. br. 510: SIK 90 AZP)

opis: Fibula tipa Idrija (Ia) s uzdužnim rebrom na luku, proširenom iznad spirale od šest navoja. Prema nozi luk je trokutastog presjeka. Izdužena noga trokutastog je oblika s oštećenim stepeničastim ukrasom izvedenim lijevanjem na proboj i kuglicom na završetku.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 12 cm; vis. 4 cm.

objava: Burkowsky 2015, kat. br. 24.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Fibula (GMS, inv. br. 25931)

opis: Fibula tipa Idrija (Ia) s uzdužnim rebrom na trokutastom luku trakastog presjeka, proširenom iznad spirale od šest navoja. Noga nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,4 cm; vis. 2,5 cm.

objava: Baćani *et al.* 2012, 186, kat. br. 340; Škrgulja 2018.

kontekst: Sisak, iskopavanje na poziciji Frankopanska b.b.

8. Fibula (AMZ, A-3933)

opis: Fibula tipa Idrija (Ia 1) s uzdužnim rebrom na trakastom luku, proširenom iznad spirale od šest navoja. Prema nozi luk je trokutastog presjeka. Izdužena noga trokutastog je oblika sa stepeničastim ukrasom izvedenim lijevanjem na proboj i kuglicom na završetku. Vrh igle nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9,1 cm; vis. 3,1 cm.

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 8, T. I: 2; Demetz 1999, T. 33: 4; Tonc 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 86

1. Fibula (AMZ, A-3932)

opis: Fibula tipa Idrija (Ia 1) s uzdužnim rebrom na trakastom luku, proširenom iznad spirale od šest navoja. Prema nozi luk je trokutastog presjeka. Izdužena noga trokutastog je oblika sa oštećenim stepeničastim ukrasom izvedenim lijevanjem na proboj i kuglicom na završetku.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7,8 cm; vis. 2,2 cm.

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 9, T. I: 4; Tonc 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Fibula (AMZ, A-3930)

opis: Fibula tipa Almgren 18 (inačica a2) s dugmastim zadebljanjem na povijenom luku. Presjek luka je ovalan, a nakon zadebljanja prelazi u rombičan. Spirala se sastoji od četiri navoja, a noga i igla nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,5 cm; vis. 2,3 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, A-5585)

opis: Fibula tipa Alezija (inačica Ic) glatkog trokutastog luka. Šarnir je presavijen s donje strane, a igla nedostaje. Na završetku četvrtaste noge se nalazi dugmasto zadebljanje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,6 cm; vis. 2,2 cm.

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 16, T. 2: 11.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ, A-3618)

opis: Fibula tipa Alezija (inačica Ib/Id) s trokutastom perforacijom na sredini luka koji je na bočnim stranama otvora trokutastog presjeka. Šarnir je presavijen s donje strane i ima željeznu jezgru. Noga je četvrtastog oblika, a igla nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,8 cm; vis. 1, 8 cm.

objava: Košćević 1980, 45, kat. br. 17, T. 2: 9; Tonc 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ)

opis: Fibula tipa Alezija trokutastog luka koji je ukrašen s dva uzdužna žlijeba sa zarezima, između parova poprečnih urezanih linija. Na dijelu prema četvrtastoj nozi nalazi se urezani motiv X. Završetak noge je produžen i presavijen tako da gotovo dodiruje luk. Na samom završetku se nalaze dvije nasuprotno postavljene, razmaknute kalote.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,2 cm; vis. 1, 6 cm.

objava: Tonc 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ, A-3619)

opis: Fibula tipa Alezija (inačica Ia3) trokutastog luka s fino izvedenim mrežastim motivom raspoređenim u pet trokutastih polja sa žljebljenim linijama po sredini i uz rubove.

Šarnir je presavijen prema unutra, igla nedostaje. Noga je vjerojatno četvrtastog oblika (iako je savijena) s dugmastim zadebljanjem završetku.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,3 cm; vis. 1,7 cm.

objava: Radman-Livaja 2015, kat. br. 88; Tonc 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 87

1. Pojasna kopča (AMZ)

opis: Okrugla pojasna kopča izrađena tehnikom lijevanja na proboj koja se sastoji od vanjskog obruča te središnjeg križnog, odnosno četverolisnog motiva. Obruč je na rubovima ukrašen tremoliranim trokutima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 7,4 cm

objava: Migotti 1994, kat. br. 73; Migotti 1994-1995, 279, Sl. 6: 2.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Pojasna kopča (AMZ, P-17187)

opis: Kopča astragalnog pojasa tipa Osijek koja se sastoji od pločice trapeznog oblika s pojačanjima na dužim rubovima i četiri polukružne ušice s donje strane te zvonolike petlje s kukicom koja završava dugmastim zadebljanjem.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,7 cm; 4,7 cm.

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 15

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Pojasna kopča (AMZ, P-18923)

opis: Pojasna kopča s pravokutnom ušicom za pričvršćivanje organskog dijela pojasa na koju se izravno nastavlja palmetasto oblikovani dio na čijem se stražnjem dijelu nalazi kukica za zakapčanje pojasa.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,7 cm.

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 65, T. XXX: 7; Božić 1998, 149, Fig. 13: 2.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Pojasna kopča (AMZ, P-18924)

opis: Pojasna kopča s pravokutnom ušicom za pričvršćivanje organskog dijela pojasa na koju se nastavlja zvonoliko proširenje koje prelazi u masivniju palmetu na čijem se stražnjem dijelu nalazi kukica za zakapčanje pojasa.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 6,1 cm.

objava: Majnarić-Pandžić 1970, 65, T. XXX: 8; Gleser 2004, Abb. 3: 2.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Pojasna kopča (AMZ, P-20642)

opis: Pojasna kopča s obručem trokutastog presjeka na kojega se nastavlja ovalno oblikovani nastavak ukrašen dvjema koncentričnim kružnicama koji završava trokutastim proširenjem i kukicom za zakapčanje sa stiliziranim prikazom ljudske glave.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,1 cm; šir. 3 cm.

objava: Dizdar, Drnić 2018.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Pojasna kopča (AMZ, P-18925)

opis: Pojasna kopča s obručem ovalnog presjeka i rebrom na gornjoj strani. Nastavak je oblikovan s dvije srcoliko oblikovane perforacije te trnom za zakapčanje koji završava kuglastim zadebljanjem.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,6 cm; šir. 2,9 cm.

objava: Majnarić-Pandžić 1970, T. 30: 3.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

7. Pojasna kopča (GMS, inv. br. 18 P)

opis: Pojasna kopča tipa Laminci izduženo ovalnog oblika s donjom željeznom pločom na koju je pričvršćen iskucavanjem ukrašen lim od bakrene slitine. Ukrašen se sastoji od girlandi smještenih uz duže rubove te križno organiziranih manjih i većih kalotastih motiva s kružnicama.

materijal: željezo, bakrena slitina

dimenzije: duž. 13,4 cm; šir. 6,4 cm.

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 84.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (možda uništeni paljevinski grob?)

TABLA 88

2. Pojasna kopča (AMZ, P-10472)

opis: Pojasna kopča tipa Laminci koja se sastoji od ovalne željezne ploče s kukicom na jednoj strani na koju je zakovicama pričvršćen lim od bakrene slitine ukrašen iskucavanjem. Na sredini ukrasnog lima nalazi se plastično rebro oko kojega se nalazi deset perforacija za zakovice. Plastično rebro se nalazi i uz rub uz koji teče niz motiva kruga s točkom. Uz rubove se nalaze dodatne četiri zakovice (sačuvane su tri) ukrašene motivom križa.

materijal: željezo, bakrena slitina

dimenzije: duž. 25 cm; šir. 18 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 13; Drnić 2015, kat. br. 25.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz,

2. Pojasna kopča (zbirka D. Purića)

objava: Majnarić-Pandžić 1990.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 89

1. Igla (GMS)

opis: Igla spiralno uvijene glavice i koso urezanim linijama na vratu četvrtastog presjeka. Ostatak igle je okruglog presjeka. Nedostatak patine ukazuje da se radi o vodenom nalazu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 14,8 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Igla (GMS)

opis: Igla spiralno uvijene glavice okruglog presjeka. Vrh nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije:

objava: Burkowsky 1999, 70.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Igla (AMZ, P-18970)

opis: Igla s dvije kuglaste glavice i tri diskoidna zadebljanja, s vratom ukrašenim koso i vodoravno urezanim linijama. Vrh igle nedostaje. Nedostatak patine ukazuje da se radi o vodenom nalazu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 10 cm; pr. glavice 1,2 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Igla (AMZ, P-20644)

opis: Dvojna igla izrađena od glatke žice okruglog presjeka koja je na glavi svinuta tri puta u obliku slova „m“.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 9 cm; šir. 1,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Igla (AMZ, P-21567)

opis: Dvojna igla izrađena od glatke žice okruglog presjeka koja je na glavi križno oblikovana s tri petlje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 13,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6-7. Nanogvice (GMS, 510: SIK 4 AZP, 5 AZP)

opis: Dvije nanogvice okruglog presjeka, otvorenih i prebačenih krajeva.

Ukras se sastoji od uskih rebara s vanjske strane, dok je unutrašnja strana glatka.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 9,7 cm; deb. 0,5 cm.

objava: Burkowsky 2001, 7-8, T. 1: 1-2; Burkowsky 2015, kat. br. 31.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Narukvica (GMS, inv. br. 6 P)

opis: Masivnija narukvica ovalnog presjeka, narebrena.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 7,4 cm; deb. 0,7 cm.

objava: Burkowsky 2001, 8, T. 1: 3.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

9. Narukvica (GMS, inv. br. 7 P)

opis: Ulomak narukvice s kalotasto oblikovanim dvostrukim okruglim zadebljanjima ukrašenim reljefno izvedenim viticama. Na jednom kraju se nalazi trn, a dvije perforacije za šarnir na drugom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4 cm.

objava: Burkowsky 2001, 8, T. 1: 4.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 90

1. Narukvica (GMS)

opis: Spiralno namotana narukvica s pet navoja trakastog presjeka sa stiliziranim životinjskim glavama na završetcima.

materijal: bakrena slitina

dimenzije:

objava: Burkowsky 1999, 72.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2-3. Sljepoočničarke (AMZ, P-20907, P-20908)

opis: Dvije tordirane sljepoočničarke prebačenih krajeva od kojih je jedan gladak, a drugi savijen u ušicu.

materijal: srebro

dimenzije: pr. 4,75 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Privjesak (GMS, 510: SIK 314 AZP)

opis: Zvonoliko oblikovan privjesak s perforacijom za vješanje u gornjem i kružnim udubljenjem u središnjem dijelu.

materijal: kamen

dimenzije: vis. 4 cm; šir. 3,5 cm; deb. 1,2 cm.

objava: Burkowsky 2014, kat. br. 31; Burkowsky 2015, kat. br. 31.

kontekst: iskopavanje Sisak-Pogorelac, Keltsko, 1992. godina

5. Privjesak (AMZ, P-16593)

opis: Okrugli privjesak s većom perforacijom za vješanje.

materijal: kamen

dimenzije: pr. 2,8 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

6. Privjesak (P-6672)

opis: Privjesak u obliku realistično oblikovanog ovna s naglašenim spolnim organom i obručem za vješanje na leđima.

dimenzije: 4,3 cm; šir. 3,3 cm.

objava: Vinski 1950, 331; Balen-Letunić 1993, 97, kat. br. 40; Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 8

kontekst: Sisak, jaružanje rijeke Kupe 1913. godine, slučajni nalaz

7. Privjesak (AMZ, P-20641)

opis: Antropomorfni privjesak koji vjerojatno prikazuje žensku figuru sa stiliziranom odjećom. Izrađen je od dva srebrna lima iskucana na matrici i spojena lemljenjem. Na vrhu privjeska nalazi se petlja kroz koju je provučen obruč od srebrne žice.

materijal: srebro

dimenzije: vis. 3,2 cm; šir. 1,8 cm; pr. karike 1,4 cm.

objava: Klemenc 1935, 120, Sl. 2; Drnić, Franjić, 2014, 87, Pl. 1: 6; Drnić 2015a, kat. br 27.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

8. Matrica (AMZ, P-9298)

opis: Matrica za izradu privjesaka u obliku stiliziranog falusa. Na gornjoj, izbočenoj strani nalazi se ukras u negativu u obliku okomitih, kosih i vodoravnih linija te kružnicom, a donja strana je ravna.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: 2,7 cm; šir. 1,9 cm.

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 17; Drnić 2015a, kat. br. 14.

kontekst: slučajni nalaz, jaružanje rijeke Kupe 1913. godine

9. Matrica (AMZ, P-9299)

opis: Matrica za izradu privjesaka u obliku stiliziranog falusa. Na gornjoj izbočenoj strani je ukras u negativu u obliku okomitih, kosih i vodoravnih linija te dvije kružnice, a donja strana je ravna.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: 2,1 cm; šir. 1,5 cm.

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 18; Drnić 2015a, kat. br. 15.

kontekst: slučajni nalaz, jaružanje rijeke Kupe 1913. godine

10. Matrica (AMZ, P-9300)

opis: Matrica za izradu privjesaka u obliku falusa. Na gornjoj izbočenoj strani je ukras u negativu u obliku okomitih, kosih i vodoravnih linija te kružnice, a donja strana je ravna.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: 2,8 cm; šir. 1,9 cm.

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 19; Drnić 2015a, kat. br. 16.

kontekst: slučajni nalaz, jaružanje rijeke Kupe 1913. godine

11. Matrica (AMZ, P-9304)

opis: Matrica za izradu privjesaka piriformnog oblika. Na gornjoj, izbočenoj strani nalazi se ukras u negativu u obliku okomitih, kosih i vodoravnih linija, a donja strana je ravna.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: 2,45 cm; šir. 1,6 cm.

objava: Drnić 2015, kat. br. 17.

kontekst: slučajni nalaz, rijeka Kupa

TABLA 91

1. Privjesak na lančiću (AMZ, P-17194, P-17195)

opis: Dvodijelni privjesak sastavljen od ravne pločice srebrnog lima na koju je zakovicama pričvršćena plastično izvedena ženska glava izvedena iskucavanjem. Na glavi jasno se razaznaje kosa smotana u pletenice, velike bademaste oči i usta s blagim osmjehom. Oko vrata se nalazi masivni torkves, a okomite linije na prsima mogu predstavljati ogrlicu ili ukras na odjeći. Privjesak visi na lančiću koji je sastavljen od četiri segmenta povezana s dva veća i jednim manjim obručem.

materijal: srebro, zlato

dimenzije: vis. 8 cm; šir. 3,7 cm.

objava: *Keltoi* 1984, Sl. 12; Drnić, Franjić, 2014, 87, Pl. 1: 5; Drnić 2015a, kat. br 28.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 92

1. Kaciga (GMS, AZN 288)

opis: Kaciga ilirskog tipa zaobljene kalote, izduženih, trokutasto oblikovanih obraznih štitnika koji zatvaraju pravokutni otvor za lice te kratkog štitnika za vrat. Nosač za krijestu, smješten po sredini kalote, omeđene je dvama rebrima između kojih su urezane tri paralelne linije. Uz rub kacige nalazi se traka ukrašena pravilnim nizom umetnutih kuglica. Na vrhovima obrazina nalaze se perforacije koje su služile za vezanje kacige prilikom nošenja.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 16,3 cm; duž. obrazine 16 cm; šir. obrazine 12 cm; pr. kalote 23 cm

objava: Burkowsky 2004, 17, kat. br. 1

kontekst: Sisak - rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 93

1. Sjekira (GMS, AZN 3131)

opis: Plosnata sjekira s ručicama, polukružno oblikovane baze i izduženog pri vrhu trapezasto oblikovanog sječiva.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 16,3 cm; šir. sječiva 4,4 cm

objava: Burkowsky 2004, 18, kat. br. 2

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2. Sjekira (AMZ, P-2056)

opis: Sjekira sa zaliscima s nedovršenom ušicom bez perforacije. Na dijelu za nasađivanje drške između zalizaka urezan je motiv X omeđen dvjema paralelnim linijama.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 15,9 cm; šir. sječiva 5,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Sjekira (GMS, AZN 3127)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i trapezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 18 cm; šir. sječiva 6,5 cm

objava: Burkowsky 2004, 18, kat. br. 3

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

4. Sjekira (GMS, AZN 3129)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i trapezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 16,5 cm; šir. sječiva 6,5 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 5

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

5. Sjekira (GMS)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i trapezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 16 cm; šir. sječiva 5,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 94

1. Sjekira (GMS)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i oštećenim, trapezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 15,7 cm; šir. sječiva 5,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2. Sjekira (GMS, 3130)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i lepezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 14,9 cm; šir. sječiva 7 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 6

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Sjekira (GMS)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške sedlasto oblikovane baze i pravokutno oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 12 cm; šir. sječiva 5,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

4. Sjekira (GMS, 3128)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i lepezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 15 cm; šir. sječiva 7,8 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 4

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

5. Korice mača (AMZ, P-15759)

opis: Vrh korica mača s okovom u obliku slova V.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 13, 5 cm; šir. 3 cm

objava: Majnarić-Pandžić 1970, T. 56: 7.

kontekst: Sisak-Pogorelac, slučajni nalaz (?)

TABLA 95

1. Vrh koplja (AMZ, A-2291)

opis: Dugi vrh koplja s raskovanim, u donjem dijelu oštećenim listom i središnjim rebrom rombičnog presjeka. Na kraćem nasadniku se nalazi jedna perforacija u kojoj je sačuvana zakovica s polukuglastom glavicom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 51,8 cm; šir. lista 7,2 cm; duž. nasadnika 9,8 cm.

objava: Drnić 2015a, Fig. 6: 5.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz.

2. Vrh koplja (AMZ, A-2269)

opis: Dugi vrh koplja s raskovanim, oštećenim listom s blago naglašenim središnjim rebrom rombičnog presjeka. U oštećenom nasadniku su vidljivi ostatci drvene drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 44,8 cm; šir. lista 5 cm; duž. nasadnika 13,6 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 96

1. Vrh koplja (AMZ, A-2266)

opis: Vrh koplja s raskovanim, oštećenim listom s blago naglašenim središnjim rebrom rombičnog presjeka. Nasadnik nedostaje.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 35,7 cm; šir. lista 4,8 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2. Vrh koplja (AMZ, P-21550)

opis: Dugi vrh koplja s listom rombičnog presjeka koje prelazi u kraći nasadnik. Vrh lista nedostaje, a na prijelazu lista u nasadnike se nalazi žig u obliku tri okomito položene točke.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 57 cm; šir. lista 5,9 cm; duž. nasadnika 14,2 cm

objava: Drnić 2015a, Fig. 6: 5.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Vrh koplja (GMS, AZN 105)

opis: Vrh koplja trakastog presjeka lista raskovanih stranica. Oštećeni nasadnik je fasetiran

materijal: željezo

dimenzije: duž. 25,5 cm; šir. lista 4,5 cm.

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 57

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 97

1. Vrh koplja (GMS, 510:SIK 29777)

opis: Dugi vrh koplja uskog lista rombičnog presjeka raskovanih stranica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 61 cm; šir. lista 4,1 cm.

objava: Burkowsky 2015, kat. br. 1

kontekst: Sisak-Pogorelac, slučajni nalaz

2. Vrh koplja (AMZ, A-2270)

opis: Dugi vrh koplja uskog lista rombičnog presjeka.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 47,8 cm; šir. lista 4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Vrh koplja (GMS)

opis: Vrh koplja uskog lista rombičnog presjeka kojemu nedostaje vrh i kratkog nasadnika.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 25,2 cm; šir. lista 3,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

4. Vrh koplja (AMZ, A-2268)

opis: Vrh koplja s listom rombičnog presjeka kojemu nedostaje gornji dio i dugačkim nasadnikom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 24,7 cm; šir. lista 4,2 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 98

1. Nož (GMS, 510:SIK 3158)

opis: Dugi nož tipa Pritoka - Bela Cerkev zakrivljenog sječiva na kojemu se uz hrbat nalaze žljebovi. Na prijelazu sječiva u široku pločastu dršku s tri rupe za zakovice nalazi se željezna križnica, a na završetku ovalna pločica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 52 cm; šir. sječiva 4 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 60; Burkowsky 2015, kat. br. 6.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2. Nož (GMS, AZP 160)

opis: Dugi nož tipa Pritoka - Bela Cerkev zakrivljenog sječiva na kojemu se uz hrbat nalaze žljebovi. Na prijelazu sječiva u široku pločastu dršku s tri rupe za zakovice nedostaje križnica, a na završetku se nalazi ovalna pločica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 50 cm; šir. sječiva 3,5 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 61; Burkowsky 2015, kat. br. 6.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Nož (AMZ, P-15765)

opis: Dugi nož tipa Pritoka - Bela Cerkev zakrivljenog sječiva na kojemu se uz hrbat nalaze žljebovi. Na prijelazu sječiva u široku pločastu dršku s tri rupe za zakovice nedostaje križnica, a na završetku se nalazi ovalna pločica.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 43 cm; šir. sječiva 3, 5 cm

objava: Balen- Letunić 2006.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

4. Nož (MNM, RR 62.11.1)

opis: Dugi nož tipa Pritoka - Bela Cerkev zakrivljenog sječiva. Na prijelazu sječiva u dršku nedostaje križnica, a zbog recentne drvena obloge nije moguće utvrditi točan izgled drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 43 cm; šir. sječiva 3,1 cm

objava: Mráv 2010, 214, kat. br. 6

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

5. Nož (AMZ)

opis: Nož zakrivljenog sječiva i trakaste drške na kojoj su sačuvane dvije zakovice.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 30,5 cm; šir. sječiva 3,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak (?), Zbirka Radauš

6. Nož (GMS, AZN 176)

opis: Nož zakrivljenog sječiva proširenog u središnjem dijelu na kojemu se uz hrbat nalaze žljebovi. Na trakastoj drški nalazi se pet perforacija za zakovice od kojih su tri sačuvane.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 38 cm; šir. sječiva 3,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

TABLA 99

1. Žvale (GMS, AZN 157)

opis: Žvale s lučno oblikovanim obraznim elementima s izvijenim krajevima u obliku slova S koji na jednom kraju imaju kuglasta zadebljanja. U njihovom središnjem dijelu nalaze se po dvije okrugle ušice. Usni dio sastoji se od dvije šipke pravokutnog presjeka koje završavaju većim ušicama.

materijal: željezo

dimenzije: šir. 20,5 cm; duž. obraznih dijelova 23,5 cm

objava: Burkowsky 2004, kat. br. 7

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

2. Kopča (AMZ, P-17186)

opis: Kopča konjske opreme s pravokutnim okvirom i zoomorfno oblikovanim trnom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 4,8 cm; šir. 4,1 cm

objava: Balen, Drnić, Mihelić 2012, kat. br. 16; Drnić 2015a, kat. br. 10.

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

3. Razvodnik (AMZ, A-6023)

opis: Razvodnik konjske opreme sastavljen od tri obruča.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 3,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

4. Dugme (AMZ)

opis: Dugme konjske opreme s bradavicom na prednjoj i dvije ušice na stražnjoj strani.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 2,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

5. Dugme (AMZ, A-6099)

opis: Dugme konjske opreme s motivom triskela na prednjoj i ušicom na stražnjoj strani.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 1,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

6. Dugme (AMZ, A-6099)

opis: Dugme konjske opreme s glatkom prednjom stranom i ušicom na stražnjoj strani.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: pr. 1,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

7. Zakovica (AMZ, A-5989)

opis: Zakovica s polukuglastom glavicom koja je ukrašena žljebovima izvedenim u obliku borove grančice i mreže. Žljebovi su bili ukrašeni crvenim emajlom. S donje strane nalazila se željezna zakovica.

materijal: bakrena slitina, emajl

dimenzije: pr. 1,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-rijeka Kupa, slučajni nalaz

8. Ostruga (AMZ, A-17431)

opis: Ostruga s polukružnim lukom poluovalnoga presjeka, kratkim trnom i dugmadi okrugloga oblika.

materijal: željezo

dimenzije: šir. 9,9 cm

objava: Radman-Livaja 2004, 102, 104, Pl. 55: 389.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz (?)

TABLA 100

1. Sjekira (AMZ, P-20648)

opis: Masivna željezna sjekira s vodoravno položenim nasadnikom za dršku na čijoj se donjoj strani nalazi i ušica za njeno fiksiranje. Sječivo je trapezoidnog oblika.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 19,3 cm; šir. sječiva 7,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Srp (GMS)

opis: Srp ravnog sječiva koje polukružno prelazi u trokutasti trn za nasad drške na čijem vrhu se nalazi okomito postavljen trn.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 19,6 cm; šir. sječiva 2,2 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

3. Nož (GMS)

opis: Nož manjih dimenzija ravnog sječiva na koje se koso nastavlja trokutasto oblikovani trn za nasad drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 8,5 cm; šir. sječiva 1,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

4. Nož (GMS)

opis: Nož manjih dimenzija ravnog sječiva na koje se koso nastavlja trokutasto oblikovani trn za nasad drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 6,2 cm; šir. sječiva 0,9 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

5. Nož (GMS)

opis: Nož manjih dimenzija savijenog sječiva i trakasto oblikovanim jezičcem za nasad drške s dvije perforacije

materijal: željezo

dimenzije: duž. 7,2 cm; šir. sječiva 1,1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

6. Nož (GMS)

opis: Nož manjih dimenzija trokutastog sječiva na koje se koso nastavlja trakasto oblikovani jezičac za nasad drške s tri perforacije. U jednoj od perforacija nalazi se ostatak zakovice.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 9 cm; šir. sječiva 1,3 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

7. Nož (GMS)

opis: Nož ravnog sječiva i trokutasto oblikovanog trna za nasad drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 11,8 cm; šir. sječiva 1 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak - Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

8. Nož (GMS)

opis: Nož blago povijenog sječiva i oštećenog jezička za nasad drške.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 13,5 cm; šir. sječiva 1,6 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

9. Nož (GMS, inv. br. AZN 3136)

opis: Nož inačice Brežice 6 tipa Dürrenberg trokutasto oblikovanog sječiva ravnog hrpta koji prelazi u povijenu dršku s kuglicom na završetku.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 25 cm; šir. sječiva 3,7 cm

objava: Burkowsky 2004, 57, kat. br 63; Burkowsky 2015, 95, kat. br. 8.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

TABLA 101

1. Nož (AMZ, A-2253)

opis: Masivni nož trokutastog sječiva i blago povijene drške pravokutnog presjeka koja završava ovalnim obručem.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 44,5 cm; šir. sječiva 6,8 cm.

objava: Drnić 2015a, 96. kat. br. 9.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Šilo (GMS)

opis: Šilo istanjenih krajeva, četrtastog presjeka.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 22, 4 cm; šir. 0,7 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

3. Šilo (GMS)

opis: Šilo četvrtastog presjeka, a jedan kraj ima okrugli presjek.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 11,4 cm; šir. 0,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

4. Šilo (GMS)

opis: Šilo manjih dimenzija četvrtastog presjeka i jednim istanjenim krajem.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 6,5 cm; šir. 0,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

5. Dlijeto (GMS)

opis: Dlijeto manjih dimenzija četvrtastog presjeka s raskovanom bazom.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 5,7 cm; šir. 0,8 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

6. Kliješta (GMS)

opis: Kliješta manjih dimenzija, oštećenih ručki.

materijal: željezo

dimenzije: duž. 12,7 cm; šir. 5,9 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine

7. Glačalica (Sisak-Pogorelac)

opis: Glačalica ovalnog donjeg dijela i oštećenom drškom ovalnog presjeka.

materijal: keramika

dimenzije: duž. 7,5 cm; šir. 4,7 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Pogorelac, iskopavanje AMZ-a iz 2016. godine (Sonda 4, SJ 406)

8. Alatka za ukrašavanje (AMZ, P-15888)

opis: Okrugla alatka nazubljenog ruba izrađena od manjeg oblutka, vjerojatno korištena za ukrašavanje keramičkih posuda.

materijal: kamen

dimenzije: pr. 1,9 x 1,6 cm; deb. 0,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz.

9. Čekić (AMZ, P-15888)

opis: Čekić s rupom za nasad i oštećenom jednom stranom

materijal: životinjaka kost

dimenzije: duž. 14,2 cm; šir. 4,7 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz.

TABLA 102

1. Simpulum (AMZ, A-4799)

opis: Simpulum plitkog, kalotastog recipijenta na kojega se okomito nastavlja drška pravokutnog presjeka koja se blago širi prema završetku na kojemu se nalazi prema dole povijena plastično izvedena glava vodene ptice, vjerojatno labuda.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 28 cm; pr. recipijenta 6,5 cm.

objava: Drnić 2014, Fig. 6: 1.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz.

2. Cjedilo

opis: Cjedilo okruglog recipijenta koji u središnjem dijelu ima udubljenje s perforacijama, odnosno filter. Perforacije u središnjem udubljenju organizirane su u obliku niza polukrugova, postavljenih oko manjeg kruga, čime je stvoren efekt „rotacije“.

materijal: bakrena slitina

dimenzije:

objava: Radnóti 1938, 81, T. 27: 7.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz.

3. Ataša (GMS)

opis: Križno oblikovana ataša brončane posude s okruglom ušicom za provlačenje ručke i dvije kukice na završecima vodoravnih krakova za pričvršćivanje zakovicama na posudu.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 5,4 cm; šir. 3,6 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Pogorelac/Keltsko, iskopavanje 1992. godine.

4. Ručka posude (AMZ, P-17183)

opis: Prstenasta ručka trokutastog presjeka s dva bradavičasta zadebljanja na koju se nastavlja okov brončane posude.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: šir. 5 cm; pr. ručke 2 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz.

TABLA 103

1. Ručka brončane posude (AMZ, P-17184)

opis: Ručka vrča tipa Idrija s okruglom plosnatom izbočinom na vrhu i bočnim okovima za pričvršćivanje na recipijent.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: šir. 7,9 cm

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz.

2. Ručka brončane posude (AMZ, A-5247)

opis: Ručka vrča tipa Idrija s okruglom plosnatom izbočinom sa žlijebom na vrhu i bočnim okovima za pričvršćivanje na recipijent.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: šir. 7,2 cm; vis. 5,3 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajan nalaz.

3. Ručka cjedila (AMZ, A-6128)

opis: Okomiti element dvodijelne ručke cjedila s dva polukružna kraka i pločicom za pričvršćivanje na recipijent konkavno oblikovanih stranica.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 3,2 cm; šir. pločice 1,5 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak, slučajan nalaz.

4. Ručka cjedila (AMZ, A-7929)

opis: Vodoravni element dvodijelne ručke cjedila uobliku lastinog repa koji prelazi u bočne okove za pričvršćivanje na recipijent.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,8 cm; šir. 4,7 cm

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak, slučajan nalaz.

TABLA 104

1. Tava (AMZ, A-5687)

opis: Tava tipa Aylesford s oštećenim okruglim, plitkim recipijentom i trakastom drškom zadebljanih stranica i središnjim rebrom koja se proširuje prema kraju. Nastavak koji uobičajeno završava ptičjom glavom nedostaje.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 33,8 cm; šir. 18,1 cm

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak, slučajan nalaz.

2. Situla (AMZ, A-5148)

opis: Situla piriformo oblikovanog tijela i cilindričnog vrata na kojemu se nalaze dvije ataše u obliku dva vodoravno i nasuprotno postavljena, stilizirano izvedena delfina. Završetci brončane ručke izvedeni su u obliku ptičjih glava (vjerojatno labuda), a u sredini se nalazi i ušica. Na dnu su vidljivi tragovi popravljanja u obliku komada lima pričvršćenih zakovicama.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 23,8 cm; pr. ruba 17,3 cm; duž. ataša 11,1 cm

objava: Radman-Livaja 2015, 112, kat. br . 71.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz.

TABLA 105

1. Situla (AMZ, A-5677-2)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i vodoravno izučenog ruba.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 14,5 cm; pr. ruba 17,4 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz.

2. Situla (AMZ)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i vodoravno izučenog ruba.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 14,4 cm; pr. ruba 14,4 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Situla (AMZ, A-5677-1)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i vodoravno izučenog ruba. Na donjoj strani ruba pričvršćene su željezne ataše izduženih pločica. U sredini željezne drške nalazi se okrugla perforacija.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 15,5 cm; pr. ruba 18,2 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

TABLA 106

1. Situla (AMZ)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i ljevkasto izučenog ruba. Na donjoj strani ruba pričvršćena je željezna ataša izduženih pločica i većom petljom za ručku. Druga ataša i ručka nedostaju. U gornjem dijelu tijela nalaze se tri skupine po dvije urezane vodoravne linije.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije:

objava: Drnić 2014, Fig. 6: 2.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Situla (AMZ, A-5128)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i vodoravno izučenog ruba.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: vis. 17 cm; pr. ruba 18,1 cm.

objava: neobjavljeno.

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

3. Situla (AMZ, A-5187)

opis: Situla cilindričnog oblika, ravnog dna i ravnog, presavijenog ruba ispod kojega se nalazi željezni okov na koji se nastavljaju ataše s trakastim pločicama i manjom petljom.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 18,2 cm; pr. 19,4 ruba cm.

objava: Radnóti 1938, T. 35: 3.

kontekst: Sisak-Kupa, slučajni nalaz

TABLA 107

1. Situla (AMZ, A-5140)

opis: Situla bikoničnog trbuha i ljevkasto oblikovanog kratkog vrata na kojemu se nalazi željezna ataša s trakastim pločicama

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 17,5 cm; pr. ruba 16,3cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Situla (AMZ, A-5162)

opis: Situla koničnog trbuha i cilindričnog vrata kratkog vrata s izvučenim rubom ispod kojeg se nalazi željezna ataša s trakastim pločicama i manjom petljom. Na dnu i na stijenci vidljivi su tragovi popravljjanja.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 24,8 cm; pr. ruba 22,2 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 108

1. Situla (AMZ, A-5670)

opis: Situla bikoničnog trbuha i ljevkaasto oblikovanog kratkog vrata na kojemu se nalaze željezne ataše s trakastim pločicama i manjim petljama. Sačuvana je i željezna ručka okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 16,7 cm ; pr. ruba 16,2 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

2. Situla (AMZ, A-5668)

opis: Situla bikoničnog trbuha i ljevkaasto oblikovanog kratkog vrata na kojemu se nalaze željezne ataše s trakastim pločicama i manjim petljama. Sačuvana je i željezna ručka okruglog presjeka.

materijal: bakrena slitina, željezo

dimenzije: vis. 19,3 cm; pr. ruba 15 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Sisak, slučajni nalaz

TABLA 109

1. Ulomak lonca stožastog vrata i snažno izvučenog, zadebljalog ruba; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker - siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 6,9 x 5 x 0,7 cm.

2. Ulomak zdjele stožastog vrata i ravnog zadebljalog ruba; izrađena na kolu; površina: glatka; boja: siva; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko; vel. 4,4 x 3,7 x 0,4 cm.
3. Ulomak trbuha i cilindričnog vrata (vjerojatno) zdjele s vodoravnim plastičnim rebrom; ; izrađena na kolu; površina: glatka; boja: smeđe - narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 2 x 4,2 x 0,5 cm
4. Ulomak zdjele stožastog vrata i izvučenog ruba; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker-narančasta; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: oksidacijsko; vel. 3 x 1,9 x 0,4 cm.
5. Ulomak trbuha lonca s vodoravnim žljebovima; izrađen na kolu; površina: glatka; boja: oker-sivi presjek, tamnosiva površina; faktura: dobro pročišćena smjesa; pečenje: redukcijsko-oksidacijsko-redukcijsko; vel. 5,9 x 5,7 x 0,7 cm.
6. Ulomak lonca zaobljenog tijela i zadebljalog ruba D-presjeka ispod kojega se nalazi žlijeb; izrađen ručno, dorađen na sporom lončarskom kolu; površina: glatka; boja: oker-siva; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom velike količine grafita i kvarca; pečenje: redukcijsko; vel. 7 x 8,2 x 1,2 cm.
7. Ulomak lonca zaobljenog tijela i zadebljalog ruba ispod kojeg se nalaze dva paralelna žlijeba. Ukraš se sastoji od koso urezanih linija; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamnosiva (unutarnja stijenka), smeđa (vanjska stijenka); faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijsko s djelomičnom oksidacijom u završnoj fazi; vel. 3,6 x 5,4 x 1 cm.
8. Ulomak lonca zaobljenog tijela i izvučenog ruba ispod kojeg se nalazi žlijeb. Mrežasti ukras izveden je dubokim urezivanjem; izrađen ručno; površina: glatka, mjestimično gruba; boja: tamnosivi presjek, oker-smeđa površina; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi ; vel. 4,2 x 4,2 x 0,9 cm.
9. Ulomak ravnog dna i donjeg dijela tijela na kojemu se nalazi mrežasti motiv izveden urezivanjem; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamnosivi presjek, oker-smeđe stijenke; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijsko s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 5,5 x 3,6 x 0,8 cm.

10. Ulomak zdjele zaobljenog tijela i snažno izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamnosivi - oker presjek, tamnosiva površina; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijско- oksidacijsko s dimljenjem u završnoj fazi; vel. 7,7 x 5,6 x 0,8 cm.

11. Ulomak zdjele zaobljenog tijela, kratkog vrata i izvučenog, zadebljalog ruba; izrađena ručno; površina: glatka; boja: tamnosivo - smeđa; faktura: srednjeznata smjesa; pečenje: redukcijско; vel. 4,3 x 5,2 x 0,8 cm.

TABLA 110

1. Dio lonca stožasto oblikovanog gornjeg dijela tijela i izvučenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamnosivi presjek, oker-narančasta površina, na vanjskoj površini tragovi crne boje!; faktura: srednjeznata smjesa s primjesom manje količine kvarca i groga; pečenje: redukcijско s oksidacijom u završnoj fazi; vel.

2. Ulomak lonca stožastog tijela i koso postavljenog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamno sivo - smeđa; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijско s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 3,2 x 2,9 x 0,8 cm.

3. Ulomak peke zaobljenog tijela i ravnog ruba; izrađen ručno; površina: glatka; boja: tamnosivi presjek, oker stijenke; faktura: sitnoznata smjesa s primjesom organskog materijala; pečenje: redukcijско s oksidacijom u završnoj fazi; vel. 4 x 5,5 x 0,8 cm

4. Komad željezne šljake.

5. Komad željezne šljake.

TABLA 111

1. Sjekira (AMZ, P-15247)

opis: Sjekira s tuljcem za nasad drške i trapezasto oblikovanim sječivom.

materijal: željezo

dimenzije: 15,6 cm; šir. sječiva 5 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

2. Vrh strelice (AMZ)

opis: Trobridni vrh strelice s unutrašnjim nasadnikom.

materijal: bakrena slitina

dimenzije:

objava: Balen-Letunić 1987, T. 11: 7.

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

3. Fibula (AMZ, P-15257)

opis: Završetak luka, spirala od dva navoja i igla fibule tipa Certosa.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 8,7 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

4. Fibula (AMZ)

opis: Fibula kasnolatenske sheme tipa Nauheim I s trokutastim lukom i oštećenom nogom s perforacijom. Od spirale su sačuvana dva navoja, a igla nedostaje. Uz rubove luka nalaze se urezane linije.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 5,6 cm; vis. 1,4 cm

objava: neobjavljeno

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

5. Fibula (AMZ)

opis: Oštećena fibula tipa Podzemelj s lukom polukružnog obrisa i okruglog presjeka. Od spirale su sačuvana dva navoja, igla i prebačena noga nedostaju. Na držaču za iglu se nalaze koso urezane linije.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 7 cm; vis. 2,3 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

6. Fibula (AMZ)

opis: Oštećena fibula punog čunjastog luka koji koso prelazi u držač za iglu. Spirala, držač za iglu i prebačena noga nedostaju.

materijal: bakrena slitina

dimenzije: duž. 2,4 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Kiringrad, slučajni nalaz

7. Zoomorfna figurica (AMZ)

opis: Stilizirana figurica konja s naglašenom grivom. Tri noge, rep i jedno uho su oštećeni.

materijal: keramika

dimenzije: duž. 5,1; vis. 3,2 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Klinac, slučajni nalaz

8. Zoomorfna figurica (AMZ)

opis: Oštećena zoomorfna figurica kojoj nedostaju glava i noge, a sačuvan je samo kratki rep.

materijal: keramika

dimenzije: duž. 3,5 cm; vis. 1,7 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Klinac, slučajni nalaz.

9. Antropomorfna figurica (AMZ)

opis: Vrlo stilizirana antropomorfna figurica s kratkim izbojcima koji prikazuju ekstremitete i glavu.

materijal: keramika

dimenzije: vis. 3,4 cm; šir. 2,1 cm.

objava: neobjavljeno

kontekst: Klinac, slučajni nalaz.

5. POPIS LITERATURE:

Adam, Feugère 1982 - Adam, A. M., Feugère, M. 1982, Un Aspect de l'Artisanat du Bronze dans l'Arc Alpin Oriental et en Dalmatie au Ier s. av. J.-C: Les Fibules du Type dit "Jezerine", *Aquileia Nostra* 53, 1982, 129-188.

Arheologija Torčeca - Arheologija Torčeca. *Izbor iz Arheološke zbirke obitelji Zvijerac*, Muzej grada Koprivnice, 2016.

Arsenijević 1998 - S. Arsenijević, Pokušaj sinteze nalaza gvozdenodobnih astragaloidnih pojaseva, *Balcanica* 29, 1998, 7-33.

Azinović Bebek 2005 - A. Azinović Bebek, Kamensko - pavlinski samostan, *Hrvatski arheološki godišnjak* 2, 2005, 183-184.

Baćani et al. 2012 - I. Baćani, R. Škrkulja. T. Tomaš, S. Gospodinović, *Zaštitna arheološka istraživanja Gradskog muzeja Sisak 2000-2010*, Gradski muzej Sisak, 2012.

Balen-Letunić 1981 - D. Balen-Letunić, Grobovi kasnog brončanog i starijeg željeznog doba iz okolice Karlovca / Spätbronzezeitliche und früheisenzeitliche Gräber aus der Umgebung von Karlovac, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 14, 1981, 11-23.

Balen-Letunić 1985 - D. Balen-Letunić - Ostava kasnog brončanog doba iz Maličke / Hortfund aus der Spätbronzezeitin Malička, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 18, 1985, 35-44.

Balen-Letunić 1986 - D. Balen-Letunić, Revizijska istraživanja tumula starijeg željeznog doba u Dugoj Gori, / Revisionforschungen von Tumuli der älteren Eisenzeit in Duga Gora, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 10, 1986, 45-58.

Balen-Letunić 1987 - D. Balen-Letunić, Prethistorijski nalazi s gradine Kiringrad / Vorgeschichtliche Funde aus Kiringrad, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 20, 1987, 1-30.

Balen-Letunić 1993 - D. Balen-Letunić, Pretpovijesna zbirka, in *Arheološki muzej u Zagrebu - izbor iz fundusa*, Arheološki muzej u Zagrebu, 1993, 79-121.

Balen-Letunić 1996 - Dubravka Balen-Letunić, Novi kasnobrončanodobni lokaliteti sa zagrebačkog područja / Neue spätbronzezeitliche Fundstellen in Zagreber Stadtbereich, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 17, 1996, 13-27.

Balen-Letunić 1999-2000 - D. Balen-Letunić, Japodske nekropole s ogulinskog područja / Japodische Gräbfelder aus dem Gebiet von Ogulin, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 32-33, 1999-2000, 23-61.

Balen-Letunić 2003 - D. Balen-Letunić, Kalup za lijevanje voštanih modela Certosa fibula iz Siska / Mould for casting wax models of Certosa fibulae from Sisak, *Opuscula archaeologica* 27, 2003, 251-256.

Balen-Letunić 2006 - D. Balen-Letunić, Kasnolatenski noževi tipa Pritoka-Bela Cerkev / Late La Tene Knives of the Pritoka - Bela Cerkev Type, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku* 99, 2006, 63-70.

Balen 2011 - J. Balen, Lasinja-Talijanovo brdo, *Hrvatski arheološki godišnjak* 7, 2011 (2010), 335-337.

Balen, Drnić, Mihelić 2012 - J. Balen. I. Drnić. S. Mihelić, *Pretpovijest*, in Vukelić, V., Radman-Livaja, I. (eds.), *Thesaurus Colapis Fluminis, Blago rijeke Kupe: arheološka istraživanja Kupe kod Siska prije 1. svjetskog rata*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2012.

Barth 1969 - F. E. Barth, *Die hallstattzeitlichen Grabhügel im Bereiche des Kutscher bei Podsemel (Slowenien)*, Antiquitas Reihe 3, Band 5, 1969.

Bataille 2001 - G. Bataille, Les agrafes de ceinturon du sanctuaire de la Villeneuve-auchatelo (Aube), *Archäologisches Korrespondenzblatt* 31/3, 2001, 443-460.

Belanová, Čambal, Stegmann-Rajtár 2007 - T. Belanová, R. Čambal, S. Stegmann-Rajtár, Die Weberin von Nové Košariská - Die Webstuhlbefunde in der Siedlung von Nové Košariská im Vergleich mit ähnlichen Fundplätzen des östlichen Hallstattkulturkreises, in Blečić, M. *et al.* (eds.), *Scripta Praehistorica In Honorem Biba Teržan*, Situla 44, Narodni muzej Slovenije, 2007, 419-434.

Benac 1987 - A. Benac, O etničkim zajednicama starijeg željeznog doba u Jugoslaviji, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5. Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 737-804.

Blečić 2007 - M. Blečić, Status, symbols, sacrifices, offerings. The diverse meaning of Illyrian helmets / Status, simboli, žrtvovanja, darivanja. Različitost značajki ilirskih kaciga, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 40, 2007, 73-116.

Blečić Kavur 2015 - M. Blečić Kavur, *Povezanost Perspektive. Osor u kulturnim kontaktima mlađeg željeznog doba / A coherence of perspective. Osor in cultural contacts during the Late Iron Age*, Lošinjski muzej, 2015.

Blečić Kavur, Miličević Capek 2011 - M. Blečić Kavur, I. Miličević Capek, O horizontu ratničkih grobova 5. stoljeća pr. Kr. na prostoru istočne obale Jadrana i njezina zaleđa: primjer novog nalaza iz Vranjeva Sela kod Neuma / On the horizon of warrior graves from 5th century BC on the territory of the eastern Adriatic coast and its hinterland: the case of a new discovery in Vranjevo Selo near Neum, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 28, 2011, 31-94.

Blečić Kavur, Pravidur 2012 - M. Blečić Kavur, A. Pravidur, Ilirske kacige s područja Bosne i Hercegovine / Illyrian helmets from Bosnia and Herzegovina, *Glasnik Zemaljskog Muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu* 53, 2012, 35-136.

Blečić Kavur, Jašarević 2014 - M. Blečić Kavur, A. Jašarević, Nova kasnobrončanodobna ostava iz Srebrenika: preliminarno izvješće / New Late Bronze Age hoard from Srebrenik: a preliminary report, *Godišnjak Centra za balkanološka istraživanja* 25, 2014, 53-62.

Blečić Kavur, Jašarević 2016 - M. Blečić Kavur, A. Jašarević, The Unknown Known: New archaeological "clothes" of Ritešić - work in progress, in Širbu, V., Jevtić, M., Dmitrović, K., Ljuština, M. (eds.), *Funerary practices during the Bronze and Iron Ages in Central and Southeast Europe*, Proceedings of the 14th International Colloquium of Funerary Archaeology in Čačak, Serbia, 24th-27th September 2015, 2016, 225-236.

Bishop, Coulston 2006 - M. C. Bishop, J. C. N. Coulston, *Roman Military Equipment*, Oxbow Books, 2006.

Bieger 2002 - A. Bieger, Kugelfibeln - Fibeln mit Kugeln - Fibeln mit Kugelzier? Klassifizierung von Kugelfibeln der mittleren Latène- bzw. jüngeren vorrömischen Eisenzeit, *Acta Praehistorica et Archeologica* 34, 2002, 55-58.

Bieger 2003 - A. Bieger, *Kugelfibeln. Eine typologisch-chronologische Untersuchung zu den Varianten F, N und O von Beltz*, Universitätschriften zur Prähistorischen Archäologie 98, 2003.

Binding 1993 - U. Binding, *Studien zu den figürlichen Fibeln der frühlatènezeit*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie aus dem Seminar für Ur - und Frühgeschichte der Universität Münster 16, Rudolf Habelt. GmbH, 1993.

Bojanovski 1988 - I. Bojanovski, *Bosna i Hercegovina u antičko doba*, 1988.

Bojčić, Ložnjak Dizdar, Hršak, 2018 - Z. Bojčić, D. Ložnjak Dizdar, T. Hršak, Nove spoznaje o kronologiji groblja Batina-Sredno na početku starijega željeznog doba / New knowledge about the chronology of The Batina-Sredno cemetery at the beginning of the Early Iron Age, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 35, 2018, 159-192.

Bolla, Boube, Guillaumet 1991 - M. Bolla, C. Boube, J.-P. Guillaumet, Les situles, in Feugère, M., Rolley, C. (eds.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines 13, 1991, 7-22.

Böhme-Schönberger 1998 - A. Böhme-Schönberger, Das Grab eines vornehmen Kriegers der Spätlatènezeit aus Badenheim, *Germania* 76/1, 1998, 217-256.

Boras 2013 - I. Boras, Sisak - Zagrebačka ulica, k.č. 2356/1, *Hrvatski arheološki godišnjak* 10, 2013, 275-276.

Božič 1981 - D. Božič, Relativna kronologija mlajše železne dobe v jugoslovanskem Podonavju / Relative Chronologie der jüngeren Eisenzeit im jugoslawischen Donauraum, *Arheološki vestnik* 32, 1981, 315-347.

Božič 1984a - D. Božič, O starosti konjeniškega groba št. 16 z latenskega grobišča na beograjski Karaburmi / About the dating of the horseman's grave 16 from Karaburma in Belgrade, in Guštin M., Pauli, L. (eds.), *Keltski voz*, Posavski muzej Brežice 6, 1984, 133-139.

Božič 1984b - D. Božič, Naoružanje ratnika mlađeg željeznog doba, in Božič, D., Bakarić, L. (eds.), *Keltoi. Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije*, Narodni muzej v Ljubljani, 1984, 77-82.

Božič 1987 - D. Božič, Keltska kultura u Jugoslaviji. Zapadna grupa, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 855-897.

Božič 1993a - D. Božič, Slovenija in srednja Evropa v poznolatskem obdobju / Slowenien und Mitteleuropa in der Spätlatenezeit, *Arheološki vestnik* 44, 1993, 137-152.

Božič 1993b - D. Božič, O latenskih najdbah na območju Ptuja / Concerning the La Tène finds in the Ptuj area, in Lamut, B. (ed.), *Ptujski arheološki zbornik*, 1993, 189-204.

Božič 1998 - D. Božič, Neues über die Kontakte längs der Bernsteinstraße während der Spätlatènezeit / O stikih vzdolž jantarske ceste v poznolatskem obdobju, *Arheološki vestnik* 49, 1998, 141-156.

Božič 1999 - D. Božič, Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahr 1964 / Raziskovanje latenske dobe na Slovenskem po letu 1964, *Arheološki vestnik* 50, 1999, 189-213.

Božič 2001 - D. Božič, Ljudje ob Krki in Kolpi v latenski dobi / Zur latènezeitlichen, Bevölkerung an Krka und Kolpa, *Arheološki vestnik* 52, 2001, 181-198.

Božič 2008 - D. Božič, *Late La Tène-Roman cemetery in Novo mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo / Poznolatsko - rimsko grobišče v Novem mestu. Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo*, Katalogi in monografije 39, Narodni muzej Slovenije, 2008.

Božič 2011 - D. Božič, Prazgodovinske najdbe s Tonovcovega gradu in železnodobna kulturna mesta v Posočju / Prehistoric finds from Tonovcov grad and Iron Age cult places in the Posočje area, in Modrijan, Z., Milavec, T., *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe / Late Antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Finds*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24, ZRC SAZU, 2011, 239-277

Božič 2016 - D. Božič, Bronze fibulae of the Zvonimirovo type among the Taurisci and Boii, in Karwowski, M., Ramsel, P. C. (eds.), *Boii - Taurisci*, Proceedings of the International Seminar, Oberleis - Klement, June 14th-15th, 2012, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 85, 55-65.

Božič 2016b - D. Božič, Grobovi certoškoga stupnja u stariježeljeznodobnom tumulu 48 u Stični / Graves from the Certosa Phase in Early Iron Age Barrow 48 at Stična, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 33, 2016, 155-170.

Božič 2018 - D. Božič, Grave 20 in Tumulus IV: Hallstatt-period burial of a woman at Znančeve njive in Novo mesto, *Arheološki vestnik* 69, 2018, 179-207.

Bradley 1990 - R. Bradley, *The Passage of Arms: Archaeological Analysis of Prehistoric Hoards and Votive Deposits*, Cambridge University Press, 1990.

Breščak 2015 - D. Breščak, Graves with Weapons from Verdun near Stopiče, in Istenič, J., Laharnar B., Horvat, J. (eds.), *Evidence of the Roman Army in Slovenia*, Katalogi in monografije 41, Narodni muzej Slovenije, 2015, 75-123.

Brunšmid 1902 - J. Brunšmid, Prehistorijski predmeti iz srijemske županije, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 6, 1902, 68-86.

Bujna 2003 - J. Bujna, Spony z keltských hrobov bez výzbroje z územia Slovenska / Fibeln aus keltischen waffenlosen Gräbern aus dem Gebiet der Slowakei, *Slovenská archeológia* 51/1, 2003, 39-108.

Buora 2008 - M. Buora, *Fibule antiche del Friuli*, Cataloghi e monografie archaeologiche dei Civici musei di Udine 9, 2008.

Burkowsky 1999 - Z. Burkowsky, *Sisak u prapovijesti, antici i starohrvatskom dobu*, exhibition catalogue, Gradski muzej Sisak, 1999.

Burkowsky 2001 - Z. Burkowsky, Keltske brončane narukvice i nanogvice sisačkog muzeja, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak* 2, 2001, 7-12.

Burkowsky 2004 - Z. Burkowsky, Željezo doba u Sisku i Moslavini, Gradski muzej Sisak, 2004.

Burkowsky 2015 - Z. Burkowsky, Nošnja i naoružanje stanovnika Segestike / Weapons and attire of the Segestani, in Škrkulja, R., Tomaš Barišić, T. (eds.), *35. pr. Kr.*, Gradski muzej Sisak, 2015, 15-20.

Buzov 1993 - M. Buzov, Segestika i Siscija – topografija i povijesni razvoj, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 10, 1993, 47-68.

Castoldi 1995 - M. Castoldi, *Recipienti in bronzo greci, magnogreci ed etrusco-italici delle Civiche Raccolte Archeologiche*, Rassegna di Studi del Civico Museo Archeologico e del Civico Gabinetto Numismatico di Milano, Supplemento 15, 1995.

Castoldi, Feugère 1991 - M. Castoldi, M. Feugère, Les simpulums, in Feugère, M., Rolley, C. (eds.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines 13, 1991, 139-142.

Čambal et al. 2016 - R. Čambal, M. Gregor, I. Bazovský, G. Březinová, M. Kovár, M. Karwowski, The Pottery with Thickened Club Rim at the End of the Late La Tène Period in the Middle Danube Region (Mineralogical and Petrographic Characteristics), in Karwowski, M., Rams, P. (eds.), *Boii - Taurisci*, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 85, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2016, 147-169.

Čizmař 2002 - M. Čizmař, Laténský depot ze Ptení k poznání kontaktů našeho území s jihem, *Památky Archeologické* 93/2, 2002, 194-225.

Čižmár 2014 - I. Čižmár, Hortfunde von Eisengegenständen aus dem Burgwall „Modla“ bei Buchlovice (Bez. Uherské Hradiště), in Čižmárová, J., Venclová, N., Březinová, G. *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*, Moravské zemské muzeum, 2014, 627-639.

Čurčić 1900 - V. Čurčić, Ein Flachgräberfeld der Iapoden in Ribić bei Bihać, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina* 7, 1900, 3-32.

Čataj 2014 - L. Čataj, Prapovijesni nalazi, in Azinović-Bebek, A., Krmpotić, M. (eds.), *Stari grad Barilović. 10 godina istraživanja*, Hrvatski restauratorski zavod, 2014, 51-63

Čović 1961 - B. Čović, *Donja Dolina, Nécropole de l'âge du fer*, Inventaria Archaeologica, Jugoslavija, fasc. 3, Y 21-Y 30, 1961.

Čović 1987 - B. Čović, Grupa Donja Dolina - Sanski most, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 232-286.

Črešnar 2007 - M. Črešnar, Wooden house construction types in Bronze Age and Early Iron Age Slovenia, in Blečić, M. et al. (eds.) *Scripta Praehistorica In Honorem Biba Teržan*, Situla 44, Narodni muzej Slovenije, 2007, 321-339.

Čučković 1986 - L. Čučković, Arheološka topografija karlovačke regije, in Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 10, 1986, 9-18.

Čučković 1986 - L. Čučković, Brončanodobni nalazi iz karlovačke regije, *Arheološki vestnik* 39-40, 1989, 437-447.

Čučković 1992 - L. Čučković, Ozalj - zaštitna arheološka iskopavanja 1992. godine, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 24/3, 1992, 49-51.

Čučković 2004 - L. Čučković, Kolapijani, in Balen Letunić, D. (ed.), *Ratnici na razmeđu istoka i zapada - starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2004.

Čučković 2009 - L. Čučković, *Turska kosa I*, Gradski muzej Karlovac, 2009.

Čučković, Čučković 2011 - Z. Čučković, L. Čučković, Arheološko istraživanje na starom gradu Dubovcu 2001. godine / Archaeological research at the old castle of Dubovac in 2001, *Opuscula archaeologica* 35, 2011, 65-132.

Čučković 2012 - L. Čučković, Probna sondiranja na Kiringradu, *Glas Gradskog muzeja Karlovac* 9, 2012, 43-44.

Čurčić 1900 - V. Čurčić, Ein Flachgräberfeld der Iapoden in Ribić bei Bihać, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina* 7, 1900, 3-32.

Dautova Ruševljan, Jevtić 2006 - V. Dautova Ruševljan, M. Jevtić, Silver jewelry of Hellenistic and Celtic type from Hrtkovci in Srem, *Starinar* 66, 2006, 291-307.

Demetz 1999 - S. Demetz, *Fibeln der spätlatene- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern*, Frühgeschichtliche und provinzialrömische Archäologie, Materialien und Forschungen Bd. 4., Verlag Marie Leidorf, 1999.

Deutscher 2012 - L. Deutscher, Latènezeitliche Schwerter mit Stempelmarken, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 59, 2012, 245-363.

Die Etrusker und Europa 1993 - Katalog izložbe, Paris 1992, Berlin 1993.

Dizdar 2001 - M. Dizdar, *Latenska naselja na vinkovačkom području / La Tène Settlements in the Vinkovci Region*, Disertacije i monografije 3, Arheološki zavod Filozofskog fakulteta, 2001.

Dizdar 2010 - M. Dizdar, Kantharoi of Autochthonous - "Pannonian" Origin from the La Tène Culture Cemetery in Zvonimirovo, Croatia, in Berecki, S. (ed.), *Iron Age Communities in the Carpathian Basin*, Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 9th-11th October 2009, Bibliotheca Musei Marisiensis, Seria Archaeologica 2, 2010, 297-307.

Dizdar 2013a - M. Dizdar, *Zvonimirovo-Veliko polje. Groblje latenske kulture 1 / Zvonimirovo-Veliko polje. A Cemetery of the La Tène Culture 1*, Monografije Instituta za arheologiju 8, Institut za arheologiju u Zagrebu, 2013.

Dizdar 2013b - M. Dizdar, Kasnolatensko naselje Skordiska na Štrbincima kod Đakova, *Arheološki radovi i rasprave* 17, 2013, 123-164

Dizdar 2014 - M. Dizdar, Late Hallstatt Female Grave from Belišće. A Group of Late Hallstatt Finds in the Lower Drava Valley, in Gutjahr, Ch., Tiefengraber, G. (eds.), *Beiträge zur Hallstattzeit am Rande der Südostalpen*, Akten des 2. Internationalen Symposiums am 10. und 11. Juni 2010 in Wildon (Steiermark/Österreich), Internationale Archäologie, Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress, Band 19, Heimgst-Studien Band 3, Verlag Marie Leidorf GmbH, 2015, 45-60.

Dizdar 2017 - M. Dizdar, New Late Hallstatt Finds from the Vinkovci Region (Eastern Croatia): A Contribution to the Study of Impacts from the Balkans to the southeastern Carpathian Basin (forthcoming).

Dizdar, Potrebica 2002 - M. Dizdar, H. Potrebica, Latenska kultura na prostoru Požeške kotline / The La Tène culture in the Požega Valley, *Opuscula archaeologica* 26, 2002, 111-131.

Dizdar, Radman Livaja 2004 - M. Dizdar, I. Radman Livaja, Finds of Roman bronze ware on Celtic sites in Eastern Slavonia, BAR IS 1312, Archaeopress, 49-53.

Dizdar, Božić 2010 - M. Dizdar, D. Božić, O nekim oblicima fibula s kasnolatenskog naselja Virovitica-Kiškorija sjever / On some shapes of fibulae from the Late La Tène settlement of Virovitica - Kiškorija sjever, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 27, 2010, 145-160.

Dizdar, Tonc 2013 - M. Dizdar, A. Tonc Finds of fibulae from 1st century BC in Croatia: Trade and exchange between Eastern Alps, the Danube and the northern Adriatic area before and during Roman conquest, in Grabherr G., Kainrath B., Schierl T. (eds.), *Relations Abroad Brooches and other elements of dress as sources for reconstructing interregional movement and group boundaries from the Punic Wars to the decline of the Western Roman Empire*, IKARUS Bd 8., 2011, 50-75.

Dizdar, Tonc 2014 - M. Dizdar, A. Tonc, Nuovi ritrovamenti di vasellame bronzeo tardorepubblicano a Blato in Slavonia (Croazia): contatti tra Scordisci e l'Italia durante il tardo La Tène, *Les Celtes et le Nord de l'Italie (Premier et Second Ages du Fer)*, Actes du XXXVIe colloque international de l'A.F.E.A.F., Verone, 17-20 mai 2012, R.A.E. Suppl. 36, 2014, 585-594.

Dizdar, Drnić 2018 - M. Dizdar, I. Drnić, Segestanski ratnici - nalazi naoružanja i konjske opreme latenske kulture iz Siska / Segestan warriors - finds of weapons and horse-riding equipment of the La Tène culture from Sisak, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Dolenz 1998 - H. Dolenz, *Eisenfunde aus der Stadt auf dem Magdalensberg*, Landesmuseums für Kärnten, 1998.

Domić-Kunić 2006 - A. Domić-Kunić, Bellum Pannonicum (12. - 11. pr. Kr.). Posljednja faza osvajanja južne Panonije / Bellum Pannonicum (12-11 BC). The final stage of the conquest of the Southern Pannonia, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 39, 2006, 119-171.

Drechsler-Bižić 1958 - R. Drechsler-Bižić, Naselja i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 1, 1958, 35-60.

Drechsler-Bižić 1961 - R. Drechsler-Bižić, Rezultati istraživanja japodske nekropole u Kompolju 1955 - 1956 / Ergebnisse der in der Jahren 1955/56 durchgeführten Ausgrabungen in der japodischen Nekropole von Kompolje, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 2, 67-114.

Drechsler-Bižić 1972-1973 - R. Drechsler-Bižić, Nekropola prahistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca / Gräberfelder vorgeschichtlicher Japoden in Prozor bei Otočac, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 6-7, 1972-1973, 1-54.

Drechsler-Bižić 1987 - R. Drechsler-Bižić, Japodska grupa, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 391-441.

Drnić 2009 - I. Drnić, Dvije pojasne kopče tipa Laminci iz Dalja / Two belt buckles of Laminci Typ from Dalj, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 42, 2009, 305-319.

Drnić 2013 - I. Drnić, Fibule tipa Jezerine s prostora jugoistočne Panonije / Fibulae of the Jezerine-type from southeastern Pannonia, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 30, 2013, 45-68.

Drnić 2015a - I. Drnić, Topografija željeznodobnog naselja u Sisku / Topography of the Iron Age settlement in Sisak; Keramičko posuđe mlađeg željeznog doba iz Siska / Late Iron Age pottery from Sisak; Katalog / Catalogue, in Škrgulja, R., Tomaš Barišić, T. (eds.), *35. pr. Kr.*, Gradski muzej Sisak, 2015, 9-15.

Drnić 2015b - I. Drnić, *Kupinovo, groblje latenske kulture / Kupinovo, La Tène culture cemetery*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 12, Arheološki muzej u Zagrebu, 2015.

Drnić 2015c - I. Drnić, La Tène spearheads from south-eastern Pannonia and the northern Balkans: typology, chronology, ritual, and social context, in Wefers, S. *et al.* (eds.), *Waffen, Gewalt, Krieg*, Beiträge zur Internationalen Tagung der AG Eisenzeit und des Institut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 19. - 22. September 2012, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 79, 2015, 111-126.

Drnić, Tonc 2014 - I. Drnić, A. Tonc, Kasnolatenske i ranocarske fibule s japodskog prostora / Late La Tène and Early Imperial Fibulae from the Iapodian Territory, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 31, 2014, 181-214.

Drnić, Miletić Čakširan 2014 - I. Drnić, I. Miletić Čakširan, Naselje iz mlađega željeznog doba na lijevoj obali Kupe u Sisku: Strabonova „Σισκία?“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 47, 2014, 147-251.

Drnić, Franjić 2014 - I. Drnić, A. Franjić, pXrf Analysis of South Pannonian Late Iron Age Silver Artefacts, in Berecki, S. (ed.), *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin*, Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 10th-13th October 2013, Bibliotheca Musei Marisiensis, Seria archaeologica 7, Editura Mega, 2014, 83-95.

Drnić, Groh 2018 - I. Drnić, S. Groh, Excavations and geophysical prospection at the Iron Age and the Roman period site at Sisak - Pogorelac (2012 - 2017), *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 51, 2018, 67-140.

Dular 1991 - A. Dular, *Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji Vrh oberhalb von Bela Cerkev*, Katalogi in monografije 26, Narodni muzej, 1991.

Dular 1978 - J. Dular, *Podzemelj, katalog najdb / Podzemelj, Katalog der Funde*, Katalogi in monografije 16, Narodni muzej v Ljubljani, 1978.

Dular 1979 - J. Dular, Žarno grobišče na Borštku v Metliki / Das Urnenfeld auf Borštek in Metlika, *Arheološki vestnik* 30, 1979, 65-86.

Dular 1982 - J. Dular, *Halštatska keramika u Sloveniji. Prispevek k proučevanju halštatske grobne keramike in lončarstva na Dolenjskem*, Dela 23, Inštitut za arheologijo, SAZU, 1982.

Dular 2003 - J. Dular, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko*, Založba ZRC SAZU, 2003.

Dular 2008 - J. Dular, Prazgodovinske lesne gradbene tehnike in njihova terminologija / Prehistoric building techniques and their terminology, *Annales. Series historia et sociologia* 18/2, 2008, 337-348.

Dular, Ciglencečki, Dular 1995 - J. Dular, S. Ciglencečki, A. Dular, Kučar. Železnodobno naselje in zgodnjekrščanski stavbni kompleks na Kučarju pri Podzemlju / Eisenzeitliche Siedlung und frühchristlicher Gebäudekomplex auf dem Kučar bei Podzemelj, *Opera Instituti archaeologici Sloveniae* 1, ZRC SAZU, 1995.

Dular, Tecco-Hvala 2007 - J. Dular, Tecco-Hvala, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi*, *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae* 12, Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU, 2007.

Dular, Tomanič-Jevremov 2009 – J. Dular, M. Tomanič-Jevremov, Sledovi poznolatenske poselitve v Ormožu / Spuren spätlatènezeitlicher Besiedlung in Ormož, *Arheološki vestnik* 60, 2009, 159-193.

Dular, Tomanič Jevremov 2010 - J. Dular, M. Tomanič Jevremov, Ormož. Utrjeno naselje iz pozne bronaste in starejše železne dobe / Ormož. Befestigte Siedlung aus der späten Bronze- und der älteren Eisenzeit, *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae* 18, ZRC SAZU, 2010.

Dular, Ljubšina Tušek 2014 - J. Dular, M. Ljubšina Tušek, Zwei Gräber mit Brandbestattungen aus Ptuj / Dva grobova z žganim pokopom s Ptuja, *Arheološki vestnik* 65, 2014, 9-33.

Dular 2013 - J. Dular, *Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi / Nordostslowenien in der späten Bronzezeit*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 27, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 18, ZRC SAZU, 2013.

Dulęba 2009 - P. Dulęba, Celtic Long Swords with Punchmarks, in *Barbaricum*, Tom 8, 2009, 53-75.

Dumont, Gaspari, Wirth 2006 - A. Dumont, A. Gaspari, S. Wirth, Les objets métalliques des âges du Fer découvertes in context fluvial. Les exemples de Saône (France), du Danube (Allemagne) et de la Ljubljana (Slovénie), in Bataille, G., Guillaumet, J.-P. (eds.), *Les dépôts métalliques au second âge du Fer en Europe tempérée*, Actes de la table ronde internationale des 13 et 14 octobre 2004 de Bibracte, Bibracte 11, 2006, 257-277.

Durman 1992 - A. Durman, O geostrateškom položaju Siscije, *Opuscula archaeologica* 16, 1992, 117-131.

Džino 2011 – D. Džino, Indigene zajednice zapadnog i središnjeg Balkanskog poluotoka i 21. stoljeće: metodološki problemi, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 40, 2011, 197-206.

Egg 1996 - M. Egg, *Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark*, Römisch-Germanischen Zentralmuseum, Monographien 37, 1996.

Egg 1999 - M. Egg, Waffenbrüder? Eine ungewöhnliche Bestattung der Frühlatènezeit in Novo mesto in Slowenien, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 46, 1999, 317-356.

Egri, Rustoiu 2008 - M. Egri, A. Rustoiu, The social significance of conviviality in the Scordiscian environment, in V. Sîrbu, D. L. Vaida (eds.), *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe*, Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology, Bistrița, May 9th-11th 2008, Editura Mega, 2009, 83-93.

Ettlinger 1973 - E. Ettlinger, *Die Römischen Fibeln in der Schweiz*, 1973.

Feugère 1985 - M. Feugère, *Les Fibules En Gaule Meridionale*, 1985.

Feugère 1991 - M. Feugère, Les gobelets, in Feugère, M., Rolley, C. (eds.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines, 13, 1991, 53-59.

Feugère, De Marinis 1991 - M. Feugère, R. De Marinis, Les poêlons, in Feugère, M., Rolley, C. (eds.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines, 13, 1991, 97-112.

Fiala 1892 - F. Fiala, Rezultati prehistoričkog ispitivanja na Glasincu u ljetu 1892, *Glasnik Zemaljskog muzeja* 4, 1892, 389-444.

Fiala 1899a - F. Fiala, Das Flachgräberfeld und die prähistorische Ansiedlung in Sanski most, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina* 6, 1899, 62-128.

Fiala 1899b - F. Fiala, Griechische Bronzehelme aus Bosnien und der Herzegowina, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina* 6, 1899, 148-153.

Filipović 2009 - B. M. Filipović, Mamuze iz gvozdeng doba u Srbiji / Spurs in the Serbian Late Iron Age, *Glasnik Srpskog arheološkog društva* 25, 2009, 163-188.

Filipović, Mladenović 2017 - V. Filipović, O. Mladenović, Prilog proučavanju članaka astragalnih pojaseva sa teritorije centralne i jugoistočne Evrope / Contribution to the Study of Astragal Belt Segments from the Territory of Central and Southeastern Europe, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 34, 2017, 143-183.

Gabrovec 1966 - S. Gabrovec, Srednjelatensko obdobje v Sloveniji / Zur Mittellatènezeit in Slowenien, *Arheološki vestnik* 17, 1966, 169-242.

Gabrovec 1968 - S. Gabrovec, Grob s trinožnikom iz Novega mesta, *Arheološki vestnik* 19, 1968, 157-188

Gabrovec 1970 - S. Gabrovec, Dvozankaste ločne fibule. Doprinos k problematiki začetka železne dobe na Balkanu in v jugovzhodnih Alpah / Die Zweischleifige Bogenfibeln. Ein Beitrag zum Beginn der Hallstattzeit am Balkan und in den Südalpen, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 8, 5-67.

Gabrovec 1983 - S. Gabrovec, Jugoistočnoalpska regija. Dobovsko-ruška grupa, in Benac, A., Čović, B. (eds.), *Praistorija jugoslovenskih zemalja 4, Bronzano doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1983, 21-96.

Gabrovec 1987 - S. Gabrovec, Dolenjska grupa, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 29-119.

Gabrovec et al. 2006 - S. Gabrovec, B. Teržan, H. Born, A. Hellmuth, A. Kruh, I. Murgelj, P. Turk, *Stična II/1. Gomile starejše železne dobe / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit*, Katalogi in monografije 37, Narodni muzej Slovenije, 2006.

Gaspari 2001 - A. Gaspari, *Latenske in zgodnjelatejske najdbe iz Ljubljane*, neobjavljena doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2001.

Gaspari 2004 - A. Gaspari, Bronzezeitliche Funde aus der Ljubljana: Opfer, Überreste von Bestattungen oder zufällige Verluste?, *Archäologische Korrespondenzblatt* 34/1, 2004, 37-50.

Gaspari 2007 - A. Gaspari, The Ljubljana River - Evidence for a Late Iron Age Ritual Site in the Southeastern Alps (Slovenia), in Groh, S., Sedlmayer, H. (eds.) *Blut und Wein, Keltisch-römische Kultpraktiken*, Akten des vom Österreichischen Archäologischen Institut und vom Archäologischen Verein Flavia Solva veranstalteten, Kolloquiums am Frauenberg

bei Leibnitz (Österreich), May 2006, *Protohistoire Européenne* 10, Éditions Monique Mergoil, 2007, 141-154.

Gaspari, Krampuš, Brišnik 2004 - A. Gaspari, R. Krampuš, D. Brišnik, Keltski bojevniški grob iz Slatine v Rožni dolini pri Celju? / A Celtic warrior grave from Slatina v Rožni dolini near Celje, *Arheološki vestnik* 55, 2004, 267-289.

Gaspari, Mlinar 2005 - A. Gaspari, M. Mlinar, Grave with a machaira from Most na Soči. Last versions of single-edged swords with a bent hilt / Grob z mahairo z Mosta na Soči. Zadnje izvedbe enoreznih mečev z odklonjenim ročajem, *Arheološki vestnik* 59, 2005, 169-186.

Gaspari et al. 2015 - A. Gaspari, I. Bekljanov Zidanšek, R. Masaryk, M. Novšak, Augustan military graves from the area of Kongresni trg in Ljubljana, in Istenič, J., Laharnar B., Horvat, J. (eds.), *Evidence of the Roman Army in Slovenia*, Katalogi in Monografije 41, Narodni muzej Slovenije, 2015, 125-169.

Gleser 2004 - R. Gleser, Beitrag zu Klassifikation und Datierung der Palmettenförmigen Gürtelschliessen der späten Latènezeit, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 34/2, 2004, 229-242.

Glogović 1999 - D. Glogović, *Fibeln im kroatischen Küstengebiet*, Prähistorische Bronzefunde XIV/13, Franz Steiner Verlag, 2003.

Glunz 1997 - B. E. Glunz, *Studien zu den Fibeln aus dem Gräberfeld von Hallstatt*, Linzer Archäologische Forschungen 25, Stadtmuseum Linz, 1997.

Grahek 2016 - L. Grahek, *Stična. Železnodobna naselbinska keramika / Stična. Iron Age settlement pottery*, Opera Instituti archaeologici Sloveniae 32, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, 2016.

Graue 1974 - J. Graue, *Die Gräberfelder von Ornavasso. Ein Studie zur Chronologie der späten Latène und frühen Kaiserzeit*, Hamburger Beiträge zur Archäologie, Beiheft 1, 1974.

Grbić 2014 - D. Grbić, *Plemenske zajednice u Iliriku : predurbane administrativne strukture u rimskim provincijama između Jadrana i Dunava (I-III vek) / Tribal communities in Illyricum : pre-urban administrative structures in the roman provinces between the Adriatic and the Danube (first-third centuries)*, Balkanološki institut SANU, Posebna izdanja 125, 2014.

Giullaumet 1991 - J.-P. Giullaumet, Les passoires, in Feugère, M., Rolley, C. (eds.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines, 13, 1991, 89-95.

Gurić 1997 - N. Gurić, Latenski nalazi iz severnog Banata, *Rad Muzeja Vojvodine* 39, 1997, 93-95.

Guštin 1977 - M. Guštin, Relativna kronologija grobov „Mokronoške skupine“ / Relative chronology of the graves of the „Mokronog group“, in Guštin, M., (ed.), *Keltske študije*, Posavski muzej Brežice 4, 1977, 67-103.

Guštin 1984a - M. Guštin, Die Kelten in Jugoslawien, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 31, 1984, 305-363.

Guštin 1987 - M. Guštin, La Tène fibulae from Istria, *Archaeologica Iugoslavica* 24, 1987, 43-56.

Guštin 1991 - M. Guštin, *Posočje in der jüngeren Eisenzeit / Posočje v mlajši železni dobi*, Katalogi in monografije 27, Narodni muzej, 1991.

Guštin 1996 - M. Guštin, Der Grabhügel der älteren Hallstattzeit aus Velike Malence (Brežice/Slowenien) in: Jerem, E., Lippert, A. (eds.), *Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums*, Sopron, 10th-14th May 1994, *Archaeolingua* 7, 1996, 115–126.

Guštin 2011 - M. Guštin, Eastern Imports from the end of Late Iron Age at Novo Mesto/Slovenia, in Măgureanu, D., Măndescu, D., Matei, S. (eds.), *Archaeology: making of and practice*, Studies in honor of Mircea Babeş at his 70th anniversary, Editurii Ordessos, 2011, 239-254.

Guštin, Teržan 1975 - M. Guštin, B. Teržan, Malenškova gomila v Novem mestu, *Arheološki vestnik* 26, 1975, 188-202.

Guštin, Cunja, Predovnik 1993 - M. Guštin, R. Cunja K. K. Predovnik, *Podbočje, Stari grad*, Posavski muzej Brežice, knjiga 9, Posavski muzej Brežice, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Oddelek za arheologijo, Skupščina občine Krško, 1993.

Harding 1995 - A. Harding, *Die Schwerter in ehemaligen Jugoslawien*, Prähistorische Bronzefunde IV/14, Franz Steiner Verlag, 1995.

Harnecker 1997 - J. Harnecker, *Katalog der Eisenfunde von Haltern aus den Grabungen der Jahre 1949-1994*, Bodentaltertümer Westfalens 35, Verlag Philipp von Zabern, 1997.

Hoffiler 1905 - V. Hoffiller, Prehistorijsko groblje u Smiljanu kraj Gospića, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 6, 1905, 193-203.

Hoti 1992 - M. Hoti, Sisak u antičkim izvorima, *Opuscula archaeologica* 16, 1992, 133-163.

Horváth 1987 - L. Horváth, The surroundings of Keszthely, in Kovács, T., Petres, É., Szabó M. (eds.), *Corpus of Celtic finds in Hungary, Transdanubia 1*, 1987, 63-178.

Hršak 2002 - T. Hršak, *Arheološka topografija ozaljskog kraja*, neobjavljeni diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002.

Istenič 2005 - J. Istenič, Brooches of the Alesia group in Slovenia, *Arheološki vestnik* 56, 2005, 187-212.

Jacobi 1974 - G. Jacobi, *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching*, Die Ausgrabungen aus Manching 5, Franz Steiner Verlag GMBH, 1974.

Jašarević 2014 - A. Jašarević, Socio-ekonomska i simbolička uloga importovanih metalnih posuda s Glasinca / Social-economic and symbolic role of the imported metal vessels in Glasinac, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 43, 2014, 51-100.

Jašarević 2017 - A. Jašarević, Zaboravljeni grobovi iz Donje Doline / The Forgotten Graves from Donja Dolina, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu* 54, 2017, 7-30.

Jereb 2016 - M. Jereb, *Die Bronzegefäße in Slowenien*, Prähistorische Bronzefunde 2/19, Franz Steiner Verlag, 2016.

Jerem 1968 - E. Jerem, The Late Iron Age Cemetery of Szentlőrinc, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 20, 1968, 159-208.

Jerem 1973 - E. Jerem, Zur Geschichte des späten Eisenzeit in Transdanubia: späteisenzeitliche Grabfunde von Beremend, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 25/1-2, 1973, 65-86.

Jerončić, Paro, Mesarić 2018 - T. Jerončić, A. Paro, M. Mesarić, Rezultati arheoloških istraživanja na lokalitetu Sisak - Željeznički kolodvor u 2013. i 2014. godini, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Jovanović B. 1987 - B. Jovanović, Keltska kultura u Jugoslaviji. Istočna grupa, in Benac, A., Gabrovec, S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezno doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1987, 815-854.

Jovanović B. 1994 - B. Jovanović, Horizont najstarijih keltskih grobova na severnom Balkanu / Der Horizont der ältesten keltischen Gräber auf dem Nordbalkan, in Tasić, N. (ed.), *Kulture gvozdenog doba jugoslavenskog podunavlja / The Iron Age Cultures in the Yugoslav Danube Basin*, 1994, 111-117.

Jovanović B. 2007 - B. Jovanović, Srebrne naušnice u nakitu ranog latena Srednjeg Podunavlja / Silver earrings in jewellery of the Early La Tène period in the Middle Danube Region, in Blečić, M. et al. (eds.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*, Situla 44, Narodni muzej Slovenije, 2007, 821-827.

Jovanović, M. 1998 - M. Jovanović, Astragalni pojasevi na području centralnog Balkana i jugoistočne Evrope, *Rad Muzeja Vojvodine* 40, 1998, 39-94.

Jovanović, M. 2010 - M. Jovanović, Metalni nakit sa Gomolave- starije gvozdeno doba i latenski period, *Rad Muzeja Vojvodine* 52, 2010, 71-89.

Karavanić 2009 - S. Karavanić, *The Urnfield Culture in continental Croatia*, BAR 2036, Archaeopress, 2009.

Karavanić, Kudelić 2011 - S. Karavanić, A. Kudelić, Istraživanje prethistorijskih gradina Barilović-Osovlje i Crkvina-Bukovlje (Karlovačka županija) / Excavations of Prehistoric Hill Forts at Barilović-Osovlje and Crkvina-Bukovlje (Karlovac County), *Annales Instituti archaeologici* 7, 81-84.

Karwowski 2016 - M. Karwowski, Southern Cross-Regional Connections of the Celtic Settlement on the Oberleiserberg: An Analysis of Selected Finds, in Karwowski, M., Ramsel, P. C. (eds.), *Boii - Taurisci*, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 85, 2016, 69-87.

Keltoi 1984 - *Keltoi, Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije*, Božič, D., Bakarić, L. (eds.), exhibition catalogue, Narodni muzej Ljubljana, 1984.

Kent Hill - D. Kent Hill, Wine Ladles and Strainers from Ancient Times, *The Journal of the Walters Art Gallery* 5, 1942, 40-55.

Kerman 2011 - B. Kerman, Celtic settlement in Prekmurje, in Guštin, M., Jevtić, M. (eds.), *The Eastern Celts: the communities between the Alps and the Black sea*, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2011, 65-82.

Kerman 2014 - B. Kerman, Keramični oltar iz halštatske naselbine Kotare-Baza pri Murski Soboti / Clay altar from the Hallstatt settlement at Kotare-Baza near Murska Sobota, in Tecco-Hvala, S. (ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, Institut za arheologijo ZRC SAZU, Založba ZRC, 2014, 297-310.

Knez 1966 - T. Knez, Žarno grobišče v Novem mestu / Das Urnengräberfeld in Novo mesto, *Arheološki vestnik* 17, 1966, 51-10.

Knez 1977 - T. Knez, Keltische Gräber aus Roje bei Moravče, in Guštin, M. (ed.), *Keltske študije*, Posavski muzej Brežice 4, 1977, 105-125.

Knez 1992 - T. Knez, *Novo mesto 2. Keltsko-rimsko grobišče Beletov vrt / Keltisch-römisches Gräberfeld Beletov vrt*, Carniola Archaeologica 2, Dolenjski muzej, 1992.

Knez 1993 - T. Knez, *Novo mesto 3. Kapiteljska njiva. Knežja gomila / Fürstengrabhügel*, Carniola Archaeologica 3, Dolenjski muzej, 1993.

Koščević 1980 - R. Koščević, *Antičke fibule s područja Siska*, Odjel za arheologiju Centra za povijesne znanosti, 1980.

Kovačević 2007 - S. Kovačević, Karakteristični nalazi kasnohalštatskog naselja u Zbelavi i fibula tipa Velem / Characteristic Finds from the late Hallstatt Settlement at Zbelava near Varaždin and a Velem-type Fibula, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 24, 2007, 89-112.

Kovačević 2008 - S. Kovačević, Osvrt na strukturu i keramičku proizvodnju kasnohalštatskog naselja u Zbelavi kod Varaždina / A look at the structure and ceramic production of the late Hallstatt settlement in Zbelava near Varaždin, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 25, 2008, 47-80.

Križ 1997 - B. Križ, *Novo mesto 4. Kapiteljska njiva. Gomila II in gomila III / Barrows II and III*, Carniola Archaeologica 4, Dolenjski muzej, 1997.

Križ 2005 - B. Križ, *Novo mesto 6. Kapiteljska njiva. Mlajšeželeznodobno grobišče Kapiteljska njiva. Late Iron Age Cemetery*, Carniola Archaeologica 6, Dolenjski muzej, 2005.

Križ 2013 - B. Križ, *Novo VII. Kapiteljska njiva. Gomile I, XIV in XV / Barrows I, XIV and XV*, Carniola Archaeologica 7, Dolenjski muzej, 2013.

Križ, Jereb, Teržan 2014 - B. Križ, M. Jeereb, B. Teržan, Kapiteljska njiva, in Teržan, B. Črešnar, M. (eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na slovenskem*, Katalogi in Monografije 40, Narodni muzej Slovenije, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani 2014, 473-490.

Križ, Stipančič 2016 - B. Križ, P. Stipančič, *Tisučletna nekropola, 30 let zavarovalnih arheoloških izkopavanj na Kapiteljski njivi v Novem mestu*, Dolenjski muzej 2016.

Krmpotić 2012 - M. Krmpotić, Klinac - Gradina, prapovijesno naselje, *Hrvatski arheološki godišnjak* 9, 2012, 341-342.

Kysela 2014 - J. Kysela, Est-ce que les Boïens se lavaient ? Objets de toilette méditerranéens en Bohême à La Tène finale, in Alberti, G., Féliu, Cl., Pierrevelcin, G. (eds.), *Transalpinare. Mélanges offerts à Anne-Marie Adam*, 2014, 459-472.

Laharnar 2016 - B. Laharnar, Small finds from the Roman fort at Nadleški hrib, the Notranjska region (SW Slovenia), in Horvat, J. (ed.), *The Roman army between the Alps and the Adriatic*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 31, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, 2016, 85-97.

Lauber 2012 - J. Lauber, *Kommentierter Katalog zu den Kleinfunde (ohne Münzen) von der Halbinsel Schwaben in Altenburg Gemeinde Jestetten*, Krs. Waldshut, Fundberichte aus Baden-Württemberg 32/1, 2012, 717-857.

Lejars 1994 - T. Lejars, *Gurnay III, Les fourreaux d'épée, Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celtes de La Tène moyenne*, Editions Errance, 1994.

Lolić 2003 - T. Lolić, Colonia Flavia Siscia, in Šašel Kos, M., Scherrer P. (eds.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia, Pannonia I*, Situla 41, Narodni muzej Slovenije, 2003, 131-152.

Lolić 2014 - T. Lolić, *Urbanizam antičke Siscije na temelju analize i interpretacije povijesne i moderne nacrtne dokumentacije*, neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.

Lo Schiavo - F. Lo Schiavo, *Il gruppo liburnico - japodico: per una definizione nell'ambito della protostoria balcanica*, Atti della Accademia Nazionale dei Lincei ser. 8, vol. 14, fasc. 6, 363-525.

Ložnjak Dizdar 2013 - D. Ložnjak Dizdar, Cremation burials in Northern Croatia 1300-750 BC, in Lochner, M., Ruppenstein, F. (eds.), *Brandbestattungen von der mittleren Donau bis zu Ägäis zwischen 1300 und 750 v. Chr.*, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 77, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2013, 99-117.

Ložnjak Dizdar, Potrebica 2017 - D. Ložnjak Dizdar, H. Potrebica, *Brončano doba Hrvatske*, Meridijani, 2017.

Łuczkiiewicz, Schönfelder 2008 - P. Łuczkiiewicz, M. Schönfelder, Untersuchungen zur Ausstattung eines späteisenzeitlichen Reiterkriegers aus dem südlichen Karpaten- und Balkanraum, *Jahrbuch des Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz* 55/1, 2008 (2011), 159-210.

Luik 2002 - M. Luik, *Die Funde aus den römischen Lagern um Numantia im Römisch-Germanischen Zentralmuseum*, Kataloge vor- und frühgeschichtlicher Altertümer 31, 2002.

Lücke 2007 - J. Lücke Das Lappenbeil im mittleren Alpenraum als Motiv in bildlichen und plastischen Darstellungen, in Blečić, M. *et al.* (eds.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*, Situla 44, Narodni muzej Slovenije, 2007, 597-612.

Ljubić 1885 - Š. Ljubić, Prvo otkriće predhistoričkih grobja od žara u Hrvatskoj, *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva* 7, 1885, 65-72.

Ljubić 1887 - Š. Ljubić, Razne viesti. Prehist. mogila iznad Ozlja, *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva* 9, 1887, 29.

Ljubić 1889 - Š. Ljubić, *Popis arheološkoga odjela Narodnog zem. muzeja u Zagrebu*, 1889.

Majnarić-Pandžić 1966 - N. Majnarić-Pandžić, Nalaz keltskog oružja iz Zemuna / Ein keltischer Waffenfund aus Zemun, *Opuscula Archaeologica* 6, 1966, 5-11.

Majnarić-Pandžić 1970 - N. Majnarić-Pandžić, *Keltsko-latenska kultura u Slavoniji i Srijemu*, Acta musei cibalensis 2, Gradski muzej Vinkovci, 1970.

Majnarić-Pandžić 1972-1973 - N. Majnarić-Pandžić, Kasnolatenski keltski grobovi iz Sotina / Spätlatènezeitliche keltische Gräber aus Sotin, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 6-7, 1972-1973, 55-74.

Majnarić-Pandžić 1986 - N. Majnarić-Pandžić, Prilog poznavanju kasnog brončanog i starijeg željeznog doba na Kordunu i Baniji, in *Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području*, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 10, 1986, 29-43.

Majnarić-Pandžić 1990 - N. Majnarić-Pandžić, Novi nalaz pojasne kopče tipa Laminci iz Siska / Ein neuer Gürtelschnallenfund vom Typ Laminci aus Sisak, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 23, 1990, 55-68.

Majnarić-Pandžić 1996 - N. Majnarić-Pandžić, Nekoliko napomena o uvođenju ranolatenskog stila u sjevernu Hrvatsku i Bosnu, *Arheološki radovi i rasprave HAZU* 12, 1996, 31-53.

Majnarić-Pandžić 2008 - N. Majnarić-Pandžić, Another look at the silver jewellery from Psarjevo near Zelina in northwestern Croatia / Ponovno o srebrnom nakitu iz Psarjeva kod Zeline u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Archaeologica Adriatica* 2, 2008, 315-323.

Mayer 1977 - E. F. Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*, Prähistorische Bronzefunde IX/9, H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1977.

Marić, Z. 1964 - Z. Marić, Donja Dolina i problem etničke pripadnosti predrimskog stanovništva sjeverne Bosne, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 19, 1964, 5-128.

Marić, Z. 1968 - Z. Marić, Japodske nekropole u dolini Une, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 23, 1968, 5-80.

Marić, A. 2016 - A. Marić, A two-part Certosa fibula (variant VIIId) from the cult place at Monte di Medea in Friuli / Dvodielna certoška fibula različice VIIId s kultnega mesta na Medejškem hribu v Furlaniji, *Arheološki vestnik* 67, 2016, 105-120.

Marić, A. 2015 - A. Marić, Nova interpretacija groba sa skeletnim ukopom žene iz mlađeg željeznog doba iz Kamenjače u Brezi kod Sarajeva / A new interpretation of the grave with a burial of a woman from the Late Iron Age at Kamenjača, Breza, near Sarajevo, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH*, 2015, 44, 143-157.

Marion, Guillaumet 2012 - S. Marion, J.-P. Guillaumet, Couteaux, forces et autres instruments dans les sépultures de Ludas, in M. Szabó (ed.), *La nécropole celtique à Ludas - Varjú-Dűlő*, 2012, 189-196.

Márton 2004 - A. Márton, La fibule de type de Mötschwil, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 55, 2004, 279-322.

Megaw, Megaw 2001 - M. R. Megaw, J. V. S. Megaw, *Celtic art. From its beginnings to the Book of Kells*, Thames&Hudson, 2001.

Megaw 2012 - V. Megaw, Der Plastische Stil, in *Die Welt der Kelten. Zentren der Macht – Kostbarkeiten der Kunst*, 2012.

Migotti 1994 – B. Migotti, Arheološka građa iz ranokršćanskog razdoblja u koninentalnoj Hrvatskoj / Archaeological materijal of the aerly christian period in continental Croatia, in Demo, Ž. (ed.) *Od nepobjedivog sunca do sunca pravde / From the Invincibe Sun to the Sun of Justice*, Arheološki muzej u Zagrebu, 41-70.

Mihaljević, Dizdar 2007 - M. Mihaljević, M. Dizdar, Late La Tène bronze helmet from the river Sava near Stara Gradiška / Kasnolatenska brončana kaciga iz Save kod Stare Gradiške, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 40, 2007, 117-146.

Miletić Čakširan 2018a – I. Miletić Čakširan, Reljefna keramika tipa Aco s položaja Željeznički kolodvor, istraživanja 2013–14., *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak* 12, 2018, 42–57.

Miletić Čakširan 2018b - I. Miletić Čakširan, Ranorimska fina keramika augustovskog horizonta Siscije s položaja Željeznički kolodvor, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Miloglav 2016 - I. Miloglav, *Keramika u arheologiji - Lončarstvo vučedolske kulture na vinkovačkom području / Ceramics in Archaeology - Pottery of the Vučedol Culture in the Vinkovci Region*, Acta Musei Cibalensis 7, Gradski muzej Vinkovci, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.

Molnár, Farkas 2010 - A. Molnár, Cs. Farkas, Hallstattzeitlicher Tonaltar aus Vát, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 61, 2010, 107-143.

Németi 1989 - I. Németi, Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare. 2 / Das latènezeitliche Gräberfeld von Pişcolt, Kr. Satu Mare. 2, *Thraco-Dacica* 10, 1989, 75-114.

Németi 1992 - I. Németi, Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare. 3 / Das latènezeitliche Gräberfeld von Pişcolt, Kr. Satu Mare. 3, *Thraco-Dacica* 13, 1992, 59-112.

Pabst 2012 - S. Pabst, *Die Brillenfibeln: Untersuchungen zu spätbronze- und ältereisenzeitlichen Frauentrachten zwischen Ostsee und Mittelmeer*, Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 25, Verlag Marie Leidorf, 2012.

Pahič 1966 - S. Pahič, Keltske najdbe v Podravlju, *Arheološki vestnik* 17, 1966, 271-319.

Paro, Novaković, Radman-Livaja 2018 - A. Paro, P. Novaković, I. Radman-Livaja, Amfore s lokaliteta Sisak - Željeznički kolodvor s posebnim osvrtom na amforu Dressel 8 s natpisom, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Parović-Pešikan 1982 - M. Parović-Pešikan, Grčka mahaira i problem krivih mačeva, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 20/18, 1982, 25-51.

Parzinger 1988 - H. Parzinger, *Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatène-Zeit, Studien zu Fundgruppen zwischen Mosel und Save*, Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie 4, 1988.

Pavišić 2017 – I. Pavišić, *Iz bronce u željezo - Gradina Špičak*, Muzeji Hrvatskog zagorja - Dvor Veliki Tabor, 2017.

Perkić 1998 - D. Perkić, Zaštitna arheološka istraživanja u Kamenskom, uz pavlinski samostan i crkvu Blažene Djevice Marije Snježne, *Obavijesti HAD-a* 30/1, 1998, 74-81.

Perkić, Ložnjak Dizdar 2005 - D. Perkić, D. Ložnjak Dizdar, Kasnobrončanodobna ostava Siča/Lučica / The Siča/Lučica Late Bronze Age Hoard, *Opuscula Archaeologica* 29, 2005, 41-119.

Pernet, Schmid-Sikimić 2008 - L. Pernet, B. Schmid-Sikimić, Les fers de lances à douilles facettées de la fin de l'âge du Fer du Brandopferplatz de Wartau-Ochsenberg (cant. Saint-Gall, Suisse), *Archäologisches Korrespondenzblatt* 38/3, 2008, 365-377.

Pirkmajer 1991 - D. Pirkmajer, *Kelti na Celjskem / Die Kelten in der Region Celje*, Pokrajinski muzej Celje, 1991.

Pleše et al. 2017 - T. Pleše, A. Janeš, H. Klafatić, K. Jelinčić Vuković, *Petrova gora - pavlinski samostan sv. Petra / Petrova gora, monastery of St. Peter*, Mala biblioteka Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske 19, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2017.

Pieta 2010 - K. Pieta, *Die keltische Besiedlung der Slowakei, Jüngere Latènezeit*, Archaeologica Slovaca Monographiae Studia, Tomus XII, 2010.

Pogačnik 2002 - A. Pogačnik, Način pokopa in analiza pridatkov / The Burial Ritual and the Analyses of the Grave Goods, in Svoljšak, D., Pogačnik, A., *Tolmin, prazgodovinsko grobišče 2. Razprave / Tolmin, The Prehistoric Cemetery 2. Treatises*, Katalogi in monografije 34-35, Narodni muzej Slovenije, 2001-2002.

Popović 1994 - P. Popović, Latenski nalazi iz Brestovika / La Tène Finds from Brestovik, *Zbornik Narodnog muzeja - arheologija* 15/1, 1994, 51-56.

Popović 1996 - P. Popović, Early La Tène Between Pannonia and the Balkans, *Starinar* 47, 1996, 105-25.

Popović 1997 - P. Popović, Les perles de verre en forme de vase ou d'amphore sur l'espace entre la mer Adriatique et le Danube, *Starinar* 48, 1997, 165-171.

Potrebica 2003 - H. Potrebica, Požeška kotlina i Donja Dolina u komunikacijskoj mreži starijeg željeznog doba / The Požega Valley and Donja Dolina in communication network of the Early Iron Age, *Opuscula archaeologica* 27, 2003, 217-242.

Potrebica 2013 - H. Potrebica, *Kneževi željeznoga doba*, Meridijani, 2013.

Potrebica, Balen 1999 - H. Potrebica, J. Balen, Prapovijesni nalazi iz Požeške kotline u Arheološkom muzeju u Zagrebu, *Zlatna dolina* 5, 1999, 7-61.

Puš 1971 - I. Puš, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani. Izkopavanja v letih 1964–1965 / Nekropole der Urnenfelderkultur im Hof der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana. Ausgrabungen in den Jahren 1964–1965*, Razprave 1. razreda SAZU 7/1, 1971.

Radimský 1893 - V. Radmiský, Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 5, 1893, 37- 92, 237-308, 363-466, 575-636.

Radimský 1895 - V. Radmiský, Die Nekropole von Jezerine in Pritoka bei Bihać, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina* 3, 1895, 39-218.

Radman-Livaja 2004 - I. Radman-Livaja, *Militaria Sisciensia. Nalazi rimske vojne opreme iz Siska u fundusu Arheološkoga muzeja u Zagrebu / Militaria Sisciensia - finds of the Roman military equipment in Sisak in the holdings of the Archaeological Museum in Zagreb*, Katalozi i monografije Arheološkoga muzeja u Zagrebu 1, Arheološki muzej u Zagrebu, 2004.

Radman-Livaja, Drnić 2016 I. Radman-Livaja, I. Drnić, *Faceted spearheads from Sisak (ancient Siscia), Croatia*, poster presentation at 9th Roman Military Equipment Conference RoMEC XVIII, Cavalry in the Roman World, University of St Andrews, 6th-11th June, 2016. (https://www.academia.edu/29207817/Faceted_spearheads_from_Sisak_ancient_Siscia_Croatia)

Radman-Livaja 2018 - I. Radman-Livaja, Rimske legije u Sisciji tijekom julijevsko-klaudijevskog razdoblja / Roman legions in Siscia during the Julio-Claudian period, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestika and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkoga muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Radnóti 1938 - A. Radnóti, *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien*, Dissertationes Pannonicae, seria 2, 6, 1938.

Rakvin 2015 - M. Rakvin, Naselje na gradini Marić kod Mikleuške tijekom kasnoga bronzanog i starijeg željeznog doba / The Marić Hillfort Settlement near Mikleuška during the Late Bronze and the Early Iron Age, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 32, 2015, 75-110.

Raunig 1968 - B. Raunig, Japodska nekropola na Crkvini u Golubiću, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 23, 1968.

Raunig 1996 - B. Raunig, Krčana - naselje mlađeg željeznog doba u selu Trnovi u sjeverozapadnoj Bosni, *Opuscula archaeologica* 20, 1996, 39-69.

Righi 2001 - G. Righi, I rinvenimenti lateniani di Amaro e di Monte Sorantri a Raveo, in Vitri, S., Oriolo, F. (eds.), *I Celti in Carnia e nell'arco alpino centro orientale*, Atti della Giornata di studio Tolmezzo, 30 aprile 1999, 2001, 113-148.

Říhovský 1972 - J. Říhovský, *Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet*, Prähistorische Bronzefunde VII/1, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1972.

Rustoiu 2005 - A. Rustoiu, Dacia și Italia în sec. I. a. Chr. Comerțul cu vase de bronz în perioada republicană târzie (Studiu preliminar), in Cosma, C., Rustoiu, A. (eds.), *Comerț și civilizație. Transilvania în contextul schimburilor comerciale și culturale în antichitate, Interferențe etnice și culturale în milenii I a. Chr. – I p. Chr.*, 7, 2004, 53-117.

Rustoiu 2007 - A. Rustoiu, Thracian sica and Dacian falx. The history of a "national" weapon, in Nemeti, S. *et al.* (eds.), *Dacia Felix, Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Universitatea Babeș-Bolyai, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, 2007, 67-82.

Rustoiu 2015 - A. Rustoiu, Amphora-shaped glass and coral beads. Distant cultural connections in the Carpathian Basin at the beginning of the Late Iron Age, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 45, 2015, 365-377.

Rustoiu, Egri 2011 - A. Rustoiu, M. Egri, *The Celts from the Carpathian Basin. Between Continental Traditions and the Fascination of the Mediterranean. A Study of the Danubian Kantharoi*, 2011.

Schönfelder 2002 - M. Schönfelder, *Das Spätlatènezeit Wagengrab von Boé (départ. Lot-et-Garonne)*, Monographien des Römisch-Germanisches Zentralmuseum 54, 2002.

Schönfelder 2007 - M. Schönfelder, Enige überlegungen zu Flusffunden der Latènezeit, in Barral, Ph., Daubigny, A., Dunning, C., Kaenel, G., Roulière-Lambert, M. J. (eds.), *L'âge du Fer dans l'arc jurassien et ses marges. Dépôts, lieux sacrés et territorialité à l'âge du Fer*. Actes du XXIXe colloque international de l'AFEAF, Bienne, 5-8 mai 2005, volume 2, 2007, 463-472.

Schönfelder 2010 - M. Schönfelder, Speisen mit Stil – zu einem latènezeitlichen Hiebmesser vom Typ Dürrnberg in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums in Mainz, in Borhy, L. (ed.), *Studia Celtica Classica et Romana Nicolae Szabó Septuagesimo Dedicata*, Pytheas, 2010, 223-233.

Schulze-Forster 2015 - J. Schulze-Forster, *Die latènezeitlichen Funde vom Dünsberg*, Berichte der Kommission für Archäologische Landesforschung in Hessen 13, Verlag Marie Leidorf GmbH, 2014-2015.

Sedlmayer 2009 - H. Sedlmayer, *Die Fibeln vom Magdalensberg*, Landesmuseum Kärnten, 2009.

Simoni 1983 - K. Simoni, Skupni nalaz oruđa i oružja iz Nartskih Novaka / Ein Sammelfund von Waffen und Werkzeugen aus Nartski Novaki, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 15, 1983, 251-261.

Sîrbu, Borangic 2016 - V. Sîrbu, C. Borangic, Curved dagger of the sica type from the North-Danubian Dacian graves (2nd c. BC - 2nd c. AD), in Sîrbu, V. *et al.* (eds.), *Funerary Practices during the Bronze and the Iron Ages in the Central and Southeast Europe*, Proceedings of the 14th International Colloquium of Funerary Archaeology in Čačak, Serbia, 24th-27th September 2015, 2016, 333-357.

Sokol 2001 - V. Sokol, Neue Latènfunde aus der Umgebung von Zagreb (Croatia), *Instrumentum* 14, 2001, 16.

Spânu, Cojocaru 2009 - D. Spânu, D. Cojocaru, The Dacian Hoard from București-Herăstrău. Archaeological and Archaeometallurgical Approaches, *Materiale și cercetări arheologice* 5 (serie nouă), 2009, 97-116.

Starè 1973 - V. Stare, *Prazgodovina Šmarjete*, Katalozi in monografije 10, Narodni muzej v Ljubljani, 1973.

Starè 1975 - F. Starè, *Dobova*, Posavski muzej Brežice, knjiga 2, 1975

Starè 1977 - F. Stare, Časovna opredelitev čolničastih fibul iz Šmarjete, *Arheološki vestnik* 27, 1977, 97-119.

Stojić 2003 - M. Stojić, *Veliki Vetren*, Posebna izdanja 38, Arheološki institut, 2003.

Svoljšak, Dular 2016 - *Most na Soči. Gradbeni izvidi in najdbe / Most na Soči. Settlement Structures and Small finds*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 33, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Založba ZRC, 2016.

Szabó, Tankó 2012 - M. Szabó, K. Tankó, *La nécropole celtique à Ludas - Varjú-Dűlő*, Budapest 2012, 9-152.

Šašel 1984 - J. Šašel, Pregled plemena, in *Keltoi, Kelti i njihovi sovremenici na tlu Jugoslavije*, Narodni muzej Ljubljana, 1984, 112-115.

Šašel Kos 1997 - M. Šašel Kos, Appian and Dio on the Illyrian Wars of Octavian, *Živa antika* 47, 1997, 187-198.

Škoberne 1999 - Ž. Škoberne, *Budinjak, kneževski tumul / Budinjak, Princely Tumulus*, Muzej grada Zagreba, 1999.

Škoberne, Bugar 2017 - Ž. Škoberne, S. Bugar, *Od Budinjaka do Mainza / Von Budinjak nach Mainz*, Muzej grada Zagreba - Römisch-Germanisches Zentralmuseum, 2017.

Škrgulja 2018 - R. Škrgulja, Latenski i ranocarski nalazi s lokaliteta Dunavski Lloyd i Frankopanska b.b. u Sisku / La Tène and Early Imperial Archaeological Finds from the Dunavski Lloyd and Frankopanska b.b. Sites in Sisak, Croatia, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestika and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Škvor Jernejčič 2017 - B. Škvor Jernejčič, Starejšeželeznodobne gomile na Gorenjskem. Žgani grobovi pri Vili Prah in na Koroški cesti v Kranju / Early Iron Age tumuli in the

Gorenjska region. Cremation burials at Vila Prah and Koroška cesta in Kranj, *Arheološki vestnik* 68, 2017, 117-196.

Šribar 1976 - V. Šribar, Žgano srednjelatensko grobišče v Metliki, *Arheološki vestnik* 25 (1974), 1976, 319-352.

Szabó 1991 - M. Szabó, The Celts and their Movements in the Third Century B.C., in S. Moscati, S. (ed.), *The Celts*, 1991, 303-320.

Tarditi 1996 - C. Tarditi, *Vasi di bronzo in area Apula. Produzioni greche ed italiche di età arcaica e classica*, Dipartimento di Beni culturali, Università degli Studi, Lecce, 1996.

Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004 - S. Tecco Hvala, J. Dular, E. Kocuvan, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*, Katalogi in monografije 36, Narodni muzej Slovenije, 2004.

Tecco Hvala 2013 - S. Tecco Hvala, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Social structure and burial rites of the Iron Age community*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26, ZRC SAZU, 2013.

Tecco Hvala 2014 - S. Tecco Hvala, Kačaste fibule z območja Slovenije / Serpentine fibulae from Slovenia, *Arheološki vestnik* 65, 2014, 123-186.

Tecco Hvala 2017 - S. Tecco, *Molnik pri Ljubljani v starejši železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 36, ZRC SAZU, 2017.

Teržan 1977 - B. Teržan, Certoška fibula / Die Certosafibel, *Arheološki vestnik* 27, 1977, (1976), 317-443.

Teržan 1977 - B. Teržan, O horizontu bojevnških grobov med Padom in Donavo v 5. in 4. stol. pr. n. št. / Horizon of Warrior Tombs found in the Fifth and Fourth Centuries B.C. in the Territory between the Po and the Danube, in Guštin, M., (ed.), *Keltske študije*, Posavski muzej Brežice 4, 1977, 9-21.

Teržan 1990 - B. Teržan, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*, Katalogi in monografije 25, Narodni muzej, 1990.

Teržan 1994 - B. Teržan, Sonde 9, 18 in 19 na prečnem nasipu gradišča / Die Schnitte 9, 18 und 19 im Querwall der Befestigungsanlage, in Gabrovec, S. (ed.), *Stična I: naselbinska izkopavanja / Siedlungsausgrabungen*, Katalogi in monografije 28, Narodni muzej Slovenije, 1994, 120-137.

Teržan 1995a - B. Teržan, Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien, in Schauer, P. (ed.), *Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseum 35, 323-372.

Teržan 1995b - B. Teržan, Handel und soziale Oberschichten im früheisenzeitlichen Südosteuropa, in Hänsel (ed.), *Handel, Tausch und Verkehr im Bronze- und*

Früheisenzeitlichen Südosteuropa, Südosteuropa-Schriften 17, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 11, 1995, 81-159.

Teržan 1996 - B. Teržan, Weben und Zeitmessen im südostalpinen und westpannonischen Gebiet, in Jerem, E., Lippert, A. (eds.), *Die Osthallstattkultur*, Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10. - 14. Mai 1994, *Archaeolingua* 7, 507-536.

Teržan 2002 - B. Teržan, Kronološki oris / Chronological outline, in Svoljšak, D., Pogačnik, A., *Tolmin, prazgodovinsko grobišče 2. Razprave / Tolmin, the prehistoric cemetery 2. Treatises*, Katalogi in monografije 35, Narodni muzej Slovenije, 85-102.

Teržan 2008 - B. Teržan, Stiške skice / Stična – Skizzen, in Gabrovec, S., Teržan, B. *Stična 2/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit, Studien*, Katalogi in monografije 38, Narodni muzej Slovenije, 2008 (2010), 189-325.

Teržan 2010 - B. Teržan, Japodske tropentljaste fibule / Iapodian three-looped fibulae, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 27, 2010, 111-122.

Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984-1985 - B. Teržan, F. Lo Schiavo, N. Trampuž-Orel, *Most na Soči / S. Lucia 2*, Katalogi in monografije 23, Narodni muzej, 1985.

Teržan, Črešnar 2014 – B. Teržan, M. Črešnar, *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na slovenskem*, Katalogi in Monografije 40, Narodni muzej Slovenije, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani 2014.

Teßmann 2001 - B. Teßmann, Schmuck und Trachtzubehör aus Prozor, Kroatien. Ein Beitrag zur Tracht im japodischen Raum, *Acta Praehistorica et Archaeologica* 22, 2001, 28-151.

Teßmann 2009 - B. Teßmann, Drei Pferdefigürchen aus dem Berliner Museum für Vor- und Frühgeschichte. Zur Verbreitung und Funktion bronzener Tierplastiken der älteren Eisenzeit, *Acta Praehistorica et Archaeologica* 41, 2009, 189-205.

Težak-Gregl 1981 - T. Težak-Gregl, Certosa fibule na centralnom japodskom području, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 14, 1982, 25-46.

Tiefengraber 2011 - G. Tiefengraber, The 'oppidum Celeia', in Guštin, M., Jevtić, M. (eds.), *The Eastern Celts: The Communities between the Alps and the Black sea*, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2011, 91-98.

Tkalčec, Karavanić, Kudelić 2011 - T. Tkalčec, S. Karavanić, A. Kudelić, Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovcu 2009. - 2010., *Annales Instituti Archaeologici* 7, 2011, 74-80.

Todorović 1968 - J. Todorović, *Kelti u jugoistočnoj Evropi / Die Kelten in Süd-Ost Europa*, Dissertationes et Monographiae 7, 1968.

Todorović 1972 - J. Todorović, *Praistorijska Karburma 1. Nekropola mlađeg gvozdenog doba / The Prehistoric Karaburma 1. The necropolis of the Later Iron Age*, Dissertationes et Monographiae 13, 1972.

Tomedi 2002 - G. Tomedi, *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög, Die Altgrabungen von 1883 bis 1892.*, Archaeolingua 14, 2002.

Tonc 2012 - A. Tonc, Silver pendants with Anthropomorphic Representations on the Territory of the Eastern Adriatic Protohistoric Societies, *Masken der Vorzeit in Europa (II)*, Internationale Tagung vom 19. bis 21. November 2010 in Halle (Saale), Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle Band 7, 2012, 63-70.

Tonc 2015 - A. Tonc, *Protopovijesne zajednice na sjevernom dijelu istočne obale Jadrana i njezinu zaleđu*, neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

Tonc 2018 - A. Tonc, Nova moda, novi ljudi - o porijeklu nekih fibula iz Siska / New fashion, new people - on the provenance of some fibulae from Sisak, in Drnić, I. (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu (u tisku).

Tonkova, Stoyanov 2017 - M. Tonkova, T. Stoyanov, The Silver of the Thracians, katalog izložbe, Museum of History Iskra, 2017.

Topal, Bubulić 2016 - Д. Топал, В. Бубулич, Уникальная находка позднелатенского кинжала типа *сика* в Республике Молдова / Unique find of late La Tène *sica* dagger from Republic of Moldova, *Tyragetia* 10(25)/1, 2016, 253-260.

Treister 2011 - M. Treister, Bronze and Silver Greek, Macedonian and Etruscan Vessels in Scythia, *Bollettino di archaeologia on line* 1, 2010, 9-26.

Truhelka 1901 - Ћ. Truhelka, Rezultati prehistoričkog istraživanja u Bosni-Hercegovini (tečajem godine 1900.), *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 13, 1901, 1-29.

Truhelka 1904 - Ћ. Truhelka, Der vorgeschichtliche Pfahlbau im Savebette bei Donja Dolina (Bezirk Bosnisch-Gradiška), Bericht über die Ausgrabungen bis 1904., *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina* 9, 1904, 1-156.

Turk et al. 2009 - P. Turk, D. Božič, J. Istenič, N. Osmuk, Ž. Šmit, New Pre-Roman Inscriptions from Western Slovenia: The Archaeological Evidence, in Tiefengraber, G., Kavur, B., Gaspari, A. (eds.), *Keltske studije II, Studies in Celtic Archaeology, Papers in honour of Mitja Guštin*, Protohistoire Européenne 11, Éditions Monique Mergoïl, 2009, 47-64.

Ulbert 1969 - G. Ulbert, *Das frühromische Kastell Rheingönheim. Die Funde aus den Jahren 1912 und 1913*, Limesforschungen, Studien zur Organisation der römischen Reichsgrenze an Rhein und Donau 9, Gebr. Mann Verlag, 1969.

Vasić 1982 - R. Vasić, Ein Beitrag zu den Doppelnadeln im Balkanraum, *Prähistorische Zeitschrift* 55, 1982, 220-257.

Vasić 1985 - R. Vasić, Prilog proučavanju šarnirskih fibula u Jugoslaviji, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 22/21, 1985, 121-155.

Vasić 1989 - R. Vasić, Jedan prilog proučavanju sremske grupe, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 27, 1989, 103-113.

Vasić 1999 - R. Vasić, *Die Nadeln in Zentralbalkan*, Prähistorische Bronzefunde XIII/11, Franz Steiner Verlag, 1999.

Vasić 2010 - R. Vasić, Reflecting on Illyrian Helmets, *Starinar* 60, 2011, 37-55.

Vinski 1950 - Z. Vinski, Zoomorphe Kleinplastik aus dem südpannonischen Donauraum, *Symbolae B. Hrozny*, 1950, 331-342.

Vinski, Vinski-Gasparini 1962 - Z. Vinski, K. Vinski-Gasparini, O utjecajima istočno-alpske halštatske kulture i balkanske ilirske kulture na slavonsko-sremsko Podunavlje, *Arheološki radovi i rasprave* 2, 1962, 263-293.

Vinski-Gasparini 1971 - K. Vinski Gasparini, Mač tipa Mörigen iz Draganića u sjeverozapadnoj Hrvatskoj / Ein Schwert vom Typ Morigen aus Draganić in Nordwestkroatien, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 4, 1971, 3-12.

Vinski-Gasparini 1973 - K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj / Die Urnenfelderkultur in Nordkroatien*, Monografije 1, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet - Zadar, 1973.

Vinski-Gasparini 1983 - K. Vinski-Gasparini, Grupa Dalj, in Benac, A., Čović, B. (eds.), *Praistorija jugoslovenskih zemalja 4, Bronzano doba*, Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH, 1983, 599-617.

Vojaković 2013 - P. Vojaković, *Prazgodovinska Emona: Novo odkrita protourbana naselbina na Prulah in njeno mesto v času in prostoru*, neobjavljena doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta, 2013.

Vojaković 2014 - P. Vojaković, Tribuna, in Teržan B., Črešnar M. (eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem*, Katalogi in monografije 40, Narodni muzej Slovenije, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2014, 392-412.

Völling 1995 - Th. Völling, Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit, *Bericht der Römisch Germanischen Kommission* 75, 1994, 149-282.

Vukelić, Radman-Livaja 2012 - V. Vukelić, I. Radman-Livaja, *Thesaurus Colapis Fluminis, Blago rijeke Kupe: arheološka istraživanja Kupe kod Siska prije 1. svjetskog rata*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2012.

Weber 1996 - C. Weber, *Die Rasiermesser in Sudosteuroopa*, Prähistorische Bronzefunde VIII/5, Franz Steiner Verlag, 1996.

Wesse 1990 - A. Wesse, *Die Ärmchenbeile der Alten Welt. Ein Beitrag zum Beginn der Eisenzeit im östlichen Mitteleuropa*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 3, 1990.

Werner 1988 - W. M. Werner, *Eisenzeitliche trensen an der unteren und mittleren Donau*, Prähistorische Bronzefunde XVI/4, C. H. Beck, 1988.

Windl 1975 - H. J. Windl, *Das latène- und kaiserzeitliche Gräberfeld von Mihovo, Unterkrain (Dolenjsko)*, neobjavljena doktorska disertacija, 1975.

Želle 2002 - M. Želle, *Žarni grobovi iz tumula 51A s nalazišta Budinjak u Žumberku*, neobjavljeni diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002.

IZVORI

Appian, Ἰλλυρικὴ / The Illyrian History, in M. Šašel Kos, *Appian and Illyricum*, Situla.

Razprave Narodnega muzeja Slovenije / Dissertationes Musei nationalis Sloveniae 43, 2005, 52-81.

Dio Cassius, Ῥωμαϊκὴ ἱστορία / Roman History, Loeb Classical Library, Vols. 5 (Books 46-50), 6 (Books 51-55), 7 (Books 56-60), LCL 82, 83, 175, Harvard University Press, 1917, 1924.

Pliny, *Naturalis historia* / Natural History, Loeb Classical Library, Vol. 2 (Books 3-7), LCL 352, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1942.

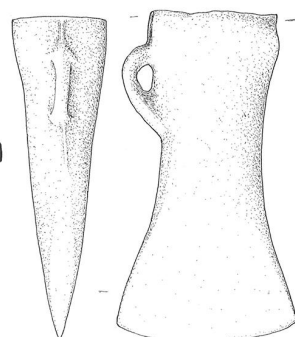
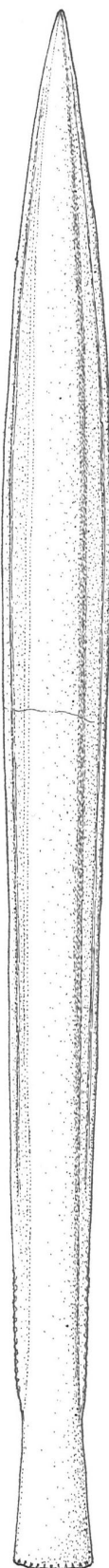
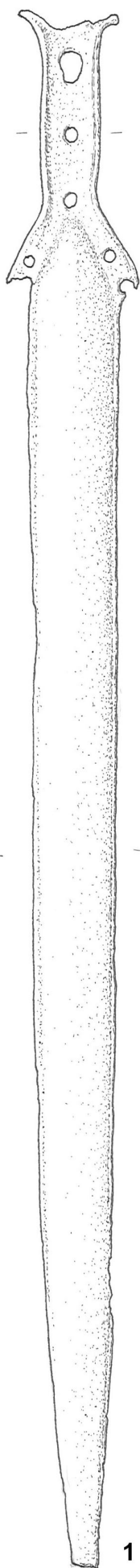
Strabo, Γεωγραφικά / Geography, Loeb Classical Library, Vol. 2 (Books 3-5), Vol. 3 (Books 6-7), LCL 50, 182, Harvard University Press, 1923, 1924.

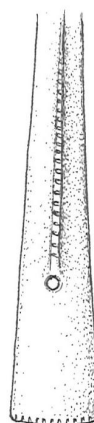

6. TABLE:

T. 1

3

2

4

5

1

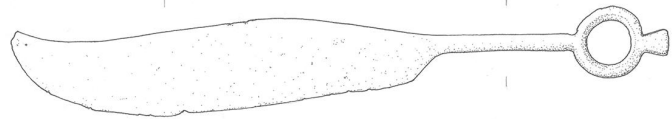
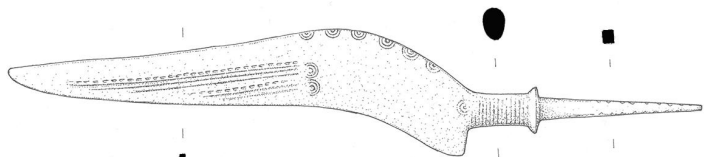
1

2

3

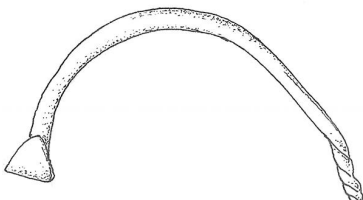
5

6

9

10

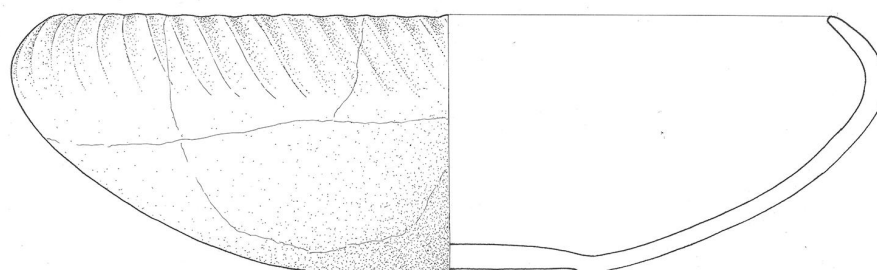
7

8

T. 3

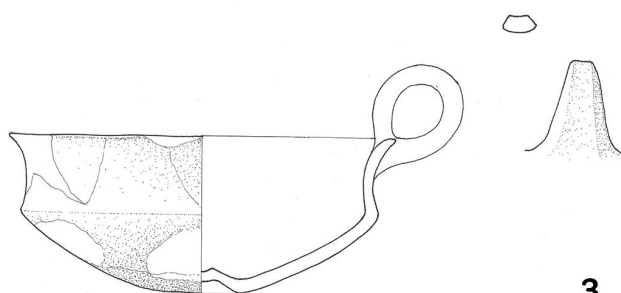
**Zagrebačka ulica
paljevinski grob**

1

2

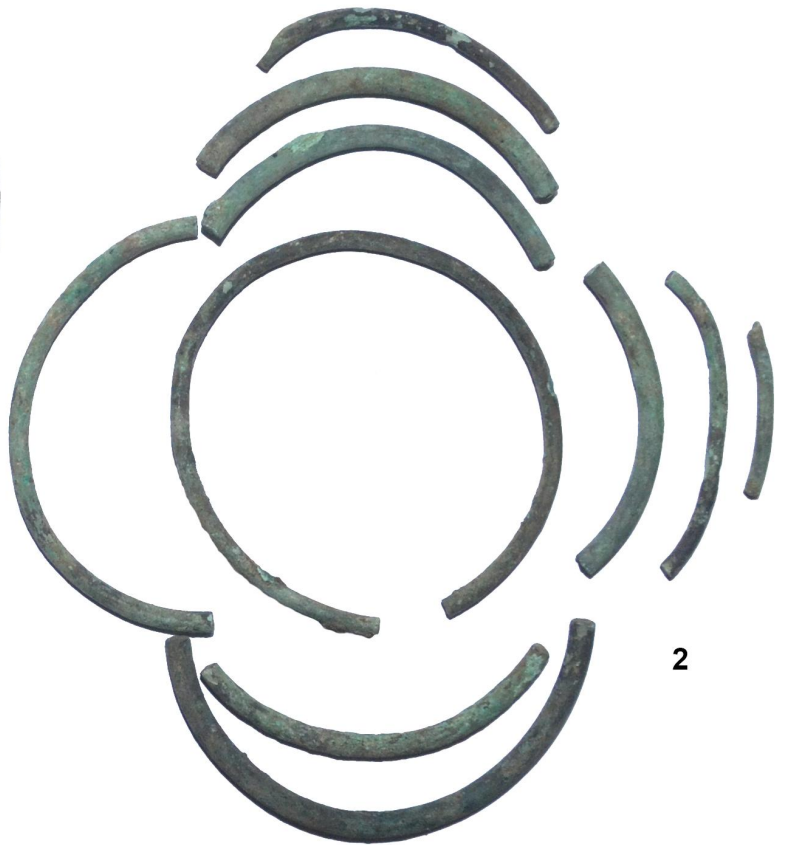

3

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

1

2

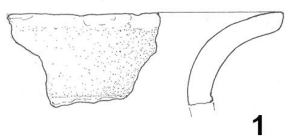

3

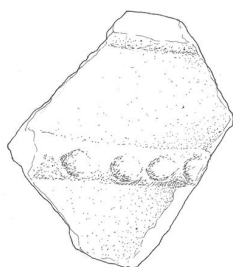

4

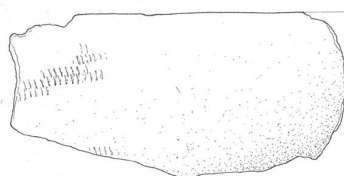
T. 6

1

2

3

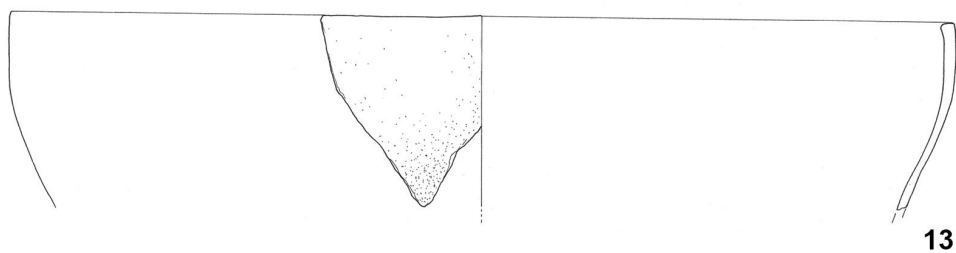
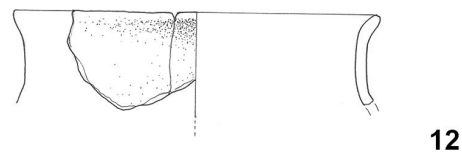
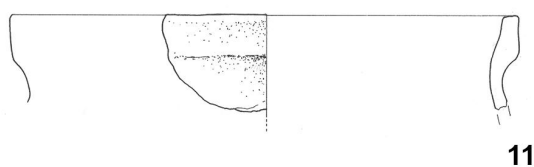
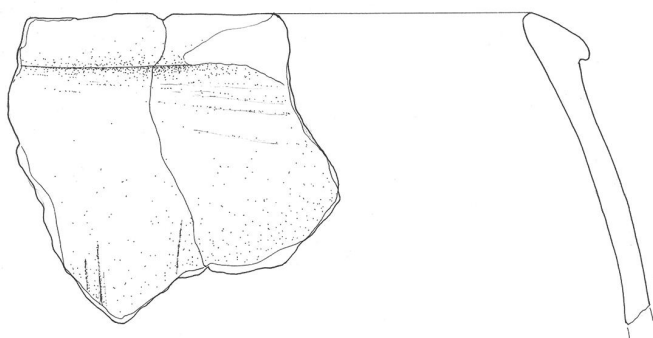
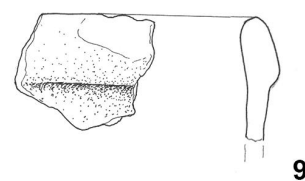
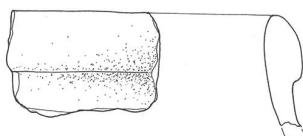
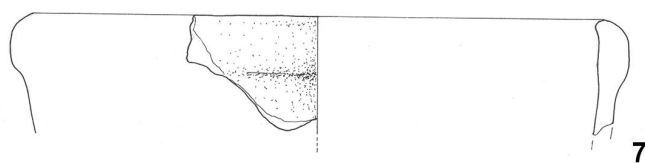
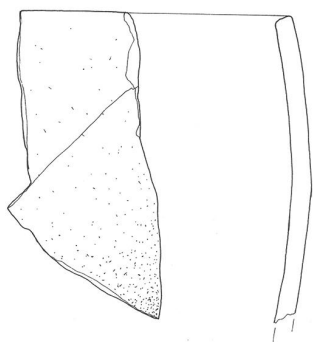
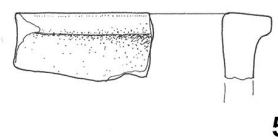
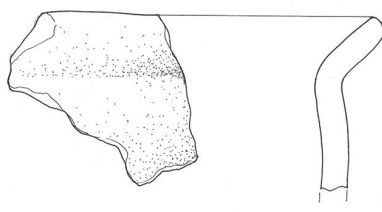
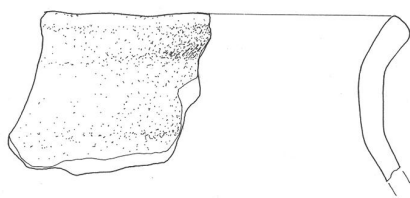
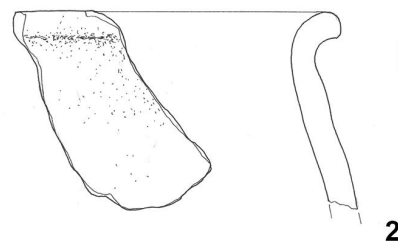
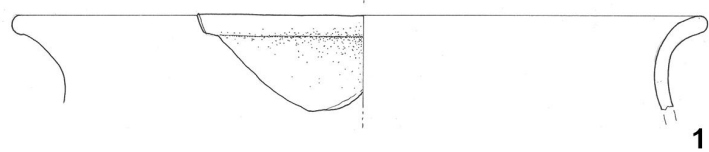

4 1:3

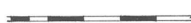
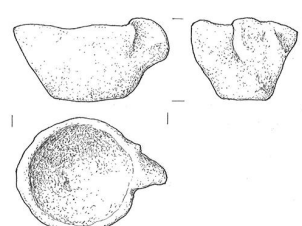
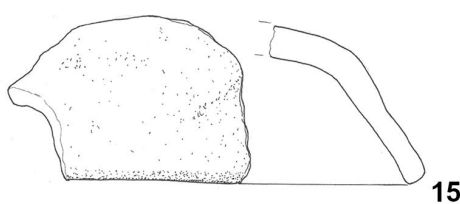
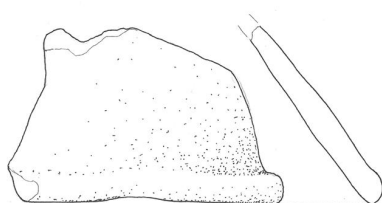
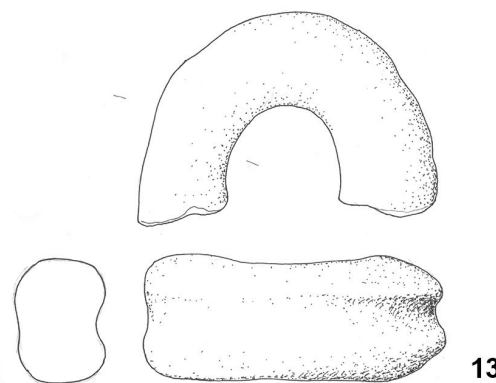
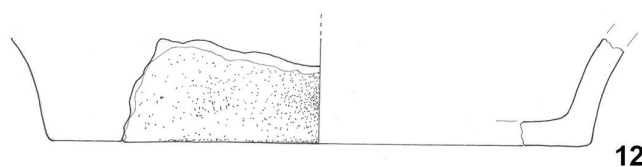
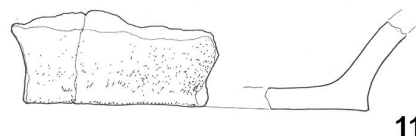
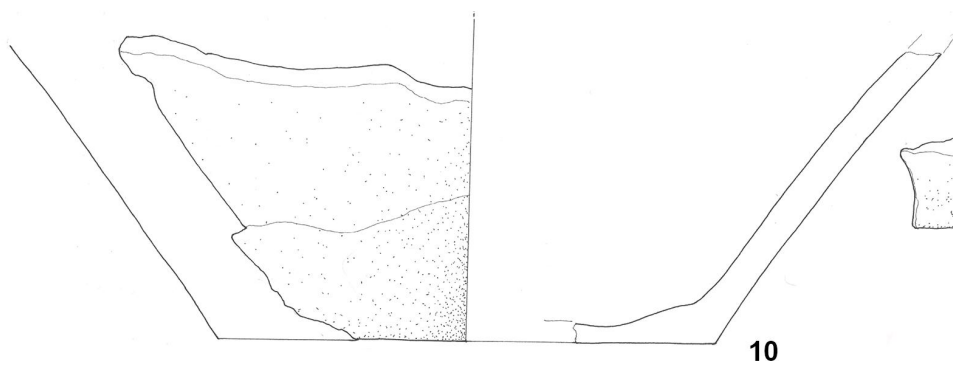
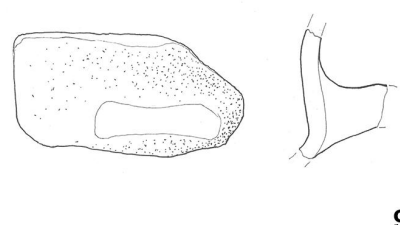
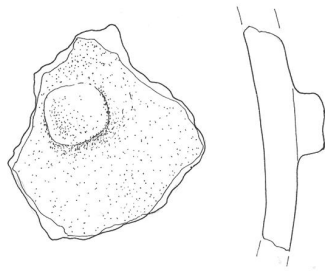
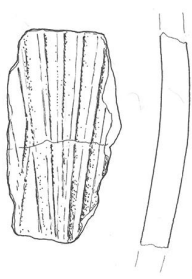
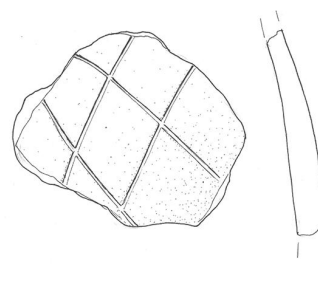
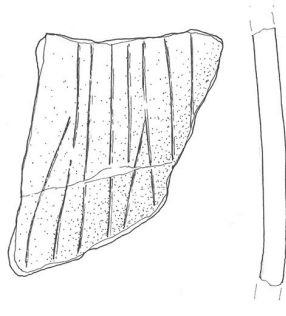
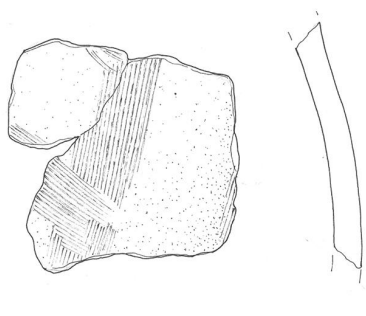
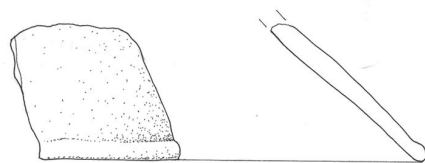
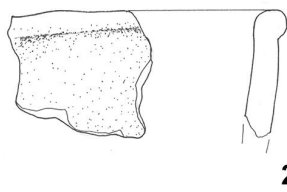
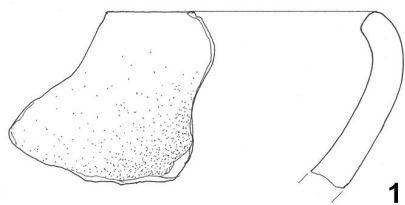

T. 7
SJ 02

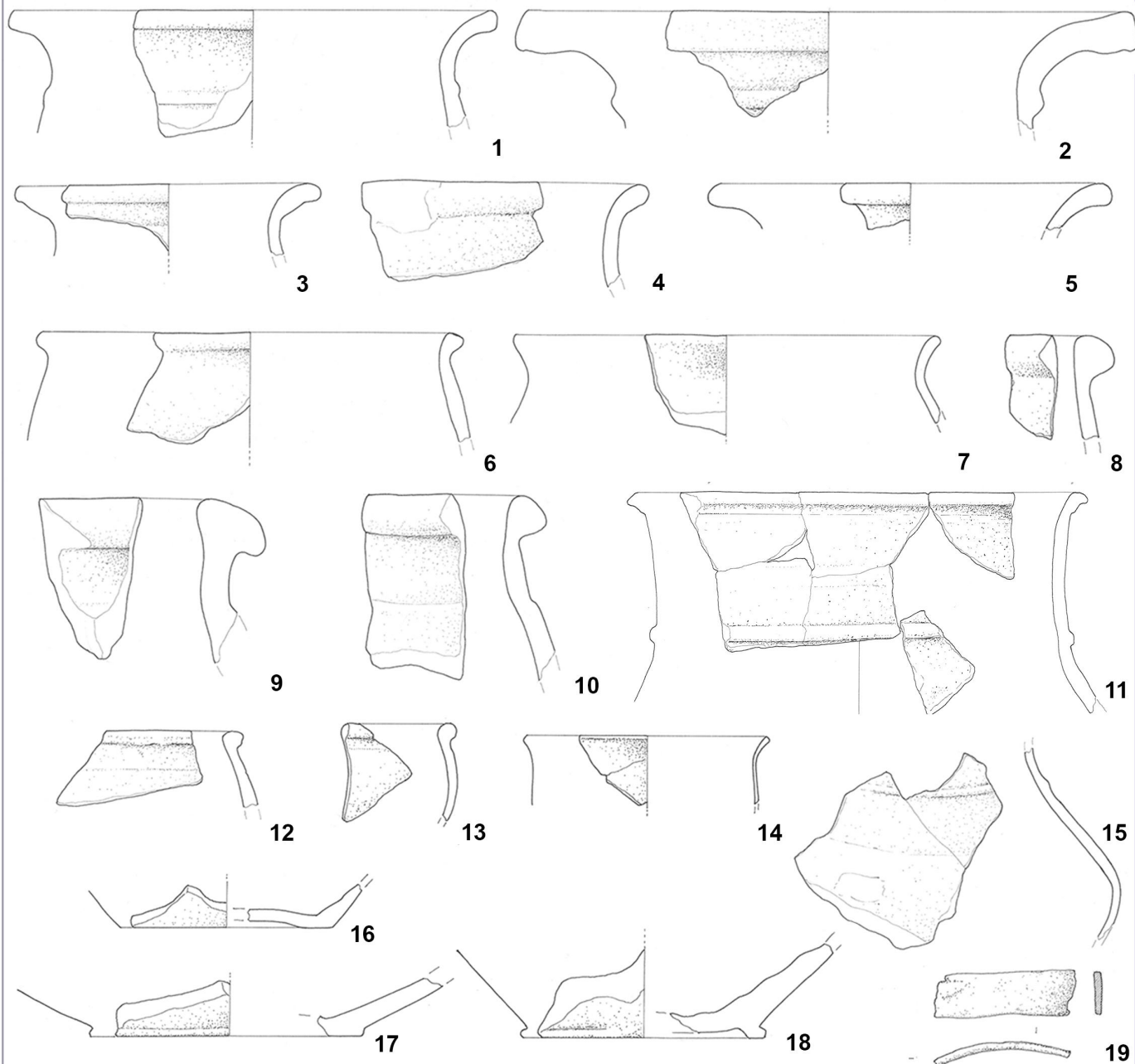

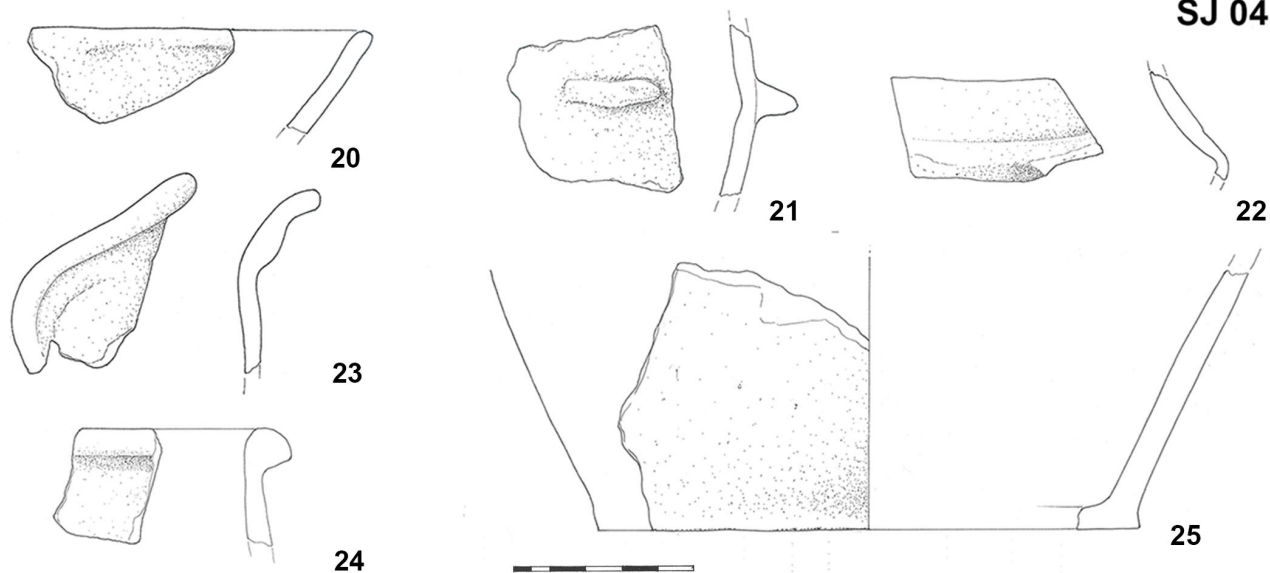

SJ 02

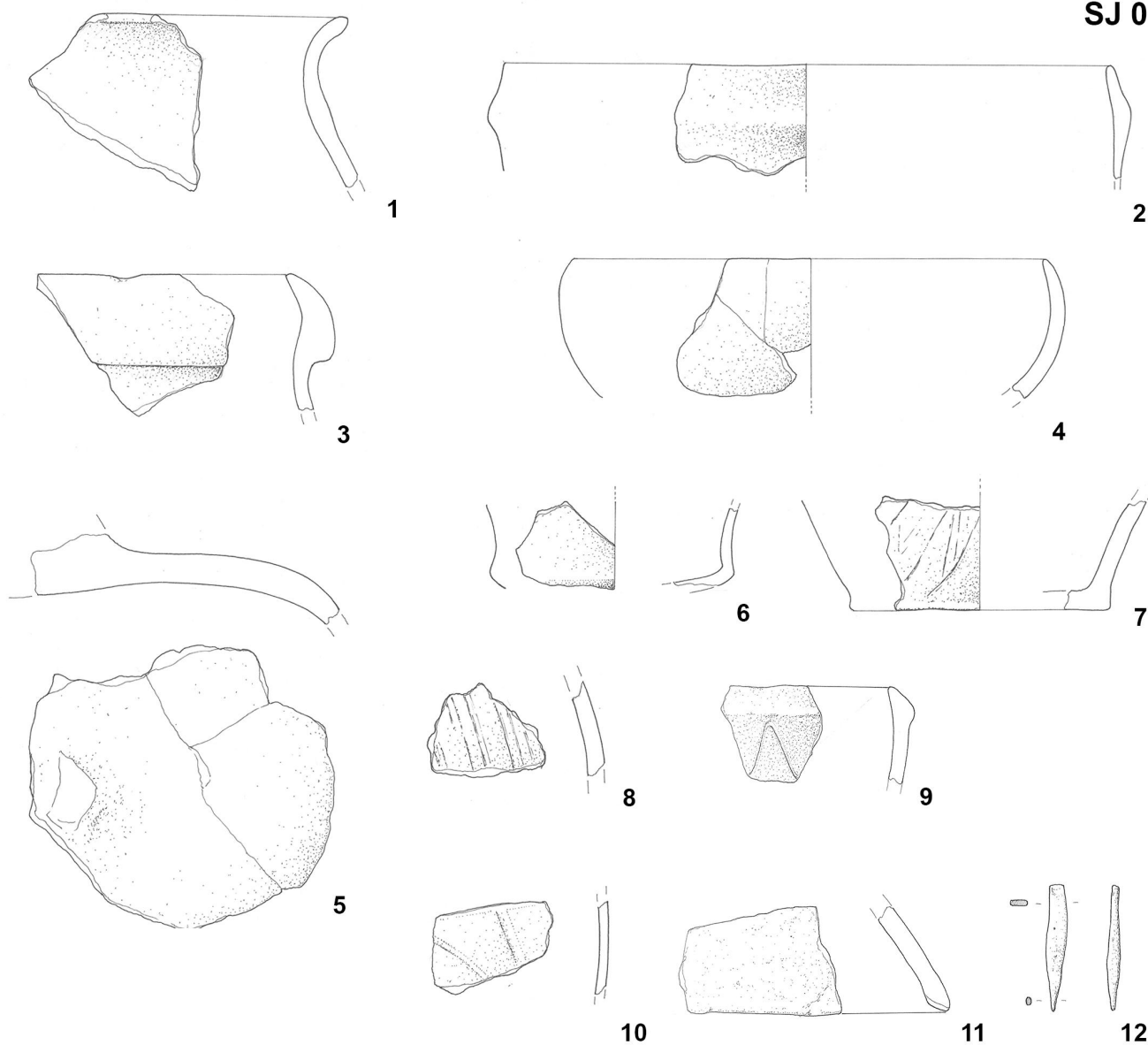
T. 9

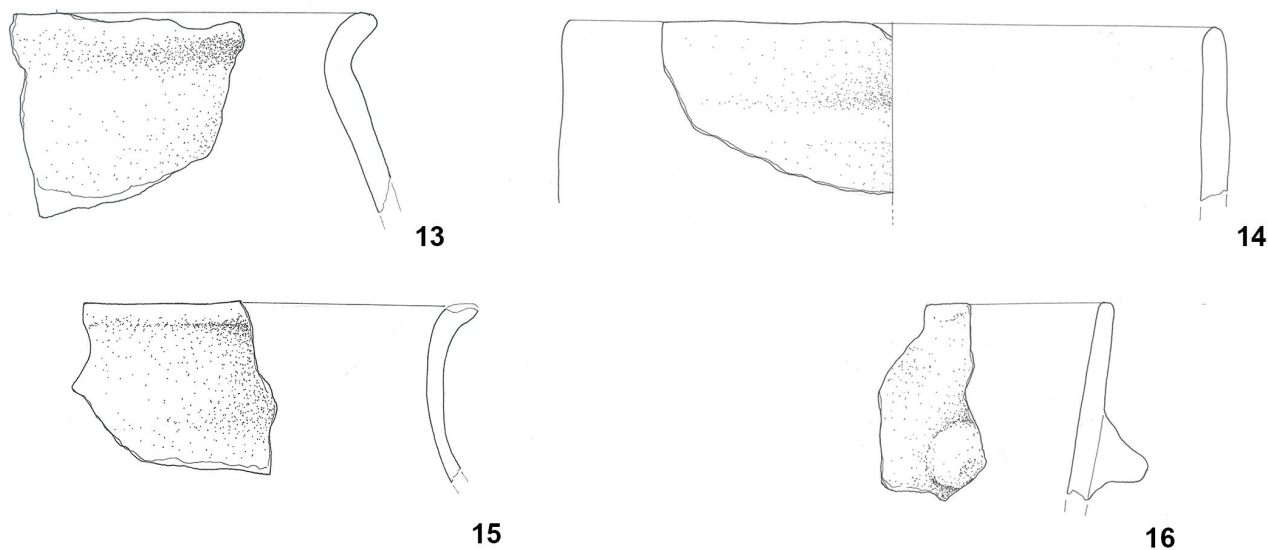
SJ 04

T. 10
SJ 05

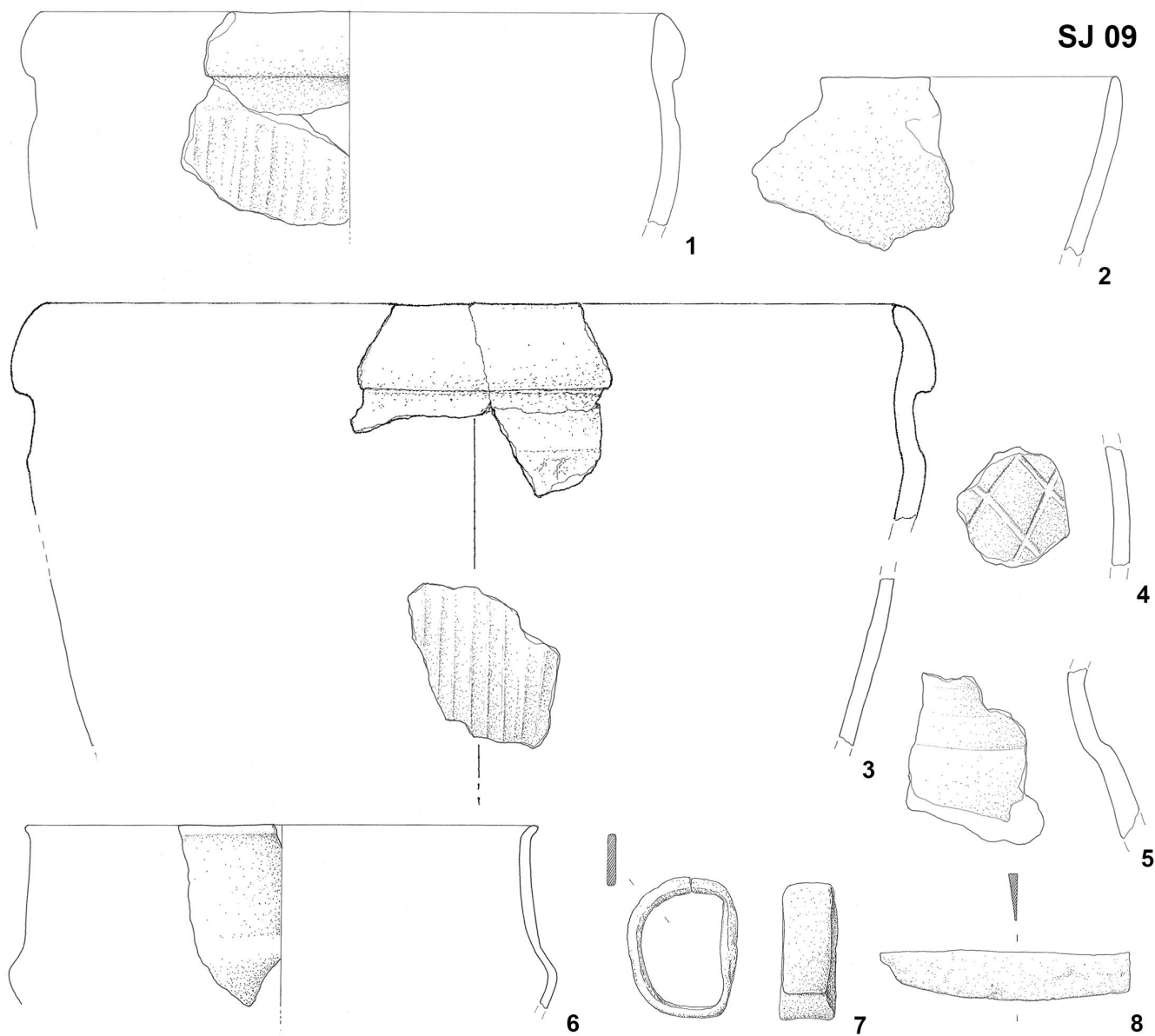

SJ 09

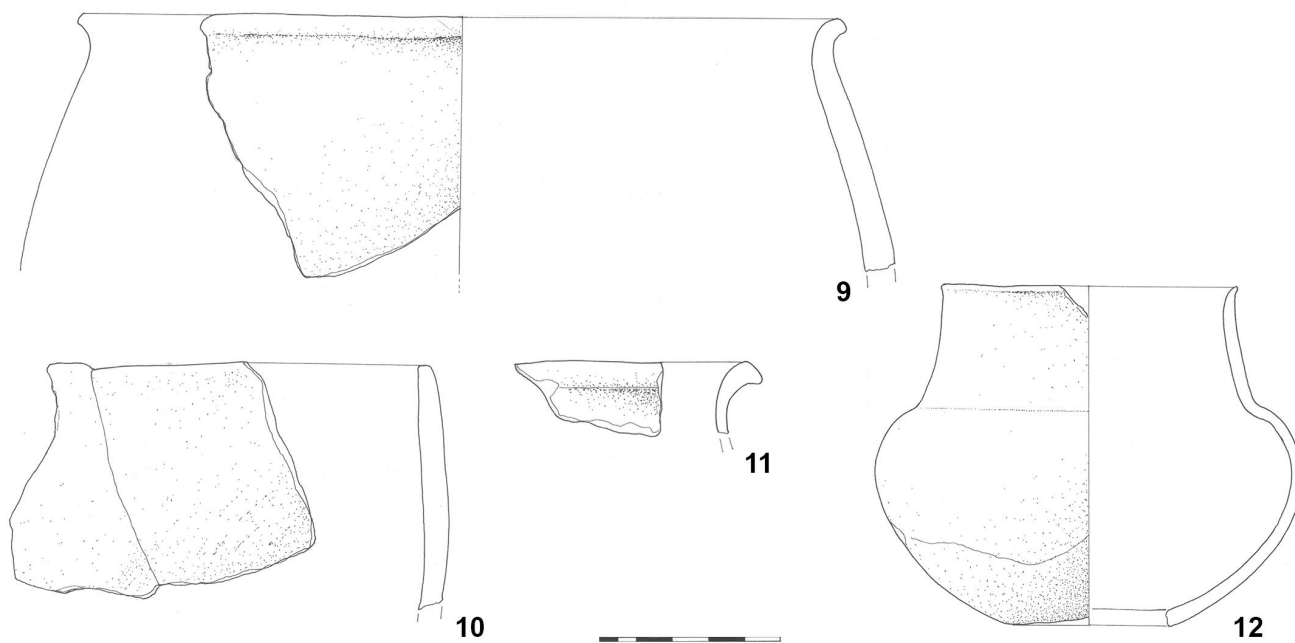

T. 11

SJ 09

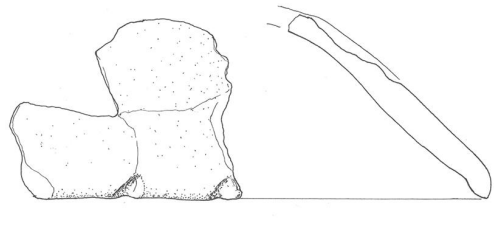
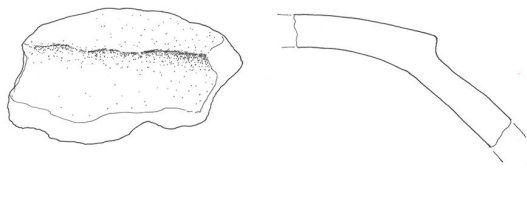

SJ 11

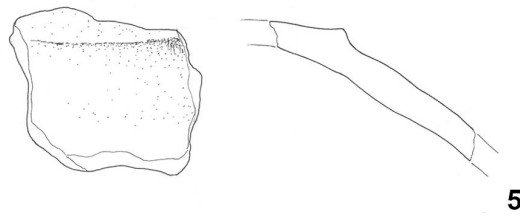
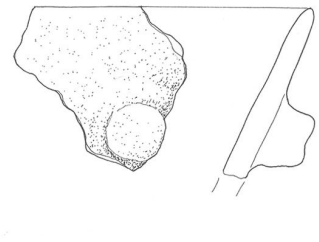
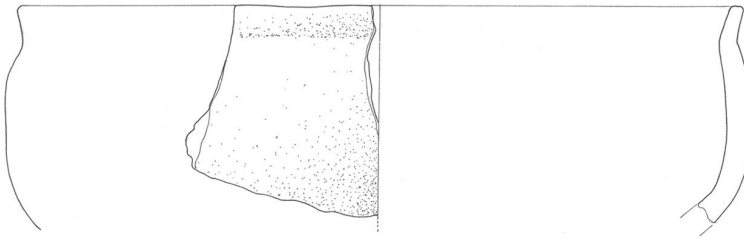

T. 12

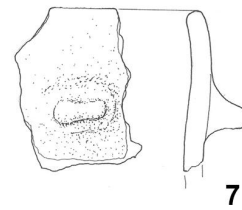
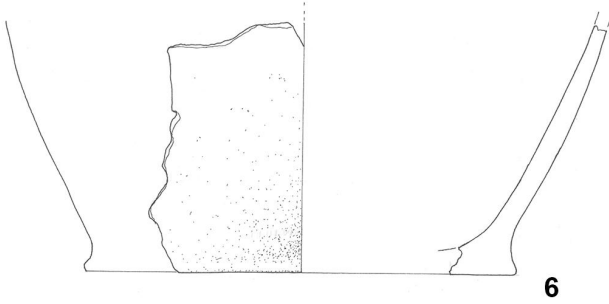
SJ 11

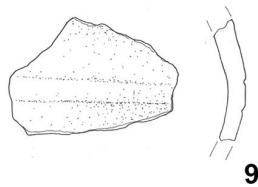
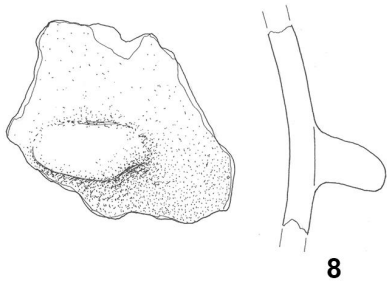
SJ 14

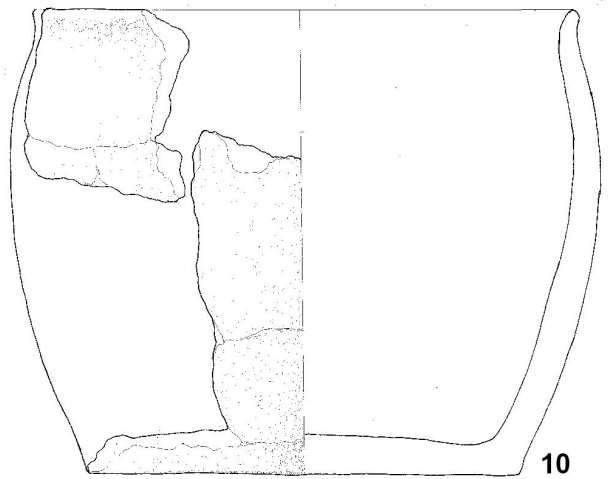
SJ 16

SJ 21

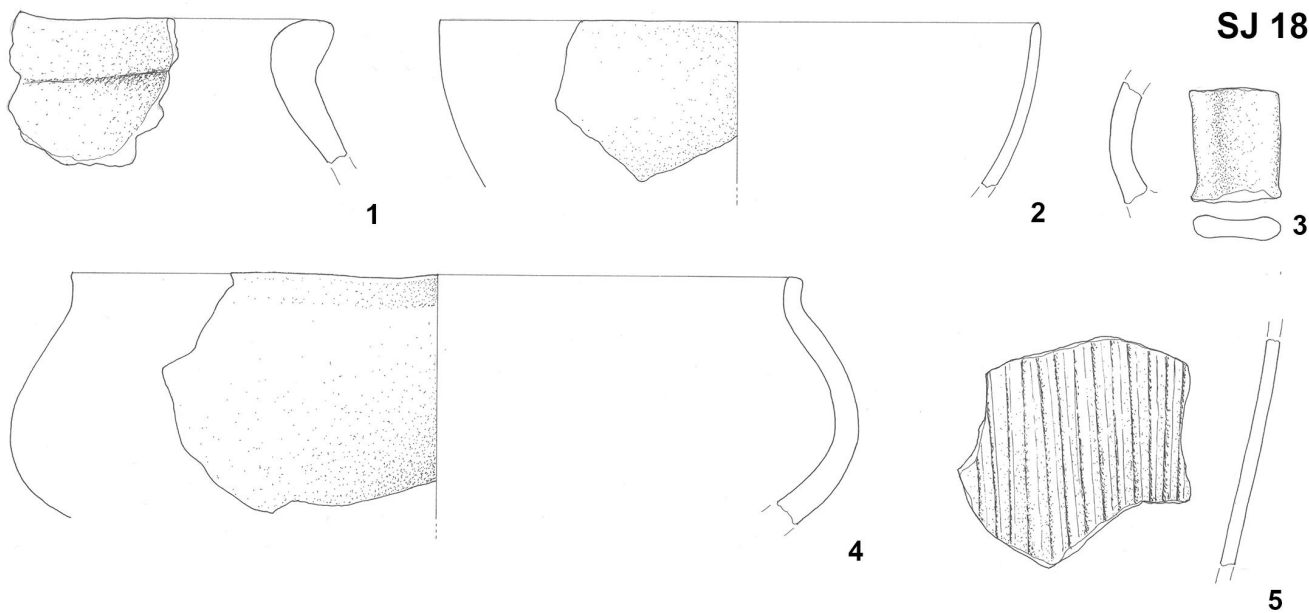

SJ 17

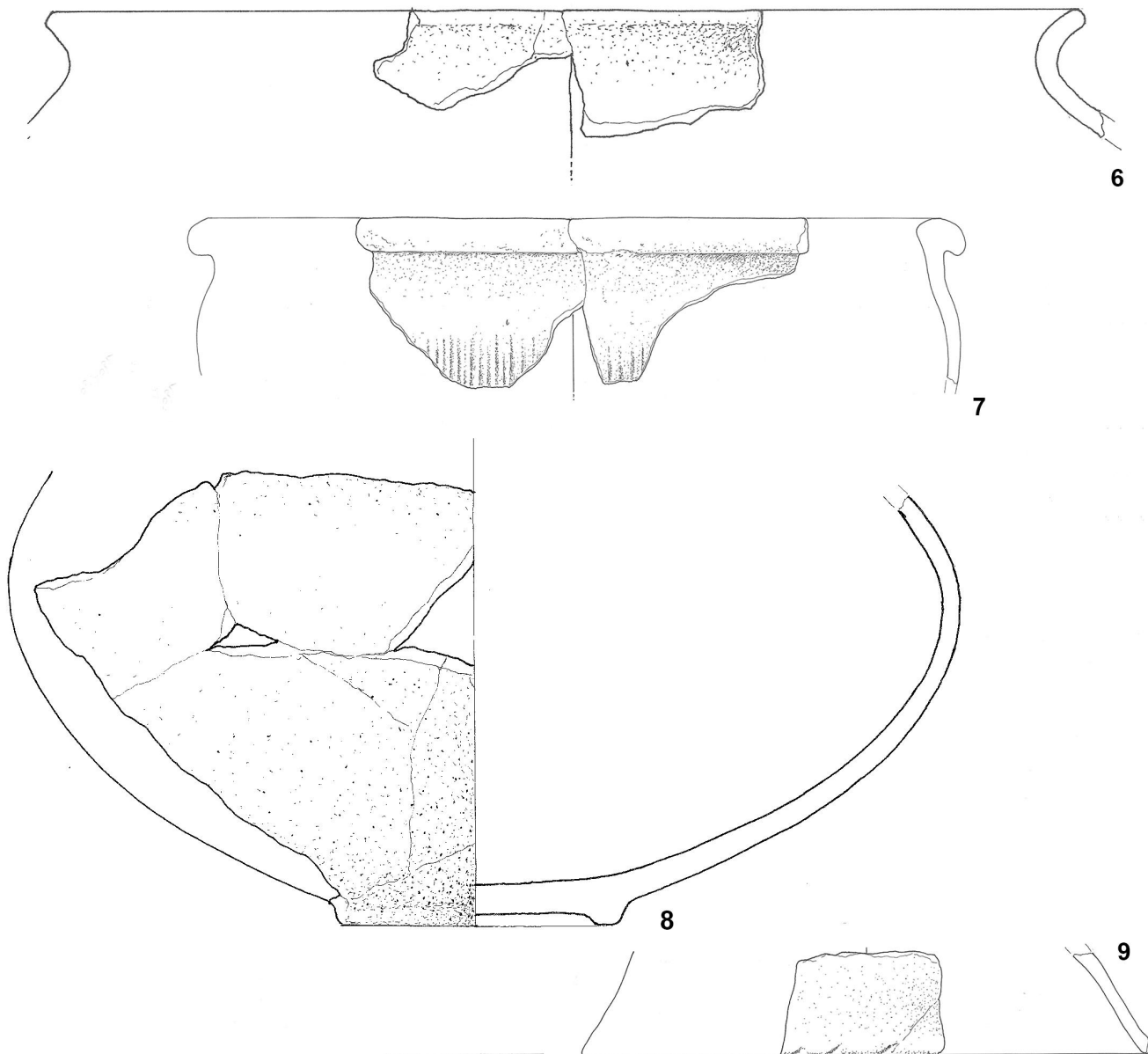

T. 13
SJ 18

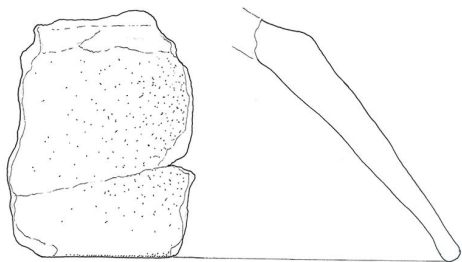
SJ 29

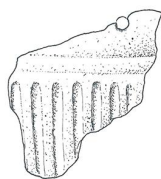
SJ 31

T. 14

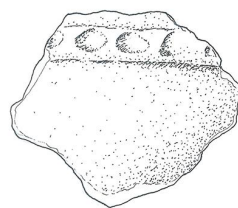
SJ 33

1

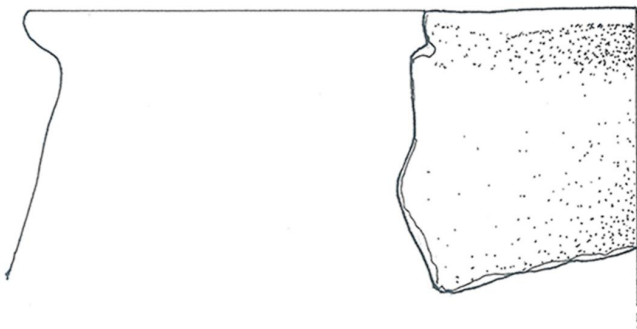
2

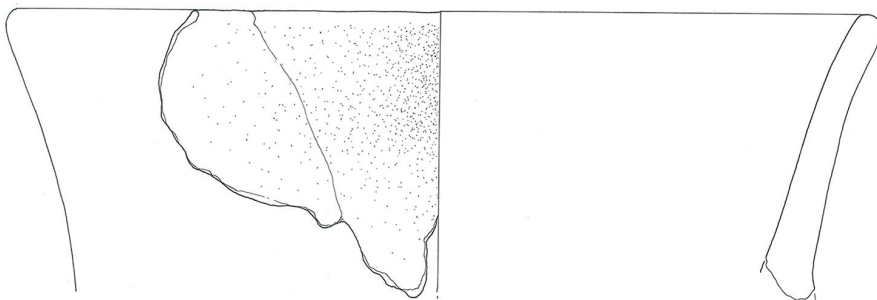
3

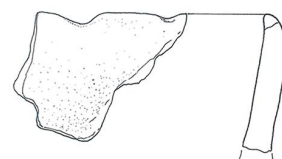
SJ 35

4

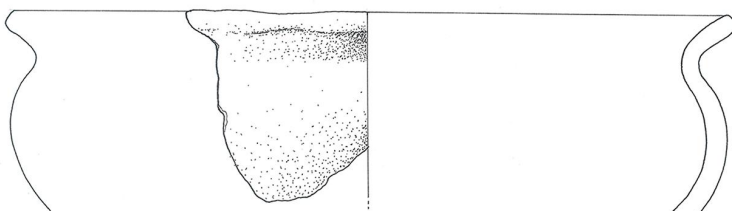
5

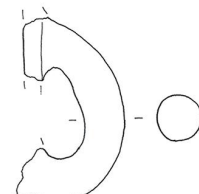
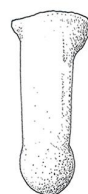
6

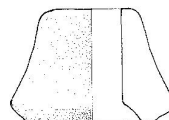
7

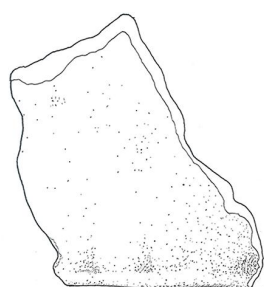
8

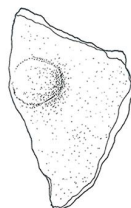
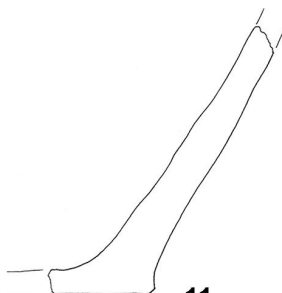
9

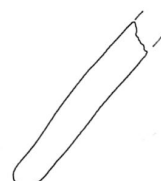
10

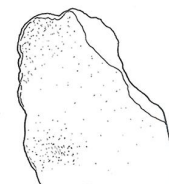
11

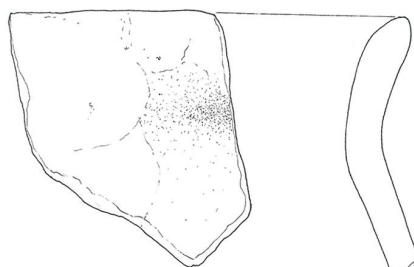
12

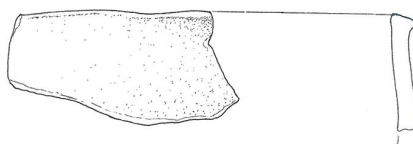
13

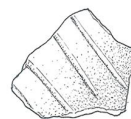
T. 15
SJ 39

1

2

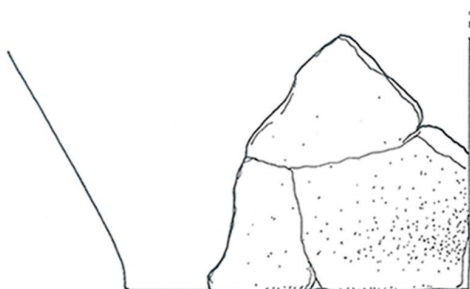
3

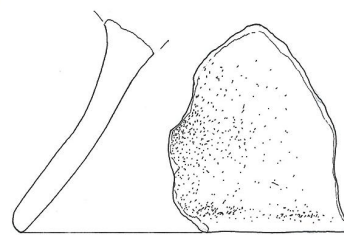
4

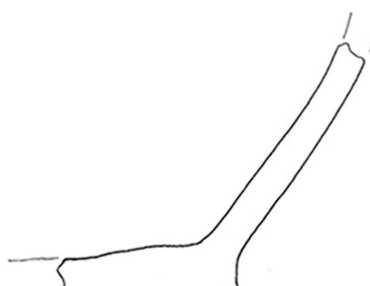
3

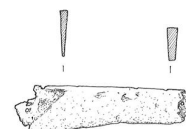
6

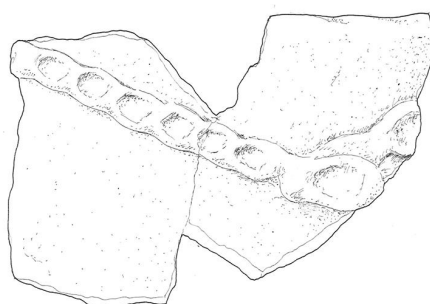
7

8

9

10

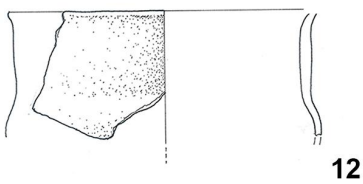
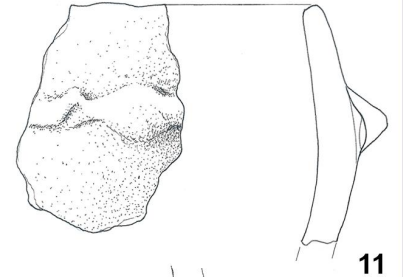
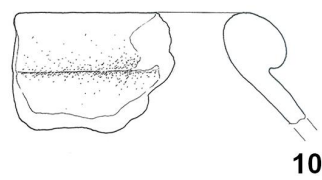
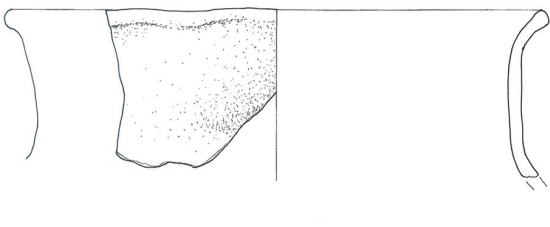
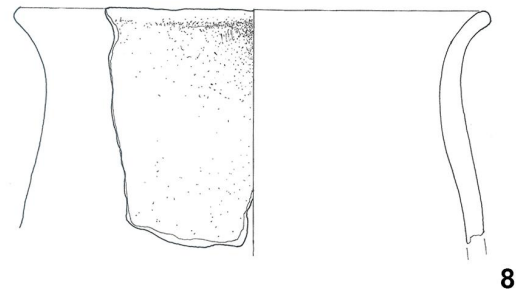
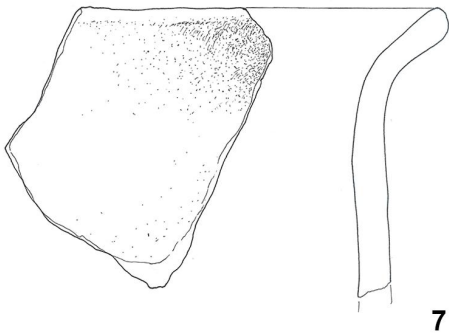
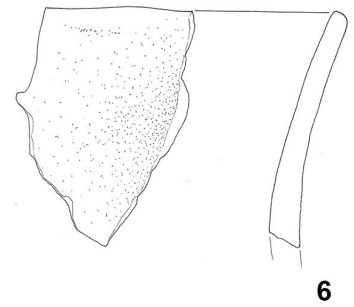
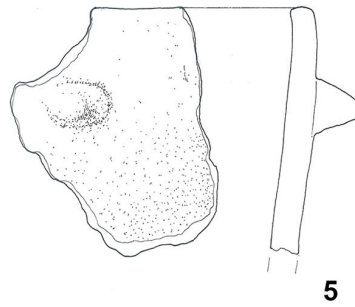
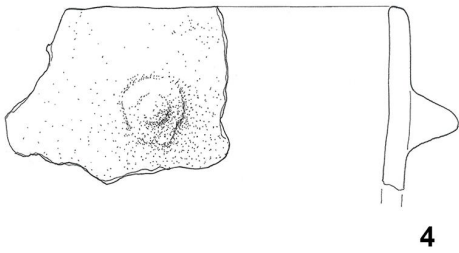
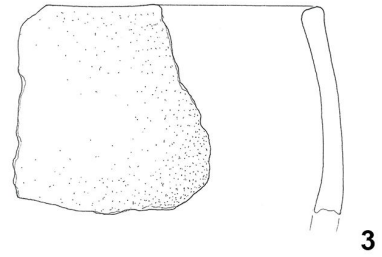
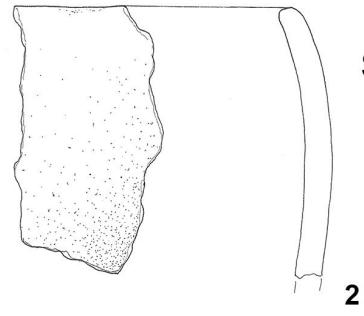
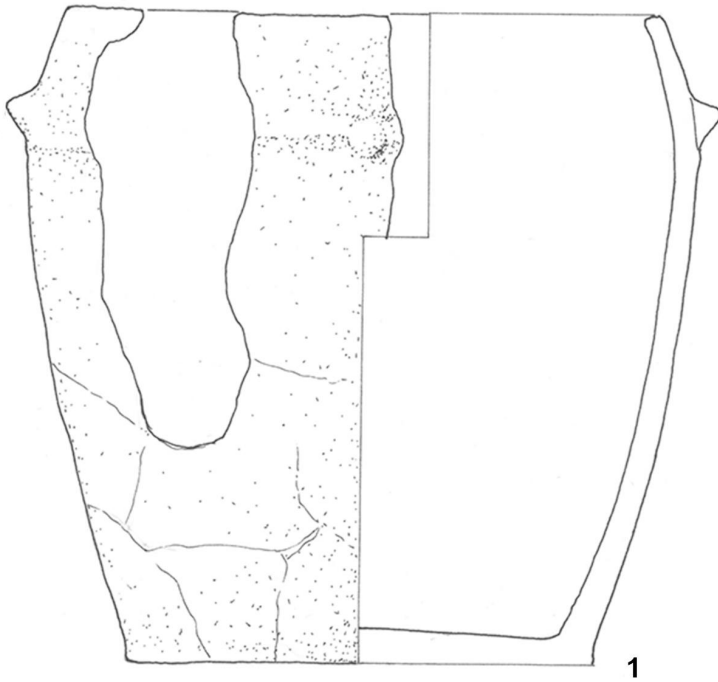
SJ 44

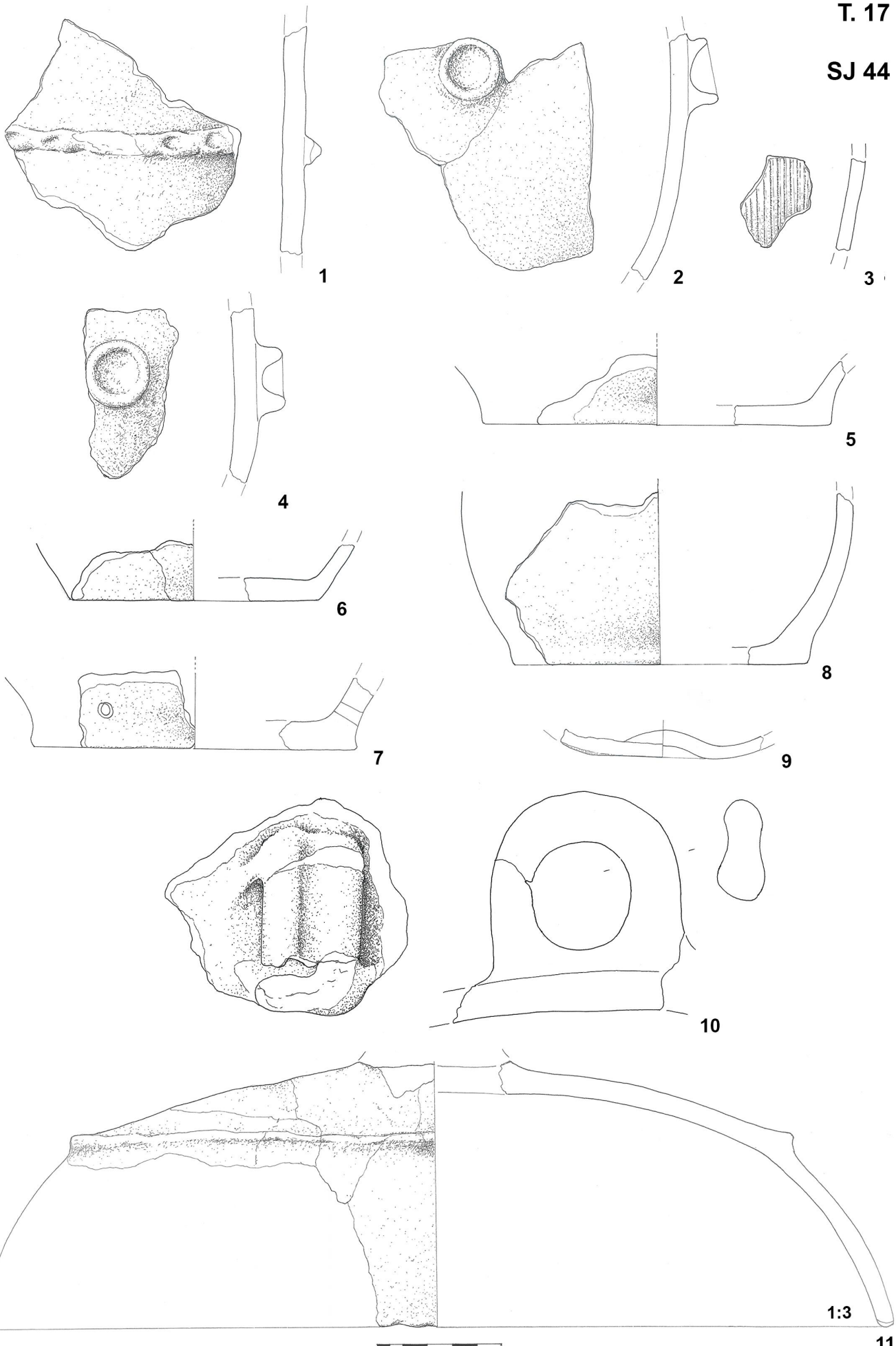
T. 16

SJ 44

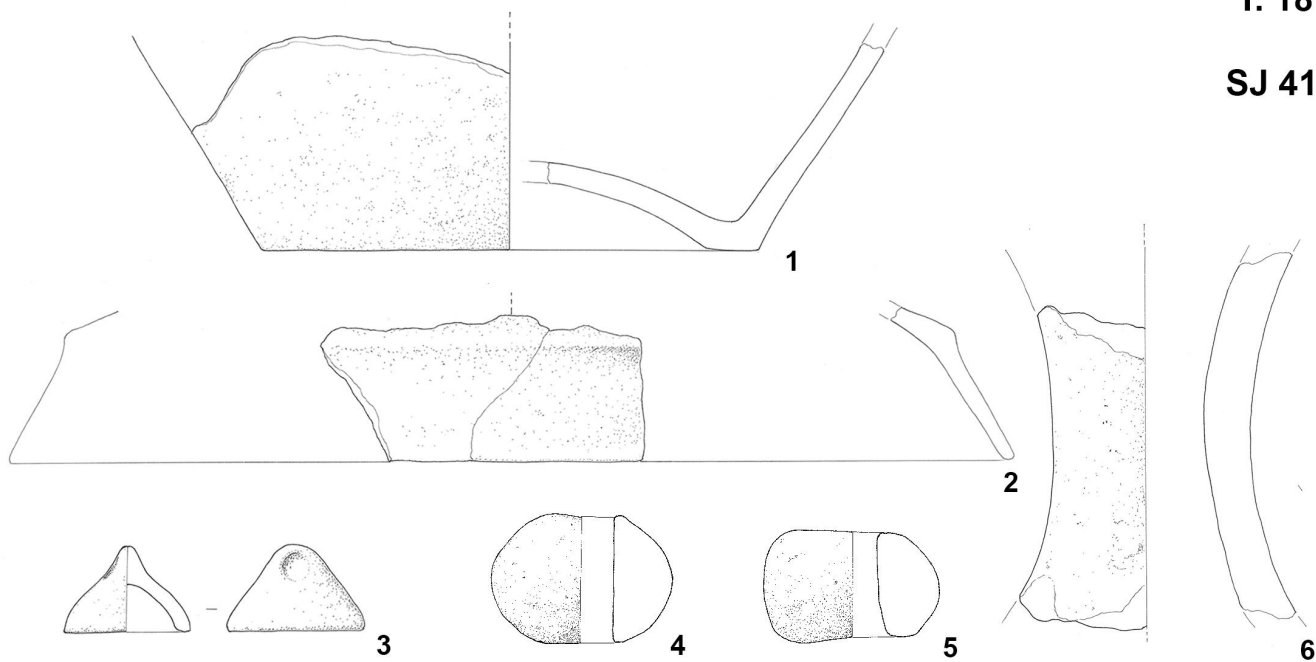
T. 17

SJ 44

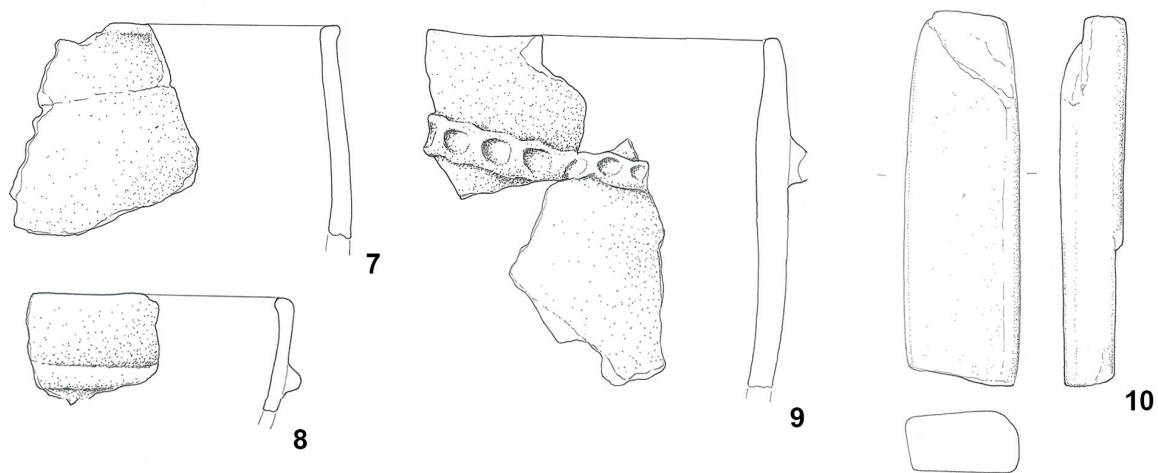

T. 18

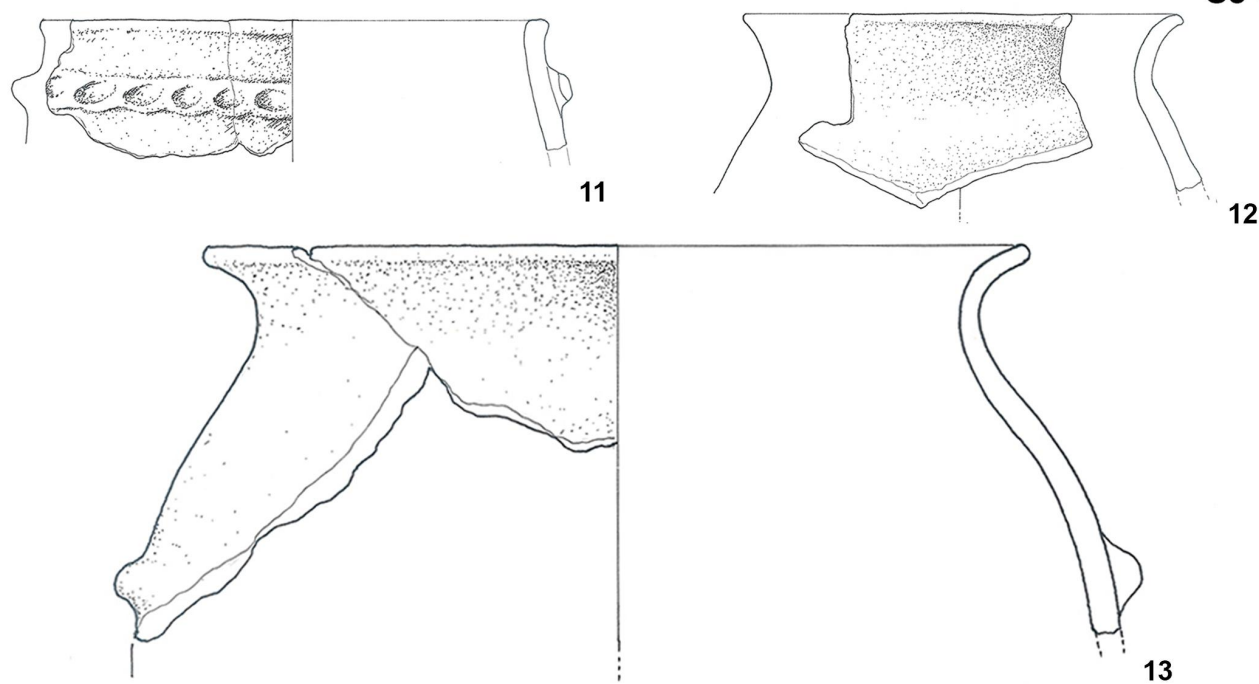
SJ 41

SJ 47

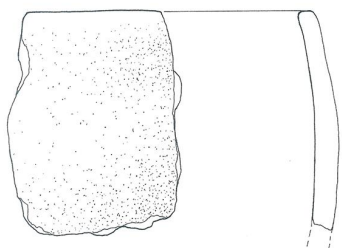

SJ 64

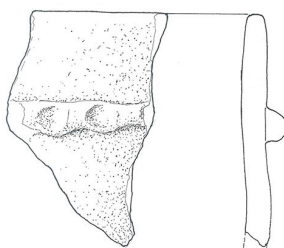

T. 19

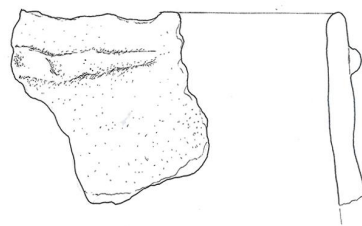
SJ 64

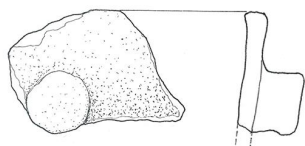
1

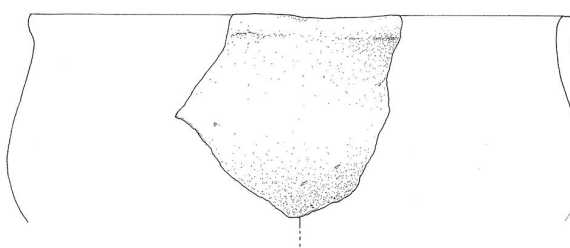
2

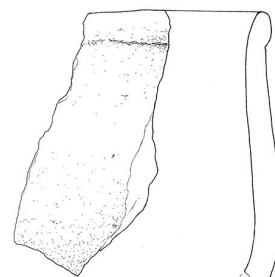
3

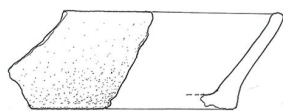
4

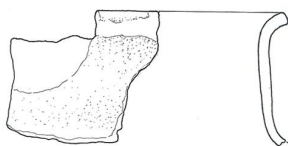
6

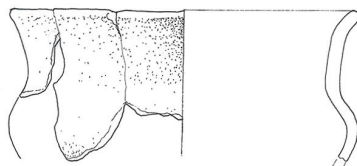
7

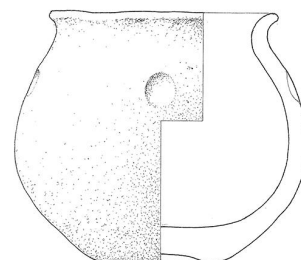
5

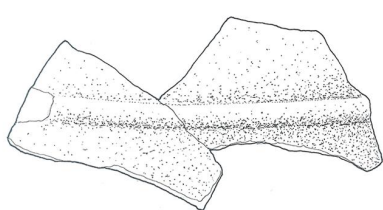
8

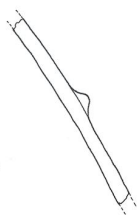
9

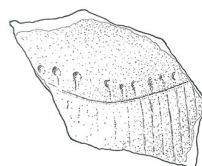
10

11

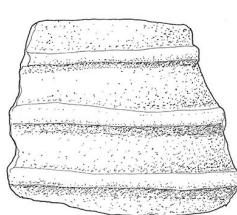
12

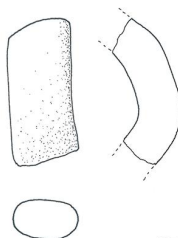
13

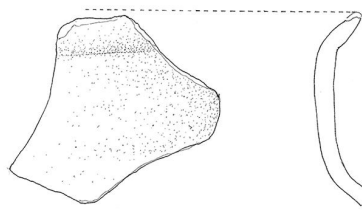
14

15

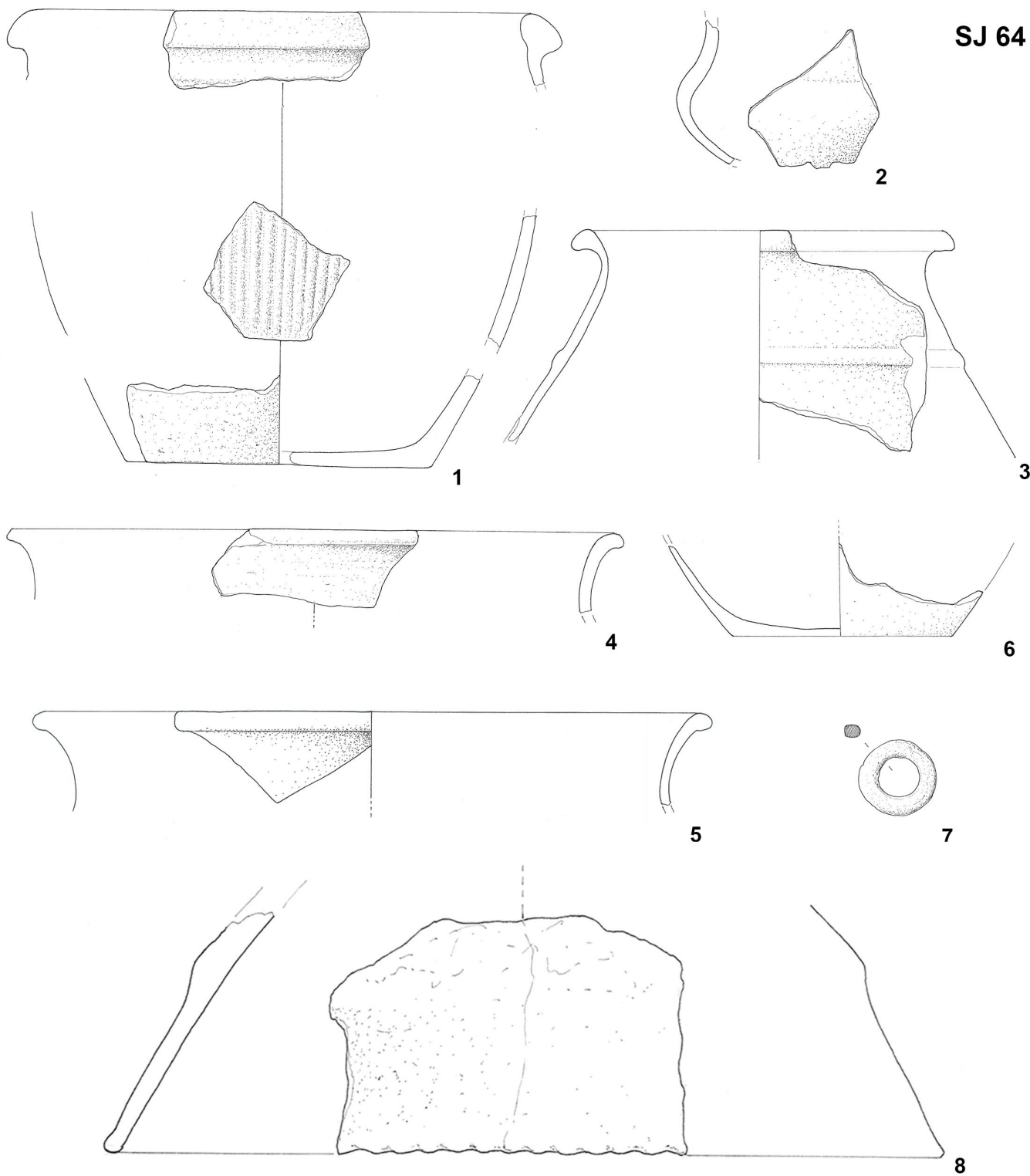

16

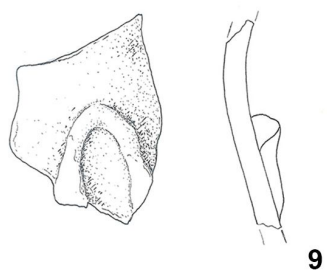

T. 20

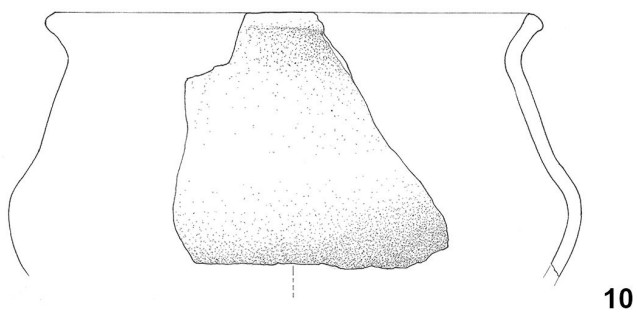
SJ 64

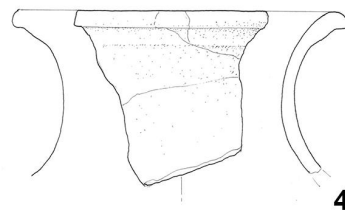
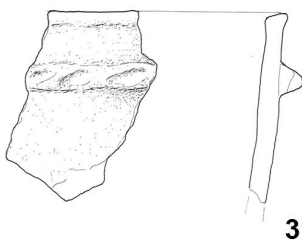
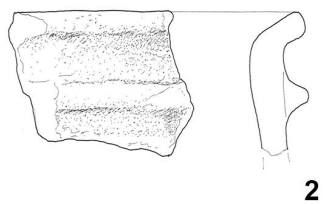
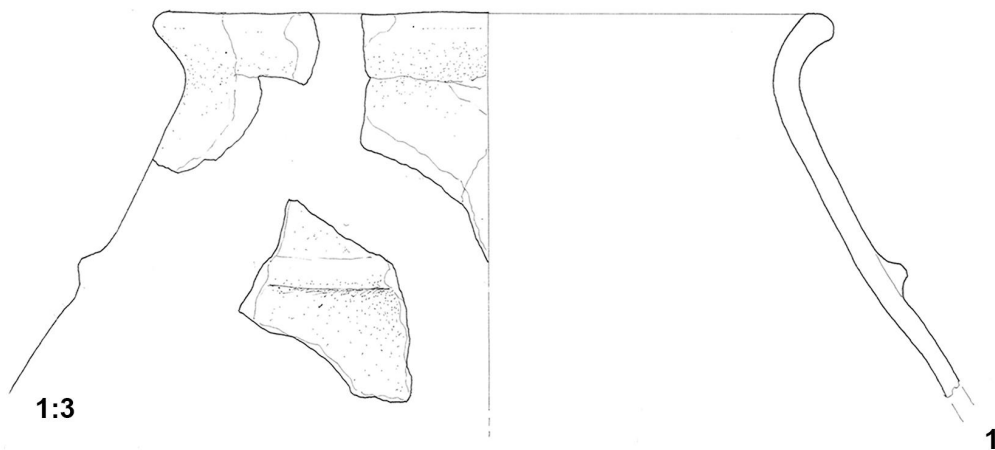
SJ 55

SJ 65

T. 21
SJ 85

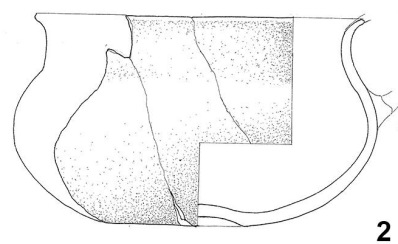
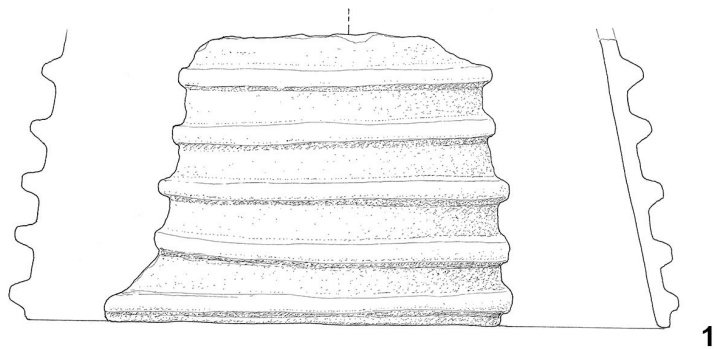

T. 22

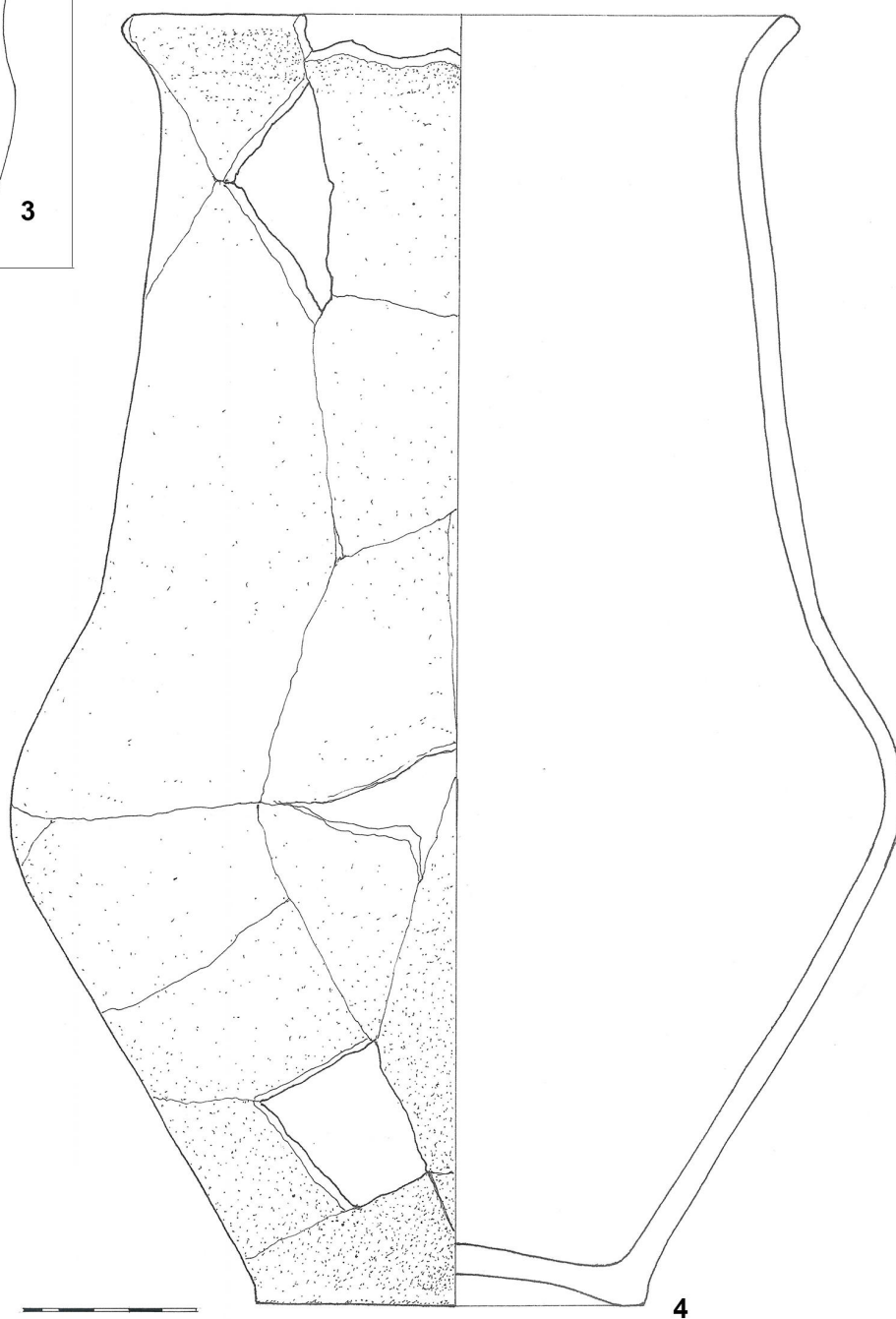
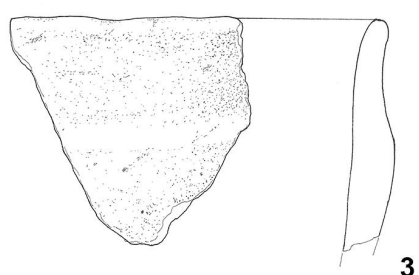
SJ 81

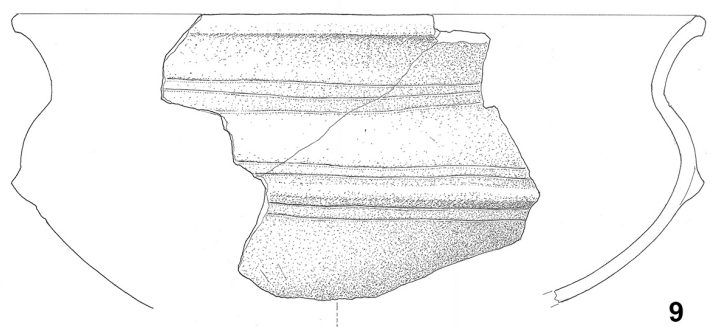
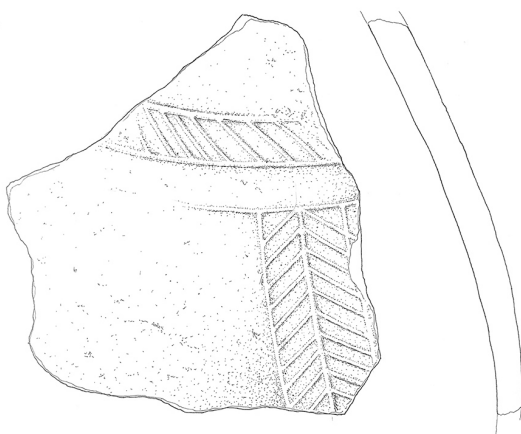
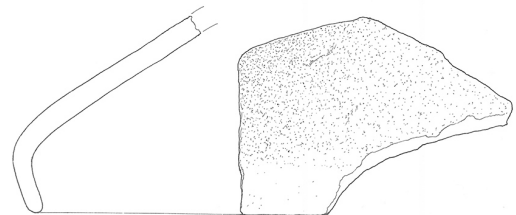
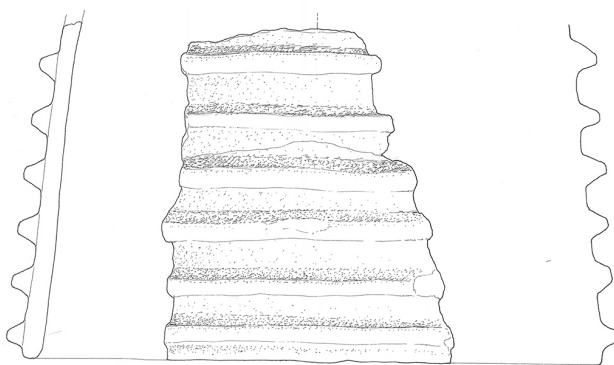
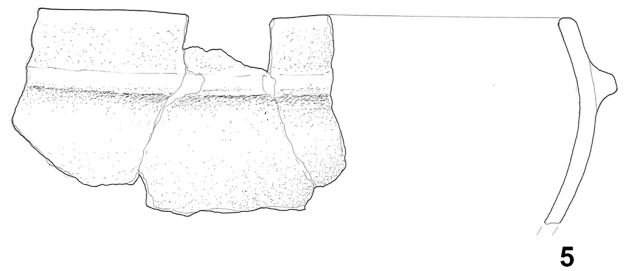
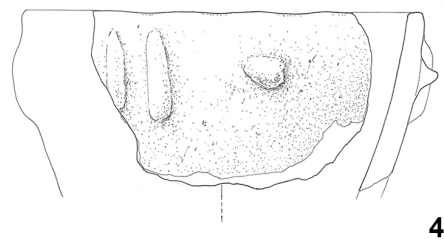
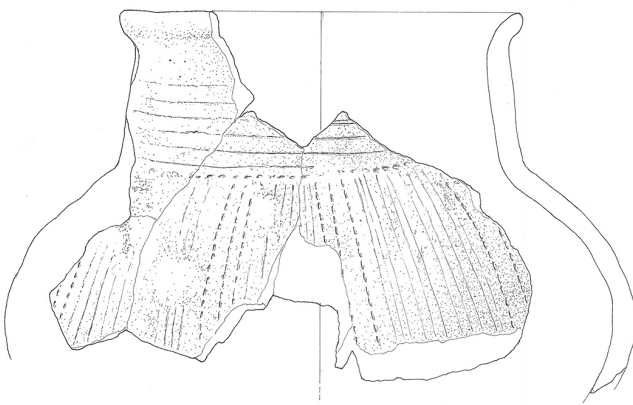
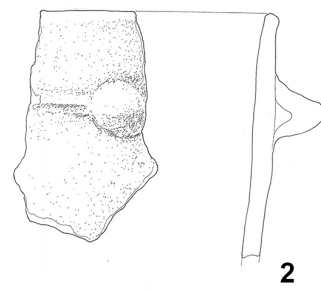
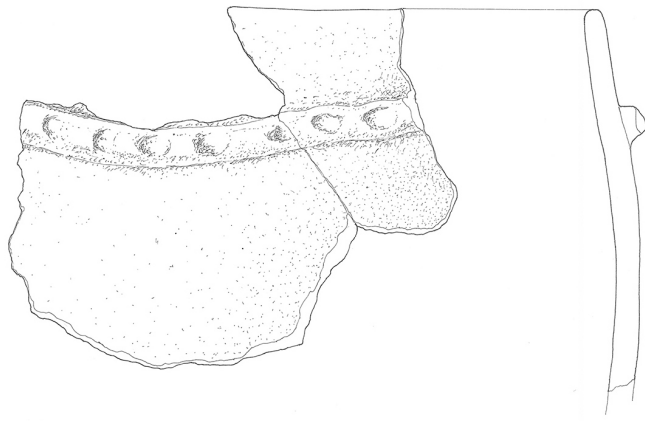
SJ 95

SJ 91

SJ 96

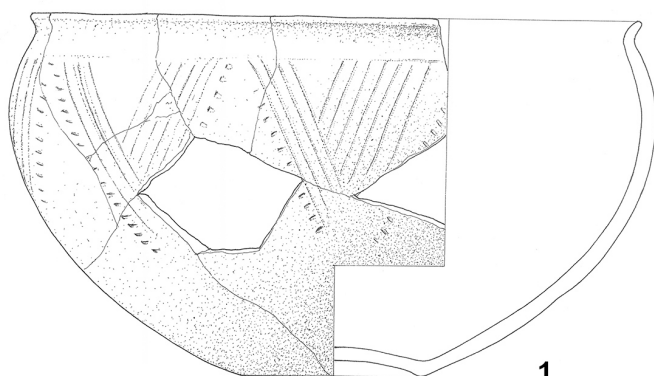

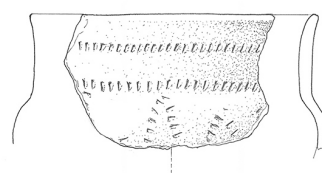

T. 24

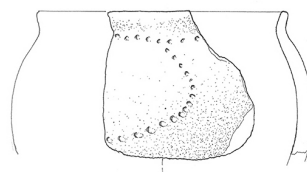
SJ 96

1

2

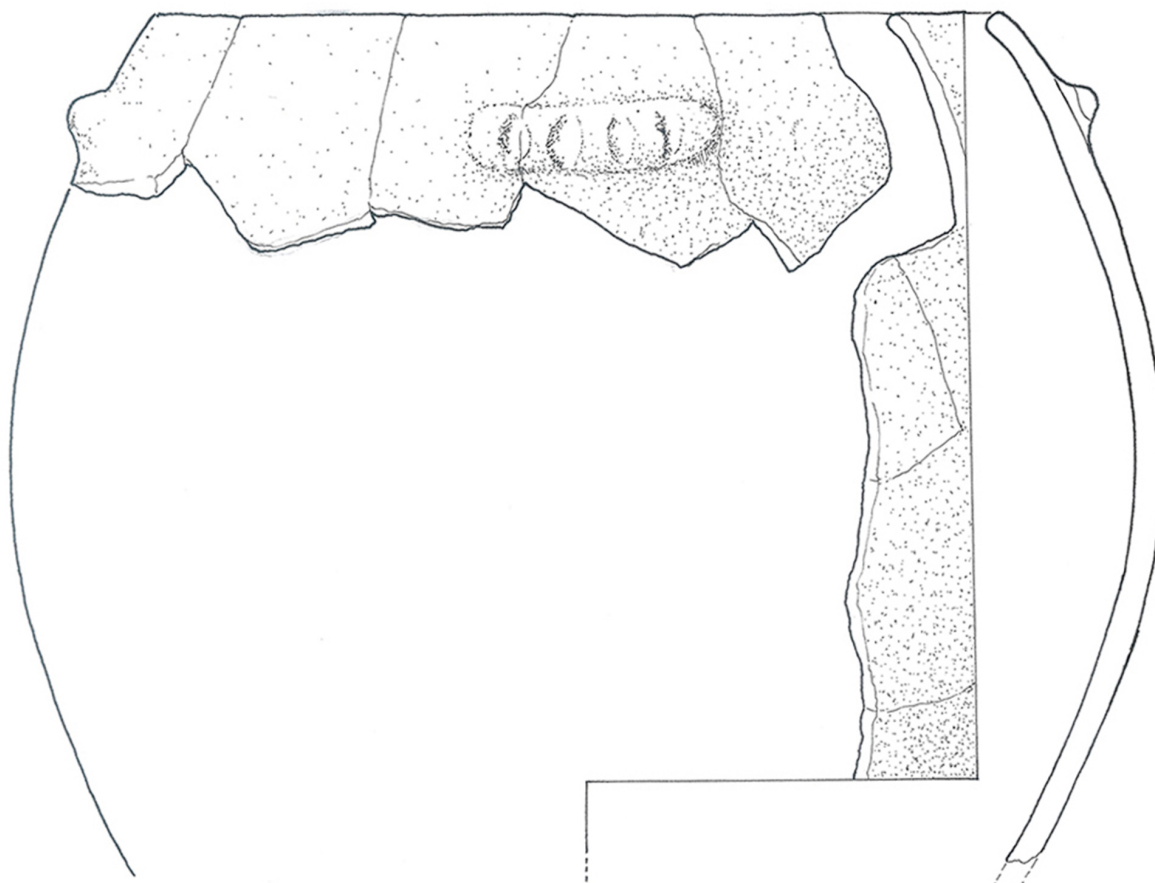

3

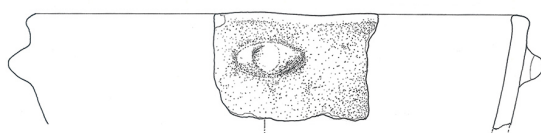

4

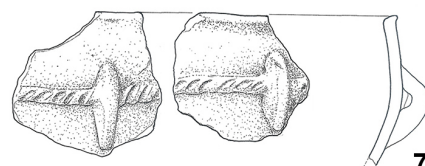
SJ 99

5

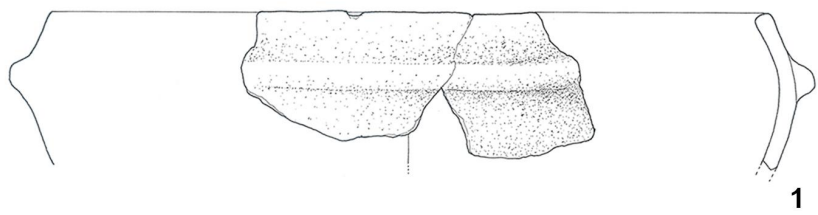

6

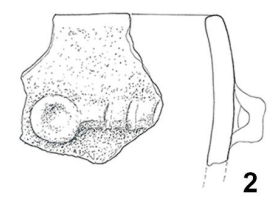

7

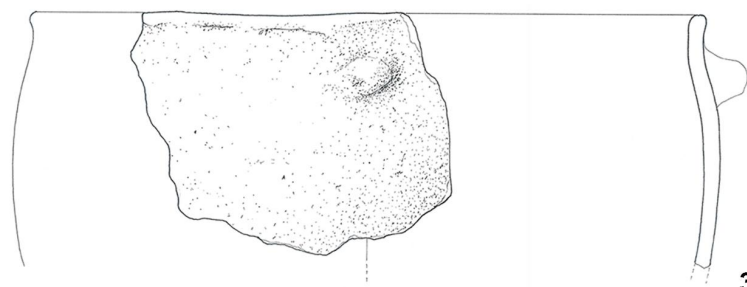

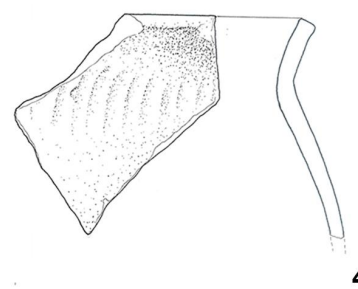
1

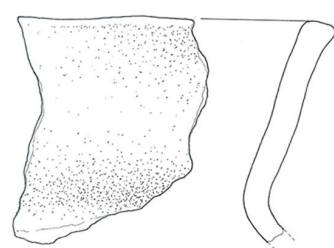
2

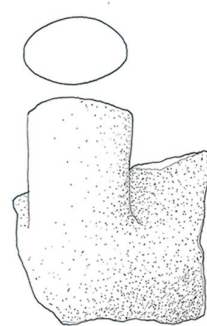
3

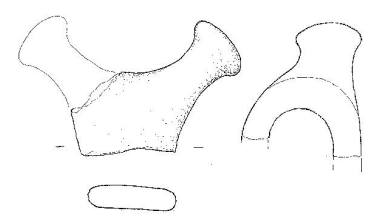
4

5

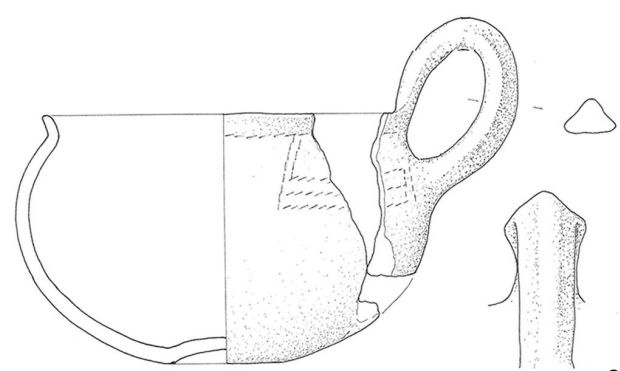
6

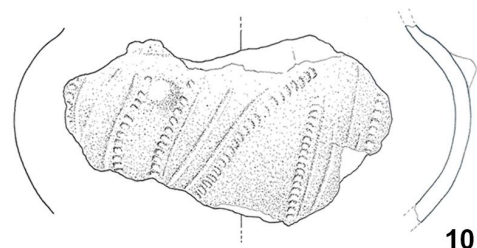
7

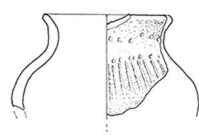
8

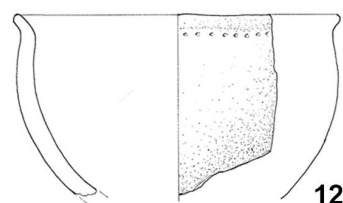
9

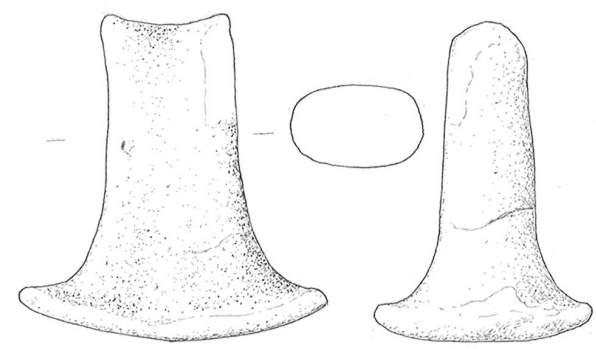
10

11

12

13

T. 26
SJ 99

1

2

3

T. 27
SJ 99

1

2

3

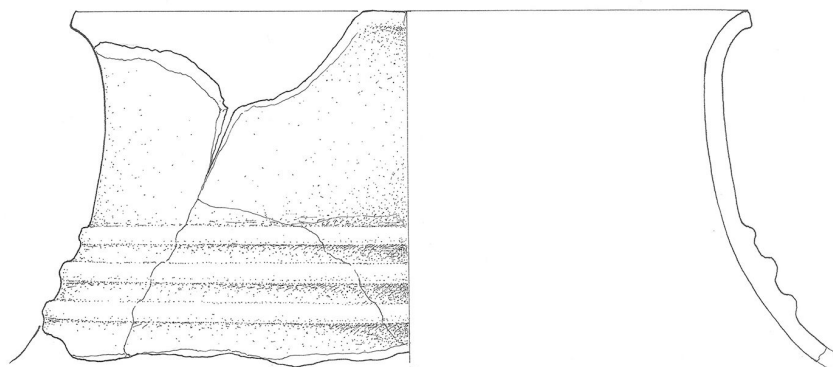

4

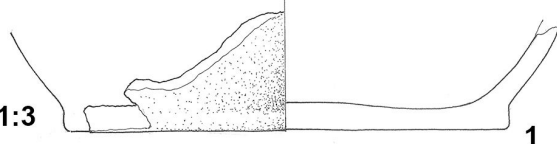

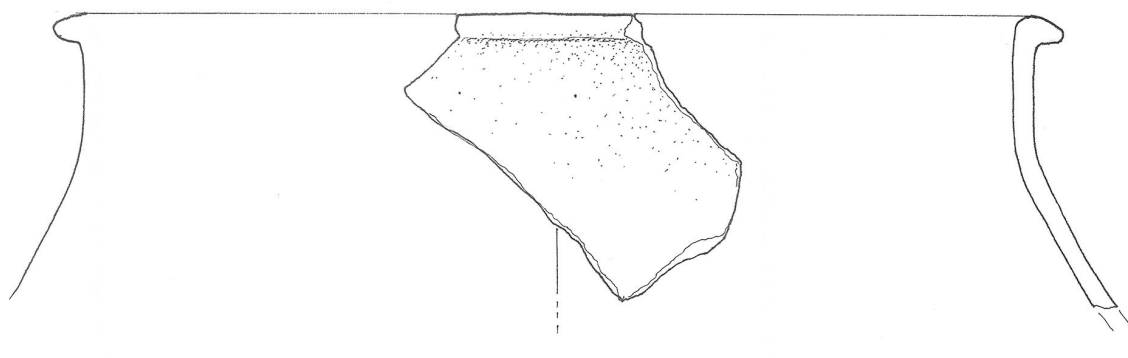
T. 28
SJ 101

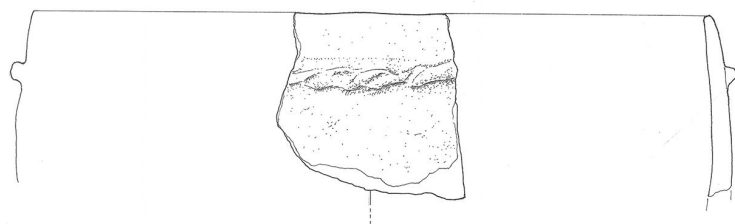
1:3

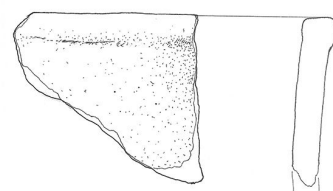
1

2

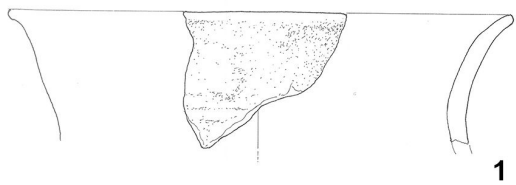

3

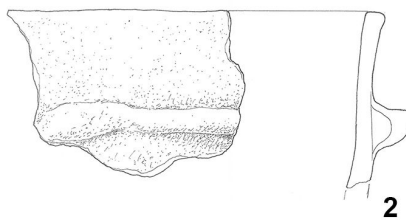

4

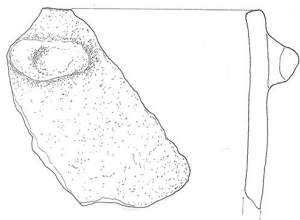

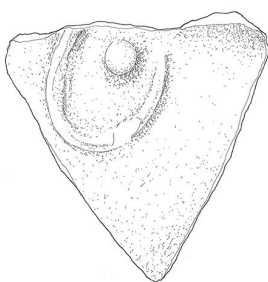
1

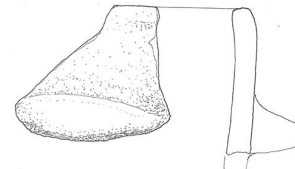
2

3

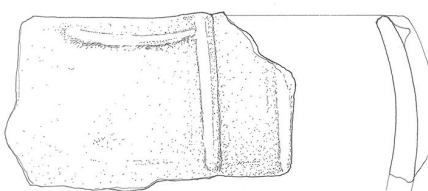
4

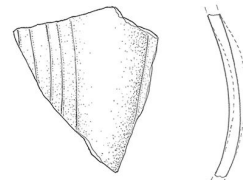
5

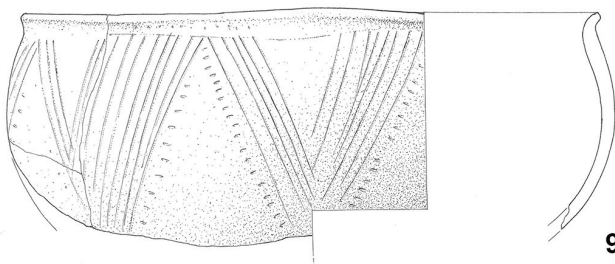
6

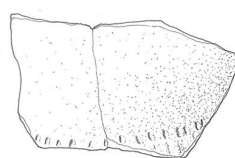
7

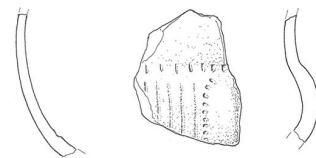
8

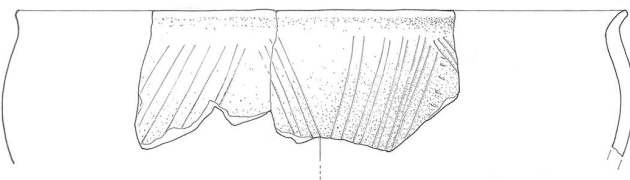
9

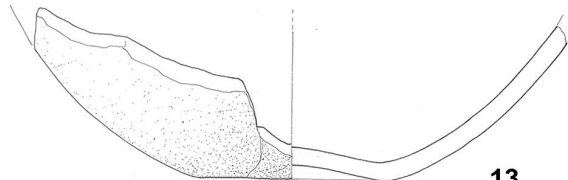
10

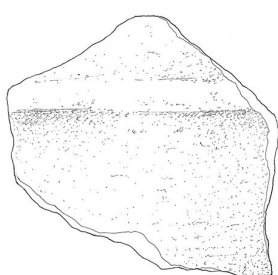
11

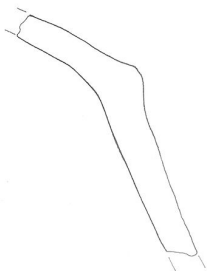
12

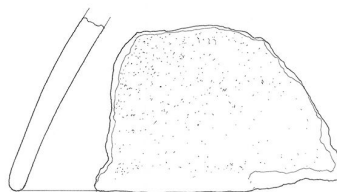
13

14

15

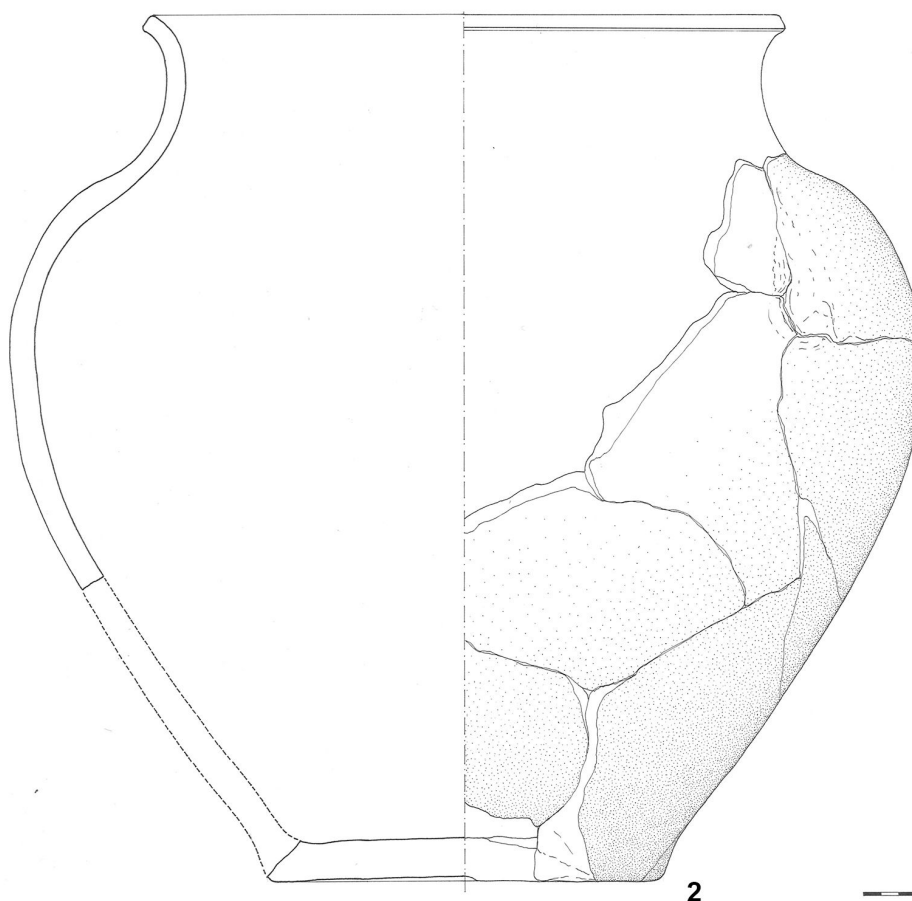
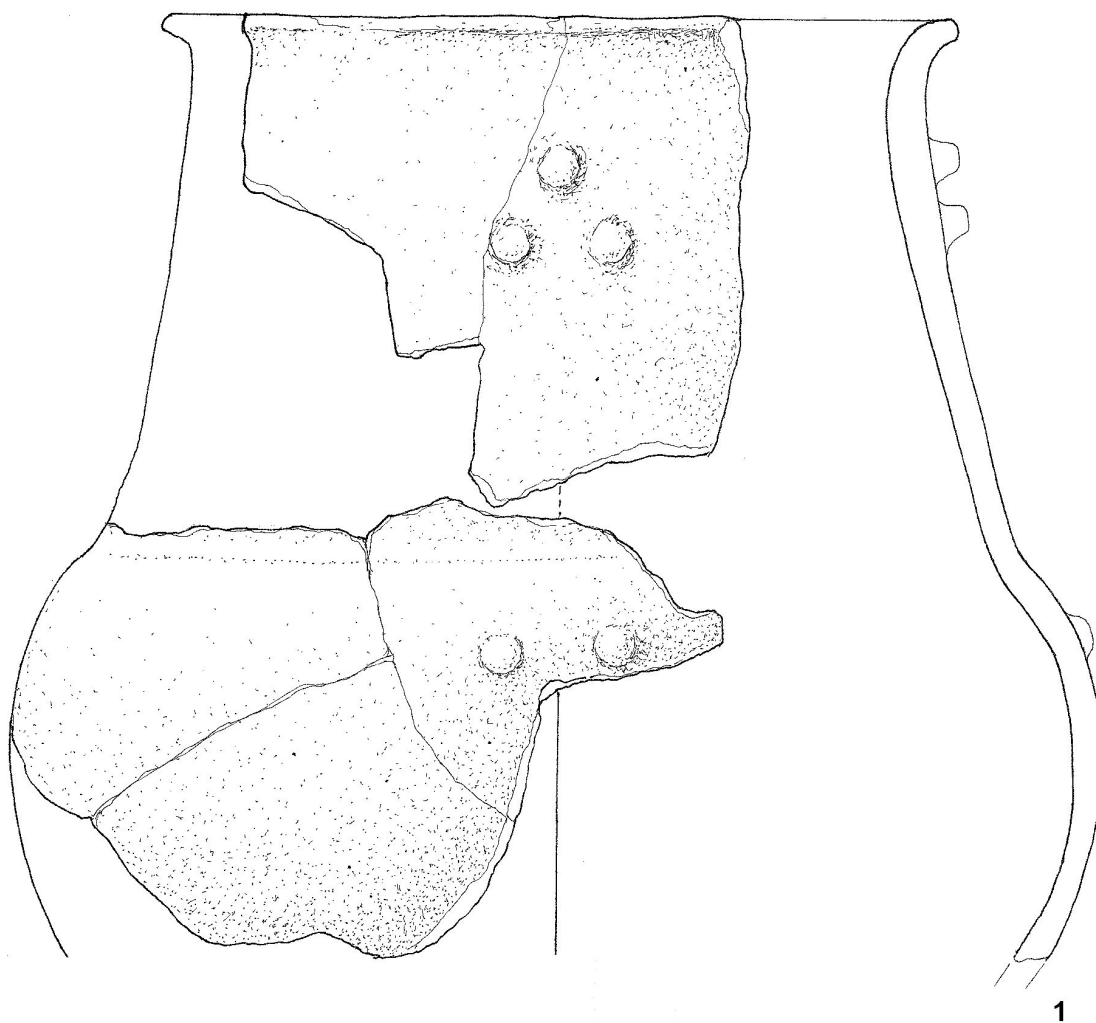
16

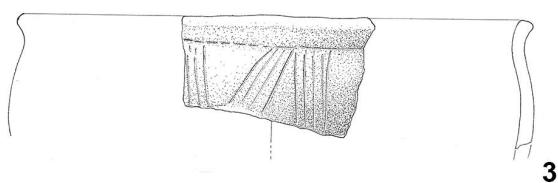
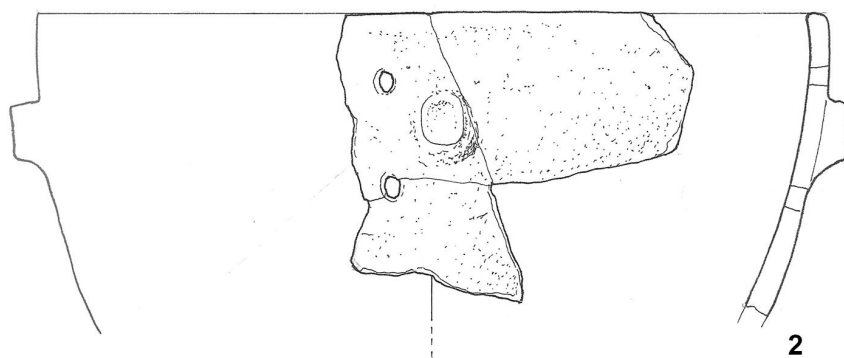
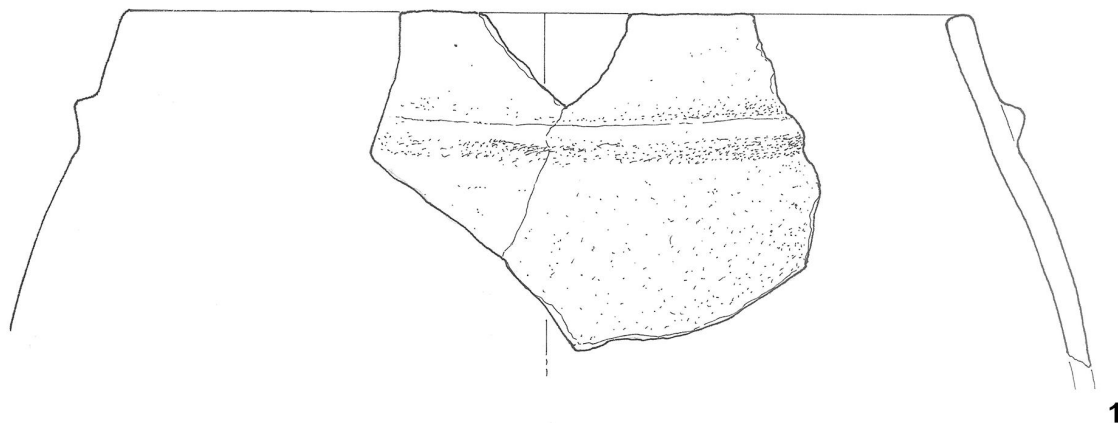
17

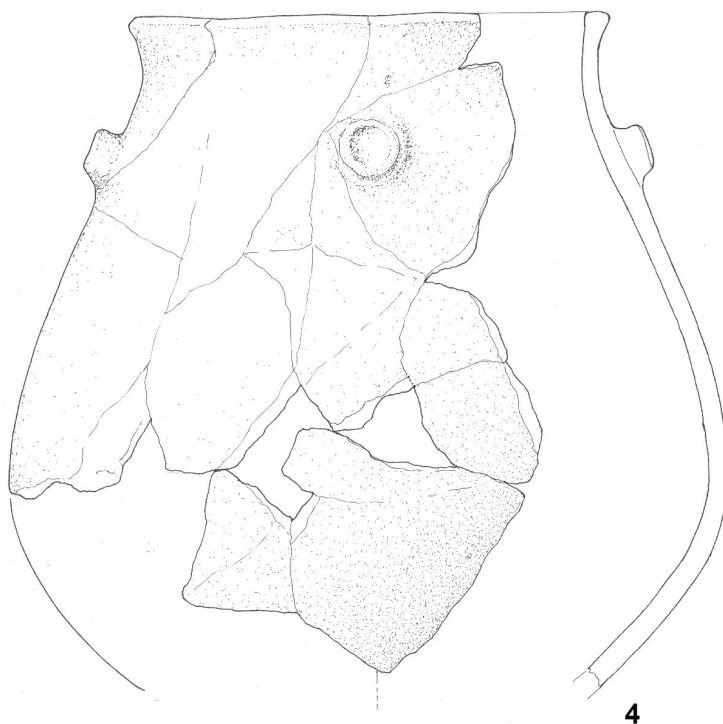
T. 30
SJ 105

T. 32
SJ 111

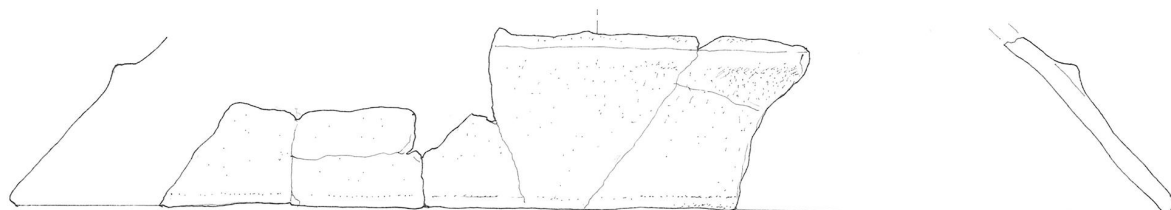
SJ 113

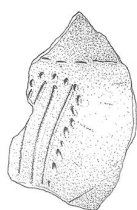

T. 33

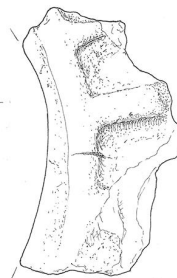
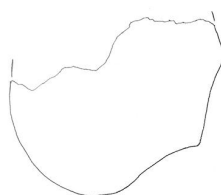
SJ 113

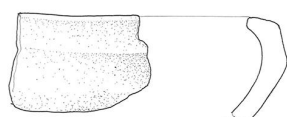
1

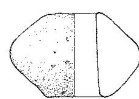
2

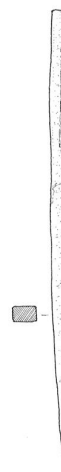
4

3

5

6

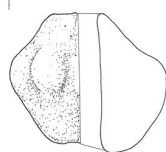
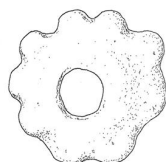
SJ 114

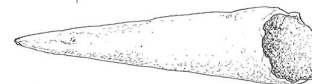
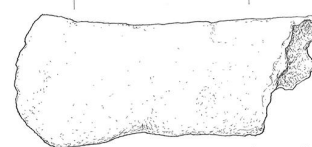
8

10

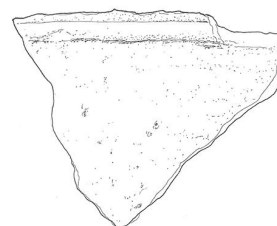

9

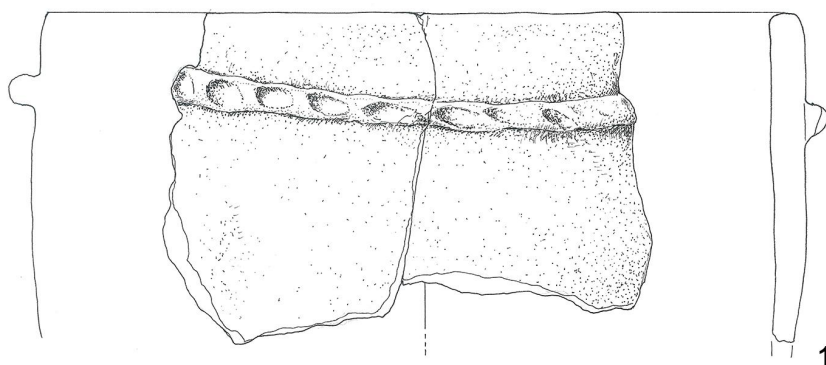
7

SJ 116

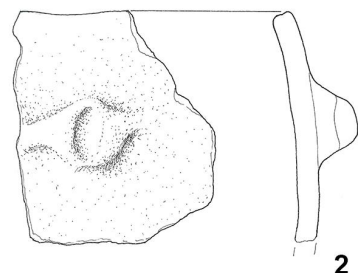

11

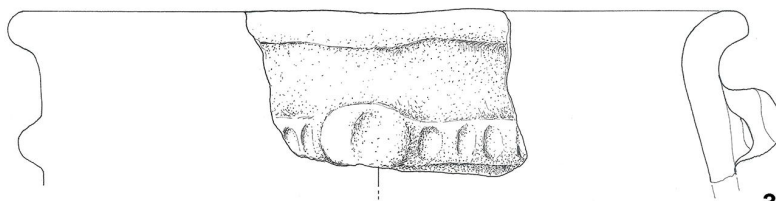

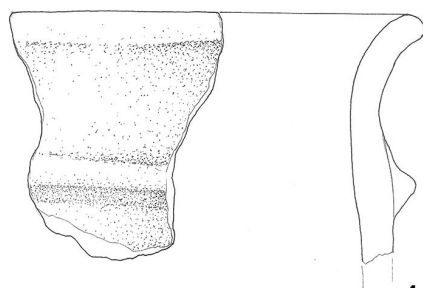
1

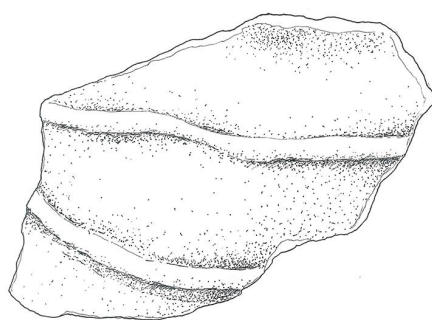
2

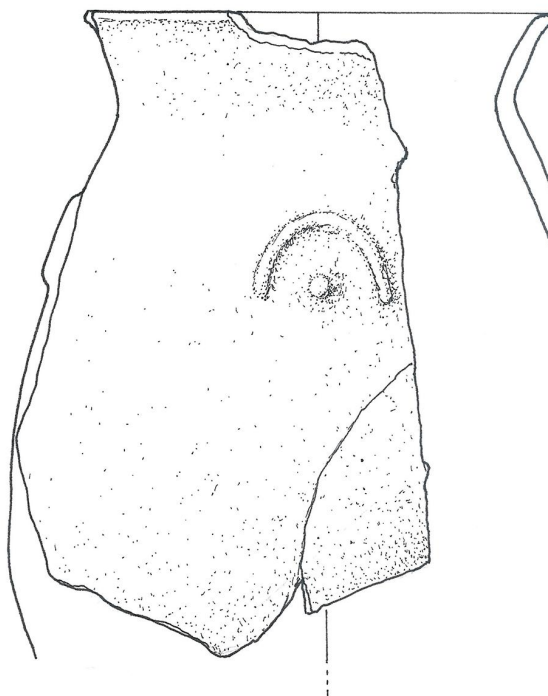
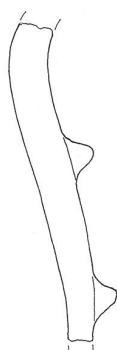
3

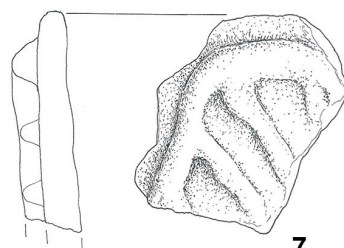
4

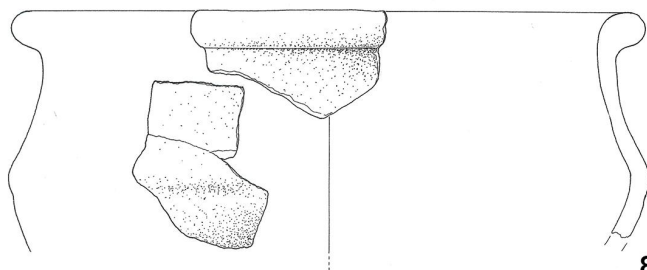
5

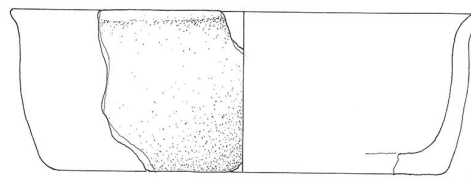
6

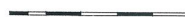
7

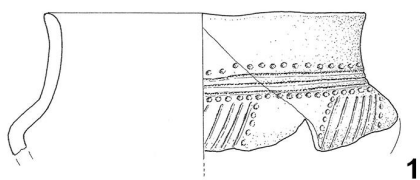

8

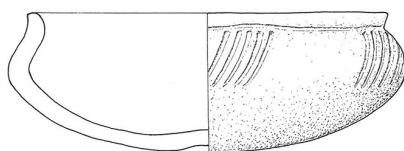

9

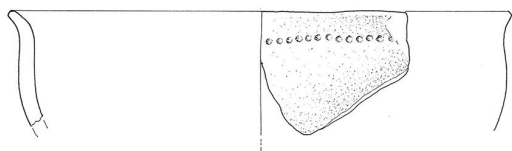
1

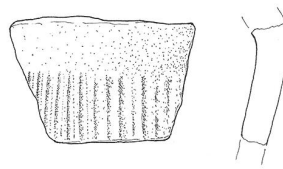
2

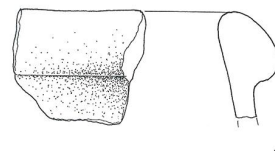
3

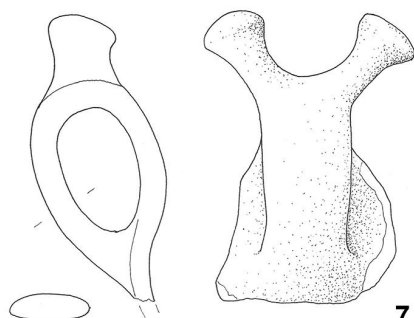
4

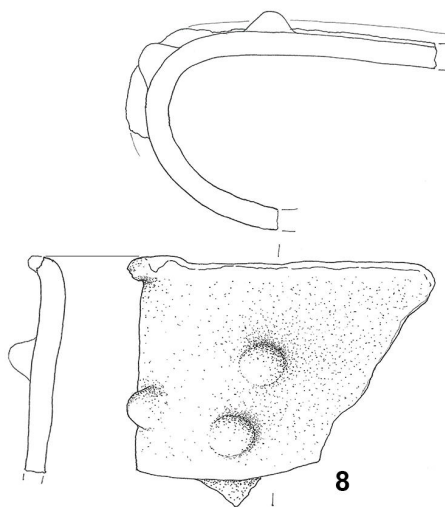
5

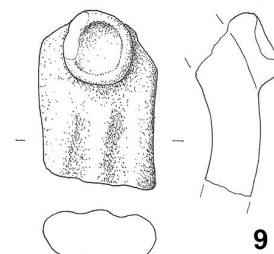
6

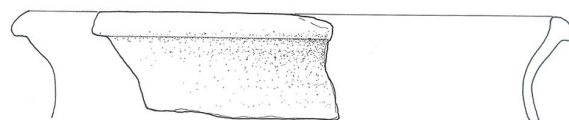
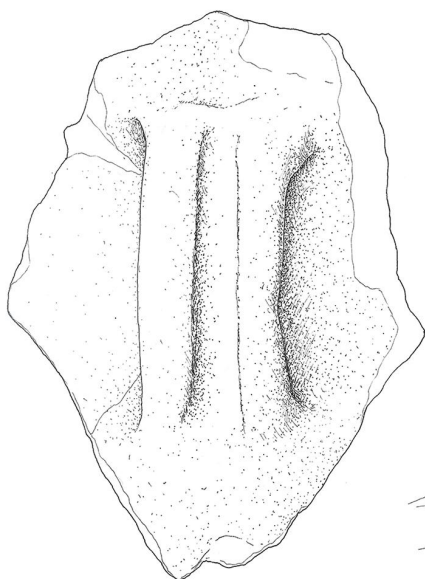
7

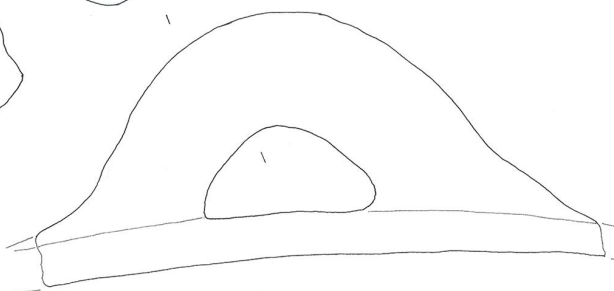
8

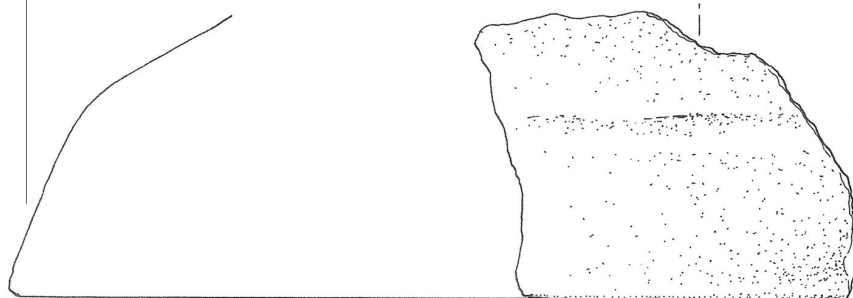
9

10

11

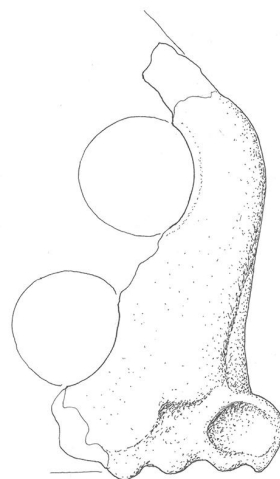
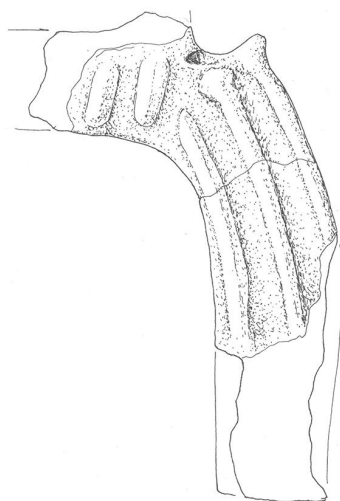
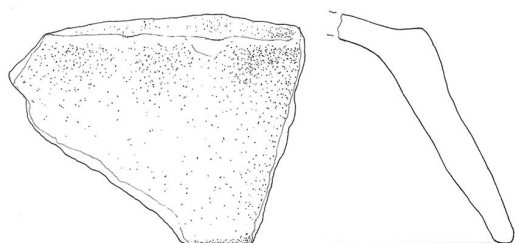

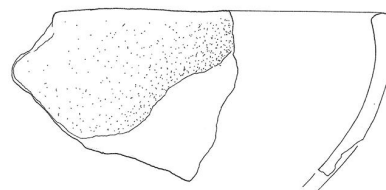
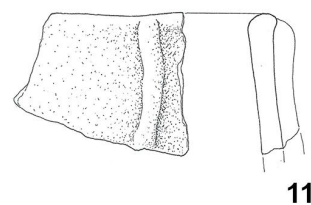
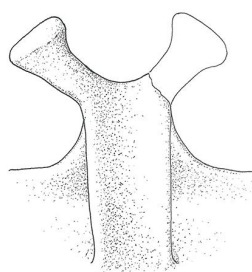
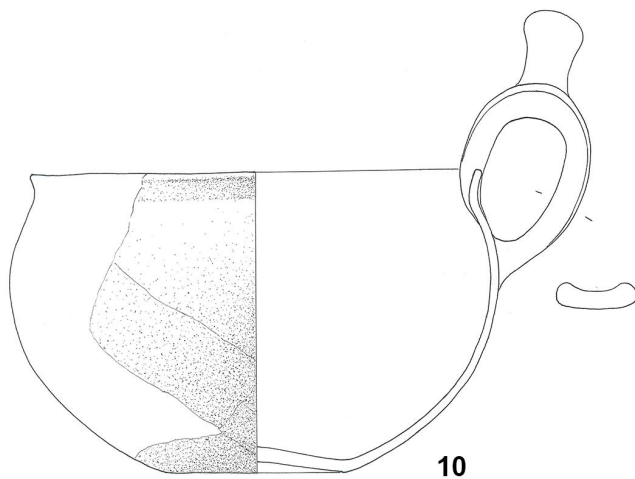
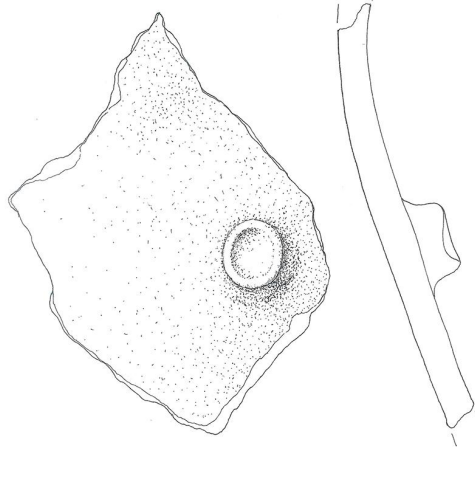
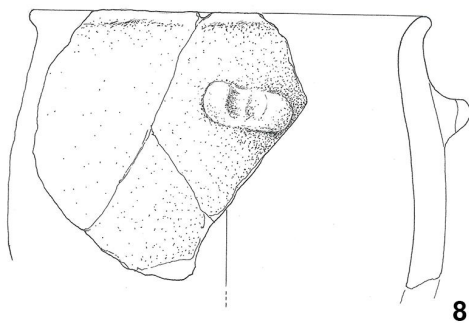
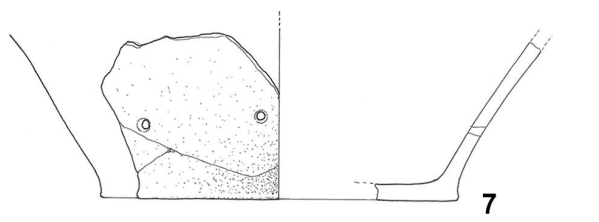
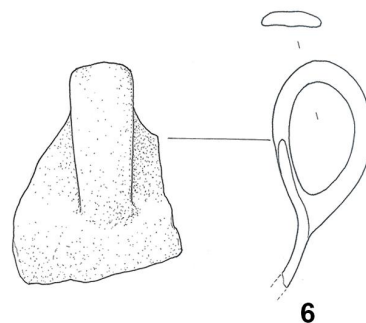
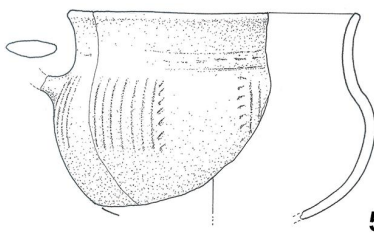
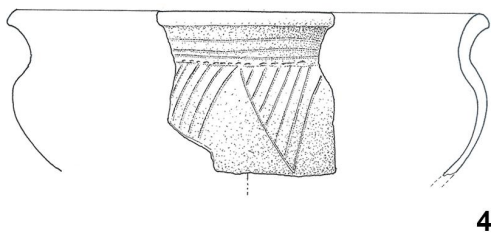
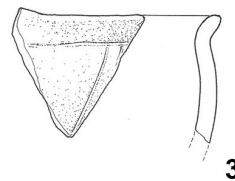
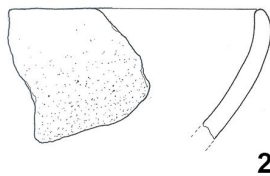
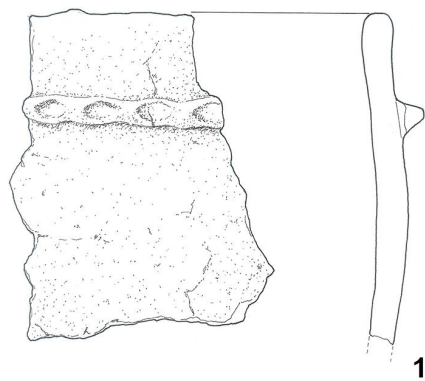
12

T. 36

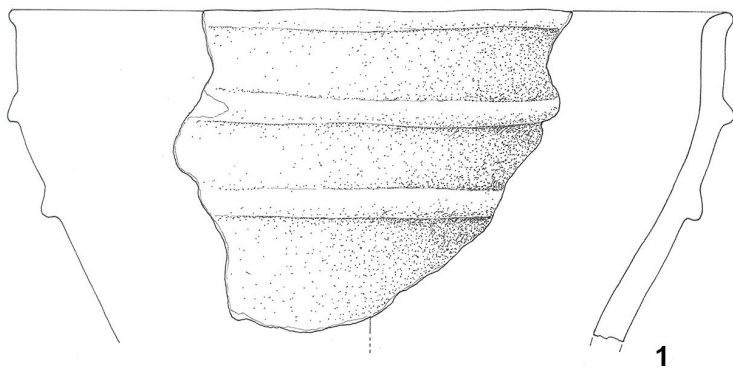
SJ 201

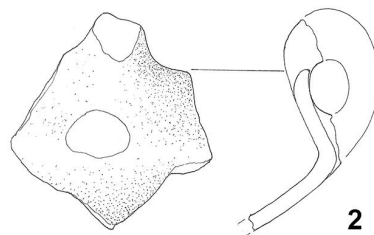

T. 38
SJ 203

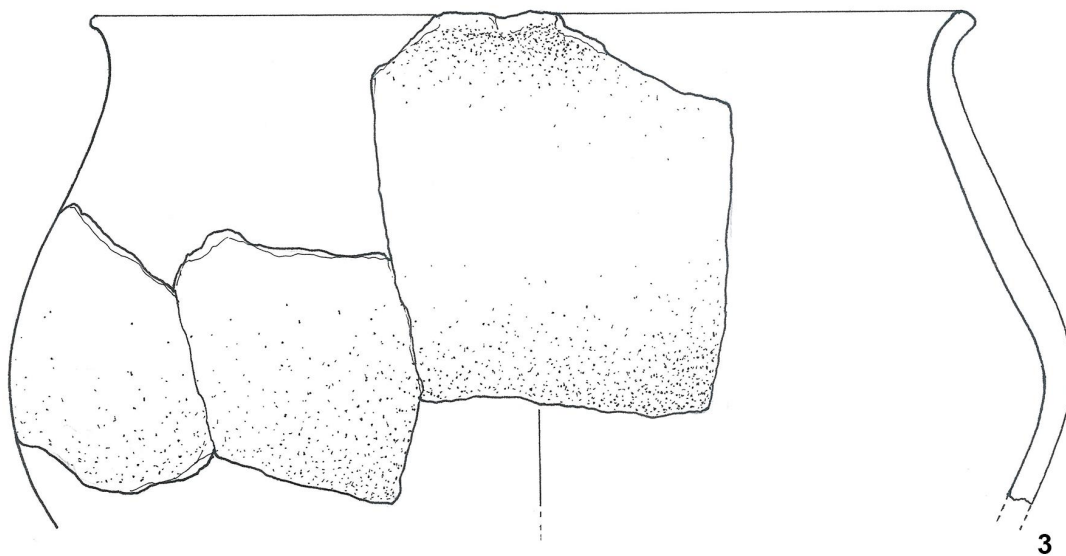

1

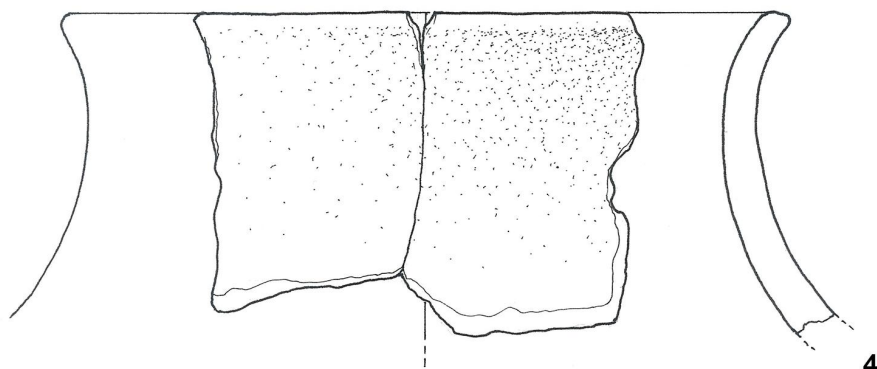

2

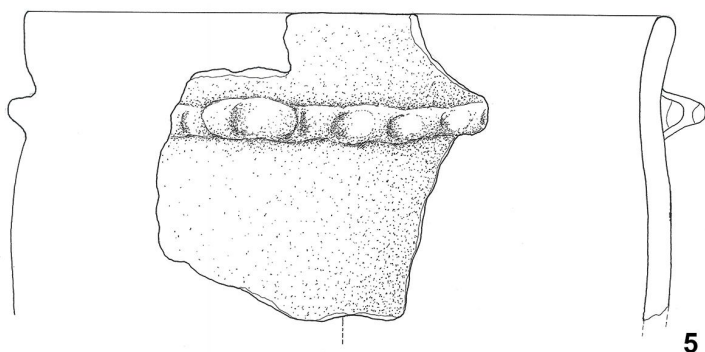
SJ 204

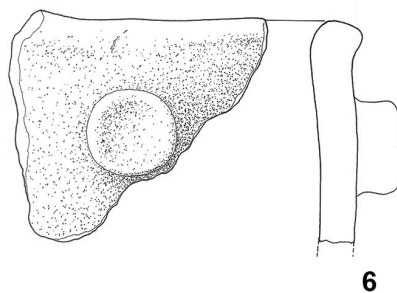
3

4

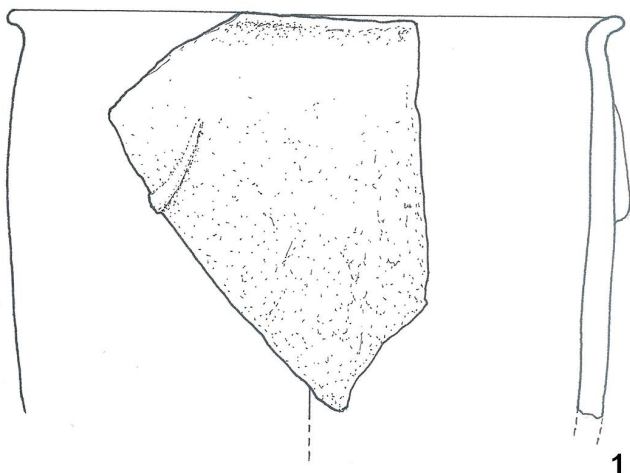

5

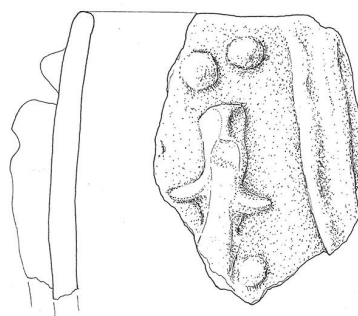

6

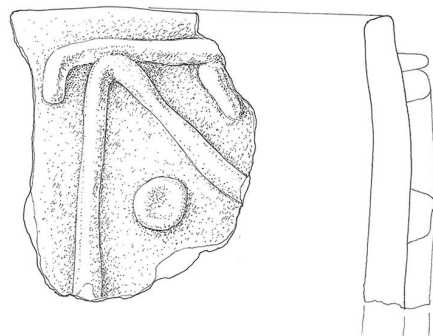

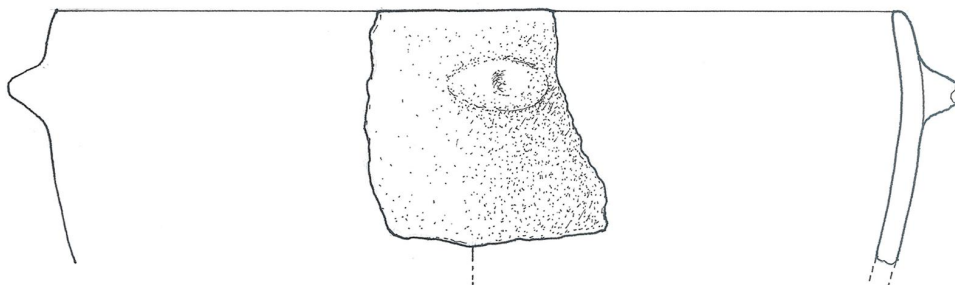
1

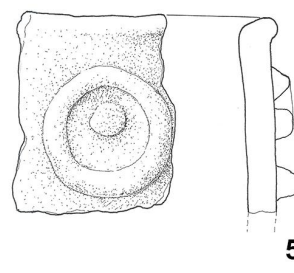
2

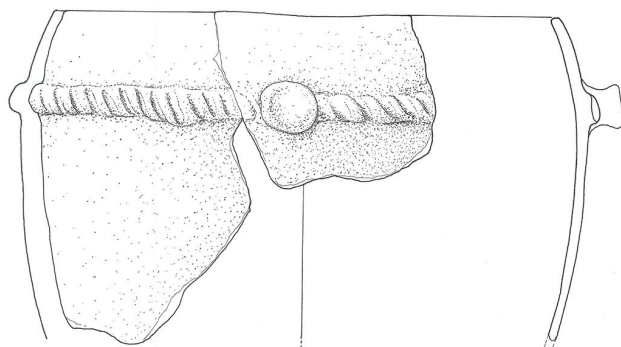
3

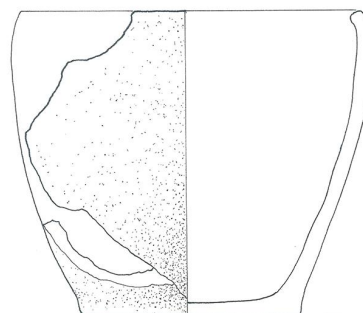
4

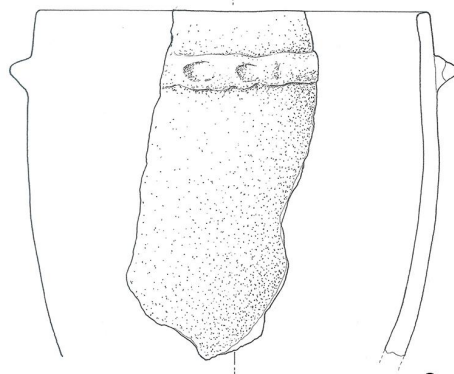
5

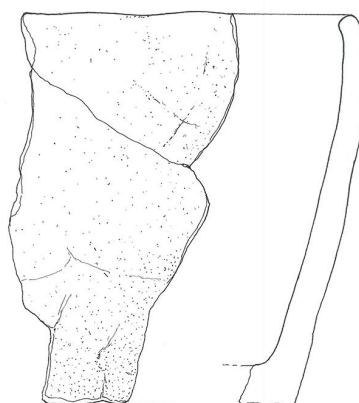
6

7

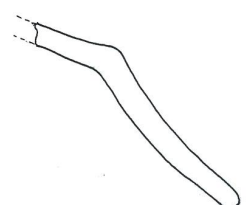
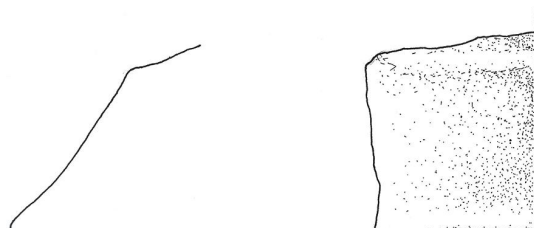
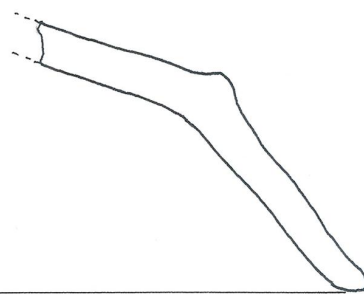
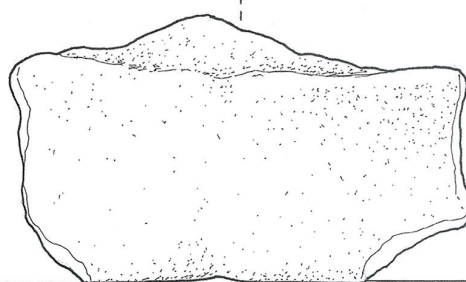
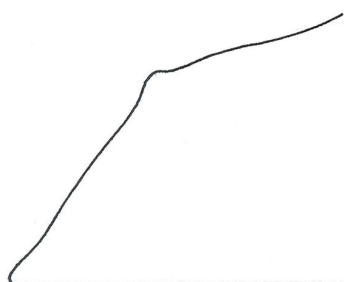
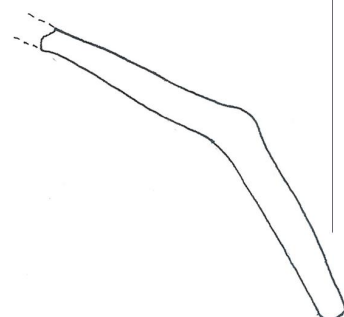
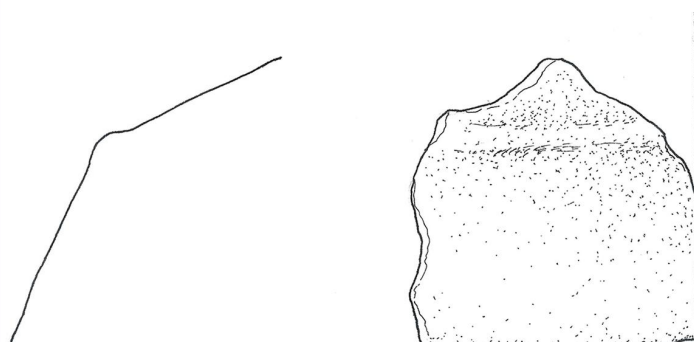
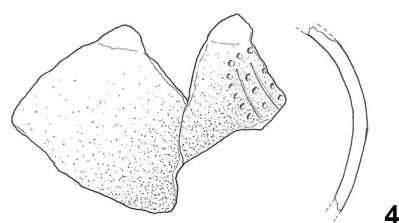
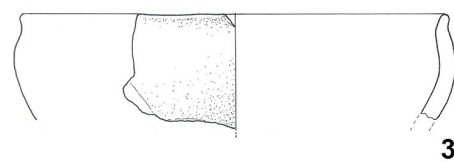
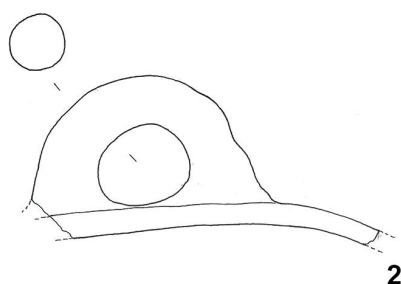
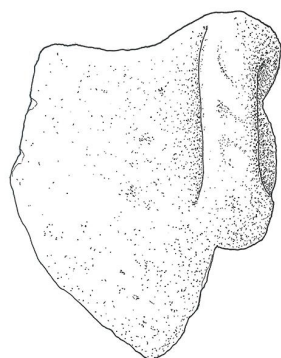
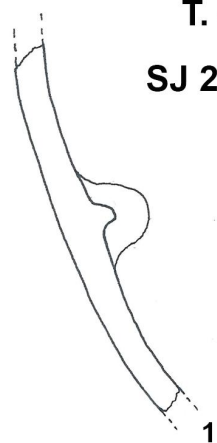
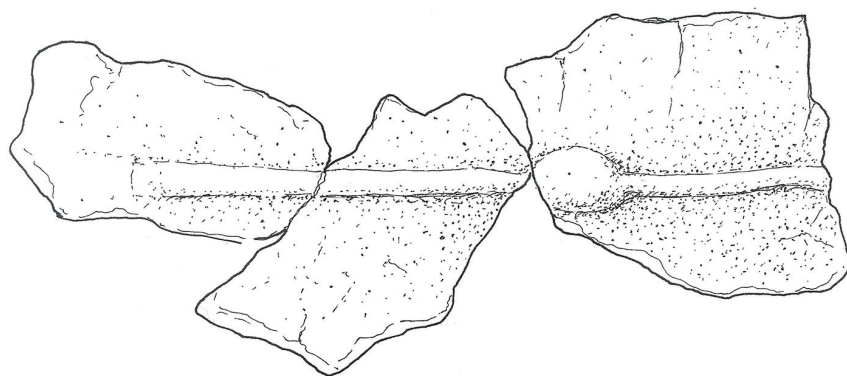
8

9

T. 40
SJ 204

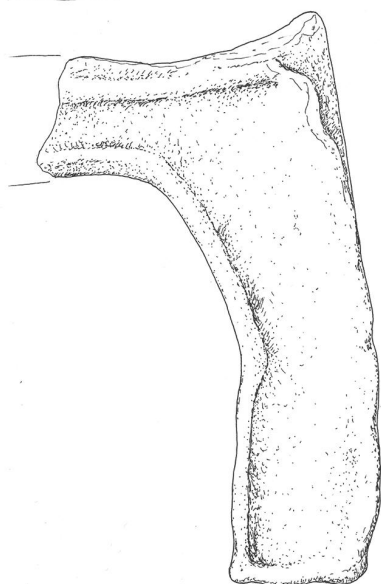
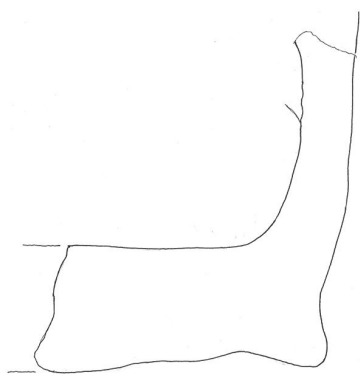
1:3

7

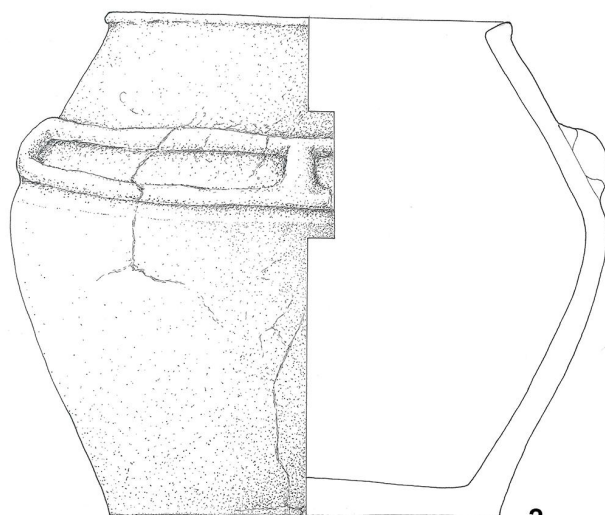

T. 41
SJ 204

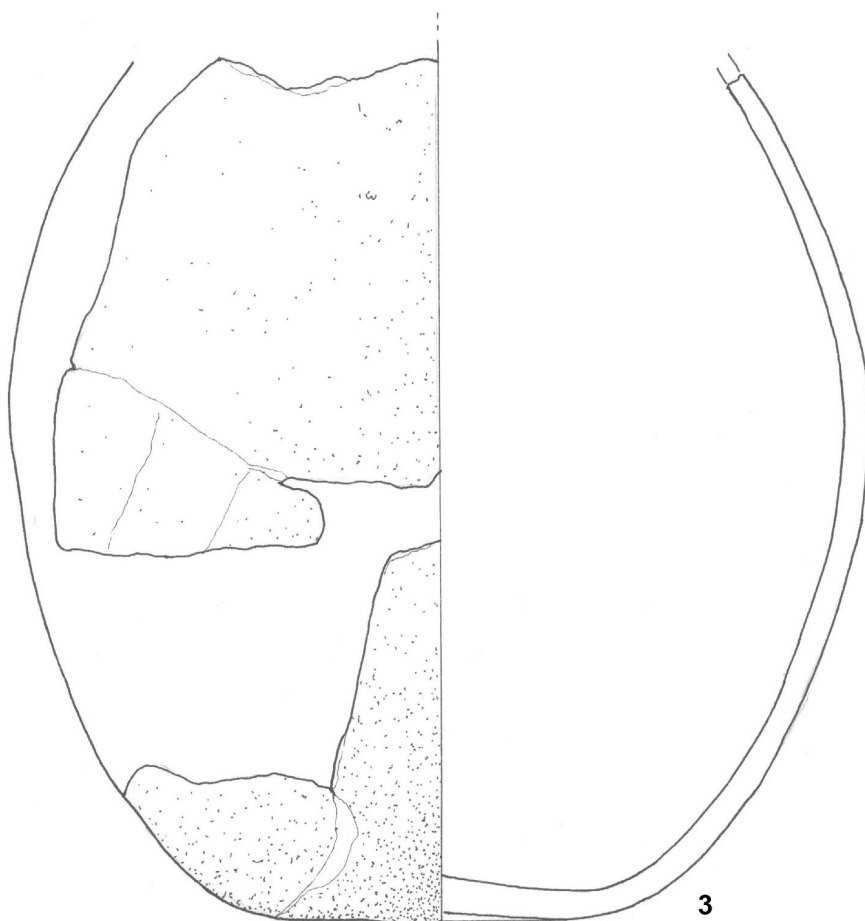

1

2

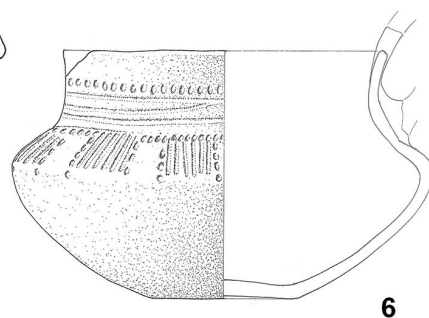
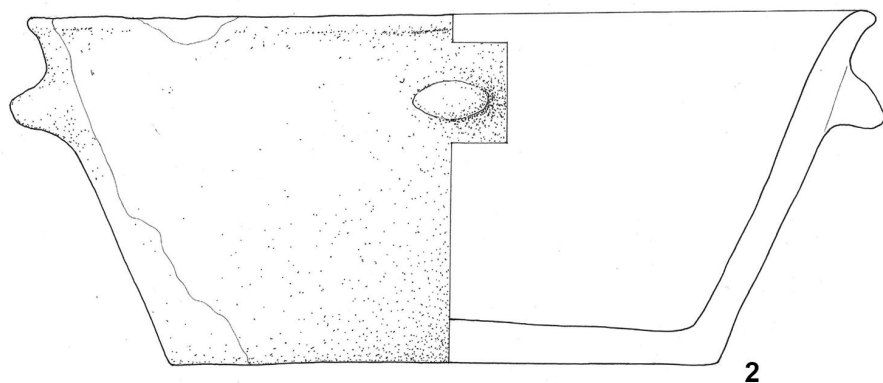
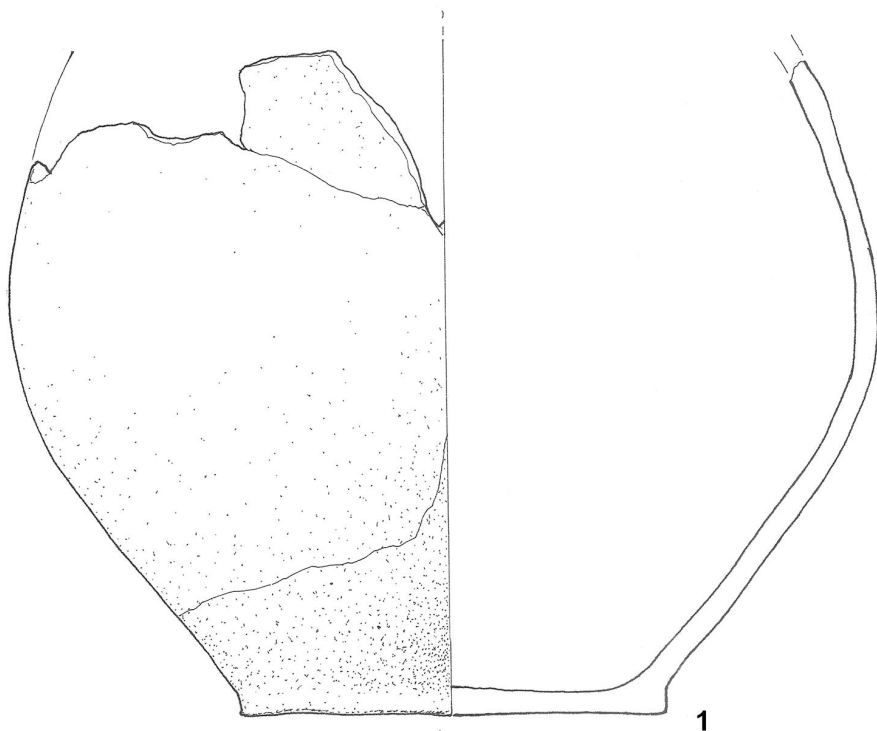
SJ 205

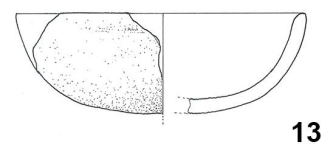
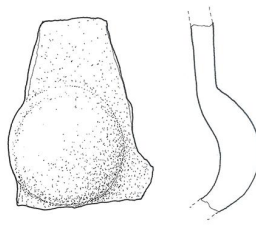
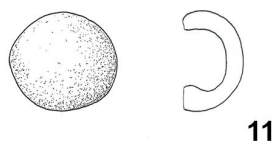
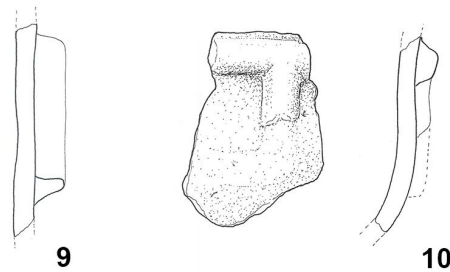
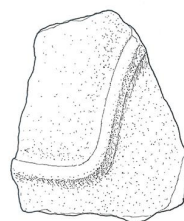
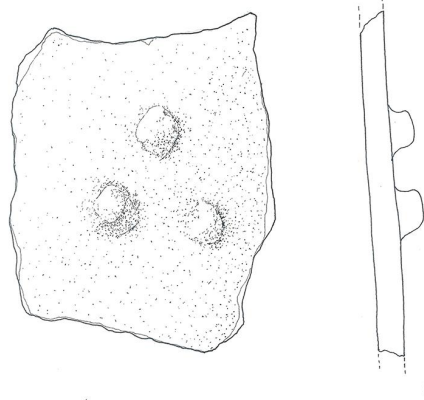
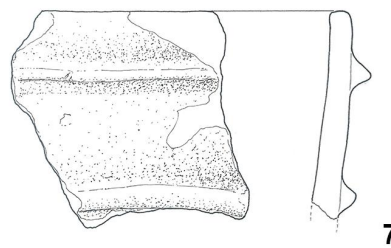
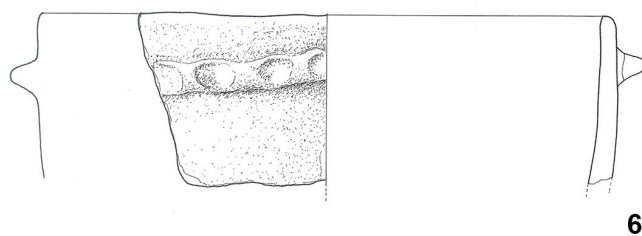
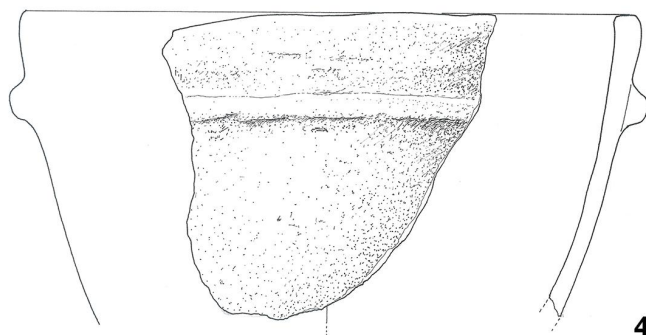
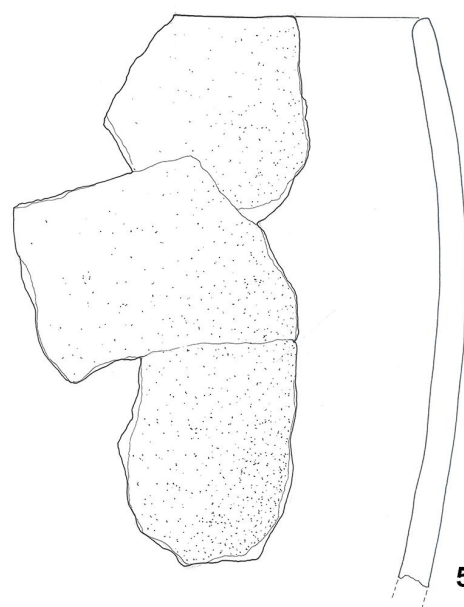
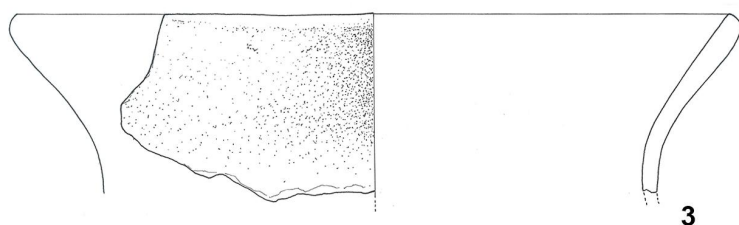
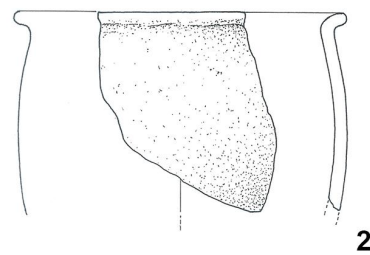
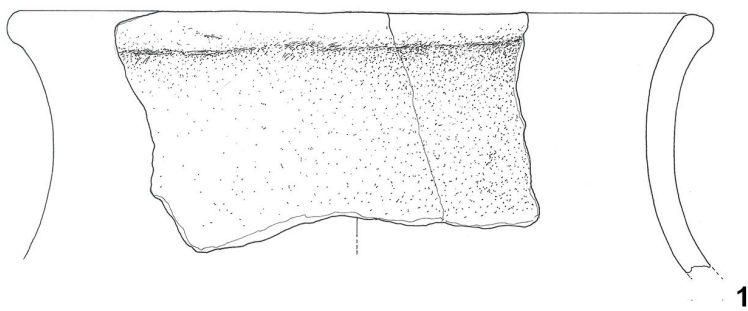

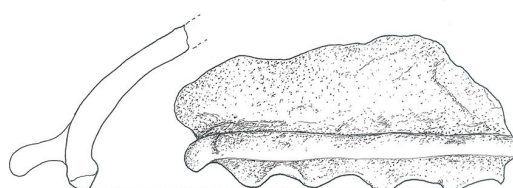
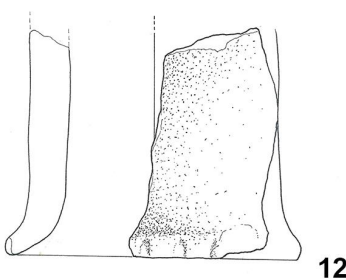
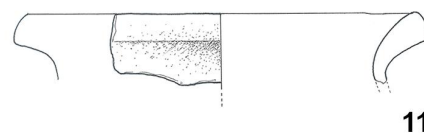
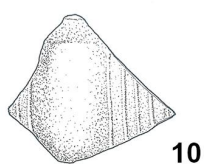
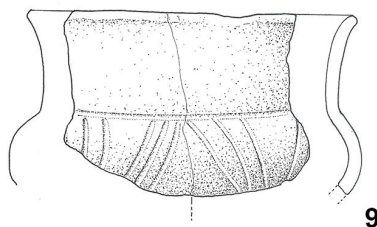
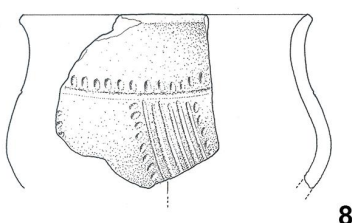
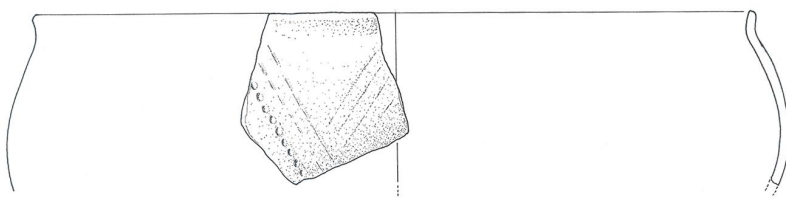
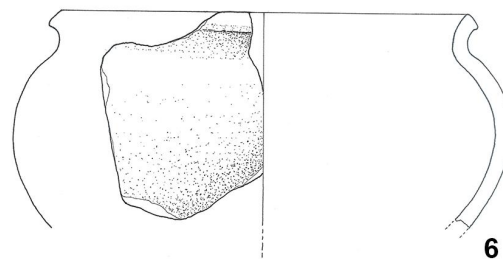
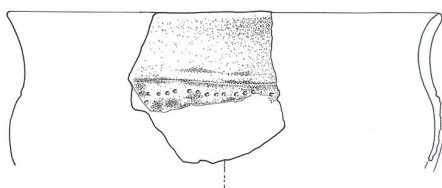
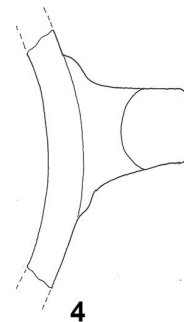
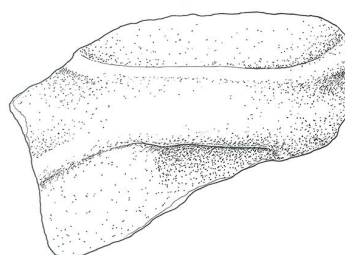
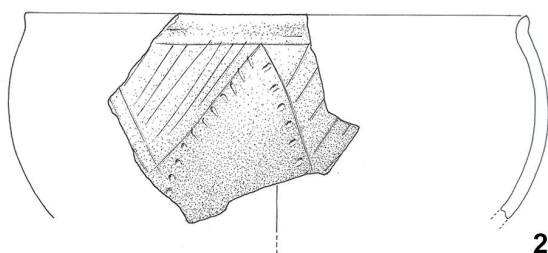
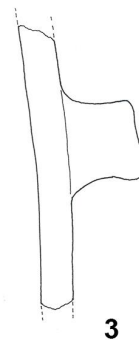
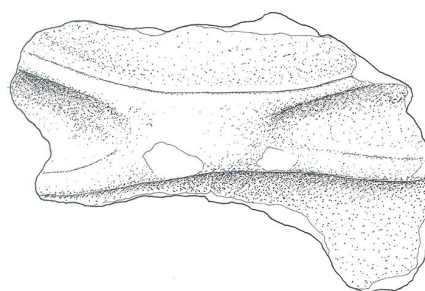
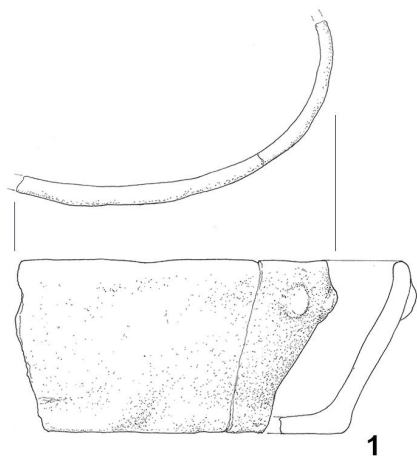
3

T. 42
SJ 205

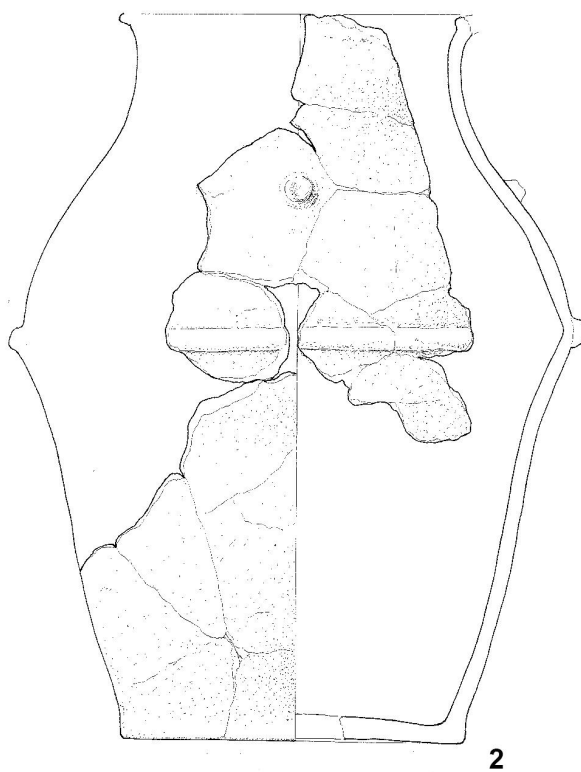
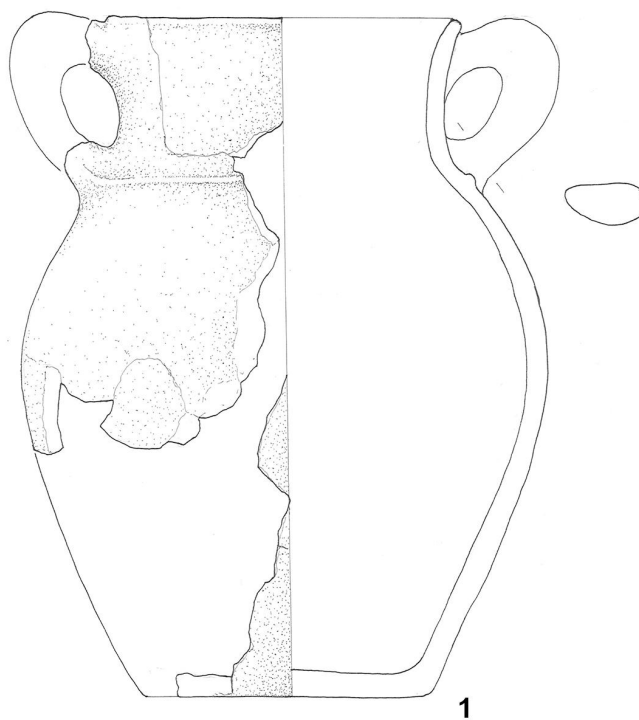

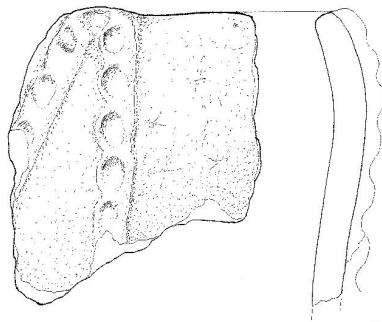

T. 45

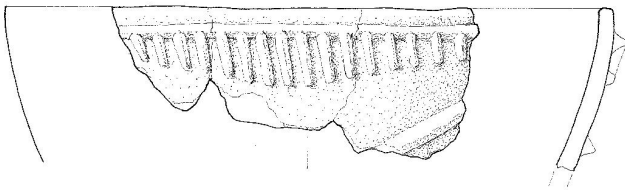
SJ 212

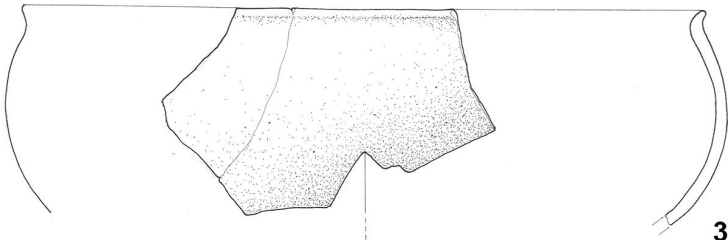

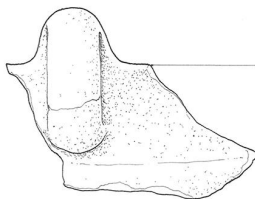
1

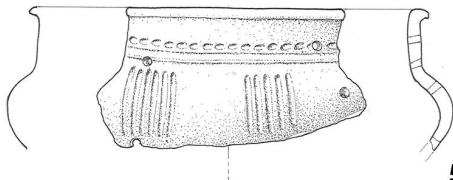
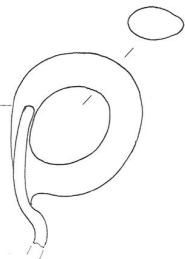
2

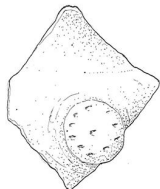
3

4

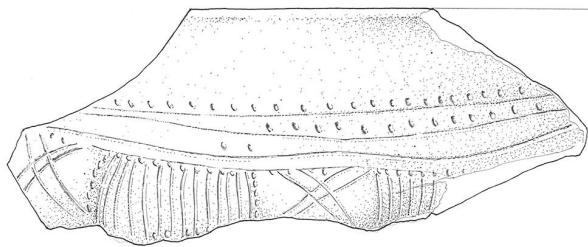
5

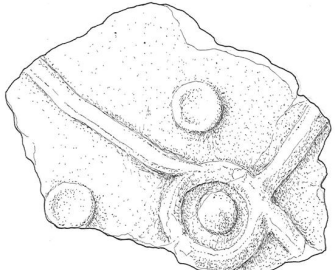
6

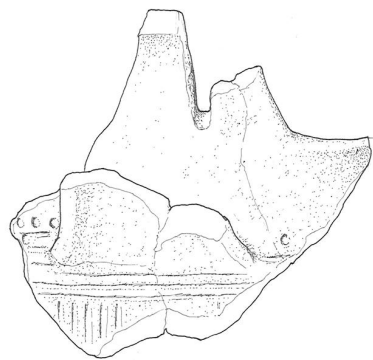
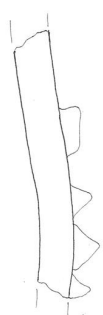
7

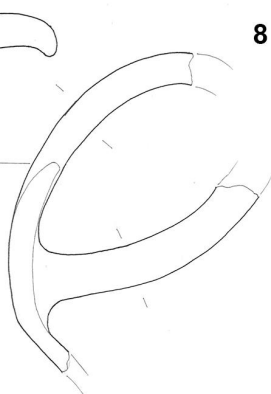
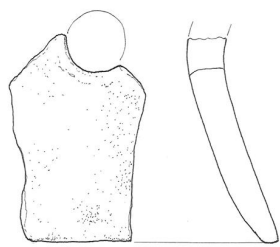
8

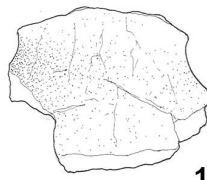
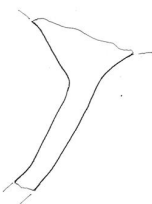
9

10

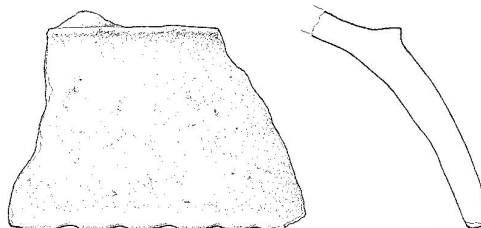
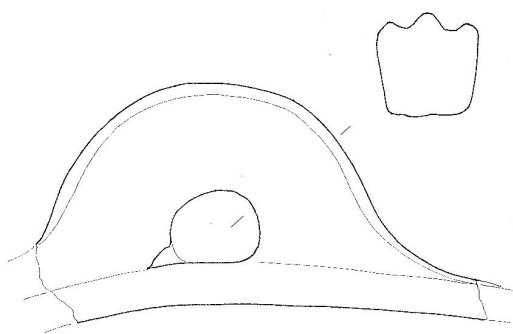

11

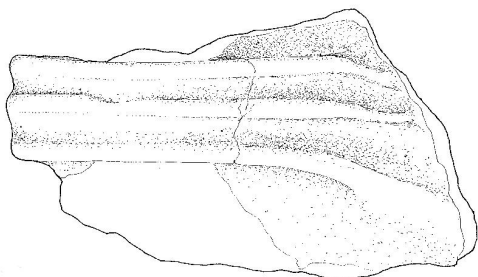

T. 47

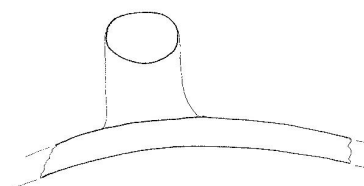
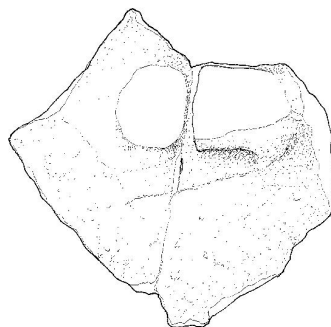
SJ 212

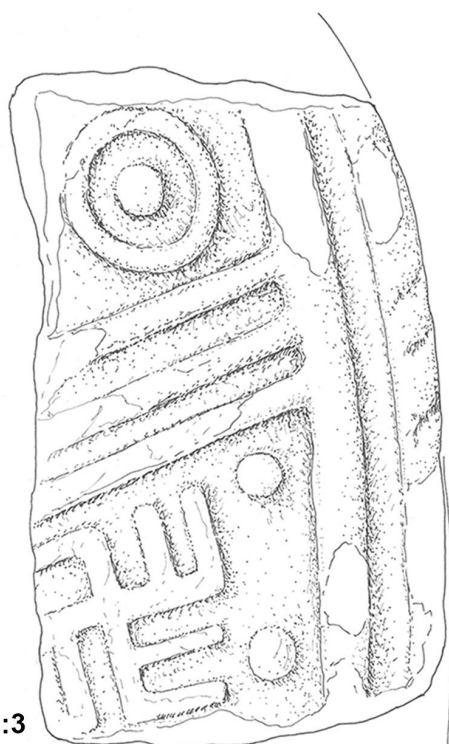
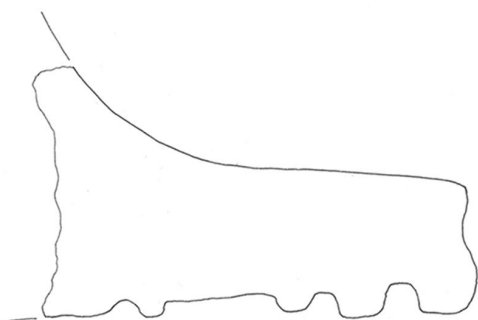
2

1

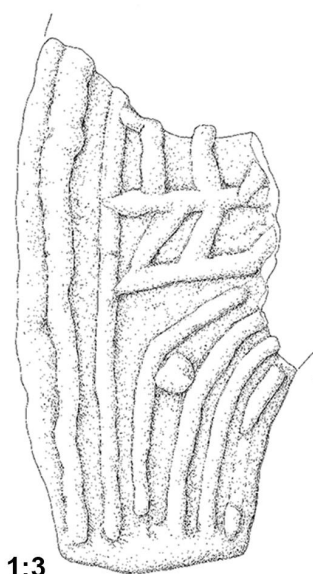
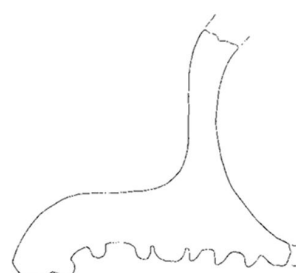

3

1:3

4

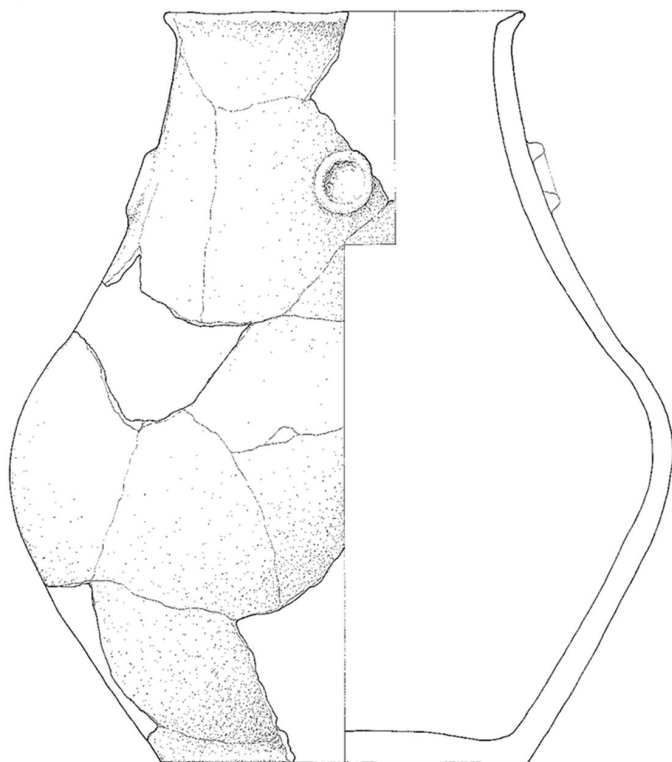
1:3

5

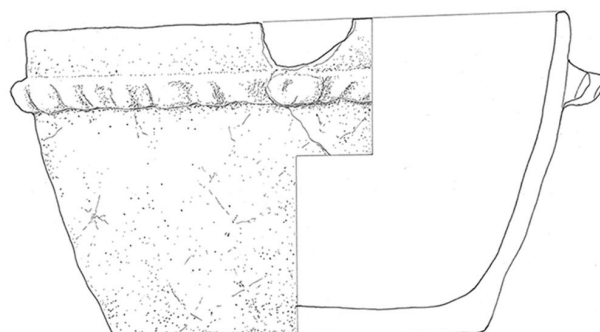

T. 48

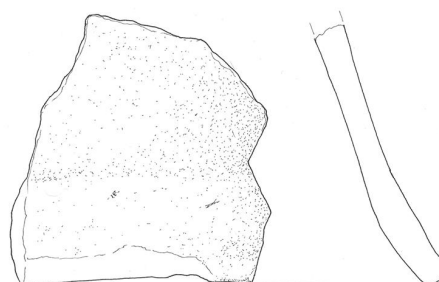
SJ 213

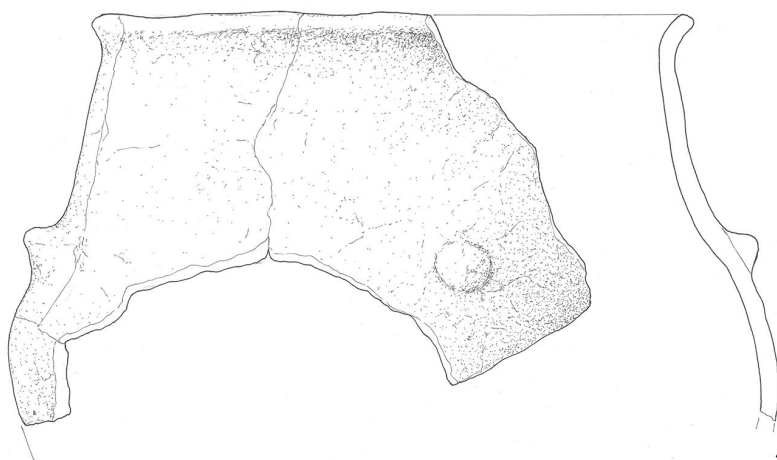
1

2

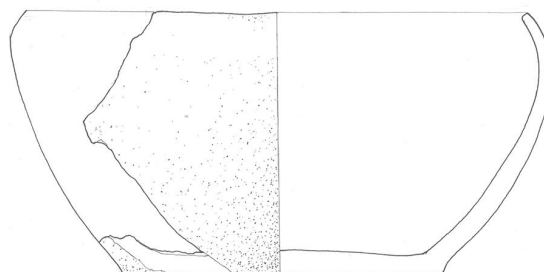

4

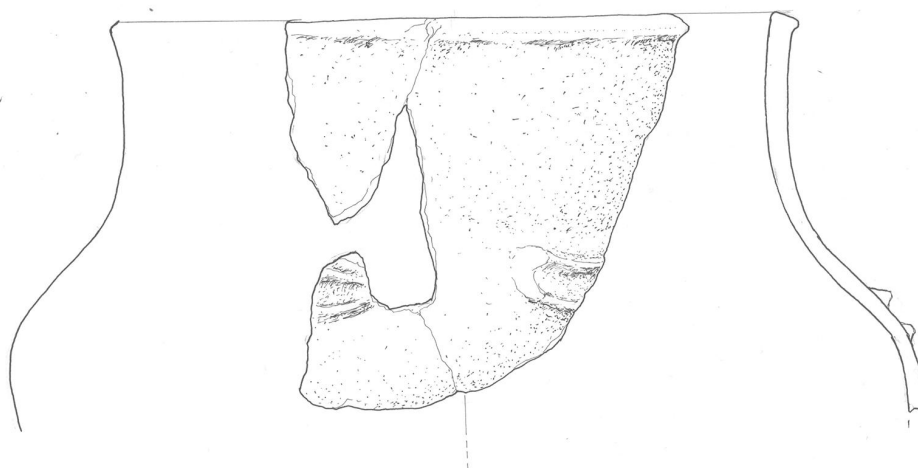

3

SJ 215

5

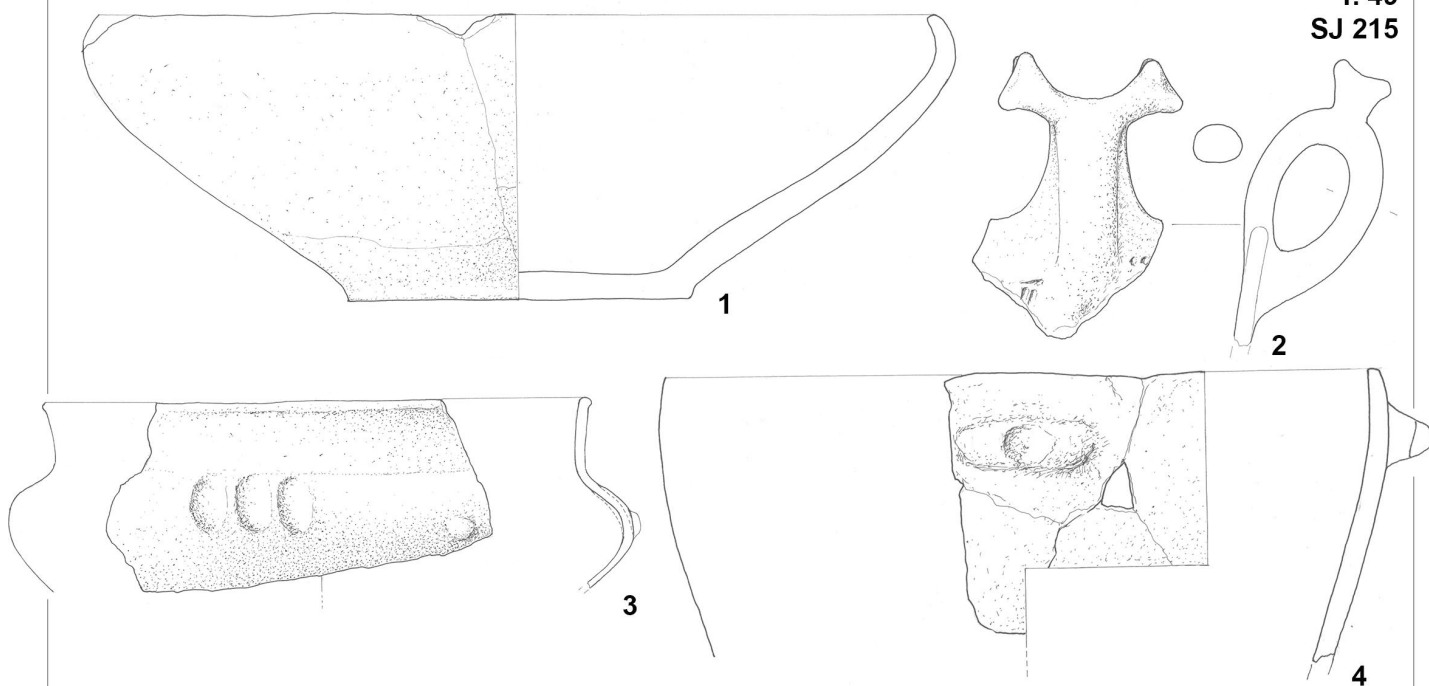

6
1:3

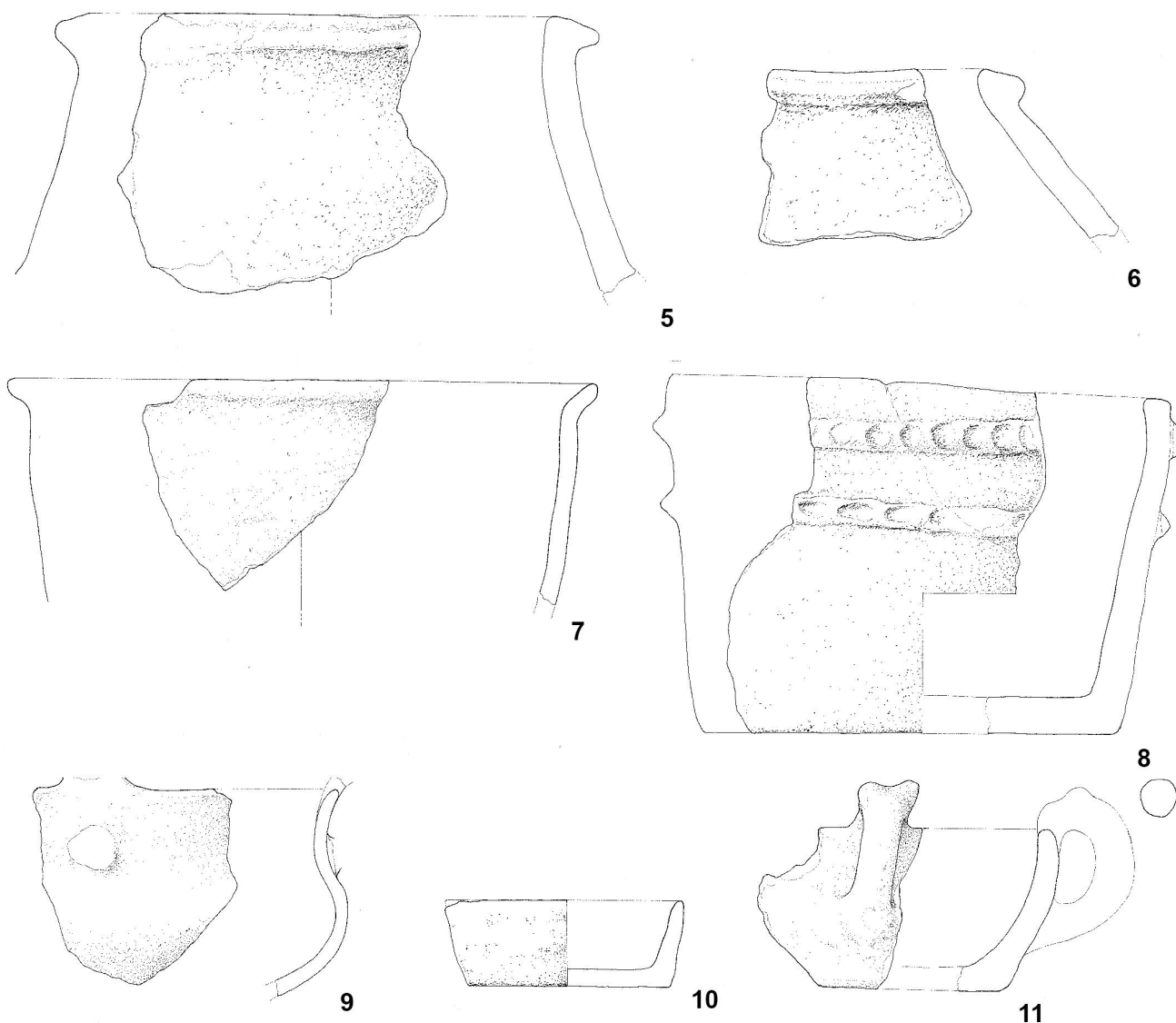

T. 49
SJ 215

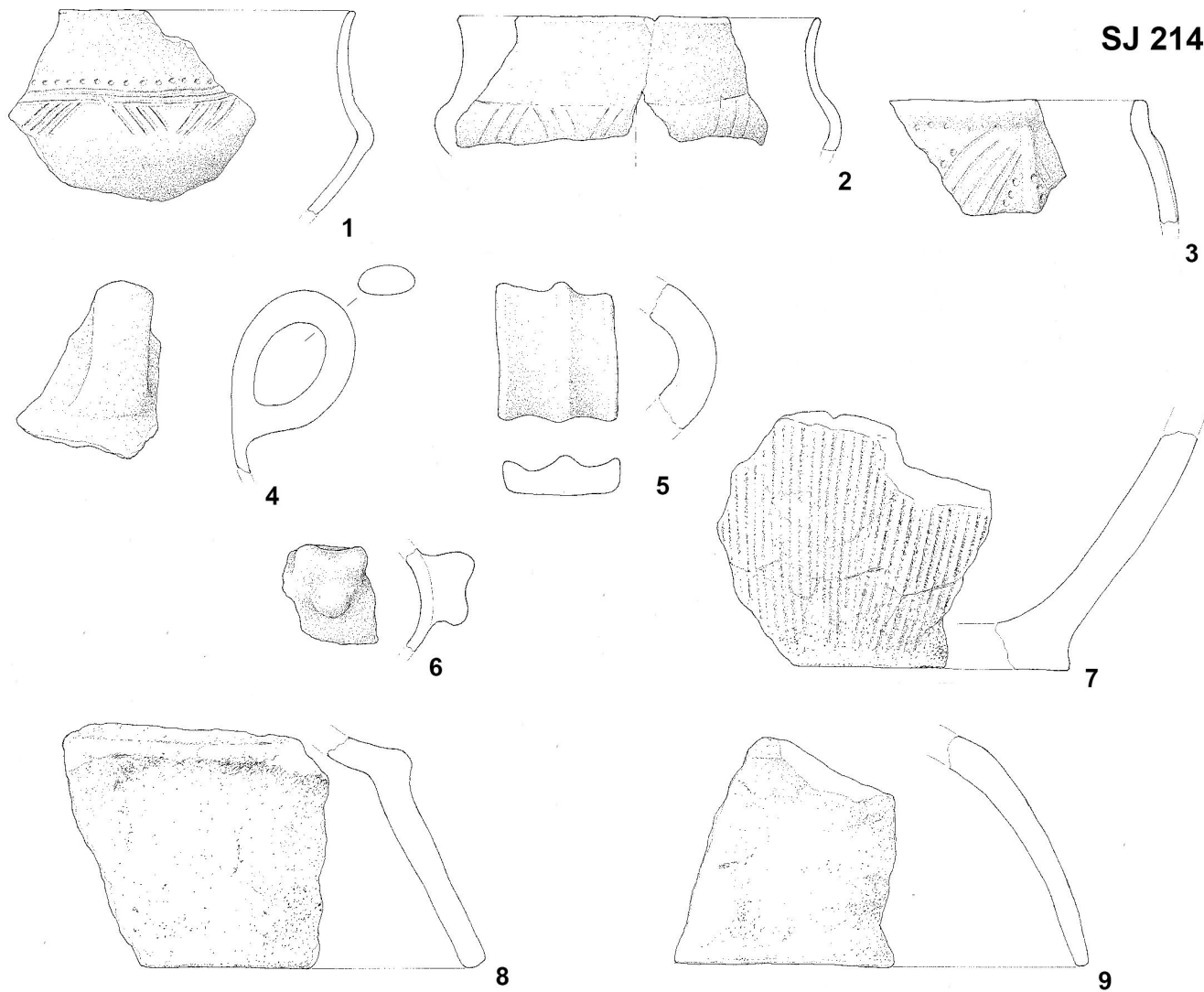

SJ 214

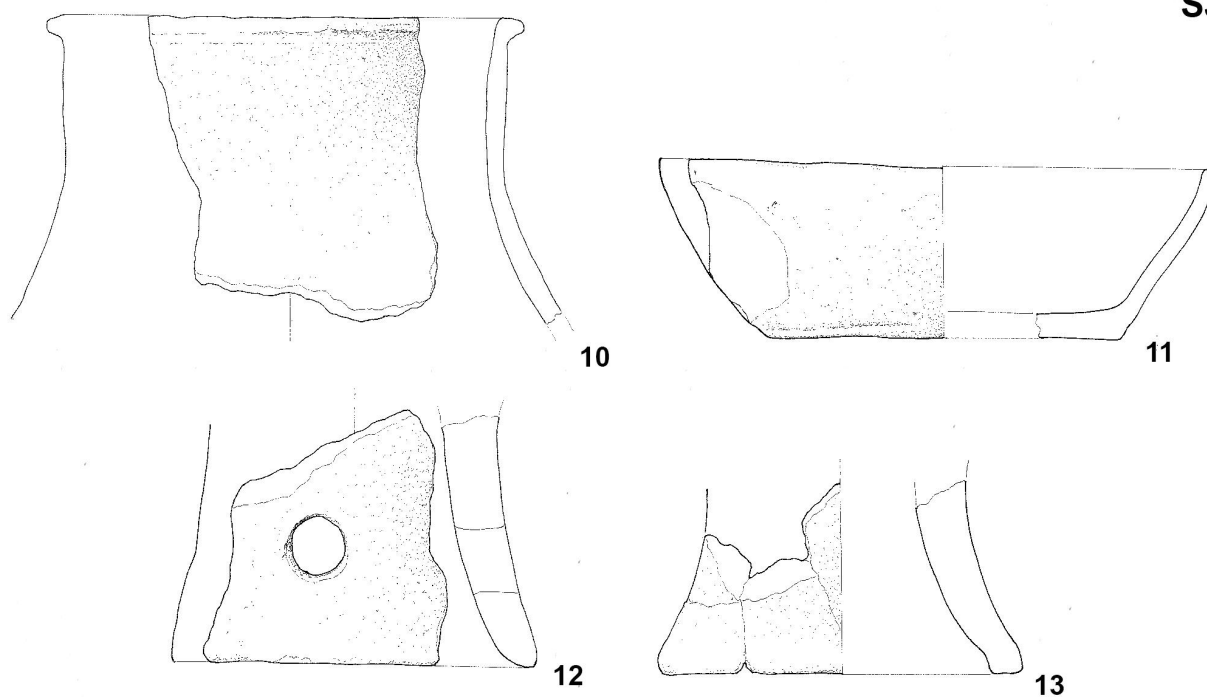

T. 50

SJ 214

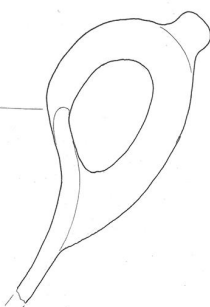
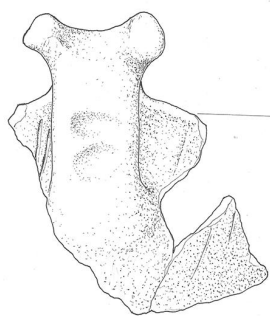

SJ 219

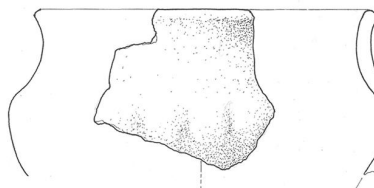

T. 51

SJ 223

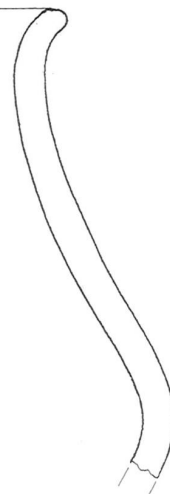
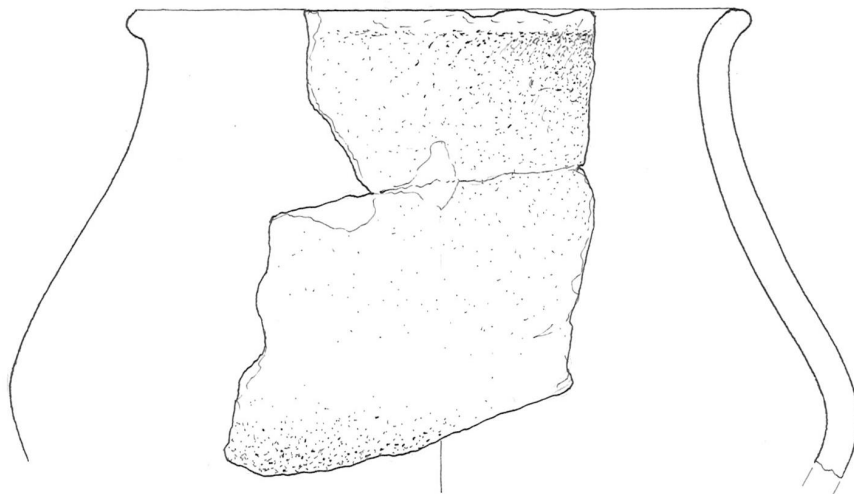

1

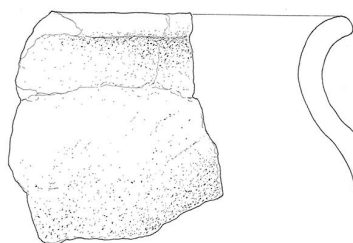

2

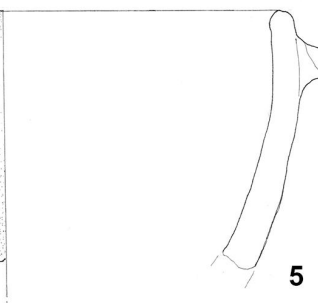
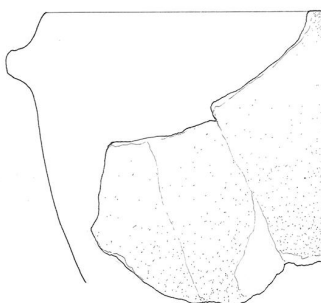
SJ 225

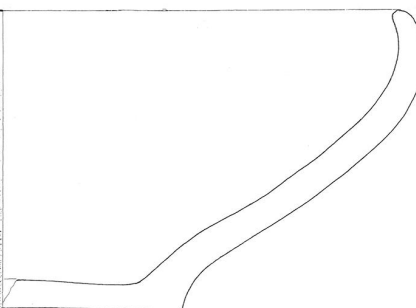
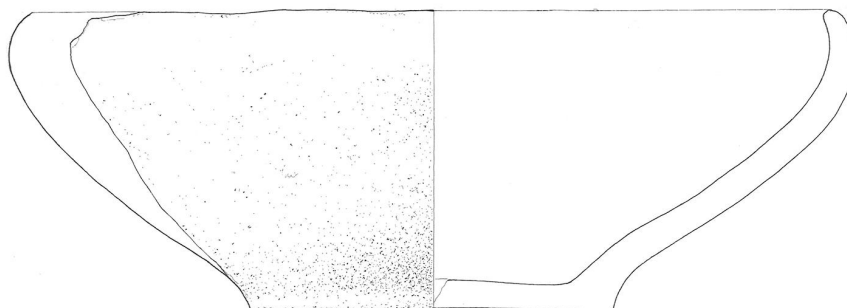
3

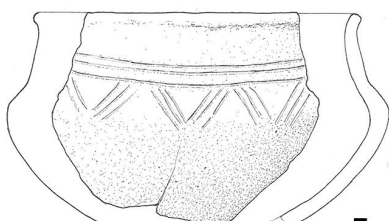
4

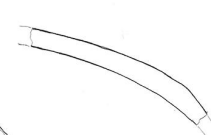
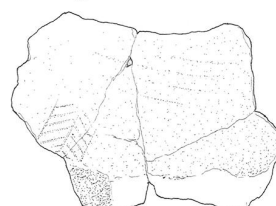
5

6

7

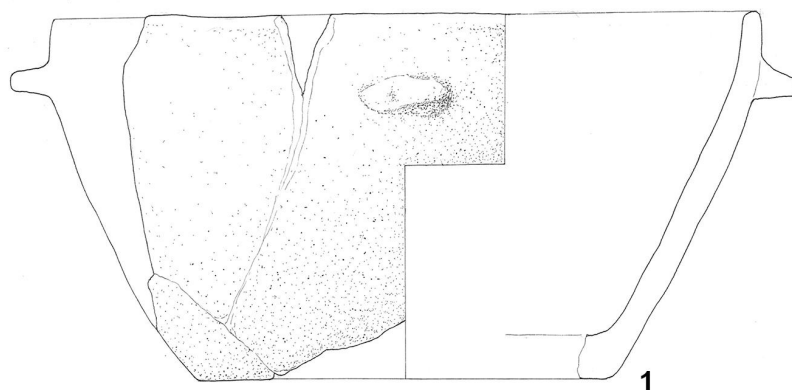

8

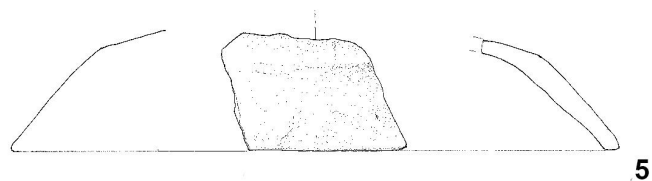
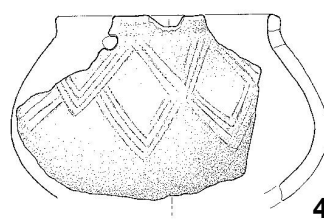
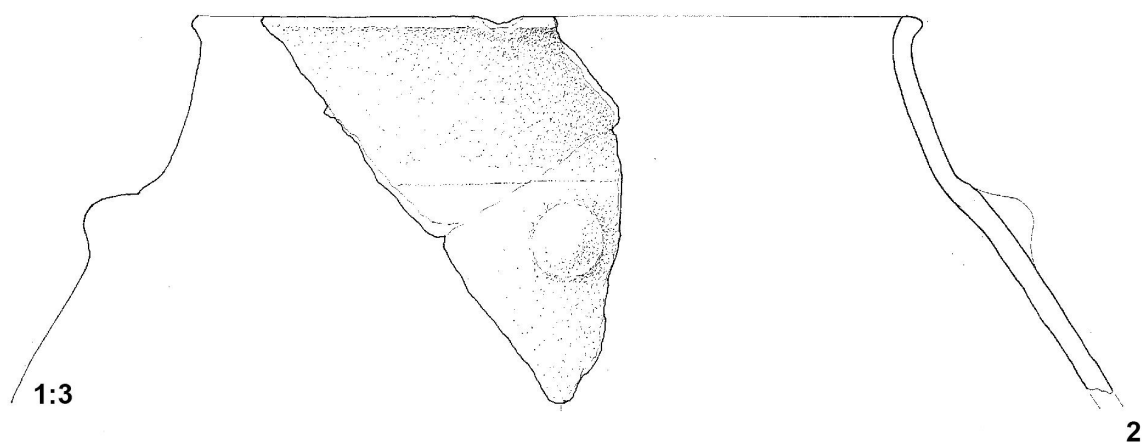

T. 52

SJ 226

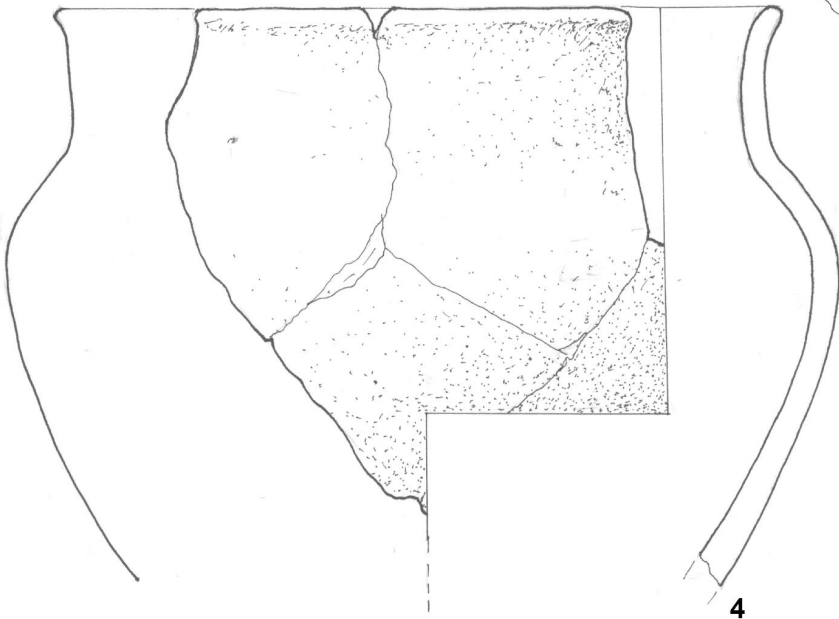
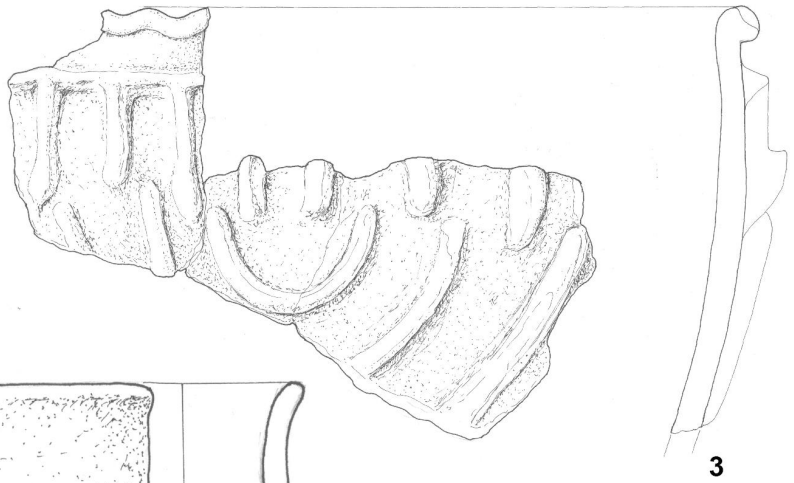
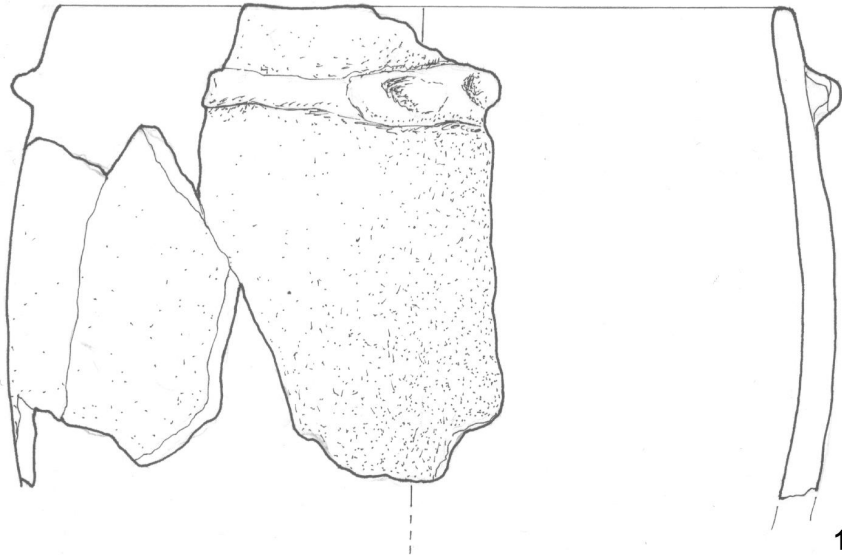

SJ 227

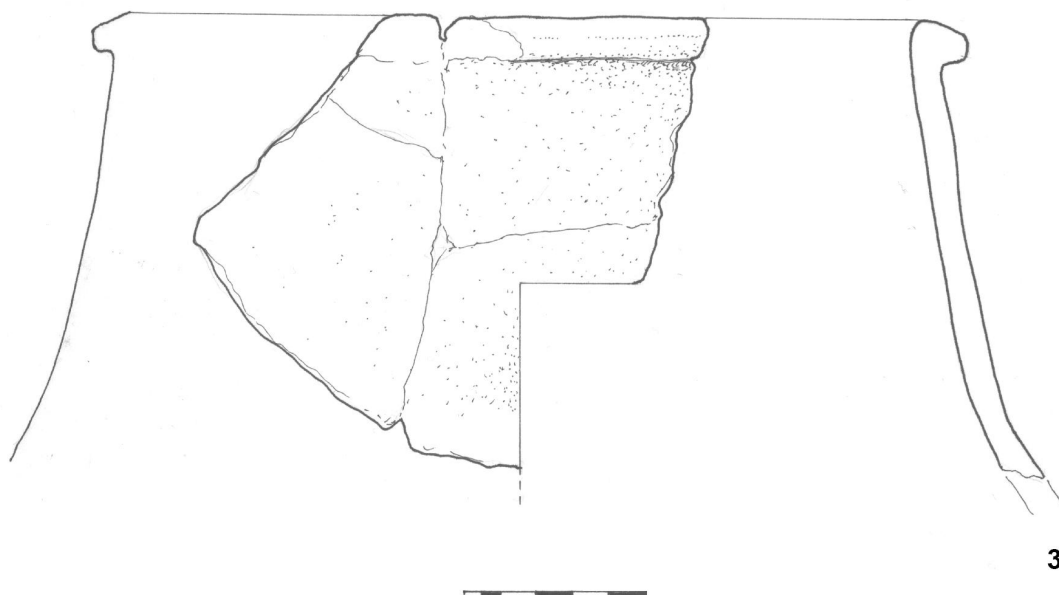
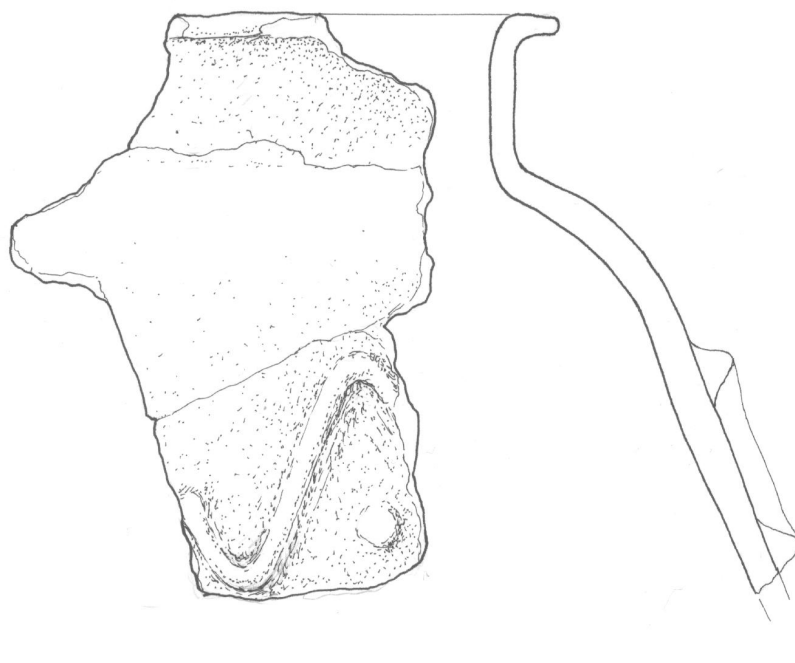
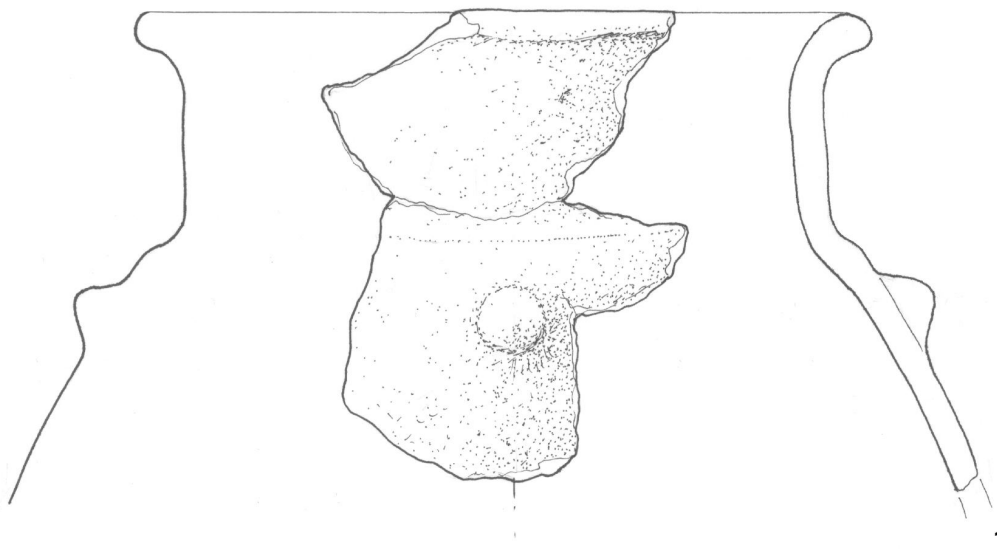
T. 53

SJ 229

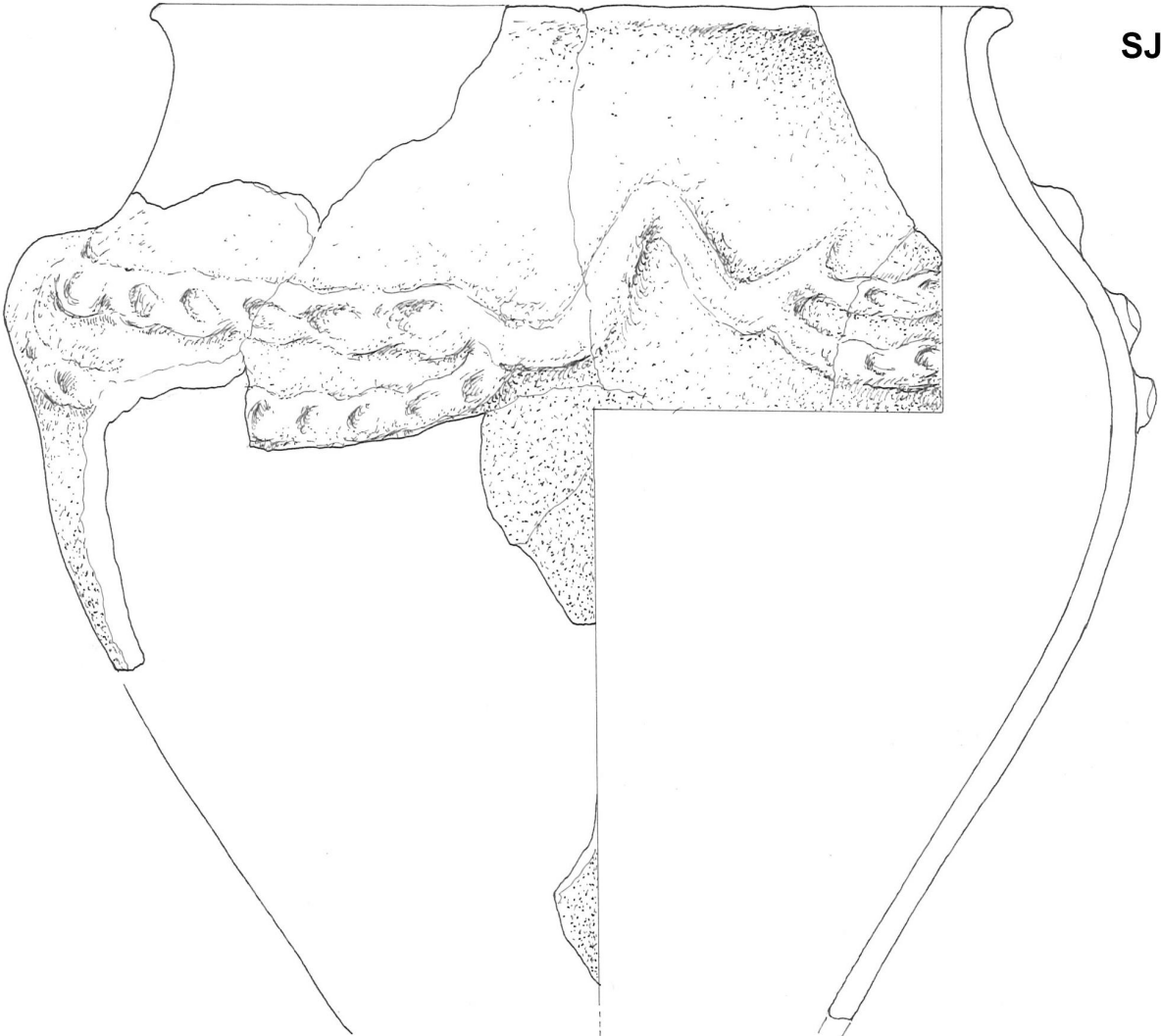
T. 54

SJ 229

T. 55

SJ 229

1

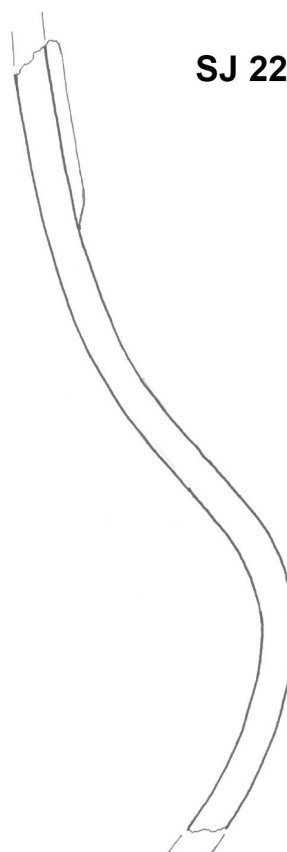
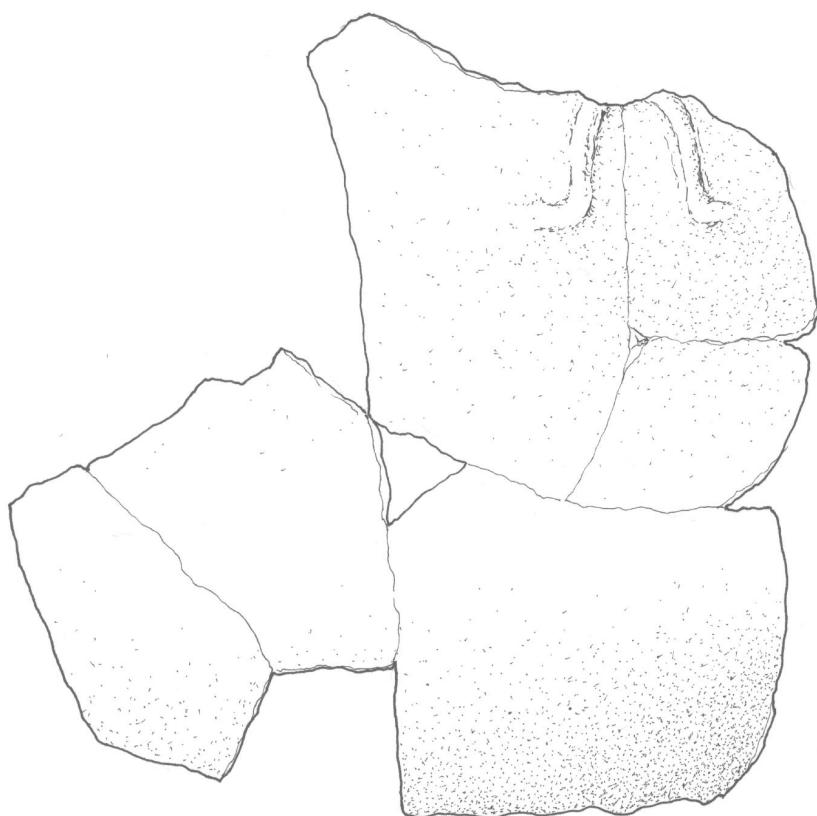

2

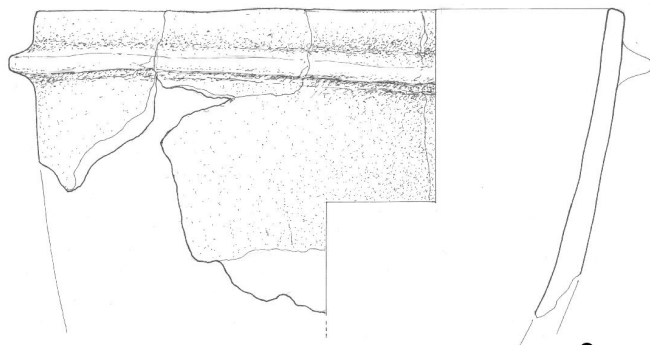

T. 56

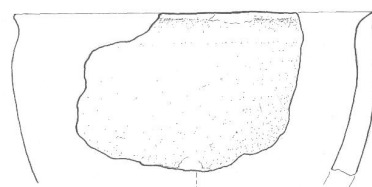
SJ 229

1

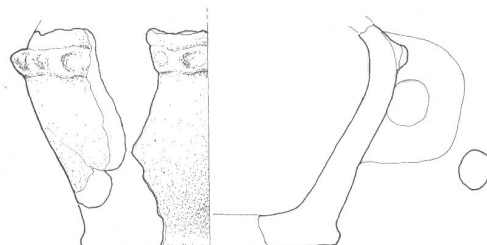
2

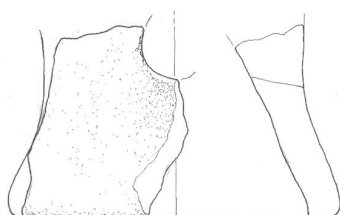
3

4

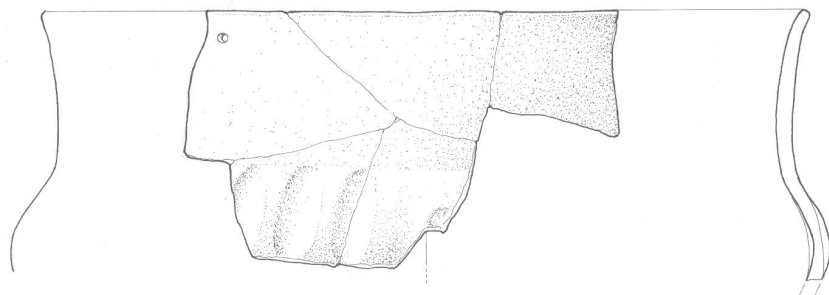
5

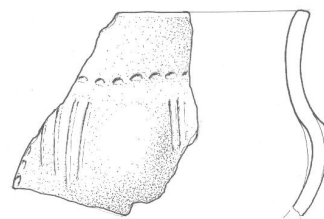
6

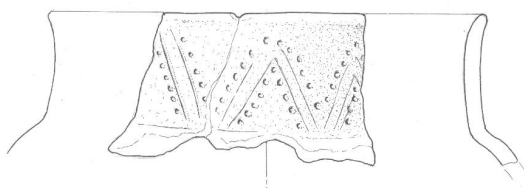

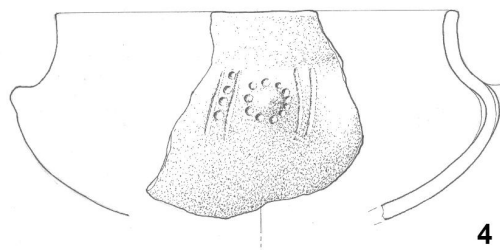
1

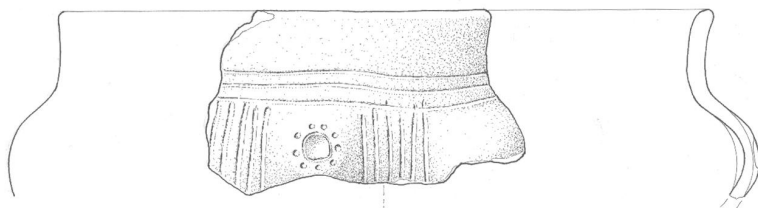
2

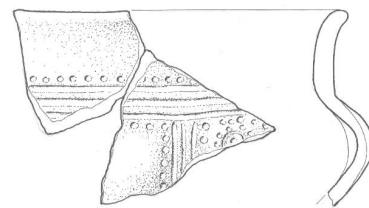
3

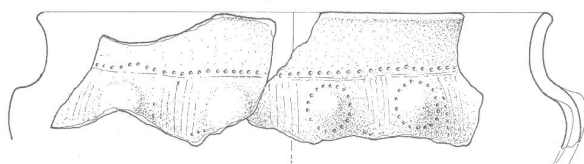
4

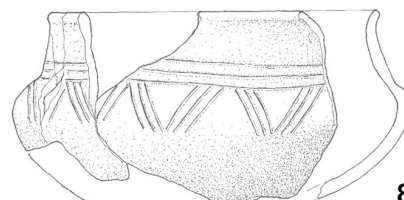
5

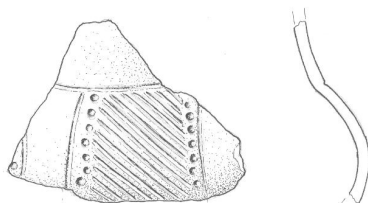
6

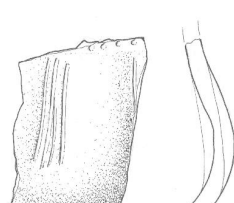
7

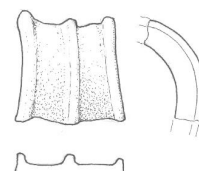
8

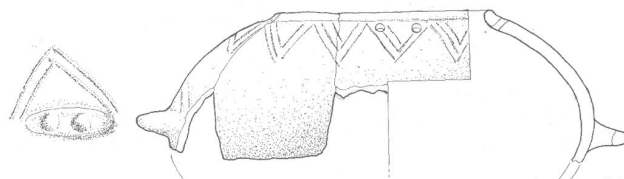
9

10

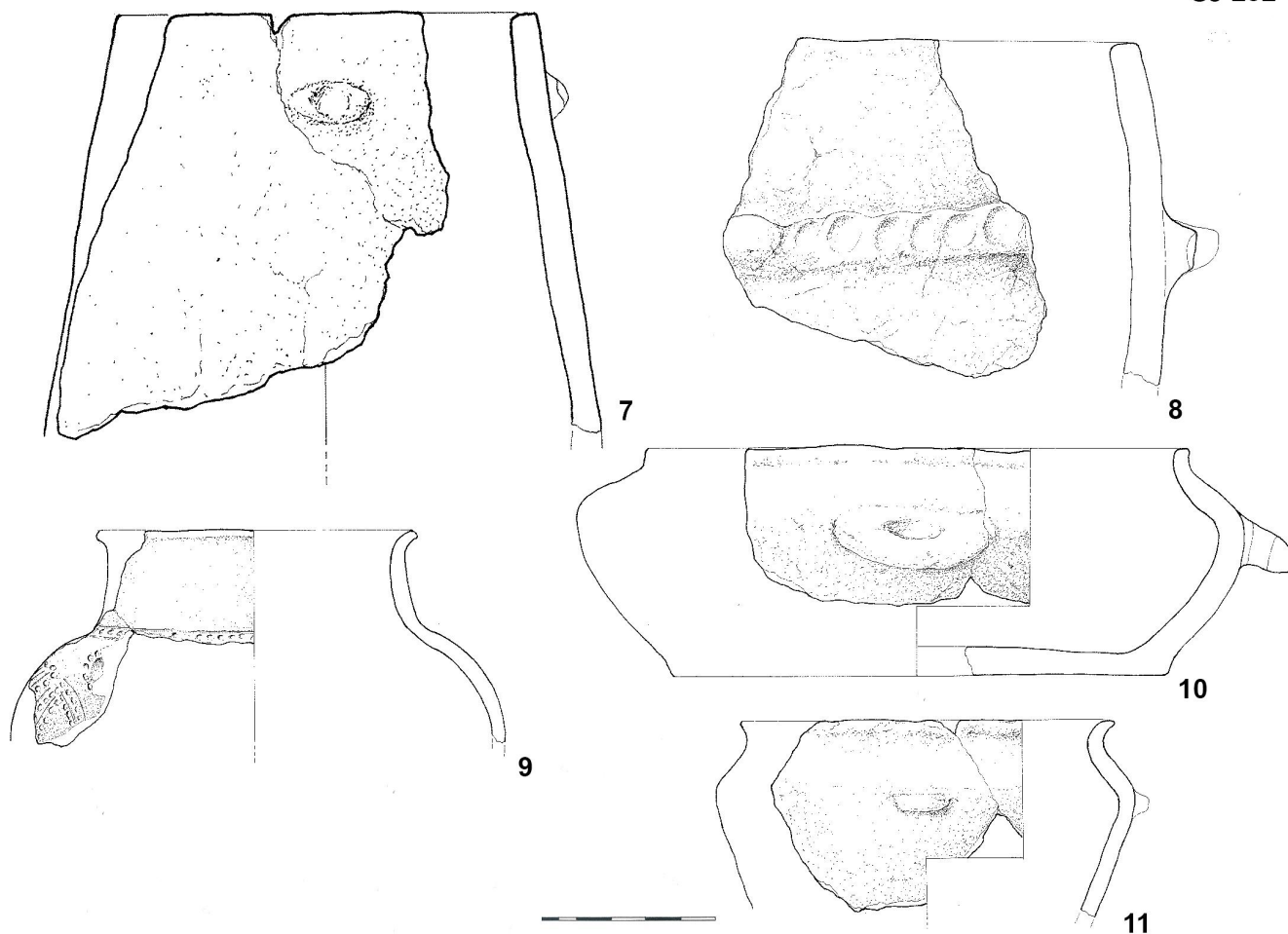
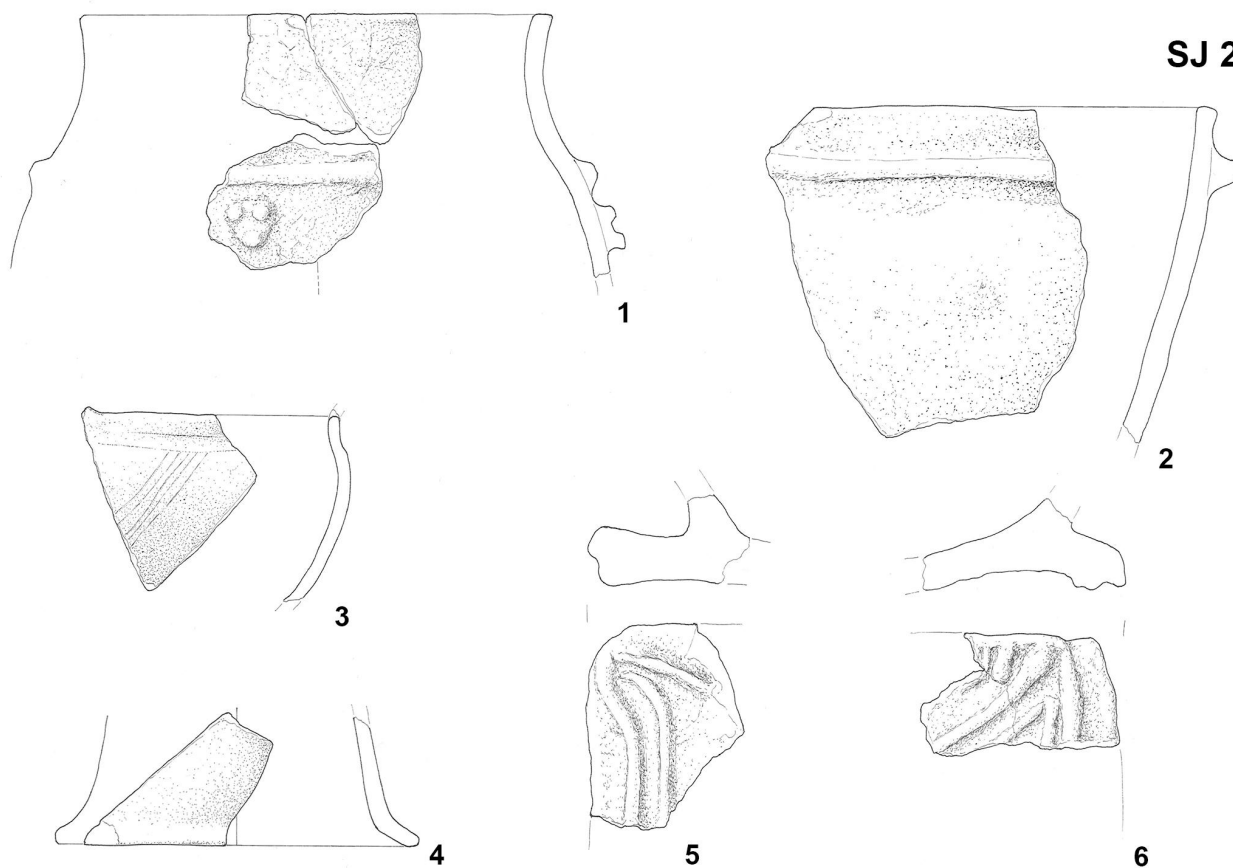

11

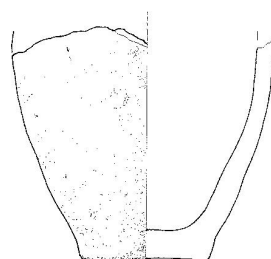
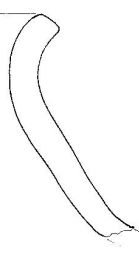
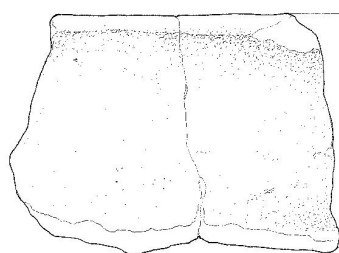
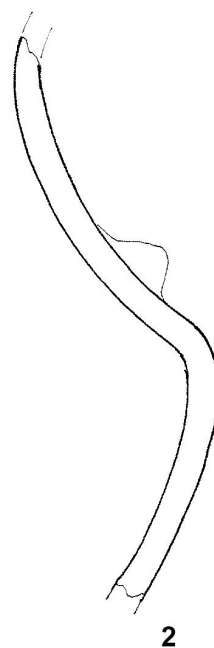
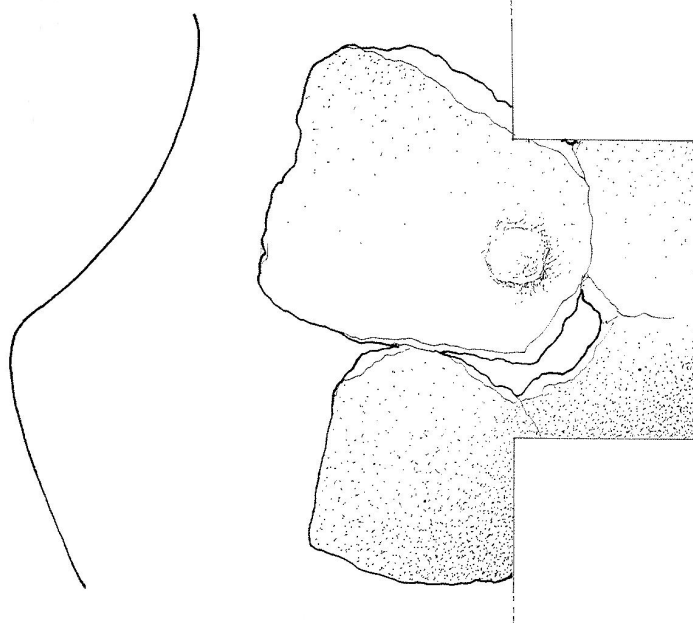
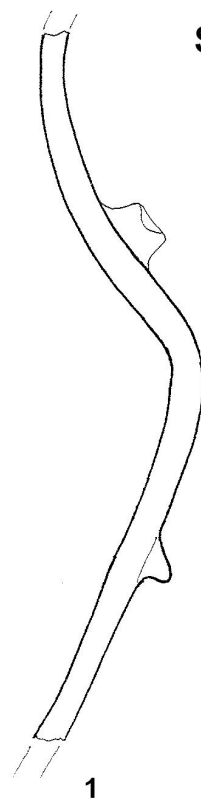
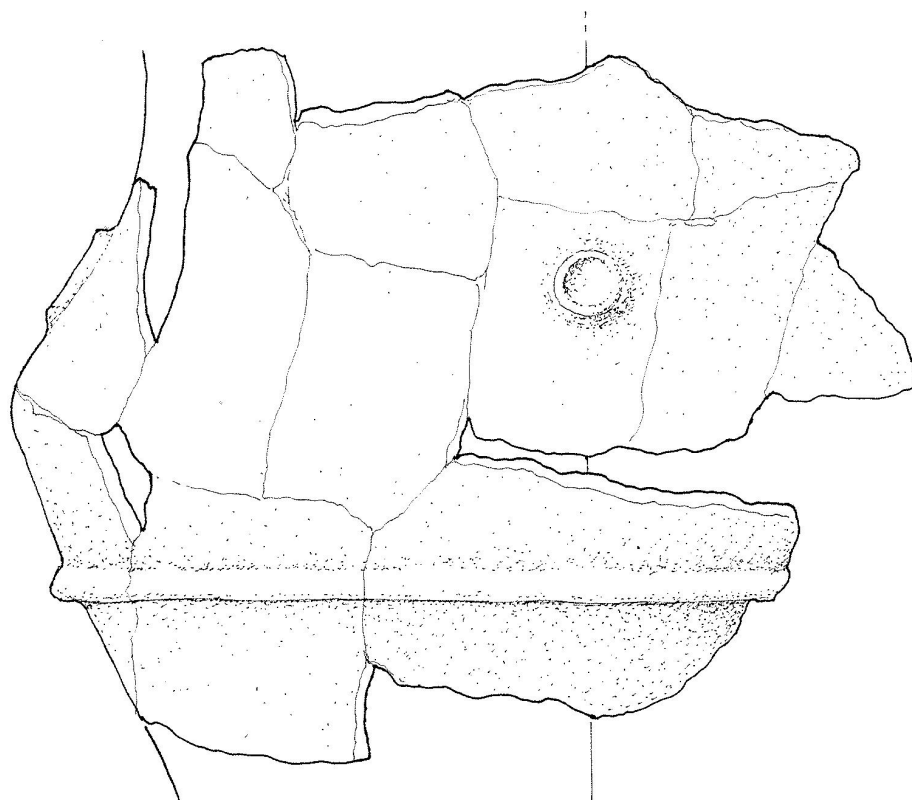

12

T. 59
SJ 234

3

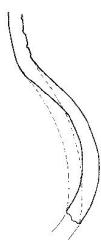
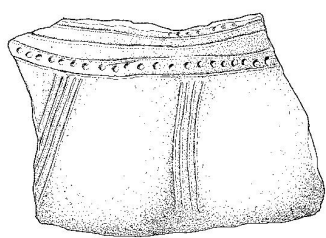
4

5

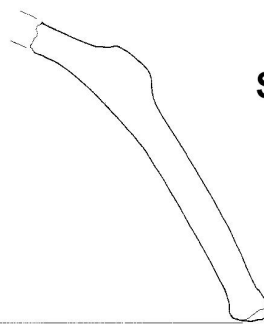
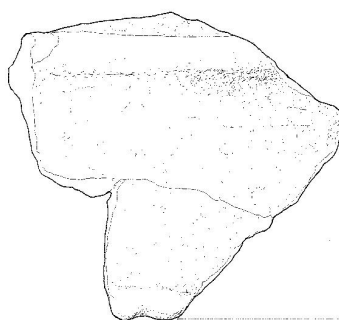

T. 60

SJ 234

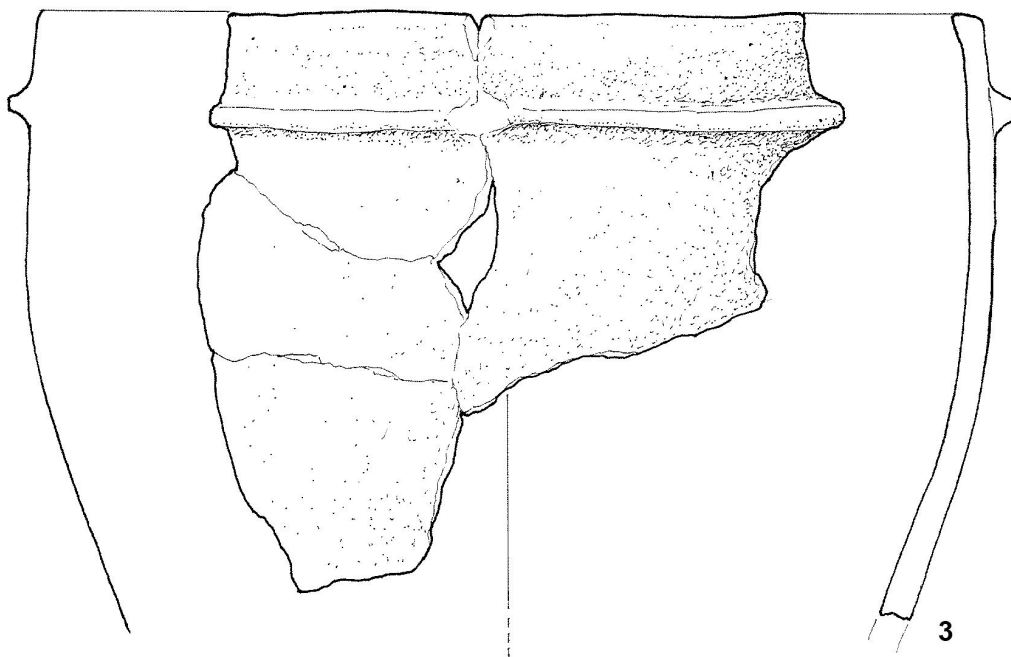

1

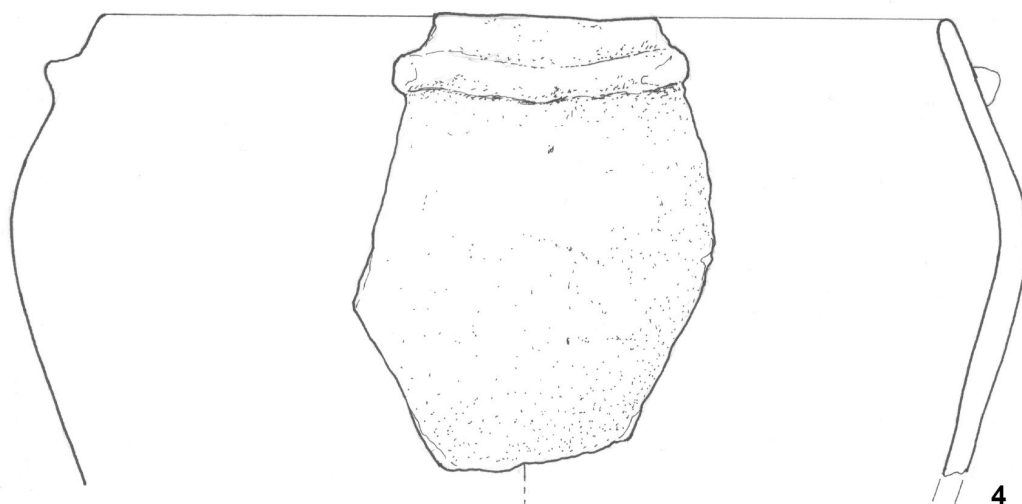
2

SJ 235

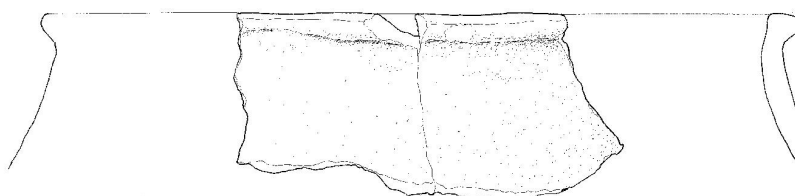

3

SJ 248

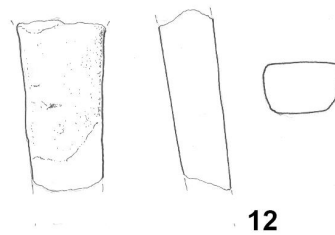
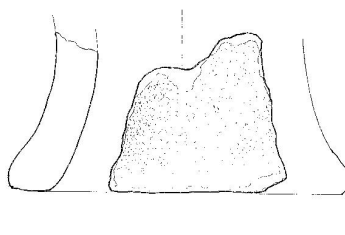
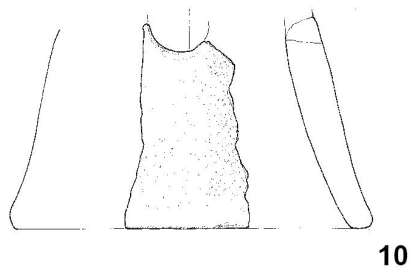
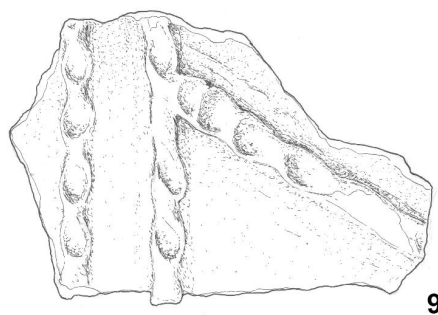
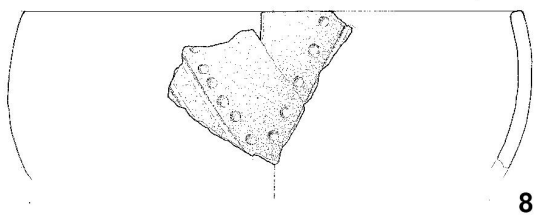
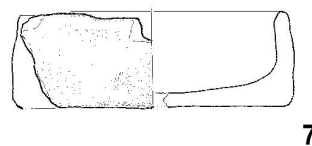
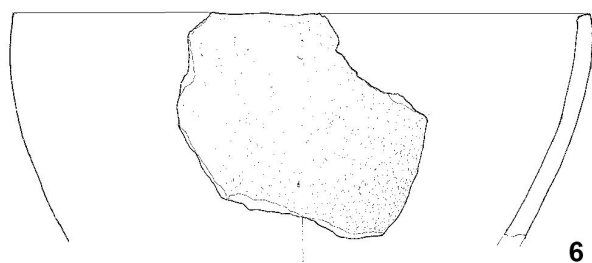
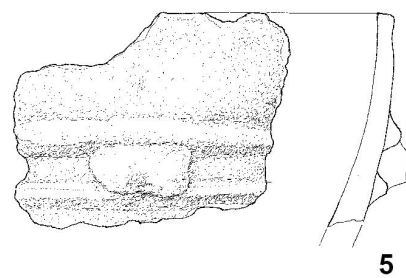
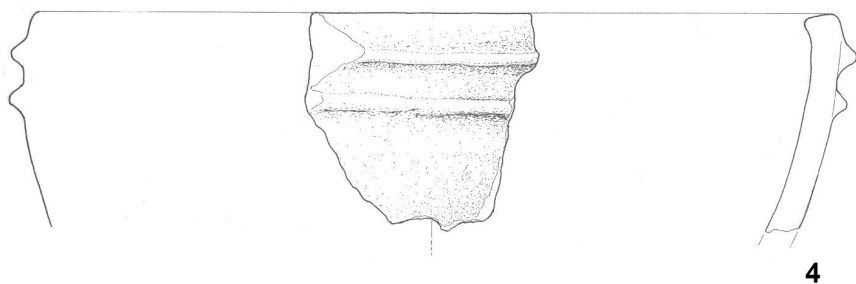
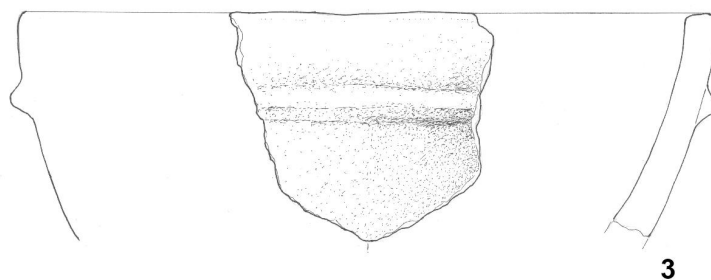
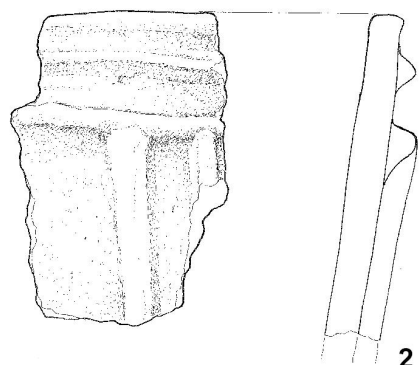
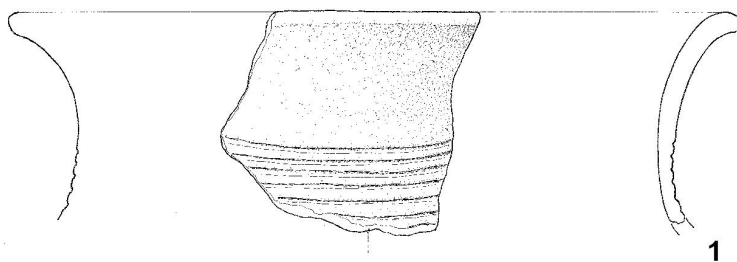
4

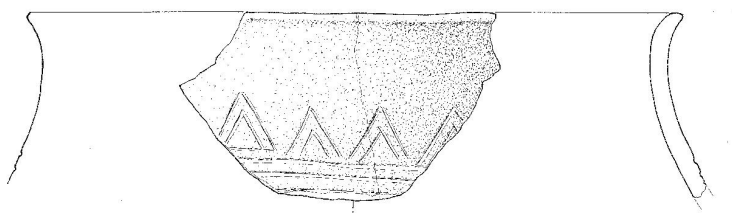

5

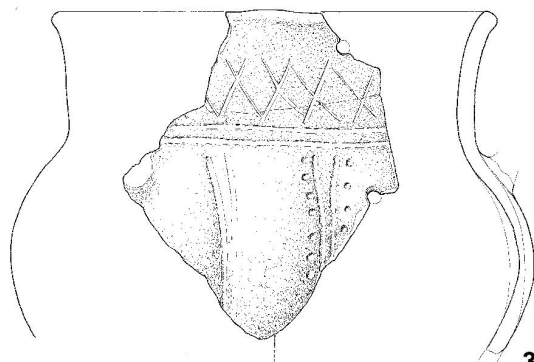

T. 61
SJ 248

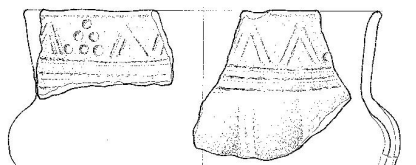

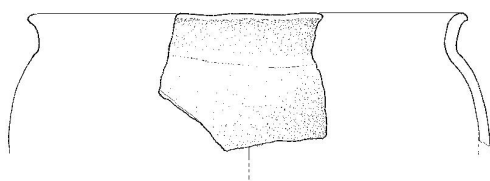
1

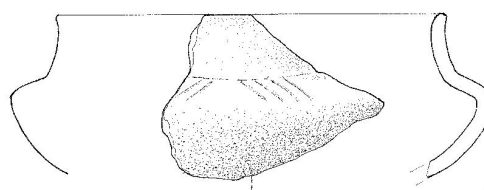
3

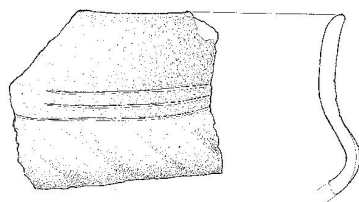
2

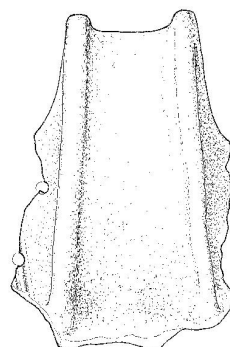
4

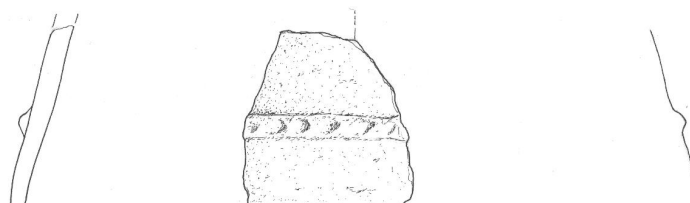
5

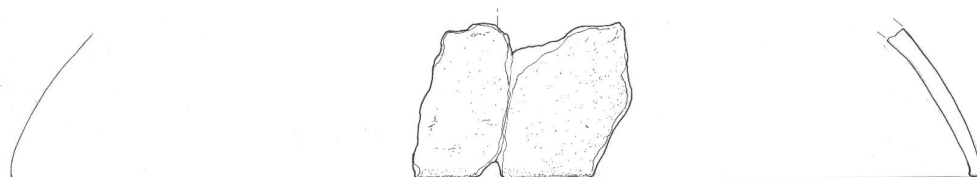
6

7

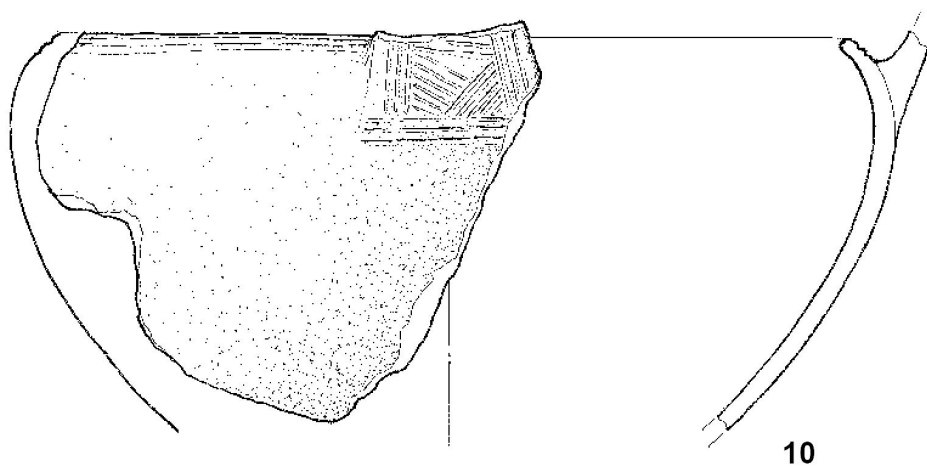
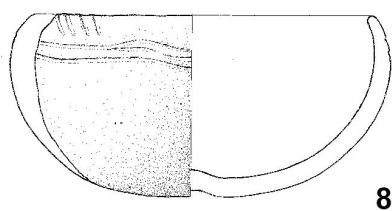
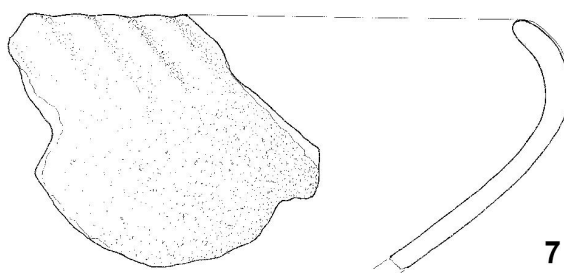
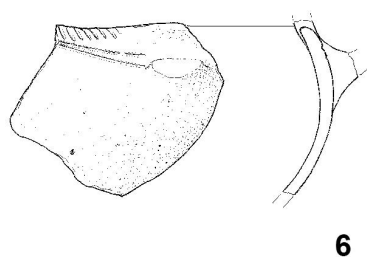
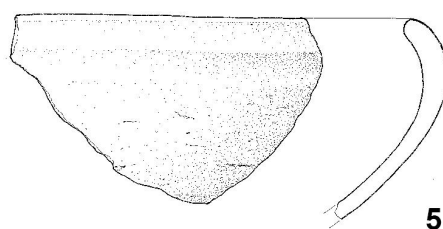
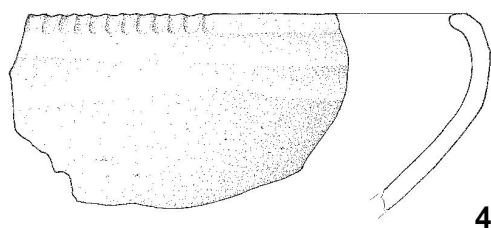
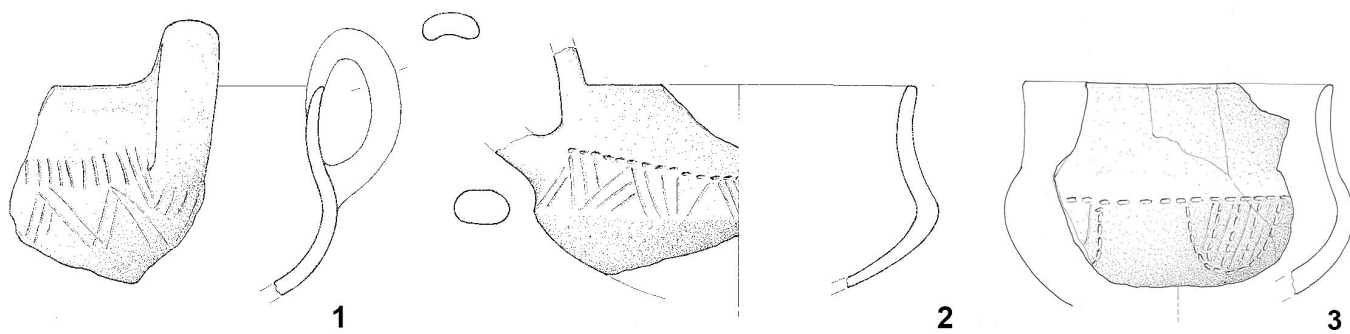

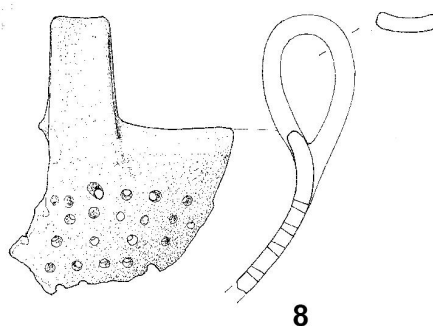
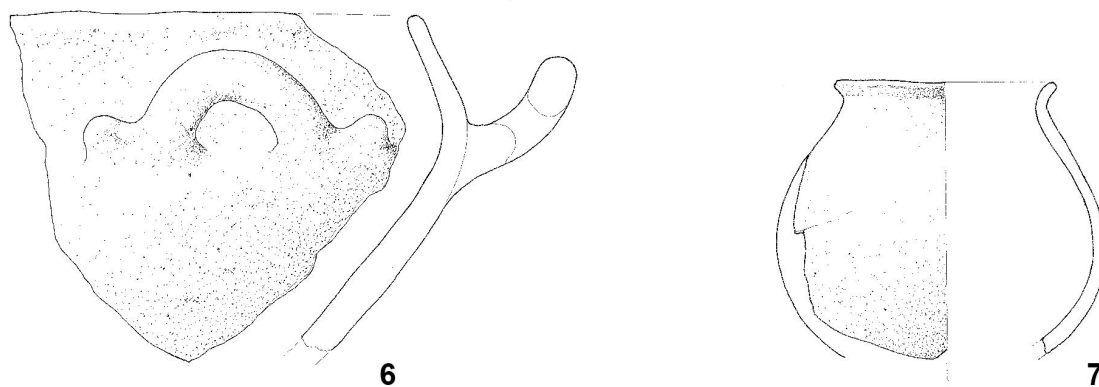
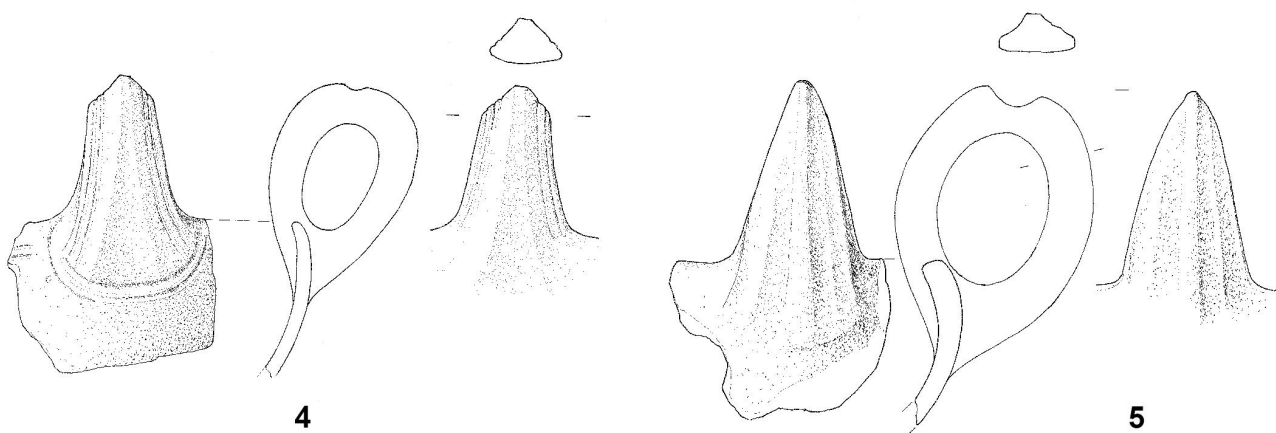
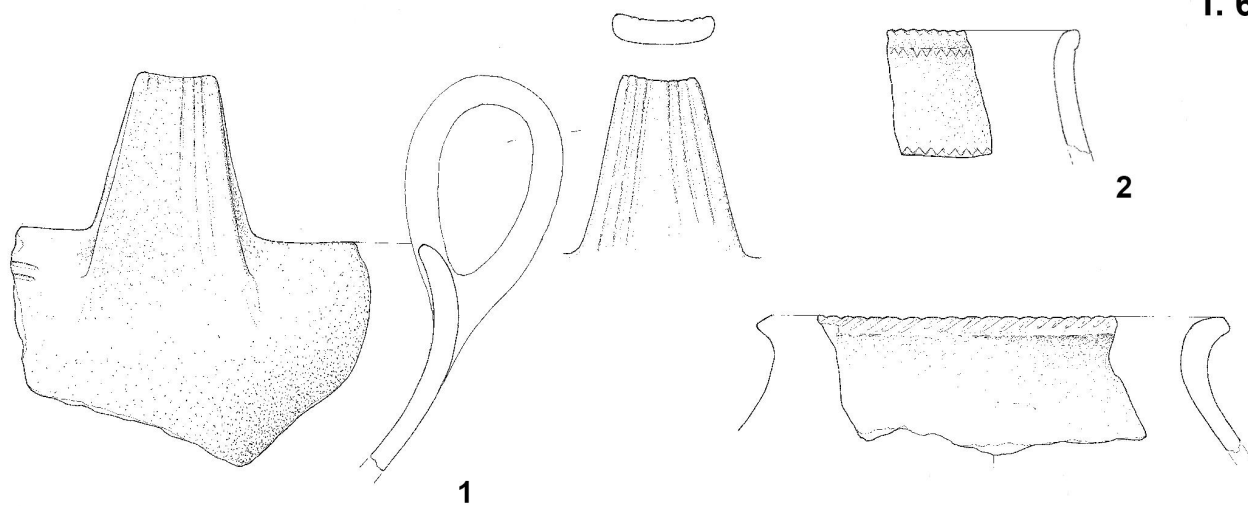
8

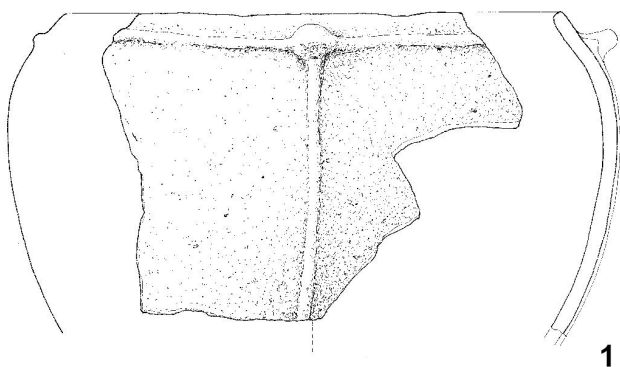
9

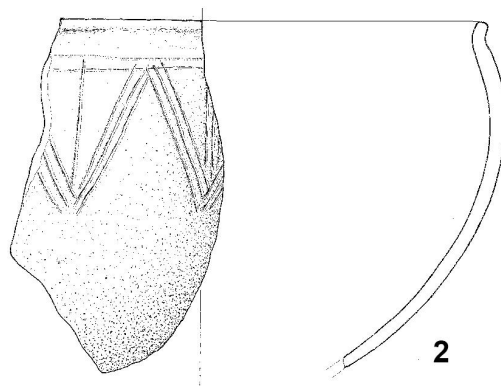

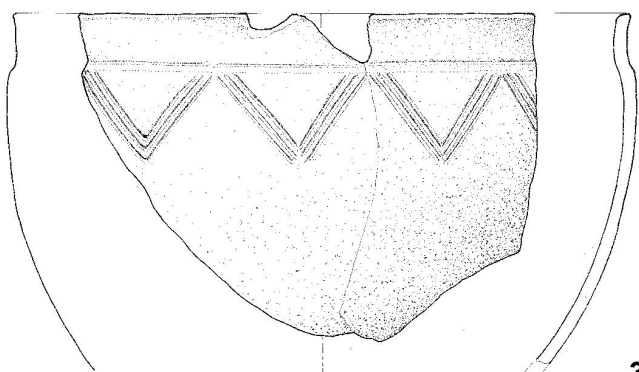

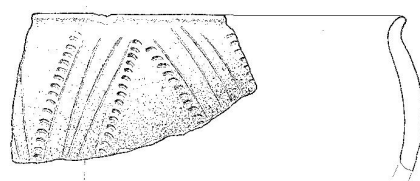
1

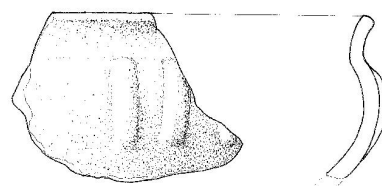
2

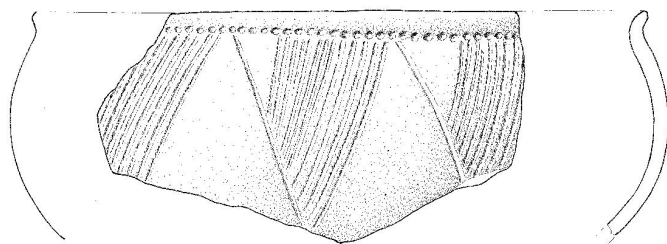
3

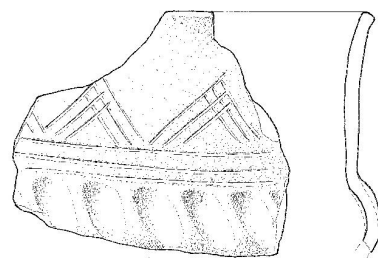
4

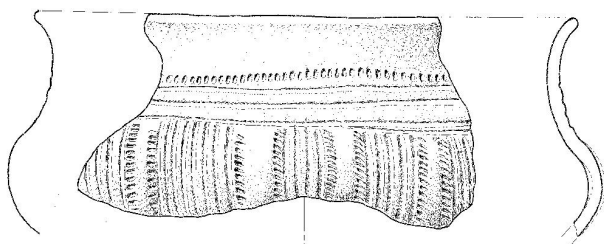
5

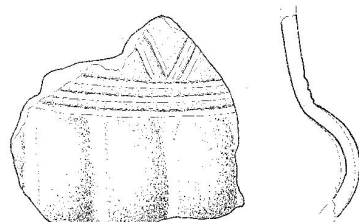
6

7

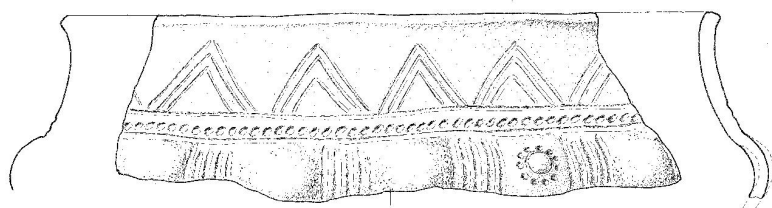

8

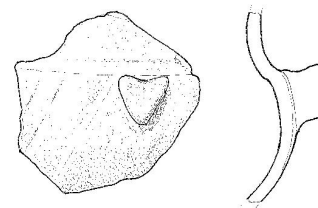

9

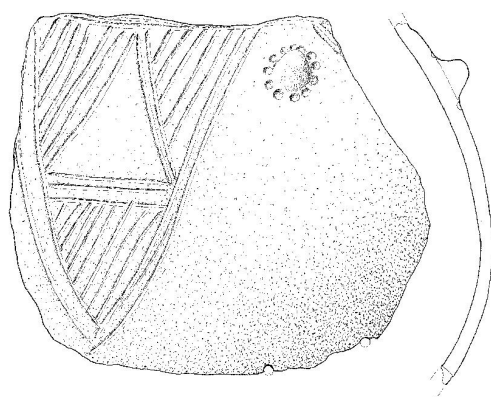

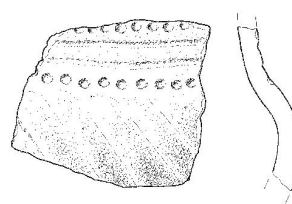
1

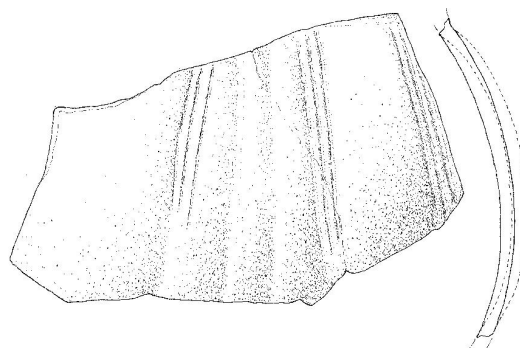
2

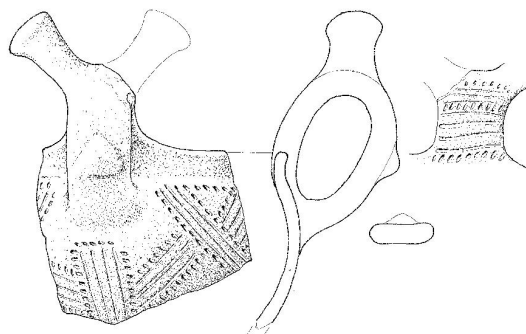
3

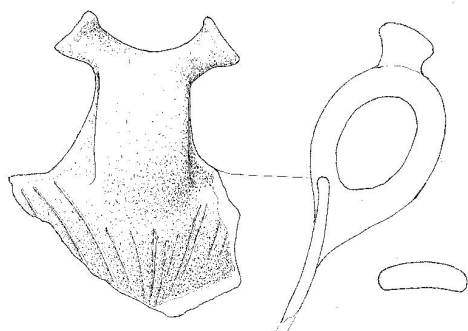
4

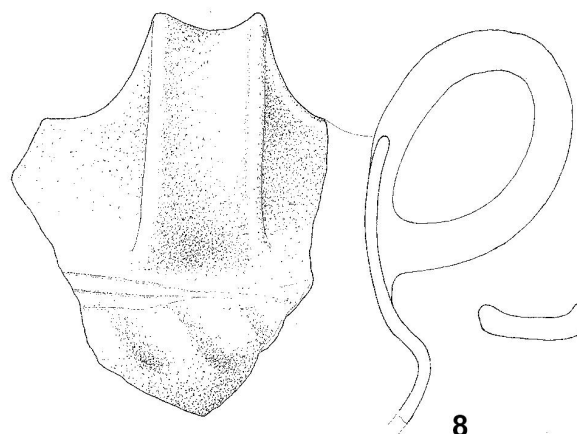
5

6

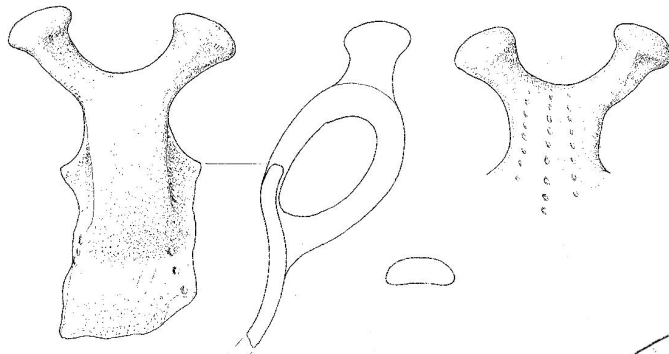

7

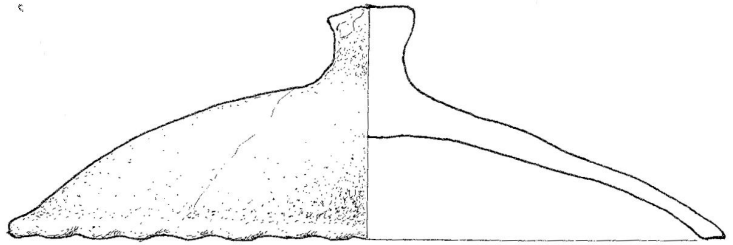

8

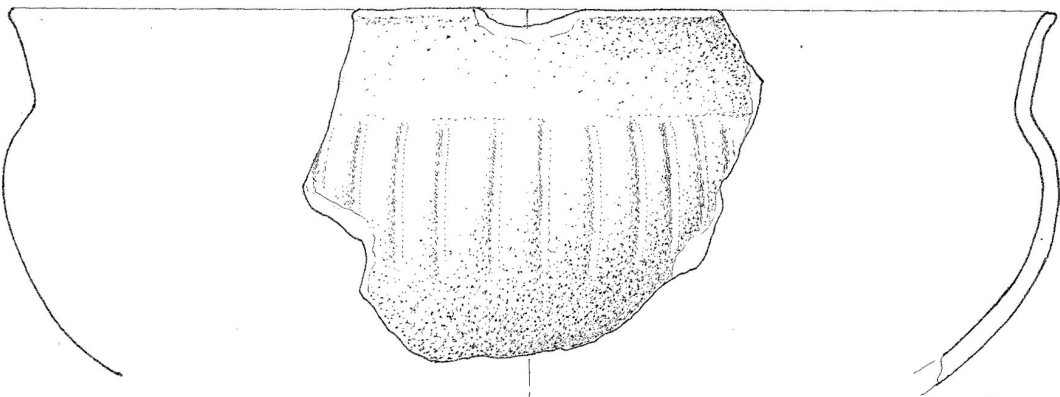

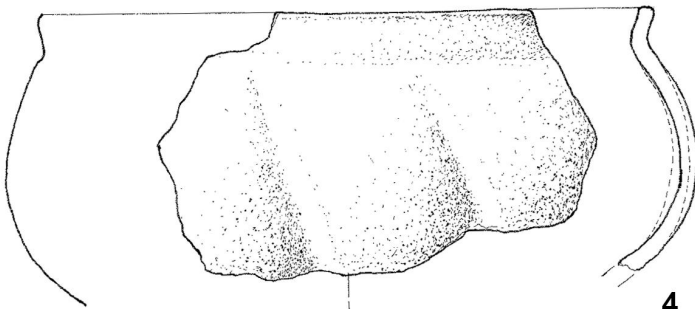
1

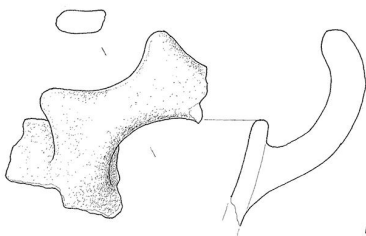
2

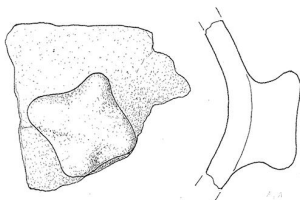
3

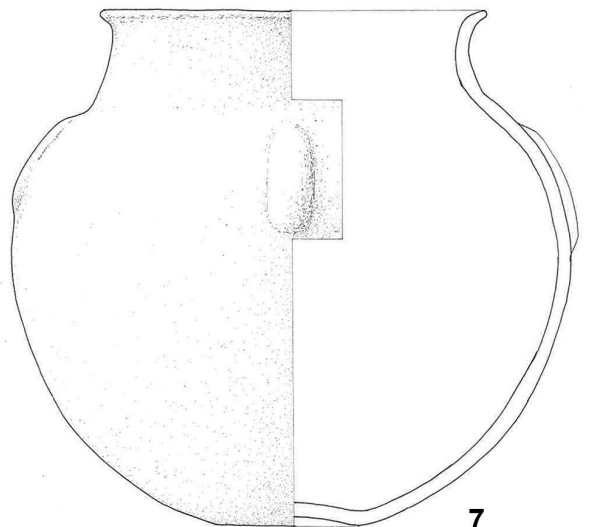
4

5

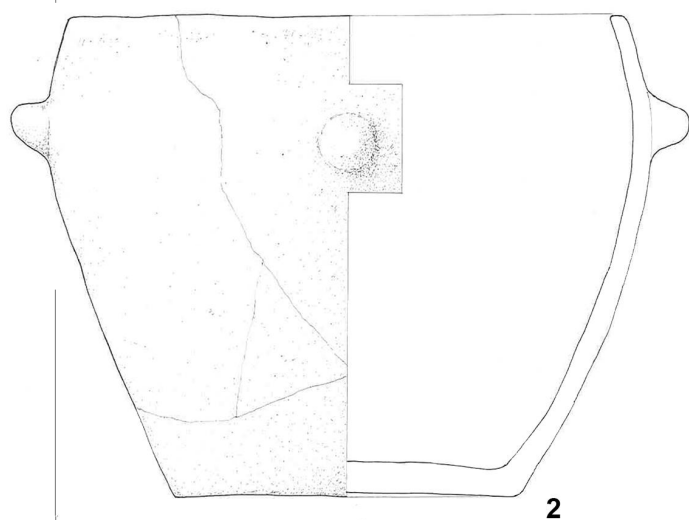
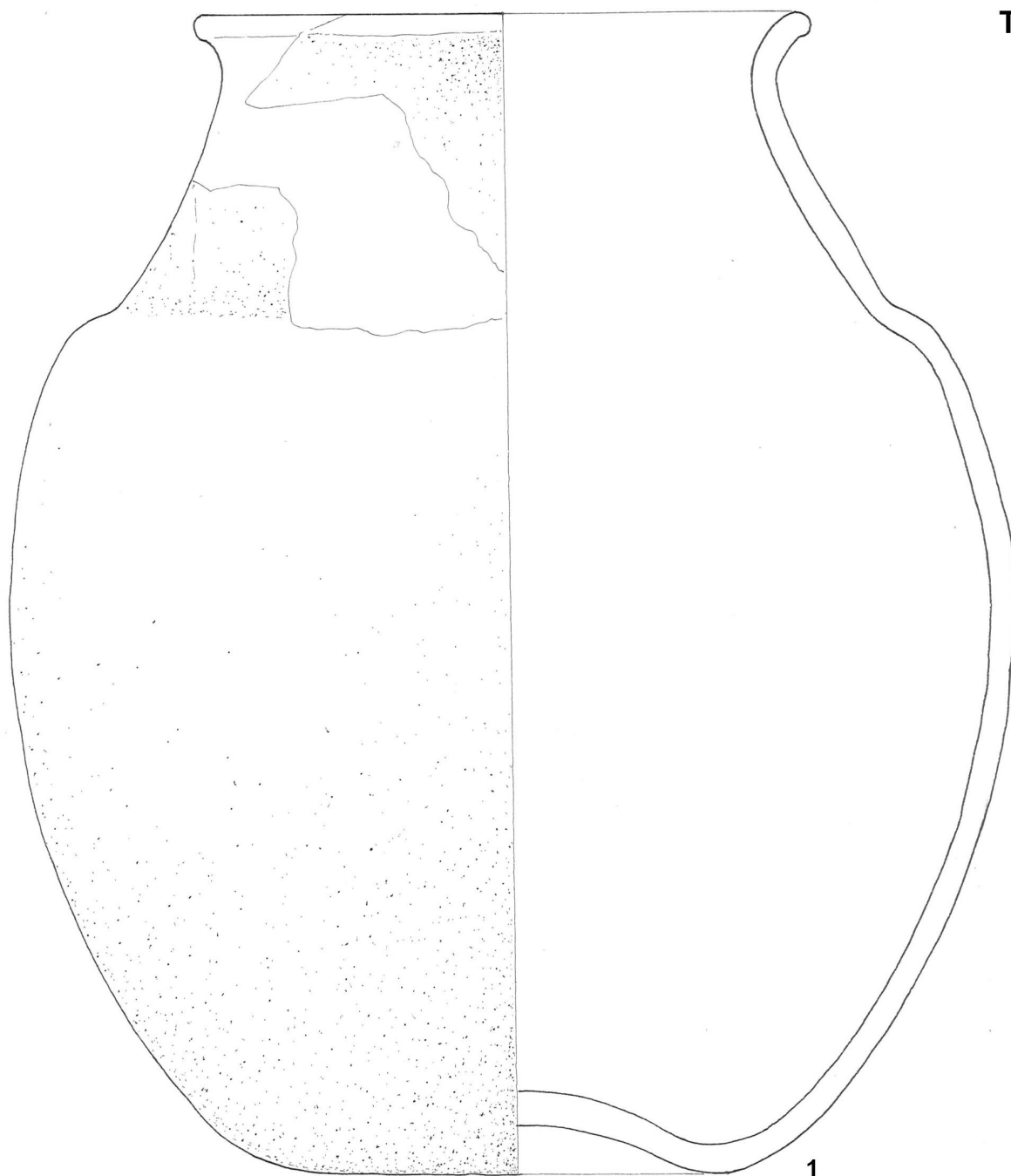

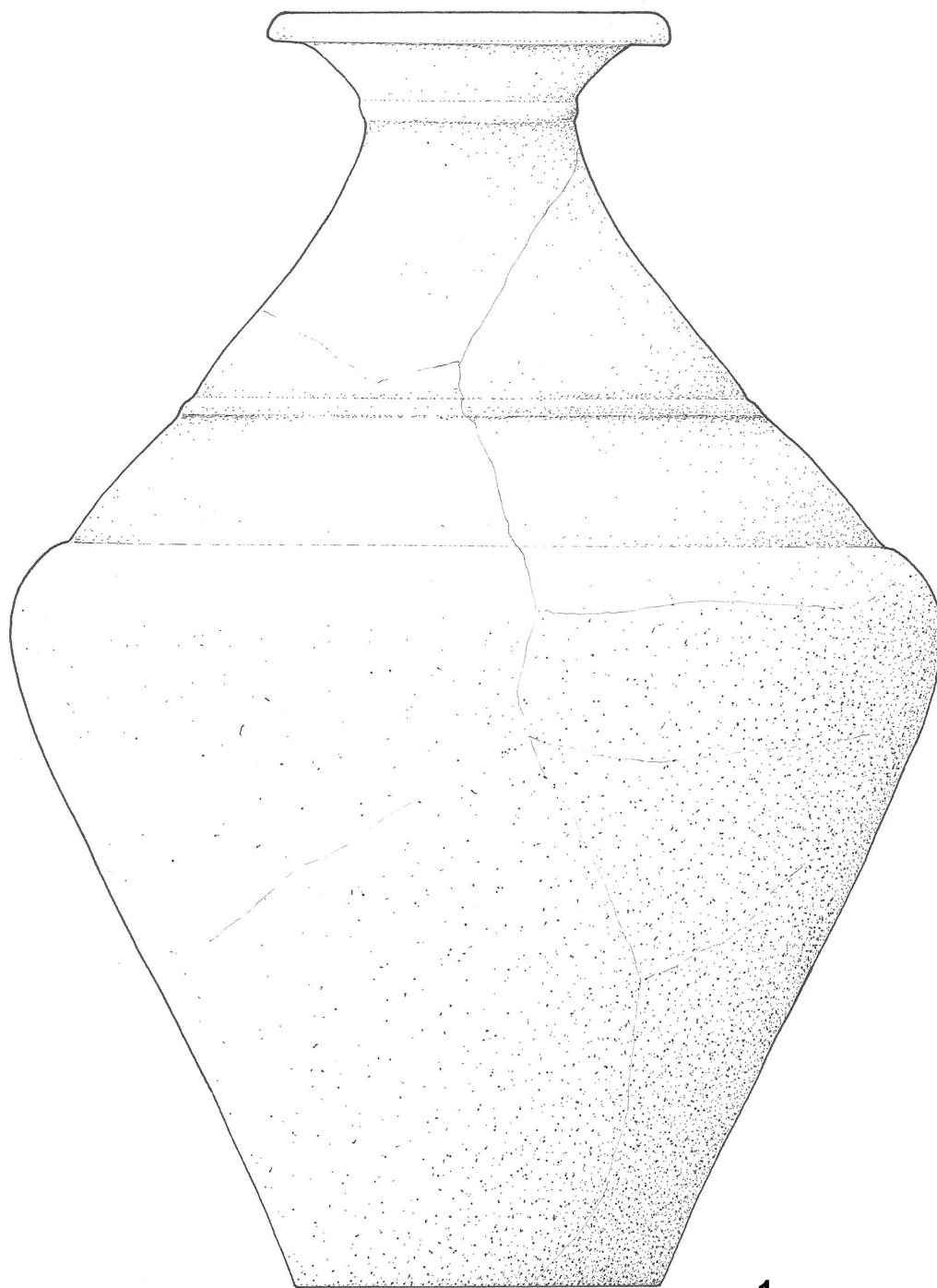
6

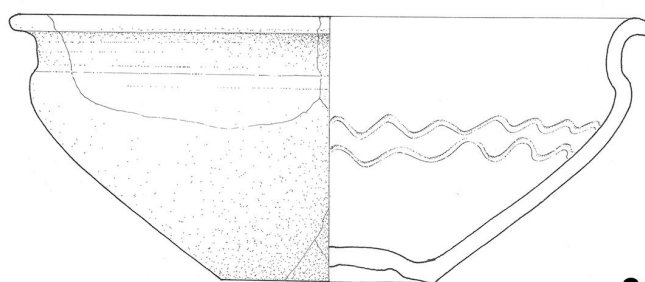
7

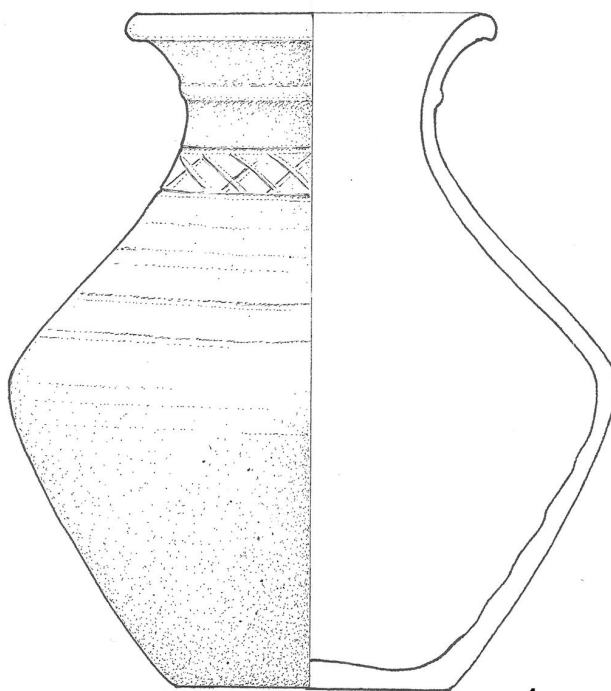

1

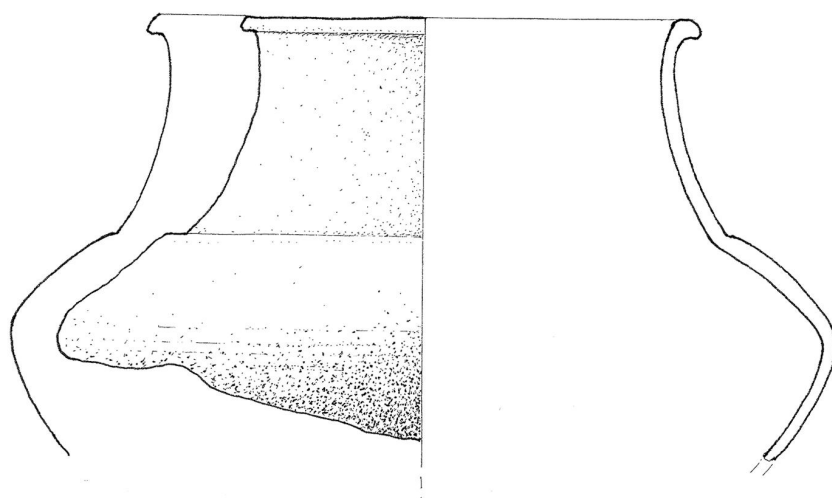

2

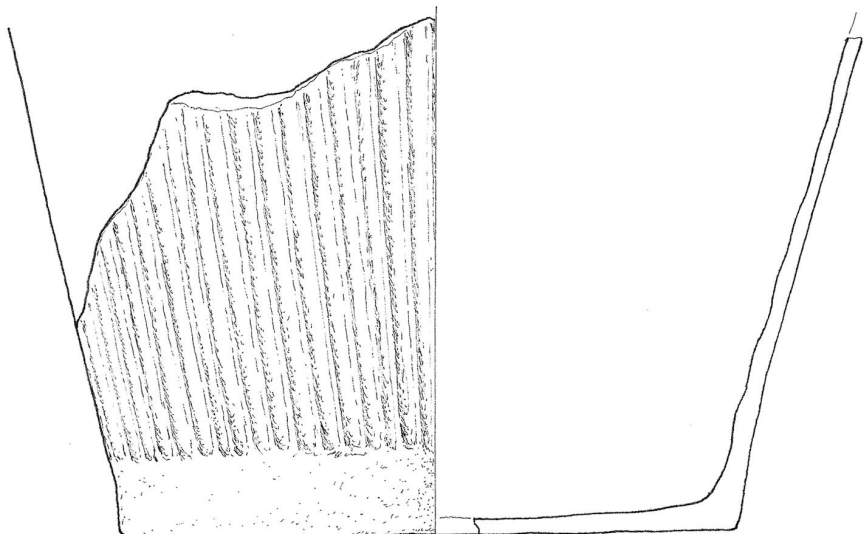

1

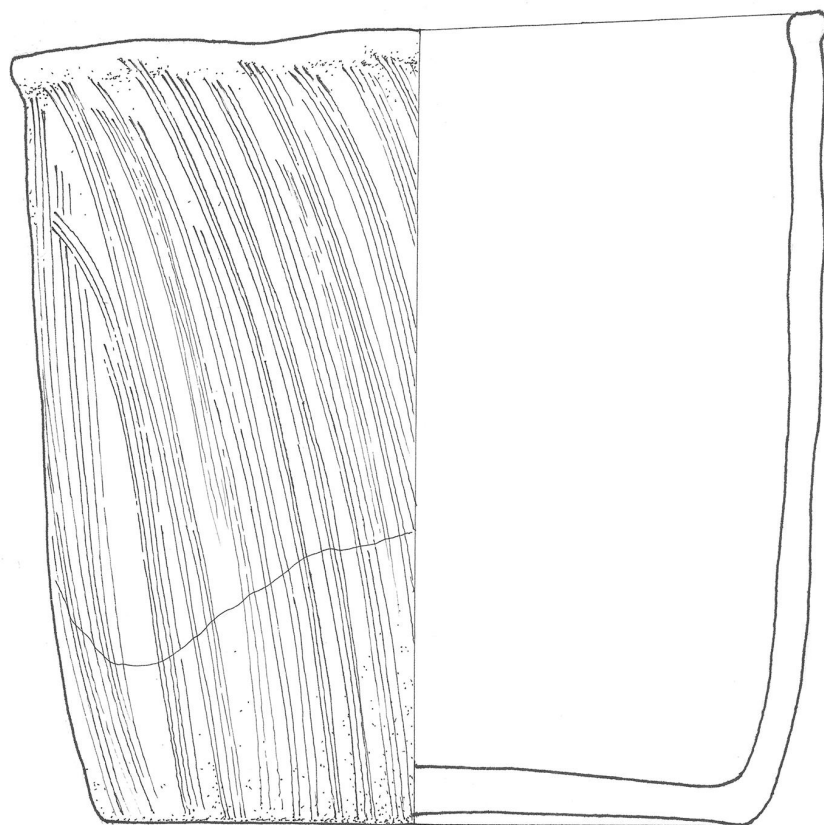

2

3

1

2

3

4

5

6

7

8

T. 73

1

2

3

4

5

6

7

8

10

9

11

12

13

14

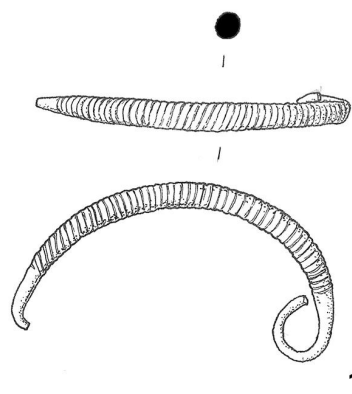
15

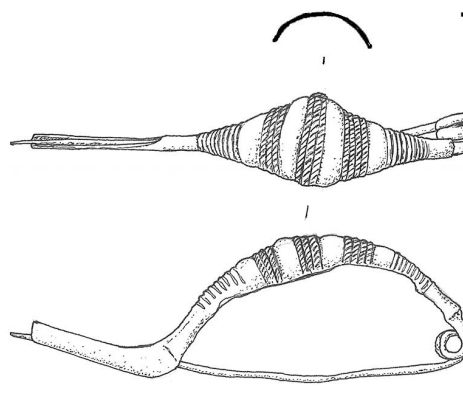
16

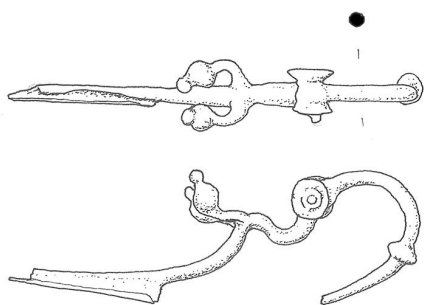

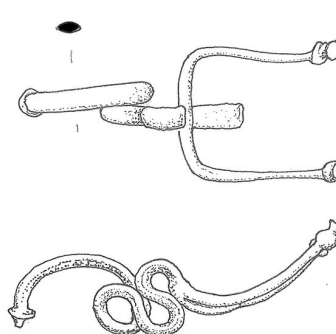
1

2

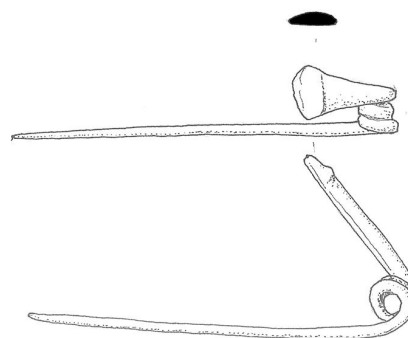
3

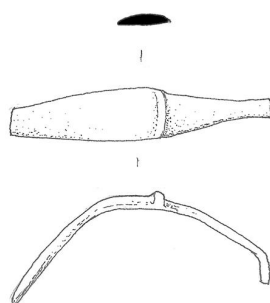
4

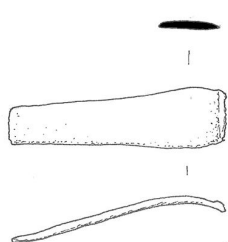
5

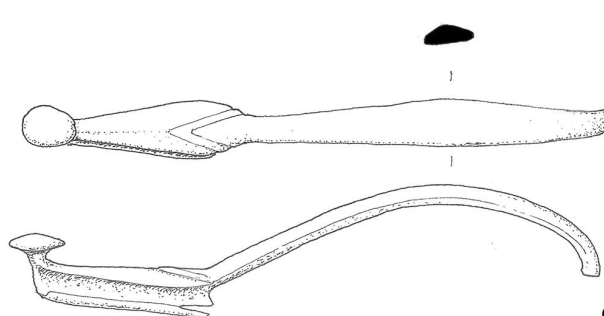
6

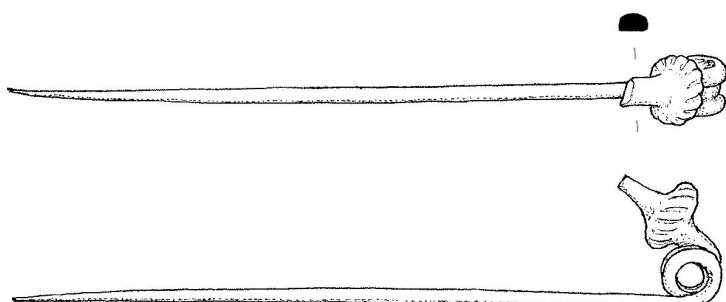
7

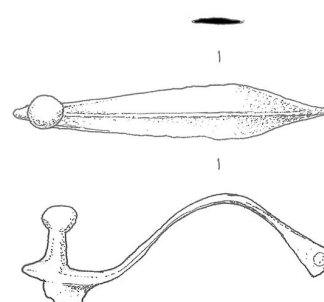
8

9

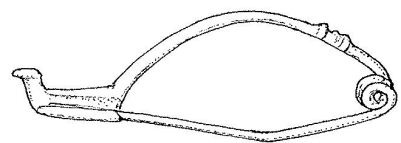
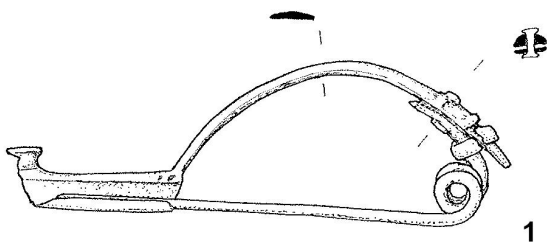
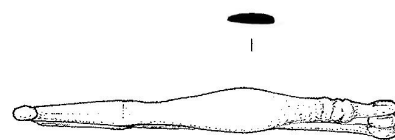

10

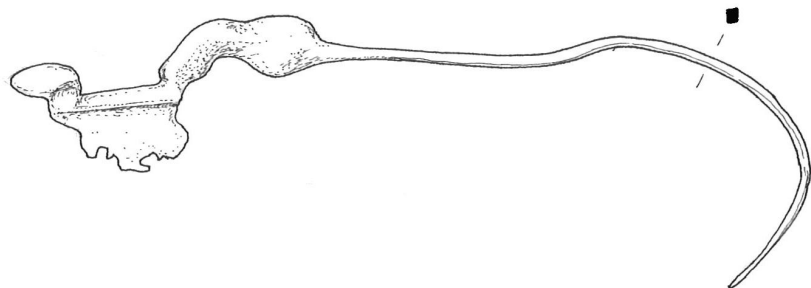
11

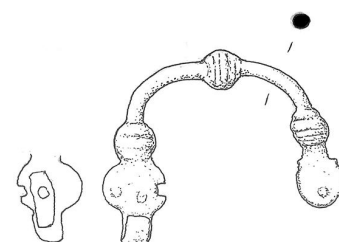

1

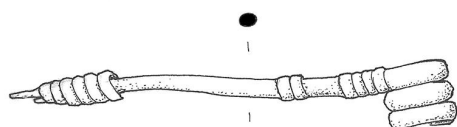
2

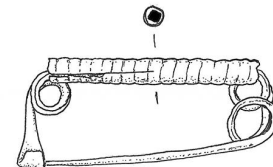
3

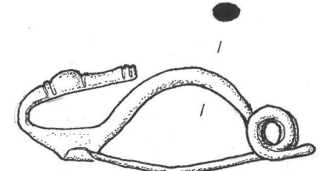
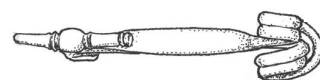
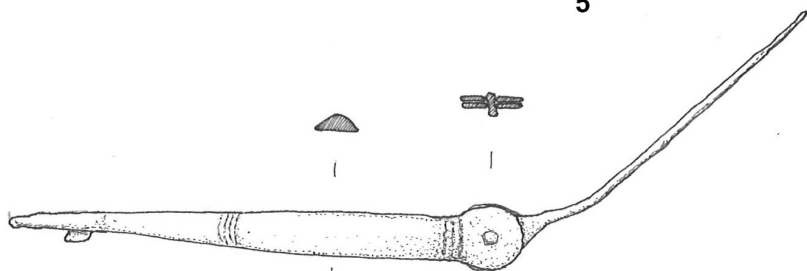
4

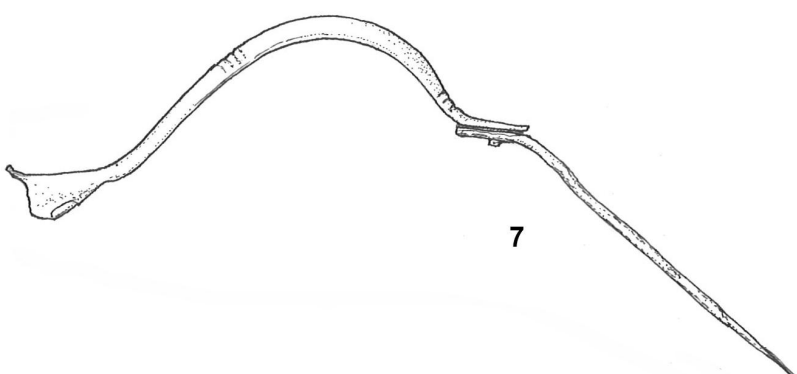
5

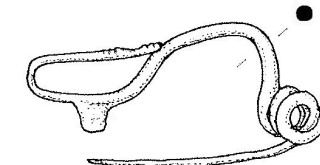
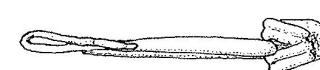
6

8

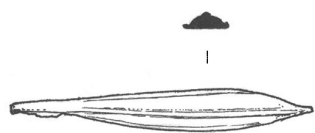

7

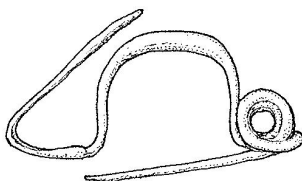
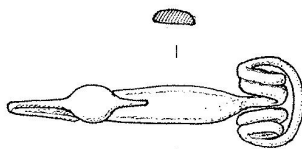

9

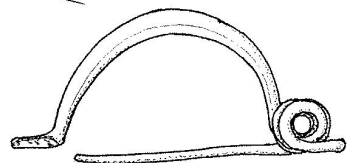
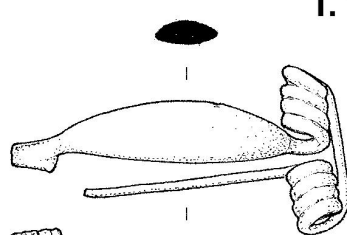

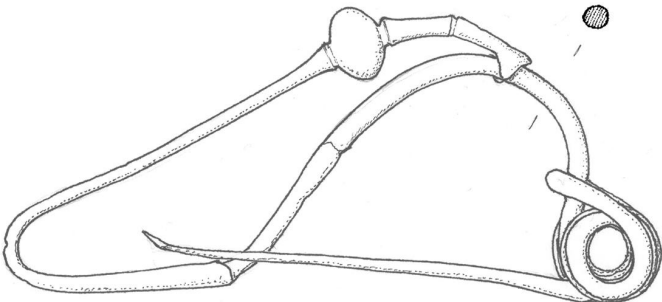
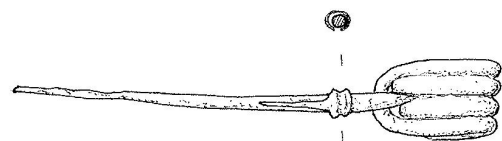
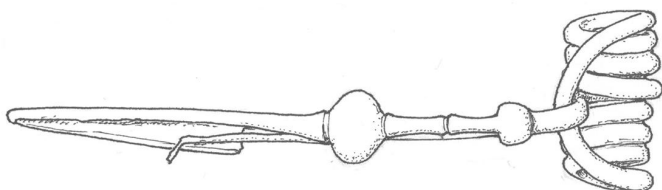
1

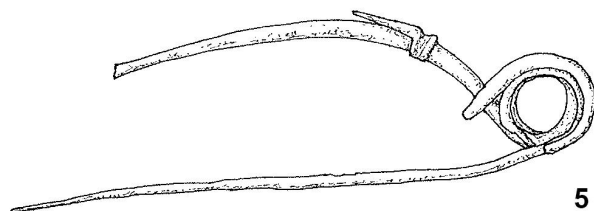
2

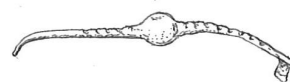
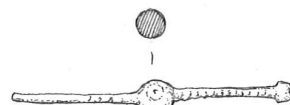
3

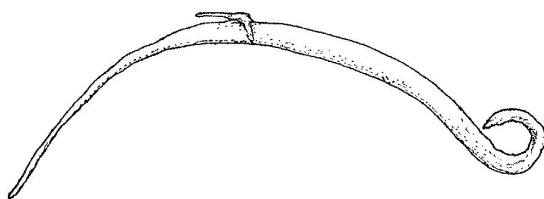
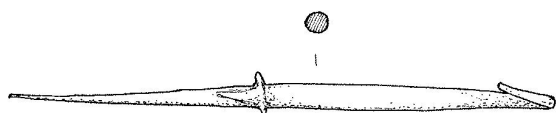
4

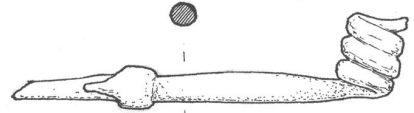
5

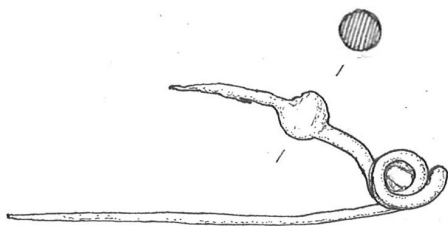
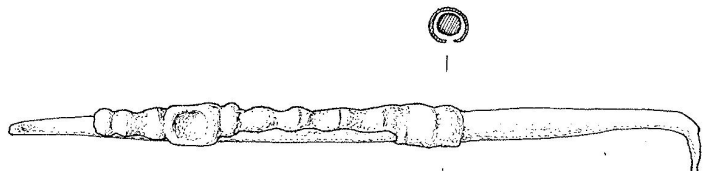
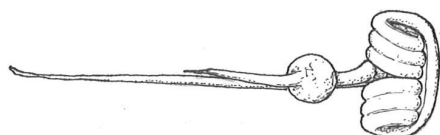
7

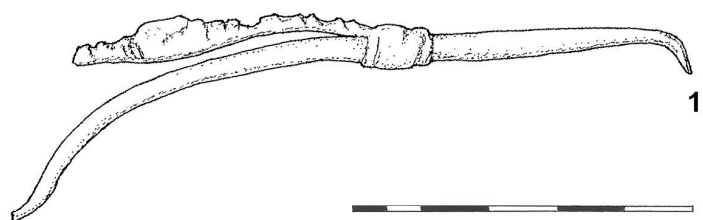
6

8

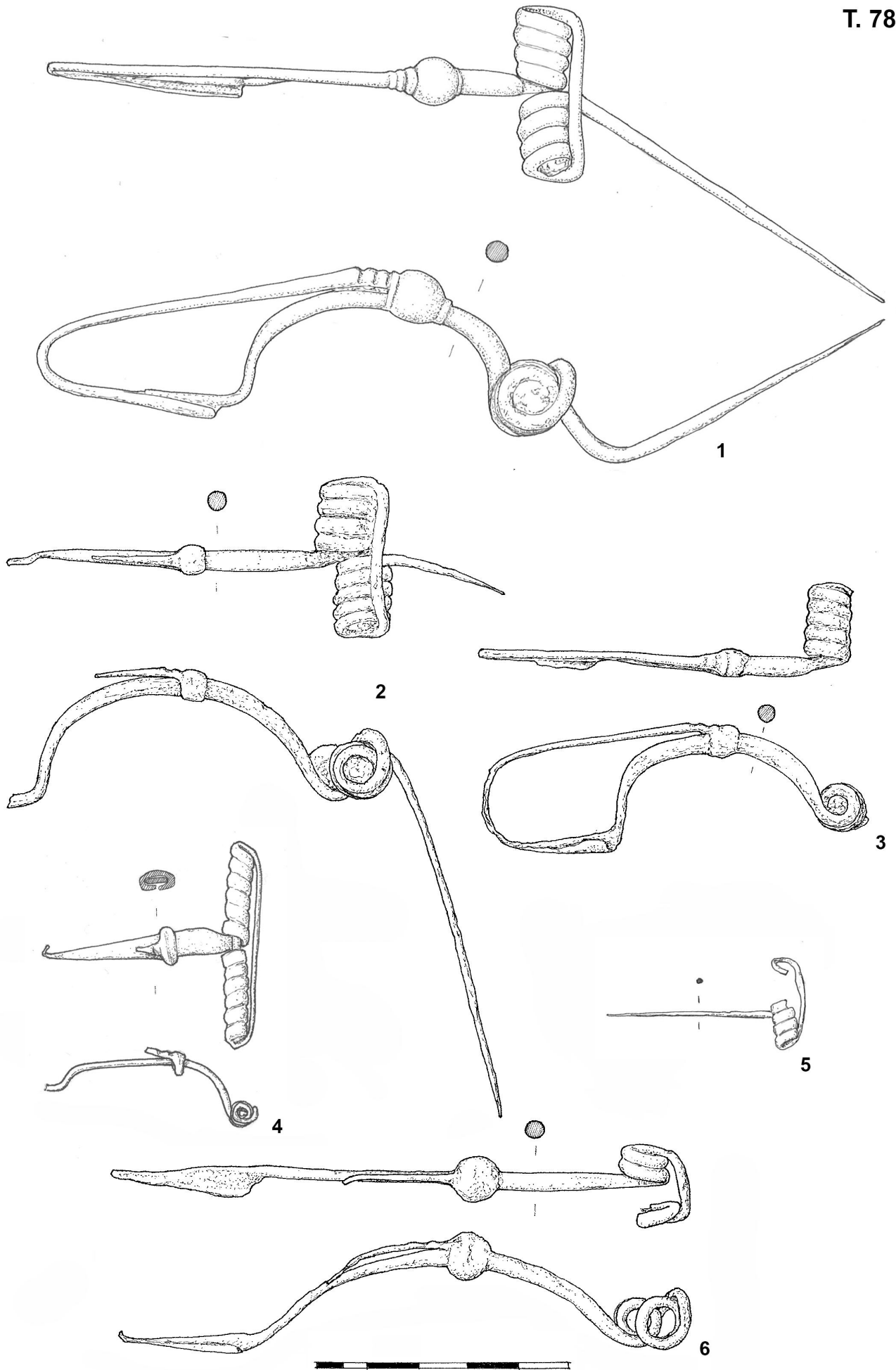

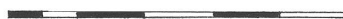
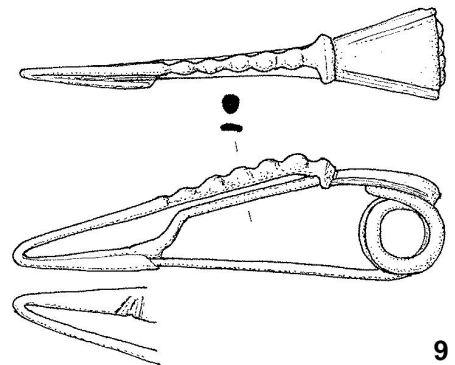
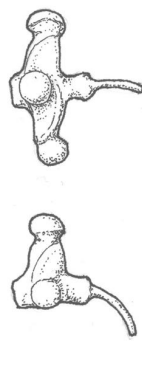
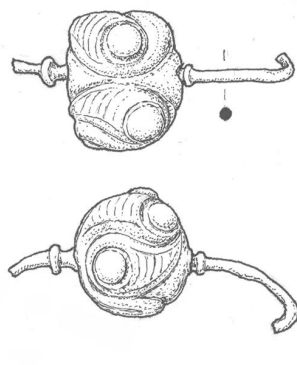
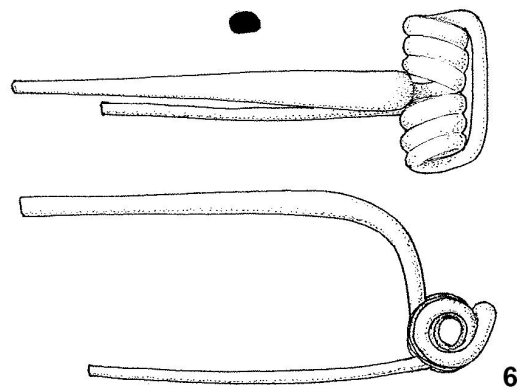
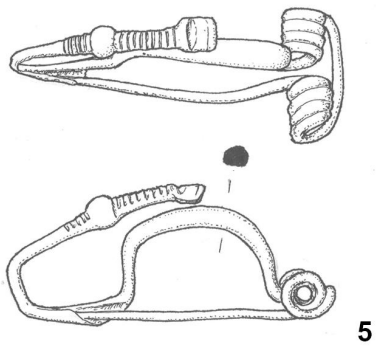
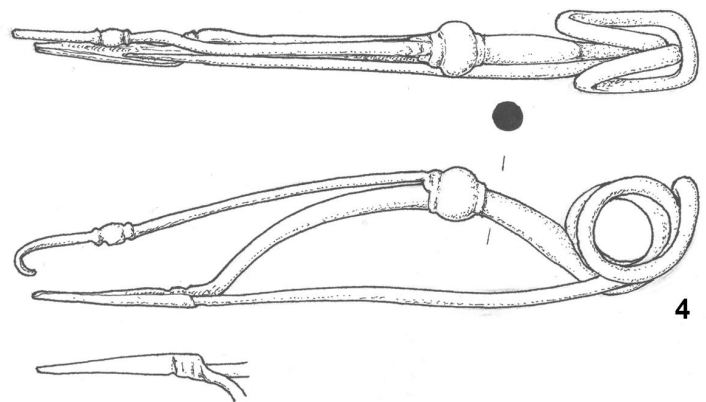
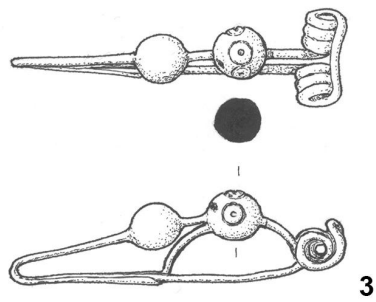
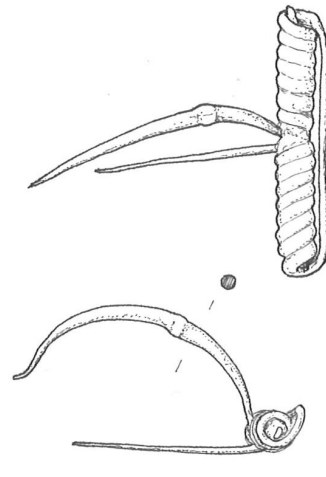
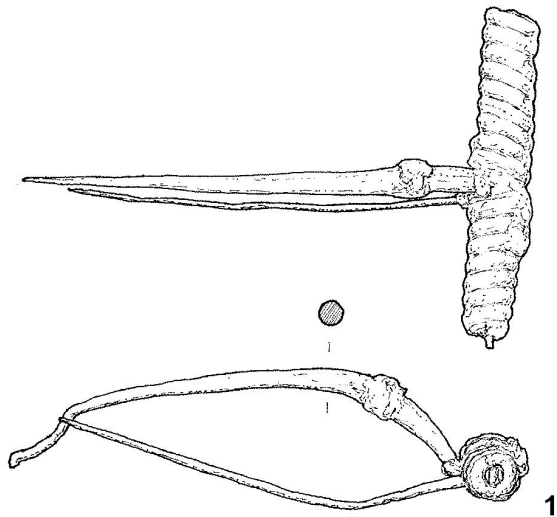
9

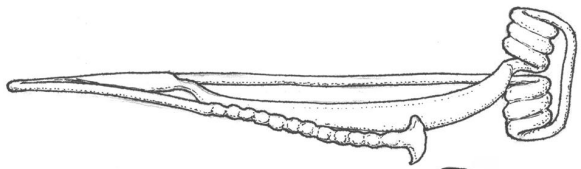

10

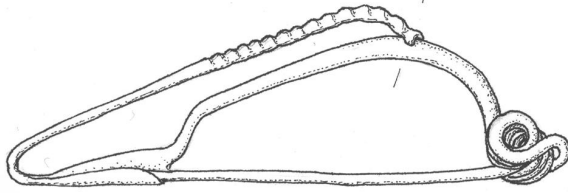

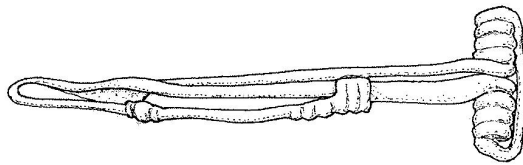
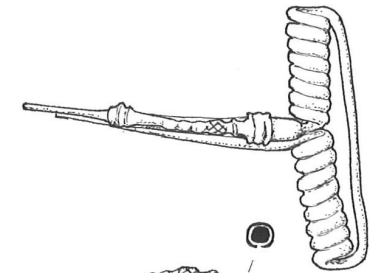

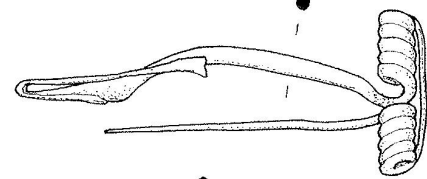
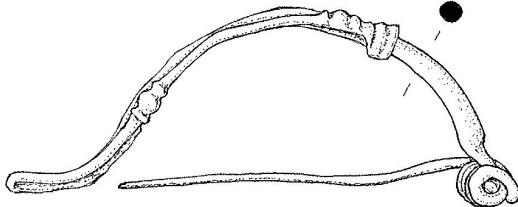
1

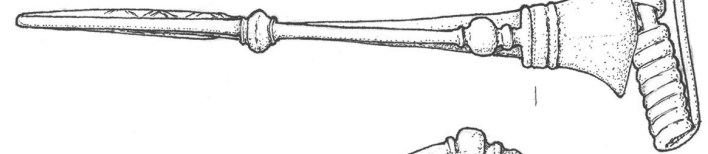
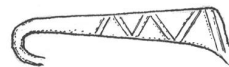
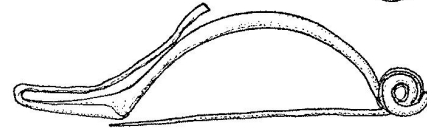
2

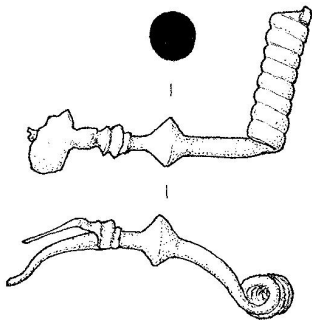
3

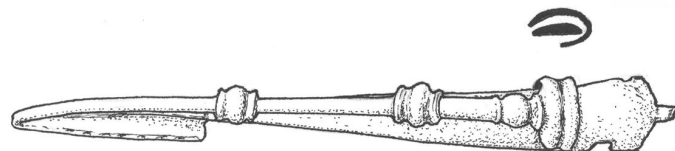
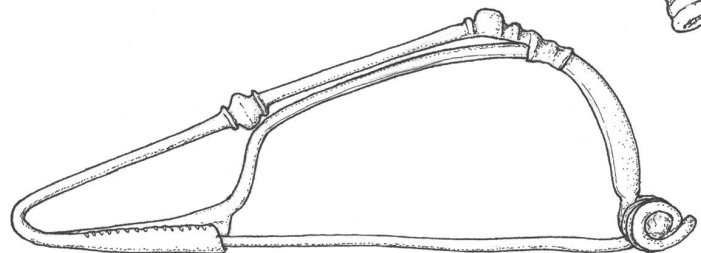
4

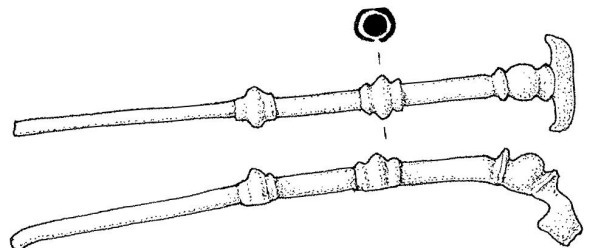
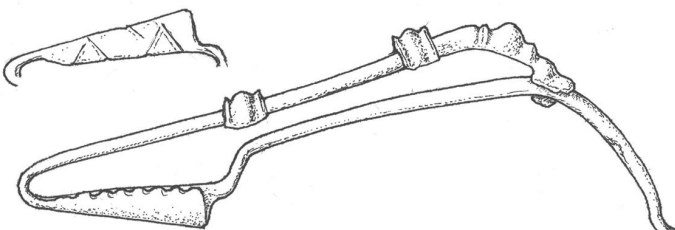
6

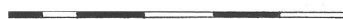
5

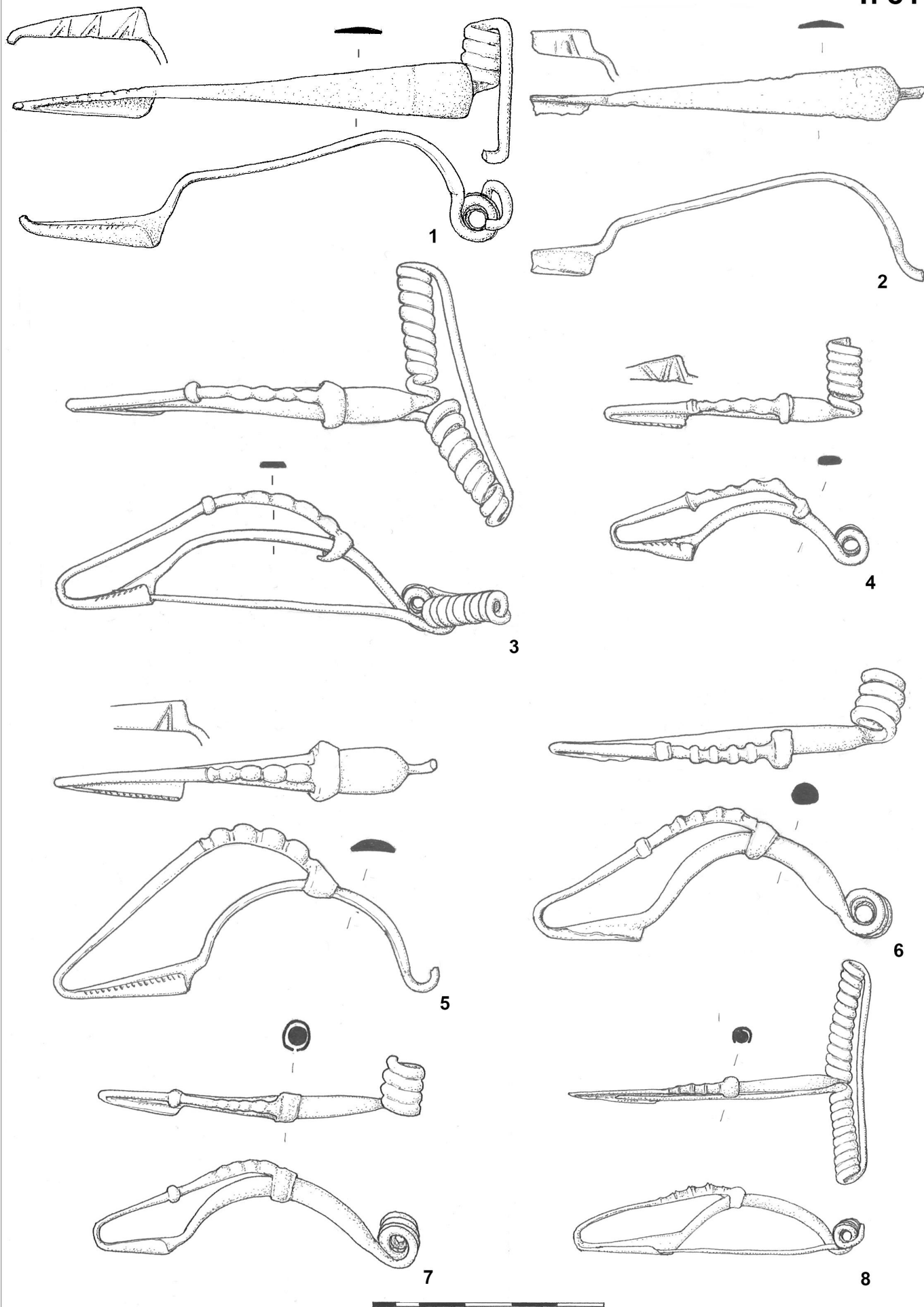
7

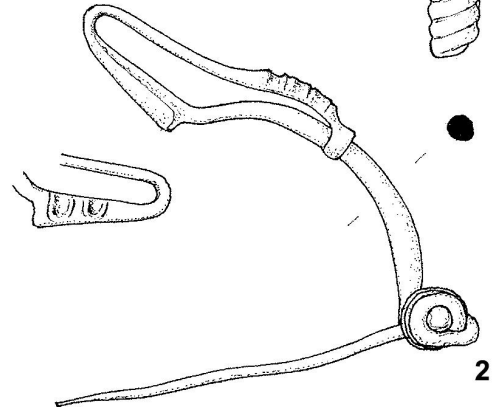
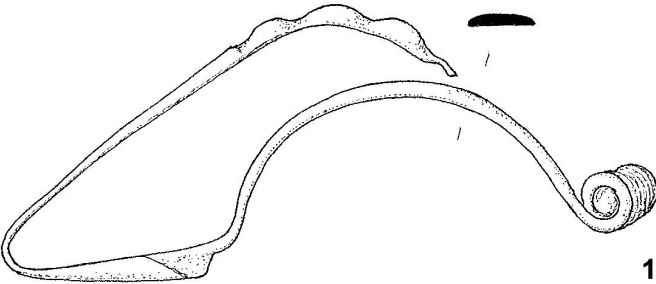
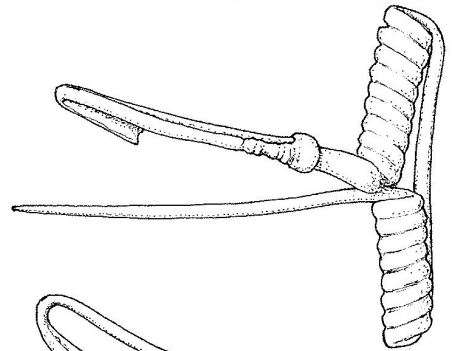
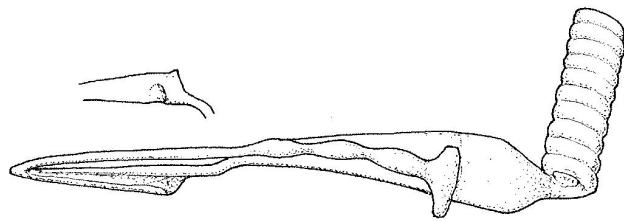

8

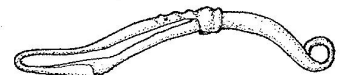
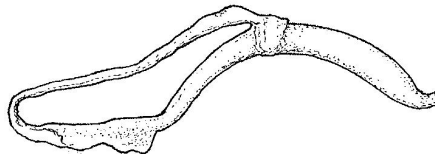
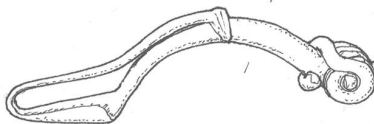
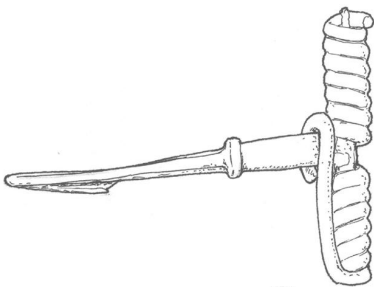

1

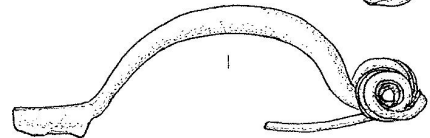
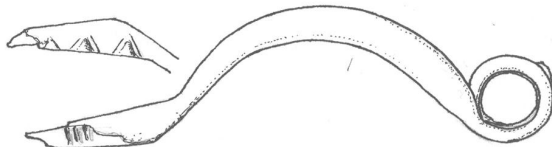
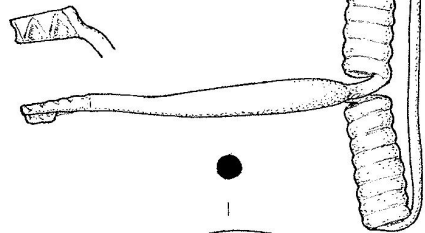
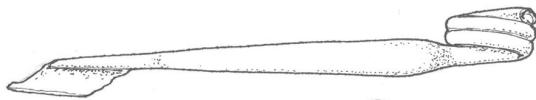
2

3

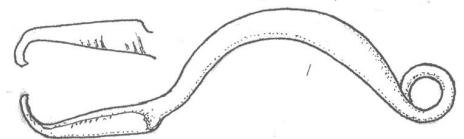
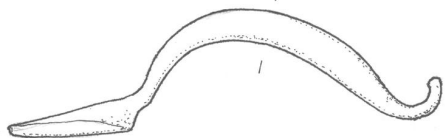
4

5

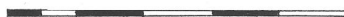
6

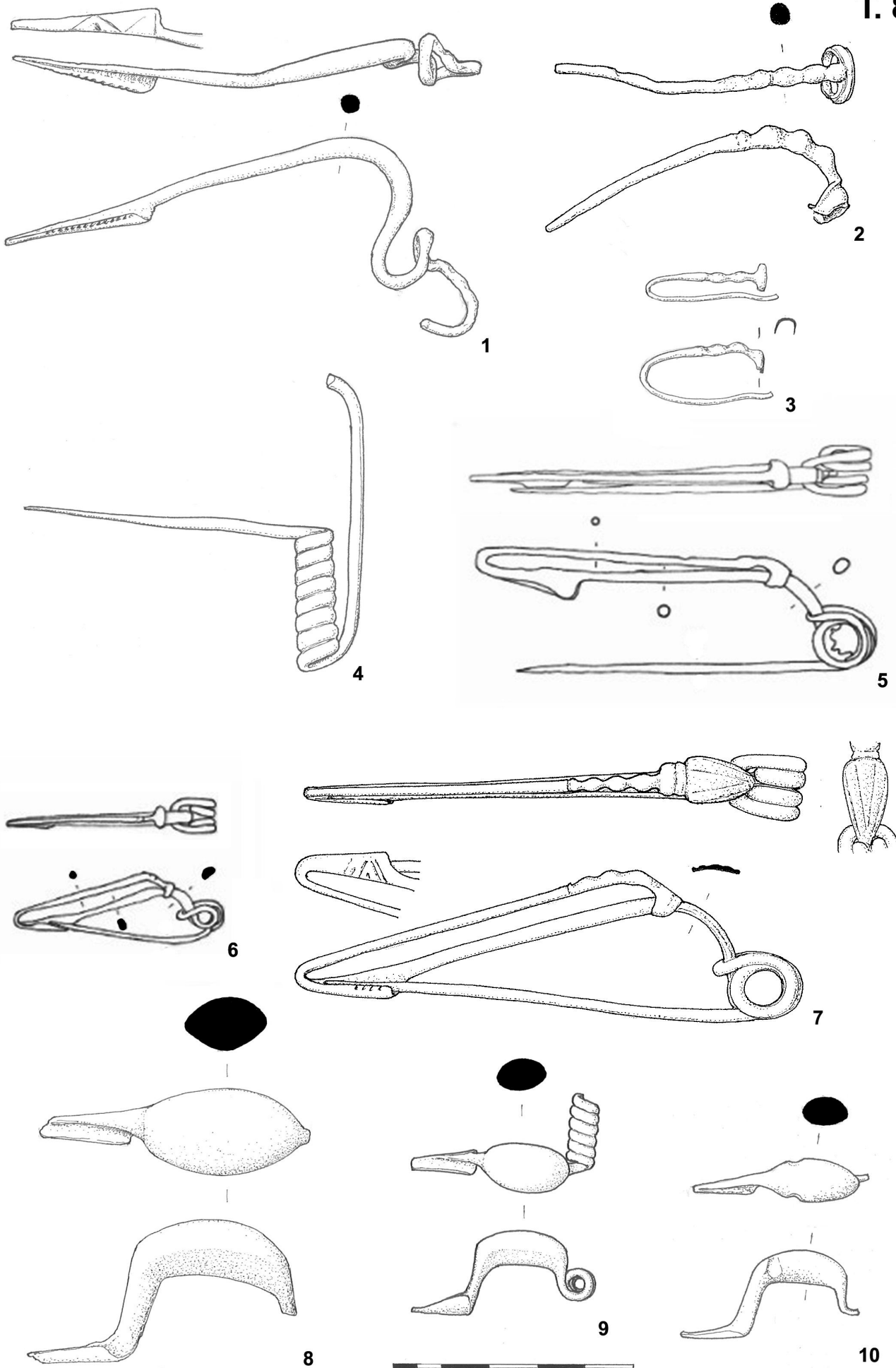
7

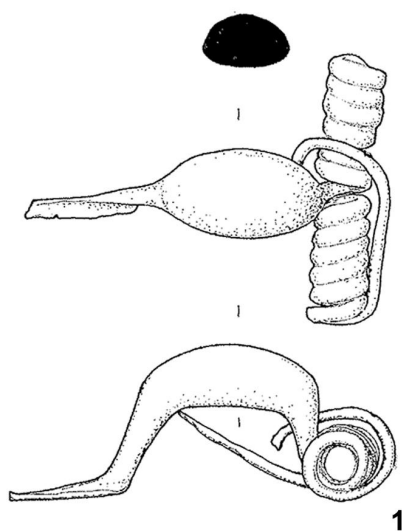

8

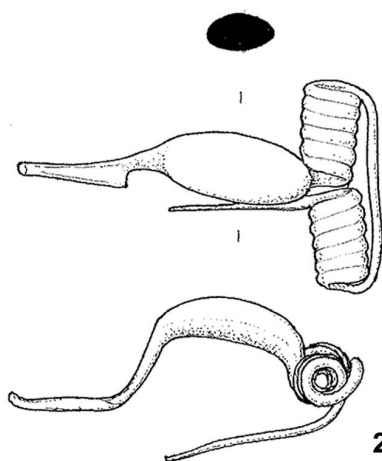
9

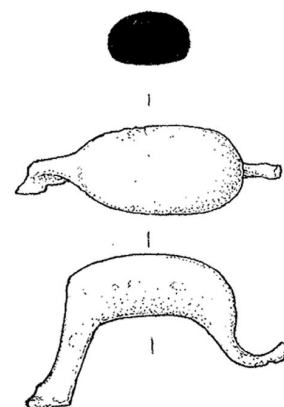

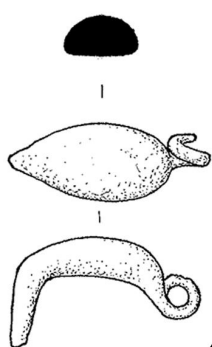
1

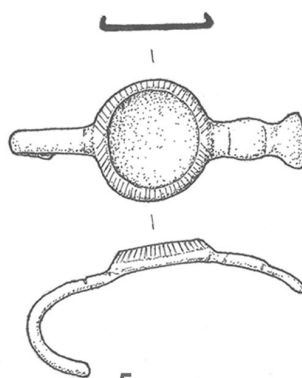
2

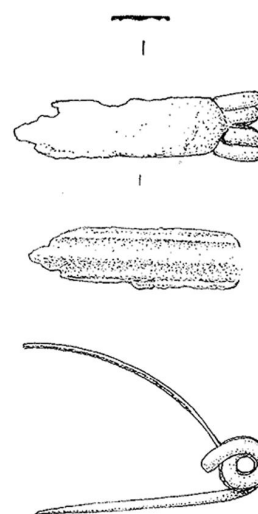
3

4

5

6

7

8

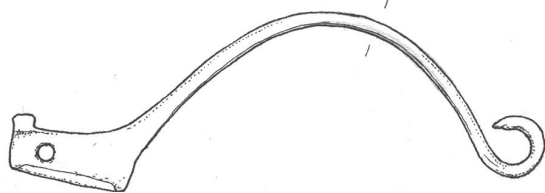
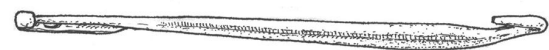

9

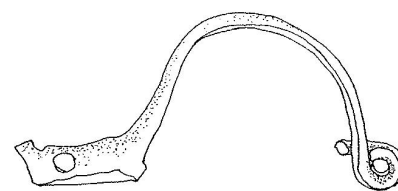

10

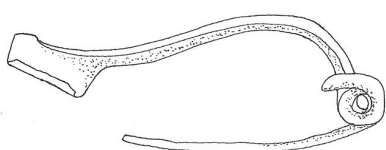
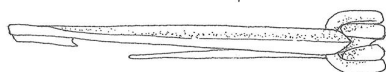

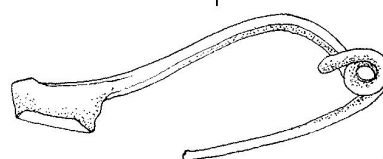
1

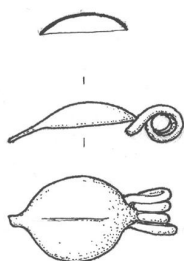
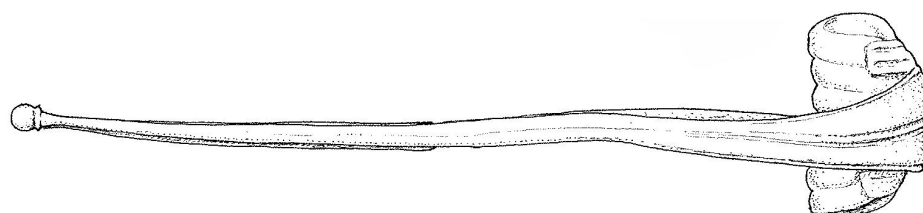
2

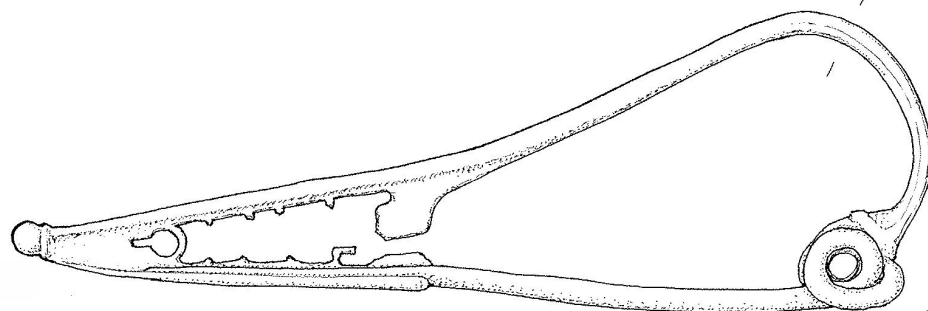
3

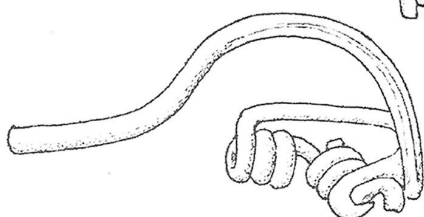
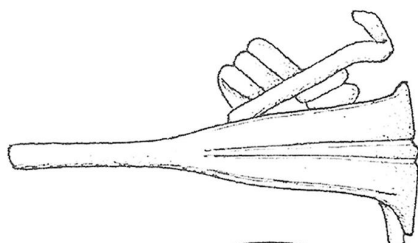
4

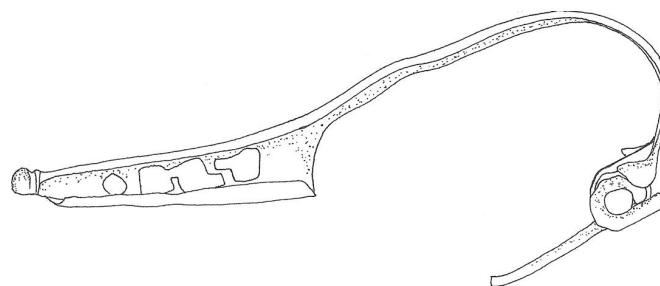
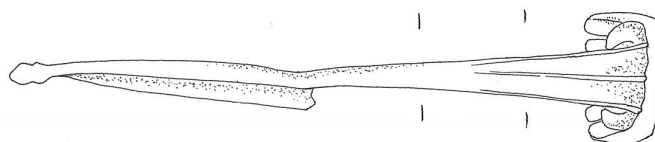
5

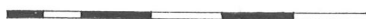
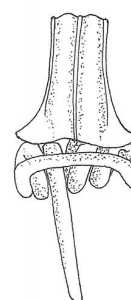
6

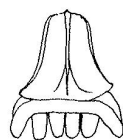
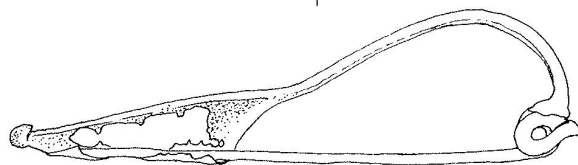
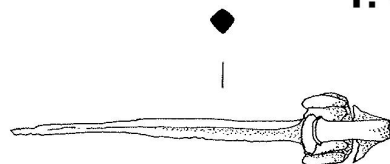
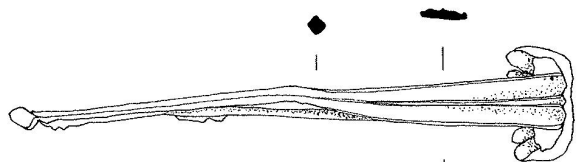

7

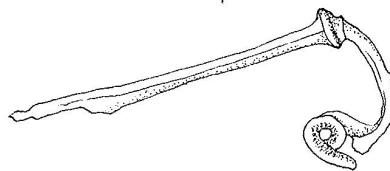

8

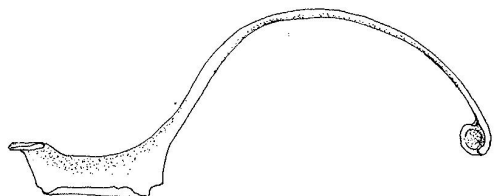
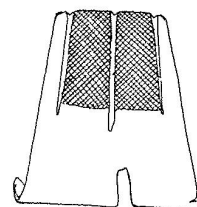
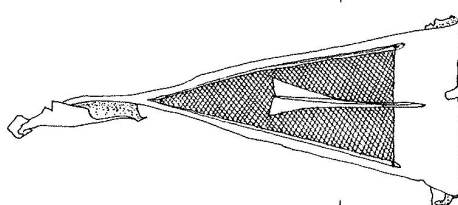
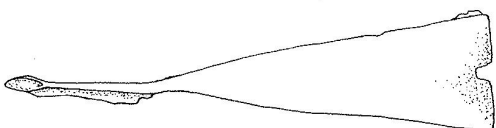

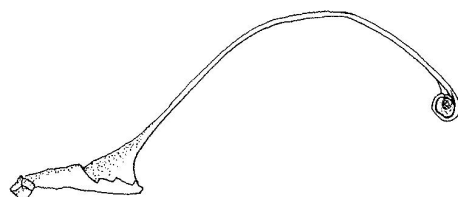
1

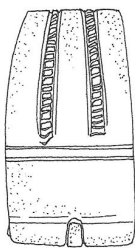
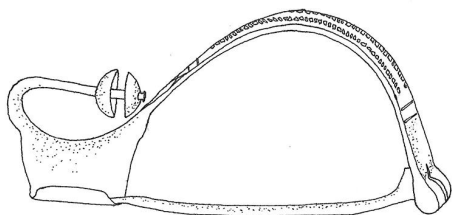
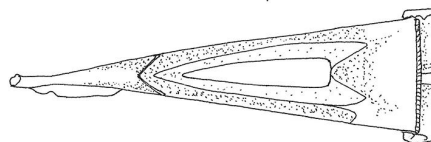
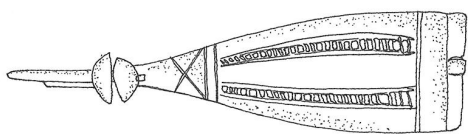
2

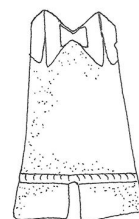
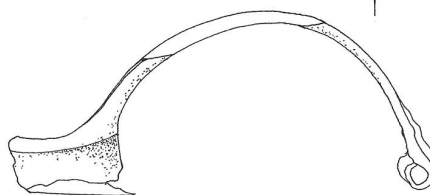
3

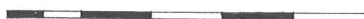
4

5

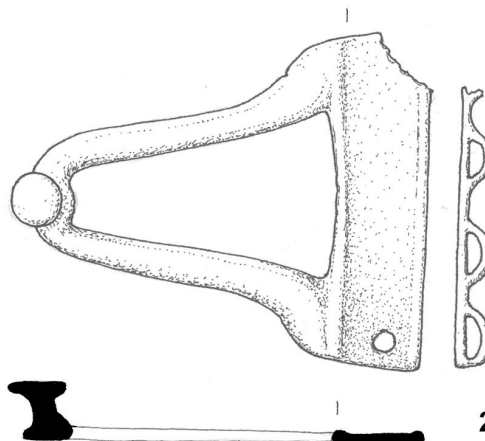

6

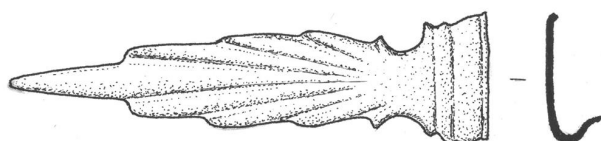

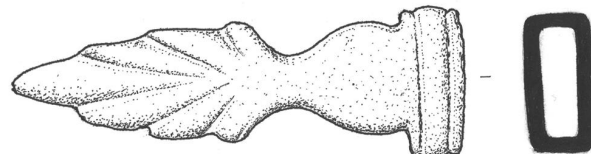
1

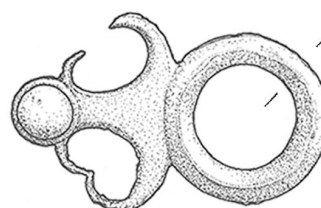
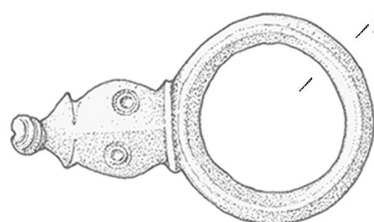
2

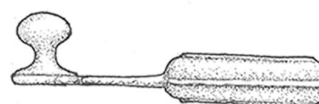
3

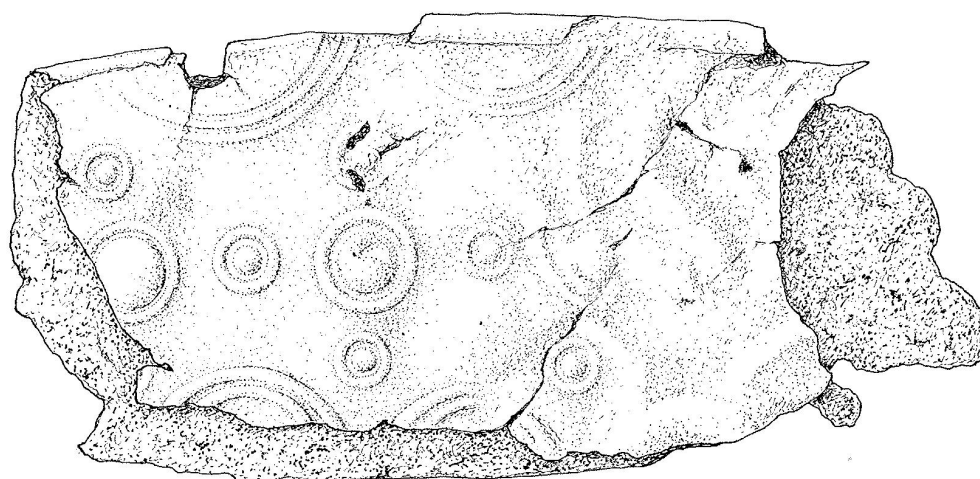
4

5

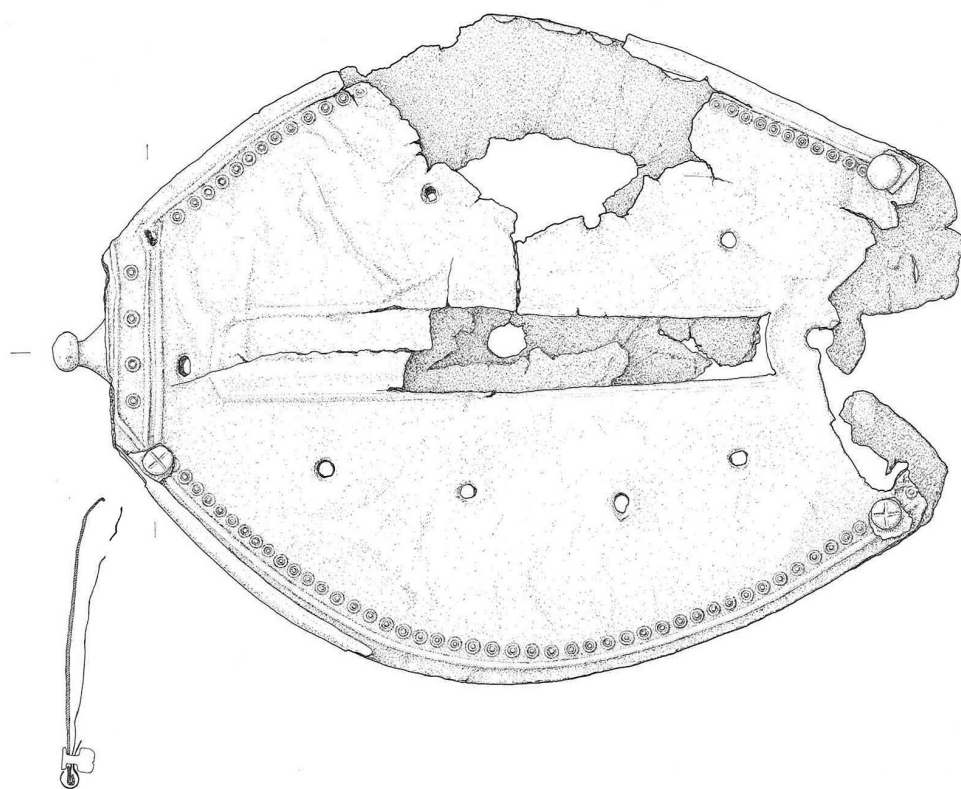

6

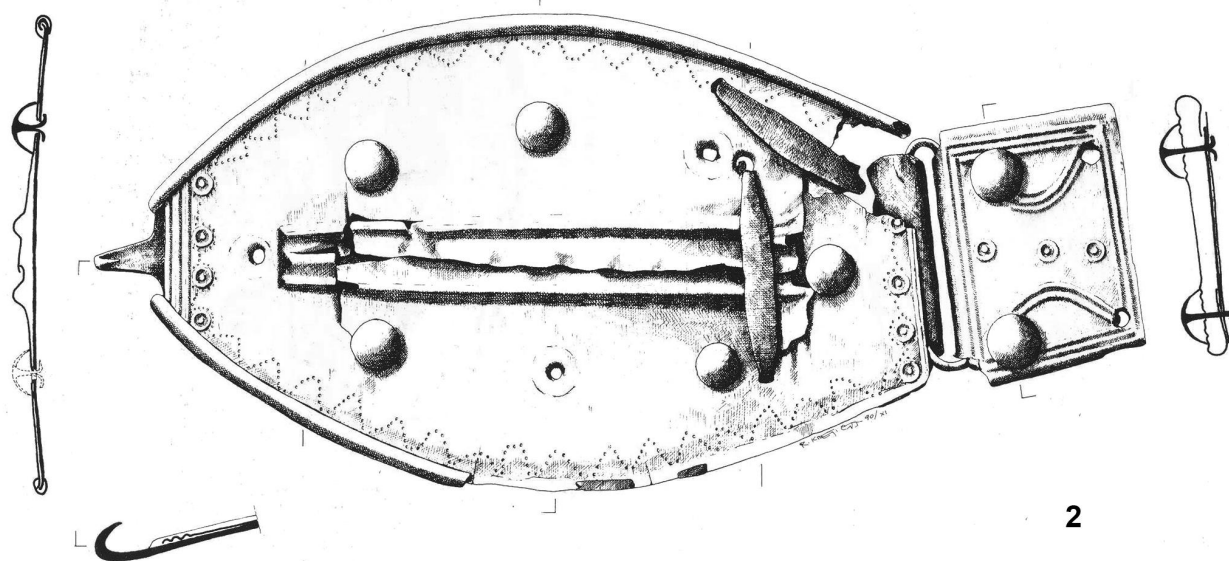

7

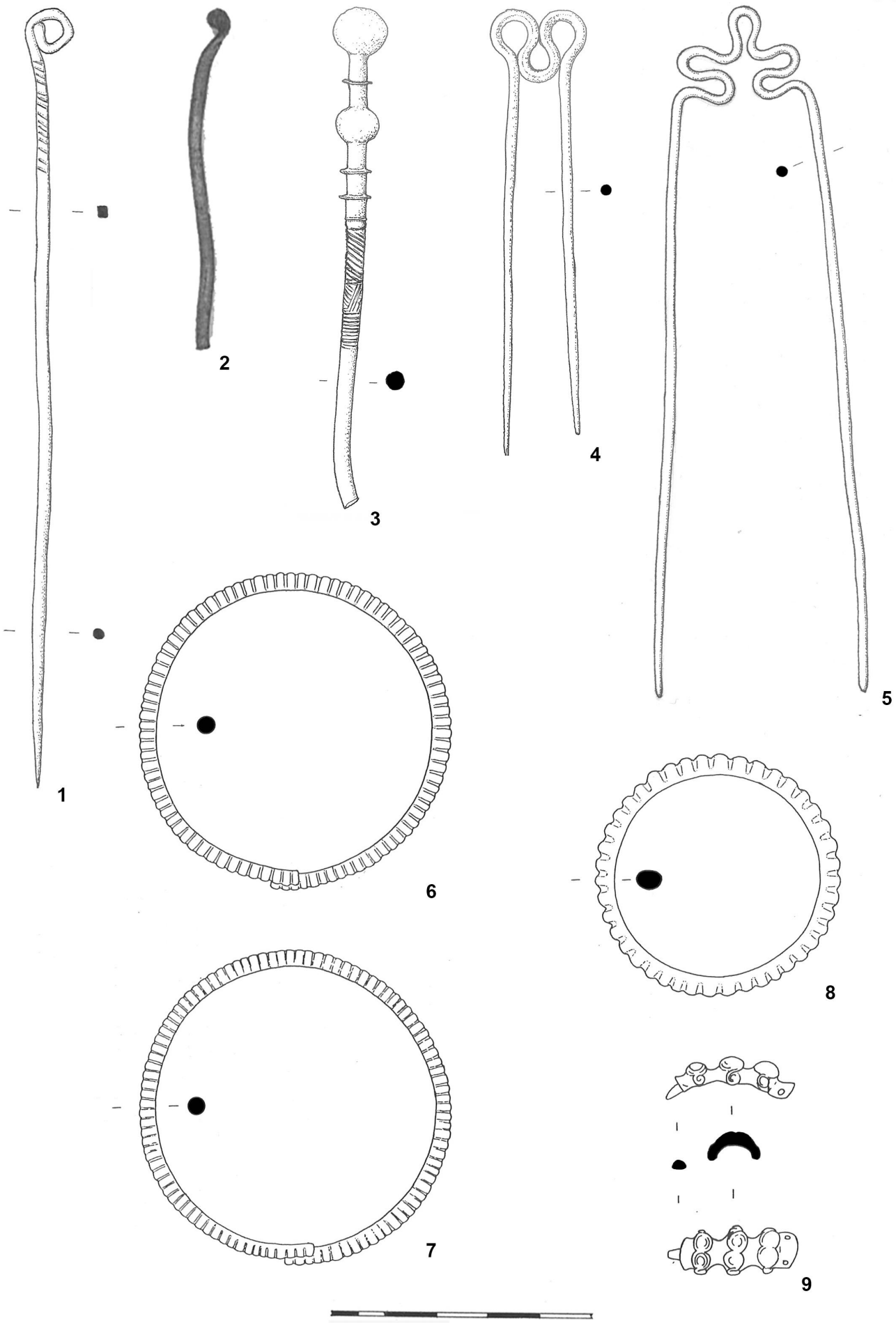

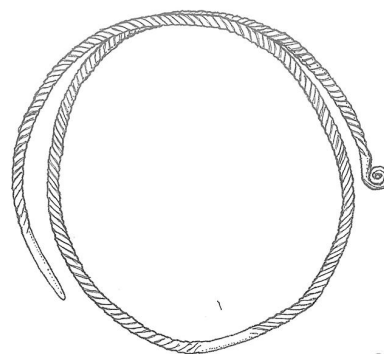
1

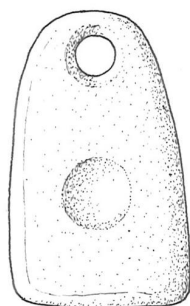
2

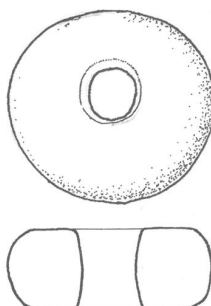

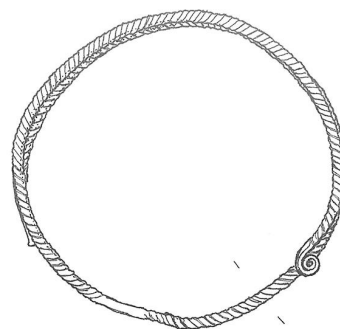
2

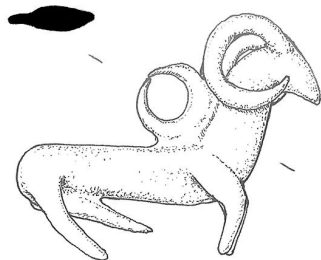
4

5

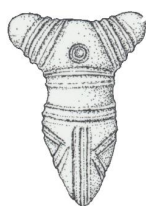
3

6

7

8

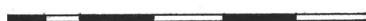
9

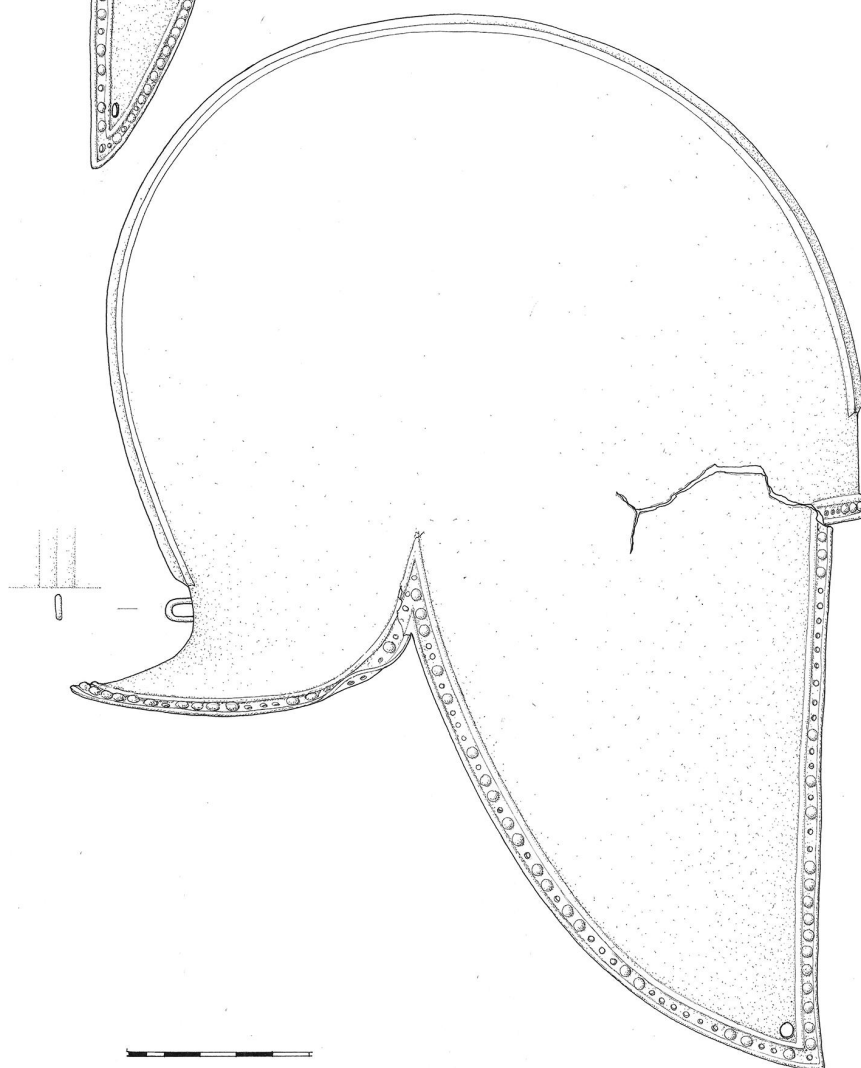
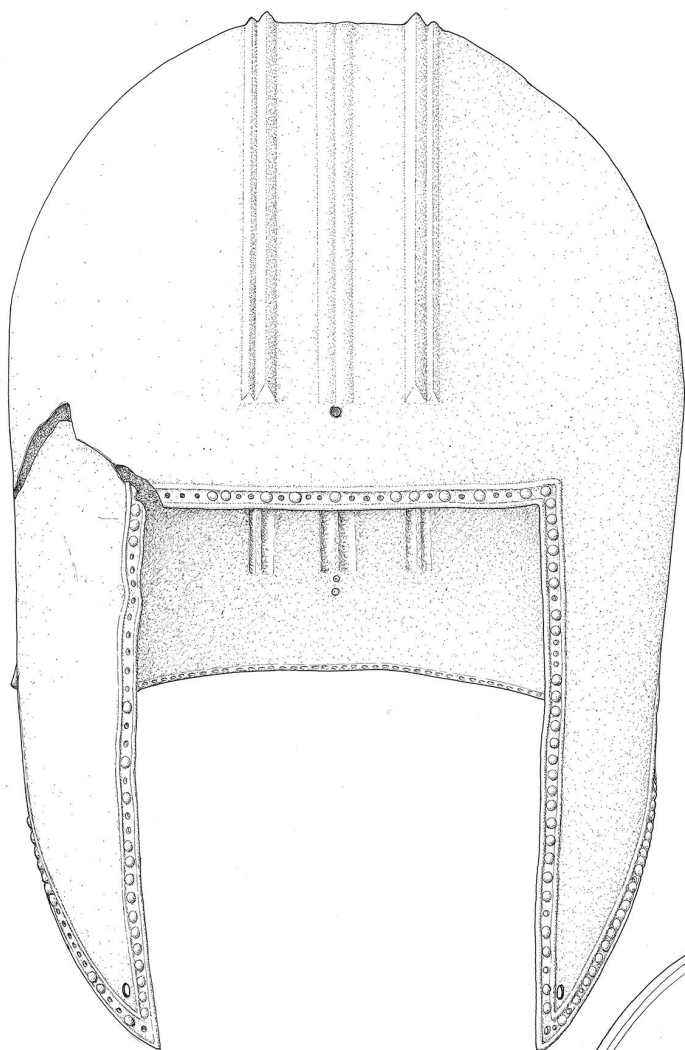
10

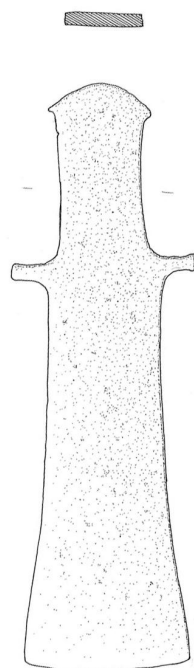

11

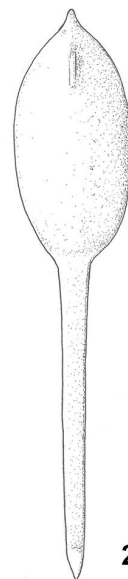
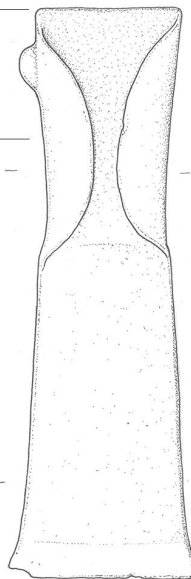
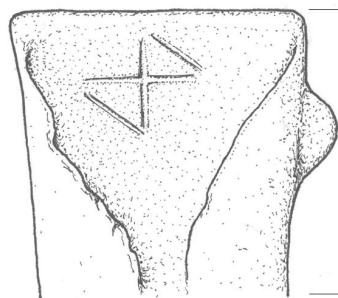

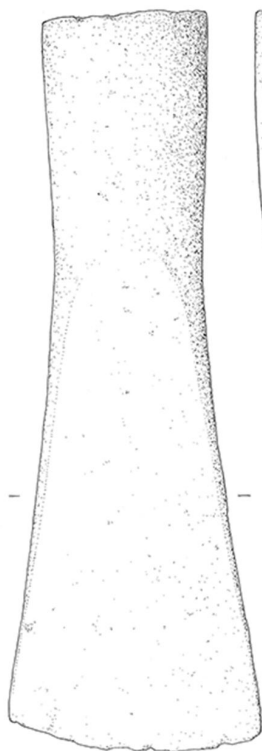

1

2

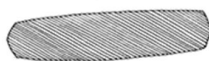
3

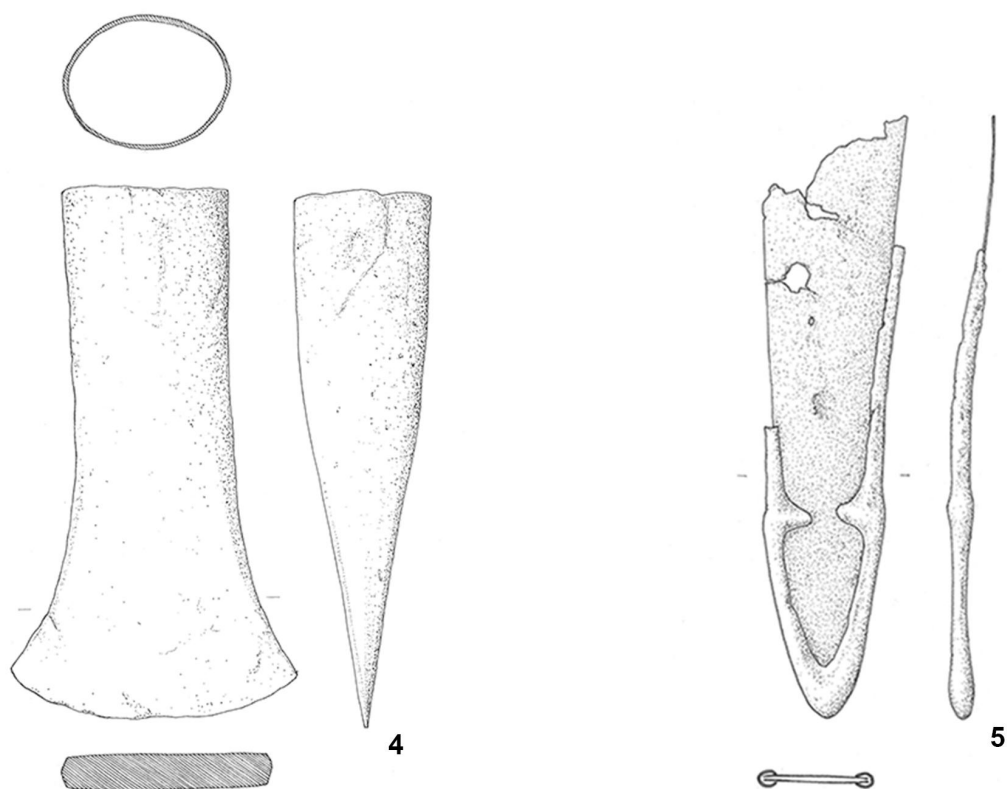
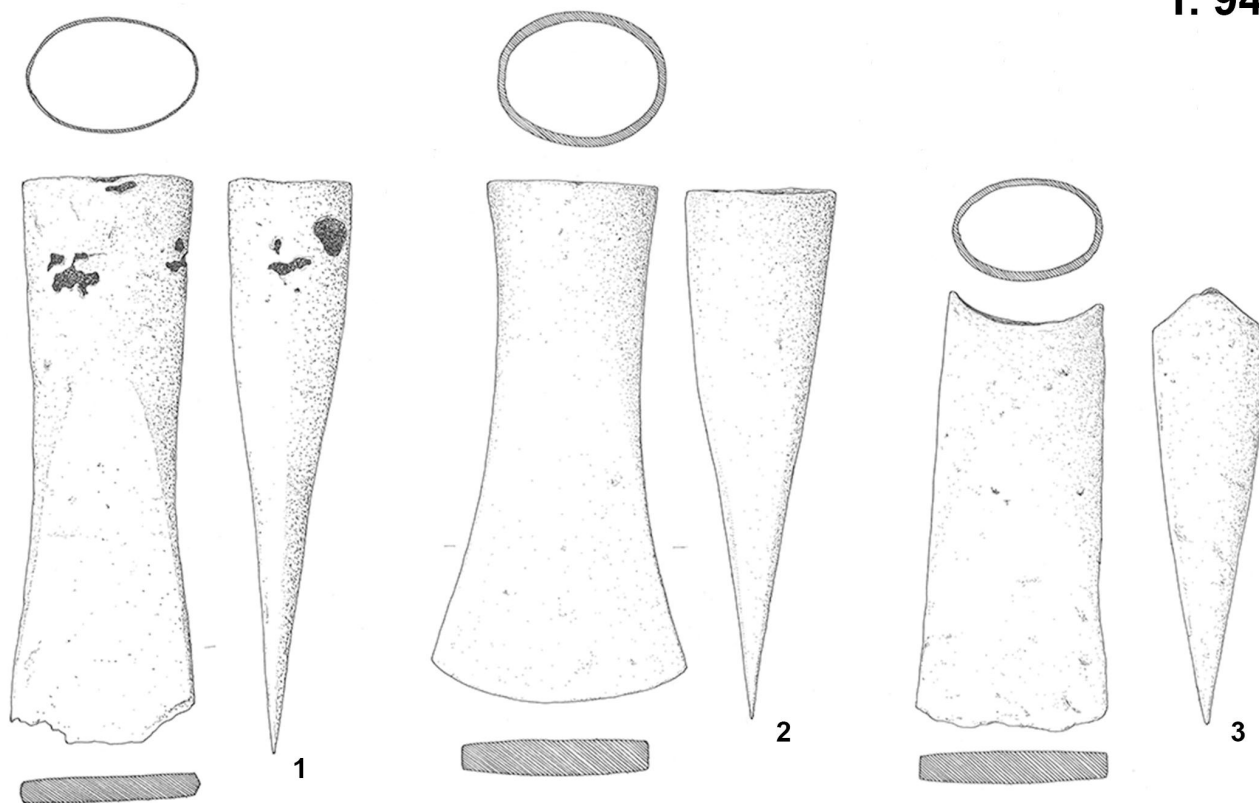

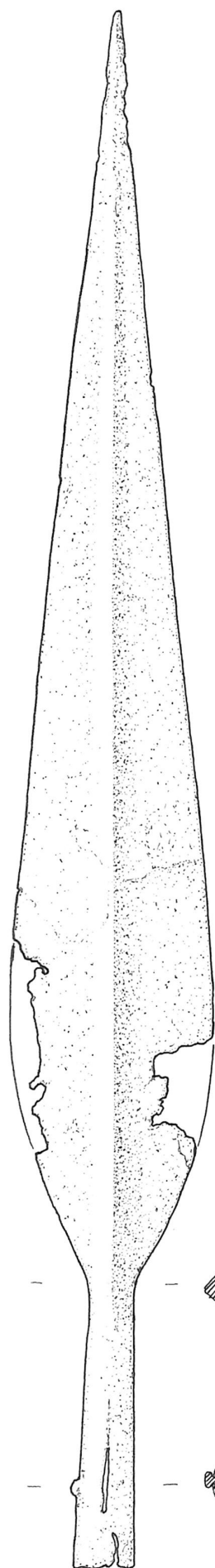
4

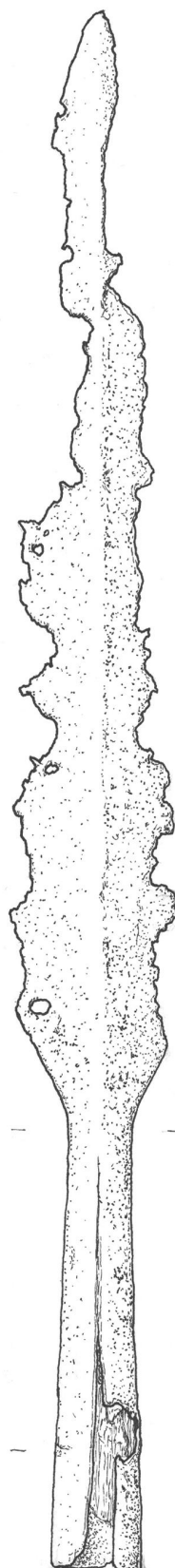
5

1

2

1

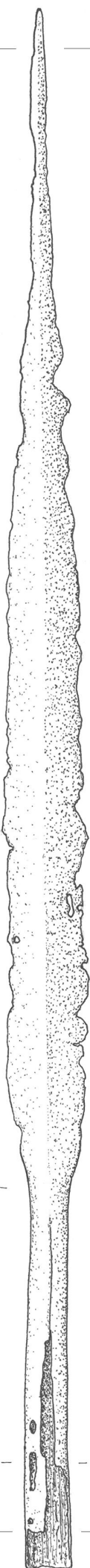
2

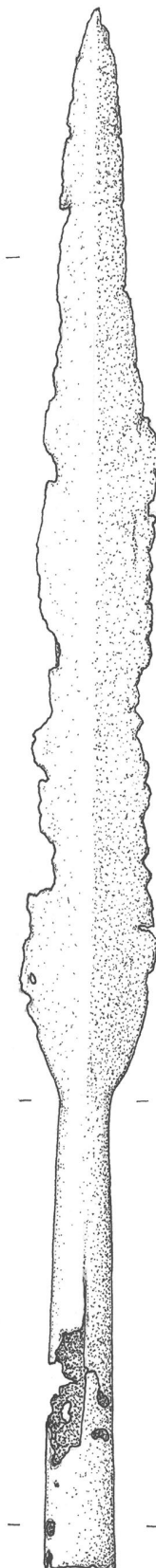
3

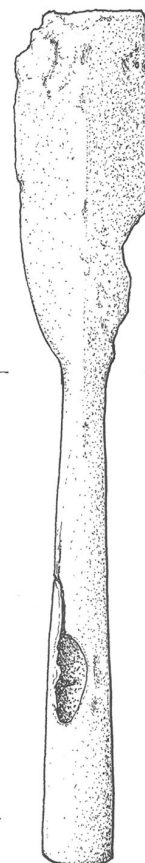
1

2

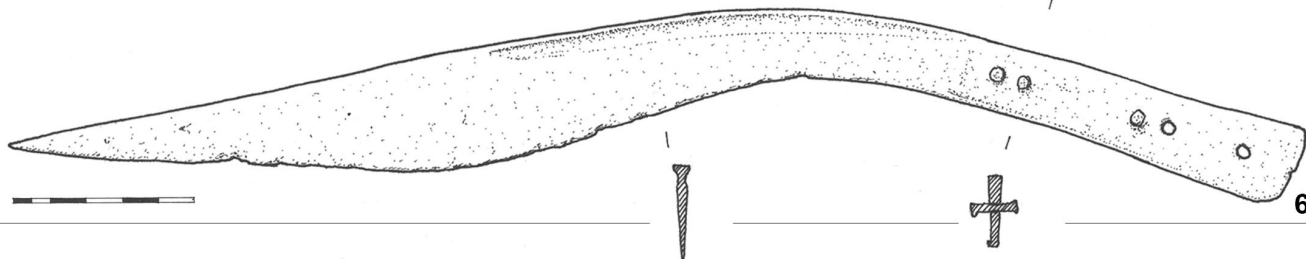
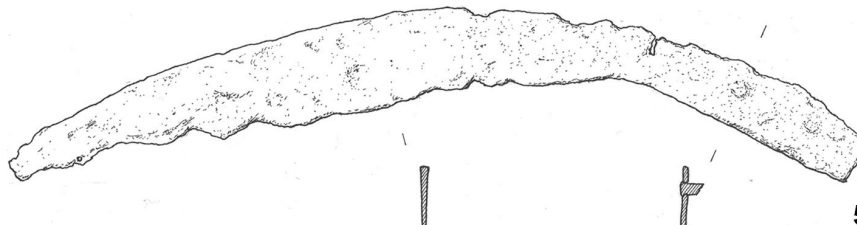
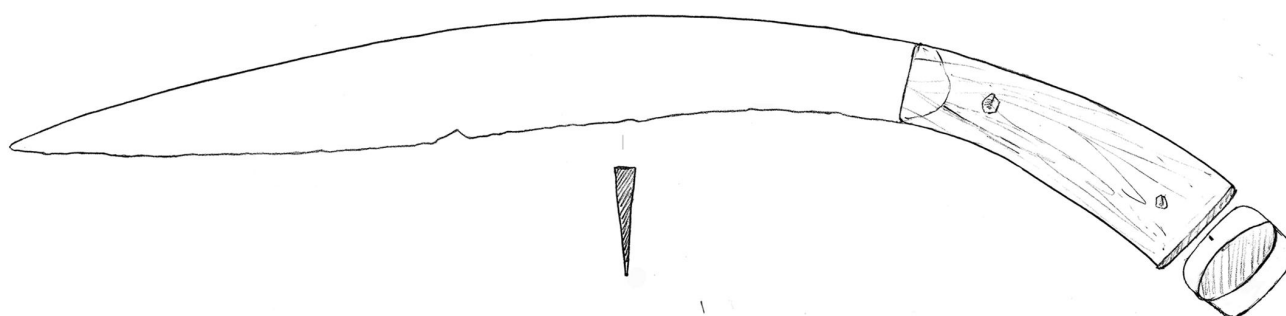
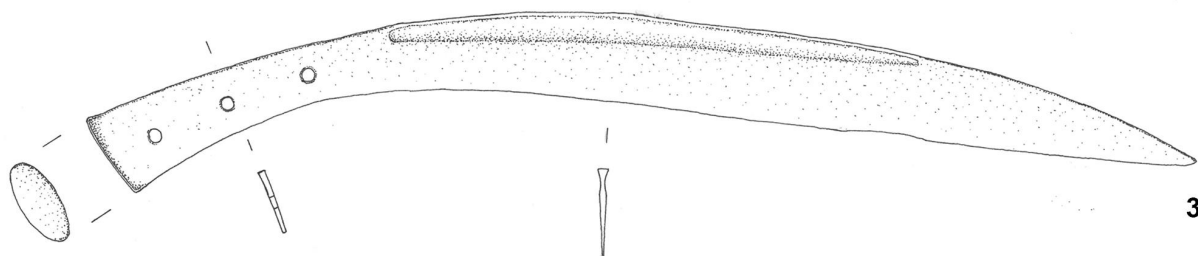
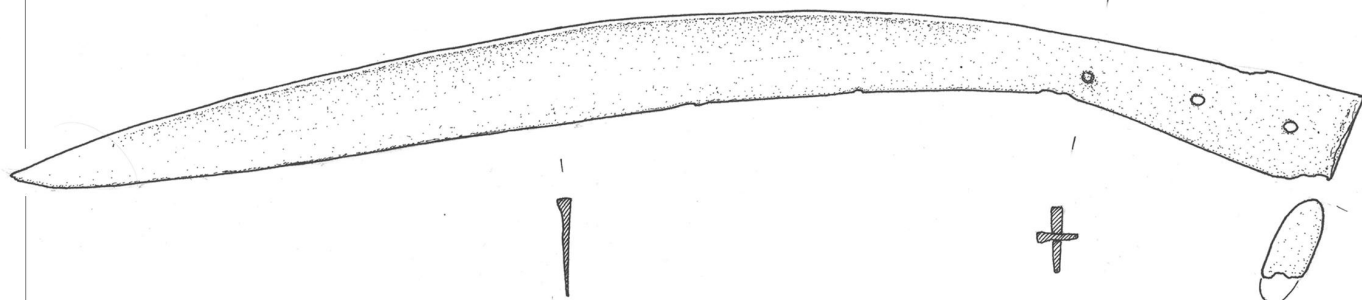
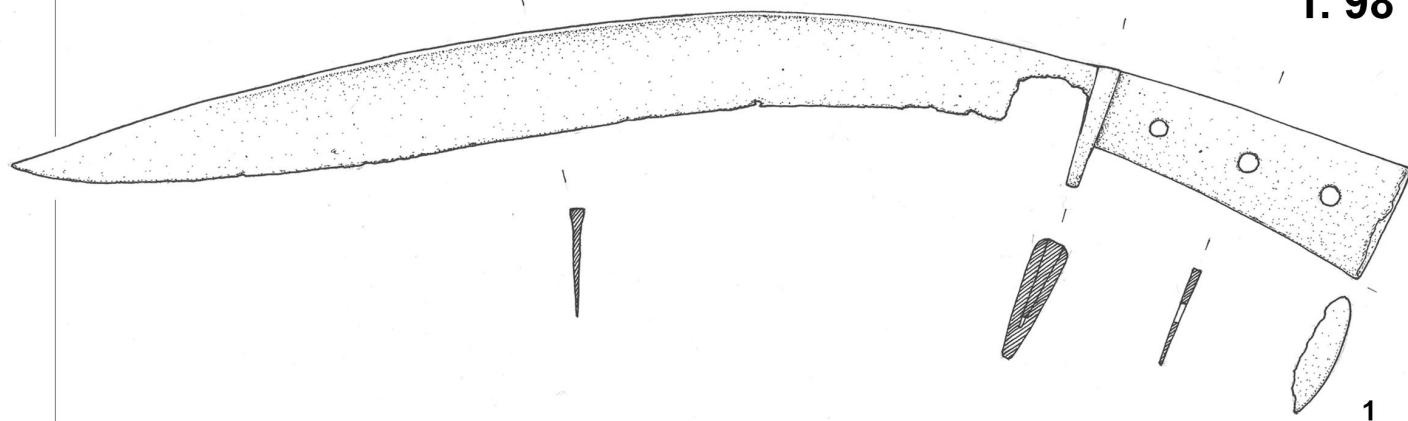

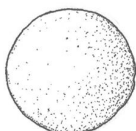
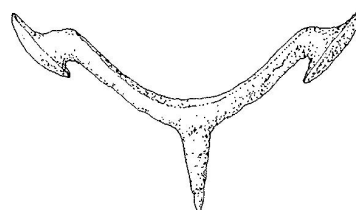
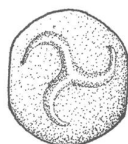
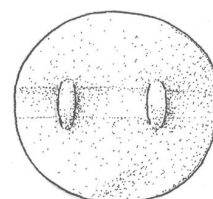
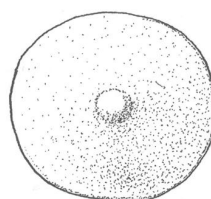
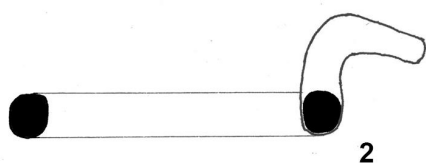
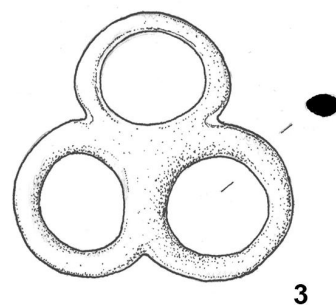
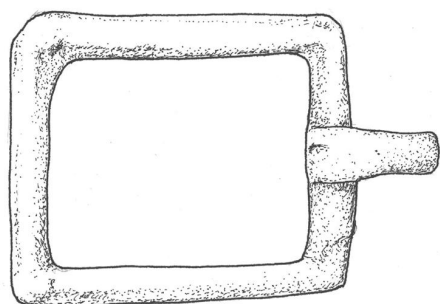
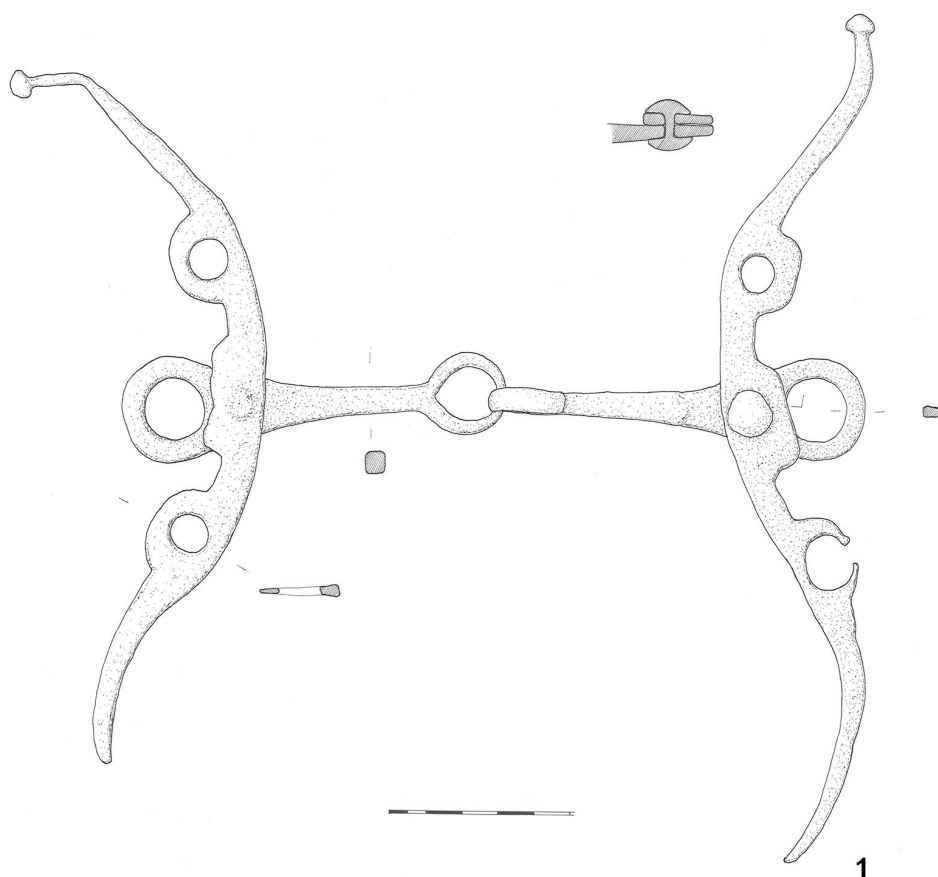
3

4

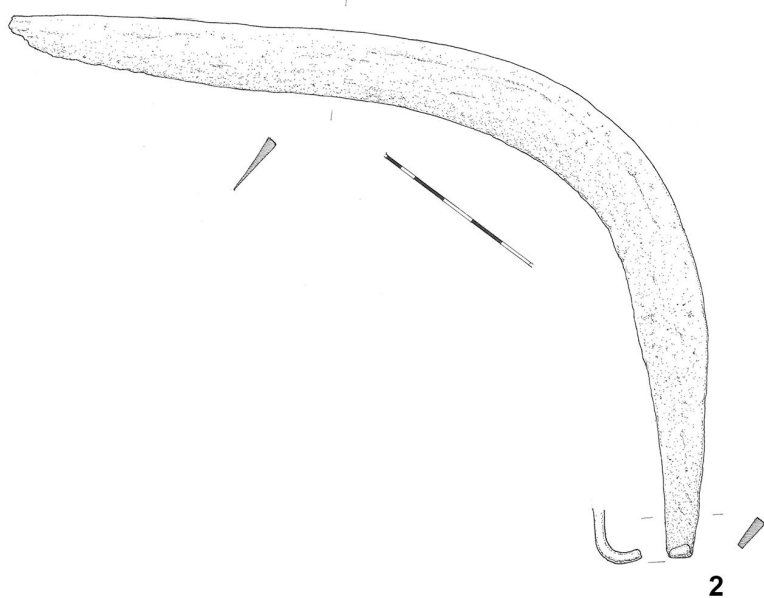

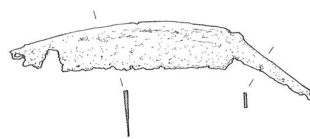

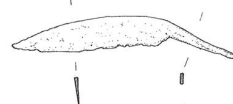
1

2

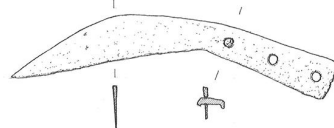
3

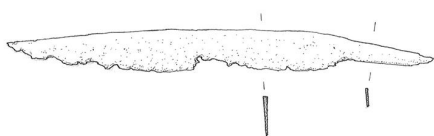
4

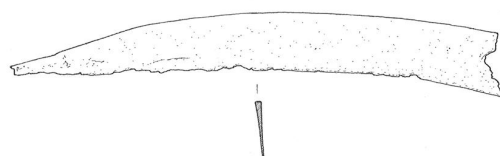
5

6

7

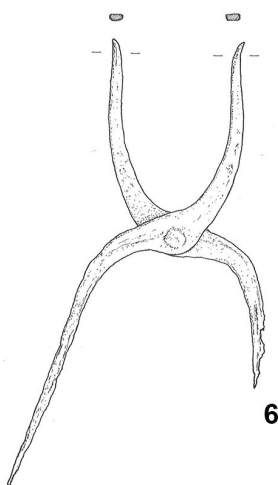
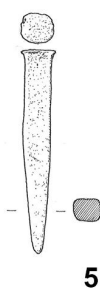
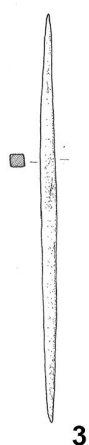
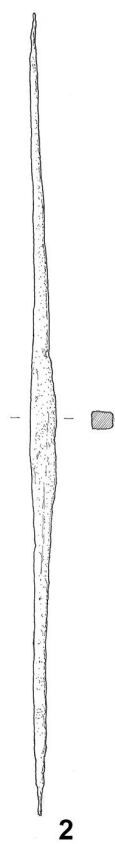
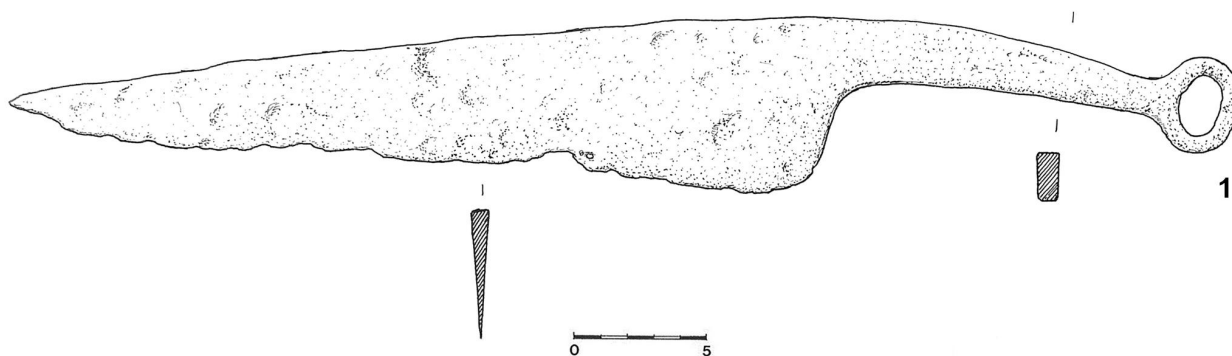

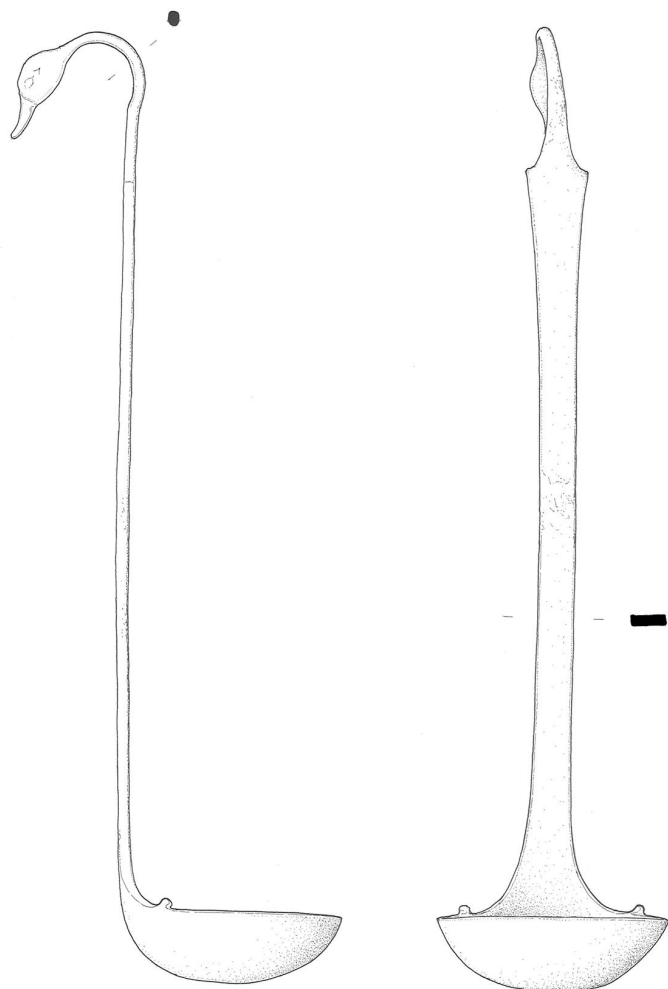
8

9

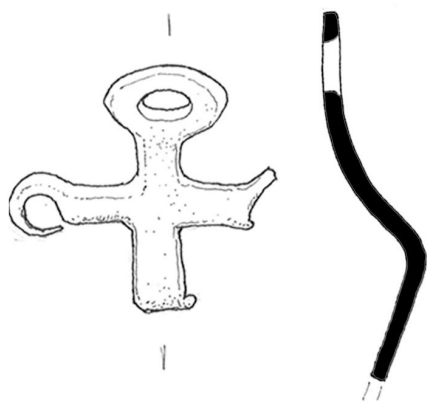

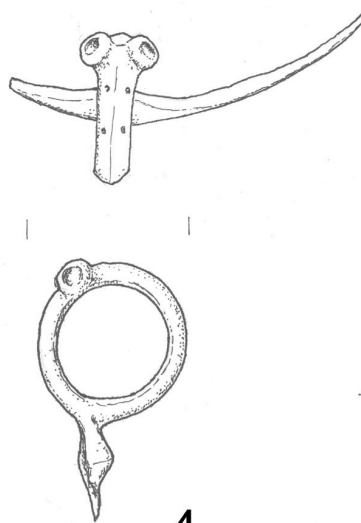
1

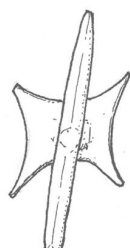
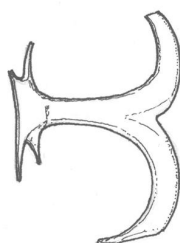
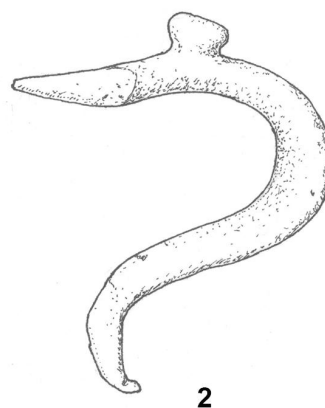
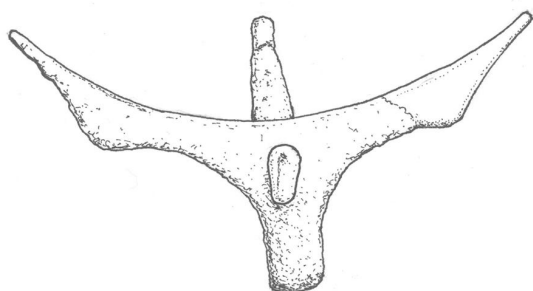
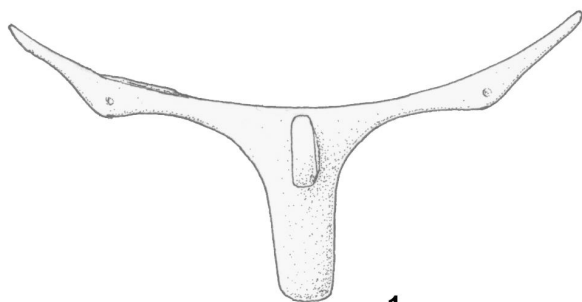
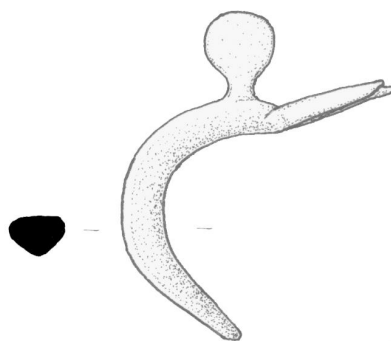
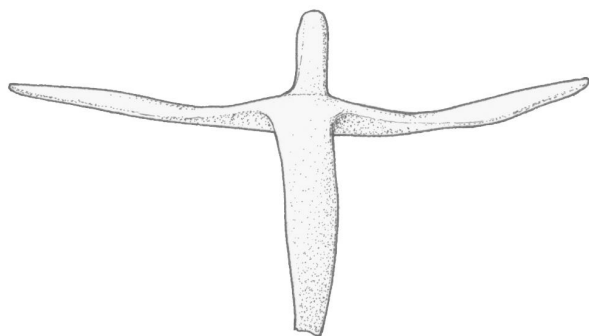
2

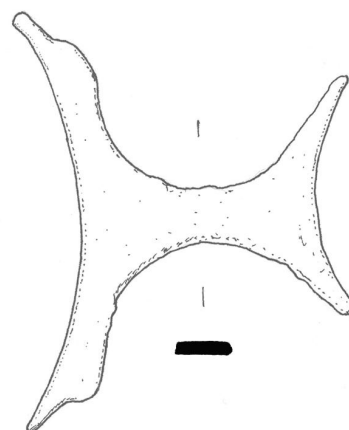
3

4

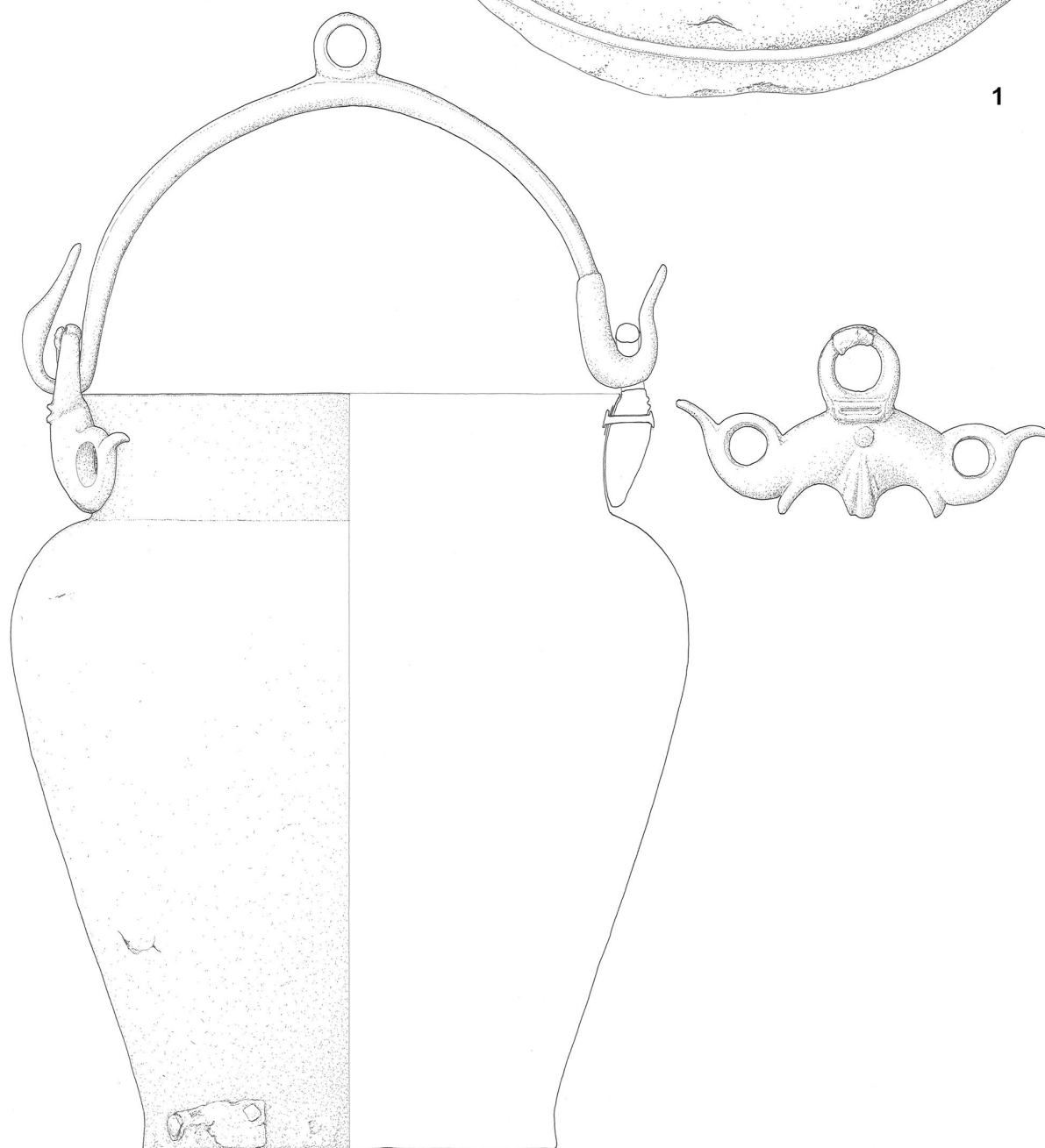
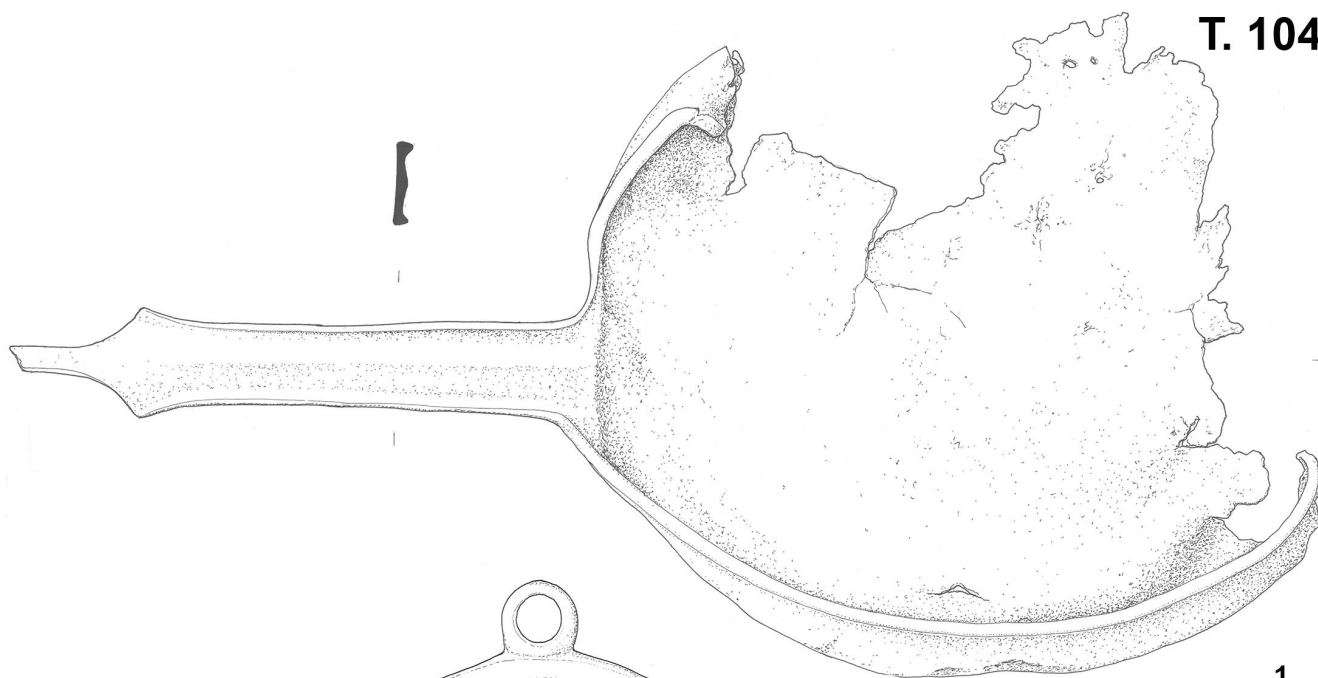
3

4

T. 104

2

1

2

3

T. 106

1

2

3

T. 107

SISPA
R - 5162

T. 108

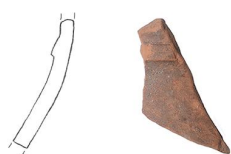

1

2

3

4

5

6

7

8

9

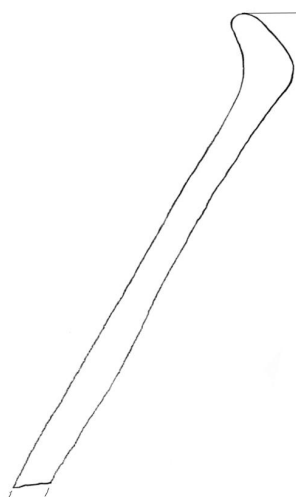

10

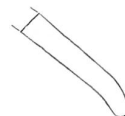

11

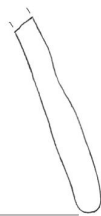

1

2

3

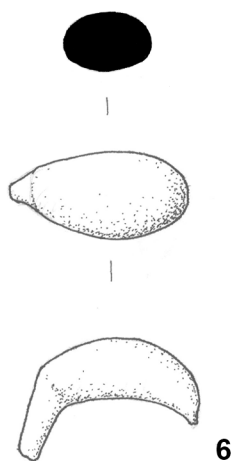
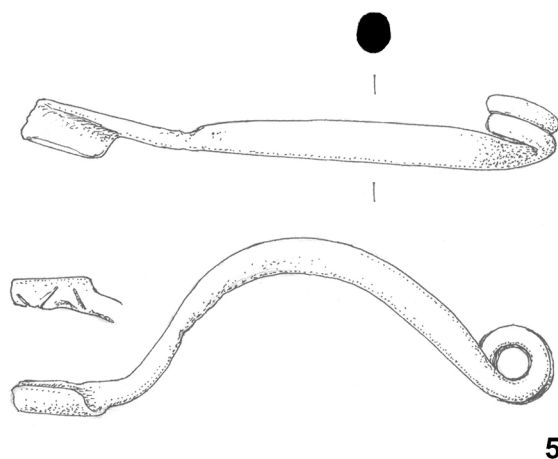
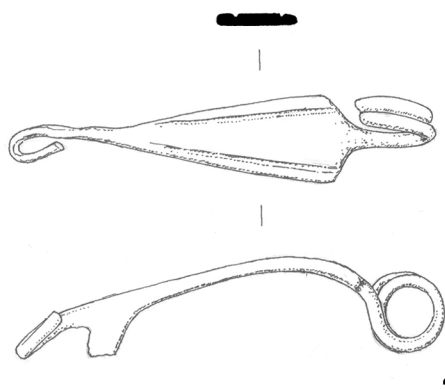
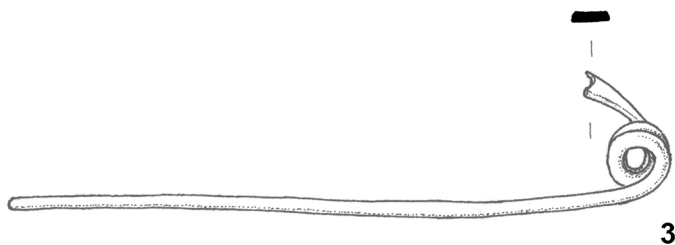
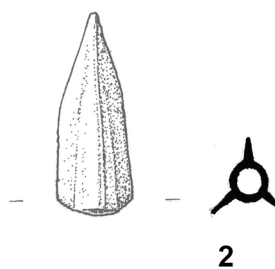
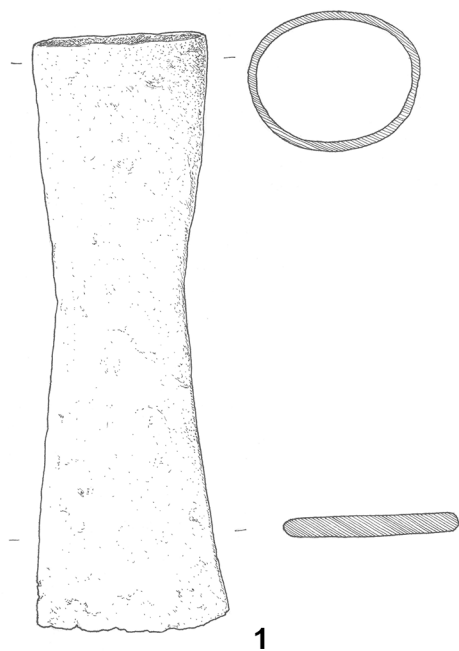

4

5

ŽIVOTOPIS:

Ivan Drnić rođen je u 2. 10. 1979. godine u Zagrebu. Srednjoškolsko obrazovanje stječe u Gimnaziji Velika Gorica, a 1999. upisuje Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer arheologija i povijest. Diplomirao je u studenom 2006. godine, nakon čega odrađuje civilni vojni rok u Muzeju Turopolja u Velikoj Gorici. Doktorski studij iz prapovijesne arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisuje 2008. godine.

Od ožujka 2009. godine zaposlen je na Pretpovijesnom odjelu Arheološkog muzeja u Zagrebu na mjestu kustosa-pripravnika. Slijedeće godine polaže stručni ispit za muzejsko zvanje kustosa, a 2016. napreduje u zvanje višeg kustosa. Voditelj je Zbirke starijeg i mlađeg željeznog doba te Zbirke pretpovijesnih zlatnih predmeta.

Kao član stručne ekipe, zamjenik voditelja ili voditelj sudjeluje u brojnim zaštitnim i sustavnim arheološkim istraživanjima, od kojih treba istaknuti dugogodišnje iskopavanje željeznodobnog naselja u Sisku (projekt *Segestika - centar na periferiji*). Kao suradnik sudjeluje na projektima *Kulturološke, ekonomske, monetarne i društvene transformacije u svjetlu arheološke baštine srednjeg Podunavlja između 279. pr. Kr. i 582. po. Kr.* (HRZZ 1549) i *Iron-Age-Danube* u okviru *Interreg – Danube Transnational Programme* (Project code: DTP1-1-248-2.2).

Od 2016. godine član je uredništva znanstvenog časopisa *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*. Sudjelovao je u organizaciji skupova *Segestika i Siscija – od ruba Imperija do provincijskog središta* (Zagreb, 2015) i *Lost Centuries or Age of Transformation? Rethinking the Late Hallstatt/Early La Tene Transition* (Požega, 2018). Član je Hrvatskog arheološkog društva (HAD) i European Association of Archaeologists (EAA).

Za vrijeme postdiplomskog studija 2010. sudjelovao je u ljetnoj arheološkoj školi u Manchingu (Njemačka) u organizaciji Römisch-Germanische Kommission (RGK), a 2014. i 2017. godine boravio je na trojednim studijskim boravcima u Institutu za arheologiju SAZU-a i Oddelku za arheologiju Filozofske fakultete u Ljubljani.

U središtu znanstvenog interesa jesu teme iz starijeg i mlađeg željeznog doba i romanizacije, trgovine i razmjene, keramike, metalnih nalaza, arheometalurgije te arheološke metodologije.

POPIS RADOVA:

1. **DRNIĆ 2007** – I. Drnić, Nalazi iz razdoblja latena s lokaliteta Ivanovci Gorjanski Palanka / La Tène Discoveries from the Site Ivanovci Gorjanski Palanka, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 40, 2007, 167–185.
2. **DRNIĆ, SKELAC 2008** – I. Drnić, G. Skelac, Latenski nalazi s lokaliteta Ciglana-Zeleno Polje u Osijeku / La Tène finds from the Site of Ciglana-Zeleno polje in Osijek, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 41, 2008, 385–415.
3. **DRNIĆ 2009** – I. Drnić, Dvije kopče tipa Laminci iz Dalja / Two belt buckles of Laminci Typ from Dalj, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 42, 2009, 305–319.
4. **BALEN et al. 2009** – J. Balen, T. Bilić, M. Bunčić, I. Drnić, A. Solter, Rezultati zaštitnih istraživanja na lokalitetu Ivandvor-šuma Gaj / Results of Rescue Excavations on the Site Ivandvor-Gaj Forest), *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 42, 2009, 23–72.
5. **MÖDLINGER, DRNIĆ, PICCARDO 2012** – M. Mödler, I. Drnić, P. Piccardo, Alloying Elements as Chronotechnological Marker for Second and First Century B.C. Fibulae from Ancient Pannonia, *The Journal of Minerals, Metals and Materials Society* 64/11, 2012, 1343–1349.
6. **DRNIĆ 2012** – I. Drnić, Kasnolatske lijevane fibule s prostora jugoistočne Panonije / Late LaTène cast fibulae from the south-east Pannonia, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 45, 2012, 225–238.
7. **DRNIĆ 2013** – I. Drnić, Fibule tipa Jezerine s prostora jugoistočne Panonije / Fibulae of the Jezerine-type from southeastern Pannonia, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 30, 2013, 45–68.
8. **DRNIĆ 2013** – I. Drnić, Archaeology of Croatian Caves, *Obruk* 7, Istanbul, 2013, 38–43.
9. **DRNIĆ, FRANIĆ 2014** – I. Drnić, A. Franić, pXrf Analysis of South Pannonian Late Iron Age Silver Artefacts, in: S. Berecki (ed.), *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin*, Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 10–13 October 2013, Editura Mega, 2014, 83–95.
10. **DRNIĆ, MILETIĆ ČAKŠIRAN 2014** – I. Drnić, I. Miletić Čakširan, Naselje iz mlađega željeznog doba na lijevoj obali Kupe u Sisku: Strabonova „Σισκία?“ / A Late Iron Age Settlement on the Left Bank of the River Kupa in Sisak: Strabo's „Σισκία?“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 47, 2014, 147–251.
11. **DRNIĆ, BALEN 2014** – I. Drnić, J. Balen, Arheološka istraživanja na lokalitetu Barbarsko – novi prilog poznavanju srednjeg eneolitika na prostoru sjeverne Hrvatske / Archaeological Excavations at Barbarsko – A New Contribution to Understanding of

the Middle Copper Age in Northern Croatia, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 47, 2014, 39–76.

12. **DRNIĆ, TONC 2014** – I. Drnić, A. Tonc, Kasnolatske i ranocarske fibule s japodskog prostora / Late LaTène and Early Imperial Fibulae from the Iapodian Territory, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 31, 2014, 181–214.
13. **DRNIĆ 2014** – I. Drnić, Late Iron Age water finds from southern Pannonia. Simple stray finds or indicators of possible ritual activities?, in: Guštin, M., David, W. (eds.), *The Clash of Cultures? The Celts and the Macedonian World*, Schriften des Kelten-Römer-Museums Manching 9, Manching 2014, 201–210.
14. **DRNIĆ 2015** – I. Drnić, La Tène spearheads from the territory of south-east Pannonia and northern Balkans: typology, chronology, ritual and social context, in: S. Weffers *et al.* (eds.), *Waffen, Gewalt, Krieg*, Beiträge zur Internationalen Tagung der AG Eisenzeit und des Institut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego - Rzeszów 19. – 22. September 2012, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 79, 111–126.
15. **RADMAN-LIVAJA, DRNIĆ 2016** – I. Radman-Livaja, I. Drnić, An old find rediscovered: a Roman spatha from Cornacum in the holdings of the Zagreb Archaeological Museum, *Journal of Roman Military Equipment Studies* 17, 2016, 1-5.
16. **REED, DRNIĆ 2016** – K. Reed, I. Drnić, Iron Age diet at Sisak, Croatia: archaeobotanical evidence of foxtail millet (*Setaria italica* [L.] P. Beauv.), *Oxford Journal of Archaeology* 35/4, 2016, 359–368.
17. **DRNIĆ 2016** – I. Drnić, Contacts between the Boii and the Scordisci: The Case of the Oberleiserberg Type Fibulae, in: Maciej Karwowski, Peter C. Ramsel (eds.), *Boii – Taurisci*, Proceedings of the International Seminar, Oberleis-Klement, June 14th-15th, 2012, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, Band 85, 2016, 49–54.
18. **TRIMMIS, DRNIĆ 2018** – K. P. Trimmis, I. Drnić, Connecting Early Neolithic worlds: excavating Mala (Nova) Pećina in Dalmatian Zagora, Croatia, *Antiquity - Project Gallery* 92, 2018, 1–6.
19. **DRNIĆ ET AL. 2018** – I. Drnić, K. P. Trimmis, A. Hale, R. Madgwick, K. Reed, A. Barbir, M. Mađerić, Assemblages from Marginal Spaces: The results of the excavations in Mala (Nova) Pećina near Muć and the Neolithic of Dalmatinska Zagora / Nalazi iz marginalnih prostora: Rezultati istraživanja Mala (Nove) pećine pokraj Muća i neolitik Dalmatinske zagore, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 35, 2018, 29–70.
20. **DRNIĆ, GROH 2018** – I. Drnić, S. Groh, Iskopavanja i geofizička prospekcija željeznodobnog i rimskog nalazišta na poziciji Sisak-Pogorelac (2012. – 2017) / Excavations and geophysical prospection of the Iron Age and the Roman period site at

Sisak-Pogorelac position (2012-2017), *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 51, 2018, 67–140.

21. **DRNIĆ 2019** – I. Drnić, Late Iron Age rural settlements in southern Pannonia, in Cowley, D.C., Fernández-Götz, M., Romankiewicz, T., Wendling, H. (eds), *Rural Settlement – relating buildings, landscape, and people in the European Iron Age*, Sidestone, 2019 (forthcoming).

b) poglavlja u knjizi

1. **DRNIĆ 2015** – I. Drnić, Topografija željeznodobnog naselja u Sisku / Topography of the Iron Age settlement in Sisak; Keramičko posuđe mlađeg željeznog doba iz Siska / Late Iron Age pottery from Sisak, in Škrkulja, R., Tomaš Barišić, T. (eds.), *35. prije Krista / 35 BC*, Gradski muzej Sisak 2015, 11–15, 19–23.

c) autorske knjige

1. **DRNIĆ 2015** – I. Drnić, *Kupinovo. Groblje latenske kulture / Kupinovo. A La Tène Culture Cemetery*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 12, Arheološki muzej u Zagrebu, 2015.

d) uredničke knjige

1. **DRNIĆ 2018** – I. Drnić (ed.), *Segestika i Siscija. Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia. From the Periphery of the Empire to a Provincial Center*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu, 2018.